

K PROTINOŽCŮM.

K PROTINOŽCŮM.

CESTA DO AUSTRALIE,
TASMANIE, NA NOVÝ ZÉLAND, OSTROVY
PŘÁTELSKÉ, SAMOJSKÉ A VITIJSKÉ
A NÁVRAT
CELEBESEM, JAVOU, KORÁLOVÝM MOŘEM,
SIAMEM, ČÍNOU, ŽAPONSKEM,
KOREOU A SIBIŘÍ.

NAPSAL -

JOSEF KOŘENSKÝ.

SE 205 OBRÁZKY V TEXTU A SE 16 PŘÍLOHAMI.

NAKLADATEL J. OTTO V PRAZE.

KARLOVO NÁM. 34. — VE VÍDNI I., GLUCKG. 3.

MZK — PK Brno

3119677070

VEŠKERÁ PRAVA VYHRAZENA.

OBSAH DILU I.

	Str.
Co mě lákalo do zemí našich protinožců	3
Příprava na cestu	16
Z Neapole ke břehům australským	34
Na Labutí řece	96
Z Fremantlu do Adelaide	176
V Adelaide	193
K vyhaslým sopkám Gambierským	339
Zlatý Balarat	358
V hlavním městě Viktorie	379
V Gippslandě	428
V Tasmanii	476

SEZNAM OBRÁZKŮ V TEXTU.

1. Kvetoucí žlutokapy na suchopárech australských	1
2. Náklad králíků ke přípravě konzerv	5
3. Rodina černých labutí	6
4. Australský ještěr Chlamydosaurus Kingii	7
5. Soubyti tříoké ještěrky zrnité s buňňákem	8
6. Australská chrobáci na květu blahovičnickové	9
7. Saville-Kent fotografuje korálové dno	13
8. Buňňák obrovský	15
9. Kapradňová vegetace v Australii	16

STÁTNÍ PEDAGOGICKÁ KNIHOVNA V BRNĚ	
Form.	Inv.
2797 / 1	52382

10. Tacky na promenné palubě	19
11. Plán promenné paluby	27
12. Příboj moře	33
13. Zád šroubové parolodi	34
14. Nábřeží v Port Saidě	43
15. Dámský salon na parolodi	45
16. Průplav Suezský	47
17. Nábřeží v Ismailijj	54
18. Hnízdiště terejů	66
19. Tah ptačta u břehů australských	68
20. Hnízdiště buňháků a pinguinů	74
21. Pinguiní osada na březích Novozélandských	77
22. Albatrosové na vejcích	81
23. Viněta homolicová	83
24. Půlpenová poštovní známka západoaustralská	84
25. Mapa Austrálie	89
26. Běhy Labutí řeky	93
27. Objevení břehů západoaustralských	95
28. Ozdobná linka se stylisovanou třešní australskou	95
29. Australský zlatohlávek a boronic	96
30. Kosmatec	98
31. První pivovar v Yorku řízený Cechem	101
32. Australská cikáda	104
33. Nádraží v Perthu	108
34. Větevka blahovičnicková	111
35. Jak vypadá blahovičník	113
36. V pasece blahovičnickové	116
37. V pralese Austrálie Západní	118
38. Doprava blahovičnickových kmenů karových	119
39. Viak blahovičnickových fošen	121
40. Eukalyptový prales po vyhoření	122
41. Blahovičnicková větevka s plody	123
42. S nákladem těžkého dříví	123
43. Australská kapinice	124
44. Australská kapinice	125
45. Strom lahový	129
46. Větevky kasuarinové	131
47. Stylisovaná třešeň australská	133
48. Větevka australské třešně	134
49. Rozvětvený žlutokap	135
50. Stylisovaná třešeň australská	136
51. Boronic	137
52. Australský postrminec	138
53. Australská kaprad Marsilia	140
54. Australský kravec Cyria	142
55. Australský kravec Stigmopera variabilis	143
56. Australský kravec Stigmopera macularia	144
57. Australský tesafík a jeho jedlá larva	145

58. Scink utatý	146
59. Trnitý ještěr moloch	147
60. Australský ještěr kuloočasý	148
61. Mladý pelikán ve hnízdě	149
62. Hnízdič pinguin	150
63. Guvernérův palác v Perthu	152
64. Australský černoš	155
65. Australský černoš navrátil se z lovu	157
66. Tábor domorodců západoaustralských	159
67. Australská černoška	161
68. Typy australských domorodců	163
69. Pobřeží Labutí řeky u Perthu	165
70. Krušec ryzího zlata z Viktorie	169
71. Mapa výzkumů v Austrálii do r. 1900	171
72. Jak dobývají zlato v Kanovně	172
73. Z ulice města Coolgardie	174
74. Viněta stylisované akacie	175
75. Město Albany v Západní Austrálii	187
76. V přístavě Adelaidském	191
77. Viněta	192
78. Jihoaustralský hotel v Adelaidě	194
79. Ulice v Adelaidě	198
80. Z botanické zahrady Adelaidské	201
81. Partie z botanické zahrady Adelaidské	204
82. Partie z botanické zahrady Adelaidské	206
83. Na lupenu Viktorie královské	207
84. Ježury	211
85. Věřejná číárna lidová a knihovna v Adelaidě	215
86. Německá dědina Hahndorf u Adelaidy	217
87. Mapa Adelaidy a okolí	218
88. Údolí v Mount Lofty	221
89. Universita Adelaidská	226
90. Sněmovna v Adelaidě	228
91. Vajíčko ježurí	232
92. Ježurí zárodky	233
93. Mládě ježurino	234
94. Kostra ježurí	235
95. Kostra ptakopysčí	237
96. Zadní a přední noha ptakopyskova	240
97. Postavy ptakopysků	241
98. Mládě ptakopyskovo	243
99. Kustos Tepper	246
100. Kustos Zietz	249
101. Krt vačnatý	256
102. Vakomys zakrslá	257
103. Tokoun liškový	259
104. Skokejš	261
105. Vakodlak čili koala	263

	Str.
106. Vombat	264
107. Klokan jako vojín	265
108. Lemčik skvrnitý	266
109. Libánková besídka lemčíkova	268
110. Libánková besídka lemčíkova	269
111. Hnízdo lemčíkovo	271
112. Vejce rozličných lemčíků	273
113. Taboni lesní	274
114. Řezba ve vejci	275
115. Jak vypadal vymřelý Diprotodon	277
116. První merinové ovce australské	279
117. Nynější ráz merinek australských	281
118. Jak se ovce koupají	283
119. Doprava vlny	285
120. Před vlnářským skladem	287
121. Nalodování vlny	289
122. Arteská studnice v Queenslandě	291
123. Vrtání arteské studnice	293
124. Ze života australských křováků	296
125. Historický blahovičník	297
126. Mapa hlavních meteorologických stanic	299
127. Australská kakaduvé	301
128. Kapradová vegetace	303
129. Vegetační ráz balminu	305
130. Stromovité kapradiny ve vyhořelém pralese	307
131. Přístaviště na dolním toku Murraye	309
132. Na březích řeky Murraye	311
133. Ledovcem vyhlazená skála	313
134. Bludné balvany na hoře Košciuszkově	315
135. Moréna u průsmyku Townsendova	317
136. Valoun rýhovaný ledovcem	319
137. Lednáček chechtavý	328
138. Australská vrána flčtnák	329
139. Viněta australského kraba	338
140. Kapradina Platycerium	339
141. Kraterové jezero	342
142. Jezero v jícnu vyhaslé sopky	343
143. Na dně propasti Gambierské	351
144. Mapa Gambierska	353
145. Viněta	357
146. Viněta	358
147. Na jezerních březích u Balaratu	363
148. Vodopád u Balaratu	365
149. Zlatonosné šachty u Balaratě	369
150. Tlupa divokých domorodců Murrayských	371
151. Prvé sídlo guvernérovo ve Viktorii	373
152. Guvernérovo sídlo u Melbourně	375
153. Viněta	378

	Str.
154. Mapa východní Austrálie	381
155. Nejživější ulice v Melbourně	385
156. Mořské lázně u Melbournu	392
157. V botanické zahradě Melbournské	393
158. Australský tesářík Batocera Browni	397
159. Věřejná knihovna a čítárna v Melbourně	399
160. Burke a Wills na pochodu	401
161. Skupina australských domorodců	403
162. Stromovité kapradiny	409
163. Poustevna Lindtova u Hcalesvillu	413
164. Menura čili lyrochrost nádherný	414
165. Australský tesářík Batocera Wallacei	417
166. Sněmovna v Melbourně	421
167. Vinětky	427
168. Vinětky	428
169. Australský černoch	428
170. Misionář Hagenauer	431
171. Mapa jezer v Gippslandě	433
172. Misijní stanice v Ramajuku	437
173. Černošský hošík	440
174. Australský černoch jako policista	441
175. Australský divoch lovcí ryby	445
176. Náčrtek cesty spisovatelem vykonané	447
177. Australský divoch vyplášuje hada z úkrytu	456
178. Bainsdalské přístaviště v Gippslandě	459
179. Na řece Mitchellu	461
180. Osada Cunnigham v Gippslandě	463
181. Abel Tasman	465
182. Mapa Tasmanie	470
183. Launceston v Tasmanii	472
184. Skalní rokle u Launcestonu	473
185. Arktická chalupa Alaria	475
186. Australský plamének	476
187. Jak vypadala Tasmanka Pinambatak	479
188. Tasmanický »tygr«	483
189. Tasmanický »děbel«	485
190. Hobart roku 1804	487
191. Hobart roku 1829	489
192. Australský pavouk trnitý	491
193. Hobart za doby nynější	493
194. Poslední Tasmanci	495
195. Tasmanští domorodci	499
196. Tasmanští věžňové	501
197. Ilustrované povolání k domorodcům	503
198. Guvernéřův palác v Hobartě	509
199. Poštovní známka tasmanská	510
200. Zájezdňní hospoda u Hobartu	511
201. Kapradová alcaj u Hobartu	513

202. Pilířový kap v Tasmanii, složený z hranolů čedičových	515
203. Věžnická osada Port Arthur na poloostrově Tasmanově před vyhořením	517
204. Východní břehy poloostrova Tasmanova	519
205. Tasmanovy koráby	524

SOUPIS PŘÍLOH I. DÍLU.

	Pří str.
1. Výbuch sopky Taraverské na Novém Zélandě	3
2. Korálové dno mořské za odlivu, číslo 8.	11.
3. Banksiová větevka, číslo 7.	128
4. Příboj na březích jihoaustrolských, číslo 5.	188
5. Plamenáči ve zvěřinci Adelaidském, číslo 10.	214
6. Plakopyskové, číslo 6.	248
7. Hnízda tabonů lesních, číslo 15.	278
8. Výstava vlny, číslo 11.	292
9. Arteský zdroj ve Queenslandě, číslo 4.	296
10. Vegetace v sadě Balaratském, číslo 19.	366
11. Stromovitě kapradiny v Australii, číslo 9.	422
12. Úprostřed pralesa ve Viktorii, číslo 17.	424
13. Australští přírodopytci sbírají obrovské žížaly, číslo 16.	434
14. V kapradově rokli Tasmanova ostrova, číslo 18.	510
15. Přírozená dlažba mořského dna v Tasmanii, číslo 20.	520
16. Tasmanova brána, číslo 21.	523

OBSAH DÍLU I.

Co mě lákalo do zemí našich protinožců.

(Čísla značí stránky.)

Obrácený svět protinožců 3. Podivuhodná zvířata 4. Podivné rostliny 10. Podmořské zahrady 11. V tropech 12. Asijský východ 14.

Přípravy na cestu.

Informační tiskopisy 16. Potřeby na cesty 17. Akreditiva 20. Adresy bankovních závodů 20. Zabezpečení přeplavby 23. Severoněmecký lloyd 23. Ceny přeplavních lístků 26. Otisk mého adresáře 28. Naši krajané v cizině 31. Z Prahy do Neapole 33.

Z Neapole ke břehům australským.

V přístavě Neapolském 34. Pasážeři na lodi „Královna Luisa“ 35. Život na lodi 36. Po 40 letech opět v Evropě 38. Na širém moři 41. Barva lodi a vlajek 42. U břehů egyptských 44. Nakládání uhlí 45. Kramáři na palubě 46. Kejkliři 46. Z Port Saidu do Suez 48. Odměna lodivodům 48. Poplatky za provoz průplavem 48. Účastenství korábů v Suezském kanálu 48. Ptactvo u břehů egyptských 50. Biblická metropole Zoanská 51. Zvířena průplavu Suezského 51. Domorodci na pobřeží 53. Ismailia 54. Průplav sladkovodní a jeho vegetace 55. Suez 55. Mocný Thomas Cook 55. Tropický oděv 56. Vedra na Rudém moři 57. Pliskavice a ryby letouni 57. Fosforescence útroh rybích 58. Džibraltar asijského východu 58. Hudební večírky 59. Maškarní ples 60. V Kolombu 61. Na rovníku 63. Mořští opeřenci 66. Atlantis a Lemurie 69. Souhvězdí jižního nebe 69. Zakladatel firmy Kunst a Albers 70. Sázky na moři 71. Jak daleko je do přístavů australských 73. Ostrovy Keelingovy 73. Poškození vrtule 75. Albatrosové 75. Tah a hnízdění mořského ptactva 76. Velryby na obzoru 80. Pliskavice a sviňuchy 83. Večerní hostina posledního dne 84. Čechové v Australii 84. Krajan Polák na výzkumných cestách po Západní Australii 88. Přijezd do Fremantlu 93. Západoaustralské pobřeží za plavby Vlamingovy 94.

Na Labutí řece.

V přístavě Fremantleském 96. Život na Labutí řece jindy 97. Suchotní rostliny 98. Ráz města Fremantlu 99. Krajan Ulrich 99. Australská žilně 105. Armáda spásy 105. Vycházky do přírody 106. Australská železnice 107. Počet obyvatelstva v Západní Australii 107. Nádraží ve Fremantlu 109. V pralesi 112. Druhy blahovičníků 114. Kapinice čili akacie 124. Australské hloží čili srub 125. Květena sklerofýtní 126. Tráva spínířex 127. Banksie 127. Hakea 128. Australský strom lahový čili Adansonia 129. Stromy kasuarinové 130. Australská třeseň (Exocarpus) 133. Stromy žlutokapové čili travové (Xanthorrhoea) 135. Vomná boronice 137. Květena postmircinova (Epakris) 139. Nardu čili marsilie 139. Australsťtí brouci 141. Jedlé larvy hmyzí 144. Podivní ještěři 146. Ústřice a perlorodky 149. Kor-moráni, pelikáni a pingvíni 149. Guano na ostrovech Abrolhoských 150. Hlavní město Perth 150. Guvernerova residence 152. Park 154. První domorodec 154. Vyhlazení australských černochoů 158. Domorodci vy-živování na náklad státní 159. Misie mezi černochoy 160. Dotěravé mouchy 162. Ceny potravín 164. Nálezy zlata 165. Příval zlatokopů 166. Obrovské chuchvalce zlata 168. Minerální bohatství Australe Západní 171. Výprava Mac Donaldova 171. Zlatá pole 173. Coolgardie a Kalgoorlie 173. Sřtředisko zlatokopeckého života 175. Tamější noviny 175. Těžba zlata v celém světě 175.

Z Fremantlu do Adelaide.

První plavci u břehů západoaustralských 177. Kytice z australských květin 178. Filbustyr Dampier 178. O čem psaly australské noviny 179. Sjednocená Australe 180. Neumavný Mr. Reid 181. Zřízení Australského soustátí potvrzeno královnou 182. Spolková vláda 183. Ráj dělnictva 183. Stávky 186. Finanční úpadek 186. Mys Lvičín 186. Město Albany 188. Ostrov Althropův 188. Ostrov Klokani 188. Výměřelý emu černý 189. První přistěhovalci Klokaniho ostrova 189. V přístavě Adelaidekém 190. Nebezpečné vylodění 192.

V Adelaide.

V hotelu 193. Bar 195. Platy služebnictva 195. Mzda australských dělníků a řemeslníků 196. Mnoho církví 197. Lahůdkářské krámy 199. Australské ovoce 199. Vinařství 199. Banány, žaponské míspule a mu-čenky 200. Dodávání petračin do domů 200. Chov drůbeže 202. Polodenní prázdinný 202. Táboření pod širým nebem 202. Kočár a piano 202. Ulice, parky a banky 203. Botanická zahrada 203. Výsoké teploty 205. Vycházky lidu do botanické zahrady 207. Museum ekonomické botaniky 208. Evropská buňeř v Australii 209. Zavlečení měkkýši 210. Vrabec a králik 210. Králíci a zajecí konzervy 213. Vývoz zmrzalých zajců a králíciřh spratků 213. Králíčí inspektor 213. Ve zvěřinci 214. Lidová čfárna 214. Kolonisté ně-mečtí 216. Německé osady 217. Učitelské řasopisy 219. Obecné řkolství australské 220. Služné učitelstva 223. Universita, konservatoř a řkoly odborné 225. Slavnostní zakončení řkolního roku 227. Arbor Day 228. Knihovna, museum a obrazárna 230. Ssavci vejceorođi 231. Zoolog Benett 242.

Caldwell 245. Dr. Vilém Haacke 245. Objevení vaku ježutřina 248. Zpráva, že ptakopyskové snářejí vejce 248. Výzkumné cesty Semonovy 250. Ze života ptakopyskova 252. Rozšíření a zařadění ssavců vejceorođých 252. Krajan topič jako pozorovatel ptakopysků 253. Co víme nyní o mono-trematech 254. Zárodky monotremat ve sbírkách musej australských 255. Krt vačnatý, nový australský vačnatec 256. Kustos Zietz a profesor Stirling 258. Dary pro řeské museum od prof. Spencera 262. Australská zvířena 264. Pravěký její ráz 267. Obr mezi vačnatci 268. Vačnatý lev 268. Nepodáření ssavci 269. Vývoj hnatóře obrovského 270. Z geologické mi-nulosti australské cěliny 270. Klokani na stromech 271. Dingo 272. Klokani v zemských znacích 272. Podivuhodní opěnci 272. Práci besídkaři 273. Megapodi 274. Emu 278. Rytiny ve vejci 278. Jedovatý pavouček 278. Kustos Tepper 280. Sbirky hmyzí 280. Zavlečený motýl 281. První ovoce v Australii 282. Mac Arthur, zasloužilý pěstitel bravu 285. Ve skladě vlnařském 290. Skůdčové australského ovčářství 293. Ovčáři čili skvatři 294. Klokani a králíci úřad 295. Arteské studny 296. Sřtřihači vlny 298. Křo-váci 298. Parlament 299. Vliv guvernerův 300. Lord Hopetoun generálním guvernerem 302. Volby poslanců 304. Volební právo žen 304. Něnávist k Němcům 304. Němci ve sněmovnách 305. Počet Němců v Australii 308. První přistěhovalci němečtí 308. Německý klub 309. Německé řkoly 310. Památný gumovník 311. Glenelg 312. Ledová doba v Australii 312. Nejvyšší hora v Australii 314. Křvavé řasy 316. Australské řeky 316. Ředitel pošt 318. Sřtřezenský telegraf 318. Meteorologie 321. V horách Loftyjských 323. Křovi balminové 323. Botanický klíč, jež sepsal prof. Tate 324. Národní park 324. Pitná voda 324. Plat vodárenského náčelníka 325. V letohrádku prof. Stirlinga 325. Ovčář Elder 327. Ledňáček chechtavý 327. Fiétnák 328. Papouřkové kanáři 326. Přítulní papouřkové 321. Medossavky 332. Zoolo-gická vycházka 332. Totožná flora 333. Vlny 333. Australský řkřivánek 334. Setření piactva 335. Akklimatace pěvců a křepelek kalifornských 335. Chov pštrosů 335. Pozvání k návštěvám 337.

K vyhaslým sopkám Gambierským.

Zahrada Jižní Australe 339. Květena 340. Při řece Murrayi 341. Svižníkoviřt brouk Tetracha 343. Jezero Alexandrina 344. Umělě zavlažo-vání krajů při středním Murrayi a vodovody Beetalooské 344. Vrány australské 345. Bílí orlové 345. Pytle na pitnou vodu 346. V městě Gambieru 347. Mount Gambier, vyhaslá sopka 348. Kráterové jezero 348. Zeměřesení v Gambiersku 350. Jeskyně 350. Ložiska netopyřhho guana 350. Sněžení vzácný úkaz 351. Závod na králíciř konzervy 351. Mračna kobylek 352. Dějiny Gambierska 352. Gambierské brambory 352. Na stanici Wolsleyské 353. Záznamy úmrtí 354. Severní území Jižní Australe 354. Kulturní jeho rostliny 355.

Zlatý Balarat.

Upomínky na Četřka Paclta 358. Jeho cesty po světě 359. Balarat za doby dřívější a nynější 363. Hornická řkola 366. Ve zlatých dolech 367. Horliví posluchači kursů večerních 368. Geologie Balaratu 368. Zlatonosné

couky a ryže 369. Eruptivní kopce 370. Saň v pohádkách australských divochů 371. Balarské časopisy 372. Australské týdeníky 373. Čmelci, škůdcové vlny 374. Včelařství 374. Dostihy a závody 374. Australské deníky 375. Židé v Australii 376. Modravý čedič dlezebním kamenem 376. Nádražní restaurace 377. Australské železnice 377. Různý rozchod kolejí 377.

V hlavním městě Viktorie.

Poplatky za telegramy 379. Hotel Menziesův 379. Nejslavnější dostihy koňské 379. Průvodní kniha po Melbourne 380. Omnibusy a tramy 380. City 380. Kavárny 380. Jména ulic 382. Konzul Pinschof 382. Plesový oblek 382. Stabat Mater od Dvořáka 382. Australské koncerty 383. Melbourne, konzervatoř hudby 383. Hudební zábavy u rakouského konsula 384. Pěvecké spolky 386. Hostem u starosty města 386. Krajanka Gabriela Koubalová 386. Češi v Melbourne 389. V ulicích Melbourne 391. Kávové paláce 391. Předměstí 391. Řeka Jara-Jara 392. Skrovné počátky hlavního města 392. Přírodopyslec Ferdinand Müller 393. Botanická zahrada 394. Národní herbář 395. Zeměvědec Jirí Neumayer 395. Entomolog Karel French 396. Národní museum 396. Výzkumy prof. Spencera 398. Meteority 398. Brožíkův obraz v galerii 398. Výstavní palác a Kde domov můj 399. Burke, Gray a Wills, nešťastní cestovatelé 401. Zoologická zahrada 411. Flemingtongské závodiště 413. Proslulý Cup Day 416. Rozličný sport 416. Význam sportu 417. Mezinárodní sejdíři 418. Podvedení Vídeňan 418. Kapradová rokle 422. Druhy kapradin 422. Hmyzomorné rostliny 423. Výlet do pralesa 423. Poustevna Lindtova 424. Četní vombati 425. Slet menur 427. Roje much 427.

V Gippslandě.

Do Stratfordu 428. Misionář Hagenauer 429. Owen a platypus 430. Nálezy obrovských žížal 432. Na misijní stanici Ramajucké 434. Náklad na černošské stanice 436. Vymírání domorodců 438. Pralesem 439. V do mácnosti misionářově 440. V zahradě 443. V chrámě 444. Černošské domky 448. V černošské škole 449. Na hřbitově 450. Bratrské misijní traktáty 451. Rozličné mise 453. Černá policie 453. Jazyk domorodců 454. Trnití pavouci 457. Australská hadi 457. Termiti 460. Kterých dřev se všekají štíti 461. K jezerům Gippslandským 462. Cunninghame 466. K jezeru Tyersovu 467. U misionáře Bulmera 468. Na lodi Dargo 469. Guvernér La Trobe 469. Množství vodního ptactva 470. Do Tasmanie 471. Abel Tasman 471. Úpomínky na Tasmana 472. Paroplavební společnost zvaná U. S. S. Co. 473. Její flota 473. Hrozná plavba v Bassově průlivu 474.

V Tasmanii.

Literatura o Tasmanii 476. Zeměpis Tasmanie 476. V Launcestoně 478. Hotely 480. Nápoje 480. Tasmanie Štastná 481. Vánoce v Tasmanii 481. Země malin 481. Tasmanická zvířena 482. Vakovec psohlavý a šlakol medvědivý 484. Proč asi vymřeli v Australii 486. Doklady, že Tasmanie souvisela s blízkou pevninou 487. Tasmanští opeřenci 488. Museum a lebky

černošské 488. Kataraktová rokle 489. Eruptivní horniny 490. Čmeláci z Evropy 490. Opylování jetele 491. Na cestě do Hobartu 492. Parata 492. Králíci 493. Keltská jména vrchů 494. Škodliví broučkové 495. V Hobartě 496. Obrovské langusty 497. Obrovský krab 497. Podivná mihule 497. Nasazování ryb evropských 498. Ostatky po vymřelých Tasmancích 498. Ze života Tasmanů 498. Kolonisace 500. Zápas domorodců s bělochy 502. Honby na černochoy 503. Vývezení domorodci 504. Podobizny posledních Tasmanů 506. Počet kolonistů 506. Guvernér John Franklin 507. Residence guvernérova 508. Botanická zahrada 509. Na poštovním úřadě 510. Kapradová alej 510. Německé osady 512. Sanatorium doktora Ellisa 512. Populární výlety 513. Vězenská osada Port Arthur 513. Prospekty firmy Cookovy 514. Čedičové útvary 514. Mořští ptáci 514. V zátoce Norfolkské 515. Cesta lesním průsekem 516. Kvetoucí kalistenony 516. V Carnarvonu 516. Tarana 517. Cestou do sanatoria Elliso 518. Přirozená dlažba mořského dna 520. Zvířena v tůních 520. Krvežízniví psi 521. Štědrý den u antipodů 521. Vánoční reklama 522. Boxing-day 522. Prohlášení federace 523. Parolodi Moanou na Nový Zéland 523. Kap Pilířový 524. Ostrov Stewartův 524. Země nefritu 524.

OPRAVY.

Na stránce 95. při podpisu obrázkovém má státi *západo-australských břehů*, na str. 188. *pátratel* m. pátradel, na str. 244. *Krofft* m. Krofft, na str. 316. *Bourke* m. Burke (osada nazvaná podle guvernéra a nikoli podle nešťastného cestovatele), na str. 465. dle *obrazu* místo dle fotografie.

Co mě lákalo do zemí našich protinožců.

Poje myšlenek víří v hlavě přírodopytcově za vzpomínky, že mu bude dopřáno dotknouti se aspoň jednou v životě toho dílu světa, jenž jest v dějinách zeměvědných pevninou sice nejmladší, ale životem svým nejpodivuhodnější.

Již pouhé pomýšlení, že spatříme záhy v dálavě dvacítitísic kilometrů země protinožců, uvádí nás jako ve snách do krajů, plných báji a protkaných úžasnými zjevy přírodními.

V čí duši vynořují se ještě myšlenky snivého mládí, zda nerozpomíná se, jak se mu ve škole vykládalo, že tam daleko na obrácené polokouli světa visí lidé ve vzduchu hlavou dolů a přece nespádnou?

A kdybychom se propadli zemi na obrácený ten svět, že: narazíme na nohy svých protinožců?

A není-liž v pravdě na rubi, zvíme-li, že tam slunce žhavě praží, když u nás proniká tělem krutý mráz?

Svět našich protinožců jest vskutku podivuhodný. Či není podivno, slyšíme-li, že tam slunečná koule neputuje po nebi jižním, ale po obloze severní?

Že je tam jižní vítr studený a severní teplý a zhusta palčivý jako dech rozžhavené pece?

Že tam rtuť v tlakoměru stoupá za větru jižního a padá za větru severních?

Není-liž ku podivu, že na jižní polokouli žijí ještě tvorové, vyskytující se v jiných dílech světa již jenom jako zkameněliny?

Jak neměli zasnouti i sami příroduzpytci v celém světě proslulí, když jich došla neslýchaná zvěst, že žijí u protinožců ssavci, kteří snášejí vejce, podobná vajčkům ještěřcím?

Kdo by se nezarazil, kdyby tam spatřil ssavce, jenž má zobák jako kachna, jsa zpola vydra a zpola pták? Neměli-liž hlásatelé učení Darwinova jásat, že mají konečně v rukou makavý důkaz svého tvrzení o postupném vývoji organismů?

Kdo by se nedivil, vida po prvé v životě, že skoro všickni tamější ssavci přechovávají neuhledná mláďata ve zvláštních kapsách břišních po několik měsíců, a že i největší australská ssavci rodí mláďata jen tak velká jako malíček?

Co tam ssavců s podivuhodným vakem: mladému vlku podobný psohlavec, zvaný pro svou krvežíznivost tasmanským tigretem, vačnatý medvídek, vačnatý ryšek, vačnaté myši s ohonem jako peříčko, vačnaté veverka, vačnatí klokani, ba i vačnatí krtkové na dobro slepí a se žlutobílou srstí. Kde jaký ssavec, skoro každý s břišní torbou, vyjímajíc zdivočilého psa dinga a dravého psohlavce jako zebra pruhovaného.

Jak neměly vznikati báchorky, že žijí v australských zemích zvířata, nosená za mladosti po celých sedm let v lůně mateřském, a že mláďata vyskočívše z matčina těla, aby se nasytila, opět do jejího života zalézají?

Nedívíte se, že tolikeří ssavci v zemích našich protinožců celý život proskákají, užívajíce při tom jenom noh zadních?

Nepodiví-li se příroduzpytec, shledá-li na lebce ptakopy-skově a ježuríně takové švy, jako mají ptáci nebo ještěrky, ale žádný jiný ssavec světa?

Nemá se člověk diviti, doví-li se, že kraje vzdálených protinožců nemají žádného původního kopytnatce?

Že tam schází lesům a polím chutná zvěř nízká i vysoká, a že kolonisté vchovali si z nasazených králiků a zajíců největší škůdce polního hospodářství?

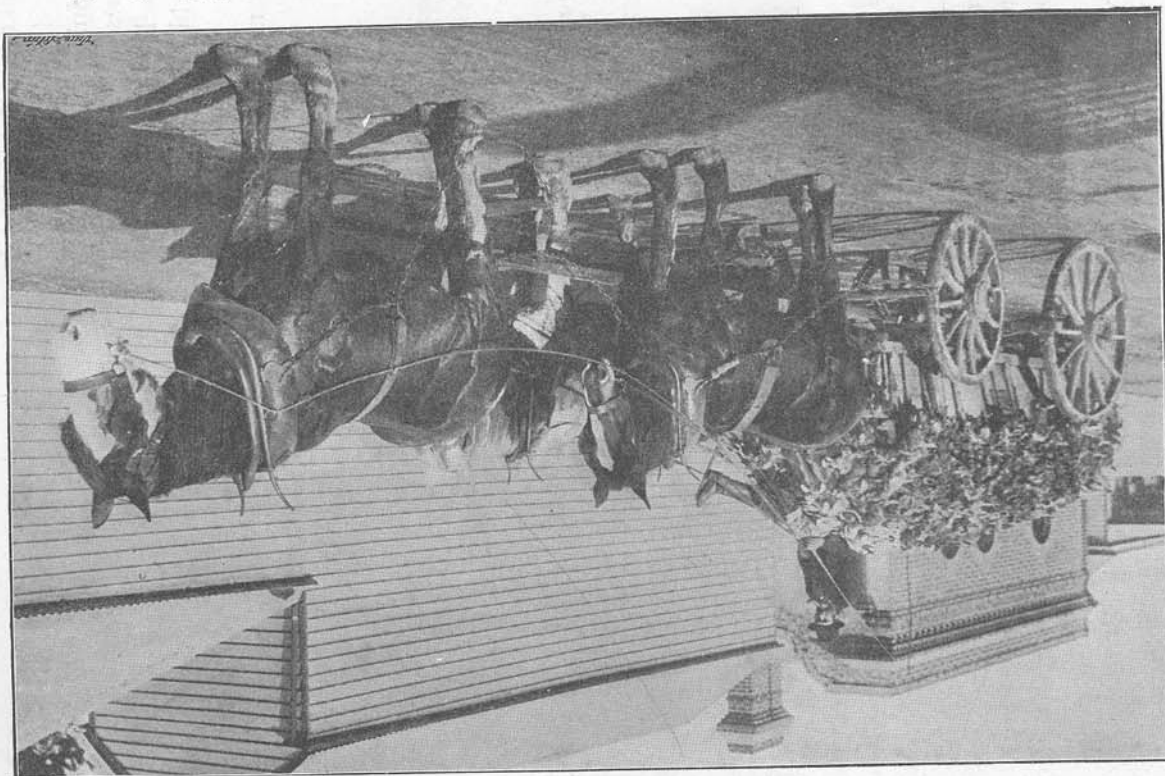
Ještě dnes může obdržeti bohatou odměnu ten, jenž by vy-našel a dodal spolehlivý prostředek proti záplavě bázlivého toho pokolení.

Vděčnějším stal se tam kůň a vyvinul své přednosti v nové vlasti tak, že vychází z dostihů vždycky jako vítěz.

Také brav splácí vděčně kapital, věnovaný na jeho zdomácnění, a vede přistěhovalce dál a dále do australského nitro-

Náklad králiků ke přípravě konzerv.

zemí jakožto pionýr prvé kultury. Bez bravu byly by zůstaly mnohé kraje posud zemí tajemnou a vypadaly by do dneška jak poušť, jež tam do nedávna bývala.

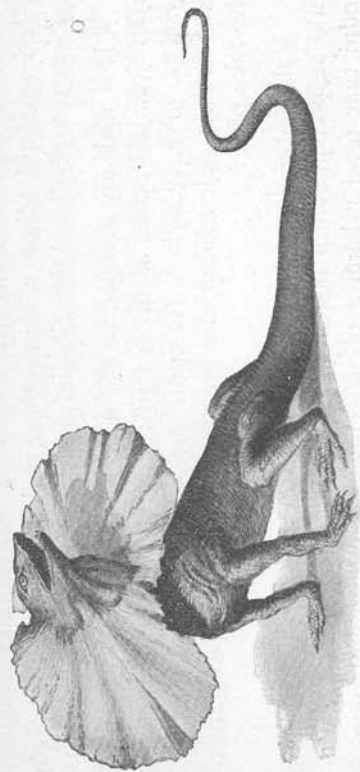
Ale zakládáním artéských studnic a umělým zavodňováním země kdysi vyprahlé položil se základ k výnosnému zemědělnímu pastýřskému, stanic ovčáckých přibývá, a nitro australského kontinentu nehrozí již cestovatelům hladem, záhubou a bídnou smrtí.

Rodina černých labutí.

Kdo by se byl před padesáti lety nadál, že kraje našich protinožců, kdysi jen neblahé země pro odsouzence a trestance, budou zásobovati pyšnou Evropu masem, připravovaným k vývozu v četných závodech!

A divíme-li se, že tyto země mladé a nedávno ještě pouhé hroby vypovězenců vyzuly se tak záhy z dětských střevíčků, a vzavše si za heslo „Austrálie ku předu!“ sjednotily se v mohutné soustátí, rovnající se rozlohou skoro celé pevnině evropské, naplní nás menším podivením též úžasné zjevy opeřeného světa našich protinožců.

Australský ještěr
Chlamydosaurus Kingii.

Kdo jindy slyšel, že jsou země s labutěmi nikoli bílými, ale černými jako krkavci? Jak neměli holanďští plavci nazvatí podivuhodného toho opeřence *avis rara*?

Kde kdo tehdy viděl, že jsou pevniny, kde jazýček ptáku začíná něžnou štětkou k vystírání medové šťávy, hotovým to košťátkem v podobě zdrobnělé?

Kdo kdy slychal, že jsou na světě hvozdy, v nichž vysmívají se opeřenci lidské práci uštěpačným hahaha?

Že jsou pralesy, hostící v sobě ptáky břichomluvce, kteří mají chvost jako lyra a umějí štekati, plakati jako děti a křehotati jako žáby? Že jsou australské hvozdy útočištěm nemotorných opeřenců, kteří snášejí vejce společně, a kladouce na ně hromady trouchnivějšího listí a smetí v podobě obrovských mohyl, ponechávají zahrabaná vejce lučebnému teplu k vylihnutí.

Není-liž divno, že kuřátka v takové mohyle vylihla ležíce na zádech hrabou a hrabou, až se prohrabou k dennímu světlu na povrch kurhanu?

Že žijí na jižní polokouli opeřenci, kteří snášejí vejce do teplého popelu tamější živé sopky, aniž se dále starají o kuřátko?

Není-liž divno, že na nejdálnějším jihu jsou hřbitovy obrovských ptáku, kteří neměli nikdy křídel?

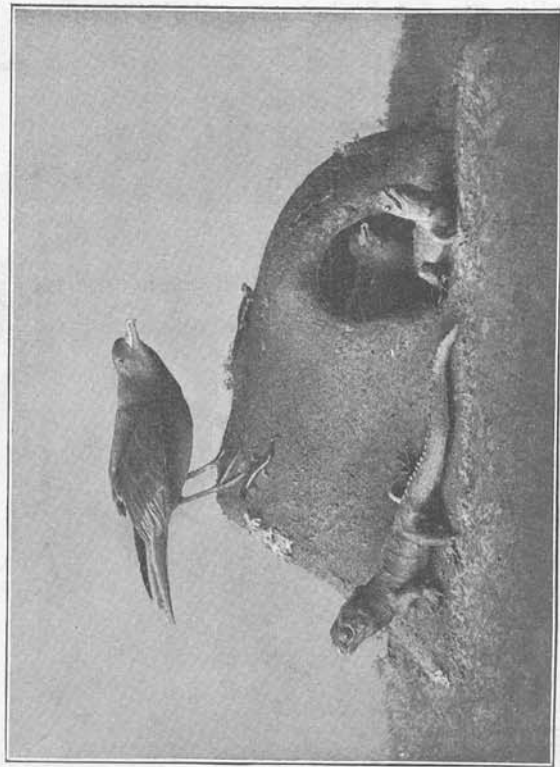
Že jsou tam ještěři skákající po zadních nohách jako klokani a vykrášení mohutným nákrčníkem jako rytíři dávno věku?

Že ve vlasti vymírajících Maorů vymírají také prapodivní ještěři se třemi očima a s pravěkou podobou, odvozující svůj rodokmen z předků, kteří žili již před statisíci lety?

Je-li však div divoucí, že žijí u protinožců ssavci, kteří snášejí vejce, jak neměl se diviti i přírodopysce z povolání, když slyšel po prvé, že byla v Australii objevena ryba mající za dýchací ústroje nejen žábra, ale pro všechny případy zápasu životního také plíce?

Bylo šuškáni mezi vědci, když australské to monstrum ocitlo se pod pitevním nožem jakožto živá zkamenělina a přechodní tvar mezi rybami a obojživelníky! Horkokrevní učenici Darwinovi volali směle s klasickým mudrcem: Už to máme! Zde můstek, ba pevný most, jenž spojuje živé s mrtvými a navazuje styky světa živého se světem vymřelým a zaniklým v nedozírné minulosti, snad již v dobách, jež měřiti jest miliony let.

Dvojdýšná ta ryba přečkala dobu permskou, triasovou i jurskou a zůstala na živé jako relikvie zachovalého pravěku na nepatrném území v severovýchodní Australii.

Soubytí tříoké ještěřky zrnité s burňákem.
(Hatteria punctata a Aestrelata Cooki).

Jaká to společnost podivných tvorů! Jedni z nich jsou ssavci snášející vejce a jsou prý pojídlem mezi ssavci a ještěři, druzí jsou pojtíkem mezi želvami a krokodilem, třetí jsou šťastné nalezlým článkem, jenž prozrazuje na sobě, že jeho tělo jest vlastně půl ryby a půl žáby, a celá Australie s blízkými pevninami jest zaslíbenou zemí, v níž byla hledaná pojtíka mezi vyššími a nižšími živočichy neočekávaně objevena, nalezena a probádána.

Australský chrobák
(*Bolboceras rhinoceros*)
na květu blahovičnického kovu.

A jiné ještě divy a jiná překvapení uchystány jsou pro přírodopysce v zemích australských. Snad v náhradu za to, že mu nejmladší díl světa podává tak maličko požitků z dějin kulturních a uměleckých.

Jak by se nebyl divil přírodopysce, když se přesvědčil, že žijí u protinožců žáby odolávající suchu sebe většinu i po několik let a nabývající zase čilého života, jakmile se ocitla suchá hrouda tvora obklopující opět pod vodou?

Není-liž divno, že chrobáci, libující si u nás jenom v kalu, u antipodů poletují jako poetické bytosti s květu na květ a živí se medosládkou štavou něžných korunek?

Nenáleží-li ke zvláštnostem, že nejmenší pavoučkové země australských jsou ze všech na světě nejjedovatější, usmrcující i člověka v málo hodinách??

A což říše Flořina v zemích našich protinožců? Nezdá-li se býti podivuhodna, vykazující v inventáři Stvořitelové živoucí rostliny, uložené u nás již jenom jako mumie?

Není-li to zvláštností, že křoviska země australských mají místo lupenů trny, z nichž kvítí vyráží, a že vydychují tak ze sebe co nejméně vody za předlouhého sucha?

Nebo že z větví australských stromů vyrůstají lístky jako přesličky a že podobají se chmýřnatému peří ptáka kasuára?

Že na australských suchopárech bují stromoví, jež má kořeny jako obrovské chochole, složené ze samé trávy?

Že tam rostou obrovské stromy, nedávající žádného stínu?

Že „australské třešně“ mají pecky *na* ovoci a nikoli *vnitř* plodu?

Že nejmladší kontinent honosí se nejvyššími stromy světa, překonávajícími vrstvem i výšky egyptských pyramid, výšky nejvyšších chrámů světa, ba i kalifornské obry sekvojové?

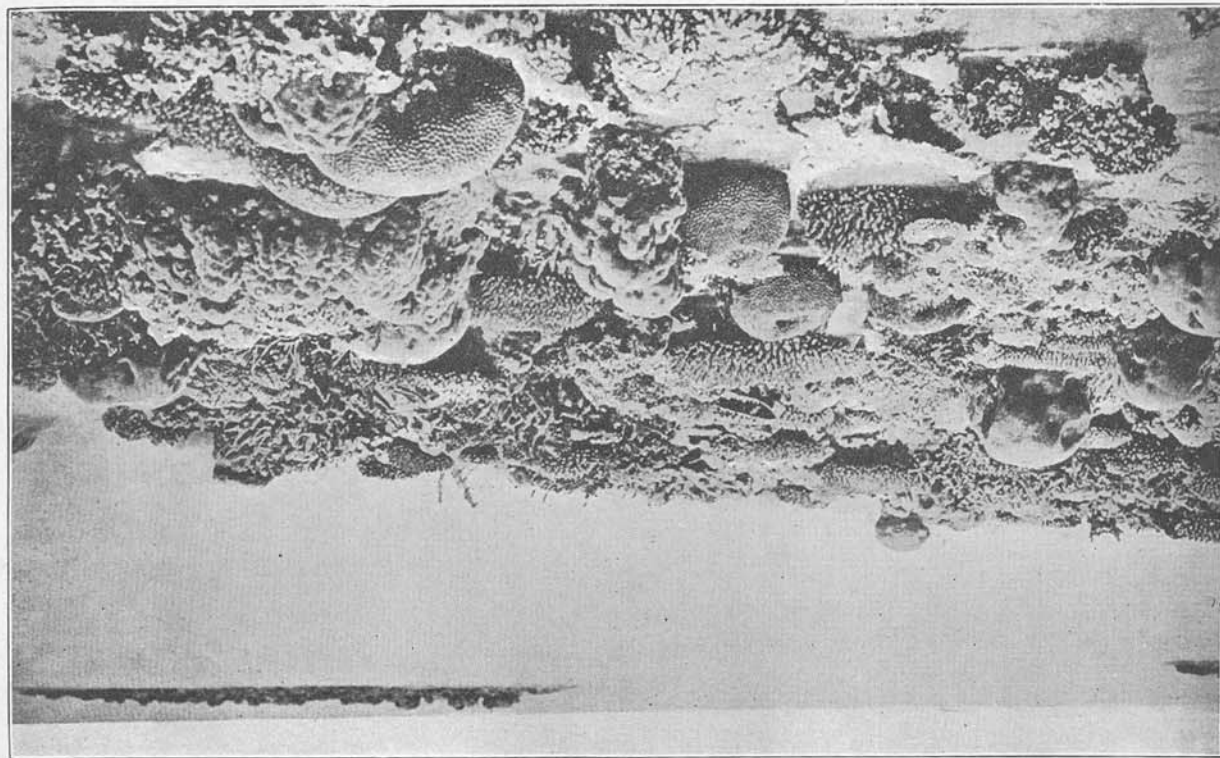
Není ku podivu, že s těchto velikánů lesních neopadává lupení, nýbrž kůra a visí s nich jako cáry oděvu otrhancova?

Není ku podivu, že pevnina našich protinožců jest z nejbohatších na zlato, stříbro a drahocenné opály?

Jak nemají podivné ty zjevy lákati k sobě přírodopytce i z nejdlehlějších končin světa? Co tam bylo do poslední chvíle záhad, jež čekaly na své rozluštění? A přece není ještě řada přírodovědeckých tajemství v australském světě vynesena na jasné světlo úplné.

Ale čím hlouběji vniká přírodověda do tajů a hotových těch zátraků, přístupných zjevně každému vnímavému duchu lidskému, tím zřejměji chápeme, že nejmladší pevniny, nad nimiž planou nebeské hvězdy Jižního kříže, symboly ztraceného ráje prvních lidí, jsou troskami nejstaršího života na zeměkouli a ostatkem skrovného kusu prasvěta, nad nímž sám Stvořitel se smiloval a jemu živořiti kázal až do dnešního dne.

Ký div, že i sami obyvatelé vzdálených těch světů chrání přísnými zákony zbytky skomirajícího živočišstva, aby tak prodloužili bytí oněch záhadných rodokmenů, jež přispějí snad ještě

KORÁLOVÉ DNO MORSKÉ ZA ODLIVU.

(Fotografoval Saville-Kent.)

v posledním tažení ke kýženému rozřešení sporu o vzniku vyšších tvorů ústrojných z organismů nižších.

Jak neměly se státi země našich protinožců poutnickým cílem harcovníků na poli novodobého vývoježpytu?

Koho by nepudila touha spatřiti památné dějiště, kde geologický pravěk žije posud ve skutečné přítomnosti?

Také mně vířily v hlavě roje myšlenek, když jsem viděl černé na bílém, že procituji ze snivého blouznění, že blíží se již chvíle, kdy spatřím nové nebe a nová souhvězdí s Jižním křížem a že pozdravím odlehlé světy, v jejichž ovzduší třepetají se perutě bělostných albatrosů, a kde kvílí jihomořský rod věčně hladových buňňáků za vichru a třeskutého vlnobíť.

Po letech nesla mě zase ůouha daleko za moře, leč duchem byl jsem stále u něho, slyšel jsem mocný jeho tep, hukot a ječení, a viděl jsem jeho širou pláň, dmoucí se časem jako hruď utišeného giganta.

Vzpomínky unášely mě brzy do potměšilého Baltu, brzy ke břehům norského Atlantiku nebo k bouřlivému Pontu, k sinné Adrii, k vodám moře Egejského a Jonského, k široširé hladině mezi legendárními sloupy Herkulovými a Novým světem, bloudil jsem zase aspoň v mysli k rozlehlému Pacifiku s désnými hlubinami, spěl jsem k moři Rudému, do tropických vod moře Arabského a zálivu Bengalského, do horkých krajů oceánu Indického, prodléval jsem chvílemi opět v moři Javanském, Čínském a Žlutém . . .

Tentokráte zatoužil jsem po moři Jižním, do té doby mně neznámém, slynoucím v celém světě čarovnými květnicemi, vykouzlenými jako v pohádce na samém dně mořském a obydlennými pestrými rybkami všech duhových barev.

Toť snad ono dějiště vtělené báje helenské o potomku mocného Poseidona a luzné Amfitritě, o uctívaném Tritonovi, jenž tam zlatý palác míval, zřídka z podmořských zahrad na povrch oceánu vystupoval, bouři rozvíval, ve vlnobíť s oři a na delfinu se projížděl, rozsápané vlny hladil a nepokojný živel utišoval.

Pouhá vzpomínka na opěvané podmořské ty tůně, oživené nikoli mytickým Neptunem a Najadami, ale vyšperkované úžasnými skvosty živých korálů, podobných spíše kvítkům, kalicím a korunkám začarovaných květnic a zbarvených u dna

smaragdovým odleskem jasného dne, láká poutníka, aby zaléti i do těchto krajů a nahlédl do velikolepé dílny něžných umělců, na oko sice nepatrných, ale budících velké podivení svými tvory stavitelskými a dělicích se se samým Tvůrcem o zásluhu, že u prostřed širých moří byly stvořeny pevniny.

Nachytle se jen trochu ze svého člunu, jenž vás nese nad báječnými zahradami, a patřte do hloubky několika metrů pod hladinu mořské tišiny! Co tam barev a tónů, odstínů a světla!

Co tam stříbrných a zlatých rybiček, hybných jako třepe-taví kolibříci, pestrobarevných sasanek, průsvitných medus, vě-jřnatých stromů a stroměčků a miniaturních skalisek, vykráše-ných růžovými třásněmi a tapetami vláknitých řas!

Co tam zelených palouků, báchorkových niv s visutými stu-hami a tkanicemi oranžových a karminových chaluh!

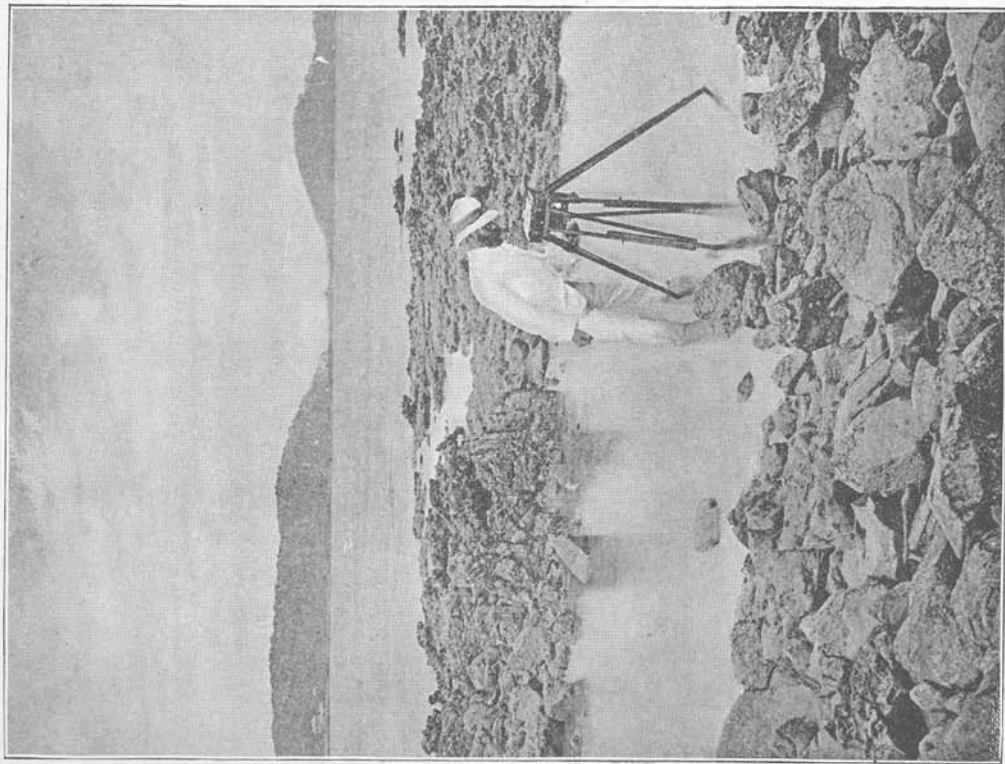
Co tam zakrsalých lesíků a trsů, brčálových lučin a zlato-žlutých písčín, posetých ostnitými ježovkami a hvězdicemi a vy-ložených sumýši, krouťícími se jako obrovské housenky?

Co tam obrněných krabů, koryšovitých pavouků, průhled-ných ráčků, příšerných krakatic, perlorodek, nautilů, tritonek, chvostnatých červů a kroupenatých skořápek, lastur a ulit!

Jak nemá v nás planouti touha nahlédnouti v zakleté kraje tropických těch moří, prohlížíme-li drahocenné dílo Saville-Ken-tovo a vidíme-li v něm vábný obraz luzných těch lesů a pod-mořských květnic, jež lemují rozlehlé pobřeží na východě horké Austrálie jakožto obrovská hráz, rozprostřená do délky asi dvou tisíc kilometrů! Jen tam!

Ale prodléváme-li již jednou na půdě tolikerych divů a za-měříme-li i do vlasti vymřelých Tasmaňanů a tetovaných Maorů, žijících spokojeně kolem horkých jezer, burácejících gejserů a osněžených vulkánů, sotva odoláme, abychom nezaletli v samý domnělý ráj prvních lidí, k souostrovím Jižního moře, k archi-pelagu Tongajskému, potom k ostrovům Samojským a Vitským, kde Vulkan i Neptun budovali s korálovými umělci svorné pevnou zemi a vykouzlili na ní rajske kraje s lepotvárnou kvě-tenou tropického nebe.

Kdo by netoužil, jsa tak blízko končin světa od nás nejvzdá-lenějších, aby jeho oči mohly zřítí bujné háje ztepilých kokosov-níků, aby mohl ssátí v sebe vonný dech zardělých plodů pandá- nových, požívati zlatého ovoce banánového, procházeti se ve

Saville-Kent
fotografuje korálové dno

stínu košatých chlebovníků a dívati se, jak kvete kávovník, jak dozrávají červenavé plody kakaovníků, jak bezstarostně žiji ostrované v poetických chatách se svými věrnými soudruhy, s papoušky barev přeskvostných a nevidaných, a s jakou láskou

Inou ke květům, vyzdobující jimi své kadeře, své šíje a obnažená prsa svá!

A když pak oči naše viděly bujnou vegetaci a kouzla Jižního moře, zdali nezatožili, aby uzřely nejenom námořské kraje v pátném průlivu Torresově, ale i širé pláne moře Harafurského, břehy Timorské, ostrov Flores, Sumbavu, Celebes, residenci krále Goanského a pozdravily ještě jedinou smaragdovou Javu?

Či váhali byste, přeplavivše se z celebeského Makasaru k její břehům, poznati všechny půvaby ostrova s věčným jarem a letem?

Zda nepojala by vás touha, abyste se povznegli z horkého ovzduší javanského pobřeží k chladným výšinám proslulých satorii-horských a okřáli v nich na těle i na duši u samé blízkosti dýmajících sopek a sbírali nové síly k námořské plavbě a pouťi do Bankoku ve vlhkém Siamu?

Netěšili byste se, minuvše břehy Kambodžské a Kočinské, jakož i Svatau a Honkonk, stížený hrozným morem, abyste mohli býti šťastnými hosty v čarokrásné říši mikadové a rozplývali se v rozkoších horské přírody žaponské?

Zda pak nenesly by vás perutě touhy ke břehům království Korejského, abyste mohli stanouti na půdě široširé slovanské říše, nad níž slunce nikdy nezapadá, a poznali na vlastní oči přístav, jenž vládne nejzazšímu východu ruskému?

Kdo by nechtěl prodlévati aspoň na chvíli v mlhavém kraji Usurijském, oplývajícím v lesích zvěří parohatou, na jezerech bělostnými labutěmi a v houští nesčetnými bažanty?

Kdo by se nechtěl plaviti po vodách mocného Amuru, děličího obrovskou říši čínskou od panství bílého cara?

Kdo by si nezádal, aby viděl také malebné kraje řeky Šilky, strmé břehy hlubokého jezera Bajkalského a aby prožil několik dní v památném Irkutsku, proslulém emporiu na celé Sibiři?

Kdo by nebyl zvědav poznati na vlastní oči slavné dílo železničního umění, spojující Atlantik s Tichým oceánem?

A kdo by nezajásal, vykonav všekerou tuťou pouť šťastně, až by se mu zjevila na obzoru kamenná mátuška Moskva a za málo hodin na to stověžatá Praha?

Obrazy všech těch končin světa tanuly mi na mysli jako jasná vidina a vztahoval jsem po nich ruce jako po rajském ovoci.

Sen, jež jsem snil po svém prvném návratu z cesty kolem světa, se mi vyplnil.

Když v české kraje jeseň táhla a na dalekém jihu našich protinožců jaro počalo otvírati nachová poupata třešní a broskví, já chystal své skrovné věci na cestu k antipodům.

Buňiák obrovský
Ossifraga gigantea

ských, novozélandských a žaponských rozvrhy plavební a plány lodí a od ředitelství drah, at ve Viktorii nebo v Novém Jižním Walesu, Queenslandě, Jižní Australii, Tasmanii, na Novém Zélandě a Javě, jízdní řády železniční, průvodní knihy a knížky, vyličující po způsobu amerického přírodní krásy a půvaby jednotlivých tratí slovem i obrazem.

I bylo lze zvědět již rok napřed, kam až do nitra australského vedou železnice, jaké jsou vzdálenosti k zamýšleným výletům, jaké jsou ceny dopravní, kdy vyjíždějí povozy na přicpustinami novozélandskými a za jaký poplatek, kde jaké přístřeší hostinské, po kterých řekách plují parníky, po kterých toliko čluny a p.

S domácími poměry australských států seznamovaly mě tamější časopisy, předplacené v zastupitelství londýnském: australský „The South Australian Register“ a melbournský denník „The Argus“ a týdeník „The Australasian“.

Všeliké slovníčky a konverzační knihy příruční s lákavým heslem „snadno a rychle“ zasvěcovaly mě do tajností řeči maorské a malajské, nezbytné na cestách po odlehlejších krajích javanských.

Nejnovějších cestopisů, jež by se byly týkaly zemí našich profinožců, bylo té doby velice poskrovnu, a zastaralé údaje čínily je nespolehlivými.

Snad o všech jiných krajích světa slychává a píše se u nás až doposud více nežli o přírodě a lidech v končinách australských.

I bylo mi uchýlovati se hlavně ke pramenům anglickým a k úředním zprávám jednotlivých kolonií, vydávaným v pečlivém přehledu již od několika let po vzorném způsobu mateřské Británie.

Že jsem vložil mezi příruční knihy cestovní také „Písně Bechyňské“ a Malátovy „Vzpomínky na Prahu“ a že nezapomněl jsem vzít do světa i některé skladby houslové, zaznamenávám tuto s radostí.

O jak ubíhaly nám chvíle o večerních produkcích hudebních za dlouhé plavby ke břehům nejmladšího zemědlu, za pobytu v blahovičnickových pralesích australských v salonech novozélandských korábů za plavby Jižním mořem a za jízdy v železničním voze po široširých lánech sibiřských!

Josef Kořenský: Cesta k protinožcům.

2

Přípravy na cestu.

Plynuly týdny a měsíce, minul rok, a pošta přinášela stále nové zprávy o zemích, jež jsem chtěl učiniti cílem světové pouti své.

Žádosti, posílané všem zástupcům australských osad v Londýně, vyřizovali generalní agenti obratem pošty a připojovali k listům balíky informačních tiskopisů, všelikých ročenek a map.

Z cestovních kanceláří docházely prospekty, od paroplavebních společností německých, holandských, britských, australských,

Kapradová vegetace v Austrálii.

Sám jsem se nenadál, že v odlehlých hvozdech eukalyptových, kde vymírají poslední mohykáni australských černochů, bude se tak líbiti píseň: „Už já více po Bechyni cestu šlapat nebudu . . .“

A že nebude chybět v cestovním vaku nezbytný oblek plevný, povýšený francouzskou dobou rokokovou na kraj všech salonů, a že připojíme k němu nerozlučný sklápovací klobouk a lehké lakýrky s černou stuhou uprostřed, abychom mohli se děti bez zardění u slavných hodů večerních a mohli býti zvaní a dali se zvát ke slavnostem, pořádaným na dvorech východních knížat, rozumí se u pasažérů prvé kajuty samo sebou.

Úzkostlivé šetření toho zvyku stalo se v prvé třídě velikých korábů britských nevslovovaným imperativem, jemuž se podrobuje každý bez výjimky, byť i mu bylo stolovati za plavby horkými tropy v potu tváří.

Sami Holanďané, jsouce zvykli pohybovati se na palubě skoro po celý den v křiklavých nedbalkách, činí za společné věře výjimku a neobjevují se u tabule jinak nežli v salonním oděvu francouzském.

Zarputilí nepřátelé parádního úboru a častého přestrojování jen z té příčiny vyhýbají se kajuté úřidy prvé a pochvalují si volnější a souseďský způsob života ve třídě druhé.

Šatníci svých cestovních zavazadel rozmnožíme tentokrát již doma několika úbory oděvu tropického, bílého jako padlý sníh, aby byl po ruce, až poplujeme horkým podnebím, palčivý kraj moře Rudého a Arabského a vlhkou atmosférou nebe Iráku.

Lehké střevíce z bílého plátna a korkový širák s šedým povlakem doplní výbavu tropického šatu.

Na zakoupení lehkého klobouku korkového, snad o dvojnásobné střechě proti úpalu slunečnímu, zbude dosti času až v některém přístavě egyptském. Prodejné ceny takového zboží jsou tam mnohem nižší než v obchodech janovských neb neapolských.

Nezapomeneme ani na dva kusy prádla k promenádě jitřní a zvané obyčejně *pajama*. Prostičkový ten šat, obyčejně vzorkovaný a beze vši podšívky, skládá se z lehké kazajky zapínací a spodků o širokých nohavičích a o šňůře se dvěma střapci.

Fajamu oblékají na se páni po jitřní lázni a procházejí se v ní na boso po promenádě palubě až do té doby, nežli zazní lahodné zvuky gongu, oznamující blízkou snídani.

K cestě tak daleké nebudeme na lodi postrádati zajisté ani své vlastní sešle, ať již skládací a zhotovené z pevné plachtoviny nebo upletené ze španělského rákosu či vlastně rotanu.

Mnozí z pasažérů dávají přednost rotanové lenošce, jiní opatřují se dokonce ještě pohodlnější rotanovou pohovkou.

Nábytek toho druhu vleče s sebou zámožný pasažér jako hlemýžď svou skořepinu a označuje ji svým jménem nebo začátečními písmeny.

Jiný upevňuje na sešle svou navštívenku a hájí tak zjevné právo svého majetku.

Za vlahých nocí upravuje se rotanová lenoška ve vzdušné lážko. Mnozí z pasažérů trápení vedrem opouštějí dusné kabiny, utíkají se uprostřed palčivé noci na palubu a přespávají tropické noci na čerstvém povětří, ač-li nebudou s paluby vypuzeni notným lijákem.

Také na zakoupení sešle zbude chvíle v některém přístavě italském, z něhož míníme nastoupiti plavbu.

Ostatně lze si zabezpečiti důležitou tu cestovní rekvizitu za poplatek asi sedmi korun již u ředitelství nebo jednatelství paroplavební společnosti. Vydání toho nebudeme jistě litovati.

Táčky na promenádě palubě.

Vlastní sesle jest pravým dobrodíním za dlouhé plavby ke břehům australským. Za poutavé četby plynou v ní blažení dnové volnosti jako okamžiky.

Hotových peněz budeme mítí při sobě nemnoho, jen snad tolik, kolik bude asi třeba do místa, jehož banka jest zřejmá uvedena v našem tištěném seznamu světových závodů.

Akreditivy takové zprostředkují i naše banky (Živnostenská) a vydávají je po složení jistiny zároveň s tištěným soupisem jakožto nedílnou součástí poukázky samé.

Akreditiva zní na jméno jejího majitele a má platnost do určité lhůty, stanovené výslovně v poukázce.

Úvěrní poukázky do zámořských krajů vydávají obyčejně prostřednictvím našich bank světové banky francouzské, anglické a j.

Tištěný soupis sterých a sterých bank, zastoupených ve všech dílech světa a na všech důležitějších ostrovech, udává kromě bankovního sídla také jméno peněžního ústavu, v němž lze vyzvednouti sumu peněz právě potřebnou.

Pro jistotu udáno jest v témž místě, pokud lze, i několik různých bank.

Seznam vydaný bankovní společností *Crédit Lyonnais* vypadá takto:

LISTE DES CORRESPONDANTS.

Europe.*Allemagne.*

{ Deutsche National-Bank.

{ J. Schultze et Wolde.

{ E. C. Weyhausen.

{ Dresdner Bank.

{ Günther a Rudolph atd.

Autriche.

{ Böhmsche Union-Bank.

{ Filiale der Anglo-Österr. Bank.

{ Živnostenská Banka pro Čechy a Moravu.

Salzburg . . . { Bank für Oberösterreich & Salzburg.
 { Franz Berger vorm. Spaeth jun. atd.

Bulgarie.

Sofia Banque nationale Bulgare.

Espagne.

Barcelone Crédit Lyonnais atd.

France.

Ajaccio Lanzi frères.

Avignon Crédit Lyonnais atd.

Grande-Bretagne et Irlande.

Belfast Northern Banking Co.

Birmingham The Birmingham District & Counties Banking Co. Ld.

Portsmouth The Capital & Counties Bank Ld. atd.

Grèce.

{ Banque Nationale de Grèce.

{ Georges P. Skousès.

{ Banque P. N. Caridia & Co.

Hollande.

{ Amsterdamsche Bank.

{ Hope & Co.

{ Wertheim & Gompertz atd.

Russie.

Kiew Banque Internationale de St. Pétersbourg.

Saint Petersburg Crédit Lyonnais atd.

Serbie.

Belgrade { Banque Nationale Priv. du Royaume de Serbie

{ Andréévits & Co. atd.

*Asie.**Arabie.*

Aden César Tian.

Ceylon.

Colombo The Mercantile Bank of India, Limited atd.

Chine

Hongkong { Banque de l'Indo-Chine.
 Hongkong & Shanghai Banking Corporation.
 The Mercantile Bank of India Limited.

Pékin Hongkong & Shanghai Banking Corporation. atd

Hindoustan.

Agra The Alliance Bank of Simla, Ld. atd.

Indo-Chine.

Bankok Hongkong & Shanghai Banking Corporation.
 Singapore { Hongkong & Shanghai Banking Corporation.
 The Mercantile Bank of India, Ld. atd.

Afrique.*Algerie.*

Biskra J. Cazenave atd.

Maroc.

Tanger Mosès Is. Nahon.
 Zanzibar Hausing & Cie.

Amerique centrale.*Salvador.*

Santa Ana Banco Occidental.

Amerique du Sud.*Argentine (République).*

Mendoza Sierra Moreno & Co. atd.

Océanie.*Australie.*

Adelaide { Bank of New Zealand.
 Union Bank of Australia, Limited.
 Brisbane Union Bank of Australia, Limited atd.

Java.

Batavia { Hongkong & Shanghai Banking Corporation.
 The Mercantile Bank of India, Limited.

Nouvelle-Zélande.

Wellington . . . { Bank of New Zealand.
 Union Bank of Australia, Limited atd.

Po předložení úvěrní poukázky zároveň s pověřeným seznámem jednotlivých bank vyplatí peněžní ústav majiteli akreditivy žádanou sumu peněz, obdržev za ně od něho příslušné směnky.

Dostoupí-li jednotlivé sumy výše celkového úvěru, označeného na akreditivě, jest kredit na dobro vyčerpán.

Vzájemné súčtování provede zdejší banka až po vrácení úvěrní poukázky.

* * *

Zabezpečení přeplavby na parolodi s dobrou pověstí nebude v cestovním programu našem věcí poslední. Za doby, kdy se pluje do krajů našich protinožců nejpříjemněji, třeba zajistiti si kabinu velmi záhy, snad již dva nebo tři měsíce před nastoupením plavby, aby nebylo nám spokojiti se snad na lodi v poslední chvíli místem nejméně vhodným a vítaným.

Spojení mezi Evropou a zemí australskými zprostředkují jednotlivé paroplavební společnosti pravidelně jednou za měsíc nebo za tři neděle.

Poslední dobou získaly na dobré pověsti nejvíce parolodi Severoněmeckého lloydů v Bremách a překonávají nejnovějšími konstrukcemi stavebními všechny jiné. Z té příčiny užívají rádi této linie i sami příslušníci britského národa, jakkoli řídívají se všudy jinde heslem „svůj k svému“.

Od nedlouhé doby bývají osazeny parolodi Severoněmeckého lloydů za plavby do Austrálie do posledního místečka. Účastenství takové pohnulo podnikatelstvo, že zahájilo s Australií spojení třineďelní.

Vzrůst Severoněmeckého lloydů a jeho rozmach na poli světové dopravy stojí za zevrubné povšimnutí. Ze seménka hořčičného vyrostl mohutný strom, a rozvětvená ramena jeho koruny dotýkají se nyní všech dílů země.

Od prvního založení paroplavebního toho spolku neuplynulo ani 50 let, ale ke flotě jeho počítají se nyní obrové, kteří překonávají svými rozměry a svou silou všechny námořské kolosy toho druhu. Závodní kapitál vzrostl ze 3 milionů tolarů na 120 milionů marek.

Toho se několik bremských kupců nenadalo, když roku 1857 Lloyd zakládal. Loděnice dodávaly tehdy plavebním společnostem toliko lodi plachtové. Parolodi byly ještě řídky a vzácný jako bílá vrána.

Takovými byly i tři parníky, jež vysílal Bremský Lloyd do Anglie.

Ale rok na to nastoupil parník „Bremen“ také cestu do New Yorku. Vezl samý náklad, kromě něho pak několik mezpalubníků a jediného pasažéra kajutního.

Paroplavbou tou získal si Lloyd tolik důvěry, že mu byla svěřena doprava americké pošty.

Ježto se New Yorkská linie vyplácela, přibývalo jí parolodí tou měrou, že čítala Lloydova flota r. 1867 celkem 14 parníků, z nichž 8 udržovalo spojení mezi Evropou a Amerikou.

Za války francouzské r. 1870 jezdily parníky linie americké podél severních břehů skotských.

Té doby byla již zřízena linie Bremy-Baltimore a mimo ni ještě linie Bremy-Rotterdam-Antverpy.

Roku 1875—8 byla zahájena pravidelná plavba do La Platy a Brazílie.

Množením parolodí snažila se plavební podnikatelstva zvětšit rychlost lodních strojů, neboť dráha 12—13 námořských mil za hodinu zdála se již být nepatrná. Tak soudila i správa Lloydů Bremského. Podnětem byla jí konkurenční loď anglická, jež plula rychlostí 16 námořských mil.

Severoněmecký Lloyd, nechtěje zůstatí pozadu, zřizoval tedy také rychlolodi. Jedna z nich mohla vykonati až 19 námořských mil za hodinu. Ale všechny byly stavěny v loděnicích anglických.

Podotýkám, že i nám. míle má asi 1.86 km. čili 1860 metrů. Udílením říšské subvence byly uloženy Lloydů nové povinnosti. Po zákonu měly se od té doby stavěti jeho lodi toliko v loděnicích německých, ježto se mohlo očekávati, že rozvojem toho průmyslu v Německu vyhová loděnice snadno všem požadavkům.

První rychlolod Lloydova vyšla z dílen „Vulkanu“ ve Štětíně. Dostala jméno „Císař Vilém II.“: Měla sílu 6500 koňů a mohla uraziti za hodinu 16 nám. mil. Ve službách tohoto obra bylo celkem 186 osob. Pasažérů vešlo se do něho sumou přes 1100.

Rychlolodi, jež potom následovaly, měly sílu 12.000 koňů a mohly vykonati za hodinu až 19 námořských mil.

Také vnitřní úprava rychlolodí neostala pozadu za ostatními přednostmi. Tmavé salony ustoupily jasným a vzdušným prostorům a vyzdobily se nábytkem, jak nádherným tak i praktickým. Mnohé kusy vyšly z nejpřednějších dílen uměleckých, a soulad barev vykouzloval z lodního nitra pohádku o plujícím paláci. Zřízením takovým stala se plavba po moři pravou rozkoší.

Zdokonalením parolodí, jež udržovaly spojení mezi Starým světem a New Yorkem, bylo třeba vypravovati lépe také parolodi jiných linií, at již do Baltimore neb do krajin tropických. Zlepšováním takovým vznikly parolodi, zvané po „Rolandů“ třídou *Rolandovou* a podle „Barbarosy“ třídou *Barbarosovou*.

Když se ukázaly výhody parolodí dvouštroubových, dal starší Lloyd také tyto druhy a svěřoval stavbu buď „Vulkanu“ ve Štětíně nebo loděnicím Bremským, Hamburským a Gdanským. Rozměry parolodí z třídy Barbarosy jsou veliké. V délce měří 180 m. a v šíři asi 18 m.

Zvláštností této třídy parníkové jsou několikeré paluby.

Prostorné a vzdušné kabiny činí pobyt i za plavby do krajů tropických snesitelným. Všecky místnosti osvětlují se elektricky.

Že spotřeba paliva je na kolosálních rychlolodích ohromná, čítáme často i v denních listech. Za každé plavby pohltí takový obr vždycky celý vlak vozů s kamenným uhlím. Denně spálí se několik vagonů uhlí.

Četné příčky dělí koráb pro ten případ, že by dostala loď trhlínu a naplňovala se vodou. K tomu účelu jsou odděleny také systémy kotlů a mohou se uzavřítí vodotěsně. Utrpí-li pohromu kotlový prostor jeden, ostává nedotknuta kotlová komora druhá a může vyvinovati páru nepřetržitě.

Kromě přepážek příčných mají nové Lloydové parolodi také přepážky podélné, a to pro ten případ, kdyby dostal koráb trhlínu zdola. V nehorším případě spouštějí se četné čluny ochranné.

Stavba Lloydových parolodi provádí se nyní tak, aby se v nich mohla umístiti děla, a aby sloužily za války jako křižáky.

Kajuty první třídy zřizují se teď skoro vesměs na vrchní a proměnné palubě a zabezpečují cestujícím jistotu života, ježto jsou podélným závěrem vodotěsné odděleny od dolejších komor lodních. Závěry se uzamykají vždycky v noci a za nepohody.

Některé lodí určeny jsou ke plavbě do Ameriky, jiné pro linii východoasijskou nebo pro linii australskou.

Dříve udržovaly spojení s Australií parolodi menší, ale ziskaly málo chvály a těšily se malé přízni.

Společnost nahlédla brzy, že by neobstála v konkurenci, a proto vysílá nyní do nejmłodšího zemědílu lodí mohutné a silné. Jsou to hlavní parolodi třídy Barbarosovy.

Cena jediné takové rychlolodi páčí se na několik milionů marek.

Za každé cesty mívá poštovní parník 6—800 pytlů psaní, novin a zásilek.

Nyní čítá Severoněmecký lloyd přes 160 parolodi, mezi nimiž jest téměř 40 lodí o dvou vrtulích.

Nejmohutnější jest parolod „Cisař Vilém II.“ o 20.000 tunách a 38.000 koňských silách.

Cena přepravního lístku řídí se roční dobou, jakostí parolodi a polohou kabiny.

Z Brem do Adelaide v Australii trvá plavba asi 42 dny, do Sydneye asi 54 dny.

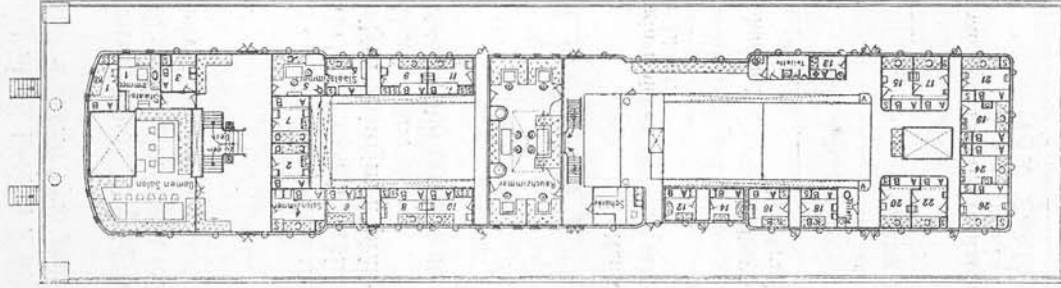
Za přepravu po linii Bremské platí se: na lodích menších nejméně v I. tř. 1290 marek, ve II. tř. 725 marek,

na lodích Barbarosových nejméně v I. tř. 1350 marek, ve II. tř. 770 marek,

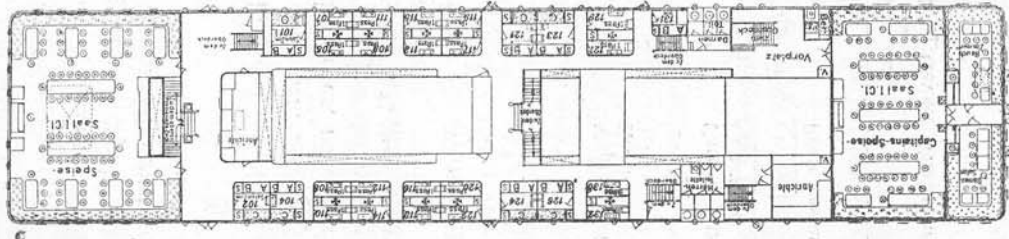
na lodích Barbarosových s lepší polohou v I. tř. 1400 marek, na lodích Barbarosových s nejlepší polohou v I. tř. 1460 marek, ve II. tř. 835 marek.

Mně dostalo se toho štěstí, že mohl jsem nastoupiti pout ke břehům australským po výborné parolodi třídy Barbarosovy, zvané „Královna Luisa“, a vybrati si podle plánu ještě v pravý čas zevnější polokabinu na palubě proměnné.

Plan proměnné paluby horší a dolejší „Královna Luisa“.

Arabské číslice znamenají kabiny, písmeny A, B lůžka dolejší a horší, C, D lůžka pohovka, + polokabiny pro ležícího pasážera, K, B postýlky dětské.

Tento druh kabin jest sice prostorou neveliký, ale určený toliko pro jediného pasažéra.

Plán parolodi „královna Luisa“, tuto přiložený a otisklý z prospektu, jaký zaslá na požádání ředitelství nebo jednatelství*), podává toliko situační obraz hořejší a dolejší paluby promenádní. Plán paluby vrchní a hlavní bylo nutno vypustiti pro veliké jeho rozměry.

Přepis ředitelství Severoněmeckého Lloydů oznamoval: „Loď odpluje z Neapole dne 26. září 1900 a třeba tedy přihlásiti se v čas u tamějšího zastupitelství.“

* * *

Před odjezdem učinil jsem opatření, aby mne mohly docházeti časopisy a přátelské listy i do krajů našich protinožců.

Otisky adres, rozeslané milým známým a přátelům, označovaly (zde jen zkráceně podáno) toto:

„Kdo by mi chtěl poslati dopis nebo noviny, nechť je adreseje z Čech

v době

1900 Mr. Josef Kořenský,

18./9.—21./9.

Neapel

Vaporo »Königin Luise«
Norddeutscher Lloyd.

Italia.

22./9.—23./9.

Care of Austrohungarian
Consulate.

Melbourne
Australia.

24./9.—26./9.

Poste restante.

Hobart
Tasmania.

22./10.—23./10.

Hotel Geyser Whakarewarewa.
Restante.

Rotorua (Ohinemutu)
Via Auckland
New Zealand.

24./10.—31./10.

The Central Hotel
Restante.

Auckland
New Zealand.

*) Od nedlouhé doby řídí generální agenturu v Praze Josef Ledvina.

1./11.—15./11.	Care of Mr. Jira. 132 Pitt Str.	Sydney Australia.
16./11.—20./11.	Poste restante.	Brisbane Australia.
21./11.—23./11.	Care of Austrohungarian Consulate.	Soerabaya Java.
24./11.—25./11.	Restante.	Tosari Sanatorium Java.
26./11.—28./11.	Hotel Slier. Restante.	Soerakarta. Solo Java.
29./11.—31./11.	Hotel Toegoe. Restante.	Djokjakarta Java.
9./12.—10./12.	Restante.	Sindanglaia. Sanatorium Via Batavia. Java.
1901		
1./1.—3./1.	Care of Austrohungarian G. Consulate.	Singapore Straits Settlements Asia.
4./1.—8./1.	Care of Mr. Müller. (B. Grimm & Co.)	Bangkok Siam.
9./1.—31./1.	Care of Austrohungarian G. Consulate.	Yokohama Japan.
1./2.—10./2.	Care of Austrohungarian Legation.	Tokio Japan.

21./3.—31./3. Г. Кунсть & Алберсъ,

Съ передачею
Г. Корженскій, Прага.Владивостокъ
(Vladivostok).
Сибирь (Siberia).

1./4.—20./4. Г. Осипъ Корженскій,

До востребованія.
Иркутскъ (Irkutsk).
Сибирь (Siberia).

Vzorec dopisu.

25 h
Mr. Josef Kořenský from Prague.
Care of Austrohungarian Consulate.
Soerabaya Java.

Poznámka. Noviny nechť se zasílají válečkovitě stočené, a to bez insertních listů. — Do Sibíře budete posílány pouze dopisy nebo listky, ne však noviny, leda že by se vložily výstřížky z nich do psaní. Dopisníci třeba opatříti známkou 10 h.

Milý soudruh, pan Felcman, ředitel cukrovaru ze Smíchova, nabídl se se v zácnou ochotou, že bude pamatovati na to, abych se mohl potěšiti balíkem všelikých novin na všech místech svého pobytu v cizině.

A slibu dostal přítel co nejdříve. V Jokohamě v Žaponsku sešlo se pro mne na konsultátě tolik balíčků, že bylo třeba zvláštního vozíčkáře, abych je mohl dopravit do svého obydlí.

V zásilkách nescházely kromě listů denních ani „Švanda dudák“, ani „Zvon“, „Paleček“, „Humoristické Listy“ a p.

Od jiných přátel docházela často „Zlatá Praha“, ba i „Nájemník“ proklestil si cestu až na obrácený svět jižní polokoule.

Časem zastala mě šťastné i vážná „Živa“ s „Vesmírem“ a unášely mě v duchu do kruhu jejich spolupracovníků.

Průvodních listů bylo tentokrát více třeba, než kdykoli jindy. Obmyšlený návrat Sibíři do vlasti vyžadoval, aby byl pas na svatou Rus v nejlepší pořádku a pověřen pro všechny pří-

pady již na ruském konsultátě ve Vídni, ač by se mohlo tak státi i za delšího pobytu v Jokohamě.

* * *

Zprávu o nastávající cestě do zemí našich protinožců přinesly denní listy již několik nedel před mým odjezdem a připojily na konec: „Ježto zamýšlí pan Kořenský věnovati jako dříve na své cestě kolem světa opět všecku pozornost také našim krajanům v dotčených zemích usazeným, přijal by s povděkem jejich adresy, pokud mu nejsou již nyní známy.“

Vybídka ta přinesla dobré ovoce, a zprávy od krajanů, zapadlých v daleké cizině a odsouzených pro českou veřejnost jako k zapomenutí, sbíhaly se ze všech stran světa.

Dopisů takových byla slušná řada, některé přišly přímo, jiné od přátel a pokrevenců. Mnohé zasluhují, aby o jejich obsahu zvědělo i čtenářstvo tohoto díla.

Budíž sem položena zpráva o našem krajanu, ježž zavál osud do jižní Afriky, a zpráva o českém Sumatranci, usedlém již přes dvacet let při březích Indického moře.

V listě, datovaném 27. července 1900 v Mbangeolu, píše mi náš jihoafrický krajan takto:

„Minulý týden četl jsem zprávu v „Národní Politice“ ze dne 17. června t. r. a byl jsem věru rád, že se miníte vydati kromě do jiných zemí také do Austrálie. A ježto bylo vysloveno přání ve veřejných listech, aby Vám byly oznámeny adresy našich krajanů v cizině, pospíchám též já, abych přispěl k Vaší nastávající cestě skromnou radou a přátelskou pozorností.“

Já sám zdržoval jsem se v Australii, a to ve Viktorii plných sedm let (1890—7). V Melbourne byl jsem několikráte a poznal jsem tam našich krajanů několik. Doporučuji zvláště Vaší laskavosti Moravana pana Kroutila, ježž řídí cukrářské oddělení ve veliké kavárně, zvané Vienna Coffee.

Pan Kroutil má útulný domek v předměstí melbournském, ve Windsoru. V jeho české domácnosti poznáte starého otce jeho, ježž prodlévá v Australii již delší dobu, ale mluví pořád jenom česky, či, jak on sám říká, moravsky.

Zároveň vyslovuji upřímné potěšení své, že jste tak šťasten a užijte tak krásný kout světa, jakým jsou kraje v půvabné Viktorii. Teší mě Váš záměr tím více, neboť naději se, že vylí-

číte opětě našim krajanům onen díl světa, jehož poklady a půvaby přírodní staly se pouhou náhodou majetkem Britů. O, jak závidí jest hoden mocný ten národ, že jej obsypává příroda dary tak štědrými, a jak nešťastní jsme my Čechové osudem, že brániti musíme každou píď své rodné půdy v krušném zápasu.

V Melbourne spatříte také umělecké dílo Vám jistě dobře známé: v obrazárně budí pozornost malba Brožíkova Svržení pražských místodržitelů.

Že navštívíte zoologickou zahradu s výbornou sbírkou australské zvěřeny, proslulou jakou unicum celého světa, o tom ovšem nepochybují. A že si zajedete do romantického Gippslandu, abyste spatřil typický prales australský, rozumí se u přírodopytce samo sebou.

Snad Vás bude zajímati také australské včelařství v okolí Sydneye. Poznati toto výnosné zaměstnání, stojí za bližší pozornost, neboť ze včelínů takových plyne majitelům příjem znamenitý.

Těž já zabýval jsem se za svého pobytu v Australii včelařením, a to v severovýchodní části Viktorie, ale tříleté sucho a jiné trudné poměry vypudily mě jinam.

Nyní jsem již tři léta v jižní Africe v oblasti domorodců. Jsem majitelem obchodní stanice (Mbangcolo trading station).

Když již křičujete tolik končin světa, mohl byste navštívit také mně. Národopisné poměry zdejší bavily by Vás jistě velice. Leccos vynesl byste na světlo, o čem není v české literatuře ani zmínky. Cesta ke mně dala by se takto provésti: Z Australie do East Londonu v jižní Africe parníkem, odtud do Kei Roadu železnici, dále do Idutywa poštovním vozem a konečně 40 mil jízdým koněm.

Žel jenom, že tu jsme letos trestáni všemi ranami egyptskými: kobyčkami, suchem, neúrodou, hladem, zimnicemi a ke všemu dovršení ještě nešťastnou válkou. Leč doufáme stále v lepší budoucnost, jakmile se jen vojna skončí.

Přál-li byste si o zdejší krajíně zpráv podrobnějších, jsem ke službám Vaším vždy ochotný.

Bližší adresu přikládám.

Srděčně Vás zdraví a všeho nejlepšího k nastávající pouťi přeje

Váš krajan

Vladislav Bouček.“

Druhý dopis týká se krajana na Sumatře a zní asi takto:

„Vaši zprávu, že navštívíte jižní kraje sumaterské, hodil-li se právě loď, přijal jsem s velikou radostí. Svého bratra v Benkoelenu na Sumatře již jsem o tom vyzuměl. Z Vašeho příchodu bude mít jistě potěšení a bude Vám ke všem službám, za jaké ho požádáte. Bratr můj zdržuje se na Sumatře již 21 let, a zkušeností jeho mohl byste dobře využítkovati na prospěch naší literatury cestopisné. Místem jeho působení jest od delší doby město Benkoelen na jižním břehu ostrova Sumatry. Z Batavie může tam býti asi dva dny námořské plavby. Bratr zastává v Benkoelenu místo policejního správce a kromě kastelánství hledí si též dobře zavedeného obchodu lahůdkářského a konečně má též dozor nad osvětlováním přimorí. Kež byste se tam s ním setkal!

Co nejuctivěji se Vám poroučí

Emanuel Hilgartner.“

* * *

A teď, obrnění vědomostmi světového jazyka anglického, setřesme se sebe všechny starosti o své nejbližší okolí, vypneme sebevědomé hruď, vyjasněme mysl a tvář a nastupme zvesela pouť k protinožcům.

Z Prahy zaměříme k někdejšímu sídlu benátských dožů, prodleme několik dní při Arně v italských Athénách, působišti vlasteneckého Savonaroly, ubírejme se k Tibeře do věčného města, z Říma k úpatí Vesuvu, zajdeme zase aspoň na několik hodin ke hrobům pochované vzdelanosti starořímské, zkrřžujeme poznovu ulice pompejské, prochoďme památkami odkrytých a odkryvaných paláců a chrámů, dochovaných jen hrozným výbuchem sopčným až na naše časy a probuzených téměř po dvou tisíciletích opět k novému životu, a očekávejme v Neapoli příchod statečné parolodi „Královna Luisa“ ze starobyých Brem.

Josef Kořenský: Cesta k protinožcům.

V šum drobných parolodí mísily se hlasy pěvců, a rozléhaly se akordy nočního zastavení. Vlastí hudci přirazili s čtverem k zámořskému obru, objíždějí jeho boky, loučí se s posluchači za tklivé serenády, pozvedají svých očí do závratné výše proměnných palub a očekávají za umělecké své výkony zvonivé uznání cizokrajného panstva.

Na spuštěném můstku jde o život. Proudí lidé pospíchají nahoru i dolů, každý s nějakým vakem, zavazadlem, seslí, pohovkou, plédem, slunečníky, holemi, břemenem. Neopatrny krok, a pozbudeme rovnováhy.

Ó jak si oddechujeme, až se v potu tváří došplháme žádoucí paluby a uvidíme, že z našich zavazadel neutonulo na strážné křižovatce ani jediné!

Bez pohromy projdeme řadami kramářů, kteří proměnili palubu v dočasně tržiště, aby odbyli vyložené neapolské tretky korálové, prádlo, trepky, kytice a košíky s jižním ovocem vábně urovnaným, a s heslem „kabina číslo 132“ budeme konečně pány skrovné své domácnosti. Budeme v ní hospodařiti plny měsíc sami a sami.

*

*

Parolod byla obsazena do posledního místečka. Tištěný soupis kajutních pasažerů oznamoval, s kým nás svedla náhoda dohromady.

Někteří cestující vstoupili na palubu „Královny Luisy“ již v Brémách a opustili ji v Antverpach nebo v Janově.

Jiní pluli z Brém až do Kolomba, Fremantlu, Adelaidy, Sydneye, opět jiní z Antverp do Janova, nebo ze Southamptonu do Neapole, Port-Saidu, Ismailie, Kolomba, Melbourne.

Z listiny dovidáme se, kolik pasažerů vystoupí v Kolombu, kolik ve Fremantlu a kolik jich na jiných místech přibude.

Ke své radosti se dočítám, že budu moci pozdraviti na proměnné palubě dávného známého z ostrova Cejlonu, milého konsula Freudenberga, a že se mi naskytne příležitost navázati za své plavby styky s rakouským konsulem p. Langguthem z Aucklandu na Novém Zélandě.

Z pasažirské listiny, rozdávané všem hostům, dovidáme se dále, jak se zove náš kapitán, jak se jmenuje první, druhý, třetí,

3*

Z Neapole ke břehům australským.

Královna Luisa“ připlula z Brém do Neapole v pravý čas. Jen na krátko zastavila v Antverpách a Southamptoně, minula strminy Džibraltarské, brázdila si cestu Středozemním mořem, kotvila asi půl dne v Janově a přibyla z Brém do Neapole prodléním asi čtrnácti dní.

Z rána dne 26. září spatřil jsem „Královnu Luisu“ po prvé v životě, prohlížeje nedočkavě všechny půvaby její ze slušné vzdálenosti ostrým sklem. Přednostmi svými vynikala očekávaná parolod již z daleka nade všechny zámořské družky, jež ji obklopovaly.

Odjezd přibylé „Královny Luisy“ byl ustanoven na 10. hodinu noční.

Parní čum zprostředkuje spojení mezi přistavištěm a mezi kotvištěm zámořských obrů.

Večerní šero zahalovalo již město, když facchino na nábreží ujímal se mých zavazadel, aby je předal parnímu tendru.

Ale jasná světla, jež pojednou zaplála v čiré temnotě na všech koráběch, vykouzila z mořského zákoutí čarovnou pohádku sladkého jihu.

Parolod „Královna Luisa“ tonula v záři světél a světlušek nejinak, nežli jako plovoucí koloseum, osvětlené magickými prasky elektrickými.

čtvrtý důstojník, kdo je strojmistrem, kdo účetním, vrchním číšníkem, vrchním kuchmistrem, druhým kuchařem a t. d.

Na rychlo zaskočím ještě do salonu, abych prohlédl poštu, dodanou v poslední chvíli na loď, vyzvednu dopisy, seřazené abecedně ve zvláštních skříních, poznávám již podle písma na adrese ruku sestřinu, Vrázovu, Fričovu, Ottovu, Mádlovu a vracím se opět v kabinu, abych připravil plesový úbor k večerním hodům. První signal k dyné již dávno vyzněl, a připravené panstvo čeká již netrpělivě na znamení druhé, aby zasedlo rázem o půl osmé ke slavné hostině, vykrášené všudy rozkošným kvítím jihoevropského nebe.

Již zní na kůru orkestrální hudba, a rozmarné melodie Fingarovy svatby zaléhají ve slavný kvas četných hostů. Na tishném programu neschází ani Cibulka psaný s Cz a vyslovovaný cizinci jako Čibulka.

Vrchní kuchař lodní řídí se dle všeho fundamentální zásadou Brillat-Savarina, že člověk nežije, aby jedl, ale aby dobře jedl, a předkládá panstvu krmé nejen chutné, než i také zraku lahodící.

Chuti dodávají již vkusné jídelní lístky. Přední mistři přiodělí je výtvary malířského umění a vyzdobili jejich záhlaví krajinářskými scénami všech pástí světa.

Za plavby průlivem Manským předkládá se hostům meny s luzným obrázkem památných jehel u ostrova Wightu, v Neapoli vidíme na lístku zámořského obra zakotveného v azurových vodách s dýmajícím vulkánem v pozadí, za plavby pobřežím egyptským skvějí se na jídelních lístcích výjevy karavanové, a na vodách plují plachetní bárky ušlechtilých forem, t. zv. dahibie, za plavby na širém moři tropickém vynořují se na obrázku z rozbouřených vln mořské panny, vztýčující nad hladinou vlnajku s klíčem a kotvou, odznakem Brémského lloydů, za zastávky na horkém Cejloně poznáváme v malbě kokosovou alej vedoucí do Lavinie, zastíněné palmami a banány a vroubené příbojem rozpěněného oceánu. Jiné obrázky lahodí našim očím za plavby mořem Žlutým, jiné v moři Čínském, Austral-skému a opět jiné v Atlantiku.

Některé jídelní lístky bývají upraveny tak, že lze z nich vystřihnouti obrázek a vložití jej jako pohlednici do poštovní schránky. Dlužno ji toliko opatřití příslušnou známkou ně-

meckou, ježto každá poštovní loď Brémského lloydů představuje kus plovoucí pudy německé.

Pohlednice tohoto druhu zasílají hosté do světa tak horlivě, že po hostině nezbyvá na stole ani jediný lístek jídelní.

Lodní pošta předává přijaté dopisy a zásilky poštovnímu úřadu na každé stanici, pokud se z ní mohou adresátovi expedovati.

Snídaně (*breakfast*), oběd (*lunch*) i večeře (*dinner*) poskytlují, co hrdlo ráčí.

Hody ranní počínají obyčejně kukuřičnou nebo ovesnou kaší, jež jest alfou čistokrevného Brita, na výběr pak dále máme rybu smaženou nebo naloženou, různé steaky, kotlety, řízky, kuřata, studený jazyk, uzené kýty vařené nebo syrové, slaninu, vejce podle chuti, omlety, lívance s javorovým cukrem nebo medem, brambory pečené nebo loupané, obložené chleby, marmelády oranžové, povidla merunková, jahodová nebo třešňová, sýry, broskve, pomeranče, jablka, hrušky, mandle, hrozinky, mléko, kávu, čaj, čokoládu a j.

Oběd vykazuje různé polévky, horké steaky, ryby a pečené, naložené homary, uzeného lososa, kýty, ovoce čerstvé, olivy, sýry, kávu.

Večeře začíná polévkou. Po ní předkládají se pečené, kuřata, kachny, nákypy, ovoce, sýry, zmrzlina, dorty, cukrovinky, káva.

Cititelé moku Gambriova mohou si dopřátati studeného nápoje čepovaného na Lloydových parnicích přímo ze sudu.

Leđu je s dostatek po celou cestu i v nejpalcivějších tropech.

Jídelní lístky vypravuje vrchní kuchař dvojjazyčně, německy a anglicky, a lodní tiskárna tiskne je třikrát denně.

Ředitel tiskárny a sazeč slučuje se v jediné osobě, postupující za vhodné příležitosti na výnosnější místo vrchního stewarda (číšníka).

Lepšího postavení na lodi docházejí také číšníci hudebníci, bavíce panstvo skladbami za oběda i večeře, jednou v salonech třídy první, potom v jídelně kajuty druhé. V neděli vytrubují na palubě již časné z rána velebné chorály a oznamují na širém moři den Páně, ač-li ho již nevěstili idyllickým kokrháním koutkové, chovaní v posadách.

Kromě tří hlavních hostin denních má kajutní pasažér právo žádati kávu nebo čaj, sotva že ráno oči otevřel a v horké nebo studené lázni mořské se vykoupal.

Zákusky k jitrní snídani byly již čerstvě upečeny před východem slunce. Lodní pekař neustává ve svém umění po celý den a celý týden a jde ruku v ruce s lodním cukrářem.

Krupovka a jiné odvary masité jakož i limonády roznášejí se po palubě jako posilující a občerstvující douška ještě před obědem. Také svačiny doplňuje si každý z hostů po sladkém zdřimnutí odpoledním a nezapomíná na koflík čaje ještě před samým spaním v pozdní hodině noční. Dámy zvou střídavě pány k večernímu čaji, jako by rozdávaly ze svého.

Námořský plovoucí hotel oplývá zásobami všeho druhu, a lodní spíže a sklepy tají v sobě lahůdky a nektary nejpřednějších firem.

Co vše hosté za jediné takové plavby zámořské spotřebují, poznamenal jsem již ve svém líčení „Cesty kolem světa“. Pravdou zůstává, že za námořské plavby stávají se z lidí jindy velmi střídmych praví jedlíci a nenasytové.

*

*

Osobních známostí přibýlo mi u tabule hned za prvé večere. Seniorem našeho stolu byl milý pan Bischoff, kmet sice pětasedmdesátiletý, ale ještě plný života. Bylo patrné, že jihoaustralské podnebí šlo mu k duhu. Jako statkář prožil v nejmladším dílu světa již čtyřicet let a nabyl vytrvalou píli slušného jmění. Přišel do Austrálie z blízkého okolí hamburského.

Ale pan Bischoff nezdělal jenom půdu svého rozsáhlého statku, nýbrž nepřestával oddávat se také líbezným musám přírodovědným, oblibiv si zvláště hvězdnaté nebe za cíl svého pozorování. U večerní hostiny neobjevoval se jinak nežli s hvězdářskými tabulkami a opouštěl ji třebaš uprostřed, jen aby mu očekávané světlo nebeské nezašlo za obzor.

Po tolikerych letech, prožitých na jižní polokouli, zatoužil pojednou pan Bischoff po obloze severní a chtěl spatřiti v pozdním věku svém ještě jednou rodnou zemi svou. Měl v úmyslu zůstatí již ve vlasti trvale a skončiti v ní svou pozemskou pout.

Ale jaké bylo zklamání, když spatřil své rodiště po čtyřiceti letech! Ze soudruhů jeho mládí nebyl na živu již ani jediný, a každý pohlížel na přibýlého Australana jako na cizince. Rodná jeho osada vzala na se již dávno jiné vzezření, a staré pokolení ustoupilo novému.

Pan Bischoff poznal brzy, že dlouhým pobytém za mořem pozbyl známých a přátel a s nimi zároveň staré vlasti. I opouštěl svou očienu jako cizinu a mrtvou hroudu zemskou a po krátkém odpočinku na půdě evropské spěchal zase do Austrálie, kde chce také zemřítí. Byl mi dobrým rádcem za celé plavby až do Adelaidy.

Navštívenka jeho označovala osadu Gowler jako jeho bydliště.

„Vy z Gowleru?“ táží se udiveně. „Tedy znáte také výborného entomologa Odewahna!“

„Jak bych ho neznal! Ale již nežije. Vzal smutný konec“ — odpovídá pan Bischoff — „sám jsem mu pomáhal sbíratí a snášeti jeho zamilované broučky.“

„Podivná náhoda,“ — řku na to — „pohledte jen sem do mého zápisníku, v němž se mi ukládá doktorem N., předním našim entomologem, abych vyzvěděl v Austrálii, co se stalo s rozsáhlými sbírkami Odewahnovými.“

A pan Bischoff zasvěcoval mě dlouho a dlouho do všech podrobností, jež se týkaly přírodovědeckého působení zesnulého Odewahna na půdě Jižní Austrálie. Dle jména byl on velmi dobře znám i v Praze, a jeho zásilky, posílané k nám již před půl stoletím, rozšířily valné vědomosti o podivuhodných tvarech australské říše hmyzí.

„Kdo by se byl nadál, že nás Odewahn opustí tak neočekávaně“ — pokračoval můj milý spolčovník. „Stačilo několik obrázků, aby připravily Odewahna o život. Obrázky došly z Evropy a ocitly se na celním úřadě. Puritanští celníci otevřeli zásilku a žasli nad obsahem a nad zkázou dobrých mravů. Zdálo se jim, že se blíží konec světa, a že pekelné brány pohlí celou Austrálii. Aby odvrátili zkázu lidstva, odevzdali zásilku soudu. Kdo si na Odewahna zásilkou vzpomněl, nevím, a nikdy jsem se toho nedověděl. Jen se pamatuji, že bylo mému příteli hrozně kázníci a dlouhým vyšetřováním. Krátce na to došla mne žalostná zpráva, že ubohý Odewahn byl dohnán k nejhoršímu. Předčasnou smrtí jeho pozbyli jsme duchaplného pozorovatele

přírody a neunavného badatele, jakých bylo tehdy poskrovnu. Trosky jeho sbírek uvidíte v Adelaidě ...“

Protějšními sousedy mými u stolu byli bratři Adamsové. Opustili na dobro Anglii a touží jistě po větší volnosti australské.

Vítanou družkou byla nám Miss Tomkinson. Po několikaletých cestách po Evropě vracela se opět k rodině; ale srdce její nebjíe pro nehotový svět australský, ji unášejí touha až do této chvíle jenom do kulturního ruchu nad Sekvanou a do zimního reje zamrzlé Něvy.

Nových známostí přibude nám novým jitem na promenná palubě. Na korsu tom objeví se za klidného moře každý příslušník kajutní, aby utkával za krátko důvěrné styky.

Než uplyne den, druhý, třetí, víme již o každém, kdo jest, kam se ubírá a jaký jest jeho cíl. Tam sblíží se osoby i nejdálnějších zemí a světů, a přátelství uzavírá se s nimi nad pastmi mořskými mnohem dříve nežli na půdě pevné.

Větší nejistota života otvírá nám srdce jiných dokořán, a brzy získáme si náklonnosti i těch, kteří jinde a jindy zavírají se jen sami v sobě.

Úpřímně to sblížení dýše pravou vřelostí a poutá nás k sobě navzájem po dlouhá léta. Dům někdejšího cizince proměňuje se pojednou v hostinnou domácnost, v níž budeme vítáni jako dávní přátelé s otevřenou náručí podle slov: Host do domu, štěstí do domu. Rukou dáním slibujeme, že pozvání rádi přijmeme a že jistě na své cestě po jižní polokouli navštívíme přítele A. na farmě nedaleko Adelaidy, pana B. ve vlnařském závodě v Sydney, pana C. na poloostrově Tasmanském, rodinu D. v Duedinu na Novém Zélandě, domácnost pana E. na ostrově Úpolu a t. d.

* * *

Čirá tma opanovala již dávno námořskou tišinu neapolského kotviště, když jsem opustil s novými přáteli skvělé salony „Královny Luisy“ a okřival s nimi za milých táček na vzdušné palubě.

V reji lodních světelék jasněji nad ostatní plála jiná tři předtuležitá světla našeho korábu a budou vydávati záři až do božího rána.

Nejvýše na předním stožáru vznášela se svítlna se světlem bílým, vrhající paprsky do dáli několika námořských mil.

Na přídě parolodi plane po pravé ruce světlo zelené, po levici světlo červené.

Ukáží-li se významná ta tři světla korábu vstříc plujícímu, ví jeho kapitán, že se má vyhnouti na pravo.

O 10. hodině noční zahučely krajem tři mocné signály lodní píšťaly, a lana spoutaného obra počala se uvolňovati. Jen několik okamžiků, a námořský kolos vyproští se ze zálivu Neapolského, aby si brázdil rychleji cestu ve svobodnějších vodách Tyrhenských.

Na cestě k domovu zastavíme se ještě ve výčepně chladivého moku a připijeme si vzájemně na šťastnou plavbu k proti-nožcům.

* * *

Nové jitro odhalilo před mými zraky azurovou pláň vodní a dohledné břehy, zlacené září vycházejícího slunce.

Paluba byla již dávno unyta a co nejpělivěji vysmýčena.

Mnozí hosté vstávají se sluníčkem, užívají náruživě mořských lázní a občerstvují se na palubě douškem kávy nebo čaje.

Té doby ukázaly se již na obzoru ostrovy Liparské, vnořené nad hladinu moře jenom silami ohněrodými. Ostrým sklem postihují jejich sopečné kužele a rozeznávám zřetelně od jiných ostrovů a ostrůvků činný vulkán Stromboli.

Nedlouho na to proplula naše loď bezpečně vířivým průlivem Mesinským, jako kdysi proplul jím šťastně již Odysseus, vyhnul se Charybdi i Skyle. V poledním slunci bělaly se Mesina na ostrožně sicilské a Reggio na špičce kalabrijské, a oči naše obracely se v ty pobřežní kraje, kde dýmá obrovská Etna, hrozící stále ještě nedaleké Katanii záhubou a smrtí, jako hrozila kdysi i bývalým osadám, zaplavivší lávou toliko za jediného výbuchu na dvanáct měst a vsí.

Chvilími vyruší diváka z klidu parolod plující vstříc. Bujná mládež bývá vzácným tím zjevem jako u vytržení a volá jásavě „Lod! Lod!“ Ostrá skla snášejí se pojednou ze všech koutů, a již se věští jméno paroplavební společnosti, které koráb náleží.

Jedni hádají, že to parolod společnosti Messageries maritimes, White Star, Cunard Line, druzí tvrdí, že parník vynořující

se na obzoru náleží podnikatelstvu Koninklijke Packetvaart Maatschappij, Nippon Jusen Kaiša nebo krátce mluveno, že to Francouz, Angličan, Holanďan, Žaponec, Němec, Rakušan, Vlach, Španěl, Američan.

Příslušnost korábů posuzují někteří podle barvy komínů, podle vlajek nebo dle pověšného rázu parolodi.

Komíny žluté věští lodi Severoněmeckého Lloydů, komíny černé s pruhem bílým hlásají již z veliké dál, že koráb náleží linii Inmanově, a komín žlutý s černým pruhem na okraji pruzuje White Star Line.

Ve vlajkách umějí čísti zkoušení mořeplavci jako v knihách, a zkušenosti jejich jsou podivuhodny. Osvoji-li si kapitán rozličné kombinace barevných vlajek, obsažených v námořském kodeksu, může se dáti se vzdálenou lodí do čilého hovoru.

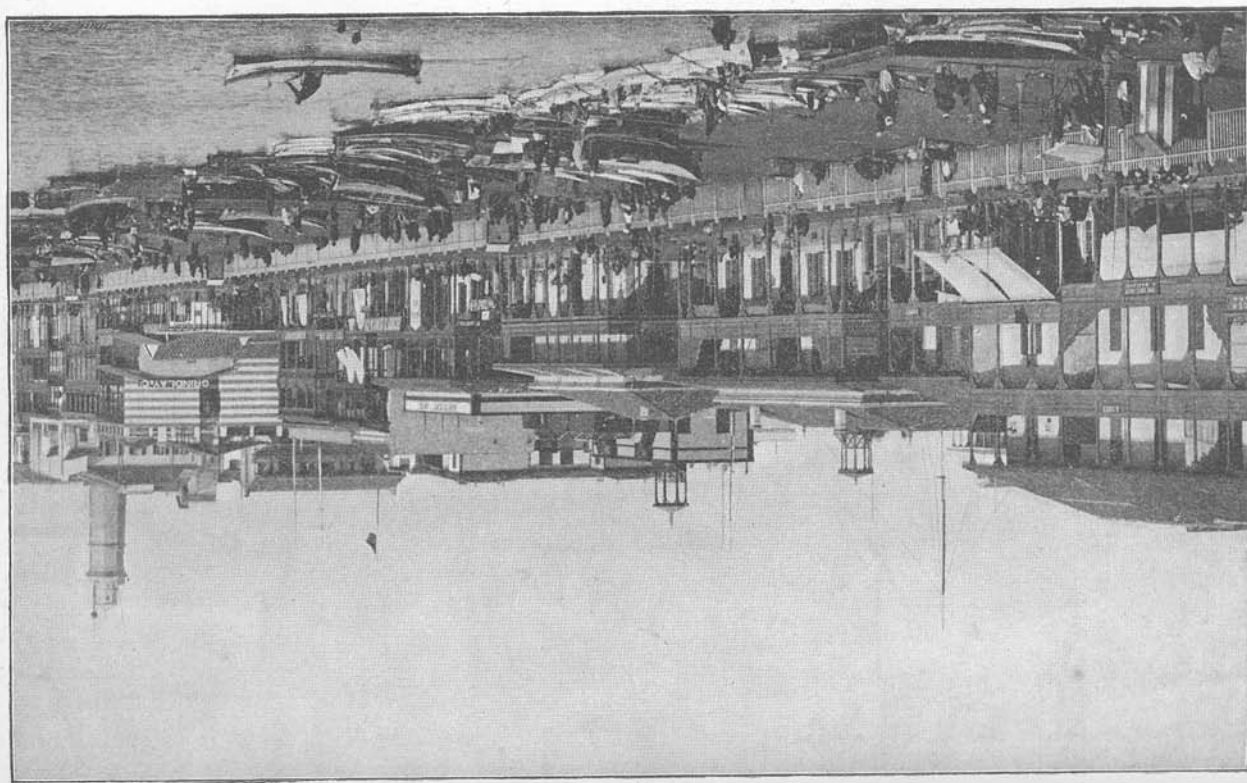
Již z toho důvodu zásobuje se zámořský parník vlajkami všeho druhu, a sklad těchto pestrých hieroglyfů podobá se knihovně, srovnané vzorně podle materie.

Bez vlajkového kodeksu neobejde se žádná příruční knihovna kapitánova. Od mnoha let vydává jej Spottiswood a Co. v Londýně a prodává nautické to dílo po 12 šilinkách.

Nám, kteří nejsme plavci z povolání, ale toliko na krátkou dobu hosty říše Neptunovy, postačí ke plavbě do širého světa toliko příruční diagram s barvotiskovým obrazem hlavních vlajek, nazvaný *Flags of all nations*. Vychází v Londýně. Cena 1 sh.

Opatříme-li se na světovou plavbu průvodní knihou, napsanou *Orient Line Guide* a vydanou v Londýně, nebudeme toho na své zámořské pouti nikdy litovati. Spisovatel *W. J. Loftie* uložil do svého obsáhného průvodce po moři i po zemi veliké bohatství ze všech oborů lidského vědění a umí nám býti spolehlivým vykladatelem o všech věcech, týkajících se nebe i země, ať za plavby mořem Středozezemím nebo ve vodách moře Rudého a oceánu Indického, ať za pozorování všeho života lodního a zábav s ním spojených nebo za studii, konaných v oceanografii, za badání směřujících ke zjevům říše živočišné i rostlinné atd. Vše, co za veliké námořské plavby jímá naše smysly, najde turista v řečené knize objasněno a doloženo obrázy a námořskými mapami, diagramy, plány a barvotisky.

K večeru plula naše parolod již mořem Jonským a mířila k ostrovu Kretskému. Rozkošná pohoda přála nám po celou tu

Nábřeží v Port Saidě.

dobu, a mírný vánek zavíval do salonu i do kabin, vyhřátých o poledních teplým sluncem jižního nebe na 26° C. Za večera klesla teplota jen asi o 2° C.

* * *

Novým ránem světlil jsem v duchu svátek sv. Václava. Nálada jitřní oblohy věstila v pravdě posvícenský den.

V poledne oznamovala kapitánova zpráva, že jsme tou dobou při 35° 18' severní šířky a při 22° 29' východní délky, a že urazila loď za posledních 24 hodin 353 námořské míle neboli 636 km, tedy za 1 hodinu přes 26 km.

V hodinách odpoledních pozdravili jsme vzdálené kostrbaté břehy Kandijské, majíce jižní jejich část na očích až do západu slunce.

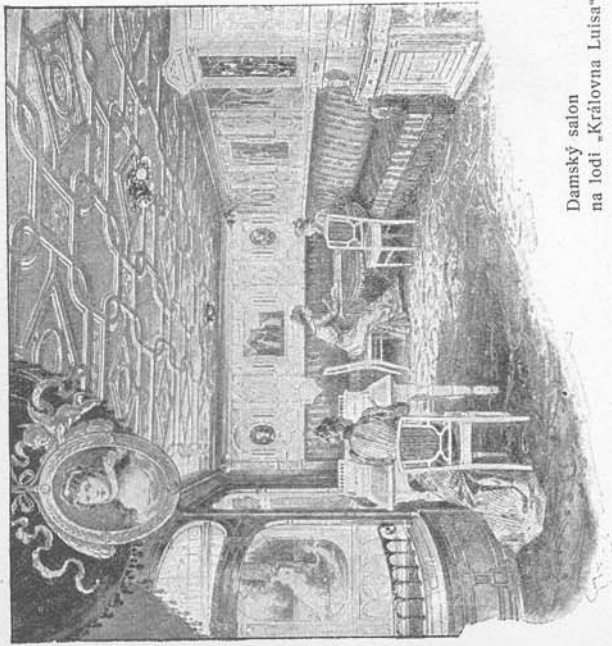
O dni tak památném nescházelo mi na ničem ani za plavby námořským krajem kretským. Kuchař vystrojil bezděky slavné posvícenské hody svatováclavské, a české písně rozléhaly se v salonu za průvodu piana jako v domovině.

Také den 29. září prošel v nejlepší náladě všeho panstva. Nejblíže stanic po Neapoli byl Port Said. Dle paroplavebního řádu měla tam „Královna Luisa“ přibýti 30. září, ze Suezu měla pak vyplout dne 1. října, z Adenu 6., z Kolomba 13., z Fremantlu 25., z Adelaidy 30. října, z Melbourne 2. listopadu a měla přistati v konečné své stanici v Sydney dne 5. listopadu.

Za pozdní noci zazářily v čiré noci egyptské majáky v Rosetě a Damietě, a brzy na to veplula „Královna Luisa“ mezi obrovská mola, ohromným nákladem daleko do moře založená, aby chránila průplav před nánohy mlískými. Potom ubírala se zvolna cestou, osvětlenou rudými a zelenými plameny, a zakotvila v přístavě Saidském, majíc tam naplniti bezedné své útroby uhlím.

Té noční chvíle zavírala se těsně okénka všech kabin, aby se nemohly zanéstí uhelným morem, vnikajícím do všech skulin a zůstávujícím na všech věcech tam přechovávaných nesmazatelnou památkou.

Již dávno snil každý spánek spravedlivých, když ho burcovala lodní stráž ze spání, vybízejíc kajutní pasažéry, aby uzavírali otevřené vyhlídky a zachovali tak svou ložnici v neporušené čistotě.

Damský salon
na lodi „Královna Luisa“.

Také svrchní otvory všech ventilátorů, spojujících vnitřek lodi s ovzduším zevnějším, zastíraly se plachtami, neměly-li se salony proměňiti za krátko v začazený komín.

Nakladači topiva povykovali u zakotveného obra po celou noc a neustávali v lomozu ani z rána.

Toho jitra nechtělo se nikomu pro samý mour ani na palubu. Ale obraz, jaký se jevil v přístavišti za ranních červánků, vylákal nahoru všechno kajutní panstvo.

Všudy, na blízku i v dáli, bylo patrnó, že jsme na křižovatce světa, kde všickni národové mají své zastaveníčko. Životního ruchu přibývalo zde vůči hledě od té chvíle, kdy bylo památné dílo Lessepsovo odevzdáno veřejným zájmům.

Samá naše loď podobala se obléhané pevnosti. Na sta nakladačů podávalo si tam koše s uhlím za divokého řevu a lání, jak sluší na snivý Orient. Bez povyku neprovádí se tam žádná práce.

Ale nejvíce lají a povykují, kdo nic nedělají: jsou to dozorcové křičící na dělníky, co jim hrdlo stačí. Chvílemi hulákají a řvou, potom zase hvízdají, zlostí se nadýmají a na dělný lid plivají, zuby naň vycenují jako šelmy, skáčí z lodí na loď, mávají rukama, štlucují zahaleče, kopají do vinných i nevinných, tlukou je rukama, práskají do nich provazem, rozdávají v ráži pohlavky a políčky, honí se za těmi, kdo z najaté práce utíkají, a odvádějí je násilnou mocí k otrockému dílu.

Ale také ne jeden z rabů umí se vzhopit k odboji a dovede obhájití uraženou čest svou, řídě se radou Starého zákona: Oko za oko, zub za zub. Nemůže-li pak mstitel vyrazit dozorcí zub, kamenuje ho uhlím, zasypává hlavu jeho nejjemnějším mourem a vystavuje nenáviděného tyrana posměchu všech ostatních, kteří, aby pohanu svého karabáčníka dovršili, pohrobí ho v dešti nesčetných košť a košíků.

Příchodem nové parolodi objevují se u korábu a na jeho palubě četní kramáři a prodavači, přinášejíce lahodné oranže, granátová jablka, čerstvé datle, melouny, ořechy, jedlé lilky, papriku, citrony, vejce.

Kramáři nabízejí hostům šperky z černých korálů, hřebeny ze želvoviny pravé a napodobené, perly a perleťové třečky, leštěné ulity, pestré skořápky mořských plžů a mizů, stromky bělostných a růžových korálů, nafouklé kůže ježatých ryb čtyřzubců, prádlo, střevíce, krajky, pohlednice, fotografie, cigarety a j.

S kramáři dostavují se na palubu také kejklíři s brejlovci (*Naja haje*) a dvojrohými zmijemi (*Cerastes aegyptiacus*), a čekají na skrovné zprostitutné za své výkony právě tak, jako kouzelník v jejich sousedství, jenž umí vyčarovati z krku drobného kuřátka slepičí vejce.

Palčivý den nelákal přelavití se člunem na blízké nábřeží. Šumného života pouličního byl jsem již syt z dřívější cesty po Egyptě. Jen ti, kteří nakoupiti chtěli laciných klobouků korových, dali se vyloditi na arabský trh a zasobili se všim potřebným na cestu ke dražším břehům Zanzibarským.

Teploměr ukazoval o 7. hodině ranní již 26° C, o polednách pak 30° C.

* * *

Průplav Suezský.

Výsvětlivky: Čís. 6. Jezero Menzaleské. Čís. 15. Jezero Bahahské. Čís. 20. Jezero Timshské a přímým Ismatia. Klikatý bílý pruh na levo: průplav sladkovodní. Čís. 25. Staré hořké Jezero. Čís. 39. Suez. Čís. 40. Záliv Suezský. Na levo i na pravo písčné duny a skály.

Portugalce, jenž hledal námořskou cestu do kýžené Indie. Karavely „Svatý Rafael“, „Gabriel“ a „Michael“ nesly šťastně statečné plavce do neznámých moří, a když jim pak byl podle slov velitelových sám bůh kormidelníkem, doplul se Vasco da Gama slavně svého cíle, a ve vavřín jeho odměny přibyl pak titul admirála indických moří.

Oč pokoušeli se Egypťané již dávno před našim letopočtem, založivše skutečné vodní spojení mezi Nilem a Rudým mořem, to Lesseps obnovil a vzdálené světy trvale spojil.

Slavné jest trojhvězdi, jež ozařuje podnes dějiny mořeplavby. Neohrožený Janovan námořskou cestu do Indie hlédal, hrdinský Vasco da Gama ji našel a bystrotučný Francouz ji vytvořil a světoplavbě odevzdal.

Čas byl tak ukrácen a nejdálnější kraje a národové sblíženi. Plavba z Cařihradu do Bombaye v Indii mysem Dobré naděje měla dříve v délce 14.700 námořských mil, průplavem Suezským zkrátila se na méně nežli třetinu. Z Marsilie do Bombaye ukrácena cesta o 60⁰/₀, z Londýna o 44⁰/₀, z Hamburku o 43⁰/₀.

Letos je tomu třiatřicet let, kdy prošla Suezským průplavem první zámořská loď.

Lessepsovo dílo vydařilo se nade všecko očekávání. Rokem 1859 počala se stavba kanálu prováděti, a o deset let později byla v něm plavba zahájena za nadšeného jásotu.

Na sklonku

r.	1869	plulo	Suezským	kanálem	10	lodí
1870	„	„	„	„	489	„
1880	„	„	„	„	2026	„
1889	„	„	„	„	3425	„
1891	„	„	„	„	4207	„
1893	„	„	„	„	4296	„
1895	„	„	„	„	3341	„
1899	„	„	„	„	3607	„
1900	„	„	„	„	3441	„
R. 1869	vybralo	se	projezdného		50.000	franků
1800	„	„	„	„	40.000.000	„
1889	„	„	„	„	68.000.000	„
1898	„	„	„	„	82.000.000	„
1899	„	„	„	„	94.000.000	„

Jak bídně vypadal Port Said, když tam dne 15. dubna r. 1859 byla vytrýpnuta první hrouda země, aby se tak zahájilo

Josef Kořenský: Cesta k protinožcům.

Za plavby z Port Saidu do Suezu postupovala loď hlemýždím krokem. Vedl ji zkušný lodivoda. Sypké břehy a náspy nedovolují, aby se plulo průplavem větší rychlostí. Náraz vln poškodil by nákladné dílo velice, kdyby koráby pluly rychle. Přípustna jest rychlost do 10 km za hodinu.

Za průvod každé parolodi dostává se lodivodům úředně ustanoveným určité odměny, vyměřované podle ponoru. Za každou stopu vyplácí se jim 10 až 20 franků.

Nad to platí každá parolod průplavové společnosti 10 franků za každou tunu čisté váhy s několikafrankovou přírůžkou, kromě toho pak ještě poplatek asi 9 franků z každého pasažéra.

Děti o věku 3—10 let platí 5 franků, prázdné lodí bez pasažerů asi 7 franků za každou tunu.

Suma zapravovaná námořským obrem jako poplatek za proplavbu Suezským kanálem jde do mnoha tisíců franků. A ježto ubírá se tou cestou na tisíce korábů ročně, stoupá výtežek akciové společnosti měrou úžasnou. Papíry toho výnosného podniku neobjevují se ani na peněžním trhu.

Obchodní rozvoj Severoněmeckého lloydů jeví se nejen na liniích amerických, ale také v průplavě Suezském. Kdežto Anglie vykazuje rok od roku úbytek provezených tun, honosí se lodí s německou vlajkou, že jim číslo provezených tun nápadně stoupá.

Účastenství korábů německých v mezinárodní plavbě stouplu roku 1899 na rok 1900 z 11⁰/₀ na 15⁰/₀ a na rok 1901 na 16⁰/₀, Anglie pak ukazuje úbytek ze 66⁰/₀ na 58⁰/₀.

Samotný Severoněmecký lloyd odvedl r. 1901 za 113 projezdů Suezským průplavem přes 3³/₄ milionu marek poplatků a paroplavební společnost „Hansa“ v Brémách za 156 projezdů 3¹/₂ milionu marek.

Roku 1900 proplulo Suezským průplavem

1935	lodí	anglických	100	lodí	ruských
462	„	německých	82	„	italských
285	„	francouzských	63	„	žaponských
232	„	holandských	34	„	španělských
126	„	rakouských	30	„	norských

Nákladní parolodi vyhýbají se drahému tomu projezdu a nastupují, ubírajíce se do zemí indických, lacinější plavbu podél západních břehů afrických a jdou po těchž stopách odvážného

dílo, počítané nyní mezi divy světa! Tehdy pozvedalo se z hrobové pouště jediné stavení. Ale za málo let proměnil se hřbitovní klid v dějiště hlučného života, a z jediné chaty vzešlo město, hostící teď v sobě na 50.000 duší.

* * *

Avšak obraz pouště brzo se nám objeví na východě, jakmile se ocitne loď dále od města. Duny přeletavého písku a žlutavé skály zakončují náš obzor tam, kde prostírá se rovina Pelusijská.

Za to v rákosí, močálech, jezírkách a jezerech druží se opeřenec k opeřenci, a všickni rozestavují se v táhlé řady jako armáda vojska s pestrým krojem. Odění jejich skvěje se růžovým nachem nebo bělá se jako sníh a leskne se jako stříbro.

Jsou to věrní obyvatelé dolního Egypta, dlouhokrční plameňáci a volavky, kteří pasou po kořisti od božího rána do večera, lovíce ryby, žáby, pulce, červy.

Někteří z plameňáků stojí o jedné noze nehybně jako kamenná socha, jiní zarávají zobák do bahna a hltavě polykají kořist.

Chvilími celý pluk odlétá, chvílemi zase jiný přilétá a seřaduje se v nekonečnou frontu.

Ale také nad naší hlavou je v ovzduší živo, a slyšíme šum, lomoz, pískot a kýhání. Již dle klínovitého rozestavení poznáváme v červenavé atmosféře tah divokých hus, padajících potom do vod jezera Menzaleského.

Dlouho poplujeme, nežli nám zmizí s očí brakické vody širé hladiny Menzaleské na západě, lemující průplav Suezský od Port Saidu až do El Kantary v rovné přímce od severu na jih v délce asi 40 km.

Dávno již tomu, kdy na místech zakrytých nyní vodou rozkvétala města, a kdy staroegyptská rádlá kypřila tam nejrůznější role. Vše podleho změně času, a hořké vody jezerní zahalují tisícivěkou minulost na jejich dně uloženou.

Jenom místy vynořují se nad hladinu zbytky někdejší větší souše v podobě obydlí ostrovů a pustých ostrůvků se zříceninami ztroskotaných staveb faraonských i středověkých.

Příruční mapa Suezského průplavu ukazovala mi, že tam na západě mohu tušiti sstiny biblické metropole Zoanské, kde prý Mojžíš památný zázrak učinil a uhnětené Židy z Egypta vyvedl, a že blízký ostrůvek hraničící s průplavem zove se ostrůvem Pelikaním.

A jména toho nedostala nepatrná pevnina bez přičiny. Žravý rod nenasytných pelikánů má tam své hnízdiště již od nepamětných časů a dělí se o bohatství šedozelených mělních s neščetnými houfy čápů, ibisů a racků.

Hemžení velkých i drobnějších opeřenců nemá tam konce, a potřeba ulovených ryb je úžasná. Práví se, že vodním a brodivým ptákům jezera Menzaleského padne denně za obět na 600 metrických centů ryb. A přece běře egyptská vláda za pronajaté to rybářství ještě 1¹/₂ milionu franků ročního důchodu.

* * *

Zadíváme-li se do tichých vod průplavu samého, spatříme ob čas hosty i vzdálených oceánů. Lesseps proklestil jim cestu, a od té doby ubírají se průplavem nejen příslušníci všech národů světa, ale také obyvatelé moří mírných a tropických, a Suezský kanál stal se průchodem, jímž stěhuje se zvířena moře Středozemního do vod moře Rudého a živočiškové erythrejské ke břehům severoafriickým a evropským.

Obrovští žraloci oceánu Indického jsou již dávno v Suezském průplavu jako doma a podnikají tažení až do vod siné Adrie. Ne bez důvodu ohrazují se tam místy mořské koupele drátěnou sítí.

Za plavby Suezským průplavem zastihl jsem žraloka indických vod toliko jednou.

Také mrštná plískavice obecná (*Delphinus delphis*) prováděla tam přemety a rozmarné kousky umělecké jako v širém moři. Ký div, že byla starým bohům pro své šprýmy a laskování tak milou a klasickým mistrům vítaným motivem v sochařství i malířství.

Jsouť delfini umělci každým coulem, jako by byli vyšli z vysoké školy plavecké, praví to králové vod a moří.

Jen tak snad si vysvětlíme, že se dědic francouzského trůnu nazýval za starodávna také *d a u p h i n*, t. j. delfin, plískavice.

Jak princové starých francouzských rodů a následníci trůnu královského přišli k podivnému titulu „plískavice“, neumí povědět nikdo. Jednou se tvrdí, že jméno to pochází od památné události, za které prý delfini dopomohli kdysi Francouzům k vítězství na moři, jindy a jinde se dočítáme, že jest odvoditi přijmí to od erbu, v němž se plískavice objevují. Ani jedno, ani druhé není historicky doloženo.

Jisto však jest, že král Ludvík XIV. kázal, aby spisy klasičtých spisovatelů upravovaly se pro kralevice tak, aby je mohl dofén čísti, a že po dnes říká se knihám, byt i pro mládež vůbec pořizovým, a d u s u m d e l p h i n i, t. j. pro potřebu mladých lidí.

Na jídelním lístku naší lodi objevila se za plavby Suezským průplavem čerstvá platýzovitá kambala obecná (*Solea vulgaris*), výborná ryba moří mírných a chladnějších (až 62° s. š.) jako vzácná pochoutka v krajinách horkých. Také ona zaměnila své obvyklé sídliště a přitáhla ještě s jinými druhy kamí do teplejších vod egyptských, objevujíc se na rybích trzích v Port Saidě a Suezu již po dvacet let.

Její soudruhy bývají stříbrný okoun mořský (*Labrax lupus*), pojmenovaný učene již od Aristotela a Plinia, potom pěkně zbarvený bršlík (*Umbriacirrhosa*).

Navzájem pronikají z tropických vod Suezským průplavem na sever četné druhy koryšů, zvláště však hojní jsou měkkýši.*) Ba i tepla milovní perlorodka mořská (*Melagrina margaritifera*) ocitla se jako vystěhovalec již v Port Saidě a zavdá snad po tisíci letech podnět, aby rybaři moře Středozemního živili se také lovením perel.

* * *

Z moře Středozemního nastoupili pouť k moři Rudému srdcovka jedlá (*Cardium edule*), skulaři (*Pholascandida*), vrše (*Nassareticulata*) a j.

Parádním kusem zvířeny mediteranejské bývá v průplavě obrovská medusa kořenotá (*Rhizostoma Cuvieri*), houpačíc se rozčereáním hladiny jako průsvitný zvonec, zbar-

*) *Murex crassispina*, *Fusus marmoratus*, *Strombus tricornis*, *S. Pharaonis*, *Ostraea Forskali*, *Cerithium scabridum*, *Mactra olorina*, *Mytilus variabilis* a j.

vený azurem a nacheť, a závodíc v kráse s četnější medusou, jejíž jméno *Cassiopea Andromeda*.

Pozorování přírodovědecká uvádějí již na půl sta jmen, jež přináležejí mořským vystěhovalcům, táhnoucím od několika let jako karavany z moře jednoho do moře druhého. Mnozí z emigrantů cíle svého již dostihli, jiní jsou teprve na poloviční cestě.

Jen korálům stěhování dle všeho nesevědí. Ač jsou korálové útesy průplavu tak blízký, přece se v něm nenášel ani počátek nějaké budovy polyповé, a správě podniků netřeba se obávat, že bude svým časem průplav zastaven přistěhovanci rudo-mořskými.

Jako dopravní prostředek slouží vystěhovalecké zvířené mořský proud, řízený ze severu na jih a z jihu na sever. Jižnímu proudu napomáhá valně příliv Rudého moře.

I nepředstavuje Suezský průplav nádržku vody stojaté a hmyjící, nýbrž vodojem se živlem hybným a pravidelného proudění. Změřili i vteřinovou rychlost proudu a stanovili ji číslem 0.3 m, což činí asi 1 km za hodinu.

* * *

Četná rýpadla neustávají po celé délce Suezského průplavu v horlivé činnosti, vyvrhují vybraný nános na pobřeží, vroubí bahnem obě hráze kanálové a utvrzují tak jejich sypké složení.

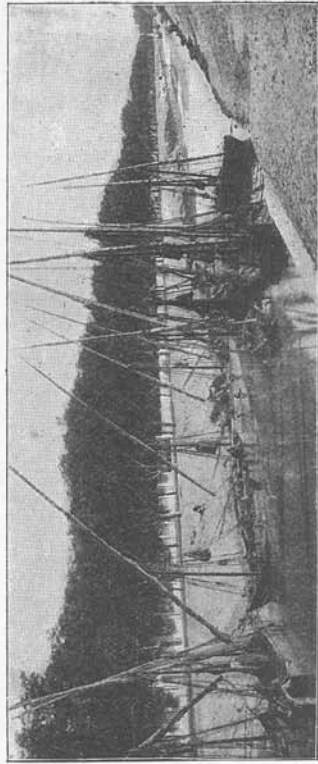
V samém sousedství pracují bez přestání velbloudi a odnášejí navátý písek dále od průplavu.

S lodí závodí polonazi a nazi synové pouště, doprovázejí plující koráb po dlouhou dobu, obracejí oči k paunstvu, rozveselenému na palubě rajským oděním osmahlych běhounů, očekávají za své dostihy nějaké ovoce, kus chleba neb aspoň chutný odpadek cigarový a vrhají se za pohozenými dárky střeňhlav do průplavu.

Divokým během vyplašují žebroníci běhouni šakaly z úkrytů a brlohů a přispívají tak maně k potěše pasažérů.

* * *

V odpoledních hodinách dostihla naše parolod nejjižnějšího zálivu Menzaleského, minula El Kantaru, rozloženou na

Nábřeží v Ismailiji.

úzině, jež spojuje jako pevný most Afriku s Asií, proplula hořkým jezerem Balaským a na krátko zastavila po osmihodinné plavbě z Port Saïdu v Ismailiji, kdysi středisku kanálové stavby a veleběném tehdejší doby jako „div pouště“.

Teď žije se v Ismailiji mnohem střdměji, ale pohled na město a jeho parky a nábřeží s alejemi košatých akací lebekových, zavedených do Egypta z Indie, lahodí oku příjemněji než kdy jindy.

Zastávka v Ismailiji netrvala dlouho, jen potud, pokud nebylo vyloděno a naloděno několik pasažérů.

Vlahá noc byla proměněna četnými světly elektrickými v magický den, a jasná záře, vrhaná z lodní přídě na hladinu Krokodilového jezera (Timsáh) a průplavy, vykouzlovala z okolí pohádku orientu.

V polosnění vyhlížím s paluby za nočního ticha, rušeného jenom pravidelným šumem lodních vrtulí, a vidím před sebou jasné přeludy odvěkých památek, zůstavených tam v dáli za Nílem jako nsmazatelné znamení lidských tužeb a lidského citění. I byl jsem v duchu zase v místech, odkud šíří se do vzdělaných světů zvůna jména dávnověkosti, a v myslí mé ozývaly se jako ozvěnou Memfis, Luksor, Karnak, Sakara, Isis . . .

Roj štiplavých komárů zapadl zatím na loď, probudil ze sna palubní spáče a zapudil nás na bezpečnější lůžko do kabiny.

* * *

Nežli vzneslo se slunce nad kraj, blížila se již „Královna Luisa“ nové stanici.

Strážné domky kanálové střídaly se se žlutými břehy písčnými jako lahodná místa uprostřed zelené oasy.

Také břehy sladkovodního průplavu přiodívají se místy již svěží vegetací. Příkladiví usedlíci jeho posázeli okolí své chýše skupinami palm, bobkovou růží (oleandrem), opuncemi, smokvoni, rohovníkem (svatojanským chlebem), bavlníkem, biblickými tamarišky, oranží, širokolistými musami, marhaníky, vděčnými araliemi a pěstují ve stínu „lebekových akací“ (Abizibaek) trochu zeleniny a tabáku, užívajíce k zálevání pěstovaného rostlinstva měkké vody z paralelního kanálu sladkovodního a snažíce se, aby proměnili poušť zase v požehnaný kraj, jakým slyнула země Gosen za časů Josefa egyptského. Ale zelená stuha vegetační vroubí až posud jenom břehy vodovodu.

O 7. hodině z rána zakotvila loď v Suezu. Cookova kancelář kynula pocestným již z daleka. Po sedmi letech viděl jsem palác proslulé té firmy cestovní po druhé.

Jak nepatrný byly první počátky podnikavého Cooka! A dnes rozprostřena jest obchodní jeho síť po všech větších městech světa, a na tisíce lidí voděno jest duchem cestovní kanceláře Cookovy po všech mořích a pevninách, mnozí ovšem nejenak, nežli jako číselovaná zavazadla. Firma Thos. Cook & Son, t. j. Tomáš Cook a syn, sama myslí za svěťence, pečuje o jejich zaopatření na každém místě, vyhotovuje rozpočty a cestovní plány přihlášených účastníků, rozdává obrázkové knihy, plány a turistické časopisy, obstarává příbytky v hotelích, ve stanech pod širým nebem, doručuje poukázky na snídani, oběd a večěři v Praze, Vídni, Paříži, Neapoli, Káhiře, v Africe, Americe, Australii, Žaponsku a Číně, dává vítati tlupy pocestných svými tlumočníky, odváží je připravenými vozy, chystá pro ně koně, mezky, velbloudy, slony, nosítka, nosiče, vůdce, potraviny, vyměňuje peníze, pronajímá své vlastní parníky a veslové bárky k výletům po Nilu, doprovází výletníky na cestách kolem zeměkoule a bohatne vůčihledě.

V dějinách zeměvědných přísluší zakladateli firmy Cookovy čestné místo. V Egyptě samém následuje jméno Cookovo hned po králi. Tak alespoň myslí obyvatelé ponilští, jakož vypravuje

velitel egyptské armády, když byl navštívil arabskou školu v Asuanu na horním Nilu.

„Kdo jest nejslavnější muž v Egyptě?“ tázal se velitel arabských školáků.

„Kdyv,“ zněla odpověď.

„A kdo jest nejslavnější po králi?“ pokračoval vzácný host.

„Pan Cook,“ zahřměli hoši jednohlasně.

A měli pravdu. Kolik lidí bylo by shlédlo divuplné kraje horního Egypta bez podnikavého Cooka? A kdo oživil proudy cizinců nilské katarakty, odlehle končiny při památném Karnaku, Luksoru a nejsvětější místa ve File?

Snídaní v Suezu přišly na tabuli čerstvé datle. Přechutný obsah jejich výklouzl spěšně z jemné slupiny, sotva že se člověk dotekl spodní části plodové. Arabové nabízeli je ze svých bárek kroužících kolem parolodi hlasitým voláním „balah“, a kupci vytahovali krabice datlemi naplněné po provázku na palubu.

Srpen a září jsou měsíce, kdy ovoce palem datlových dozrává. Ale za čerstva jídávají se toliko nubické datle jménem amhat. Ostatní odrůdy nabývají lahodné chuti teprv uležení, asi tak jako naše mišpule, a nelze jich hned pro trpkost ani požívat.

Po dvouhodinné zastávce v Suezu opustila loď přístav, aby nastoupila plavbu zálivem Suezským.

O poledních dne 1. října ukazoval teploměr na vzdušné palubě 26° C, v kabinách skoro 30° C. Tato teplota udržela se v kajutách a saloně i za večera a za noci. Chléb svůj pojídal každý u tabule v potu tváří.

Tropické podnebí počalo se znenáhla hlásiti, a ložnice proměňovala se nočním dusnem v parní lázeň.

Kožená obuv ustoupila již dávno bílým střevicům plátěným, natíraným jasnou hlinkou právě tak, jako korkový širák plátnem potažený.

Tmavé šaty vyměnil již každý za oděv lehoučký a světlý nebo zcela bílý úbor tropický. Paluba vypadala, jako by se byl na ni snesl zástup bělásků.

Parolod pospíchala zatím už pravidelnou rychlostí a projela za velebného západu slunce jižní částí Suezského zálivu.

Na blízké pevnině poloostrova Sinajského vystupovaly jako černé stíny obrysy horstva, a silně ozbrojený zrak roze-

znával tentokrát dosti jasně památnou horu s pohádkovým ovzduším Rudého moře ze vzdálenosti asi 60 km.

* * *

Od pustých ostrovů Šeduanských, ozařovaných za šera a za tmy majákovým světlem bílým a šířídavě rudým, počala vlastní plavba Rudým mořem. „Královna Luisa“ byla hnána plnou parou a urazila ve čtyřadvaceti hodinách 360 námořských mil čili 650 km, tedy za hodinu přes 27 km.

Nejvyšší teplota v kabinách a saloně byla za plavby Rudým mořem na počátku října 34° C. Od máje do října dostupuje však teplota ve stínu paluby pravidelně až 40° C, a zhusta došplhává se rtuť ještě výše.

Krutá muka snášeti jest za té doby zvláště topičům, Stavu tomu nezvykají ani lidé otužilí, a proto najímají se k plavbě ze Suezu do Adenu zhusta topiči arabští, umějící snášeti při výhnicích parních kotlů teplotu až 60° C.

Za mé prvé plavby Rudým mořem v polovici měsíce února ukazoval teploměr nejvýše 28° C na palubě a v zeměpisné šířce ostrovů Šeduanských toliko málo přes 20° C, tak že bylo třeba oblékati na větrné palubě svrchní oděv.

Ale tentokrát ani tropické vedro nebylo s to, aby zaplašilo v něžnějším pohlaví touhu po radovánkách tančících. Ať chcete nebo nechcete, musíte upsatí výmluvným dámám žlutý obolus na pořádání zábavy. Pozvánka věští, že dne 9. října 1900 bude odbýván na palubě prvé třídy maškarní ples ve prospěch vdov a sirotků po námořnících, kteří sloužili kdysi paroplavební společnosti, a uvádí zároveň pořádek taneční. Tisk na vkusném papíře obstarala lodní tiskárna.

Za dusných veder a bezvětrí předkládaly se o večerních hodinách polévky studené, angréštové a malinové, a elektrická větridla po stolech rozestavená nevycházela z činnosti ani za plavby mořem Rudým, ani za jízdy oceánem Indickým.

Ve vyhráté hladině vodní skotačila stáda mytických plískavic; vymršťovala se jako na povel z modravé pláně a zapadala současně do průhledného živlu těsně při samém korábu. Houfy přítulných těch gymnastů, představujících velryby v malém rozměru, čítaly zhusta na sta kusů a vystřídávaly se s tlupami hladových žraloků.

Ale ještě čteněji vylétaly z vod houfy ryb a unikaly před šumem parního stroje a před dravými delfiny. Dlouhé ploutve prsní dovolují mořským těm letounům, že mohou opouštěti na chvíli svou kolébkou a poletovati několik vteřin v moři vzdušném jako příslušníci světa ptáčích. Jednou podobali se houfu vyplašených vrabců, jindy tahu motýlů a kobylek.

Také ryby letouni povznášejí se z moře do vzduchu jako na povel a letí v rovné čáře nevyšoko při hladině, aby co nevidět zase do ní zapadly.

Za vzletu toho třpytí se tělo létacích ryb stříbrem a zelená se chvílemi jako smaragd.

Ploutve letounů dotýkají se za letu zhusta až samé vody a rozčertují mořskou tíšinu. Jen některé odvažují se i do větších výšek, zapadajíce zhusta na lodní palubu.

Tak stalo se i za plavby naší, a chycený letoun šel pak jako div divoucí z ručky do ručky.

Na konec stal se zbloudilec mým majetkem a vděčným materiálem anatomickým. Rozevřené útroby vyzářovaly světlo za tmavého večera ještě několik hodin po skonání nešťastného vyletníka. Bylo patrné, že mořští letouni zahánějí také hlad požíraním fosforujících organismů.

Dne 4. října plula „Královna Luisa“ při ostrově Zukurském. Trosky korábů, jež jsem tam viděl za svého návratu z cesty kolem světa roku 1894, posud vyčnívají z podmořského útesu korálového, vyzývajíce plavce jako varovné znamení k ostražitě plavbě.

Večerem téhož dne zsvítily nám v dáli majáky přístavu Perimského, rozloženého tam, kde před dávnými věky vařil sopečný jícen žhavou lávu a vyvrhoval do okolí penzu, sklo a popel. Po dnes vyhlíží z ostrova Perimu jen holá skála, prostá všeho života vegetačního.

Britská posádka žije na palčivém Perimu jako ve vyhnanství, a potěchou může jí jen býti, že se posádce adenské nedaří lépe.

Lod prošla beze vší pohromy pověstnou „Branou slzí“ (Bab-el mandeb) i silnými proudy a mělinami ostrova Perimu, opevněného baštami a děly uprostřed dvou světů, mezi Afrikou a arabskou Asií, a přistala za nedlouho v Džibraltaru asijského východu, v pustém Adenu.

Také zde usadili se Britové pevně jako na Perimu a střeží vchod a východ Rudého moře, aby mohli hájiti světové panství své, jakmile by se naskytla k tomu příčina.

Evropští osadníci zaujali místo nedaleko přístaviště na ostrožně, zvané Steamer point; obyvatelstvo domácí jest usazeno přes hodinu dále v městě, zbudovaném rovněž v někdejších kráteru.

Lod zakotvila v Adenu ještě před východem slunce, ale dotěraví prodavači pštrosího peří, pštrosích vajec, žraločích čelístí, antilopích rohů, levhartích koží, cukrové třtiny, nafouklých ryb čtyřzubců, řezeb ebenových a sloninových, perli, datlí a různých pletiv nepromeškali ani chvílky a uzavírali s rozespálými pasažéry obchody.

Ve směsi kupčivých pronárodů nescházeli ani Židé, ani Parsové, uhaňující živobytí mnohem snáze nežli Somalové s Araby, na nichž jest, aby vykonávali práce nejtěžší.

Po dvouhodinné zastávce v Adenu ubírala se parolod směrem jihovýchodním, opustila v odpoledních hodinách záliv Adenský, proplula mezi mysem Guardafuim a ostrovem Sokotrou, a po západu slunce bylo zřítí již jenom širý oceán Indický.

Večer zakončen byl v saloně mezinárodním koncertem. České písně sklídily mnoho pochvaly. Sola houslová zahrála s virtuosní dovedností mladistvá Holanďanka slč. Liesbeth Delpratová. Studia literární i hudební vykonala v Anglii, před tím ve Španělsku a nastupuje s matkou prvou cestu do Austrálie, kde jest tou dobou jejich domov. Pan Delprat řídí v proslulém Broken Hillu (severovýchodně od Adelaidy) doly stříbrné, nejbogatší na celém světě. Jako znamenitý horník osvědčil se v dolech norských i španělských a pozvedl důlnictví v nynějším svém působišti k neslýchané výši a výnosnosti.

Četná rodina pana Delprata představuje živou polyglotu, mluvíc jednou norský, po druhé francouzský, jindy holandský, v poledne anglický, večer španělský, z rána německy.

* * *

Den 8. října byl dnem nejhorlivější práce. Co bylo zameškáno na moři Rudém, dohánělo se za plavby oceánem Indickým, a dámy nespouštěly se jehly po celý boží den.

Lodní vlásenkář připravoval již po několik dní všeliké paruky pro starce, stařenky, pro úbor doby rokokové, pro účes copatých Čiňanů, hotovil masky pro Fausta, uplétal vrkoče pro Markétku a královnu Luisu, barvil brady pro americké yankee a pro Neptuna, sledával, kde co měl pro modrý kroj námořníků a pestré harlekyny, otevíral zásoby pudru, líčidel a mastí pro zapuzení mizející již mladosti a vynášel na světlo všechny vhodné i nevhodné škrabošky z maskarních plesů minulých.

Lodní truhláři a tesaři sestrojovali vidlice pro mytické mořevládce, klížili kosu pro boha času a vyřezávali mu na jeho prsa moderní hodiny, když nebylo lze sehnati pro věrnou podobu jeho hodin přesypacích.

Paluba vzala na se pojednou tvář krejčovského závodu. Hedvábné suknice se páraly, aby se užilo látky na starořímské tuniky a řecké chitony, etruské togy, antické pally a dalmatky, albarské živůtky a bašílky, frygické a pompejanské mitry, vestalské stuhy, indické turbany atd. Kdož by se mohl upamatovat, co se tehdy všechno rozstříhalo, rozpáralo a zase sešilo, jen aby se slavnost toužebně očekávaná zítřejším dnem vydařila! Ve zlaté ustanovené ceny za nejlepší masky zvyšovaly zájem.

Nebudete tedy činiti výjimku a přijímáte z rukou dámského výboru masku, jakou se vyznamenával ustaralý Chronos, jenž odměňuje po dnes všemu živému čas, maje v odznaku hodiny a kosu. Dostane se vám za to potěšení, že si budete moci voliti za svou družku mladistvým jarem kypící Floru, touto dobou usedlou právě na Novém Zélandě, a tancíti s bujnou Dianou v davu sterych postav, oděných ve fantastické kroje národů bývalých i současných. Nescházely ani tetované Maorky, ani proslulé krásky Tahitanky a půvabné Žaponky. Dne 9. října ukazoval teploměr již po východě slunce 28° C, a o večerních hodech bylo v saloně jako v parní lázni. Nicméně objevilo se panstvo při tabuli již v nádherných maskách, a šlo od úst k ústům, kdo vyjde ze soutěže jako vítěz.

Nejvíce však budil pozornost zjev někdejší číšnice z australského baru, nyní choti mnohonásobného milionáře a krále zlatých dolů. Majestátní postava, inteligentní líc, ušlechtilé chování a zářivé diamanty velikosti ořechů činily z ní vznešenou vévodkyni.

Paluba plála již dávno ve svitu elektrických lampiček a v záři barevného bengálu, když vytáhl průvod maskar na vzdušnější povrch lodi a započal taneční rej.

Mnoho překvapení uchystali panstvu prvé třídy pánové a dámy druhé kajuty a užívali s ostatními skvělého pohostinství po celou noc. Chladivé nápoje, zmrzlina, studené zákusky, pamlsky, čaj, víno a jiné líhoviny předkládaly se účastníkům maskarního plesu po celou noc.

Ale pasažéři druhé třídy pospíšili si brzy, aby oplatili zdvořilost hostům z prvé kajuty a pozvali je na vzájem k maskarnímu plesu, konanému o několik dní později.

V tanečním reji zapomínaly i choulostivější dámy na mořskou nemoc a vytrvaly v zábavě do poslední chvíle.

Citelnější houpaní v rozvlněném oceánu a mírný déšť ranní učinily zábavě konec.

*

*

*

Dne 10. října spatřili jsme v odpoledních hodinách daleké břehy korálových ostrovů Lakadivských a na jihu nejasné obrysy souostroví Maledivského, stíhaného tak často krutými cyklony.

Nautická zpráva věstila, že loď prošla o 12. hodině polední 8° 7' s. š. a 75° 43' v. d., urazivši za 24 hodiny 254 námořské míle. Do Kolomba počítaly se ještě 254 míle.

V Kolombu opustilo loď mnoho pasažérů, a paluba vydala jako ulice o stěhovacím terminu. Pro samá zavazadla, bedny, kufrý a krabice nebylo lze nikde ani postáti. Na spustěném můstku odehrával se týž zápas jako v Neapoli.

S novými pasažéry dostavili se na loď zároveň arabští kramáři a vykládali na odív krabičky z dikobrazích ostnů, výrobky ze želoviny, drobné tamilské kocábky, řezby ze slonoviny, broušené adulatory duhové zářiči, cejlonské safíry a rubíny, zelené broučky krasce ve zlatě zasazené, sbírky poštovních známek, koše muší a korálů, pestré papoušky, malé opičky, knoffiky k tropickému oděvu, prádla a j.

K zakotvené lodi přistaly také čluny s pradláři, kteří přijímali od hostů prádlo, ujistujíce je, že je do rána odvedou co nejlépe vyprané. Dost možná, že pasažér neuvídí již nikdy ani pradláře, ani prádlo. Nicméně světují mnozí cestující raději

prádlo pradelářům kolombským nežli pradelnám na parolodi, chválice dovednost a správnost cejlonských Singalésů. Za kus prádla platívá se 8—10 centů (krejcarů), ať je to límeček nebo kabátec.

Mnoho bylo pasažérů, kteří zakoušeli za plavby tropickými kraji pravá muka v dusné ložnici, prospávající palčivé noci v bezsenosti. Ale noc prožitá na zakotvené lodi v přístavišti horkých krajů bývá hroznější nežli noc za rychlé plavby po širém moři. Z té příčiny těšili se již mnozí, že se budou moci aspoň zase jednou spánkem zotaviti ve vzdušném hotelu na březích ostrova Cejlonu. Také ti opouštěli na den „Královnu Luisu“ a pospíchali, aby mohli prospati na pevné půdě plných čtyřadvacet hodin.

Svého času pokládán byl „Grand Oriental Hotel“, položený u samého přístavu, za nejlepší, ale od krátké doby překonává jej nový, jenž si přisvojuje v oznámeních příjmi non plus ultra hotel.

A v pravdě nevyrovnnává se mu polohou žádný jiný na Cejloně. Společnost, zvaná Galle Face Hotel Company, nemohla voliti pro svůj podnik lepšího místa. Širošířá lučina kolombská, smývaná vlnami oceánu, ovívaná vzdušnými proudy a vroubená aleji kokosových palm, učinila z hotelu dostavníčko pro panstvo všech národů světa. „Galle Face Hotel“ jest jeho jméno, vzaté od esplanady, při níž se rozkládá.

Zařízením rovná se tento podnik nejpřednějším hotelům světa, a dle toho stanovena jest také sazba. Nebude nezajímavo zvědět o tom určité údaje. Počítá se:

	rupie	centy
za ranní snídani	—	75
za masitou snídani	2	—
za oběd	2	—
za svačinu	—	50
za večeři	3	—
za světnici	od 2	50
za teplou lázeň	—	50
za mořskou lázeň v plovárně	—	75
za byt s veškerým opatřením	od 8	—
za byt s veškerým opatřením měsíčně od 150	—	—

Třeba poznamenati, že cejlonská rupie dělí se v setiny (centy) a platí asi i zl.

Delší zastávka v Kolombu hodila se mnohým k vyletům do okolí nejbližšího i vzdálenějšího. Jedni spokojují se výjízdkou do Skořicového sadu, kde je očekávají singalští klučiči nové, podávající hosti darem skořicovou ratolest a hlátku, nebo zelené krasce živé i neživé a žádající potom vyzývavě přiměřený bakšiš.

Ze Skořicového sadu vydávají se nově přibylí hosté dlouhou alejí tropické vegetace do idyllické Lavinie, posilují se tam ve vzdušném letohrádku chutnými zákusky a prožijí v lenoškách u mořského příboje pohodlné chvíle, když žhavá koule sluneční nejvíce září a pálí.

Jiní hosté pospíchají z přístaviště k nádraží, aby mohli stihnouti v pravý čas vlak a vydati se horskými žleby a divokými roklemi do residenčního města Kandy a navštívití proslulou botanickou zahradu v Peradenii. V několika málo hodinách budou moci spatřiti báječné divy vegetační, jimiž se tropické kraje památného ostrova přiodělý. Uvidí požehnané lány rodící vezdejší chléb ostrovanů, spatří rýžové terasy uměle zavodňované, sady sagové a kávovníkové, palmy arekové, ztepilé jako gazely, uzří košaté chlebovníky s ovocem jako soudky velikým, postřehnou plantáže čajovníkové, jinde obrovské smokvonné a užitečné palmy talipotové, bujné trsy nopálové, stromovité kapradiny, liány a mnohotvárné orchideje podobné květem motýlům, vosám a pavoukům, zočí roje pestrobarevných motýlů, uslyší šum stříbrných vodopádů a hymny přestého ptačtva a navrátí se jako zmámení rajským zjevením.

* * *

Plavbou z Kolomba blížila se „Královna Luisa“ víc a více k rovníku. Dne 13. října o 2. hodině odpolední vytruboval trubač, že jsme jej právě překročili. Mnozí pasažéři maně nacylovali se přes zábradlí, dívali se do moře a hledali mezníky ekvatoru.

Kde jsou ty časy, kdy oslavovalo se překročení rovníku slavností již dávno před tím připravovanou! Za našich dnů stačí pouhé zatroubení, abychom věděli, že jsme na obrácené polo-kouli světa.

Jinak bývalo ještě před nedávnem, nežli staly se plavby i do nejdlehlších krajů zámořských všedním výletem a pouhou zábavou, vykonávanou nyní do jiných dílů světa v několika málo dnech naproti předlouhé plavbě na korábích plachetních v dobách dřívějších. Ostatně zchoulostivělé panstvo nádherných parolodí nyníějších již by ani netoužilo po rozpustilých šprýmech, jaké námořníci tropovali na palubě za překročení rovníku, a jistě by si zakázalo surový křest ekvatorový.

Ale úcty a bázně k oceánům po dnes neubýlo. Jeť moře jako bytost živá, celý svět objímající, jež světy buduje a kácí a v hlubinách je pochovává. Vznešenost a hrůza zračí se v jeho tváři, a nezdolná síla rozkaceného živlu pokořuje i nejvyššího pána přírody na bídného tvora.

Tajemná moc oceánu děsila již staré národy, a jen hrozný Poseidon to mohl býti, jenž vlnami moře zmítal, zemi za sykotu vod bičoval, ničil a koráby s plavci tříštil.

On, syn Kronův a Rhein, bratr Zeův, to byl, jenž nad Tiantany zvítěziv stal se vládcem moře, na jeho dně v paláci přebýval, bouří rozsival, ve vlnobití s oři se projížděl a rozsápané vody utíšoval a hladil, břehy smýval a města i pevniny v pastech mořských pohroboval, ohněm i vodou zenu tvořil a bořil a proto tolikéře úcty ve staré Heladě si vydobyl, jsa bohem celého národa, celého světa. Kdož by se ho nebyl obával?

Města nakloňovala si boha moře obětní a slavnostmi, porádanými k jeho uctění, a Poseidon rád přijímal oře vrhané jemu do chladného živlu. Sám pak projížděl se syn Kronův též na delřinu, jakož sochařská díla svědčí, představující boha moře zároveň se spanilou družkou jeho Amfitritou a jiným božstvem.

Když pak Poseidonovi ubýlo síly historické, přejal dědictví římský Neptun a vládne na moři i v moderním zeměpřepytu doposud.

Mořeplavec připomíná si Neptuna jako svého patrona a podrobuje se za plavby rovníkem obřadnému křtu již jen velmi zřídka.

Za slavnosti takové mořeplavec poznává všechny podoby vybájených božstev vodních a odevzdává se do jejich moci a vůle. Nebude jistě scházeti ani bůh mořského šumu a čerění, Triton, potomek Poseidonův a Amfirity, starý známý již z dobrodružné plavby Argonautů.

Ale za naší plavby ekvátorem dává se zastupovati dědic Poseidonův a Neptunův jen prostým číšníkem s trubkou v ruce. Triton sám vládne hluboko v propastech mořských, a sídlem jeho zlatý palác jest. Jenom v řídkých případech Triton vynořuje se na povrch oceánu a káže tišiti rozvlněné moře hlasem, vydávaným z točité mušle jeho jménem nazvané.

Kdož by Tritonovy podoby nepoznal? Je zpola člověk, zpola ryba, se zelenými vlasy, se šupinami na těle, s lidským nosem, se zvířecími zuby v tlamě, s ohonem jako delřin. Ba lidské tělo jeho mívalo i přední nohy jako oř a zakončovalo podobou rybí, byl-li to kentaurotriton nebo ichthyokentaur.

Než plavby nyníějších argonautů jsou již střízlivější, a klasické báje ustoupily chladné rozvaze meteorologů, oceánografů a zeměvědců vůbec. Přírodopytci nejsou mezi nimi pracovníky posledními a přispívají svým umem k rozluštění záhad oceánských jak výzkumy konanými na povrchu šířého moře, tak i badáním tajemných hlubin a závratných propastí jeho. Den za dnem přináší nové objevy na světlo, a musea oceánografická budou slavným pomníkem výzpytu mořského.

* * *

Všední mořeplavec může ovšem sledovati oceán jen po obyčejnějších jeho stránkách, ale i za plavby turistické obohatíme se zkušenostmi přírodovědeckými a nasytíme srdce nevinnými rozkošemi života.

Pohleďte jen ve vzdušnou říši, kde poletují neščetní operenci nad vašim korábem se vznášející, vizte jejich tvary, podoby, let, zápas o život! Patřte jen za tmavé noci na tíšinu mořské pláně, na prvý pohled jako mrtvé, bez ducha, bez pohybu, a postihnete zrakem myriady světélkujících bytostí, vyšperkovaných barvami a vyzdobených podivuhodným uměním sil, dosud marně zpytovaných.

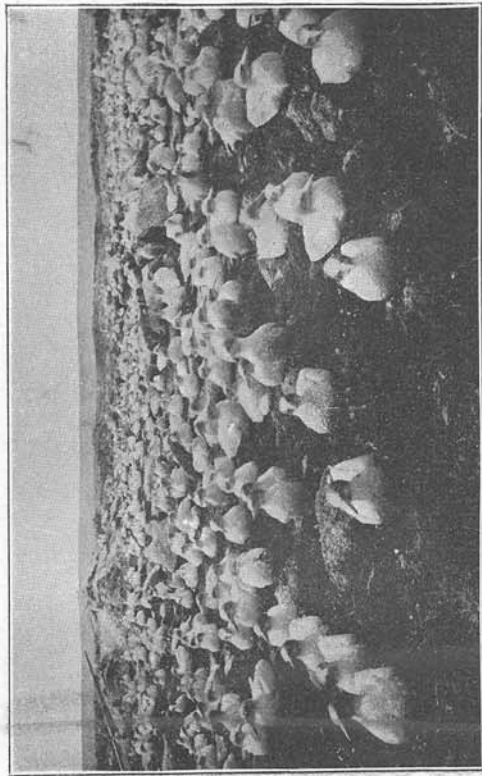
Jiných radostí poskytuje přírodopytci moře severní, jiných rozkoší podává jih, moře tropické, oceán Indický.

Hlubiny, nad nimiž se náš koráb vznáší, jsou ohromny, místy přes 5000 metrů.

Ale byt i hlubiny moře byly nezměrné, přece tají v sobě neščetné životy. Lapací sítě vynesly na den i z největších hlubin

fantastickou zvířenu, nad jejíž podobou i rozum velkých duchů se zarazil a stál, a ozářily tajemné dno mořské novými pravdami.

Tolikými třídami živočichů jako pevná země může se skoro i moře vykazati. Ze 150 řádů zvířecích přechovává jich moře více nežli 100. Někteří živočichové mořští, praví to obří v řiši ssavců, zmizeli sice před málo lety ze světa, vyhubeni byvše nenasytnými lovci, ale za ztrátu jednoho získala věda na sta

Dle fotografie Le Souéfovy z Melbournu.

Hnízdiště terejů (*Sulla serrator*) v Bassově průlivu.

tvorů jiných. I ostává moře pořád zdrojem nevyčerpitelným a pro své bohatství nezměrným.

Ale obrazy jevíci se mořeplavci v různých zeměpásech mění se stále a stále. Vyplujte jen ze severní Evropy na širý Atlantik a zaměřte do Nového světa. Hejna opeřenců budou vás provázeti dva až tři dny. Někteří opustí okolí vaší lodi mnohem dříve.

Terej bílý (*Sulla bassana*) jako husa veliký jde s vámi pouze na krátko. Jest příliš nemotorný a nerad se zkouší v dlouhém letu. Chvílemi zakrákoře jako krkavec, ale také

krátce. Ač mistr ve plování, přece se drží více pobřeží. Zvláště pověstnými se staly kraje skotské, jmenovitě ostrov Bass, kde hnízdívá se terejů na statisíce. Tam druží se chaluhové huizdo ke huizdu, a v každém bývá po jednom bělavér: vejci. Až se mláďata vylhnou, navštíví ostrov rybáři a budou mít lahodnou péči, ač-li nevybrali již dříve vejce. Na širém moři objevují se terejové již jen jako zbloudilci, a poznáte je zase, až se přiblížíte ke břehům americkým.

V zoologických zahradách terej nadělá divákům málo radosti. Za chůze batolí se těžce jako kulhavý. Němečtí rybáři pokřtili ho vhodným jménem tulpas.

Dále nežli terej půjde s vámi bělostný racek tříprstý a ústříčník (*Hematopus ostralegus*), jehož české i latinské jméno prozrazuje, že rád sbírá ústřice.

Za svého tahu ze severu na jih, což bývá na podzim, a na zpáteční cestě z jihu na sever v době jarní zastavuje se ústříčník i v Čechách a byl již často střelen.

Nejdále doprovodí vás buňňák obecný (*Thalassidroma pelagica*), nejmenší vodní ptáče, o malinko jen větší nežli vrabec. Něžné jeho nožky tak se míhají za letu po hladině, že zdá se, jakoby po vlnách běhal, a perutě jeho tak se třepetají, že zdá se býti něžným motýlem. Neleká se ani vln nejdivočejších skákaje po nich jako přes hory a doly. A přece nikdy neumdlévá v chůzi jako kdysi horlivý apoštol Petr a odtud také jeho jméno Petříček, angl. Petrel, franc. Petit Pierre.

Ale druh ten nebývá v mořích jediný, vždyť se jich čítá až na 20. Ale všickni buňňáci jsou dle pověry námořníků proroky nepohody a orkántů.

Z dalekého severu přilétá na jižnější Atlantik také buňňák šedý (*Fulmarus glacialis*), jehož mláďata Islandané rádi nasolují si na zimu, a mísívá se v družinu svých příbuzných. V hnízdišti na severu bránívá se proti vetřelcům jak jen umí a vyprskuje na své škůdce tukovou štavu odporne páchnoucí.

Jiný obraz ptačího světa uvidíme, plavíme-li se ke břehům norským. Kapitán řídil loď snad úmyslně k rozervaným skalám a útesům, proslulým jako „Ptačí hory“, a chtěl dopřáti výletníkům, plavícím se na Severní kap, vzácné příležitosti, aby sami ze své zkušenosti mohli vypravovati o dívech norského severu.

Z Kolomba do Austrálie jsme ponechali sami sobě po několik dní. Přejde jistě desetkrát čtyřadvacet hodin, a my budeme vyhlížeti stále a stále jenom na vodní pláň a vzpomínati na děsné propasti, nad nimiž se koráb vznáší.

Leč i zde shlížela pryč se jednou ve tváři jasného slunce ohromná pevnina a bujela veselým životem, ano byla i rájem prvních lidí. Rozkládala pryč se mezi nyníšším Cejlonem, Indií a Madagaskarem. Rod poloopic, zvaných lemury a obývajících jak v Africe jižně od Sahary a na Madagaskaru, tak v Indii a na indických ostrovech, byl anglickému přírodovědci Sclatrovi dokladem jeho tvrzení, že nebyla-li v tech místech kolébka pokolení lidského, prostíral se tu jistě aspoň veliký kontinent.

Tam na západě nyníššího Džibaltaru potopena jest Platonova Atlantis, zde chtěl míti Sclater potopenou pevninu Lemurii.

Škoda, že paleontologické nálezy opičího rodu lemuřího, zjištěné poslední dobou i v třetihorách evropských a severoamerických, ubraly dojemavé pohádce tolik pravděpodobnosti a poesie.

Ráj prvních lidí chtěl míti v krajích jižní polokoule celý středovek i veliký pěvec „Božské komedie“. Chce-li tedy kdo zříti ony nebeské kraje, kde jiné hvězdy planou, a mysliti s Dantem:

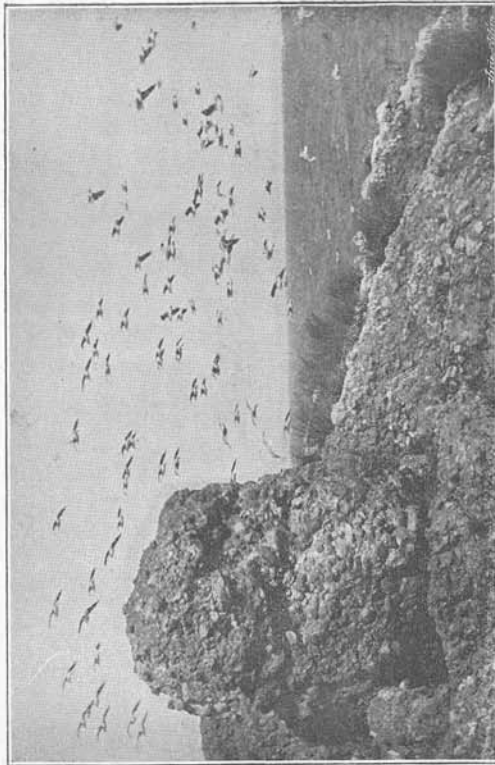
K druhému polu jak můj zrak se šine,
na pravo čtyry hvězdy zřím, jak svítí,
jež, vyjma ráj, nežely oči jiné,

ten doplav se krajů rovníkových a přiblíž se ke kruhu Kozorožcovu.

Co mohli kdysi jímati zrakem jenom první lidé v ráji, to odhaluje nyní nebe před očima všech našich protinožců, a památný Jižní kříž, obstoupený asi stem barevných hvězd, planoucích jako lem pestrých drahokamů, vévodí jižní obloze, vzdobené roztroušenými mlhovinami a třípytnou drahou mléčnou, a ukazuje zároveň k sousedním propastem klenby nebeské, černým jako uhel, v nichž se teprv pravá věčnost a všehomíra nekončnost skrývá.

Pozdravte tedy se mnou velebné to souhvězdí v sousedství Kentaura a Mouchy, vizte nebeské ty hodiny jižních národů a rozpomínejte se, že vás dělí od vlasti, přátel a známých ohromná vzdálenost, snad již 20.000 kilometrů.

Již byla rána z lodního děla vypálena a zahoukla ozvěnou všemi skalami a fjordy. Ale v téže chvíli zvedly se již mraky operenců do výše a narážejí jako bezhlaví na samý koráb. Křik jejich zní jako pláč, nářek, odboj a signál na poplach celé kolonie. Zdá se nám, že nad našimi hlavami bouře zaburácela. Člověk neslyší ani vlastního slova, a hukot moře zaniká ve vřavě poplašené ptačí osady. Mnozí z ustrašených ptáků vrhají se na moře, hledajíce tam spásu, jiní tlukou perutěmi do našich hláv a dlouho

Die fotografie Le Soušěfovy z Melbournu.

Tah ptactva u břehů australských.

a dlouho krouží nad skalami, kde vychovávají své mladé potomstvo.

Mezi opeřenci severních osad ptačích bývají hlavně alky, papuchalky, ústříčníci a kajky.

Ale i za plavby oceánem Indickým ostanou nám kosmopolitictví rackové věrni po delší dobu a zmizí, až nám přijdou v ústrety velební poslové z jižní polokoule.

* * *

Nic nepřipomíná tak nápadně odlehlý kraj od vlasti jako přejasně souhvězdí Jižního kříže, o němž božský básník jenom v duchu snil a povědomost měl toliko ze zeměpisných zpráv arabských.

Jak neměl každý z nás vyhlížeti noc jak noc k těm nebeským krajům, kde rozlévá se záře tak památného souhvězdí, a čisti v nových nebeských světlech, když nás souhvězdí severní oblohy již dávno opustila? Jak neměl každý toužiti, aby mu zkušenější znalci nebeské oblohy hledání Jižního kříže v bludišti neznámých hvězd usnadnili a pátravý zrak k němu nařídili?

A nebeské kraje jižní polokoule plály skoro po všecku dobu naši plavby ke břehům australským v plném lesku a slávě boží.

Za plavby z Cejlonu do Austrálie přibylo mi nových známostí s hosty, kteří vstoupili na loď teprve v Kolombu.

Mezi jinými byl též starý pán úhledného zevnějšku a veselé tváře. Chodil zprůma jako mladík, ale společností nevyhledával, než také se jí nevyhýbal. Když jimi bavili se hrou v kostky, sedával nový pasažér u hracího stolku sám jediný, popíjel středně šampaňského a hrál sám s sebou v karty. Úsměv s tváře mu nikdy nesešel. Chvillemi pohovořil s úslužným pánem, a procházel se po palubě zase sám. Šlo od úst k ústům, že to dobrý starý mládenec.

„Vy neznáte pana Kunsta?“ tázali se mne moji spolucestující a pověděli mi o starém pánu mnohé podrobnosti

„Zde jeho tajemník, pan Voigt.“

Ale jakmile vyslovili „hamburský velkoobchodník Kunst“, byl jsem již doma a pospíchal jsem, abych se mu představil.

Podivná náhoda! Proslulá firma „Kunst a Albers“ žije po dnes ve mnohých městech sibiřských, ve Vladivostoku, Chabarovsku, Blahověščensku, a podniky její rozšiřují se ode dne ke dni. Nemaje nikoho, kdo by přijímal v těch místech mé dopisy z domoviny, dával jsem je adresovati k radě přítele Červeného z Kyjeva na firmu tuto jmenovanou. Tištěné adresy rozdával jsem svým přátelům, některé pak choval jsem při sobě. Adresy do Sibíře byly vysázeny kyřílkou.

Hovor začal jsem s panem Kunstem rusky. A pan Kunst rozuměl a přisvědčoval slovy: da, da.

„Mám doporučení k vaší firmě do Sibíře,“ pravím k panu Kunstovi. „Zde vizte adresu!“

Pan Kunst četl rusky ještě plyně a jal se mi vysvětlovati změny, jež se staly prodlžením doby v nekdějších jeho závodech. „S podniky v Sibíři jsem již uzavřel dávno účty. Také můj společník Albers tam již nežije, ale obchod zkvětá neustále. Nyní přeložil jsem své sídlo do teplejšího kraje, nežli je mlhavý Vladivostok. Teď jedu na Samojské ostrovy a pobudu na své vile v Apii několik měsíců. Potom si zajedu na ostrovy Havajské a ostatek roku okřívám v Evropě.“

Tak mluvil milý pan Kunst a vypravoval mnoho podrobností z bývalého života sibiřského, Hodiny a dny plynuly při dobrých markách teměského moku tím příjemněji. Od té chvíle byl jsem za čtrnáctidenní plavby do Adelaidy částým jeho hostem. Pohostění dostalo se mi o několik měsíců později i v jeho zátiší, začarovaném v horském kraji tropické přírody ve Vailimě u Apie.

Na milého pana Kunsta přišla opět řeč, když jsem se plavil na zpáteční cestě z jižní polokoule po Amuru, Bufetník parolodi „Baron Korf“ znal pana Kunsta ještě za mladosti. Znal i jeho hospodyní, nezkou Korejku, kterou však sibiřský tiger jednoho dne přepadl a roztrhal.

Dlouhé chvíle na širém oceáne krátivají si pasažéři hrami všeho druhu. Před obědem a večerí házejí kroužky, nebo rozdělí livše se ve dva tábory metají do nakresleného pole číslovaných čtverců bílé a černé kotouče. Větší úhrnná suma jednotlivých čísel pokrytých stejnobarevnými kotouči vyhrává.

Den co den sází se před vydáním plavecké zprávy na číslo, oznamující uraženou dráhu (distanci) za prošlých čtyřadvacet hodin.

Větší číslo distanční závisí na příznivém větru, na mořských proudech, na pravidelnosti parních strojů a P.

Rozdílů v denních distancích čínávají 10, 15, 20 i více námořských mil.

Tak tomu bylo i za dosavadní plavby naší. Nejmenší distance za plavby z Neapole k australským břehům činila 350 mil, největší 371.

Po nehodě, jež nás potom stihla, urazila „Královna Luisa“ toliko 289 mil.

Za stejných okolností mohlo se tedy očekávat, že nová distance bude kolísati mezi 350—371, nebo že bude činiti jen o trochu méně, neb o něco více.

Ale aby se dostalo každému přihlášenému hráči aspoň po jednom čísle, přibírají pořadatelé sázky ještě postupnou řadu čísel nižších i vyšších, tedy na př. od 301 do 400. Tak mohlo by se účastniti sázek 100 osob.

Jednotlivá čísla, prodávána po šilinku, odevzdávají se do urny a losují se pořadem přihlášených účastníků.

Na koho připadla losem čísla velmi nízká, ten má na výhru malou naději, ježto se nepodobá pravdě, že by loď, která vykonávala až posud 350—371 námořských mil denně, urazila toliko 301, 302 nebo 303 míle.

Více naděje může míti ten, jenž se stal majitelem čísla z řady 350 až 371.

Po vylosování přistupuje se obyčejně ještě k vydražení čísel. Kdo podá za vyhlášené číslo nejvíce, stává se jeho majitelem, byť i číslo to náleželo již majiteli jinému. V tomto případě náleží však původnímu majiteli čísla polovice výhry, kdyby snad na totéž číslo výhra skutečně připadla.

Číslo tak vydražené stojí mnohdy několik liber šterlinků, a suma stržená za všechna vydražená čísla jde do set.

Distanční číslo, vyhlášené písemně každého dne po dvě nácté hodině polední, očekávají hráči s velikým napjetím, a šťastný hráč pokládá si za čest, že může pozvati své nejbližší přátele k pohárům šumivého sektu.

*

*

Odlehlý jest kraj, k němuž míříme a po dlouhé plavbě zase jednou zakotvíme. Tím nejbližším cílem jest Fremantle v západní Australii.

Z Kolomba do přístavu Fremantleského počítá se 3100 námořských mil, t. j. 5580 km, tedy o maličko více nežli od kři-

dových Jehel anglických do Sandy Hooku (New Yorku) v Americe.

Ze samotných Brem čítá se do Neapole	3.100 nám. mil
do Suezu	4.300 „
do Adenu	5.600 „
do Kolomba	7.700 „
do Fremantlu	10.800 „
do Adelaidey	12.100 „
do Melbourneu	12.600 „
do Sydneye	13.200 „

Činí tedy vzdálenost mezi východiskem bremských parolodi a mezi konečnou stanicí Sydnejskou 23.760 kilometrů.

Dne 15. října proplula parolod 8° 37' j. š. a 93° 3' v. d., následujícího dne 13° 0' j. š. a 96° 50' v. d.

Pevnou zemi při 12° j. š. věštili mořští ptáci. Přišli z daleka vstříci korábu, aby jej pak dlouho doprovázeli.

Ale obrysy pevné země jevíly se zraku tak nejasně, že jsem je mohl sotva sklem rozeznati od hladiny mořské.

Byly to nízké ostrovy, nazývané jménem anglického kapitána Keelunga, jenž je na počátku 17. století poprvé objevil a cestu k osídlení jejich ukázal.

Leč na obývání korálových těch ostrůvků došlo teprv roku 1823.

Majetkem britským staly se několik let po návštěvě Darwinově, jenž souostrovi to r. 1836 prozkoumával, s památným „Ohařem“ („Beagle“) tam kotvil a po stránce zeměvědné známějšími je učinil.

Na všech dvaceti Keelingových atolech čili ostrovech Kokosových přebývá teď přes pět tisíc lidí. Kokosové háje jsou hlavním zdrojem příjmů tamějších ostrovanů.

Prodlením let přibýlo Keelingovým ostrovům mnoho cizokrajného rostlinstva. Také cizí zvířena nabyla tam již domácího práva.

Ostrovy Keelingovy podléhají správě britských osad, uváděných se Singaporem a j. jakožto Straits Settlements.

Dále na jih od obratníka Kozorožce ubývalo den ode dne vysoké teploty, a Záhořovo lože proměňovalo se v příjemný odpočinek.

Dne 17. října ukazoval stodílný teploměr o polednách při 17° sotva 24°, dne 19. října při 26° již jenom přes 18°. I bylo

třeba haliti se již v teplejší oděv a nevydávati v šanc tělo, valně již schoulostivě vysokými teplotami palčivých tropů.

Den 19. října přinesl smutnou novinu, jež se roznesla mžikem po celé lodi. Zkušenější mořeplavci poznali sami změnu, jaká se patrně jevila v pohybu lodi. „Královna Luisa“ počala se neobyčejně třásti a zmírnila rychlost. Příčinou toho bylo poškození jedné vrtule. Od té chvíle byla loď poháněna toliko vrtulí jedinou, a nejvyšší číslo distanční snížilo se až o 50 námořských mil za den.

*

*

V chladnějších pásmech mořských zjevili se nám první opeření poslové, přišli z dalekých krajů jižní polokoule. Mohutné tělo jejich převyšovalo velikost labutě a bělalo se nad smaragdovou plání mořskou jako padlý sníh. Jen někteří z nich byli oděni peřím šedým a hnědým. Ale všickni pospíchali nedočkavě k námořskému obru, kroužili nad jeho stožáry, snášeli se z ovzduší níž a níže, rozpínali mohutné své peruti, zastavovali náhle svůj let, střelhlbitě spouštěli se až k samému okraji lodi, zářili jasnými očima a zapadali do vod lodním šroubem rozvinených a rozčeřených, lovíce odpadky z lodi vyhozené.

Bylo to poprvé v mém životě, kdy jsem spatřil pod širým nebem největší opeření mořské a mohl zvolati s ostatními: Albatros, buřňáci.

Oči bych byl na nich nechal. Viděl jsem, jak opeřeny vzduchoplavec vznáší se nad mou hlavou dva nebo tři metry vysoko a že nepohnuté stojí, jakoby jeho těžké tělo bylo drženo silou nadpřirozenou.

Ale marně napínal jsem zrak, abych spatřil, zdali albatros pohybuje křídlem, letkami nebo aspoň jen nějakým peříčkem. Kdo nám vysvětlí záhadu, na níž brousili si již svůj um všickni mechanikové světa?

Mnozí z pozorovaných albatrosů měli velikost husy, a mladší velikost těla volavčího. Ale rozpjaté peruti jejich měřily od nejkrajnějších černých letek několik metrů. Jednou naměřilo se dokonce přes čtyry metry.

Přítulní poslové z krajů našich protinožců ostali věrní našemu korábu několik dní a provázeli dle všeho loď za dne i za

Hnízdiště buřňáků a pinguínů na ostrovech novozélandských.

noci, aniž kde odpočivali a dopřávali si oddechu. Opět hádanka, jež čeká na přírodovědecké rozřešení.

Dle všeho měli naši opeření průvodčí notný hlad, hlad, jenž se jich nikdy nespouští. Houfně vrhali se za odpadky ať masitými nebo rostlinnými a vyprazdňovali bedničky se zkaženými pomoranči, citrony, jablky, banány a j. Stejně chutnal jim chléb, jako pohrobovali ve svých bezedných útrobách páchnoucí ryby, langusty a uzené kýty. Neníit albatros v jídle vybíravý požíraje s chutí nejen čerstvé ústřice, ale i jakoukoli zdechlinu, vyvrženou mořem na břeh. Nešťítí se dokonce ani mrtvoly svého vlastního soudruha a nečím rozdílu mezi tělem utonulého plavce a tělem zvířete. Pravý to mořský sup věčně hladovící.

Ve vlnách, jež se stále dmou za vrtulí rychlého korábu, houpají se albatrosové se spřízněnými buřňáky jako lehoučká skořápka a plují v rozednutém žívu jako bytosti eterické.

Jen na krátko opouštějí albatrosové širošířý oceán a mizejí mořeplavcům s očí. Bývá to doba libánek a hnězdění.

Ale ne každý světa kout hodí se opeřeným párkům za kolébkou potomka toužebně očekávaného. Jsou to jen historická dostaveníčka, kde scházejí se jednou do roka věrné párky manželské, aby se věnovaly odchování nové rodiny.

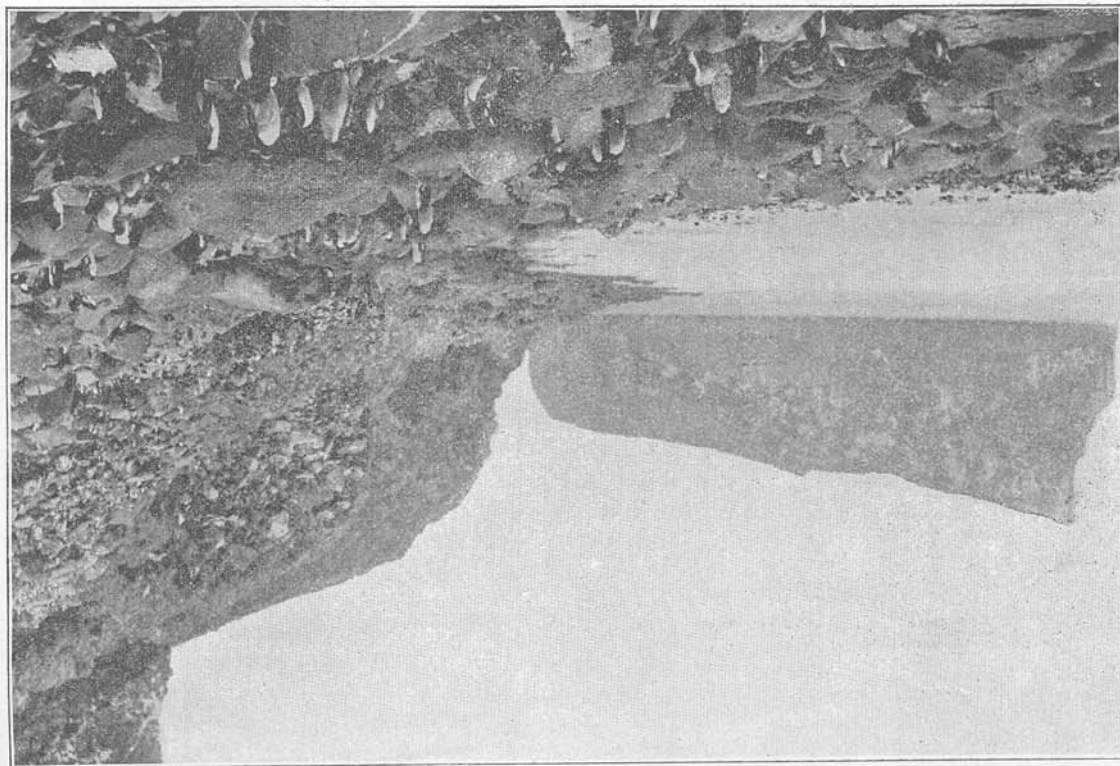
Leč příští kolébka mladého albatrosa leží předaleko od širých plání oceánových, v krajích opuštěných od boha i od lidí, v pustinách, jejichž vzdálenost měří se tisíci a tisíci kilometry.

A přece nastupují blažení opeřenci svou pout nedočkavě a tak pravidelně a jistě, že ptáme se v duchu: kde jest kompas, jímž řídí se albatrosové, buřňáci, fregatky, terejové, mořské vlašťovky a faetoni, táhnouce za bouře a černé noci po lučivém moři k nízké písčíně a k osamělému ostrůvku uprostřed vodní pouště jako zapomenutému a začarovanému?

Kdo řídí jejich tah k zámořským místům, spatřeným od stěhovavého ptactva snad jen jednou v životě?

Kdo stanoví mořským opeřencům čas, měsíc, den a hodiny, jež se shodují s tažením let předešlých a vytknutých přesně jako podle kalendáře?

Proč jsou to jen jisté ostrůvky, v moři jako zapadlé a vyhlédnuté za rodnou půdu tolikým druhům vodního ptactva?

Pingviní osada
na jižních ostrovech novozélandských.

Proč jen nad nimi slaví se vysoko v ovzduší libánky monogamických opeřenců, poletujících s vyvolenými družkami lehce a těsně vedle sebe, že zdají se být jedno tělo a jedna duše?

Zamilovaným tím dostaveníčkem bývají albatrosům, buňákům a ostatním rodům mořským buď opuštěné ostrovy australské, nebo odlehlá bradla v okolí Nového Zélandu, nebo snad dokonce výspy až uprostřed Tichého oceánu v sousedství vulkanického souostroví Havajského, na památném Laysaně.

Ale i do těch samot, sevřených kolem propastí mořskými, odvažuje se přírodopyskec, aby nahlédl do životních tajů a do rodinných poměrů ptactva tam hnízdícího a přinesl přátelům opeřeného světa překvapující novinky i z nejdlehlější ptáčích kolébky.

A věru, že málo jest úkazů tak podivuhodných, jako hnízdění mořských opeřenců.

Vizte jen ty mraky albatrosů, kteří zastíníjí slunce a ohlušují vlnobítí mořské, aby se náhle snesli na pevnou půdu a pokrývali jako vločky sněhové každou píď písčité země.

Žlutavý povrch nízké výspy jindy oněmělý pojednou oživil, a se všech stran zaznívá pískot, a na všech stranách plno práce a šukání za dne i za noci. Párek vedle párku, hnízdo vedle hnízda, každé v pískový kopéček nanesené a upravené uprostřed v prohloubené lůžko.

Bez hádek a nedorozumění nežije však ani společnost ptáčích, a zhusta se stává, že se souseď kdysi nejsvornější poháštěří, poštípají, poperou. Nedočkavost příštích matek po hnízdě, po rodinné události a nezměrná láska k příštím holátku dohánějí samičku k tuhému odboji i výboji, jen aby si obhájila místo pro své potomstvo.

Ostrovní půda vyhlédnutá za hnízdiště jest sice tak veliká, že je s to, aby pohostila mnoho opeřených přistěhovalců, ale manželských párků je tolik, že tam po prvému tahu nezbyvá již místa pro nikoho.

A přece přilétají ještě houfy nových albatrosů, a každý z nich prahne, aby již mohl hnízdit.

Leč pluky pozdějších opeřenců marně krouží nad ostrovem a beznadějně pátrají po útočisti. Vše obsazeno. Nezbyvá, než aby opozdění dospělí si k místům šťastnějším. I o hnízdišti mořských ptáčích platí, že kdo dříve přijde, dříve mele.

Usazené páry manželské září radostí, když si vybojovaly těsné místo ke hnízdění a upravily kolébku pro potomka.

Příslušné polovice jednotlivých párků vedou rodinný život vzorně, visí takřka na sobě a shlížejí se v sobě neustále. Chvillemi dotýkají se vzájemně zobáky tak něžně, že se jejich mlíkování podobá líbání. Jindy zase urovnávají si snoubenci peří svého svatebního šatu, sklánějí před sebou hlavy a rozplývají se blažeností.

V sedění na vejících soutěží mezi sebou všickni přistěhovalí ptáci, ale vytrvalostí vyniká nad všechny albatros, neboť sedí a sedí i tehdy, když jsme mu vejce vybrali a na místě něho valounek podložili.

Hromadnou návštěvou tažných ptáků bývá nouze nejenom o místo ke hnízdění, ale také nouze o potravu a výživu starých i mladých. Tento krušný stav byl nepochybně příčinou, že si zavedli opeřenci nomádi zvláštní hospodářství: všickni albatrosové snažejí se poměřit tak stísněných toliko po jediném vejci.

Podobně počínají si i jiné rody ptáčích, a snesli-li po dvou vajíčkách, jako to činí terejové, jistě že vysesí a vyvedou na svět toliko jednoho potomka.

Zdali neupomíná rodinné to hospodářství na jednodušší systém, vyplynulý ze zápasu o živobytí?

Ale albatrosové nehnízdí na pustých a odlehlých ostrovech sami. Za nimi přilétlí také opeřenci jiných rodů, ale nena-leznuvše místa na povrchu ostrova, hrabou si chodby podzemní, podminují albatrosy již na povrchu hnízdící a vychovávají potomstvo jako v katakombách.

Celý ostrov podobá se té doby činžovnímu domu a kasárnám, obsazeným pluky rozmanitých letounů mořských ve všech patrech a chodbách.

Za takového příválu okřídlených nájemníků nelze ovšem udělati po ostrově ani kroku, nechceme-li utratiti život některého opeřence, ježto žádný z nich se nehýbe z opanovaného místa a dává každý jen klofáním a taháním za nohavice na srozuměnou, aby věřelec šel s cesty.

Sotva že albatrosové vychovali potomstvo a vyvedli je z hnízda na širé moře, krouží nad ostrovem již ptáci jiného rodu, zapadají do uprázdňených míst a osadí pojednou hnízda před chvílí opuštěná. Také tento turnus jest řízen jako podle kalendáře a opakuje se zajiště od pradávnych časů.

Vychováním potomstva zabývá se jak albatros sameček, tak i samička. Oba krmívají svého mazánka, přišlého na svět s nejhebějším hávem, přesně a v určitou hodinu jako dle hodiněk. Albatrosové a mořské vlaštovky krmí mláďata mezi 3—4. hodinou odpolední, jiní opeřenci mezi 9.—10. dopoledne. Tou dobou vracívají se rodiče s moře a přinášejí dětem hojnost potravy ve svém voleti.

Až dosud představovalo ostrovní hnízdiště mořských ptáků idylu závidění hodnou. Ale ani v říši opeřenců nemůže se obejít život bez krutého zápasu a smrti.

Zlaté časy mívají v hnízdišti opeřenci, kteří přišli nejdříve a mohli zaujmouti místa nejlepší a pro výchovu mláďat nejzdravější.

Hůře, ba mnohdy velmi zle dařívá se opozděným nomádům, kteří zameškali pravou chvíli a byli nuceni vzít z nouze za vděk místy skalnatými nebo lagunami solnými a močalovitými. Záhuba příštího rodu leží již v této kolébce. Co v takových místech nemocí a chorob, jest úžasně. Co tam mrzáků, kulhavých, chromých, neduživých, skomíravých, mrtvých! Úmrtí výkazy opeřených ostrovanů nevypadaly by jinak, nežli údajně, jaké se jeví v nezdravých bytech velkých měst.

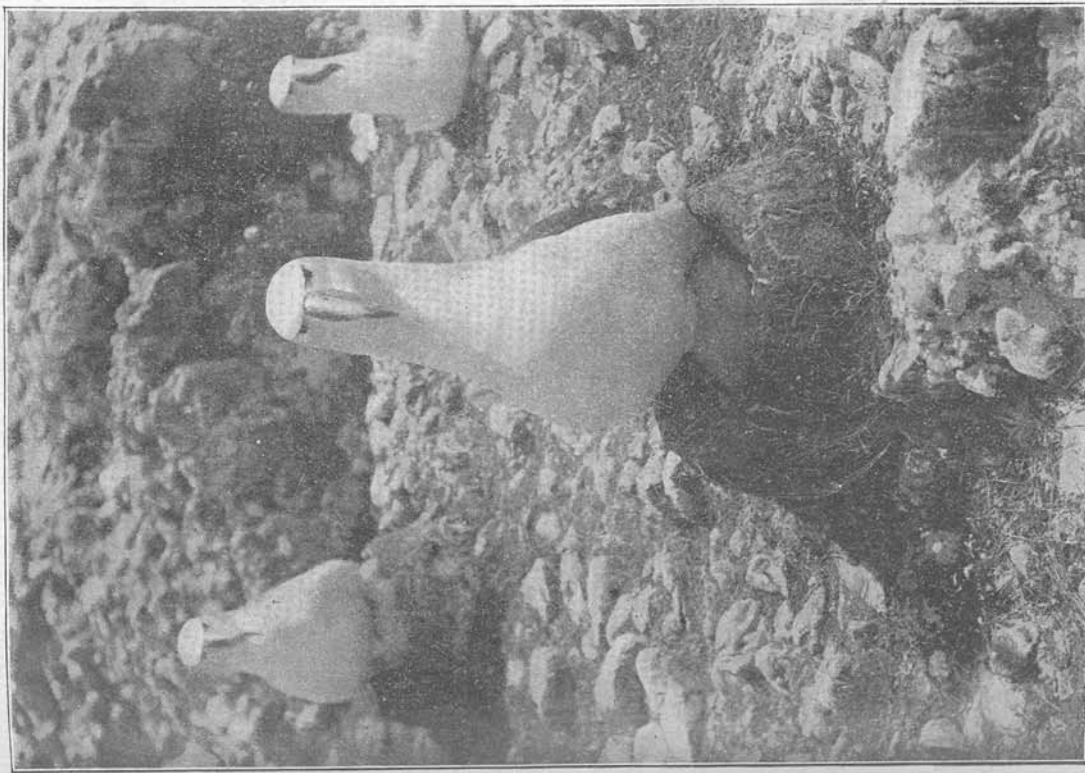
Mrtvol ptačích povaluje se na ostrovním hnízdišti velmi mnoho. Četná mláďata zahynula nedostatkem a hladu, když jejich živitelé přišli o život někde na moři. Jiná utopila se za mořského příboje, byla zalita prudkým lijavcem, nebo podlehla chorobám. Vedle tolikerého života a rodinných radostí tolik žalu, zármutku, strádání, utrpení, smrti a hrobů.*)

* * *

Za další plavby na jih k protinožcům počali se ojedinele zjevovati v moři největší tvorové světa, velryby.

Hladina oceánu rozčeřovala se slabým vánkem jen jako tíšina rybníčná, když rozlehla se po palubě zpráva, že je velryba na obzoru.

*) Viz o tom delší zprávu v Živě roč. X. (1900): Tři měsíce na korálovém ostrově.

Fotografoval D. Le Souëf v Melbourně.

Albatrosové na vejících.
(Diomedea cturta.)

Fontána vydechnutých par a černavé tělo námořského obra, jenž se vynořoval nad vodu jako pohyblivý ostrov, prozrazovala velrybí obludu.

Chvillemi zmizel kolos pod vodou, aby se zase brzy objevil na povrchu a vdechl do sebe živel z nadzemské atmosféry. Ale kurs plující velryby směřoval od naší lodi, a obrysy její ztratily se záhy i nejostřejším sklům.

Leč za nedlouho objevila se obluda nová a nehybná. Každým mžikem byli jsme jí blíž a blíž. Šum lodního šroubu z klidu ji nevyrušil. Nescházelo mnoho, a parolod by se byla s plujícím netvorem střetla. Ale kormidelník vyhnul se kolosu ještě v pravou chvíli a zachránil vrtuli, té doby již jenom jedinou, před úrazem. Nebyla to velryba mrtvá, ale obr, jenž byl pohroužen v nejtvrdějším spánku.

Netroufám si říci, kterému druhu velryb pozorovaný kyt (ruské китъ, kyt = velryba), náležel. Vždyť se počítá kytů australských více nežli 20, a vědecké o nich údajy jsou v soustavě přírodopisné až posud málo prohloubeny.

Také zprávy a rozšíření velrybích druhů jsou posud kusy a nespoehlivy. Pro zoografa oříšek to tím tvrdší, čím více líbíjí si velryby ve světoobčanství, žijíce jednou na jižní polokouli, po druhé na severní, dnes v moři Indickém, zítra v Pacifiku, a hned na to třeba v oceánu Atlantickém.

Nesčetná stáda kytovitých ssavců přestala se již objevovati v australských mořích právě tak, jako ztencěn byl počet velryb gronských kdysi přehojných na severu. O velrybích „školách“, voděných nejkrušenějším „učitelem“, budeme čísti již jenom v dějinách velrybího rodu.

Vymíráním obrovského toho pokolení ubylo v krajích australských také ruchu velrybářského. Již dávno tomu, kdy bývaly pobřežní kraje novozélandské dostaveničkem až tří set korábů velrybářských, vysílaných tam hlavně z Ameriky.

Ale největší potěšení způsobila všem divákům na palubě zpráva, že se objevila na moři velryba s mláďetem. Několikrát vyhoupla se pečlivá máť z moře nad povrch a ukazovala užaslému panstvu celé své tělo. Hravě vymršťovala se do výše, podobajíc se vynořené věži, a stěmhlav vrhala se zase do mořské propasti.

Mládě následovalo matku hned v patách a napodobilo její rozmary. Zdálo se, že s ní zápasí o předáctví v krkolomném umění.

Dlouho sledoval jsem vřácnou tuto zábavu velrybího rodu, odhadoval jsem rozměry obrovského těla matčina a srovnával je v duchu s ohromnými rozměry, jakými se vyznamenává již novorozeně, sotva že opustilo lůno mateřské, přicházejíc na svět již jako vyvinutý obr a překonávajíc vřústem svým hned po narození několikrátě délku dospělého člověka.

Však byl také zárodek velrybího potomka po celé dva roky nosen pod srdcem matčiny, a bude mu žiti mnoho desetiletí, ba staletí, nežli doroste ve tvora 20—30 metrů dlouhého a rovnajícího se vahou svou asi 60 statečným slonům.

Plískavice obecné (*Delphinus delphis*) spatřoval jsem i blízko australských břehů u velkém množství a setkal jsem se s nimi i v chladnějších mořích Nového Zélandu.

Ale mnohem čtenější byla stáda sviňuch (*Phocaena communis*). Počet pozorovaných těch ssavců šel za celodenní plavby jistě do tisíců.

Jakkoli mají sviňuchy s plískavicemi mnoho známek společných, přece rozeznávají se od nich hned na prvý pohled tupou a okrouhlou hlavou.

Staré jméno *porpoise*, užívané od Angličanů a odvozené jisté z *porc* (*pork*), t. j. prase a *poisson*, t. j. ryba, vyjadřují rybáři němečtí výrazem *Fischschwein*, *Meerschwein* nebo *Tümler*, dávajíce posledním jménem na jevo jeho veselé dovádění a skotačení v mořském žvlu. Prvá jména souvisejí snad s nápadnou podobou, jaká se jeví mezi útroby sviňuch a vepřů.

* * *

Tak jsem mluvil v duchu sám k sobě, dodávaje si odvahy na cestu do podivuhodného dílu světa.

Abych nepřivedl krajana Poláka obmyšlenou návštěvou do rozpaků, uvědomil jsem ho o svém příchodu a o svých zá-
měrech listem, poslaným již napřed do Austrálie. Připomenul jsem zřejmě, že mám v kapse poukázku k nejpřednějším bankám celého světa, a že mně netřeba dožadovati se hmotné podpory u svých rodáků nebo krajanů.

Zkušenosti nabyté ze dřívějších cest nutily mě, abych se představoval svým krajanům tímto způsobem. Uprímná ta slova vyjasňovala vždy tvář rodáků poprvé spatřených a získávala mi náklonnosti a přátelství i u cizozemců.

Ale na odpověď z Fremantlu čekal jsem marně.

K novému dotazu, řízenému na bratra jmenovaného krajana australského a v Čechách žijícího, dostalo se mi této zprávy:

„Váš list, poslaný mému bratru do Austrálie, skutečně došel. Pamatuji se, že mi bratr psal, jak se těší na Váš příchod. Leč s ním samým neseškáte se již nikdy, neboť zemřel dne 24. října 1899 v Perthu, kam byl posleze přeložen a odkud se právě strojil odjeti do Čech na odpočinek. Uplynulo několik měsíců, nežli jsem dostal o jeho smrti spolehlivou zprávu. Stalo se tak konečně prostřednictvím zednářské lože, jejíž byl bratr členem. Zpráva o úmrtí velice nás zarmoutila. Byl bratr řádným synem a nezapomínal na své staré rodiče ani v daleké cizině. Skončili život ve vlasti a býti pochován v zemi starých předků drahý zesnulý se nedočkal. Ale když již jednou budete na půdě Západní Austrálie a navštívíte Fremantle, neopomeňte vyhledati komisionáře Čecha Ulricha a doptejte se na Víka a katolického kněze Chmelíčka. Požádejte také za informace tamějšího purkmistra Alexandra Forresta, jenž byl bratrův spolupodílík ve zlatých dolech. Že bude k Vaším službám on, jakož i tajemník lože svobodných zednářů pan Arthur Gordon, nepochybuji. Váš cestovní plán se mi líbí, a pojmete-li ve svůj program také ostrovy Tongajské, Samojské a Vitské, bude ještě zajímavější . . .“

Tedy v Perthu, 20.000 kilometrů od své vlasti, našel Josef Polák svůj hrob. Byl to podle všech zpráv první český osadník v Západní Austrálii.

Dne 20. října o poledních minula „Královna Louisa“ 30° 4' jižní šířky a 113° 27' východní délky. Mohli jsme počítati s jistotou, že příštího jitra uvidíme kýžené břehy australské.

Bližkou pevninu našich protinožců oznamovaly za večerních hodů také výtvoř, jimiž lodní cukrář vyzdobil všechny tabule. Na každé byly rozestaveny cukrovinky, jimiž chtěl umělec napodobiti věrný tvar podivuhodných bylin, jimiž se Austrálie vyznamenává před ostatními světy. Zkušnější rostlinozpytec poznal v cukrovinkách na prvý pohled stromy žlutokapové, vyzdobené v koruně mohutným chocholem travnatého listí a upomínající na kupu sena, drženou vysokým kmenem. Scházela jenom ještě dlouhá stopka s palicí bělavých květů na konci, a věrná podoba byliny, zvané botanicky *Xanthorrhoea*, byla by bývala cukrářem na dobro vystřižena.

Obrázek památné té liliovité rostliny australské představil umělec dle mého náčrtku, zhotoveného ve volné přírodě pod australským nebem, na stránce I.

Posledního dne naší plavby ke břehům nejmladšího zemědílu dmulo se moře nejpočetněji, a širá jeho pláň proměnila se ve zvlíněný kraj plný táhlých kopců a údolí. Mohutné vlny oceánu pohrávaly korábem, nazvedaly mocně jeho přířtu, snižovaly jeho záď za pravidelného střídání dolů a opět nahoru, vypudily velebnou hrůzou svou skoro všechny hosty s paluby a zaplašily slabochy do kabin.

Pozdě v noci zazářilo světlo majáku fremantleského, a dne 21. října z rána zjevila se nám kýžená země. Byli jsme na půdě Austrálie Západní, u památné řeky Labutí.

* * *

Fremantle a Perth byla prvá místa, jichž jsem se dotekl za své pouti v zemích našich protinožců.

Na město prvé těšil jsem se více nežli na kterékoli jiné.

Máš tam krajana Josefa Poláka, inspektora železné dráhy, zkušného botanika a dobrého rádce pro zamýšlené vycházky přírodovědecké.

Půlpenňová
poštovní známka
Západní Austrálie.

Nemnoho je Čechů, kteří opustivše rodnou zemi vystěhovali se na jižní polokouli. Skoro všickni, kteří hledali štěstí jinde ve světě, dali se unášeti vystěhovaleckým proudem, jenž se valil do Spojených Států severoamerických. V Australii je Čech bílá vrána.

Do Austrálie stěhovali se naši jenom jednotlivě, a to zřídka kdy. Z těch pak pomohl si v daleké cizině k lepšímu blahobytu nebo ke značnějšímu jmění málo kdo. Většina protloukala se tam životem velmi krušně.

Sládek Peška odešel z Melbourne snad jediný se slušným jménem do Čech. Pivovar Fostrův, řízený kdysi Peškou, těší se posud nejlepší pověsti.

Několik mladších Čechů zakotvilo se poslední dobou v závodě australských zcela bezpečně, dopomohli si ke slušnému postavení služebnému i samostatnému a netouží již po návratu do vlasti, uvýknuvše záhy dobrému bydlu, blahobytu a největší volnosti občanské. Vzpomínky na bídné poměry a chudobu, vládnoucí v jejich rodné osadě, nelákají jich, aby zaměnili svrchovanou spokojenost za tísnivý nedostatek, v němž již Cicero spatřoval největšího škůdce charakteru.

* * *

A kdo byl a odkud pocházel první český osadník v Západní Australii?

Josef Polák pocházel z Nových Benátek a byl mým blízkým rodákem. Narodil se 18. března 1844.

Jsa synem rodičů chudých byl živ nuzně a protloukal se za svých studií na reálných školách mladoboleslavských velmi krušně.

Ze škol vstoupil do života praktického a zahradničil brzy v Čechách, brzy v Rakousích, Haliči, Uhrách a Sedmihradsku. Naposled zkoušel štěstí ve Francii a Anglii.

Ale co hledal, nenašel. Štěstí zdálo se mu kvěsti někde za mořem, a z Anglie nebylo do zámožných světů již tak daleko.

Náš krajan neměl, co by mohl ztratiti, a proto opustil v září r. 1877 Anglii a plavil se na plachetní lodi do Západní Austrálie.

O novém roce 1878 byl Polák na půdě nejmladšího dílu světa. Působištem jeho bylo město Perth.

Polák plul do země protinožců za štěstím, ale štěstí nepřicházelo mu vstříc dlouho a dlouho. Ale vědomosti jazyka anglického a vydatná práce dopomohly mu přece dosti záhy k lepšímu postavení.

Dobrá a zkušený pracovník je v Australii doposud respektován a dochází brzkého zaopatření. Znalost domácího jazyka bývá ovšem žádoucí.

Když se Polák protloukl z nejhoršího, naklonila se k němu štěstěna, a náš krajan ocitl se zase u svého původního povolání, stav se správcem guvernérových sadů.

Zahradnickému umění rozuměl Polák v Australii do té míry, že mohl pořádati i výstavy jeho oboru se týkající, a výstavy se líbily obecně.

Za prvé doby míval Polák dost příležitosti, aby poznal také okolí svého působišť.

Australští domorodci byli Polákovi tehdy zvláštním lákadlem a zajímali ho tak, že se rozdělil o své zkušenosti získanými mezi „černochoy“ se svými krajany v Čechách. Literární práce, uvěřejněná ve „Světozoru“ r. 1882, byla malou ukázkou jeho pozorování.

Po čtyřech letech svého pobytu v Australii nabyl Polák tolik vědomostí o domácí květeně, že se mohl přihlásiti za člena výzkumné výpravy, již vedl John Forrest.

John Forrest nevydával se na výpravu po prvé. Schopnosti cestovatelské osvědčil již, když pátral po nešťastném Leichhardtovi, jenž zaplatil svou odvážnost, s níž se pustil do neznámých pustin východoaustralských, životem.

A byt i zeměměřič John Forrest nebyl zjistil osudná místa nebohého Leichhardta, přece přinesl z této výpravy, jakož i z podobných cest svých znamenité novinky zeměvědné.

Čestné dary a veliká zlatá medaille geografické společnosti londýnské pobádaly Johna Forresta k novým cestám výzkumným, podnikaným již dříve také za účastenství jeho bratra Aleksandra. V zasloužilý údel provedených měření dostalo se mu potom místa generálního geometra v Západní Australii.

S mužem tak zkušeným mohl se náš krajan vydati na cesty velmi rád.

Výprava byla pořádána z usnesení koloniální vlády za tím účelem, aby provedla měření v nitrozemí při řece Gascoyne,

v kraji, pojmenovaném názvem téže řeky a vzdáleném severně od Perthu přes 1000 kilometrů.

Polák byl přidělen výpravě jakožto praktický botanik, máje sbíratí semena a sušiti rostlinné druhy, jež se mu zdály býti novy a do té doby neznámy a nepopsány.

Získaný material botanický dostal k vědeckému zpracování ředitel botanické zahrady melbournské, Ferdinand Müller, povýšený královnou anglickou do stavu rytířského pro zásluhy o výzpyt australské květeny. Baronství nabyl věhlasný Müller v Německu.

Müller našel v Polákově sbírce mnoho nových tvarů, a pojmenoval četné druhy z úcty ke kritickému sběrateli jeho jménem.

Popisy nově objevených bylin západoaustralských ukládal Müller v botanických listech *Flora Australiae a Scientific Record*. Jiné vyšly v pojednáních *Fragmenta Phytographiae Australiae* nebo *Southern Science Record*.

V uvedených publikacích lze se dočísti, že roste v Západní Australii *Podosperra* (*Podotheca*) *Pollackii*, *Ptilotus Polakii* a j.

V pracích latinských psával autor *Pollackii*, ale byv upozorněn na nesprávný způsob českého jména, užíval potom pravopisu přiměřenějšího, ovšem bez dlouhé střední samohlásky.

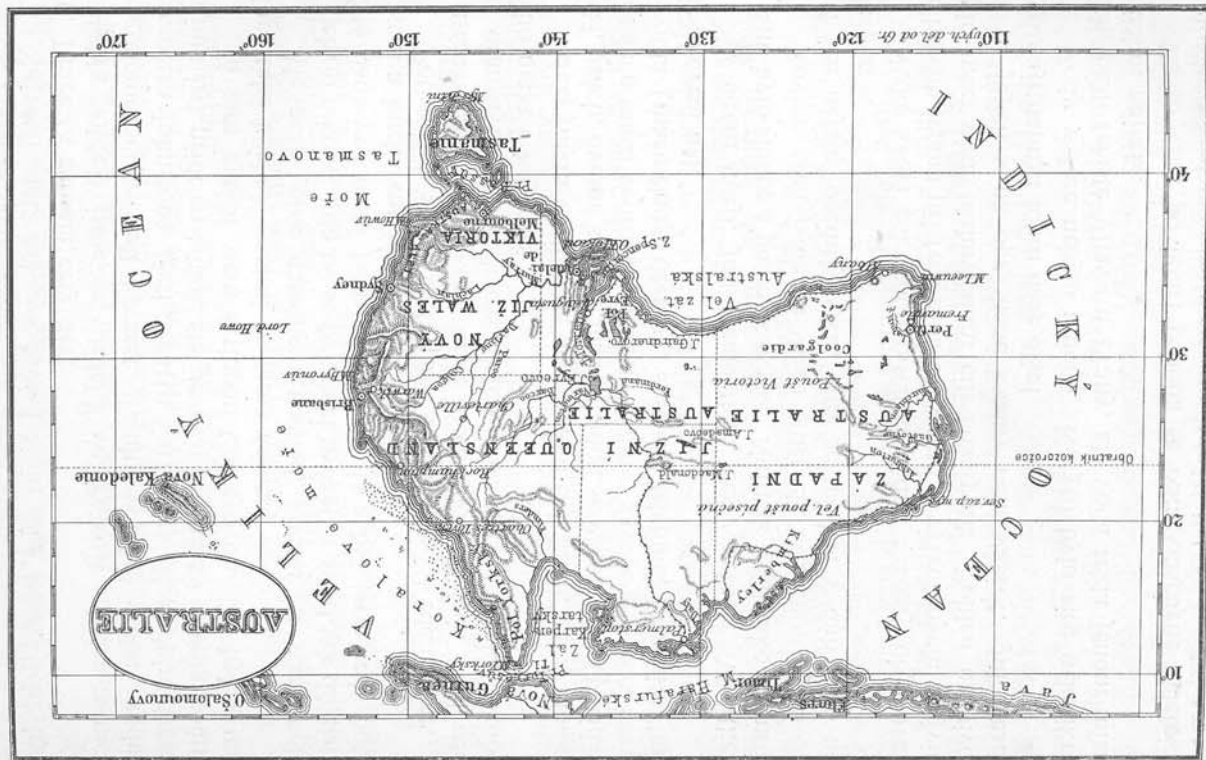
* * *

O výpravě samé podal Polák také zprávu do Čech a napsal o ní tehdy asi tato slova:

„Ubírajíce se na výzkumnou cestu vstoupili jsme na parní loď uchystanou pro nás ve Fremantlu a opustili jsme pobřeží dne 5. května 1882 za hlúdného volání slávy. Každý nám přál, abychom se zase šťastně navrátili.

Plavba na sever byla celkem přízniva a dosti příjemna. Ale pohled na písčité a pusté břehy nebyl líbezný.

Po třídenní plavbě zakotvil parník u řeky Gascayne. Až k samému břehu nemohla se loď dostati pro veliké mělčiny, a vylodování stálo nás mnoho namáhání.

Výpravy bylo účastno celkem 17 Evropanů a 3 domorodí černoši z australského jihu.

Největší obtíž při vylodování činili nám koně, jichž bylo 26. Práce ta zabrala celý den.

Na pobřeží jsme se rozdělili ve tři voje. Jeden z nich, trigonometrický, vedl Forrest. Druhý voj byl světen vedení geometra Johnstona, třetí Stuartu Carreyovi. Posledním dvěma vojům byl přidělen lehký, ale pevný vůz, tažený dvěma koňmi. Já sám vytáhl jsem s tlupou Carreyovou. Že byl v naší tlupě také kuchař, rozumí se samo sebou.

Ale nežli jsme nastoupili pochod, kuchař se roznemohl. I nebylo nikoho, kdo by se byl chtěl uvázati v úřad tak důležitý. Z té tísně vypomohl jsem soudruhům já a byl jsem tedy botanikem a kuchařem zároveň.

Potravních zásob měli jsme s dostatek. Věděli jsme, že v neznámém pustém kraji nelze ničeho dostati, leda snad něco na osamělých stanicích ovčáckých, kde mají vždycky skopového masa v hojnosti.

Mezi jiným vzali jsme na výpravu čaj, kávu, cukr, mouku, rýži, hrách, ovesné krupky na oblíbenou skotskou kaši (poridž), nasolené maso vepřové i hovězí, slaninu, zavářené ovoce, různá povidla (marmelady, džemy), sušenou zeleninu, hrozinky, hořčici, koření a j.

V širém kraji, jímž jsme táhli, cesty nebyly. Vodítkem našim bylo slunce a potom kompas. Nejinak nežli jako na moři. Rovinu zřeli jsme ve všech směrech. Vzácnou výjimkou byl jen nějaký osamělý vrch, jenž se modral v dáli jako náš Bezděz.

Nízké křoví zakrývalo písčitou půdu. Stromy objevovaly se hlavně jenom při řece a na ostrovech jí vytvořených. Nejvíce bylo mezi nimi blahovičnicků čili eukalyptů. Pohled na sivou barvu jejich a na oprýskané kmeny není vábivý. Jak vesele vypadají naproti tomu naše olše!

Vody v řece nebylo mnoho. Koryto bylo sice několikrát širší, nežli řečiště Vltavy u Prahy, ale voda tekla jenom místy ležícími nejniž.

Za to však po bouři podobá se řeka Gascoyne veletoku, a divoký přívál vyvracuje stromy, odnáší balvany a mčí břehy. Takové průtrže mračen nebývají ovšem každý rok. Z pravidla je kraj suchý.

My sami prodléváli jsme v poříčí po pět měsíců, a to v době, kdy se očekávaly deště, ale za všeku tu dobu nespadla s nebe ani krůpěj vody. A před tím nepršelo tam již po dva roky.

Avšak zvěře prohání se v suchém tom kraji dosti. Kasuaři, klokaní a papouškové vídají se každou chvíli. Také v zátokách říčních a v tůních bylo živo, a ryby a divoké kachny mohli jsme lovití do sytosti. Ob čas jídali jsme i papoušky. Chutnali nám znamenitě.

Mezi tím, když Carrey vyměřoval řeku, ubíraje se stále proti jejímu toku, zajížděl jsem já s vozem tak daleko, kam asi mohli geometři toho dne doraziti, a připravoval jsem za pomoci svého černocha stany na nocleh.

Příprava obědu a večere zabírala mi dosti času. Zvláště jsem se zdržel pečením chleba. Velká pánev nad plamenem nahrazovala pec.

Večerní hody ubíhaly vždycky vesele. Sedávali jsme dlouho do noci a pěli jsme písně. Naše národní písně líbily se mým anglickým soudruhům velice.

Spánek náš netrval dlouho, nebot bývali jsme na nohou již před východem slunce.

Neděli jsme svítvali po anglicku. Pozdě se vstávalo a hodovalo se slavněji nežli v den všední. V neděli bývalo dosti času, abych mohl ukázati Angličanům, jak chutnají české lívance. Ale také plumpudink nesměl chyběti.

O vodu bývala nouze pouze dále od řeky. A našli-li jsme nějakou, chutnala slanohoře jako voda mořská. Za takových případů bylo třeba dokopávat se pramenů s vodou lepší.

Ob čas narazili jsme na evropské křováky. Ani jsme se nenadáli, že i v těchto končinách jsou již běloši usazeni.

Osadníci naříkali si na domorodce velice. Vypravovali nám o nich, že jsou zloději a že není před nimi nic jisto. Kradou prý ovce, drůbež.

Ale přesvědčil jsem se, že běloši ubližují domorodcům mnohem více nežli černoši bělochům. Vždyť jim pobrali i ženy, aby je zaměstnávali ve své domácnosti a ve svém hospodářství.

Zdejší černoši chodí zcela nazí, muži i ženy. Přiměti je, aby nosili oděv, podařilo se jen na krátko. Černoši shodili se sebe šat při nejbližší příležitosti.

Náš výprava vycházela s domorodci zcela dobře. Ač nám prorokovali, že budeme snědzeni, přece vrátili jsme se se zdravou kůží. Naše vyzbrojení od paty do hlavy bylo tedy zcela zbytečno.

Uplynulo několik neděl. Jednoho večera, když jsme seděli kolem ohně u věčeře, zaslechl jsem dusot koní a brzy na to lidské hlasy.

Rána vypálená z pušky oznamovala příchod neznámé tlupy. Odpověděli jsme ranou z revolveru. Tušili jsme, kdo by to mohl být, a uhodli jsme.

Vě chvíli stál Forrest se svou družinou před námi. Všichni byli hladoví jako vlci. Potrava jim došla, a trpěli již bídu, ale u nás našli všeho v hojnosti.

Z obou stran bylo samé dotazování. Vypravovali jsme si všechno navzájem a ostali jsme pohromadě dva dni. S heslem „k ústí řeky Gascoyne zpět“ nastupovali jsme pochod, každá tlupa jiným směrem.

Dne 26. října opustili jsme cizí břehy australské a za několik dní vystoupili jsme na břeh fremantleský. Zástupové lidu nás vítali. Ředitelství železnice dráhy připravilo pro nás zvláštní vlak a dopravilo účastníky výpravy do Perthu.“

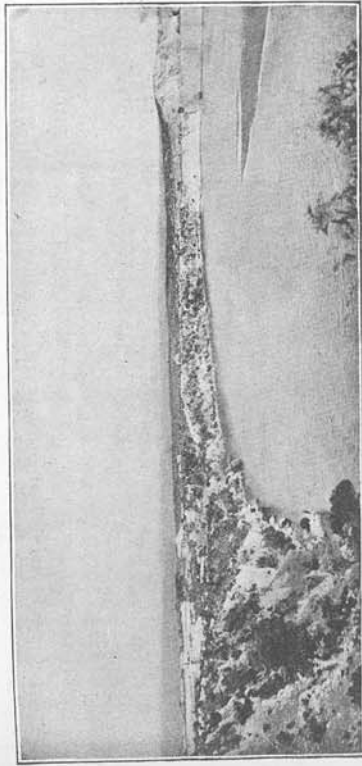
* * *

Po svém návratu zaměnil Polák své zaměstnání zahradnické za výnosnější. Jednou spatřujeme ho jako úředníka v perlářském podniku, brzy pak na to při stavbě drah. I v tomto oboru osvědčil se Polák ke vši spokojenosti a stal se stálým dozorcem stavebním.

Dobrym postavením nabyt Polák slušného jmění a jsa živý při samých zlatých dolech, pustil se také do spekulace. Svě úspory svéčil společností pro dobývání zlata a stal se podílníkem mnohosiřného dolu.

Ale nedostatečný kapitál závodní přivedl k pádu společnosti, a Polák přišel o všechno jmění.

Nemoci, jež se později dostavily, a zklamání ve spekulaci znechtily Polákovi život na půdě australské. Přáním jeho bylo, navrátiti se zase do Čech.

Břehy Labuti řeky.

Již chystal se vstoupiti na loď, aby se plavil po „Geře“ z Fremantlu do Evropy, ale nežli loď přibyla do Fremantlu, došla z Perthu zpráva, že Josef Polák zemřel dne 24. října 1899 v nemocnici Perthské. Odpočívá na tamějším hřbitově anglické církve.

Zednářská lože sv. Jana v Perthu, jejíž členem zesnulý byl po 19 let, podala o našem krajanu úmrtní zprávu a podotkla, že byl mezi všemi členy vysoce ctěn a vážen.

* * *

První australské jitra, prožité v dalekých končinách jižní polokoule, uvítalo náš koráb dosti nevlídně.

Obloha byla pochmurná, černavé mraky zakrývaly slunce, vrhaly stínové skvrny na šedo zelené a kalné měčiny, a šlehy drobných krupějů věstily, že se schyluje k dešti.

Jen chvilkami pronikaly paprsky nebeského světla oblaky na okamžik rozptýlenými, osvítily jasně nízké pobřeží a odhalily clonu, za níž skrývala se mladá přístavní osada fremantleská.

Pohled na břehy australské pevniny nebyl za pláčtivého nebe sice utěšený, ale po tolikadenní plavbě v samých vodách

širého oceánu zdály se býti i nelahodné kraje pobřežní rajskou oasou v pusté pláni vodní.

Písčité půda na blízku, písčité půda v dáli. Místy prokmitala skrovná zeleň a křoviska v sadech a v dáli na návrších.

* * *

Dle všeho nezměnil se krajinný ráz pobřežní mnoho a vypadá snad právě tak, jako když se tam přede dvěma sty lety připlavil holandský mořeplavec Vlaming, zakotviv koncem r. 1696 na nevelkém ostrově blízko nynějšího Fremantlu.

Co Vlaming viděl se svými soudruhy v neznámých končinách, bylo podivuhodné. Čím více pak ohlíželi se plavci po tajemném kraji, té doby nikým ještě neprozkoumaném, tím podivuhodnější věci spatřovali.

Zjevem nevídaným byla pro první objevitele australských krajů zvířata, jež skákala jako klokaní, měla dlouhou a špičatou mordou a dlouhý ohon a upomínala pohybem, zevnějškem a životem na velké myši.

Vlaming pokládal podivné tvory za krysy a nazval kotviště *Rottneest*, t. j. Krysí hnízdo.

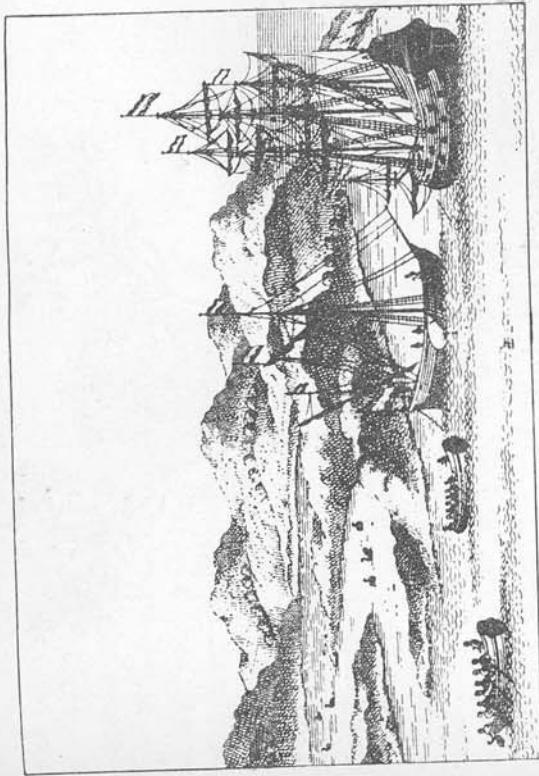
Podle popisu podaného Vlamingem dosti podrobně nebyly to však krysy, ale čiperní vačnatci bandikutí (*Peramels*), význační to tvorové pro kraje australské.

Ještě větší překvapení čekalo na družinu Vlamingovu, když opustila ostrov, zakotvila koráb v ústí blízké řeky a odvážíla se ve člunech proti proudu: Hejna černých opeřenců s červenými zobáky a s rudým kruhem kolem očí pokrývala hladinu říční a bez obavy, ba přítulně vyhlížela ke plavcům.

Vlaming žasl nad „vzácnými ptáky“ do té doby nikdy nevidanými a zmocnil se několika opeřenců velmi snadno, aby je přivezl ze své odvážné cesty jako trofej do sídla Východoindické společnosti v Batavii.

Byly to černé labutí (*Cygnus atratus*), chované potom v Evropě jako div divoucí a přivezené z předaleké pevniny, jež slula z počátku *Nový Holand*.

Vhodnějším jménem nemohla býti řeka nově objevená ani nazvána. Pojmenování *Labutí řeka*, anglicky *Swan River*, udrželo se doposud.

australských
Objevení západoevropských břehů
za plavby holandského mořeplavce Vlaminga r. 1696.
(Dle staré rytiny.)

Co viděl Vlaming na další plavbě podél západních břehů nově objevené pevniny, nelišilo se valně od Krysího hnízda. Všudy jen křovinaté pláně pískem zaváté a ústí řek černými labutěmi jen poseta.

Neutěšenou „bídnou zemi jižní“ opouštěl Vlaming se svým mužstvem s radostí a vrátil se na Javu s bohatými záznamy zeměvědnými a doplnil, co jini před ním poznamenali o australském západě jenom povrchně.

V popisu Vlamingovy cesty zachovaly se i obrazy tehdejšího pobřeží australského. Jeden z nich, oživený na vodě „vzácnými ptáky“, podávám zde na ukázkou.

Ostrůvek, zvaný nyní u kolonistů *Rottneest Island*, stal se občasnou residencí guvernérovou.

Náš námořský obr o více než 10.000 tunách přirazil až k samému nábreží a vypustil nás po tolikadenní plavbě zase jako ptáky z klece.

Živěji nežli v přístavě bylo v kabinách. I náruživí spáči opouštěli záhy lože, a všudy jevil se nepokoj a chvat.

Přímé vylození bývá vždycky příjemnější, nežli doprava na břeh pomocí člunů. Spojení takovéto není prosto za pohyblivého moře nebezpečností života.

Ve Fremantlu bývalo tomu tak do nedávna. Ale nyní chlubí se Západní Australie již bezpečným přístavem. Vysoké majáky věští australskou půdu za noci a vysílají jasné světlo do dálky asi 30 kilometrů.

Byl již čas, aby také kolonie Západoaustralská, mající v rozloze asi čtyřikrát větší území nežli obě poboviny říše Rakousko-uherské, postarala se o umělý přístav, když jí sama příroda neobmyslila zálivem, přístupným i zámořským kolosům a chránícím je před rozbouřeným mořem.

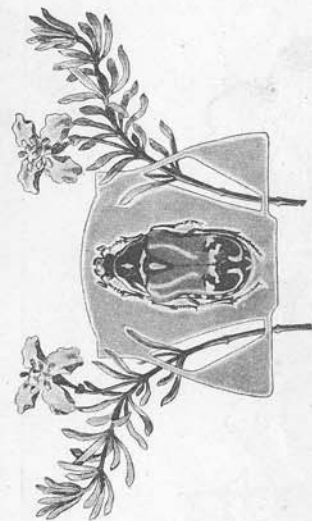
Půjčkou několika stotiseč liber šterlinků zabezpečila se Fremantleskému přístavu slibná budoucnost. Očekává se, že výpučí z malé obce, čítající nyní sotva 20.000 duší, veliké město přímořské.

Obracel jsem oči v ty pobřežní kraje, kde ústi památná Labutí řeka — Swan River. Ale marně sesiloval jsem zrak ostrým sklem, chtěje spatřiti černé labuti australské v boží přírodě.

Není tomu dávno, kdy tam přítulní ti opeřenci pokrývali veškerou hladinu říční, a kdy každý pečlivý párek, odený jako ve smuteční háv, vodil za sebou houfec šedých labutátek. Kolonizování kraje obrátila se tam příroda na ruby. Pomalu bude tam žiti černá labut toliko na pošťovních známkách a na obrazkovém záhlaví časopisů.

Tak alespoň vypravila si perthská redakce svůj týdenník „The Western Mail“, vyzdobivši jej na prvním listě známkami Západní Australie: Kolem černé labuti kupí se balíky vlny, rozestaven jest brav a skot, za ním pracují parní pily v hustém hvozdu blahovičnickovém, a z píscím pozvedají se podivuhodné stromy žlutokapové.

Položený můstek spojil konečně koráb s pevninou, a my šeptali jsme si v duchu: Tedy v Australii!

Zlatohávek *Eupoeclia australasiae*
a větevky boroniové.
Přirozená velikost.

Na Labutí řece.

Zvolna, ale bezpečně veplula „Královna Luisa“ mezi přístavní hráze, položené s velikým nákladem daleko do mělčin mořských, a přistala u samého břehu, opatřeného teprv poslední dobou kamenným molem.

Tak povýšen byl Fremantle na nej přednější přístav celé Západní Australie, a osadníci, chtějíce se jím honositi, zovou jej prvním na celé jižní polokouli. V monografii *) , jež mne právě došla, nazývá se dokonce „Zlatou branou Australie“.

Příroda sama obmyslila Australii zřídka kde bezpečnými zátokami, přístupnými také zámořským obrům s hlubokým ponorem. Založením umělého přístavu pojištěna jest lepší budoucnost nejen Fremantlu a blízkému Perthu, ale i celé kolonii.

Australské břehy vypadaly neutěšené z dáli i z blízka.

V přístavě bylo z rána jako po vymření.

Mrtvo bylo i na korábech, jež tam kotvily.

Vlajky s černou labutí ve žlutém poli prozrazovaly příslušnost západoaustralskou, vlajky s červenými hvězdami Jižního kříže paroplavební společnosti novozélandské.

*) Fremantle. The Golden Gate of Australia. By Arthur Diamond. Fremantle 1901.

Očekávali jsme ještě kapitánovo návěští, kolik dní bude „Královna Luisa“ kotviti ve Fremantlu, nežli se vydá na další pouť do Adelaidy.

Zatím vykračoval jsem si ostýchavě po nábřeží, zavátém všudy pískem.

Ale i na pobřežních výspách bujely nezmarné květiny, plazily se dužnatými lodyhami a listy po suchém písku, otvíraly již za jitra své koruny, žluté jako slunečnice nebo zardělé jako poupata jablonová, a prozrazovaly celým zjevem svou hygroskopickou povahou.

Zvláště semena suchožilných těch bylin ssála do sebe z vlhkého ovzduší vláhu plnou silou, aby, až zapadnou do písčité půdy, mohla klíčiti a zajistiti potomstvu trvalou budoucnost.

Podivno! Již dávno některé květy odkvetly, a rostlina obohatila se novými plody, tobolkami. Ale pro stálé sucho tobolky se neotvíraly, jako by věděly, že by vypadlá seménka pozbyla v suchém ovzduší životní síly a na vždy zahynula.

Tobolky čekají, až zavanou větrové mořští, přinesou do kraje vláhu a probudí klíčivost semen. Teprv potom cítí plody pravou chvíli, aby se rozevřely a rozmetaly seménka, chovaná již dlouho v tobolce před zkázou, po písčném kraji.

Několik dní před tím viděl jsem bujetej památné ty byliny na písčínách afrických při průplavu Suezském, a shledal jsem se s nimi zase na březích nejmladšího zemědílu. Na půdě egyptské rozevřely se jejich květy o poledních, na březích australských již za vlhkého jitra, náležejíce jiným druhům.

Ale i australské ty tvary čítají se k témuž rodu a zovou se rovněž botanicky *Mesembryanthemum* (kosmatec), byť i se v pravé poledne — jak vypovídá etymologie vědeckého toho názvu — ani nerozevřely.

Kosmatec — *Mesembryanthemum*.

Také samo přístavní nábřeží bylo zaváto sypkým pískem, jenž se každým krokem pod nohama bořil, otvíral a zavíral.

Obracel jsem oči na město. Všudy bylo znáti, že příští goliáš má se k světu.

Hned u nábřeží postaveno jest železniční nádraží. K němu přiléhají ulice.

Budovy prozrazují sloh americký. Dřevěné kostry vyplní se zdívmem, strany přiléhající k ulici opatří se podloubím, dům přikryje se plechem, a obytné stavení odevzdá se záhy k obývání.

Zvlněná návrší v okolí města jsou poseta nízkými domky. V zahrádkách jejich kvete kvítí a zelená se cizokrajné stro-moví.

* * *

Na prohlídku Fremantlu a okolí zbylo nám více času nežli jsme se nadáli, a nežli se domníval sám kapitán.

Za příjezdu našeho byla neděle a den na to zasvěcený svátek dělníků — 8 Hours Celebration Day — založené na památku zavedení osmihodinové práce. S vyloďováním a nakládáním bylo tedy třeba čekat několik dní.

Taková zastávka přišla mnohým pasažérům vhod. Nováckové na půdě nejmladší pevniny světa užili tak času, aby se mohli rozejeti po kraji a poznati alespoň kousek Západní Austrálie, mající veškerého obyvatelstva pouze asi tolik, co naše samotná Praha bez předměstí.

Že jsem dlouho neotálel, abych vypátral ve Fremantlu českého krajana pana Ulricha, pokládal jsem skoro za svou povinnost. Dánský konsul usnadnil mi k němu cestu.

Ale k obydlí krajanovu bylo dosti daleko od středu města, a brzy přišel jsem na rozcestí.

Kominik, jenž jel na rychlonohém oři za svým povoláním, vyvedl mě z rozpaktí.

„Zaměřte k návrší Bellvue a tažte se na komisionáře Ulricha. První dva domky při cestě jsou jeho majetkem.“

Poděkoval jsem se za poučení, poznamenal jsem si do deníku, že v Austrálii jezdí na koni nejenom listonoši, pekaři, řezníci, lampáři, učitelé, učitelky, školáci a školačky, ale také kominici, a stoupal jsem ke skalnatým výšinám.

„Bydlí zde pan Ulrich?“ otazují se anglicky v nádvoří malého domečku, pokrytého šedým plechem.

„Prosím, račte vstoupiti!“ odvětila paní domu.

Stál jsem v malém salonku. V jednom koutku stálo piano, ve druhém harmonium. Na pohovce ležely housle, jinde noty. Jsi u českého muzikanta, myslil jsem si.

Vydělaná kožšina z australského pštrosa emu zakrývala křeslo.

Nepochybně, že to lovecká trofej nedělního nimroda pana Ulricha, hádal jsem.

A uhodl jsem. Pochází prý z časů, kdy se tam emu ještě houfně proháněl.

Australská mládež zná obrovského toho opěence již jenom ze zvěřinců. V těch bude emu žítí, i když rod jeho bude v Australii vyhuben na dobro.

K pohovce Ulrichova salonku přiléhala pěkná anglická knihovna. Na vazbě četl jsem jména: Byron, Shakespeare, Ma-caulay vedle spisů hvězdářských, národohospodářských, cestopisů a j.

Na malém stolku spatřil jsem „Zlatou Prahu“. Byla otevřena a mohl jsem v ní čísti ke svému velikému překvapení verše krátkého článku Kř i ž e k D a g m a r i n v m u s e u K o - d a n s k é m :

A lidé v celé dánské zemi Dagmaru jsou velebili,
a dokud na té zemi byla, všickni v blaženosti žili.

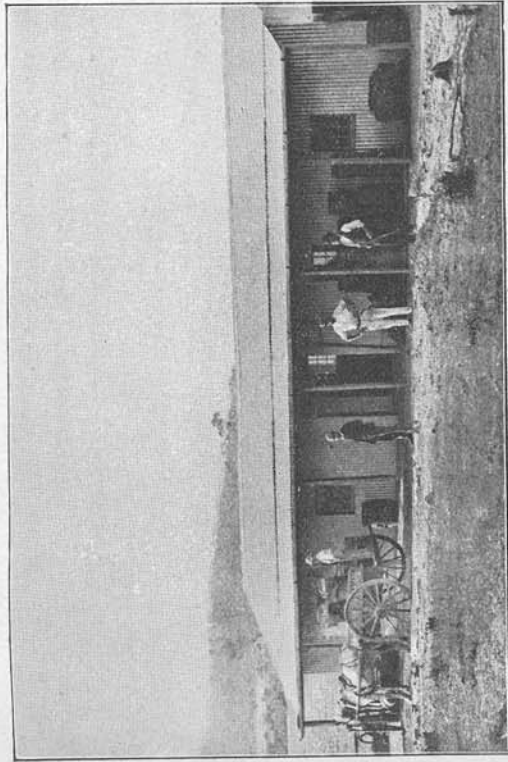
Byl to „Zlaté Prahy“ ročník I., a článek ten napsal jsem do něho po svém návratu ze Skandinávie. Již tomu skoro dvacet let.

První ročník „Zlaté Prahy“ putuje s Ulrichem po všech koncích Západní Austrálie. Náš krajan sblíží se v ní jako ve staré domovině, čítá v ní nahlas a slyší zvuky své drahé mateřštiny. Pod střechou Ulrichovou mluví se jen anglicky.

„Zlatou Prahu“ dostal pan Ulrich darem od amerického krajana a od té doby nemůže se s ní rozloučiti.

Co jsem prohlížel zvědavě všechny zjevné věci na stěnách Ulrichova pokoje, upravoval pán domu svůj ranní úbor a přistoupiv ke mně, pozdravil mě srdečně jako starého známého.

„Už jsem myslil, že se tu ani nezastavíte. Vaši návštěvu oznámil mi již dávno přítel Polák z Nymburka, ale chodil jsem do přístavu marně. Ani ta, ani ona loď nepřivázela očekáva-

První pivovar v Yorku řízený kdysi Čechem Ulrichem.

ného krajana. Něcekal jsem vás ani tentokráte, neboť jsem četl v seznamu pasažerů ‚Královnny Luisy‘, že plujete z Neapole pouze do Kolomba, a vy již zde. Odpusťte, dělá-li chyby v češtině! Vždyt jsem už na australské půdě čtvrt století a mluvím česky jen tehdy, připluje-li do Fremantlu válečná loď rakouská. Znáte fregatního lékaře Kopeckého? Byl tu s lodí nedávno . . .“

Pan Ulrich mluví doposud velmi dobře česky, mluví hbitě, ohnivě a svobodně jako svobodný Australan. Rád by se o polovici australské volnosti rozdělil a dopřál jí svým krajanům v Čechách. Rád by pomohl českému vývozu na nohy a navazuje přímé styky s obchodníky a průmyslníky. Ale s výsledky není spokojen. Nařiká si na nehybnost našich podnikatelů a na podružný vývoz české práce pod známkou německou. Jaký tu zisk uniká vyřaditelným ze spojení nepřímého! Vývozu českého piva do Austrálie jistě prý by se dařilo dobře. Americké pivo tam vyvážené těší se dobré pověsti, ale Plzeňský mok jistě by je překonal. Také německá piva mají na půdě australské dobry odbyt.

Nejnověji přijal náš krajan zastupitelství ozdobného zboží sklářského z Jablonce nad Nisou pro celou Západní Australii. Komisionářská firma jeho zní: J. V. Ulrich, Sample Room, Corner Short a Pakenham Sts., Fremantle.

Za hovorů přišla řeč konečně na to, jak se náš krajan dostal do Austrálie.

„Sám ani nevím, co mě pojednou vypudilo do světa“ — vypravoval pan Ulrich. „Ale slovo Amerika mělo pro mne v letech 1878 tolik lákavého, že jsem se již nemohl ani dočkat chvíle, kdy ukáží Evropě záda.“

Z Čech zamířil jsem na Lipsko, byl jsem v Hamburku a za několik neděl v jižní Americe.

Ale že na mne v Americe nečekali, můžete se domyslíti. Začátek je vždycky těžký. Leč začátek trval již hodně dlouho, a štěstí nepřicházelo. Proto vzpomínal jsem zase na opuštěnou Evropu a zatoužil jsem po ní jako po staré známé.

Nežli jsem se po Americe rozhlédl, byl jsem již opět u břehů evropských, stanul jsem v Londýně a ze samých rozpaků vstoupil jsem na palubu lodi, jež plula do Albany v Australii. Co tam počnu, sám jsem tehdy nevěděl.

V Albany poznal jsem brzy, že ani v Australii nikdo o mne nestojí, a protloukal jsem se v životě krušně, zkoušeje brzy to, brzy ono.

Konečně se mi poštětilo, že jsem si uhošpodařil 2 libry šterlinků. S takovým kapitálem mohl bys se podívat trochu dále do Austrálie — myslil jsem si. A už jsem byl na cestě.

Šel jsem pěšky, od farmy k farmě, od sedláka k sedlákovi, či vlastně od ovčáka k ovčákovi. Byl to hezký kus cesty z Albany až do Fremantlu, okrouhle řečeno tak asi 260 anglických mil, čili podle vašeho měřítka asi 400 kilometrů.

Cesta mi ucházela dosti dobře. Někde jsem se zastavil na několik dní a koneal jsem práci, jakou mně kde dali.

Leckdes měl jsem se velmi dobře, tak dobře, že jsem ze svých dvou liber, nošených jen jako pro štěstí, neutratil ani dost málo.

I dostal jsem se do Fremantlu a potom do blízkého Perthu s oběma neporušenými zlaťáky.

V Perthu navštívil jsem pivovar. Myslil jsem si, snad tam najdeš nějakého českého krajánka. Ale nenašel jsem ho. Leč něco jsem přece našel: práci. Náděnil jsem.

Potom mě dali do sladovny, a já sladoval. Tak jsem nastoupil dráhu pivovarskou.

Kromě přehazování sladu všiml jsem si varny, spilky, stáčení a pomýšlel jsem na pana starého, kdyby mi to bylo někde v Australii souzeno. Jako sladák měl jsem z libry týdne, čili dle vašich peněz asi 50 korun, ale beze stravy.

Té doby byl také v Perthu krajan Polák a zahradničil. Však o tom dobře víte. Chudák! Opustil nás tu nedávno. Jak se těšil do Čech! Nedočkal se toho. Smrt učinila všemu konec.

S Polákem jsem proseděl mnoho příjemných okamžiků. Měli jsme se rádi.

Polák přicházel často a byl mým hostem celou boží neděli. Soudek piva udržoval nás pohromadě při nejlepší náladě.

Moje kuchyně šla Polákovi k duhu. Vařil jsem knedlíky, pekl jsem vepřovou, dělal jsem zeli. Sám jsem si byl kuchařem.

Nebylo ani jedné neděle, abychom nebyli vzpomínali na starý domov. Oba vypravovali jsme si příhody z mladosti a říkali jsme: Zdali pak nám bude souzeno prožítí zbytek života v Čechách?

Ačkoli jsem v pivovare jen dělničil, přece jsem si již troufal uvařit pivo sám. Příležitost se k tomu naskytla v ne-dalekém městečku Yorku. Nabídl mi, abych tam postavil a řídil pivovar. Nabídku jsem přijal. Doufal jsem, že vařením piva naučím se umění pivovarskému, a že bude ze mne dobrý sládek.

Ale nemyslete, že yorský pivovar byl snad veliký závod. Chraň bože! Byla to bouda krytá plechem a o pouhém přízemku. Však tu je věrná fotografie! Kdo by si nebyl troufal vařit v ní pivo? Byl jsem tedy pojednou sládkem a zátoveň stavitelem.

Já a zedník, my sami jediní zbudovali jsme na západ-australské půdě první český pivovar.

Sám jsem byl žádostiv, jak se vydaří prvá várka. A věřte mi, pivo nebylo tak zlé. Vařil jsem dvakrát týdně, každá várka 5 sudů po 50 galonech (1 galon asi 4 1/2 litru).

Ale přes všecko mé namáhání pivo šlo špatně na odbyt.

Aby se mi vedlo lépe, oženil jsem se a zkoušel jsem štěstí jinde.

Chytil jsem se vývoznictví a vytrval jsem v podniku se svým společníkem plných šest let, načež jsem vypráhl a pracoval jsem v dílně na doutníky.

Leč i toho jsem brzy zanechal a pustil jsem se do stavby domu. Byl jsem z prvních, kteří začali zakládati Fremantle. Tehdy rostly zde ještě lesy eukalyptové.

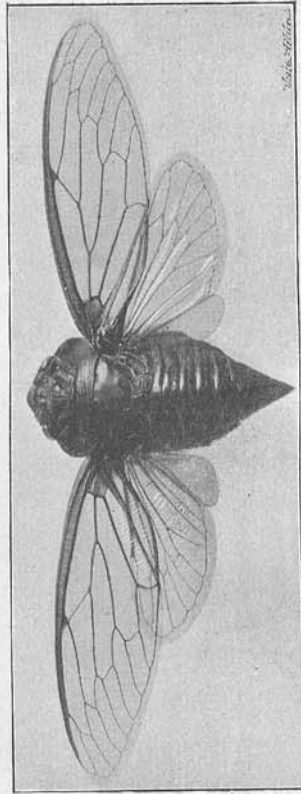
Od té doby připoután jsem ke stálému bydlišti jako šnek ke skořápce. Nevím, zdali kdy spatřím ještě drabé Čechy ...

Od návštěvy českého vystěhovalce v Australii uplynulo již půl druhého roku, ale zprávy od krajana Ulricha docházejí mne doposud.

V jednom z posledních listů píše pan Ulrich: „K veliké radosti dočítám se, že náš Hus bude na Rusi prohlášen za svatého. Co uděláte potom z Jana Nepomuckého?“

Mnoho radosti způsobil mi hrabě Lützov. Vzdejte mu dík za jeho výborný článek v Nineteenth Century, nadepsaný B o h e m i a n Q u e s t i o n! Rád bych četl z jeho pera více. Britové by aspoň zvěděli, co jsou Čechové, a kde je království České. Zde mají každého příslušníka Vaší říše buď za Němce nebo za Madara.

Ptal jste se mne na české krajany v Australii. Vězte tedy, že zde jest také český katolický kněz Chmelíček. Setkal jsem se s ním před osmnácti lety, načež mi zmizel s obzorem. Nyní se dovídám, že se usadil v Kojonupě, asi 160 anglických mil jihovýchodně od Perthu. Všickni ho chválí jako řádného muže, jenž si ve všem zachovává neodvislost, byť si jí i vydobýval strádáním a odříkáním.“

Australská cikáda.
(O málo zmenšená.)

Kam se člověk ve Fremantlu jen podíval, všudy bylo znáti, že je neděle. Jako po vymření bylo v přístavišti, jako po vymření bylo v městě: krámy zavřeny, výčepny (bary) zavřeny. Neděle v australském městě neliší se od zdlouhavé neděle anglické v Londýně.

Trochu šumnějšího života nedělního přináší s sebou na ulici tlupa několika mužů a žen, vystrojených sice směšně, ale dle spolkových předpisů. Banda muzikantů uniformované oblečených je doprovází. Turecký buben tvrdí hluchou muziku.

Zdálo se mi, že vidím tutěž tlupu lidí, jako před lety v Americe. Jak by jim byli z očí vypadli. Tak se sobě podobali.

Na první pohled společnost směšná, ale nikdo se jejímu působení na ulici zjevně nesměje a jde svou cestou dále.

Svobodným řečem přednášeným svobodně a neobmezeně kdekoli na ulici uvykli občané australské zrovna tak, jako všickni příslušníci britského národa. Policie se do záležitostí takových neplete, a veřejný pořádek udržován je lépe nežli ve státech policajských. Mohou tedy členové divné té Armády zpívat, troubiti, bubnovati, rukama tleskati, deklamovati, řečniti a vybíratí přispěvky podle libosti.

Zakladatel Armády spásy (Salvation Army) mne si v Londýně ruce radostí, že se mu spasitelné dílo tak podařilo. Jako generál obrácených hříšníků a vojínů Kristových, at mužských nebo ženských, sbíraných zvláště v nejnižších vrstvách sprostého lidu, žije bezstarostně a pohlíží v blahobytu na náboženství, které stvořil.

Jenerál Booth, kdysi horlivý Wesleyan, rozuměl svému kazatelskému umění, vychoval v něm se ženou i svou dceru, jmenoval ji maršálkem své Armády a provdal ji za jejího plukovníka.

Otec i dcera kázali i psali pro své vojsko v celém světě, pořádají „válečná shromáždění“ a stojí v čele jako „jenerální štáb“, táhnoucí ob čas do pole z „hlavního tábora“, jehož sídlem jest světové město nad Temží. Časopis „Válečný hlas“ pomáhá šířiti nauky Boothovy ve všech řečech a ve všech zemědílech.

V Australii prospívá Armáda spásy dobře. Ujímá se propuštěných trestanců, padlých ženštin, opilců, rozmarilců a ničemů, snažíc se obracet je k lepšímu životu zpěvem, deklamacemi, předčítáním, zábavami, přednáškami. Svě přivržence sbírá Armáda na ulicích a uvádí je do dvorany svých domů, stavených

k tomu účelu všudy v Australii. Své pobočky má Armáda spásy i v nejdlehlějších dědinách. Tak tomu i v Tasmanii a na Novém Zélandě.

Armáda spásy nečítá sice v Západní Australii členů do tisíců, ale turecká muzika, jaká zaznívá v ulicích ranní dobou nedělní a každého večera, čími její jméno zvucným a slavnějším, nežli je sama vira anglikánská, tou dobou přece ze všech vy- známých západoaustralských nejrozšířenější.

Státní tato církev, zvaná Church of England, vzala svůj původ za Jindřicha VIII. (16. stol.), jenž se odtrhl od víry katolické a učinil sám sebe nejvyšší hlavou nového vyznání, dáváje popravovati královny, kardinály, arcibiskupy, biskupy, opaty, převory, mnichy, slechtice, měšťany, ženy, muže, jak se právě hodilo pro jeho mrzké záměry.

Živel katolický nabyl na australském západě více půdy nežli kdekoli jinde v nejmłodším zemědílu a může se honositi i kathedrálou v Perthu založenou.

Ale af Anglikán, nebo vyznavač církve katolické, Wesleyan, babtista, všickni světi tam den Páně horlivě a slavně jej počítají. Pozdě se vstává, pozdě se snídá a pozdě vychází se z domu na služby boží.

Vlažnější vyznavači světívají neděli pod klenbou nebeskou a prožijí slunný den v chrámu přírody, tábořice od rána do večera v pasekách, lesích a na pobřeží mořském. Vše potřebné k občerstvení přinášejí si výletníci s sebou: zákusky moudčné a masité, cukrovinky, ovoce a čaj se všim příslušenstvím. Pod širým nebem se vaří, obědvá, večerí.

Cestu do kraje nastupují výletníci železnici nebo ve vlastním lehkém vozíku. Kdo z australských domkářů neměl by své příležitosti, zvané buggy?

Buggy a piano náležejí do výbavy každé slušné domácnosti australské.

Za krátkého pobytu na půdě Australie Západní přidal jsem se se svými přáteli k vyznavačům vlažným a prožil jsem sváteční dny ve hvozdech blízkého okolí fremantleského. Bylo to po prvé, kdy jsem měl spatřiti australské lesy a ostatní zjevy tamější přírody.

*

*

K a r a k a z o v e s e m í s t o , j e ž j s m e u č i n i l i c í l e m p r v ě h o v ý l e t u .

Malá příruční knížka, prodávaná po 1 d (1 penny = 10 haléřů) na nádražní stanici, poučuje výletníka o rozvrhu železniční jízdy.

„Western Australian Railways a Tramways“ zní nadpis jízdního toho řádu, upomínajícího formátem na „Kurýra“ Bellmannova a na „Jízdní řád“ Vilimkův.

Několik odstavců věnováno jest k poučení australských cestujících. Mezi jinými čteme hned na obálce:

„Nevstupuj dříve do vozu, dokud nejsi opatřen jízdním lístkem!“

„Nechoď nikdy přes trať, můžeš-li užiti můstku, zřízeného nad kolejemi!“

„Nevstupuj do vozu, je-li v pohybu, a nevystupuj z něho dříve, dokud se nezastaví!“

„Ve voze nekuř, vyjímaje oddělení pro kuřáky!“ a t. d. Z poznámek dalších se dovídáme, že na tratích Západní Australie jezdí vozy toliko o třídě prvé a druhé, a že platí se za anglickou míli (1.6 km) v prvé třídě 2 d, t. j. 2 pence (jednotné číslo penny, množné pence), ve druhé třídě 1¹/₄ d, tedy několikrát více nežli na železnicích u nás.

Za to však nejsou australské vlaky expresní dražší, nežli jízda v tamějším vlaku osobním.

Lístky zpáteční jsou o 50% lacinější.

Železné dráhy kolonie Západoaustralské jsou hlavně ve správě státní, a jen asi třetina veškerých železnic jest v rukou soukromých společností.

Ale všech železnic a parních tramvů není v celé Západní Australii více nežli asi polovice železnic v království Českém, ačkoli kolonie Západoaustralská překonává svou rozlohou říši Rakousko-uherskou asi čtyřikrát.

Třeba ovšem uvážiti, že v celé Západní Australii žije všeho všudy 180.000 kolonistů, z nichž jest asi 117.000 pohlaví mužského a 62.000 pohlaví ženského. Vypadá tudíž na každého západoaustralského osadníka mnohem více železnic, nežli kdekoli jinde ve světě, a tím se také ředitel drah pan Davies, ve své zprávě honosí.

Prodlením desíti let zvětšil se počet veškerých osadníků v celé osadě více než trojnásobně.

Z jízdního řádu jde na jevo, že lze snídati nebo obědvati a večereti v restauraci I. třídy za 2 šilinky 6 penců (2 s 6 d), t. j. dle naší měny 3 koruny.

K snídani předkládá nádražní hostinský: ovesnou kaši, pečeni, masitá jídla studená, uzenu kýtou s vejci, topinky a kávu nebo čaj.

Oběd nebo večere obsahuje tato jídla: polévku, drůbež, maso, brambory, zeleninu, puding nebo dort, chléb, máslo, sýr, ovoce, kávu nebo čaj.

Sazba pokrmů II. třídy stanovena jest ředitelstvím dráhy takto:

maso neb pečeně se zeleninou 1 s,
taliř zadělávané skopoviny 6 d,
koflík kávy nebo čaje 3 d,
chléb obložený kýtou 4 d a pod.

Košík pokrmů podávaný pasažérům do vozů stojí 3 s za osobu, 5 s za 2 osoby.

Ceny nápojů jsou následující:

číše piva anglického (Ale, Stout) 6 d,
láhev sodové vody 3 až 6 d,
sklenice sodové vody s lihovinou 9 d,
láhev piva anglického 2 s,
láhev piva domácího 1 s,
láhev whisky 7 s,
láhev australského vína 2 s 6 d,
láhev malá australského vína 1 s 3 d.

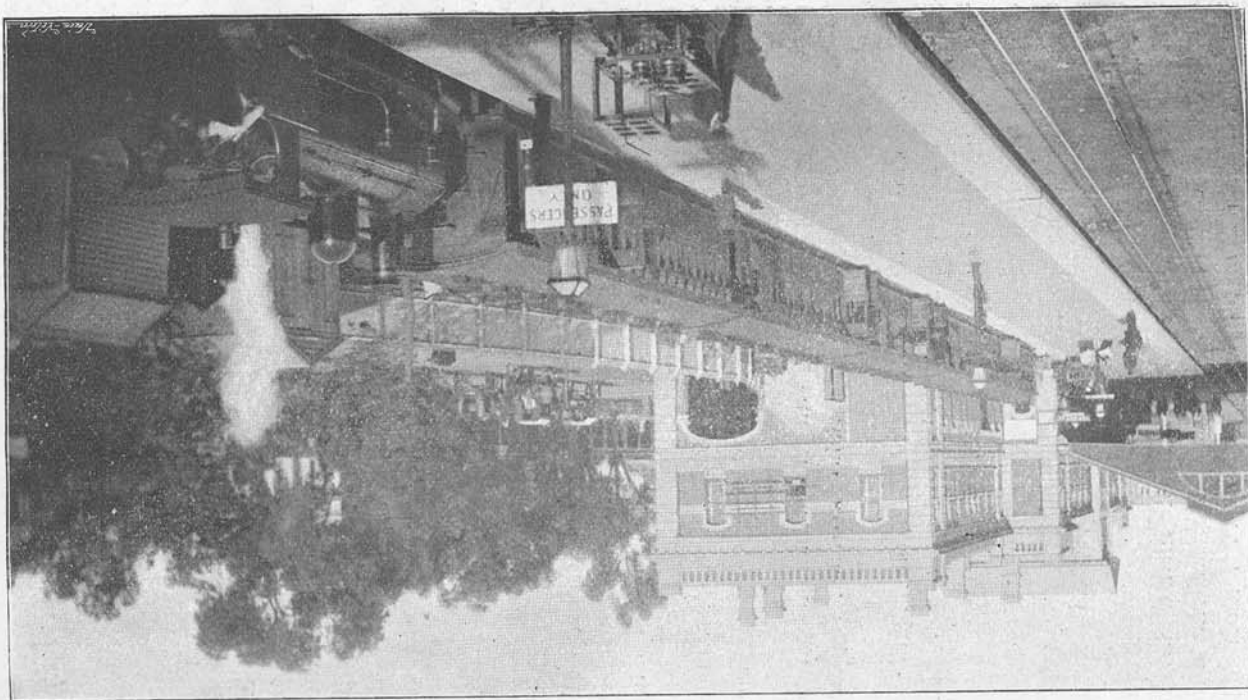
Nádražních restaurací počítá se v celé Západní Australii toliko asi 20.

Na delších liniích zavedeny jsou noční vlaky se spacími vozy. Tyto jezdívají buď denně nebo jenom jednou týdně. Mají osvětlení elektrické. Za lůžko platí se 10 s.

Nejvzdálenější stanici železniční od Fremantlu na východ jest Coolgardie (363 angl. míle) a Kalgoorlie (387), na jih Albany (352), na severu při jezeře Austinově Cue.

Vzdálenost mezi stanicí Cue a Albany činí 872 míle, t. j. 1395 km. Jízdní lístek na této tuře stojí v I. třídě 145 s, ve II. třídě 96 s (174 K a 115 K).

Nádraží fremantleské zbudováno jest až posud co nejjednodušejí, ale prakticky. Na jedné straně se nastupuje, na druhé plošině se vystupuje. Obě plošiny jsou tak vyvýšeny, že spa-

Nádraží v Perthu.

dají do jedné roviny s podlahou železničních vozů. Příložený obrázek představuje vzorné nádraží australské.

Čas nejbližšího odjezdu k různým stranám světa ukazuje veliký ciferník.

Nápis v nádraží kladou cestujícím na srdce, aby uvnitř nekouřili. Všudy čteme: Smoking strictly prohibited.

Jako jméno Karakata, tak i mnohé jiné názvy stanic připomínají svým zvukem řeč černých domorodců: Burabajn, Bulabulink, Burakopajn, Kelerberajn, Mununuka, Nanautara, Numarakara, Vurolu, Vudanilink a m. j. Ale již nyní jsou tato jména jedinými památníky, jež se tam zachovaly po původním obyvatelstvu. Černochoch sám je mezi australskými kolonisty bílá vrána.

Sedáme do vozu, každý, kam mu libo. Na vykazování míst tam nikdo nečeká a stará se sám o sebe.

Vozy jsou dlouhé, vysoké, pohodlné a neprůchodné. Kupé jsou přístupna z podélných stran vozu.

Ze štítku upevněného ve voze jde na jevo, že byl vagon zhotoven v Birminghamu v Anglii. Ale co nevidět budou také australské dílny dodávat železným drahám své vlastní výrobky. Až dosud opatřuje si Austrálie sama jen vozy nákladní. Ostatní dodává Evropa.

Vlak překročí brzy historickou Labutí řeku a víne se písčitém pobřežím mořským. Na krátko vyhlížíme na pláň oceánu.

Později vzdaluje se vlak od břehů, trať vniká do zářezů, a vysoké duny přeletavého písku, porostlého skrovnou vegetací, zakrývají vyhlídku na moře.

Po pravici počaly se objevovat ojedinele stromy blahovičnickové, banksie a kapinice, a nežli jsem se nadál, byli jsme v Karakaté. Stáli jsme na pokraji australského lesa.

*

*

Vyslovte jména eukalyptový prales, a ozve se Austrálie. Ta jest pravou vlastí blahovičníků. Marně byste hledali stovkové hvozdy eukalyptové v jiných dílech světa. Ve skrovné míře zdobí se blahovičnický jenom ještě některé ostrovy v moři Malajském.

Větevka blahovičnicková.

v pozadí s listím mladým, v popředí s listy starými, s květem a plody.

Vše zmenšeno.

Ale čím honosí se nyní skoro výhradně jenom pevnina australská, tím skvěla se jednou také naše vlast, a libá vůně zavívala hustými lesy eukalyptovými všude tam, kde jsou nyní uloženy křídového útvaru vrstvy Perucké.

Odkryjte jen nitro jejich, ozařte hroby pochovaných bytostí důvtipem vědy paleontologické, vyneste na jasné světlo z mohyl Perucké křídly ostatky statisícileté květeny, vyzbrojte se bujnou obrazotvorností, a vašim očím zjeví se vyčarované divadlo věrné flory australské.

Pohledem na pouhý lístek nebo na větevky s květem a plody, v kameni zobrazenými a zřejmými ještě po tolikerém utrpení ve vrstvách zemských za nesčetných věků geologických, poznáte tvář celé rostlinné bytosti, vidíte v ní starobylého předka slavného rodu, u nás sice již dávno vymřelého, ale žijícího ještě v plné síle předaleko na jižní polokouli světa, promlouváte ke zkamenělé mumii výrazem živoucí bytosti a dáváte jí vědecké jméno *Eucalyptus*, snad E. Geinitzi, abyste jím uctili

památku německého zeměpytce, jenž učinil se vysoce zasloužilým o výzkum křídových vrstev českosaských.

Rod blahovičnicků vyhybnul na dobro ve všech dílech světa. Přezil se v nich a ustoupil vegetacím tvarům novějším.

Ale Tvůrce všehomíra slitoval se nad rodem tak starým a kázal mu žít s jinými podivuhodnými tvory ještě na dále v krajinách nejmladšího zemědělu, v končinách našich proti-nožců.

V živém australském pralesu eukalyptovém lze zřítí dávnou minulost naší vlasti a vykouzlit si v přítomnosti geologický obraz Evropy za dob křídových.

Prales blahovičnickový! Jaká lahoda ozývá se v jeho přítvlastku!

Jaká velebnost tuší se v mohutných kmenech eukalyptových, trčících tak vysoko do nebe, jako žádné jiné stromy na zeměkouli!

Jaká síla proudí ohromným tělem blahovičnicků, když jsou s to, aby se vypjaly vysoko nad hroudu zemskou za málo let a zmohutněly za staletí v takové míře, že překonávají všemi svými rozměry i giganty kalifornské, proslulé sekvojě čili we-lingtonie!

Oživíme-li pak v duchu prales blahovičnickový ještě vysoce zajímavou zvířenou, podivuhodnými ssavci vačnatými, klokaný, tokouny, medvídku podobnými vakodlaky, letavými petaury a akrobaty, vombaty, bandikuty, šlakoly, nebo vejcorodou je-žurou, potom nádheryplnou menurou, oživíme-li eukalyptové hvozdy kurovitými megapody, zahrabávajícími vejce k vylíhnutí do kurhanů, chechtavými lednačky a strakatými vranami, vyluzujícími lahodné zvuky jako z flétny, osadíme-li v myslí koruny velikášů sterymi papoušky kakadu a bělostné chvostry květové zlatými chroustky a krasci, představíme-li si pak v duchu stovkové kmene blahovičnickové ve společnosti stromovitých kapradin, a zočíme-li je ve společnosti kapnic č. akacií, potom jistě zatoužíme viděti eukalyptový prales v samé boží přírodě pod klenbou nebes, na níž plane Jižní kříž.

Ale horoucí můj žár byl valně ochlazen, když spatřil jsem les opálený místy žarem a proměněný jako v kostnici vybílených kmenů a větví.

Ale čími dále vniká poutník do hvozdu, tím více smíruje se se zjevů, jež se dostavují prvním příchodem kulturního člo-

Jak vypadá blahovičnick č. eukalyptus.

věka, a žasne jako přírodovědec nad podivuhodnou florou australskou.

Každým krokem naskytá se mu nový vegetační obraz cizího světa. Leč nade vším rostlinstvem drží tam vládu blahovičníků.

* * *

Skvělý rod blahovičníků čítá tolik druhů, že je mohou vyjmenovat pouze odborné spisy.

Úžasné to bohatství snesl v přehledný obraz proslulý ředitel botanické zahrady Melbournské, nedávno zesnulý Ferdinand Müller, povýšený pro veliké zásluhy o výzpyt květeny australské do stavu rytířů anglických a v Němcích do stavu baronského. Jeho *Eucalyptographia* a mnoho spisů jiných pojistily mu slávu nehynoucí.

Teď počítá se v Australii na 180 různých blahovičníků.

Rod eukalyptů provází poutníka všude po Australii. Ale jméno tuto uvedené slychává se u australských protinožců velmi zřídka. Místo *jukalypt* (dle anglické výslovnosti) říkají osadníci obvyčejně *gum* nebo *gumtree*, t. j. gumový strom.

Jméno to pošlo od pryskyřice, jež se z řečených stromů ronívá.

Podle různosti druhů slove *red gum*, t. j. červený gumovník, jiný *blue gum* (modrý), *white gum* (bílý), *karrigum*, *mahagonigum* a j.

Mnohý blahovičník rozpíná své údy do takové výše a šíře, že divák žasne a mizí před odvěkým obrem pralesa jako drobná muška.

Takovým kolosem bývá *Eucalyptus amygdalina*, překonává i výšku Cheopsovy pyramidy. Měří ho a naměřili více nežli půl druhého sta metrů. Rostl u prameniště řeky Latrobe v osadě Viktorijské.

Také západoaustralský *kari* (*Eucalyptus diversicolor* nebo *colosse*) míří zhusta až 130 metrů vysoko do nebe a roste zpříma jako jedle, aby se teprve ve výši 100 metrů rozvětvil a v košatou korunu rozšířil.

Jak mnoho dřeva uloženo jest v jediném obru eukalyptovém, vysvitne teprv z tohoto přirovnání: Kdyby se jen polovice

poráženého stromu zpracovala a k vývozu určila, přece bychom nabyli z obra jmenovaného asi 18.000 železničních pražců. I bylo by třeba korábu o nosnosti 6000 tun, aby mohl pojmuti v sebe získané dříví, a 600 vozů by nestačilo, aby je mohly dopraviti silným potahem k lodi.

Dříví některých druhů blahovičníkových jest k tomu všemu ještě jako pro věčné časy stvořené, nezdolné, vytrvalé a vzdorující všem nepohodám i žravému hmyzu.

Eucalyptus globulus vyznamenává se také krom-obyčejným rychlým vzrůstem. Přesazen byv do teplého podnebí evropského, prospíval záhy tak zdárně, že dorostl prodlenním pěti let skoro 20 metrů vysoko, máje přízemního objemu 120 *cm*.

V severnější části evropské blahovičník zimy nesnese a hyne pod širým nebem, ale i u nás (jako na př. v někdejší botanické zahradě na Smíchově) dorůstal pouze za letních měsíců výšky 2 až 3 metrů.

Professor Tate, loňského roku zesnulý, uvádí ve své mocné knize botanické *) přes 30 druhů blahovičníků rostoucích v Australii Jižní, a guberniální publikace o Australii Západní vydaná konservátorem Brownem **) vyčítá asi tolikéž specií.

O jiné druhy dělí se kolonie východní a severní.

Velmi rozšířený jest blahovičník pryskyřičný (*Resinifera*), bohatý červenavou klovatinou a známou v obchodě jakožto *kinou australe*. Působení její v těle lidském označuje zřejmě poznámka již našim Preslem uváděná: Prospívá v behavkách.

Blahovičník ztepilý (*E. robusta*) dává tvrdé a červenavé dřevo nábytkové, zvané v obchodě jako *mahagonnovoholandský*.

E. marginata, zvaný po domácku *džara* (*jarrah*) nebo též *gumovník mahagonový*, tvoří podstatu lesů v Západní Australii.

Dřevo tohoto druhu blahovičníkového překonává svou nezdolností všecky jiné a je prý skutečně nezdolné. Jemu nemohou ublížiti ani žraví všekazi neboli termiti, ani zhoubný

*) A Handbook of the Flora of Extratropical South Australia. Adelaide 1900.

**) The Forests of Western Australia by I. Ednie-Brown. Perth 1899.

ráček *Chelura terebrans*, ani největší škůdce dřevěných korábů a dřevěných nábreží, šašeň (*Teredo*).

Emanifera jest pamětihodný klovatinou uváděnou v droguerii jako *Manna Novae Hollandiae*.

Botaniku Müllerovi přísluší též zásluha, že byly některé druhy blahovičnicků rozšířeny i v jiných dílech světa. U vysušení malarických území v jižní Evropě a severní Africe osvědčily se eukalypty znamenitě. Hojně pěstěné vídal jsem je také v Kalifornii.

Květné větvy blahovičnicků, vypěstovaných na evropském jihu, objevují se občas i na trzích pražských.

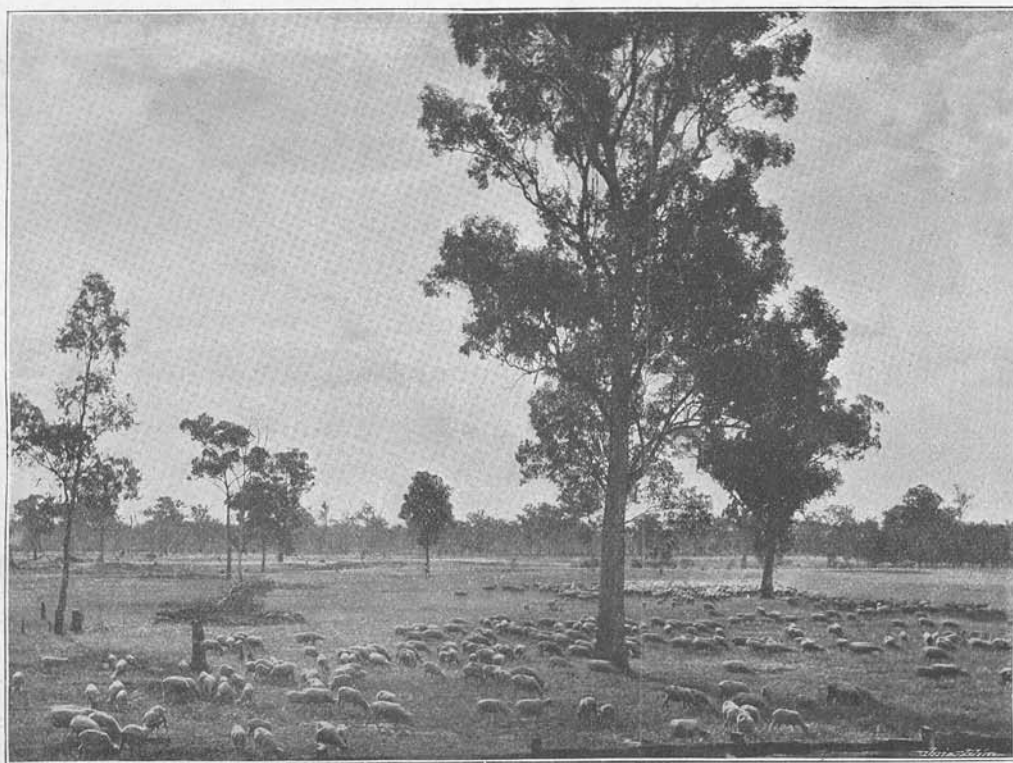
Etherické výpary eukalyptové propůjčují australskému pralesu zvláštní vůně kafrovité. Mnozí spatřují v eukalyptovém hvozde spásu nemocných, stížených tuberkulosou a zimnicemi, a vyhlášují blahovičnickové lesy za nejlepší sanatoria.

Jiní vkládali všecku naději v užívání eukalyptových silic, připravovaných z listů, ale od účinků jejich slibovali si lékaři více, nežli se splnilo. K výrobě brával se zvláště *E. glabulus* (*glauca*), zvaný proto německy *Fieberheilbaum*.

Líčení australského pralesa, v němž převládá pravidelně jenom některý druh blahovičnicku, znělo snad jako gloriola, ale pochybuji, že byste chtěli zaměnití libezné háje a lesy středoevropské za eukalyptový hvozď. Ó jak krásný a lahodný jsou naše smrčiny, bory, bukoviny, doubravy a březiny! Sytá zeleň našich lesů oblažuje duši, a pohled na bujný podrost s pestrou florou kvetoucí dovršuje rozkoše nejnevinnějších radostí.

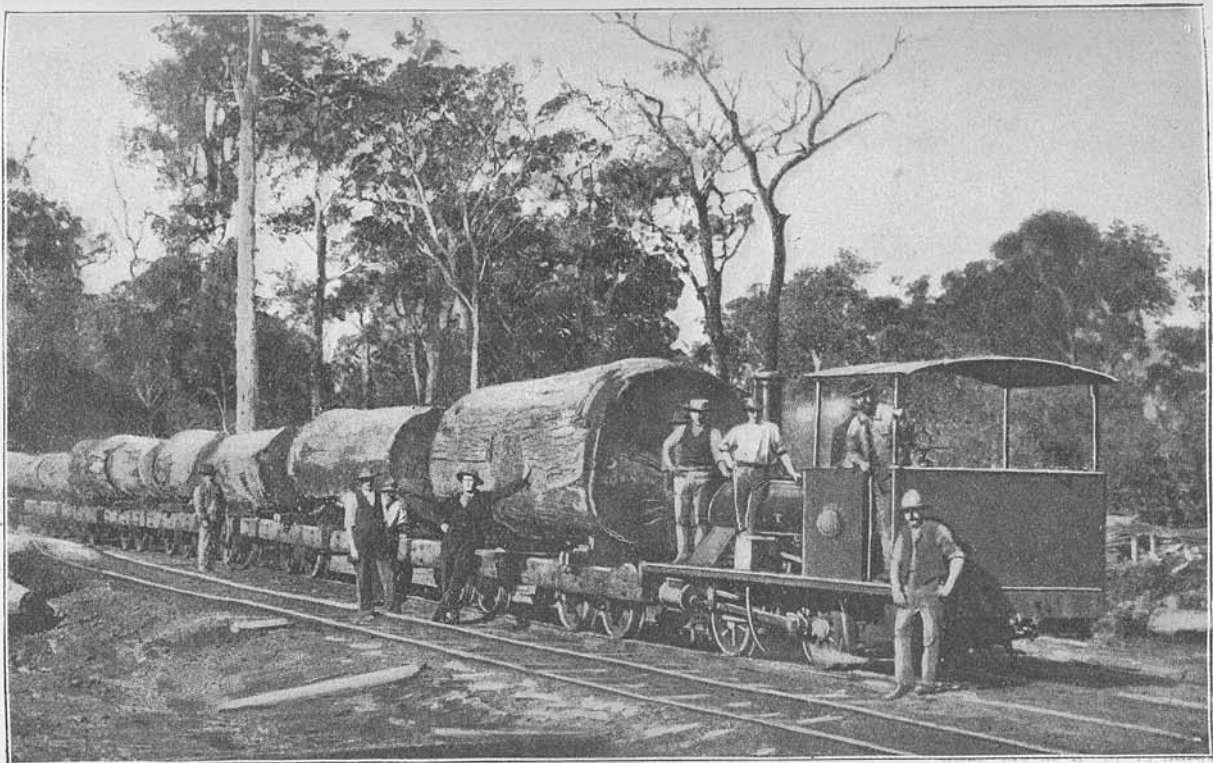
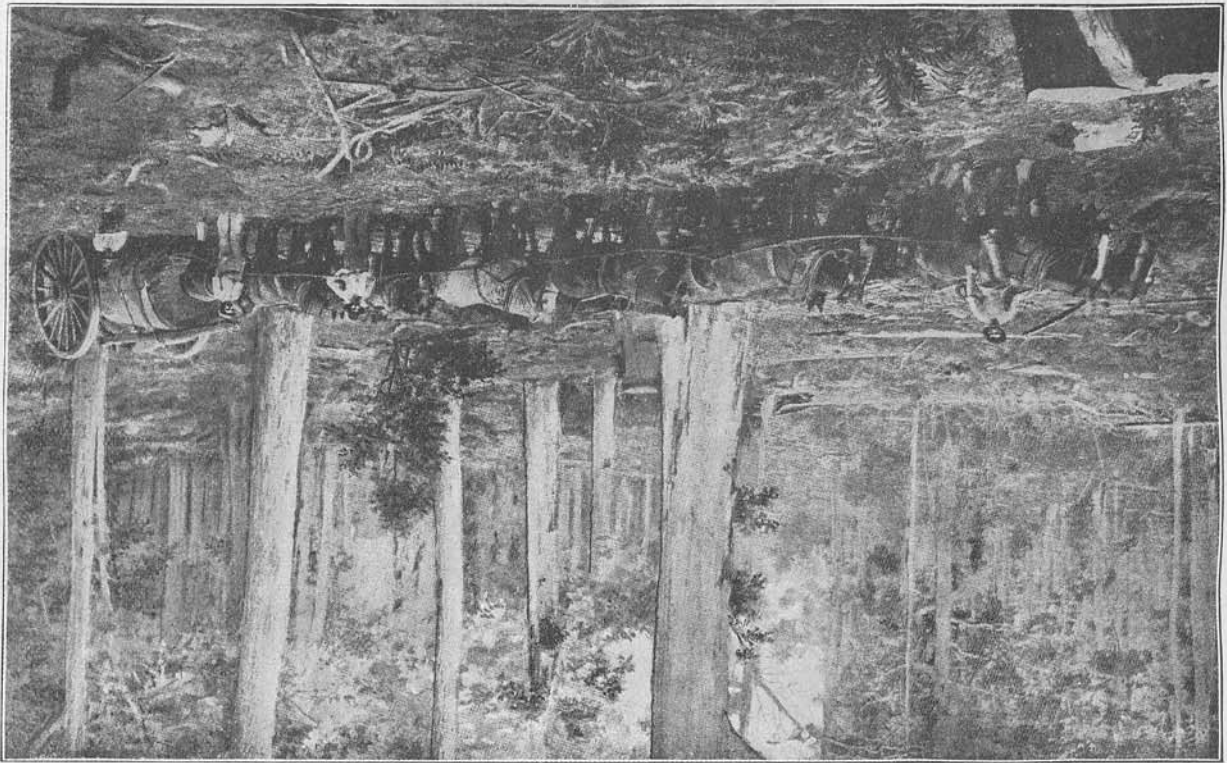
Sivozelené barvě australských pralesů třeba teprv zvykati. Z nich nevané veselost, ale tesknost, zármutek a zasmušlost. Sedý a zkalený tón listů, oprýskaná a padavá kůra visící s kmenů jako cáry, světlo, pronikající i nejhustší korunou lesního giganta, žár horkého slunce, propadající všudy jeho větvením a svislým loubím, a chudíčky podrost i pod obrem nejkošatějším jsou sotva s to, aby rozežrály mysl evropského diváka a odvrátily ho od nadšení pro lesy, jimiž se kráší jeho vlast.

Dlouho trhal jsem ratolesti blahovičnickové, zkoumal jejich poupata, listy, kvítka a plody a byl jsem duchem zase v samém srdci země České, za pravěku rovněž vyzdobené obrovskými eukalypty, jež si v ničem nezadaly s nynějším potomstvem

V pasece blahovičnickové.

Jak se vyvážejí blahovičnickové kmeny z pralesa západoaustrialského.

Doprava blahovičnickových kmenů karových v Západní Australii.

australským a trčely k nebeské výši i tam, kde vypíná se nyní Petřín.

Dle všeho žije blahovičnick život velmi tuhý. I v těch místech, kde nedávno zuřil lesní požár a utratil všecko rostlinstvo, vzhází z popela zase život nový, a mlází blahovičnickové zakrývá zkyplenou půdu svěžím loubím.

Podivno, že mladý list tak nápadně se liší od lupení starého: je široký, přisedavý, beze stopek, ba zhlusta větvičí prorostlý, lesklý, veselou zelení neb i nachem zbarvený a svou plochou i vodorovně rozložený.

Za to ostatní listy jsou dlouhé, kopinaté, o dlouhých stopkách, úzké a vrbovému lupenu podobné, svislé, kožovité, sivozelené a jako šedou plísní pokryté.

U některých druhů blahovičníků viděl jsem plody malé, u jiných veliké a různé nakupené, jednou kvetly květy bílé, jako by byly posypány vločkami sněhovými, jindy rděly se jako ranní červánky, u jednoho byly listy stejnobarevné na rubu i na lici, u druhého různobarevné a t. d.

Jen podle těchto a jiných známek lze toliké tvary blahovičnickové rozříditi a stanoviti spolehlivý klíč k určení druhů a odrůd. Tím řídil se i milý kurátor Národního herbáře v Melbourne a usnadnil tak určování příslušníků z četné rodiny eukalyptů.*)

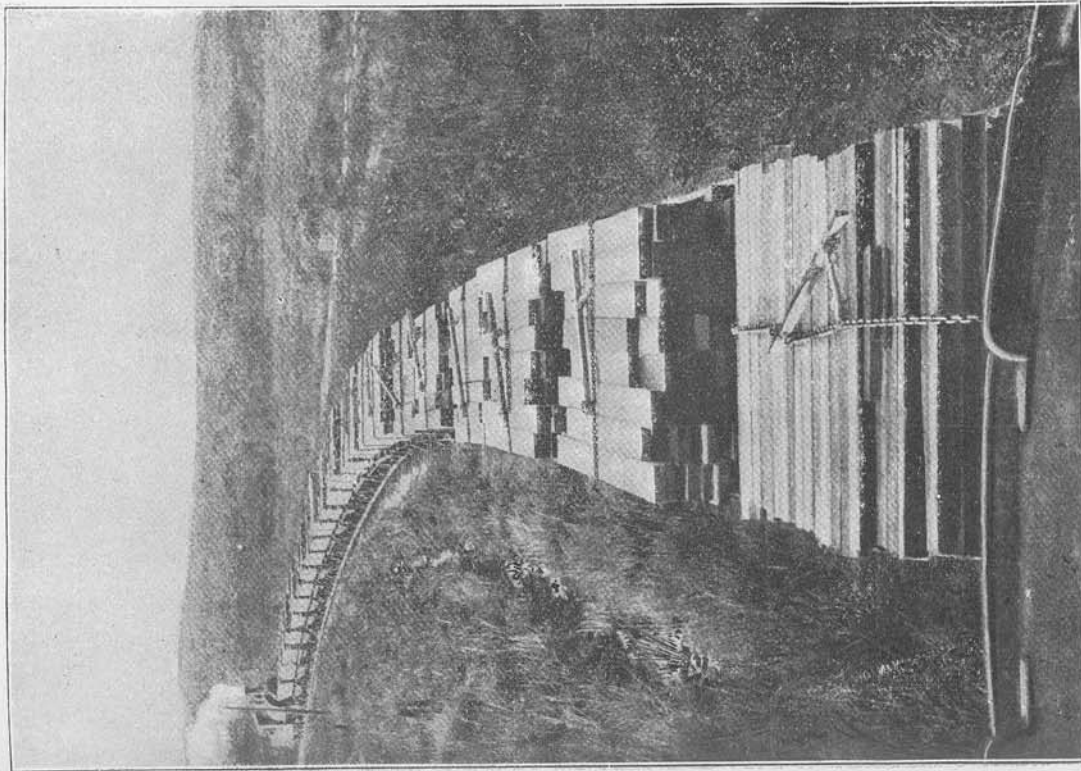
Ve hvozdech Austrálie Západní ukryty jsou ještě poklady pro budoucí lidstvo, ale hodnotu jejich ocení ještě více teprv věky příští. V nynější chvíli mají do sebe tamější lesy ceny aspoň 3 miliardy korun. Tak nás ujišťuje sám státní konšervátor.

Leč místy prořídil již valně les pravěký. Staletí obří byli vykáceni, těla jejich rozřezána, na hrubo zpracována a do všech stran světa rozvezena.

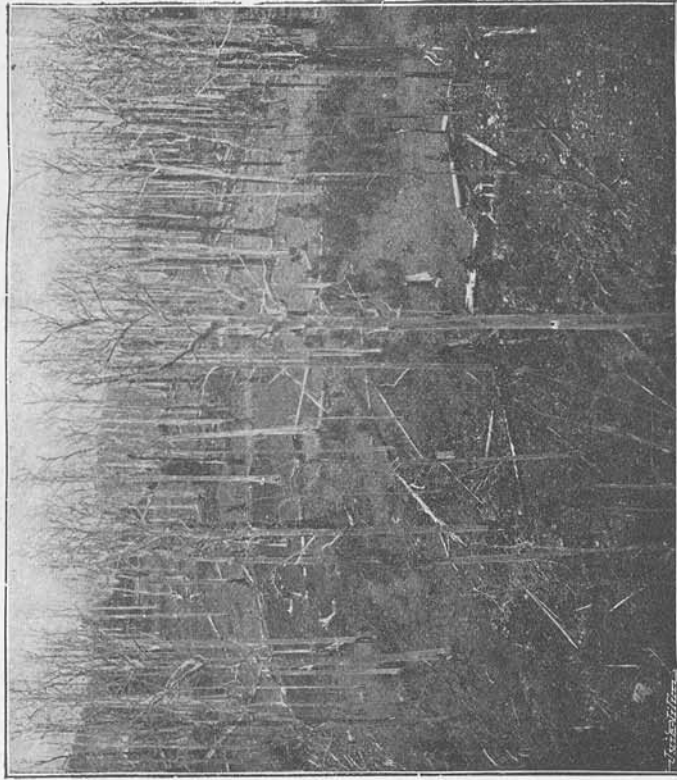
Přes 40 parních pil pracuje tam plnou silou, zaměstnávajíce na tři tisíce lidí.

K těmto družím se na dva tisíce silných tahounů, aby dováželi poražené klády k železničním tratím, jen k tomu účelu založeným.

*) J. G. Luehmann: A Short Dicho'omus Key to the hither to known Species of Eucalyptus. Sydney 1898.

Odvážení blahovičnickových fošen karových do přístavu Albanského.

Eukalyptový prales po vyhoření.

Příjem za dříví vyvezené ze Západní Austrálie v posledním roce činil dle našich peněz přes 13 milionů korun. Dřevařství přísluší ve vývozu řečené kolonie hned druhé místo po zlatě.

Mezi blahovičníky jest v Západní Australii nejrozšířenější druh džara (*Eucalyptus marginatus*), potom bílý druh vandu (*E. redunca*) a za třetí *E. loxophleba*.

Území, jež jest pokryto uvedenými druhy blahovičnicovými, zaujímá až 4 plně stupně jižní šířky.

Široké pruhy tohoto stromoví následují za sebou od pobřeží západního na východ v tomto pravidelném pořádku:

Za úzkým pásmem tuartovým (*E. gomphocephala*) prostírá se úzký pruh blahovičniců červených (*E. calophyl-*

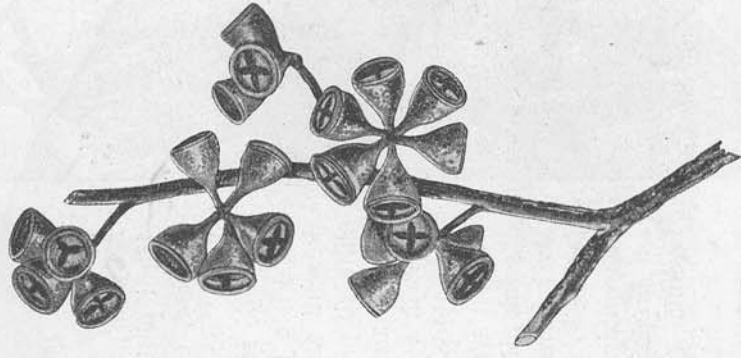
la), k němu přiléhá potom nej-mohutnější pásmo džarové, za ním prostírají se hvozdy blahovičniců bílých, potom lesy eukalyptů, zvaných anglickým jménem York Gum (*E. loxophleba*), a za nimi opět pralesy gumovníků bílých.

Jižní kraje Západní Austrálie zarostly jsou hvozdy blahovičniců karových (*E. diversicolor*).

Východištěm hlavního vývozu jest na západě kromě Fremantlu přístav Rockingham a na jihu Albany. Vývoz obstarávají lodi plachetní i parní.

Do Singaporu a Číny vyváží Západní Austrálie velmi oblíbené dříví santalové. Tento druh stromů, zvaný botanicky *Santalum cygnorum*, jest hlavně rozšířen uvnitř země. Roste ve společnosti blahovičnicí.

Vzrůst australského santalu jest nepatrný, ale poptávka po jeho dříví taková, že náleží s blahovičnicí mezi nejpřednější plodiny lesní.

Blahovičnicová větévka s plody (*Eucalyptus gunnii*).

S nálezem těžkého dřeva australského.

K eukalyptům dluží se všudy v australských lesích stromy kapinicevých čili pravě akacie. Také ty jsou s to upoutati k sobě pozornost přírodopysce na delší dobu, ač jsou proti obrům blahovičnickovým pouhými pídimužiky. Ale dvojzpeřené jejich lističky, obsypané hustými chumáči květo-
vými podobnými zlatožlutým kuličkám, mají do sebe mnoho zajímavosti.

Vizte jen jejich lupení, směřující svisle k zemi tak jako u blahovičnicků, a domyslíte si, proč je tak příroda vystrojila. Ba mnohé australské akacie žádného listí ani nemají, a dýchání obstarávají toliko stopky, vyrostlé poněkud široce a obrácené rovněž hranou své skrovné plochy dolů.

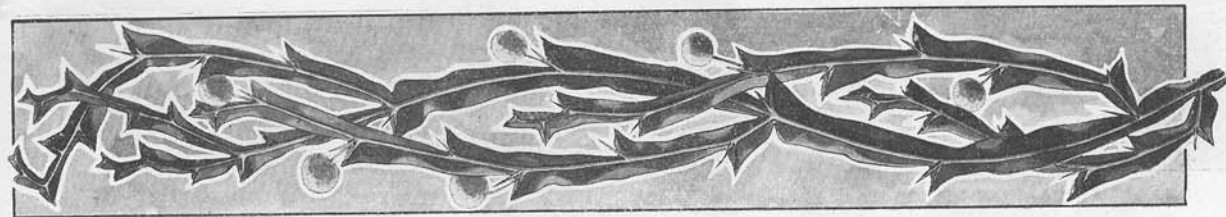
Jak důmyslné to vegetační hospodářství! Porozumíme mu, až pocítíme účinky palčivého slunce v australském podnebí za doby, kdy nebesa nevydávají tam ze sebe ani krůpěje rosy a hrozí záhubou všemu živému.

Přecházejí měsíce, ba zhusta i léta, nežli se snese k zemi déšť, napojí žíznivě a navrátí bylinstvu život skoro již ztracený.

Za hrozné té tísne přechává australská květena každou hroziící pohromu a zkázu skoro již neodvratnou. Vypravivši mnohé příslušníky své říše lupením svislým, chrání je před kolými paprsky slunečnými, zabíjí je před přílišným výpar, zachovává jim životní šťávy a zabezpečuje jim trvání na dobu mnohem delší, nežli by se mohlo státi, kdyby byla plocha listová široká a vodou rovně rozložena proti palčivému slunci.

Kapinice a blahovičnický překonávají množstvím druhů všechny ostatní rody australské flory.

Melbournský botanik Luehmann udává ve svém klíči 176 různých tvarů eukalypto-

Australská kapinice
zvaná
Acacia alata.

vých, v nichž jest skoro půl druhého sta dobrých druhů a na 30 odrůd.

Ze 400 druhů veškerých akacií na světě vypadají na samotnou Australii plně tři čtvrtiny, ostatní pak hlavně na kraje asijské. Ony jsou to, které vytvořují místy zároveň s nízkými tvary blahovičnickovými nepro-
niknutelná houšti, chráněná před vetřelci trny, bodlinami a ostnatými listy.

Běda zbloudilci, ocitne-li se v labyrintu australských houštin, vyzbrojených ostrými zbraněmi všeho druhu a poraňujícími každého tvora do krve. Z roští toho nevychází bez pohromy a krvácení nikdo.

Zdá se, jako by se podivuhodná vegetace australských suchopárů za odvážlivcem zavírala, jemu léčky strojila, do svých osidel ho jímala, mučíc a ubíjejíc ho zbrojnici vražedných svých ústrojí, rozsetých na lodýchách, větvích, listech, květech a plodech. Kůň i jezdec svíjejí se v bolestech, zasáhnu-li je hroty bodlin, zahnutých mnohdy jako udice a účinkujících v těle živočichové jako harpuna.

Kdo jednou pocítil krutého poranění v trnitém hloží australském, vyhýbá se pověstné té vegetaci z daleka a rází si raději cestu oklikami sebe delšími. Kroniky utrpení uloženy jsou o tom v záznamech odvážných cestovatelů z dob dřívějších.

Trnitě roští známo jest po celé Australii jako scrub. Se jménem tím jest nový díl světa spojen nerozlučně.

Místy zove se trnitě houští australské malleyscrub, jindy mulgascrub, brigalowscrub nebo gidgyscrub.

Různého rázu nabývá houští svým složením. Jednou v něm převládá blahovičnick, zvaný domácím jménem malleey (*Eucalyptus dumosa*, pouhá to odrůda specie *E. incrassata*).

Australská kapinice
zvaná

Acacia decipiens.

sata), po druhé má v houští vrch trnitá kapinice m u l g o v á (A c a c i a n e u r a), po třetí tvoří hlavní součást australského roští akacie, podobná z daleka vrbě smutkové a nazývaná g i d y (A c a c i a p e n d u l a), v teplejších pak krajích australských převládají v neproniknutelném houští podivuhodné stromy a stromky, upomínající svými kmeny na baňaté láhve a zvané proto anglicky b o t t l e t r e e s, t. j. stromy láhvovitě, odtud pak b o t t l e t r e e s c r u b.

Ale vegetační společnost pověstného roští a trní australského je tak rozmanitá, že by zde vyčet jeho rozličných druhů rostlinných zabral mnoho místa a zajímal by pouze několik málo rostlinozpytců z povolání.*)

Příroda australských suchopárů obrněla rostlinstvo pro životní zápas podobně, jako floru suchých krajů jihoafrických, amerických a jihoevropských. Lodyhám propůjčila nejužšího dřeva, těžkého mnohdy jako železo, posela sukovitě větve a větvičky drobnými a úzkými listy, jen v řídkých případech asi tak velikými, jako mívá vavřín, vrba, oliva nebo bobkovnice čili oleandr, a to ještě bez všelikých vroubků, výkrojků, zubů a laloků. Úzkému lupení uštědřila ještě tuhosti a tloušťky takové, že rostlinstvo toho rázu mohlo být nazváno od botaniků s k l e r o f y l n í m, to jest tvrdolupenným.

Květena tato vzdoruje všem žívlům, odolává suchu sebe delšímu a vychází i po lesním požáru zase jako znovuzrozená. Australská kolonisté dobře vědí, že malley-scrub jest houští téměř nezničitelné.

Na tvrdolupenných suchých křoviskách a stromoví dařilo by se příživné květeně velmi bídně, a proto marně jsem namáhal svůj zrak, chtěje sbírat na kůře australského rostlinstva mechy a lišejníky.

Tím méně mohl jsem se nadíti, že spatřím na povrchu kmenů a větví cizopasníky kvetoucí, jakými slynou tropické lesy s vlhkou atmosferou, a že rozhojním svůj herbář vzácnými tvary podivuhodných orchidejí z jižní polokoule.

Ale i pověstná roští a trnska australská, ne vyšší nežli člověk sám, mají svůj botanický půvab, byť i jejich listky byly

*) Květena křovisek australských obsahuje hlavně rody zvané: Eucalyptus, Casuarina, Exocarpus, Camphoromyrtus, Dodonaea, Frenela, Banksia, Santalum, Pimelea, Leucopogon, Acrotyche, Calytrix, Hakea, Logania, Myoporium, Melaleuca, Leptospermum, Eutaxia, Isopogon, Acacia, Rhagodia, Correa a j.

vzhledu zasmušilého a barvy šedozelené nebo namodralé a neblahodné. Bývá to doba pučení a květu. Příchodem australské Vesny odívá se všecko houští kvítky všech barev, a pichlavé hloží, v legendách všudy proklaté, méně se pojednou ve vonnou květnici, v níž vydechují omamující vůni zvláště žlutokvěté kapinice. Široširé kraje bylin, křovisek a zakrsalých stromků berou na se tvář bezměrně pláně vodní, ale kolonisté vidí v nich jen moře plné trní a zkázonosných zbraní.

Leč půvab trnska rázem mizí, když prošel měsíc říjen a blíží se listopad, přinášející v zápětí vedra a sucha. Té chvíle pozbývá trošek svěžesti i proklátá tráva s p i n i f e x (T r i o - d i a), usychá, vyzbrojuje se bodavými osinami a připravuje muka každému, kdo o ni jen zavadí.

Ještě nejpřístupnější houští jest křoví malejové, v němž převládají některé druhy blahovičnickové, ale vítanější jest australskému hospodáři trnsko mulgové, jež dopřává trochu života i rostlinám pícím a může být snáze ohněm vyhubeno a proměněno v půdu s vegetací užitečnější.

* * *

Za mé návštěvy v západoaustralském lese stály v plném květu také s t r o m y b a n k s i o v é, pravě to vegetační symboly nejmladšího zemědělu. Mohutné shluky jejich květů o velikosti elektrických lampiček seděly na všech větvích a svítily ve tmavé koruně žlutobílou nebo nachovou barvou svou jako jasné plameny.

V každém jednotlivém shluku květním sešlo se na sta prašníků a pestíků, aby uzrály v podivuhodný plod, podobný poněkud šišce stromů jehličnatých.

Plody léta minulého družily se místy ještě ke květnům jara nového a ukryvaly v sobě mezi uschlými tyčinkami četné tobolky, složené z dřevnatých šupin tak tvrdých, jako jest samo dřevo dávnověké té rostliny.

Také banksie (B a n k s i a), pojmenované od botaniků ke cti anglického přírodopytce sira Josefa Banksa, někdejšího účastníka výpravy Cookovy, vystrojila příroda vším potřebným, jen aby mohly vzdorovati dlouhému suchu, jež se po deštivé zimě dostavuje. Kostřbaté větve jsou samý suk a hrouť se kli-

katé jako sám kmen. Z té příčiny nehodí se přetvrdé dřevo banksiové téměř k ničemu, leda k palivu.

Dobře vyslovuje se o banksiích konservátor Edmie-Brown, an-dí, že jsou banksie australských lesů skvělou ozdobou, ne však dřevem velmi užitečným.

Za našeho příjezdu do Fremantlu bylo pokryto nábreží banksiovými kmeny na všech místech, a shroucené tvary podivného toho dřeva byly každému do očí.

Všecko to palivo přivezeno bylo z blízkých pobřežních krajů západoaustralských, zvláště pak z okolí Perthu, a pocházelo ze stromu, jehož jméno *Banksia dentata*.

Připojené obrazy banksiové větvy s květem a plodem mluví zde za další můj popisný výklad.

Od listového rázu dostalo se jednomu druhu jména banksie pilovitá (*Banksia serrata*).

Když byly banksie z Nového Holandu (Austrálie) poprvé do Evropy přivezeny, byla po nich všudy velká poptávka. Nádherné květy jejich otevřely banksiovým stromkům a kříčkům všecky skleníky dokořán.

Ale byly doby, kdy také podivuhodné banksie krásily půdu, již my teď českou vlastí nazýváme. Leč jako blahovčínky, tak i banksie ustoupily tvorstvu novému a zůstávaly po sobě toliko zřejmé otisky v kůře zemské. Tvrdé větvice, listy a plody starobylého rodu banksiového zachovaly i po statistických letech ještě svou věrnou podobu a ulehčily paleontologům práci, když určovali jejich příbuznost s rody a druhy dosud žijícími.

*

*

Že přijdu za procházek po lesích západoaustralských na četnou družinu rostlin, vzdorujících dlouhým suchům a vedrům, připravovaly mě již hojně poznámky o tamější květeně. Šlo mi jen o to, abych viděl rostlinné ty fakiry v přírodě pod širým nebem.

Ale žasl-li jsem nad tuhostí života stromů a keřů banksiových, žasl jsem ještě více, když se mi zjevily první keře, nazývané botanicky *h a k e a*.

BANKSIOVÁ VĚTEVKA S KVĚTEM A LISTÍM.
(*BANKSIA ORNATA*)

Zmenšeno na polovičku.

Kostnaté tělo jejich poseté bodlavým listím zdálo se býti toliko vyschlým dřevem beze všeho života. Po životní šťávě nebylo v nalomené větvičce ani památky.

Také četné plody, rozseté po větvích a opatřené na konci zahnutým bodlem, měly tvrdost slonoviny a byly prosty vši vláhy.

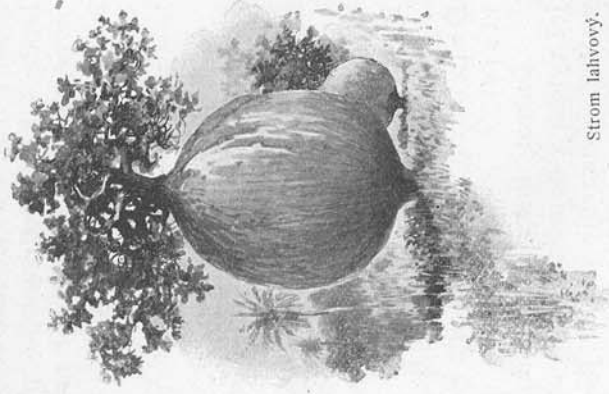
A přece i v nich pučel život, a nový klíček z uschovaných semenek vyrazí, až se deštěm otevrou dřevnaté chloupné a bezpečnou budoucnost jim zajistí.

Také v kořenech na oko jako uschlých a odumřelých koluje životní míza, o mž černí domorodci australské vědí již cde dávna, umějíce navrtáváním podzemních tech ústrojů rostlinných čerpati vodu jako z nevysychajících vodojemů. Nádržky takové zachraňují poutníka před vysílením a jsou s to ukojiti krutá muka žízne, když již všechny pramenky v celém kraji vyschly.

Od černých domorodců naučili se čerpati tak rostlinnou šťávu kolonisté a zahánějí tím způsobem žízeň na cestách pustými končinami. Jednou dobývají rostlinné té mízy z podzemních kořenů, jindy (v krajích Austrálie horké) z mohutných kmenů podivuhodných stromů lahvových.

Jména toho zasloužily si stromy ty pro svou podobu, upomínající rázem svého kmene také na obrisy vodnicové nebo cibulové.

Australští černoši zovou lahvový strom binky, a věhlasný systematik Linné, o němž se praví, že bůh živočichy a rostliny stvořil a on uspořádal, nazval lahvové stromy ke cti francouzského přírodozpytce a cestovatele jeho jménem: **Adansonia**.

Strom lahvový.

Rostlinný ten rod z příbuzenstva slézovitých jest znám nejen z Austrálie, ale také černochům africkým jako pravý do-broděj. Kdo z etiopského plemene meziobratníkové Afriky by neznal, jak významný je pro každého domorodce baobab čili baobab (*Adansonia digitata*), vystupující ze širší roviny jako celý háj? Kdo neslyšel, že věk některých baobabů odhaduje se na několik tisíc let?

Australské stromy lahvové liší se poněkud od svých jme-novců afrických a budily podivení všech, kteří se připlavili r. 1820 s kapitánem Kingem do východních krajů australských a tam je po prvé v životě spatřili a podrobně ohledali.

Lahvové stromy australské pojmenoval přírodopyslec Müller Adansonia Gregorii. Nyní uvádí se též jako Brachychiton Gregorii.

Jiný druh australské adansonie slove Brachychiton Delabechii nebo Delabechia (*Sterculia rupestris*).

Dužnatý kmen australské adansonie jest pln nakyslé šťávy, jež vytéká v hojnosti jako z nějakého sudu, byla-li lodyha na-vrtána. Vypravuje o tom již dobrodružný Turnovan Čeněk Paclt, když se ubíral horkými krajinami východoaustralského Queenslandu na sever.

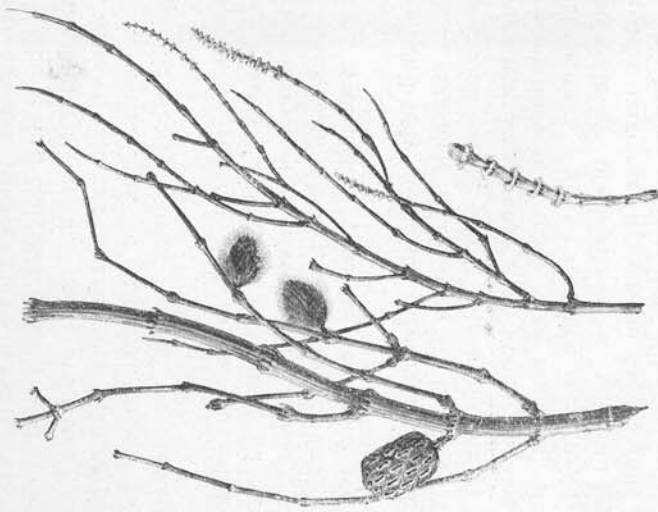
* * *

Zastavíme-li kroky za procházky lesem západoaustralským pod stromy kasuarinovými, nebudeme věřiti svým očím, že se díváme na stromoví, a budeme se vzácnému tomu zjevu tak diviti, jako se podivují kasuarinám podnes všickni rostlinozpytci.

Zdá se nám, že spatřujeme před sebou rostlinné bytosti oděné spíše peřím pštrosovitého ptáka kasuára, nežli větve-mi a větvičkami. Po listech bychom se marně ohlíželi.

Ze samé bázně před přílišným vypařováním a úplným vy-schnutím příroda jim listů ani neustédřila a propůjčila podivným tem stromům a kerům toliko tenkých a dlouhých větevek, jež nevypadají za bližšího ohledání jinak, nežli jako jemné pře-sličky.

Z nápadné té podoby vzniklo botanické jejich jméno ka-suariny, dle našeho Presla pak rostliny přesličnikovité.

Větvy kasuarinové.

V levo šiška a květy pestíkové, uprosřed větevka prašnicková, vše v přír. vel., na pravo květ prašnickový zvětšený.

Australští kolonisté říkají přesličnickovým stromům beef-wood, t. j. hovězí drvo, protože kasuarinové dříví upomíná svou barvou na maso hovězí. Tvrdosti jeho vyrovná se jen málo dřev jiných.*)

Přesličník Fraserův oblíben jest jako úhledné a vytrvalé dřevo nábytkové a zastupuje v nejmłodším dílu světa naše dříví dubové, samy pak lesy kasuarinové jsou Australanům náhradou za naše hvozdy jehličnaté, nejmłodšímu kontinentu skoro na dobro chybějící.**)

*) V Austrálii západní jsou rozšířeny Casuarina Frasariana, glauca a Decaisneana. Angličky zovou se též sheoaks.

***) Pro jižní Austrálii uvádí prof. Tate pouze Callitris o dvou druhích.

Ale z lesů přesličníkových neváne lahoda. Řídkými kornami jejích proniká palčivé slunce horkého léta plnou silou, a paprsky jeho spalují chudíčky podrost lesní velmi záhy.

Není smutnější cesta, nežli procházka kasuarinovým hvozdem za psích dnů australského léta. Potom přisvědčujeme výroku často slychanému, že australské hvozdy jsou lesy beze stínu a mnohé stromy v nich rostoucí po všecken život svůj bez listů.

Přesličníkové stromové udrželo se na zeměkouli jenom málo kde. Pravou vlastní kasuarin je nyní již jen Austrálie a sousední ostrovy, potom některé kraje asijské.

Ale že přesličníky bujely za pravěkých časů i u nás, poučují znalce zkameněliny vynášené na denní světlo z vrstev třetihorních.

Představují tedy australské přesličníky prastarý rod rostlinný, jenž v ostatních dílech světa již na dobro vyhynul, ale na jižní polokouli zemské jako v ústraní do dneška žije.

Kdo má úctu ke starobylostem, necht zadržívá se na dlouhou větevku kasuarinovou a uvidí v ní minulost statisícevokou. Žádný botanik neví, s kterou rostlinou jinou mohl by srovnati prapodivné větvy přesličníkové a vyložiti jejich rozvoj a původ. Stojí ony mezi nescetnými řádů a rody rostlinnými o samotě jako hruška v širém poli, a každý jejich ústroj jest pro rostlinozpytce pohádkou, nerozluštěnou hádankou a hotovým divem v říši Flořině.

I nejbystřejší hlavy broušily si na kasuarinách svůj vtíp, hledaly na nich neviditelné listy, prohlížely zelené větvičky podobné pouhé metle, sčítaly jejich hojně články podélné ryhované a zasazené do sebe jako řada teničkých nálevek, a našly kolem každého kolénka zubaté pochvičky, které pak prohlásily za jakési lističky.

Také květenství prášníkove představuje růženec navlečených trubic s nálevkami zubatými a tyčinkami vyplněnými a tvoří celkem drobný klásek, jenž však zakončuje toliko tyčinkou jedinou.

Jak vypadají památné květy a větvičky kasuarinové, objasňuje několik obrázků kreslených podle přírody.

*

*

Australský les jest pro nováčka nevyčerpatelnou studnicí podivnástek. Každým krokem zaráží přírodozpytce zjev nový a pod širým nebem evropským nevidaný.

Mně stačila řádková zpráva, že rostou v Austrálii „třešně“, mající plod na ovoci a nikoli uvnitř, a již jsem pronikal křížem krážen houští a křoví všeho druhu, abych památné to ovoce v zemi našich protinožců uviděl, utrlh a ochutnal.

Ale nenadál jsem se, že stojím již před samou „třešní australskou“. Teprve ovoce přispělo mi, že jsem stromek poznal a několik větevek s květy a ovocem do lahvičky vložil.

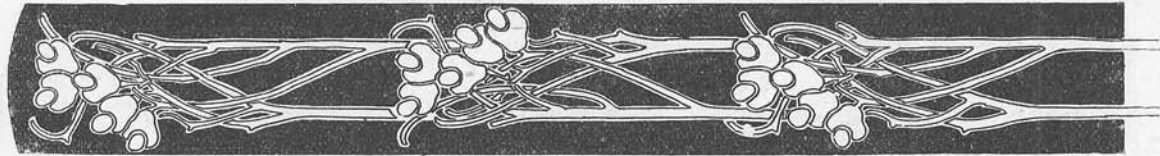
Leč „australská třešeň“ není třešeň ve smyslu botanickém, ani jiná rostlina ze skupiny rostlin růžokvětých. Takových má Austrálie původně jenom tolik druhů, že by je rostlinozpytec spočítal na prstech. Někjaký kuklík, mochna a ostružiník je skoro vše z toho řádu, u nás tak bohatého.

Mně zdálo se, že dívám se na ztepilý stromek cypřišový, ne pak na „australskou třešeň“. Všecek její zjev upomínal na záduňčivou koniferu evropského jihu. Květ sám vypadal jako kvítek jmelový.

Na některých větvičích ovoce se ještě zelenalo, na jiných se již zapalovalo nebo rdělo se jako hruštičkovitý korálek a přecházelo do barvy oranžové. Na konci každého ovoce sedělo kulovité semeno, pecka na ovoci.

Ale přísní rostlinozpytci objasnili legendu o podivuhodné „třešni australské“, zchládili obrazotvornost laiků a vyhlásili zasládlé ovoce její za zdůznatelou stopku a pecku na ovoci za vlastní plod.*)

*) Oblíbené ovoce tropické Asie, Afriky a Ameriky, zvané v malajském souostroví *dambum on et*, botanicky *Anacardi* u m, jest rovněž jenom naduřelá stopka a mává velikost slepičích vejce. Tvar jeho bývá hruškovitý, barva žlutá, chuť nakyslá a vůně libezná. Vlastní plod má podobu ledvinitou, sedí jakožto peckovice na konci hruškovitého a srdčité prohlou-

Jméno památné té rostliny australské jest *Exocarpus*. Jíž řecký název věští zvláštní polohu plodovou.

Australský domorodci ve Viktorii zovou *exocarpus kvandonk*.

Ovoce kvandonkové trhal jsem jak v krajinách australských, tak i v Tasmanii.

Profesor Tate uvádí ve své mimotropické kvetené Jihoaustalské 4 druhy kvandonku. Jeden z nich slove pro zvláštní svůj ráz *Exocarpus cupressiformis*.

* * *

Pouhým pohledem na obrázek, položený v čelo mého líčení „K protinožcům“, uvádí se divák v cizí, neznámý svět.

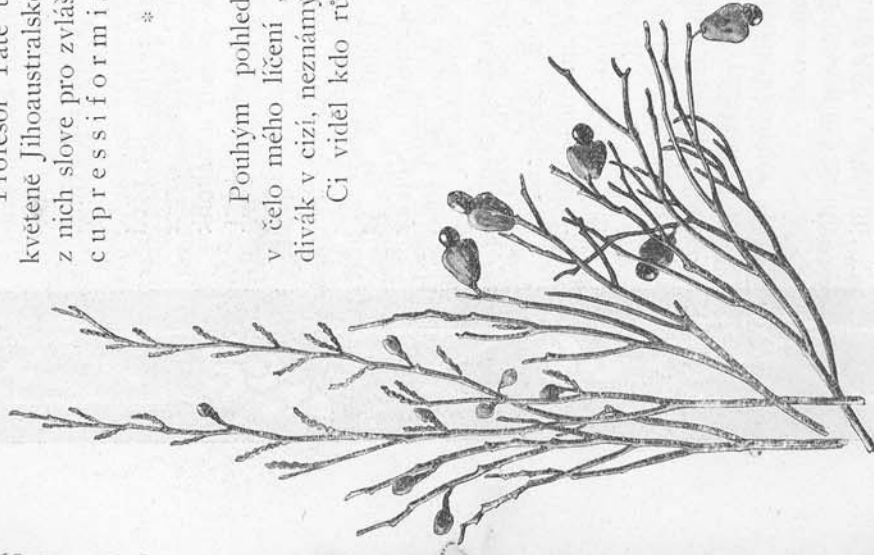
Ci viděl kdo růsti pod evropským nebem stromy se zelenými chocholy podobnými mohutným kupám trávy?

Zočilo je kdy oko poutníkovo v krajích, kde stála kolébka prvňáčků lidí?

Spatřil je kdo pod nebeskou klenbou národu ethiopských nebo ve vlasti rudochů, v zemědělu Kolumbově?

Stvořitel světa dal růsti památným stromům travovým toliko v nejmladším ze všech světů a učinil je nápadným symbolem australských končin.

henného ovoce. Odtud vědecké jméno stromu. Náš Presl zove je proto ledvíník. Ovoce jeho jakožto plod nepravý náleží mezi nejchutnější ovoce tropické. Škoda jen — di Presl — že výborné to ovoce jenom dva dny trvá.

Větevka „australské třesně“ (*Exocarpus*) s ovocem a plodem na něm sedícím.

Přír. vel.

Jak tedy neměly publikace australských zemí vzítí si stromy travové za své erby a krásiliti jimi záhlaví časopisů?

Kdo by se na chvíli nezastavil před rostlinstvem tak významným a podivuhodným?

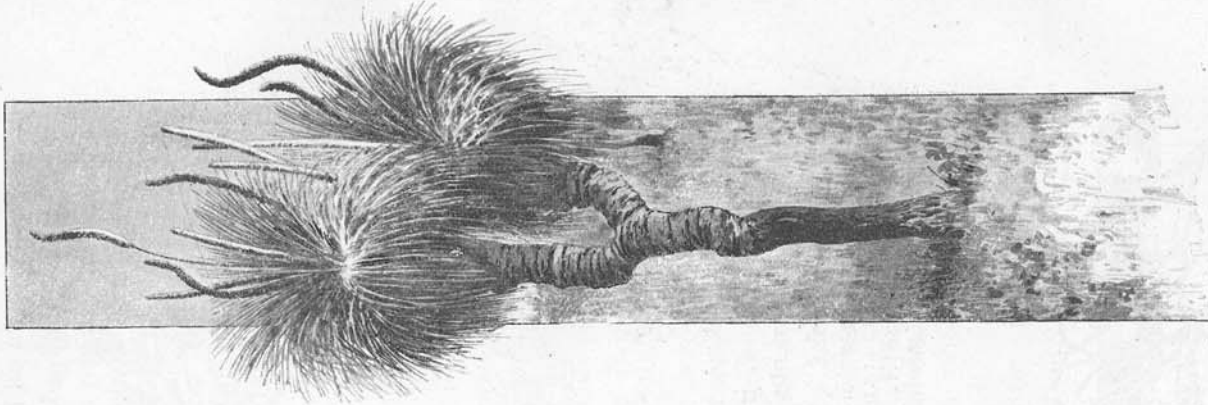
Za vycházky po lesích karakatských zastal jsem je všude, kdekoli jen byla půda písčitá. Ale lodyhy tamějších druhů byly jen tak nízké, že jsem mohl celou rostlinu přebročití. Za to však družily se travové ty stromky k sobě těsně, až se koruny dlouhého listí jejich navzájem dotýkaly. Lesní palouk, na němž podivné to tvorstvo bujelo, zdál se býti složen ze samých zelených kopečků.

Jinde v Australii lze vidati travové stromy i několik metrů vysoké a s kmenem ztlouští člověka.

Na všech travových stromech v lesích karakatských jevíly se účinky lesního požáru, ale nezmarné ty bytosti zpamatovaly se ze svého utrpení velmi záhy, a ze zuhelnatělých kmenů vyrazil již dávno zase svěží chochol listí, upomínající na trsy sítinové.

Z mnohých kmenů kapala žlutohnědá pryskyřice vůně dosti příjemné. Tato známka byla asi důvodem, že se dostalo rostlině botanického jména *Xanthorrhoea*. Presl nazval australské ty podiviny žlutokapy.

Německého jména, znějícího v překladě „stromy travové“, zasloužily si žlutokapy plnou měrou. Sítinovitě jejich listí jest až doposud místy velmi dobrou píci.

Rozvětvený žlutokap (*Xanthorrhoea*).

Ale jakkoli mají chocholy žlutokapů vzhled nějaké traviny, přece se liší květem od každé trávy.

Za rozkvetu vypadají žlutokapy ještě podivněji. Té doby zdobívá se tmavozelený chochol listí dlouhým stvolem, pokrytým samými bělavými kvítky, v nichž poznává rostlinozpytec květ liliovitý.

Zhusta vyrážejí z koruny stvolů dva, tři a více, upomínající poněkud na mohutné klasy. Jednou třetí dlouhá stopka květní přímo do výše, jindy zkrucuje se všecko květenství jako obrovská housenka.

Osamělé skupiny trávových stromů volivali australští černosi rádi za pohřebiště zesnulých, a tmavozelené chocholy k zemi skloněné věštily již z daleka místo smutku. Vypravují o tom cestovatelé John Mac Donnal Stuart i Thomas Mitchell.

S podivínstvím australských stromů trávových zahrává si příroda mnohdy tak, že kmen jejich rozděluje vidličnaté a vytvořuje větve právě tak silné, jako je hlavní kmen sám.

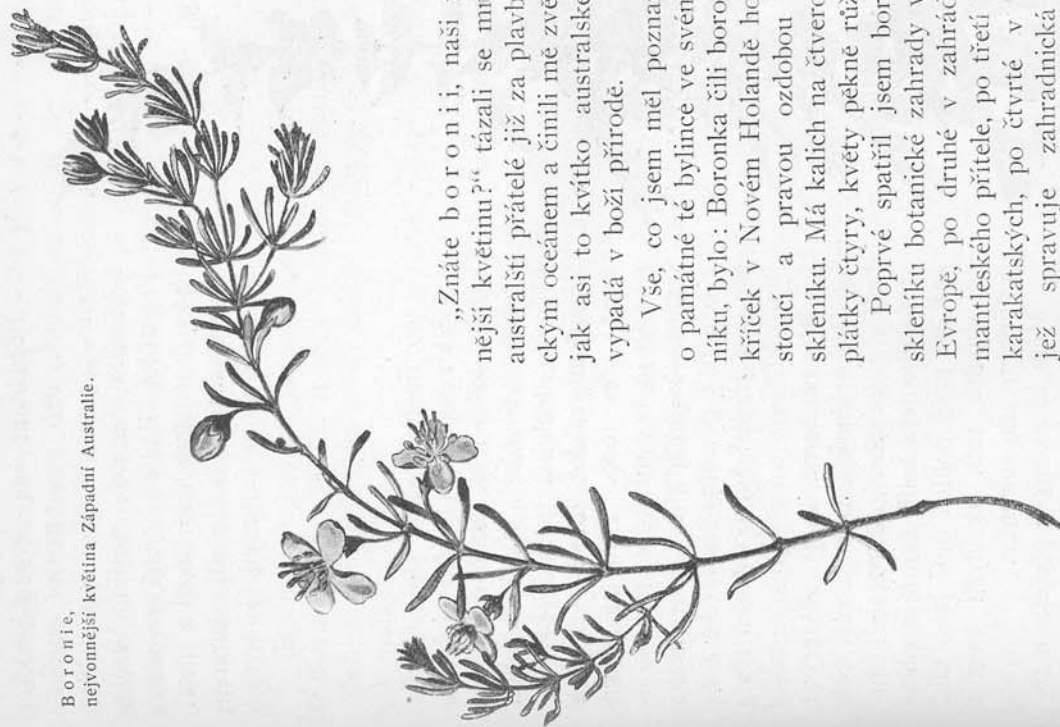
V celé Australii počítají botanikové asi tucet druhů stromů trávových. *)

Některé žlutokapy rostou také na blízkém ostrově Tasmanově jakožto pevnině, již lze pokládati toliko za pouhý útržek australského kontinentu.

*) Profesor Tate uvádí ve své květeně Jihoaustalské čtyry druhy: *Xanthorrhoea quadrangulata*, *Tateana*, *minor*, *semiplana*. Jiné rostou: *X. hastile*, *arborescens*, *pumilio*, *Préissii*, *minus*. K trávovým stromům zařaditi jest také vysokou Kingii.

Boronie,
nejvonnější květina Západní Austrálie.

„Znáte boronii, naši nejvonnější květinu?“ tázali se mne moji australští přátelé již za plavby Indickým oceánem a činili mě zvědavým, jak asi to kvítko australské flory vypadá v boží přírodě.

Vše, co jsem měl poznamenáno o památné té bylince ve svém zápisku, bylo: Boronka čili boronia jest křížek v Novém Holandě hojně rostoucí a pravou ozdobou našich skleníků. Má kalich na čtvero klaný, plátky čtyry, květy pěkně růžové...

Poprvé spatřil jsem boronii ve skleníku botanické zahrady ve staré Evropě, po druhé v zahrádce freimantleského přítele, po třetí v lesích karakatských, po čtvrté v sadech, jež spravuje zahradnická firma Sturtzel a Holtje v Gambieru v Jižní Australii.

A pravdu měli, kdo mi líbeznou vůni něžné boronie australské tak vychvalovali. Choval jsem utrženou větevku její s květem v příruční knize dlouhou dobu, a usušené kvítko vydechovalo ze sebe pronikavou vůni ještě potom, když již celý rok uplynul.

V Australii nazývají boronii také „domácí růžičkou“.

Příkládám zde věrnou podobu legendárního toho kvítka australského, pojmenovaného na památku horlivého sběratele rostlin, Vlacha Františka Borona, jenž ze samé lásky k roztomilému kvítku sletěl do propasti a horlivostí sběratelskou o život se připravil.*)

• * * *

Co jiného kvítí a jiných bylin a kříčků bujelo v lesním podrostu karakatského lesa, nemohu zde podrobně vypovídati. Kdybych chtěl vyčítati druhová jména květeny Západoaustralské, musil bych jich uvéstí přes 3600. Tolik asi specií poznali již botanikové v těchto končinách nejmladšího kontinentu; z celé pak pevniny australské známo jest již asi 12.500 druhů rostlinných.

Ale nádherné květy některých keříčků zelenajících se po celý rok buď v každém pozorovateli australského lesa tolik zájmů a oblažují na prvý pohled duši jeho tak, že nemohu těch skvělých květin pominouti zde mlčením.

Mám tu na mysli přeletnou rodu ozdobných keříčků a stromků, které kráslí skoro výhradně jenom Australii a přílehlé ostrovy.

Na prvý pohled byste řekli, že poznáváte v nich staré své známé

*) Prof. Tate uvádí ve svém klíči Jihoaustalské flory sedm druhů boronií. Druh rozšířený v Západní Australii slove *Boronia megastigma*.

Australský postrminec (*Epacris*).
Přír. vel.

z Evropy, kvetoucí věsy s pestrými korunkami, seskupenými v bohatý hrozen květní. Ale připomeneme-li si, že v australských zemích nikde věs neroste, a nahlédneme-li do korunek, poznáme dle ústrojí tam uložených, že díváme se na proslulé květiny novoholandské, nazývané v botanice *epacris*.

Již řecké jméno jejích značí, že horské výšiny jsou pro ně nejmilejším domovem. Odtud zovou se po česku rostlinami postrmincovitými.

Rodina postrminců jest v Západní Australii velmi četná. Odborné knihy udávají, že tam roste na 160 rozličných druhů. Ale celá Austrálie honosí se dokonce počtem skoro dvakrát tak velikým.

Okoušel jsem i zasládlých bobulek některých postrminců a rozpoznamal jsem se, když jsem je trhal na svých potomních cestách v Modrých horách, na soudruha Labillardiereova, nádherného botanika francouzského.

Riche to byl, jenž ho provázal právě před sto lety všudy na výzkumných výpravách po Australii a pomáhal tak obohacovati herbáře.

Ale horečná touha sběratelská zavedla přírodopytce do takových huštín, z nichž nebylo východu. Život jeho byl již na kahanku, a Riche byl by zahynul jistě hlady, kdyby bobulky postrmincové nebyly právě dozrávaly a neudržovaly ho při silách, dokud pomoc nepřišla.

Jméno postrmince *Styphelia* (*Leucopogon Richei*) souvisí podnes s touto památnou událostí a vyvolává v nás mané vzpomínku na odvážného cestovatele Burka, s nímž však osud naložil mnohem krutěji.

* * *

Také Burke ocitl se, když před čtyřiceti lety prozkoumával vnitrozemí australského kontinentu, tehdy ještě neznámého, v krušném zápasu se smrtí a ukájel pak již hlad jenom drobnými plody výtrusné bylinky, nazývané od australských černochů *nardu*.

Ale smrt zvítězila nad vysíleným badatelem, a Burke zaplatil výzpyt australské pevniny vlastním životem.

Aby aspoň soudruzi jeho vyvázli z jisté záhuby, ponechali Burka na smrt sesláblého na široširé poušti, zásobili ho ještě

na několik dní plody nardovými a džbánem vody a ponechali ho tmavé noci a skučivým větrům na pospas. Živého Burka nikdo již pak nespátřil.

Bídna byla to krmě, jež prodlužovala život účastníkům tehdejší výpravy provedené po prvé od jihu na sever až k moři.

Jak neměl jsem býti duchem při smrti Burkove, když jsem spatřil bylinky nardové růsti na australské půdě?

Podávám zde obrázek zajímavého toho rodu bylinného, sňatý fotograficky s nasbíraných exemplářů.

Botanické jméno památné té rostliny kapradovité jest *Marsilia*. Četné výtrusnice její uloženy jsou v několikerych přehrádkách zvláštního plodu, podobného poněkud tvaru fazolovému a obsahujícího v sobě trochu škrobových sloučenin.

Obsah plodů nardových znají černí domorodci již ode dávna a mohou z nich připravovati za nedostatku jiné potravy mouku na děláni chleba. *)

*
*
*

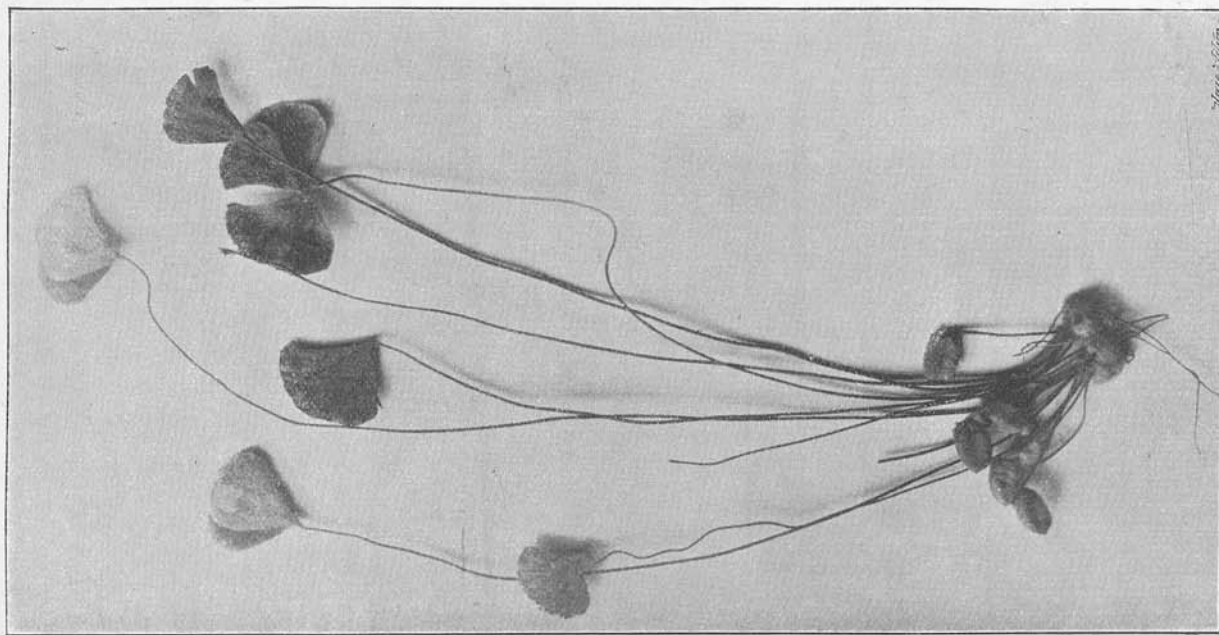
Ale nejen botanik, než i také živočichožpytec bude se viděti za prvé návštěvy australského lesa jako v eldoradu svých vyplněných tužeb. Zvláště kdo oblibil si pozorovati život drobných příslušníků říše hmyzí, nevýjde z úzasu nad podivuhodnými tvary pestrých broučků, vyzábých pakobylek, kousavých mravenců, obrovských švábů a j.

Co tam třípytných chroustů a skvelých babek s nádherným leskem a zářivou barvou nejjasnějších smaragdů, když blahovíčníky kvetou! Zda nepodobá se některého léta všecken bělostný jejích květ samým šperkům posetým drahokamy?

Takovou ozdobou eukalyptových ratolestí bývá zvláště brouček, zastupující v Australii naše májové babky a zvaný *Anoplognathus Boissduvali*.

Ještě skvěleji jest vyzdoben *A. viridiaeneus* a *A. porosus*.

*) *Marsilia quadrifolia* roste i na vlhkých místech některých zemí v Rakousku, ale Čechám chybí. Těž druh uvádí prof. Tate v Australii Jižní. Jiné formy australské jsou: *Marsilia Nardu*, *M. Drumondi*, *M. salvatrix* a j. Etymologie druhového tohoto jména mluví zřejmě, že může býti marsilie skutečnou zachovatelkou života.

Australská kaprad *Marsilia* s listím a škrobnatými plodnicemi užívanými ke přípravě chleba.

Australský krasec
Cyria imperialis.
Přir. vel.

Jiný druh nazván jest ke cti nešťastného Odewahna jeho jménem. Všickni členové tohoto hojného rodu zvyšují krásu kvetoucích větevek a pučícího mláží.

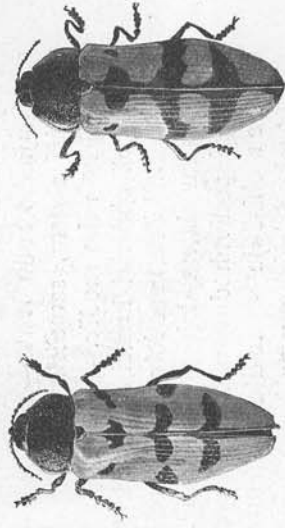
Žel jenom, že nesčetné roje zelených chroustíků australských (*Diphucphala*), jen málo větších nežli moucha domácí, vrhají se na třesně a občas i na mladé osení, ožirají všecko listí a ničívají slibnou úrodu nadobro hned v počátcích.

Podobných škůdců velmi nebezpečných australskému hospodářství má nejmladší zemědělní slušnou řadu, a státní hmyzoznalci nestačí podávat zprávy a návrhy, jakých prostředků užívati, aby morová ta rána byla zažehnána.

Z pozorování těch vyšla od australských entomologů zaji-mavá pojednání, doložená věrnými obrazy barvotiskovými a po-učující hospodáře, jak vyvarovati se nezvaných hostí ještě v pravý čas.

Spisem toho druhu jest dílo mého melbournského přítele Frenche. *)

Že také poetičti zlatohlávkové bývají častými hosty květu blahovičnickového, poučíme se ve hvozdech australských velmi záhy.

Australský krasec *Stigmodera variabilis*.
Přir. vel.

Ale kovovým leskem svým vynikají naši domácí druhové nad příbuzenstvo zlatohlávků australských. Za to však ostá-vají daleko za nádhernou mosaikou, jakou se honosí zlato-hlávkové v zemích našich protinožců.

Že výzdoba jejich krovek jest velmi malebná, ukazuje již příložený obrázek, neku-li sám brouček pozorovaný na bílých vložkách rozkvetlého eukalyptu. Viz obrázek na stránce 96.

* * *

Nejednou zalétá na kvítí blahovičnickové i prosaický chrobák, svého povolání koprofag, povznáší se nad nízké své zaměstnání a prožívá aspoň na krátko luznější život uprostřed medového nektaru.

*) A Handbook of the Destructive insects of Victoria by C. French, Government Entomologist, Melbourne 1891—3. I. II.

Podivná to shoda! Také drobnější jeho jmenovec v Čechách žijící opouští občas kal všedního svého života a ušedává mezi pestré květy naší luční flory.

Jméno památého toho chrobáka australského, zobrazeného na str. 9., jest *Bolboceras rhinoceros*.

* * *

Ale velebil-li jsem skvělý lesk australských chroustků a chroustů, jak mám vylíčit slovy nádhery australských roháčů z oslnujícího rodu *Lampyrina*? Celé tělo jejich září zlatem, sameček zlatožluté a samička zlatozelené nebo modře.

A což obrovští krási zdobící květy akaciového houští! Zda nepodobají se některé zelenému drahokamu zlatem dole vroubenému?

Také podivuhodný rod příbuzných *Stigmoder* oblažuje oči nadšeného entomologa.*) Jak různí se jejich tvary, barva, velikost, lesk, výzdoba? Či nezajímá oko každého diváka podoba dvou druhů krásů zde zobrazených? Zda nejsou ladně kolorovány krovky broučičího rodu *Cyria*, žijícího jako larva v banksiích?

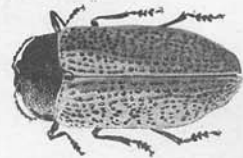
Že pak jsou též mezi australskými nosatci pravá monstra, který sberatel exotických brouků by o tom nevěděl?

Než i každý jiný pozorovatel jistě by se potěšil, kdyby viděl, jak některý druh září všemi barvami duhovými (*Chrysolophus spectabilis*) a staví se po bok proslulému nosatci briliantovému z Brazílie.

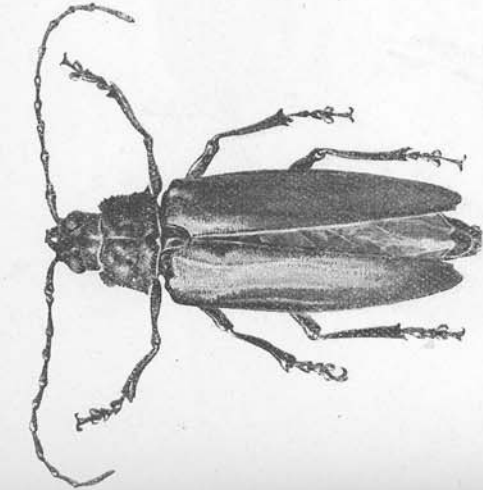
* * *

Méně potěšení ze všech těch krás přírodních mívají australská černoš a radují se z pestré říše hmyzí jen tehdy, podařilo-li se jim, aby našli co nejvíce larev, oblíbených u všech domorodců jako lahodná pochoutka. Pro svou velikost jsou

*) *Stigmodera heros*, *grandis*, *Parrvi*, *Mniszecki*, *sanguinea*, *suturalis*, *flavocincta*, *Australasiae*, *octospilota*, *interposita*, *grata*, *vegeta*, *Adelaidae*, *Jekelli*, *Burchelli*, *octomaculata* a m. j.

Australský krasec
Stigmodera macularia.
Přir. vel.

Australský tesářík (*Cnemoplites edulis*),
Domorodci jídají jeho larvy jako zvláštní pochoutku.
Přir. vel.

Larva
jedlého tesáříka
Cnemoplites edulis.

jim zvláště milý larvy obrovských tesáříků, podobných našemu rodu *Ergates* a zvaných *Euranssa* a *Cnemoplites*.

Dobývají larvy z lesních kmenů umějí australská černoš velmi zručně, jídajíc získanou kořist buď v horkém popelů opěčenou nebo výměněčně také syrovou.

Obrázek sem položený představuje tesáříka *Cnemoplites edulis*. Jíž jeho druhové jméno znamená, že jest broučkem jedlým.

Mnoho zajímavých poznámek o australských broučích a jiném hmyzu snesl neúnavný přírodopysce, přítel Tepper v Adelaide, sepsav několik pojednání založených na dlouholetém pozorování.*)

Na jiném místě naskytne se mi opět příležitost, abych upozornil čtenáře na jiné zvláštnosti života, jakými se někteří drobní živočichové australská vyznačují.

* * *

*) *Common Native Insects of South Australia. A popular Guide to South Australian Entomology* by I. G. Tepper. Adelaide. I. Coleoptera. II. Lepidoptera.

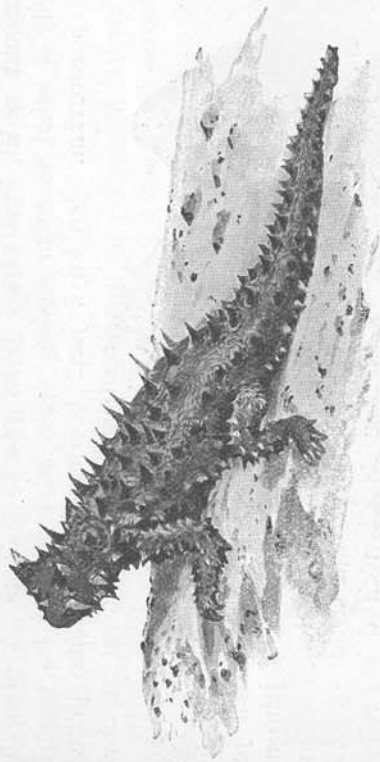
Scink utatý
(*Trachysaurus rugosus*).

Že však narazím na podivuhodného ještěra australského hned za své první procházky lesem karakatským, nenadál jsem se.

Bylo to ve hvozdi bankstovém, když jsem, oči ke květům pozvedaje, klopýtnul o líného netvora a z klidu jej vyrušil.

Mně zdálo se, že se povaluje přede mnou spíše obrovská šiška smrková stlouští lidské ruky, nežli živý ještěr. Tak málo bylo v něm života.

Na útek vyplašený ještěr nepomýšlel. Když udělal několik kroků ku předu, zastavil se opět, jako by mu byla chuze proti mysli. Marré jsem se snažil, abych ho přiměl k čílosti dupáním.

Trnitý ještěr moloch
(*Moloch horridus*).

Teprve když jsem se ho dotýkal proutikem, ještěr počal se opět neohrabaně hýbati a zalézal líně, ba ospale do houští. Vhodně pojmenovali ho proto australský kolonistě sleeping lizard, t. j. spící ještěr.

Viděl jsem opět australskou zvláštnost a skutečnou podivnástku, jež ale nebude poslední. Z celého zjevu vyhlížely počáteky tvůrčí síly přírodní a pravěká minulost.

Povrch ještěra byl samá šupina a upomínal na chudozubého ssavce luskouna.

Kdyby nebyl lezl, sotva by člověk uhodl, kde má hlavu a kde ocas. Tak jsou si oba konce ještěřího toho těla podobny. Na první pohled se zdá, že to ještěr, jenž přišel někde o zadek. I nazván jest proto scinkem utatým (*Trachysaurus rugosus*).

Podivuhodný ten ještěr neušel pozornosti prvních mořeplavců, kteří přistali ke břehům Západní Austrálie. Zmiňuje se o něm již odvážný Dampier, jenž podal o těch krajích poprvé věrné zprávy.

Ale mnohem později zvědělo se o scinku utatém, že rodí mláďata asi tak, jako to činí u nás mnohá ještěrka živorodá.

V podivném vzeření zápolí se scinkem utatým ještě několik jiných ještěrů australských. V Austrálii Západní je to trnitý ještěr moloch (*Moloch horridus*), tvor sice zcela nevinný, ale proto přece „horským ďáblem“ nazývaný.

Za naší plavby do Austrálie choval lodní lékař molocha po několik neděl, aniž zajatý ještěr něčeho požíval. A přece byl čilý a běhal na mém stolku vesele, když jsem si ho vypůjčil k pozorování. Jen když jsem bodlnatě jeho tělčko přitiskl opatrně ke stolu, ustával na chvíli ve běhu.

Teplejší kraje australské pevniny vykazují ještěry ještě podivnější. Jeden z nich zobrazen jest již na stránce 7. Ozdobný jeho nákrčník upomíná na létací blány, jimiž se vyznamenávali obrovští plazové za dávných dob geologických.

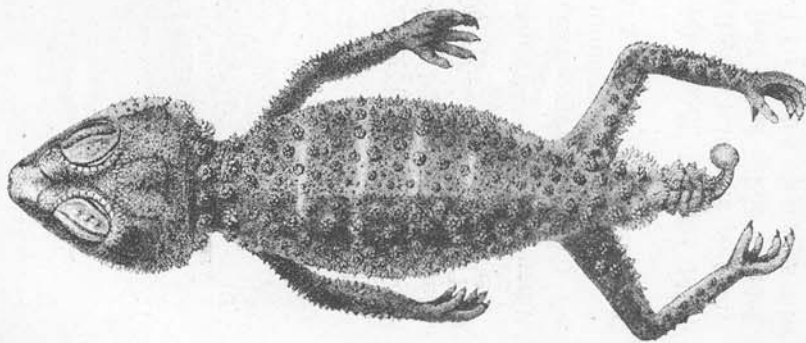
Ještěr obojkový čili okružnatý (*Chlamydosaurus Kingii*) — tak zoveme se mohutná ještěrka teplé Austrálie — umí se bránit proti nepříteli hrdinsky. Když rozčepejí svůj blanitý nákrčník a vypouklil zuřivé oči, vztyčuje tělo a kousaje, útočí i na člověka. Dá-li se pak na útěk, skáče nejprve jako klokan a utíká teprv potom jako jiní ještěři, běhaje po čtyřech.

Z poslednějších výprav do nitra australského přinesli přírodopytci opět nové a překvapující ještěry. Některé z těch podivných získal jsem od prof. Spencera jako dar pro České museum. Nejpodivnější z nich jest *Nephrurus asper*.

Postačí obrázek, aby sám vypovídal, jak přepodivně jest tento plaz do australského světa vypraven.

* * *

Procházkami při písčitém pobřeží mořském nasbíral jsem v okolí Fremantlu nemnoho zkušeností. Kromě četných srdco-

Australský ještěr
Nephrurus asper.

vek a ústřic (*Ostrea glomerata*) vyvrhovaly vlny na břeh také ojedinelé skořápky mořských perlorodek (*Margarina margaritifera* a *M. radiata*). Byly tam také nesený z teplejších vod severozápadního pobřeží, kde je také středisko perlolovu.

Lovem perel a perlorodek zabývají se v Západní Australii již od několika let hlavně Malajci, Žaponci a domorodí černoš. Slušný příjem plyne z vývozu perleťových skořápek surových.

Mladý pelikán ve hnízdě.
Fotografoval De Le Souëf v Melbourne.

Ale ob čas vylovení lovcí zároveň s perlorodkou drahoucenný její výměšek uložený mezi měkčím jejím tělem a mezi skořepinou. Jsou zaznamenány případy, kdy utrhlo se za jedinou perlu tam vylovenou až 40.000 korun.

Na umělé založení ústřicových parků zákonem chráněných pomýšlí se v Západní Australii již delší dobu. Zkušební znalci pronášejí se o ušřicovém bohatství toho pobřeží co nejpriznivěji.

Na pobřežních výspách černaly se místy tlupy kormoránů a sdílely přátelství s pelikány (*Pelecanus conspicillatus*), jejichž kolébkou jest blízký ostrov, nazvaný podle hnízdiště těchto nenasytných opeřenců jejich jménem.

V sousedství ostrova Pelikáného slétávají se jednou do roka tisíceři drobní pingvini (*Eudyptula minor*) a vy-

vádějí tam na svět mladou rodinu. Odtud jméno ostrov Pin-guini. Jak drobný ten druh tučňáků hnízdí, ukazuje při-ložený obrázek. Pěkně vycpaný exemplář lze viděti v Českém muzeu.

Skalnatější ostrůvky západoaustralské jsou hnízdištěm mořských operenců již od pradávných časů. Jako památka z těch dob zůstaly po nich mohutné vrstvy naneseného trusu, vyváženého nyní jakožto ptačí guano zvláště ze skalnatých

Hnízdící pinguin *Eudypula minor*.
Fotografoval D. Le Souef v Melbourne.

bradel Houtmanových neboli ostrovů Abrolhoských, potom z ar-chipelagu Dampierova.

* * *

Hlavní město Západní Austrálie leží od Fremantlu, na-zvaného tak k uctění kapitána téhož jména, asi 20 km. na sever a při téže trati železniční jako Karakata.

Cihlová budova Perthského nádraží vypadá pěkně, a patrioti západoaustralští rádi se jí chlubí ve všech ročenkách kolonial-ních, zovouce ji pravou ozdobou města Perthu.

Když kladli ke stavbě nádražní stanice první kámen — je tomu již přes dvacet let — mluvilo prý se o budoucnosti osady v celé kolonii. A skutečně počalo tehdejší městečko rychle

vzkvátati. Městem stal se Perth teprve asi tou dobou, když ná-dražní budova povznášela se již nad úroveň ulice.

Od těch časů přibýlo residenci Západní Austrálie mnoho kamenných paláců a cihlových budov. Nejedna založena jest monumentálně. Trestanci získali si mnoho zásluh, že byla stavba městské radnice k rychlému konci přivedena.

Kdo poznal již architekturu americkou ve veleměstech nad Hudsonem a při Michiganu, uvykne brzy tvářnosti a slohové směsici budov australských.

I mnoho jiných zřízení v městě upomíná na životní způsob světa Kolumbova: ulice široké, rovné, křižující se v pravém úhlu, makadamované, elektricky osvětlované a spojené drahou elektrickou. Za parných dnů voní celé město asfaltem.

Elektrického spojení potřebuje Perth svrchované. Jeť město rozloženo daleko široko.

Nizké domky, obyčejně o jednom poschodí, seřadují se ve dlouhé ulice. Místy přerývají je úhledná stavení letohrádková s květinami a sady.

V Australii dávno jest již zvykem, že bydlí každý v kotědži sám se svou rodinou, jsa domečku svého buď majitelem nebo nájemcem. I na této britské půdě platí známá slova: můj do-měček, můj zámeček.

Vysokých stavení činžovních, proucích se v Americe až do samých oblak, residence nad Labutí řekou nemá. Proto počítá se v Perthu více domů nežli ve mnohém velikém městě evrop-ském. Toliko za jediný rok z posledních let bylo v Perthu po-staveno na 500 domečků a letohrádků. A přece nemá hlavní město Západní Austrálie ani plných 40.000 duší.

* * *

Střediskem spolkového shromáždění bývá městská radnice. K otázce, co znamenitého je v Perthu, odpovídali nám občané: „Což jste ještě neviděli Town Hall? Stojí za podí-vání. Radní dvorana může v sebe pojmáti na 2000 lidí.“

Šli jsme se tedy podívat na radnici, na parlament, palác guvernérův, kostely, museum, veřejnou knihovnu, jak se sluší na každého nováčka v cizím městě evropském, neřku-li ve světě australském.

Kolik bank má Perth, z paměti již nevím. Ale četné nápisy věstily, že peněžních ústavů je tam mnoho. Každé malé městečko, ba každá dědina australská má několik bank. Jak by jich nemělo mít více město, jež jest sídlem koloniální vlády?

Také chrámů mají v Perthu mnoho, a duchovní pastýři mají co dělati, aby udrželi ovečky svého stáda pohromadě. Konkurence je veliká. Své božičte mají tam muhamedáni, synagogu židé, boží stánky všelici sektáři, katedrálu jednu protestanti, druhou církev římsko-katolická a t. d.

*

*

Pro guvernéra vystavěla koloniální vláda zámek s tanečními síněmi. Jak hrdě vypíná se guvernérova residence nyní, a jak bídně vypadaly chýže, v nichž sídleti kdysi první zástupci královského trůnu anglického!

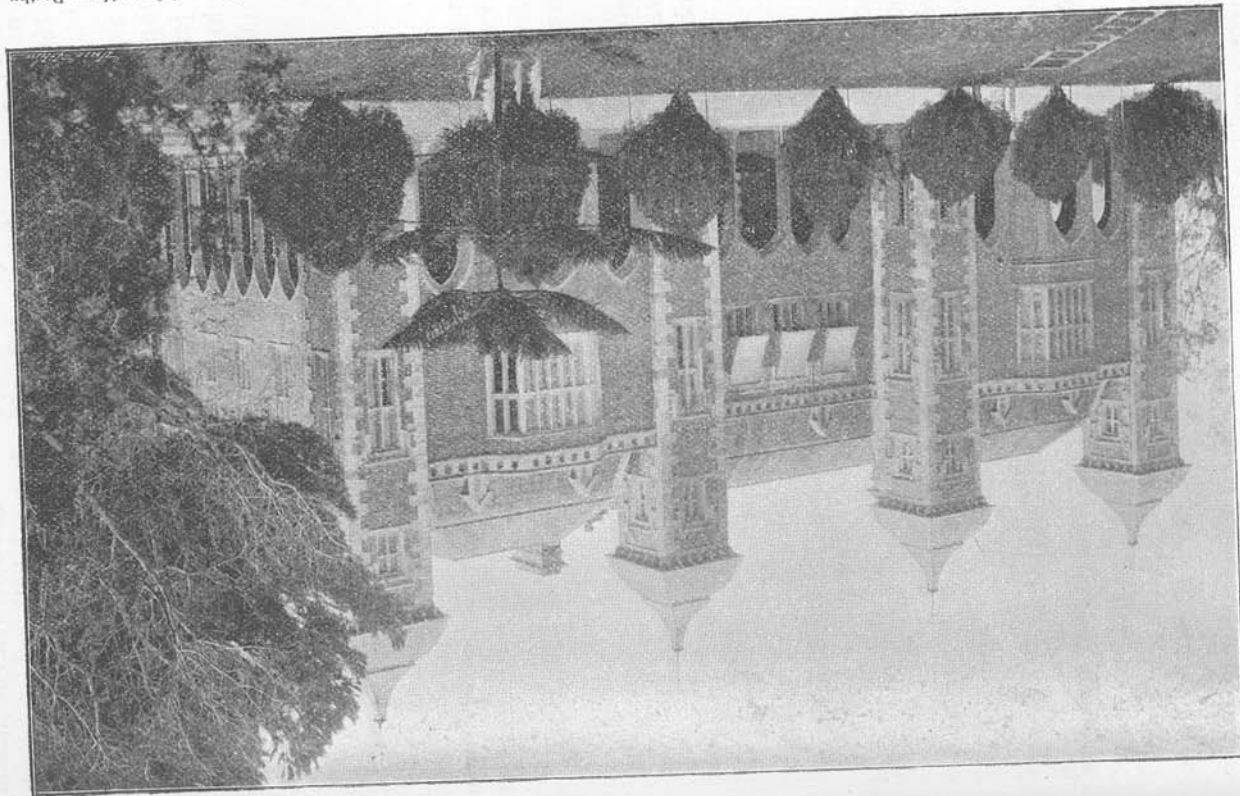
Stromoví, keře a kvítí, snažené do podnebí australských krajů ze všech dílů světa, kvetou v guvernérově parku po celý rok. K piním italského nebe poji se tam mohutné trsy nopalů středoamerických, k zasmušilým cypřišům subtropické palmy, k dubům vysílají své větve araukarie, významné pro jižní polokouli, k stromovitým kapradinám nachyluje svou korunu perujský vinob pepřem dýšící, kalifornská sekvoje mohutní o závod s liliovitou kordylinou, a Flora Nového Zélandu bují v nové vlasti jako ve své domovině.

Náměstkové královské moci anglické mají v australských osadách zlaté časy. Bydlí jako králové a žijí jako králové. Ale starostí a práce mají mnohem méně.

Leč také práva jejich jsou malá, a vznešený guvernéř není v koloniích australských skoro nic více, nežli je vyslanec v cizím státě.

Každá koloniální vláda australská představuje úřad samosprávný, a zástupce britské moci je v ní jako páté kolo u vozu. Kolonie uskutečňuje půjčky podle chuti svých zástupců ve sněmovnách, přispívá na britské loďstvo, ale vymínuje si, aby stálo na stráži ve vodách australských, odměňuje guvernéra ročním služným asi 100.000 korun, předkládá mu k potvrzení rozsudky vynesené nad odsouzenci k smrti a nic nenamítá — jak

Guvernéřův palác v Perthu.

uštěpáční kritikové praví — dává-li guvernér slavné hostiny a navrhuje-li, aby republikanští vlastenci byli vyznamenáváni řády a povyšováni do vyšších stavů.

Když dují větrové teple, a slunce počne nemilosrdně hřáti a páliťi — a tak tomu bývá v Západní Australii po tři měsíce — opouští králův náměstek svůj zámek v Perthu a prožívá příjemnější chvíle na čerstvém povětří mořském. Útulný letohrádek na malebném ostrůvku, známém již prvním mořeplavcům jakožto Rottneest, hostí pak guvernéra po několik neděl.

* * *

Pestrou vegetací všech zemských pásů vykrášen je také městský park. Zástupcové obce postarali se záhy, aby byl proň vykázan pozemek co nejrozsáhlejší a mohl sloužiti radostem života a zdraví i v těch dobách, až doroste Perth v očekávané velměsto.

Zdravotní ten zájem jeví se ve všech lidských sídlech australské pevniny. I skrovných dědin pravou péčí jest, aby si založily sady a květnice pro potěšení a tělesný rozkvet svého občanstva.

* * *

Za své návštěvy zvířince, jenž vzal v Perthu počátek působením aklimatační společnosti, spatřil jsem mezi přišlymi hosty také černou tvář australského domorodce, chlapíka nehezkého, šeredného. Ošumělý cylindr na hlavě posazený krásy mu nepřidal.

Bylo to poprvé v mém životě, kdy jsem se mohl zadívat do odporného obličje člověka, jehož plemeni zvoní již umíráček.

Přišel jsem sice na půdu australskou o více než dvě stě let později nežli Dampier, ale dával jsem anglickému mořeplavci za pravdu, když nejsarší tvor lidský objevil se přede mnou.

Také Dampier nedíval se ve tvář Australana s blahým pocitem a mohl obhájití svědomitě svůj výrok: Australan je zření velmi ošklivého, na němž nemůže se nám líbiti pranic.

Dr. G. B. Hayward, Adelaide

Australský černoch

Brady nemá, za to však má veliký nos, nadeuřelé rty a široká ústa.

Jiný pozorovatel žasl nad ohyzdností australského člověka tak, že ho nazval souborem vši ošklivosti, přirovnáváje šklébivou jeho tvář k pavianu.

Ze škaradého a zamračeného vzezření australského černocha černou srstí pokrytého sotva kdo se může radovati. Zdá se vám, že se díváte ve tvář bytosti tupé a zarputilé. Veselý úsměv jeho rtoha nepohrává, a celé hnutí jeho mysli a všechna tělesnost připomínají diváku tvora, jenž žije ještě v prvých počátcích lidského rozvoje.

Tak prý tedy vypadala první stadia člověka stvořeného k obrazu božimu. A jako slitoval se Tvůrce všehomíra nad zvířaty již vymírajícími a kázel jim živořiti ještě aspoň v australských krajích v pravěké době, tak i do dneška ponechal žítí v nejmladším díle světa lidstvo, jež pokládá se od předních antropologů za plemeno nejstarší a zároveň za nejnižší stojící.

Kdežto jinde ve světě vzešla z člověka pravěkého a nemělého bytost ovládající duchem nebe i zemi, zachovalo prvotní lidstvo australského kontinentu pravěký svůj ráz až do dneška a nepovzneslo se nad dávnověký svůj stav vysoko ani tělesně, ani duševně.

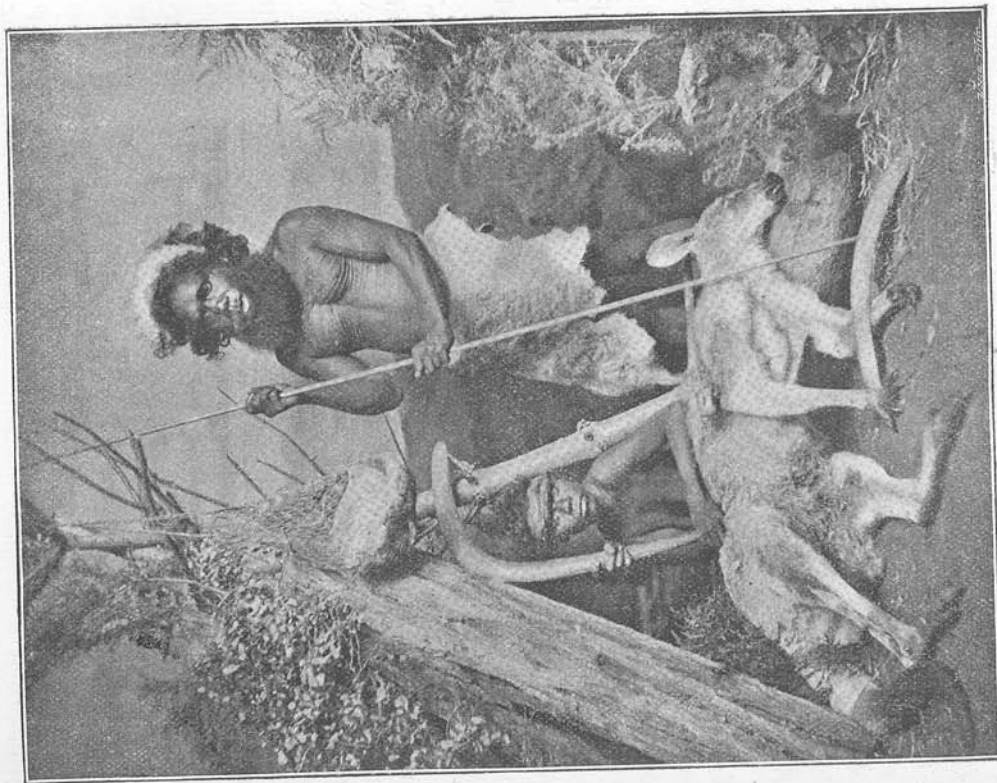
Jak dávno tomu, kdy Austrálie spatřila prvé lidi, kdo troufá si nám povědět?

Tvrdí se, že zalidňovací proudy valily se ze severu na jih, a že obyčejně a mravy lidského plemene jižního jsou nejpodobnější prvotnímu stavu australského člověčenstva.

Jak neměl jsem tedy zanechatí všeho pozorování zajímavých opeřenců západoaustralských, snesených do zoologické zahrady s velikou pílí, a všimati si raději západoaustralského domorodce jakožto člověka s pravěkými známkami někdejších našich předků a jakožto zástupce plemene, jež jest z celé Austrálie nejstarší?

*

*

Australští černoši navrátili se z lovu do své chýže.

Nizký stav domorodého člověčenstva žijícího ještě v době kamene byl příčinou, že přistěhovaleci evropští nezacházeli s australskými černochoy jinak, nežli jako se zvíři. Místy je

stříleli jako škodnou, místy je otravovali nejučinnějšími jedy. Zvláště dobré služby jim prokazoval otrušik.

Ještě před dvaceti lety tázali se kolonisté norského přírodopysce Lumboltze *), když v Australii prodléval a národopisné sbírky zakládal: Kolik černošských lebek chcete? Několik hlav odstřelených škůdců našich můžete mít ještě do rána.

Není tomu dávno, kdy pastýři jakožto čeledínové australských osadníků vzdobovali si své chýže lebkami zastřelených černošů a kdy i vychloubali se, kolik kdo sprovodil se světa „černých vran“.

Jednání své omlouvali pastevci slovy: Černoši ukradli nám ovci, krávu, koně. Jak jinak nakládati se zloději a lupiči?

Ale práv, jež si běloši do Australie přibylí osvojili, černí domorodci chápati nemohli. Ode dávna, co ze zvěře ve své vlasti ulovili, ať to byli klokan, oposum nebo pštrosovitý emu, kurovitý tabon a kakadu, bylo jejich majetkem, a za svůj majetek pokládali také dobytek, jež tam běloši chovali.

Ze zápasu o jmění vyvinul se zápas o život, a černoši popadli vyhlazení. Kdekoli se usadili běloši, zmizeli domorodci.

Vydáný zákon chránil sice i černošy, ale nadržoval bělochům. Kdo mohl oznámiti soudům černého vraha bělochova, dostal 100 liber odměny, kdo udal bělocha jakožto vraha černochova, měl nároky na odměnu 25 liber šterlinků.

Ale kterýpak Evropan vyzradil vraždu, spáchanou na černém domorodci bělochem? A svědectví vydávané od černošů proti bělochům neplatilo.

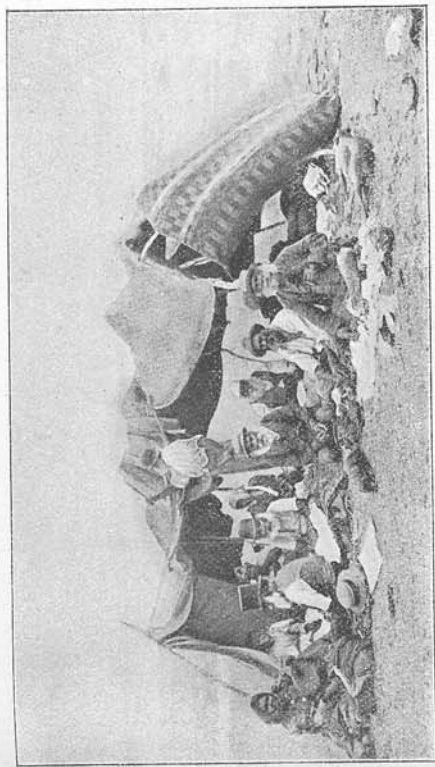
Ký div, že počítá se v Australii již všeho všudy asi půl statisíce původního obyvatelstva.

Ve větších osadách australských vídá se černý domorodec zřídka. A objeví-li se, jest ustrojen v oděv evropský.

Stálo mnoho práce, nežli přiměl běloch australského černoša, aby se odíval. Teď přicházejí domorodci do evropských osad jakž takž již ustrojeni. Usmolený cylindr a dřevavý kabát dovršují směšnost bosého divocha.

Divé mravy a obyčeje podržují černoši ještě v odlehlých končinách, ale v sousedství bělochů přizpůsobili se zvykům svých pánů.

*) Unter Menschenfressern. Eine vierjährige Reise in Australien. Von Dr. Karl Lumboltz. V Hamburce 1892.

Tábor domorodců západoaustralských.

Tábor černošů ohočených a spatřovaných na blízku osad australských kolonistů upomíná na tábořiště našich cikánů. Z nekdějších vládců a pánů, jichž vlastnictvím byla celá pevnina, stali se příchodem kulturního člověka psanci a nevolníci právě tak, jako pozbyli vlastní půdy rudoši v Novém světě.

Krutý osud, jež nemilosrdně stíhá každé divé plémě na světě, zmírněn byl od několika let zemským zákonem, zabezpečujícím domorodcům aspoň živobytí. Každý australský černoš nabyl tak jakéhosi práva, aby mohl žádati u příslušného úřadu zaopatření pro celý svůj život.

Ale dobrodímí toho užívá v celé Západní Australii jen přes půl tisíce domorodců. Několik tisíc jiných černošů potlouká se raději ve volné přírodě, navštěvované od bělochů jenom v nejrůznějších případech. Děje se tak pouze za výprav stále ještě pořádaných do krajů buď málo známých nebo ještě zcela neprozkoumaných.

Na zaopatřování domorodců pokrmy a přikryvkami vydala kolonie Západoaustralská r. 1900 celkem přes 200.000 korun. Tolik tedy činí roční úrok za to, že mohou mít Evropané tam

usedlí v držení ohromné lány země, jež svou rozlohou se rovná polovici celého evropského Ruska.*)

Protectorát nad černochy, svěřený zvláštnímu úřadu, zřízen byl ústavně i v ostatních koloniích australských.

Ale již před tím pečovaly o domorodce četné misie. V Západní Australii byl učiněn počátek již r. 1840 od metodisty Smithiesa, jemuž se však zamýšlené dílo apoštolské mezi černochy nedařilo.

Štastnější rukou ujali se apoštolování kněží katoličtí. Řád benediktinů to byl, jenž získal pro své záměry černé domorodce a učil je zdělávati pádu k trvalému osídlení. Roku 1846 měli benediktini již dvě stanice klášterní.

Horlivým působením biskupa Salvada prospívá misie, založená 130 km. na sever od Perthu a zvaná New Norcia, posud velmi dobře. V ní působí 5 otců a 47 laiků. Celkem čítá misie na 300 osob.

Blahodárný výsledek této misie spočívá v tom, že byla spojena škola (jedna pro hochy a jedna pro dívky) se školou ži-vota a že se kraj jindy opuštěný proměnil v úrodná pole, ve svěží lučiny, ve veselé farmy, v požehnané vinice a utěšené sídlo lidské společnosti.

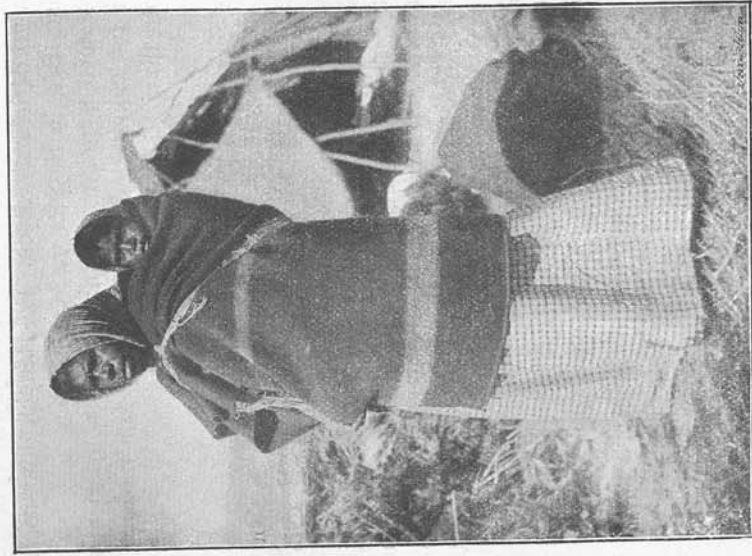
V dílnách při misiích založených opatruje si klášter vše potřebné pro své hospodářství.

Černoši tam usazení bydlí v trvanlivých domech, jež jim misie za jejich pomoci vystavěla, a obveselují se hudbou sborově pěstovanou.

Za zásluhy, jichž si Španěl Salvado získal, stal se jako zakladatel katolické misie v Západní Australii biskupem.

Křesťanského díla mezi australskými černochy ujali se před dvanacti lety také trapisté, ale působí u vzdálených protinožců blahodárněji, nežli jejich spoluobratři na půdě evropské. Tam nedaleko zálivu, zvaného Beagle Bay, v Zemi Dampierově (při 19° j. š. a 123° v. d.) nerozláhá se mezi řeholníky jenom věcné jejich memento mori, ale misie západoaustralských trapistů hlásá mezi černými domorodci křesťanskou lásku slovem i požehnanými skutky.

*) Kolonie Západoaustralská má v rozloze přes 2,500,000 km² se 180,000 obyv. (r. 1900). Z těch bylo 117,000 pohlaví mužského a 63,000 pohlaví ženského.

Australská černoška.

Horký kraj, v němž se trapistická misie usadila, hostí posud černochy divoké. Nahá jejich těla, pestře pomalovaná, vysílala na hlasatele slova božího strach a hrůzu. Ale nyní odříkávají někdejší kanibalové australského severu již očeňas ve své mateřštině: Žerada ibaldierada kalpañ kourvol minendier gnilaol voč joňgorěč dien . . .

Trapisté severoaustralští zaučují domorodce různým pracím. Na misijní stanici jejich viděti lze již nyní nové založené sady datlovníkové, kokosovníkové, ananasové, tamarindové, papajové, manihotové. Také rýže pěstuje se tam vedle třtiny cukrové, fiktů, vinné révy, melounů, zelí, tabáku a j.

Josef Kořenský: Cesta k protinožcům.

Nyní počítá se na misijní stanici trapistické skoro celý tucet bratří a skoro tolikéž lajků. Pěči jejich vyučuje a vychovává se na 70 dětí černošských. Pokřtěných domorodců má trapistická misie Beagle Bayská na 200.

Podrobnější vypsání misijního působení mezi australskými domorodci na základě vlastního pozorování uložím na jiném místě tohoto díla.

*

*

Mouchy sužovaly nás jak za vycházek po lesích, tak i ve Fremantlu a Perthu, na ulicích i v domech.

Rozpomínal jsem se zase na slova Dampierova: Australští černoši mají víčka oční pořád přimhouřena, aby jim do očí nevlezly mouchy. Hmyz ten je tak dotěravý, že ho člověk ani žádným vějířem zapudití nemůže, a vlezl by mu do nosu i do úst, kdyby se neoháněl oběma rukama. Jen odtud pochází, že australská černoši, jsouce sužováni od dotěravých much od mladosti, oči svých nikdy úplně neotvírají, nedívajíce se do dálky jinak, nežli když hlavu zvednou výše.

Roje much snášely se na mne v pralesích, u moře, v zálivech, v sadech, na silnicích, v domech, v Australii, Tasmanii i na Novém Zélandě a pokrývaly ob čas v úžasném množství celý oděv.

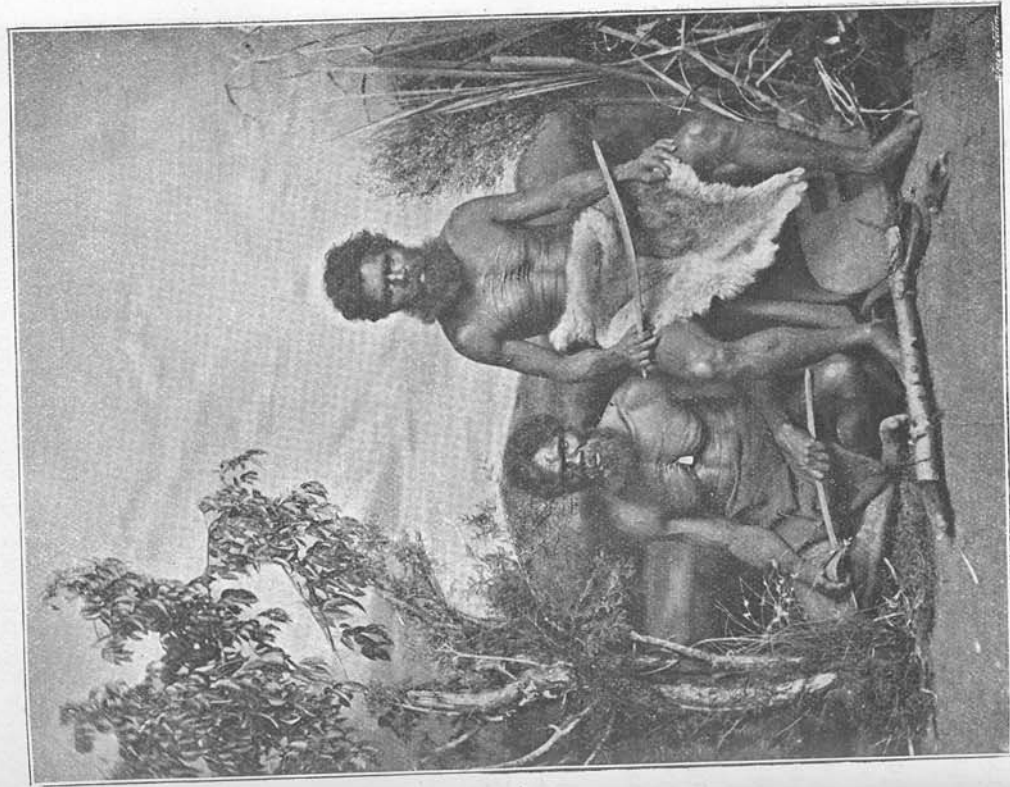
Nic nekazilo mi náladu uprostřed vznešeného hvozdu tak, jako dotěravost muší drobotiny, počítané mezi veliká soužení všech končin australských.

Tvářností svou podobaly se všechny mouchy naší mouše domácí, ale neměl jsem v sebe tolik důvěry, abych je mohl za takový druh veřejně prohlásiti.

I pojal jsem již tehdy úmysl zjistiti muší ten rod a druh zcela bezpečně. Nasbíraný materiál zaslal jsem pak odborníku na slovo vzatému.

K dotazu mému oznámil mi vynikající entomolog, dvorní rada Brauer z Vídně, tuto zprávu: Mouchy, nasbírané Vámi v australských zemích, náležejí rodu *Musca domestica*, var. *australis*.

Širošíř svět je tedy vlastí dotěravé mouchy domácí. Ale někteří tvrdí, že druh ten neobjevoval se v Australii před příchodem bělochů a že byl tam zastoupen tvorem jiným. Teprv

Typy australských domorodců.

s Evropany přišla prý k našim protinožcům nynější moucha domáci, a zatlačivší rod tam již ode dávna rozšířený, opanovala celou pevninu. Tak alespoň tvrdí ve svém díle R. v. Lendenfeld. *) Není však mi povědomo, jak by mohl řečený spisovatel uvedenou zprávu odůvodniti a jakými údaji historickými mohl by ji doložit. U entomologů australských pídil jsem se po zjištění toho marně.

V obchodech potravinami, v masných krámech a ve skladech ovocných nevědí si rady, jak se zbaviti myriad much, pokrývajících často hrušky, banány, oranže, žaponské míšpule, třešně a j. ovoce v té míře, že potravina zdá se býti zastřena černým závojem.

*

*

Ceny potravin a výrobků vyložených v ulicích perthských za výkladními skříněmi byly, srovnával-li jsem je s cenami u nás obvyklými, zhusta vyšší, v některých případech nižší.

Zvláště drahé byly výrobky. Tak na př. ve velikém skladě obůvnickém prodávaly se pečné kožené botky pro pány po 24, 30 až 36 korunách, méně úhledné za 18 korun (dle našich peněz počítáno).

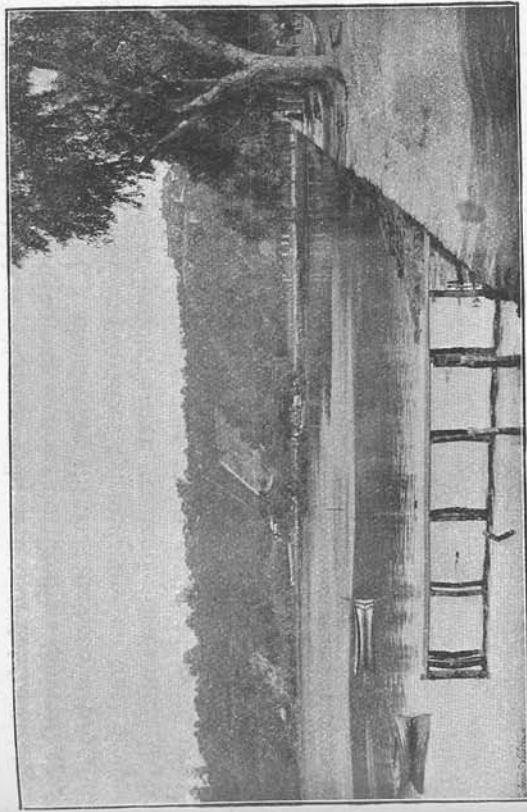
Obuvnické zboží přiváží se do Austrálie zhusta z Ameriky a Evropy. Vídeňské továrny mají na dovozu těchto výrobků slušný podíl, ale poslední dobou překonávají je firmy americké jak kvalitou zboží, tak i nižšími cenami.

Proto uznaly vídeňské továrny na obuv za dobré, vysílají do Austrálie agenty se vzorky častěji, aby mohly obstáti v soutěži se zbožím americkým i na dále.

Z potravin platí se v Západní Australii zvláště draze vejce, tučet (nikoli mandel) až za 2 K 40 h. Přijde tedy jedno až na 20 haléřů, řídkěji na 15 haléřů.

Za anglickou libru (0.45 kg) masa platí se teď ve větších osadách západní kolonie 1 K, za vepřové maso tolikéž, za telecí až 80 h, za libru uzené kýty 1—1½ K, za maslo čerstvé 1½ K, za nasolené 1.4 K, za chléb 20 h, za libru kávy až 2.2 K, za sůl 10 h, za čaj až 3.6 K, za jablka 40—180 h, za tučet oranžů 30 h, za ananas (přivážený) 40—90 h, za tučet banánek (přivážených) 1.2—3 K.

*) Australische Reise. V Inomosti 1896.

Pobřeží Labutí řeky u Perthu.

V poměru tom jest také upravena mzda. Pomocníci zahradníci dostávají v Západní Australii denně 6—9 korun, sládowníci 7—9 K, cihláři 9 K, tovaryši truhláři 12 K, ševcovští až 12 K, nádenníci 9 K, zedníci 13 K, dlaždiči 12 K a t. d.

*

*

Ze všeho vychází na jevo, že jsme na půdě bohaté zlatem, a v zemích takových nebyvalo a nebývá nikdy lácano.

Ložiska zlatonosného náplavu v nejmladším zemědělu jednou objevená přivedla do Austrálie proudy nových přístěhovačů, a honba za bohatstvím přivedla mamonáře i do nejdlehljších krajů.

Austrálie Západní přišla na řadu ze všech ostatních kolonií nejposledněji, ale dohonila v několika málo letech všechny ostatní.

Nahodilý nález malého chuchvalce zlata, objeveného na australském východě, způsobil, že bylo obyvatelstvo kraje jako

u vytržení. Je tomu již asi osmdesát let. Šťastným nálezcem byl vězeň, jenž pracoval v okovech na silnici u Bathurstu v Novém Jižním Walesu. Vyravovalo se o tom daleko široko.

Ale štěstí zbohatlého vězně netrvalo dlouho. Obvinili ho, že zlato někde odcizil, v chuchvalec slil a za nalezenu hroudu prohlásil. Za domnělé to provinění byl mu vyměřen trest nový. Lépe nevedlo se propuštěnému trestanci druhému, jenž sloužil jako pastýř a hroudy nalezenu zlatu příležitostě prodával. I ten byl obviňován z krádeže.

Že však zlato skutečně v Australii se objevuje, oznámil věrohodně teprv cestovatel hrabě Strzelecki, předloživ zároveň ukázky zlatonosných rud guvernérovi Gipsovi roku 1840.

Strzelecki vzdělal se v Anglii v oboru zeměvědném a probadal na své útraty mnohé kraje australské, vydav o nich cenná popsání v jazyku anglickém.*)

Ale upozornění jeho bylo právě tak málo dbáno, jako dobrého zdání, jež pronesl ve veřejné přednášce slavný zeměpytec Murchison.

Geologické složení Modrých hor australských zdálo se býti Murchisonovi téhož rázu, jakým vynikal zlatonosný Ural, a proto mohl směle doporučovati britské vládě, aby vyslala do „Australských Kordiler“ zkušene horníky, kteří by tam zakládali zlaté doly.

Ale hlas věhlasného geologa anglického v Australii slyšán nebyl. Australie neměla zkušenejších lidí, kteří by se byli podniku ujali.

Zatím se rozhlásilo po světě, že Kalifornie je ta země, kde každý kamen drží v sobě zlato a kde jedním rázem stávají se z nuzarů a žebráků boháči a milionáři.

Proudy zlatokopů valily se do Kalifornie ze všech stran. Také z východní Austrálie vyplulo do Nového světa na tisíce lidí zlata chtivých a vystoupili v San Francisku na pevnou půdu zaslíbené země.

Mnozí skutečně tam zbohatli, jiní pak navrátili se do Sydneye chudší, nežli byli před tím.

Ale zkušenost přinesená ze zlaté Kalifornie nepřišla v Australii na zmar. Bystřejší pozorovatelé hor východoaustralských

*) Jménem tohoto Slovana označeno jest v Australii několik míst, na př. Strzelecki Creek, Mount Strzelecki. Hrabě Strzelecki narodil se v Prusku 1796 a zemřel v Londýně 1873.

poznali nápadnou shodu jejich se složením horstva kalifornského, počali v zemi po zlatě pátrati, a za krátko byla objevena rozsáhlá ložiska zlata. Hrouda drahého kovu o váze jednoho centu byla makavým důkazem, jak nezměrné bohatství jest uloženo v zemi australského východu.

Co potom následovalo, je v Australii ještě v dobré paměti. Písaři opouštěli šmahem písařny, dělníci utíkali z dílen, pastevcí zanechali stáda osudu, farmy náhle pustly, pluhy rezavely, pole zarůstala býlím, silnice a cesty podobaly se mravenčímu tažení, a loupeže a vraždy byly na denním pořádku.

Tak tomu bylo v padesátých letech minulého věku v Novém Jižním Walesu.

Sousední kolonie Viktorie nechtěla v bohatství zůstatí pozadu a vypisovala veliké odměny těm, kteří by odkryli zlatonosné kraje. Pověstný zlatokop Hargreaves vyzískal tak po jednou čtvrt milionu korun. A nežli prošlo několik měsíců, vydobylo se ve Viktorii za několik milionů korun ryzího zlata.

Městčko Melbourne oživilo přes noc a proměnilo se honbou lidí za mamonem ve veliké město. V přístavě sjížděly se kobery ze všech moří a vypouštěly na břeh nejpestřejší společnost. Každý příchodí měl jen jedno slovo na jazyku, a zlato bylo jeho heslem.

S heslem tím mizeli s korábů také námořníci, a zámořské lodi kotvily v zátoce bez pána a bez obsluhy.

Chleboďárci slibovali služebnictvu vyšší platy marně. Hlasu toho nikdo slyšeti nechtěl, a každý jako zimnicí lomcován chvatně chystal raneček svých skrovných věcí na cestu do zlatých polí. Jedni táhli pěšky, druzí ujížděli na koních, třetí dal se vléci párem psů, volů, krav, čtvrtý pospíchal s trakařem, károu, pátý odnášel všecko své jmění na zádech, copatí synové nebeské říše čínské obtížili svá ramena bambusovými tyčemi a prohýbali se pod váhou zavěšených košů a vaktů, Skotové družili se svorně k Angličanům, Angličan k Irovi, Němec k Dánovi, běloch k černochům, Mongolové k Malajcům, úředník k pastýři, trhan ke švihákovi, příštipkář k advokátovi, učenek k nevědomci, pán k nepánu. Horčiny ruch neutuchoval na cestách širými lány a lesy ani za dne, ani za noci.

Mnozí klesali již únavou a vysílením, ale ohlas rachotu, jaký zazníval do veliké dálky ze zlatých polí, vzpružoval je k vytrvalosti, a sklícená tvář všech blouznivců plála radostí,

když konečně ukázala se před nimi půda, posetá samými kopečky a hromádkami zlatonosného nánosu.

Z podzemních jam, hlubin a šachet otevřených vnořovaly se chvílemi postavy zlatokopů, aby vypíraly zlatonosný písek a štěrk, a oddělovaly kamení od drahého prášku, lupínků, zrnek a chuchvalců.

Pro samý chvat zakládali zlatokopové šachty jakž takž a kopali si nejdnou svůj vlastní hrob. Kolik dygrů pochovalo se v ssutinách zlatonosného štěrku za živa, a kolika zlatokopům byly v jamách hnáty polámany!

Než všech těch nehod všimali si sousedé těsně vedle sebe kopající málo a ustávali v dolování a ryžování jen, když se slunce sklánělo za obzor. Stříelná rána, vypálená ze stanu vládmího dozorce, byla znamením, aby práce utuchly.

Ale západem slunce počínal zase nový život ve výcpepnách a krámech. Bílí i černí policisté měli co dělati, aby udrželi pořádek. Rvačky, loupeže a vraždy znesnadňovaly jim těžké postavení.

Zhusta soudil lid provinilce hned na místě, a soudce Lynch, vychvalovaný od zlatokopů již v Kalifornii, konal znamenité služby také na půdě australské. Než dostal se zákonitý soudce na místo zločinu, býval vrah již dávno zlynčován, a výrok soudního šetření byl: Sprovozen se světa neznámou rukou.

Slepá náhoda přála mnohým zlatokopům. Někteří z nich stali se boháči přes noc, ježto cena nalezeného chuchvalce zlata šla do tisíců liber šterlinků.

Proslulé hroudy zlata, zvané v angličtině *nuggets*, vynášeli kovkopové na světlo zvláště z mladších náplavů. Kruchy zvláště památné a budící svou velikostí a vahou obecný úžas, žijí v dějinách australského zlatokopectví podnes alespoň svým jménem, když již byly v tavírnách v ryzí zlato roztaaveny a do světa prodány.

O obrovském chuchvalci zlata, jako byl pověstný „Vítaný cizinec“ (*Welcome Stranger*) z Viktorie, sní podnes mnohý zlatokop, a jméno jeho ozývá se ve zlatých polích rovněž tak zhusta, jako často slychají se názvy Hora světla (*Kohinur*), Orlov a Regent č. Pitt, kdykoli je řeč o světoznámých demantech.

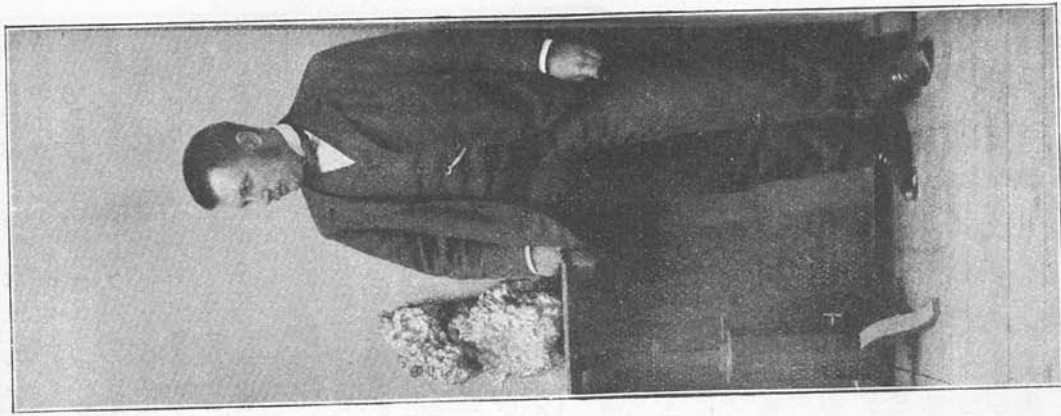
„Vítaný cizinec“ byl nalezen dne 11. července 1858 u Balaratu a vážil přes 68 kg.

Nebylo divu, že zprávy o nálezech ohromných chuchvalců zlata přilákaly do zlatých polí nové proudy kovkopů. Za „Vítaného cizince“ utržilo se přes 200.000 korun, za několik jiných velikých shluků dostali zlatokopové po 100.000 K, za 200 zlatých kusů z jiného pole až po 50.000 K, za 350 kručů z třetího naleziště dostali majitelé po 100 až 40.000 korunách.

Modely obrovských zlatých kručů nalezených v Australii spatřiti lze ve všech museích. Naše České museum nečiní výjimku a vystavuje pod sklem památný kručec z Balaratu. Poměrnou jeho velikost ukazuje přiložený obrázek, zhotovený podle fotografie, kterou musejní adjunkt dr. Vávra k mé žádosti na místě pořídil.

Dolovatí zlato v šachtách založených mělce v naplavěninách byla pro jednotlivé dygry práce ještě nejsnazší, a mohli ji prováděti i dva nebo tři společníci. Nějaký rumpál, okov, síta a rýče byly hlavními pomůckami zlatokopů.

Hlubší šachty počaly se zakládati teprv později. Ještě později došlo na dobývání zlata ze žil vrostlých původně do tvrdých hornin a vyvážených na denní světlo z velikých hlubin za užití složitých strojů. V tomto případě jest dobývání sice

Kručec ryzího zlata z Viktorie.
Dle modelu vystaveného v Českém museu.

pracnější, ale také jistější, vyžaduje však mnohých zkušeností, jež ovládá toliko důvtipný horník, ne pak obyčejný dygr ze zlatonosných polí aluvialních.

Prodlením asi třiceti let vytěžilo se na pevnině australské tolik zlata, že nejmladší ten zeměděl překonal produkci i starých kontinentů. Do roku 1880 dobylo se v Australii za 5600 milionů korun zlata. A byt i později výtěžek drahého kovu klesl, přece bylo to zlato, jež ukázalo tolikým statisícům lidí cestu do Austrálie a pojistilo nejmladšímu kontinentu skvělou budoucnost.

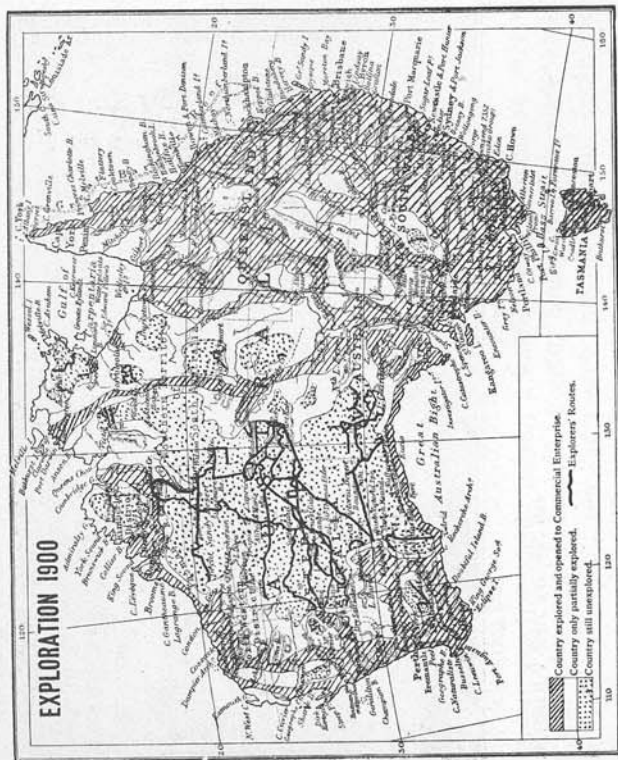
Při divém shonu za zlatem ve východní polovici australské pevniny zapomínalo se na kraje západní. Té doby byla Západní Austrálie prohrašována za zemi, již nejdražší kov chybí. Vláda i soukromníci podnikali pokusy marné, aby zlatá pole vypátrali a oživilí kraje řídko obydlené vydatnějšími proudy přístřehovaleckými. Věštba někdejšího kováře a potom zkušeného zlatokopa Hargreavesa, že se zlato v Západní Australii ve větší míře nikdy nenajde, odradila každého od dalšího počinění.

Ale proroctví povolaneho znalce se nevyplnilo. Koloniální vláda sama nezřekla se ještě vši naděje a vypisovala bohatou odměnu za objevení zlatonosných vrstev v okolí některého přístavu. Stotisíc korun stálo již za to, aby se lidé o vypsanou cenu ucházeli.

Po roce 1890 přicházely z mnohých míst Západní Austrálie již veselejší zprávy o ložiskách zlata. Jednou byl drahý kov zjištěn v kyzech, po druhé v křemenitých žilách, po třetí také v naplaveninách. Brzy přišla radostná zvěst, že bylo nalezeno zlato v řečišti, v horách, na poušti daleko v nitrozemí, v zálivu u samého moře, brzy pak zase kolovalo ve všech novinách, že byla odkryta zlatá ložiska na jihu, severu, západě a východě téže kolonie. Zlatých krajů přibývalo každou chvíli, a s nimi vyrůstaly nové osady v opuštěných končinách západoaustralských jako houby po dešti.

Vládní zeměměřiči stanovili již hranice zlatonosných polí a jdouce s geology ruku v ruce provádějí na mapách rozšíření zlata a jiných užitečných minerálů a produktů přírodních.

Nahlédnete-li do hornické mapy vydané guberniálním zeměpýtcem Maitlandem, užasnete nad rozlohami zlatonosných polí v Západní Australii. Nad to pak nescházejí kolonii

Výzkumy v Australii do r. 1900.

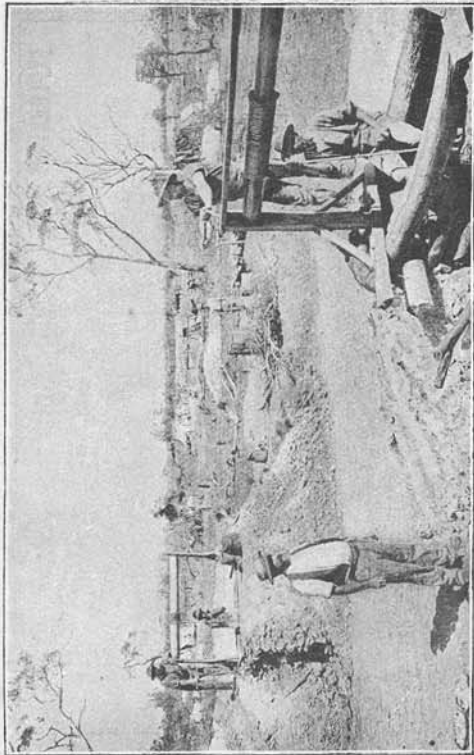
Plocha vyčárkovaná znamená kraje prozkoumané nepravděpodobně " vytečkovaná " " jen částečně prozkoumané a složené " bílá " z velkých částí z písečných pouští. Černé čáry uvnitř značí směry badatelských cest.

ani místa, kde se vyskytují diamanty, rudy železné, měděné, olovené, cínové, antimonové, uhlí, tuha, guano a j.

Zlatonosné kraje tušili geologové australské i na vzdálenějším severu, a výprava Macdonalda byla vyslaná tam r. 1899 potvrdila domněnku. Zlatonosné vrstvy byly nalezeny i na Veliké písečné poušti, ale na osídlení nelze tam pomýšlet. Výprava trpěla hrozně od much a přeletavého písku. Krajina je hotový hrob člověčenstva a nemá blahé budoucnosti.

Macdonaldova výprava jest do dneška nejposlednější expedicí, jež byla podniknuta do neprozkoumaných krajů západoaustralských.

Příložená mapa znázorňuje, které končiny australské jsou ještě nyní zcela nepravděpodobné.

Jak dobývají zlato v Kanovně.

Macdonalda doprovázeli na cestě M. Macrae, zkušební křovák a zlatokop, potom ještě dva Skotové. K jízdě bylo užito čtyř koňů a k nesení potřeb dvou velbloudů.

Zlatá pole v kraji Peak Hillském v poříčí Gascoynu pokládá Macdonald za velmi bohatá. Mladá osada zlatokopecká vypadá utěšeně. Zlato vyskytuje se tam sice v nánosích, ale zlatonosné chuchvalce slepencové jsou tak tvrdy, jako matečná hornina v původních skalách.

Další cestu písčnými dunami vykonal Macdonald se svým soudruhem na velbloudech, ale pro sypký písek nemohl skoro ani postupovati.

V těch místech objevili se též domorodci a vrhali na bělochů oštěpy, ale vystřelená sprcha broků rázem je zahнала do roští.

Že v nehostinných místech Veliké pouště písčné přišlo na zmar již tolik životů lidských, Macdonald také nahlíží.

Kdekoli spatřila výprava papoušky, mohla podle zkušenosti tušit vodu, protože tyto opeření neobjevují se nikdy tam, kde by nemohli ráno a večer pít. *)

*) Na jižní hranice Veliké písčné poušti (Great Sandy Desert) dostal se také se svou výpravou r. 1896 dr. Carnegie, prošel před tím pu-

Jména předních zlatonosných kopanin v Západní Australii zná teď již každé dítě vyrostlé na půdě australského světa. V učebnicích našich čítáme jméno památné Příbrami, v zeměpisech australských *) hlaholí jméno Coolgardie.

Zlatých polí je v Západní Australii již hezká řada: nejdále na severovýchodě Kimberley, na severu Pilbara, dále k jihu Ashburton, Gascoyne, Peak Hill, Murchison, East Murchison, Mount Margaret, Yalgoo, North Coolgardie, Yilgarn, Coolgardie, East Coolgardie, North East Coolgardie a nejjihněji Dundas a Phillips River.

Železná dráha vedené do středisek zlatonosných polí otevřely kolonisační nové kraje, a rychlovlaky do nich vysílané poskytují každému turistovi příležitost, aby mohl nahlédnouti v životní ruch, jenž se tam rozproudil netušenou měrou prodlitím několika měsíců.

Z několika baráků, stanů, zlatokopeckých budek a chýzí vznikla v desíti letech rozlehlá města, a každé z nich honosí se věřejně, že má tolik a tolik kostelů, hotelů, bank, škol, divadel, klubů, nemocnic, časopisů, ulic, pivovarnů, mlýnů, cihelen, že je elektricky osvětleno, elektrickými tratěmi na všechny strany spoujeno a t. d.

Město Coolgardie vzalo sice počátek teprv r. 1892, ale již sedm let na to rozkvetla obec tak, že tam mohla býti uspořádána mezinárodní výstava jakožto první v celé kolonii.

Nyní čítá se ve zlatých polích Coolgardiejských na 40.000 obyvatelů. Čtvrťinu hostí samo město, stojící na prvním místě mezi všemi zlatými báněmi australskými.

Skoro v téže době jako Coolgardie vznikalo nedaleké město Kalgoorlie. Nyní čítá na 20.000 duší, celý pak zlatonosný okrsek do poloměrové vzdálenosti 8 km asi 35.000.

Sousední město Kanovna vyšvihlo se také velmi záhy a čítá s okolním obyvatelstvem na 13.000 lidí.

stinou, zvanou Great Victoria Desert. Uprostřed širošíře poušti pavaloval se ostatek sedla a železný kolík stanový. Sedlo mělo vzešení starodávné a pocházelo snad z výpravy, kterou vedl nešťastný dr. Leichhardt, zaniknuv r. 1847 v neznámých končinách australského nitrozemí beze stopy.

Přehlídky zeměvědných výzkumů ve světě za poslední dobu počínají přimášeti ročenky, jež vycházejí v Těšíně: *Illustrirtes Jahrbuch der Weltreisen* von W. Berdrow. I. roč. 1902.

*) Viz na př. *Geographical Reader and Atlas of Australasia* by C. A. Wittber. London etc. 1898.

Severnějším střediskem zlatokopeckého života je město Menzies.

Denníky a týdeníky, jež tam všudy vycházejí, věnují svůj obsah hlavně záležitostem hornickým. Takovými listy jsou na př. „Coolgardiejský havíř“, „Kalgoorliejský horník“, „Menzieský havíř“, „Magnetové hory havíř“, „Jižního kříže kovkop“ a j.

Čtenáři těchto časopisů čítají nejraději zprávy asi tohoto znění: Posledního dne měsíce prosince r. 1897 našel pan Percy Martin hroudu zlata o váze 463 unci. *) Chuchvalec byl nazván Monarchem

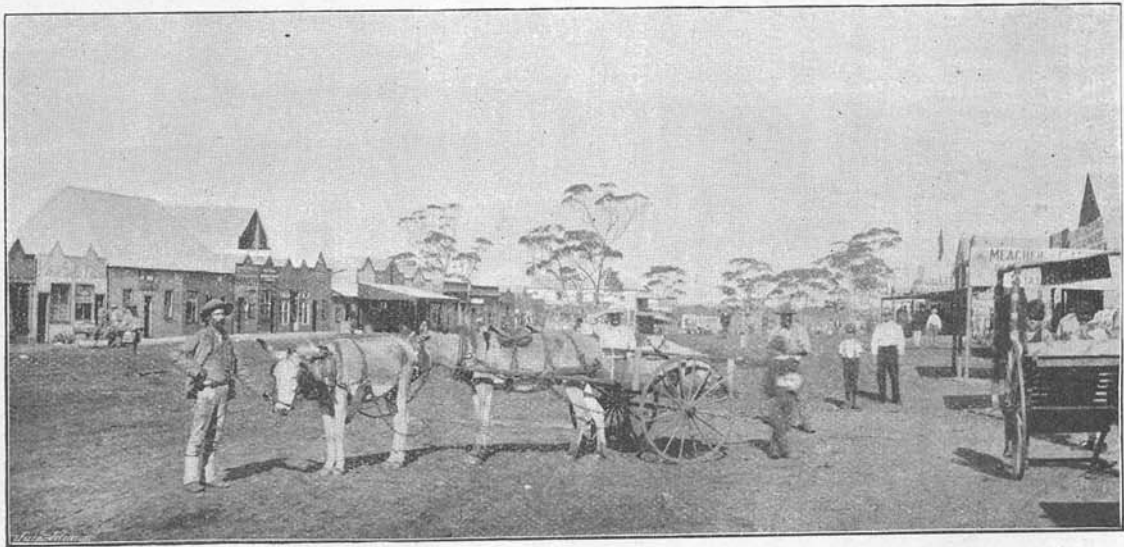
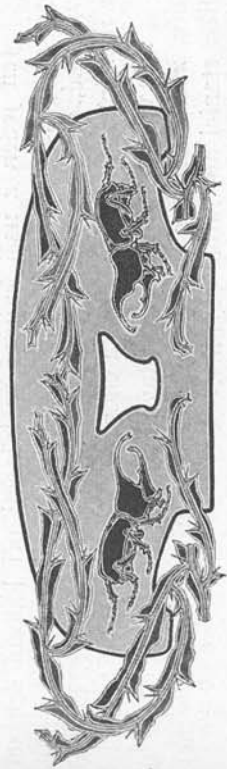
Nebo: Roku 1899 vyvezlo se ze Západní Austrálie celkem 1,434.570 ozs (unci) zlata, jehož cena jest lib. št. 5,451.368 (t. j. asi 130 milionů korun).

Objevením zlatonosných loží v Aljašce na dalekém severu americkém ztratila Austrálie prvenství ve světové těžbě drahého kovu, neboť všechny její kolonie vydobýly zlata za rok 1900 na 3,556.000 unci, kdežto Amerika vyrobila ho 3,830.000 unci.

*) 1 unce zlata přibližně 31 gram, tedy 463 unce 14,45 kg. Dle zprávy podané mincovním ředitelem Spojených států severoamerických výtěžilo se na celém světě zlata

r. 1896	9,820,075 unci v ceně 41,713,715 liber šterl.
1897	11,483,712 " " 48,780,511 " "
1898	14,016,374 " " 59,538,652 " "
1899	14,859,285 " " 61,433,600 " "
1900	12,366,319 " " 51,127,100 " "

Náhly úbytek za poslední rok přičítají lze válce na africkém jihu. Ale také Austrálie ulevila v produkci žlutého kovu. Za to stoupl výtěžek zlata v Kanadě a Koreji. V Americe zaujímá prvé místo Kolorado (36%), po ní Aljaška (33%), potom Kalifornie.

Z ulice města Cologardie.

Fremantleská nemocnice nehostila však pacienta dlouho. Krátce po vylovení nemocný vypustil duši.

Z mělčím fremantleských vyvedl „Královnu Luisu“ lodivoda.

Opět spatřuji po pravici památný ostrov Rottneest a po levici Garden Island. Jsou to australského kontinentu poslední útržky, které vidíme za své plavby podél západních břehů na jih.

* * *

Nejjihnější pobřeží na australském západě není o nic vábnejší nežli břehy při Labutí řece. Nevábilo k sobě ani první mořeplavce holandské, které vítr zavál na australský západ, když se plavili do zaslíbené Indie.

První loď, jež přistála k neznámým břehům australským na západě, byla „Eendragt“, t. j. Svornost, a zakotvila v zátoci, jež byla později nazvána Žraločním zálivem (Sharks Bay).

Když pak v ta místa přišel holandský mořeplavec Vlaming r. 1697, našel na mysu činovou desku s nápisem, že tam „Svornost“ dne 25. října 1616 kotvila.

Také holandský kupci Edel a Houtman dostali se do těch krajů proti své vůli r. 1619 a čekali každou chvíli, že se jejich koráb ztroskotá o nebezpečná úskalí, jež vrobí pevninu západně australskou při 29° jižní šířky. Ale vyvázli bez úrazu. Ostražité vedení korábu zachránilo posádku lodní před pohromou.

Jiným korábům dařilo se v nebezpečných těch útesech hůře, a plavci měli všecku přičinu řídit tam své lodě co nejpozorněji.

Řada historických těch skalisek zove se do dneška *Abrolhos* nebo *Houtman Rocks*.

Prvé jméno *Abrolhos* vzato jest z portugalštiny a správně se španělským *Abreojos* nebo *Abrojos*, znamenajíc na česko pozor nebo otevři oči.

O tři léta později ocitla se u západních břehů australských holandská loď „Leeuwin“, t. j. Lvíce, a rozhojnila opět zeměvědné známosti o australské pevnině, nazývané tehdy *Hollandia Nova*, t. j. Holand Nový.

Na mapě z té doby pocházející zobrazena jest toliko asi polovička nynější Austrálie a čtou se na ní jména: *Země Lvičina*, *Země Edlova*, *Země Svornosti* a j.

Josef Kofenský: Cesta k protinožcům.

177

Z Fremantlu do Adelaide.

Rady pasažerů valně prořídly, když „Královna Luisa“ opouštěla po neočekávané delší zastávce přístav fremantleský. Krajana Ulrich dlouho mával šátkem na písčném nábreží a vyprovázel mě v duchu na další pout do Austrálie Jižní. Poslední slova loučení zanikla již mnohem dříve v šumu parního stroje a v hlaholu veselého pochodu, vytrubovaného na palubě lodní kapelou.

Také bývalí naši spolucestující, kteří opustili loď ve Fremantlu, přišli se s přátely rozloučit. Přirostli si na vzájem tak k srdci, jako dávní druhové z mladosti, a přece pojilo je naše přátelství teprv asi měsíc.

Jen jeden z naší kajutní společnosti při loučení scházel: byl to vrchní číšník. Ač ho soužil plicní neduh již na půdě evropské, přec se vydal se svou lodí opět do Austrálie. Doufal, že mořský vzduch ho posilní a chorobu jeho vyhojí.

Ale v Indickém moři dostavila se tělesná slabost již v té míře, že lodní lékař uznal za dobré vyložit nemocného v nejbližší stanici australské pevniny.

Neveselá zpráva o smutné budoucnosti nemocného vzbudila soustrast u všech pasažerů, a ve chvíli byla sebrána slušná suma peněz, aby těžký pacient mohl si v nemocnici přilepšiti.

176

Ale byt i Holanďané byli první, kteří objevili kraje australské pevniny, přece nestali se pány nejmladšího zemědílu. Skvělý ten dar přírody padl bezděky do klína tomu národu, jenž svírá nyní zámožnými osadami celý svět.

* * *

Výzdoba lodních salonů vzala na se počátkem plavby do Adelaidy novou tvář. Kam jen člověk pohlédl, všudy skvěly se trsy a snítky nádherných květin západoaustralských. Kde kdo z nováčků byl, každý vrátil se z australských hvozdtů s kyticí podivuhodného kvítí, před tím snad ještě nikdy nevidaného, a honosil se jí jako nevinnou trofejí, získanou hned za prvé návštěvy na půdě nejmladšího zemědílu.

Co bylo v každém kvítí krásy, půvabů a tajemství, jež rozřešití nebylo na prvý pohled snadno!

Co otázek vnučuje se pozorovateli, zadívá-li se na přeopdivné ústroje květové a listové! Skoro ze všech australských zjevů rostlinných vane cizí, tajemný svět.

Nejvíce obdivu klidily květy a plody banksiové, ale nejdelé krásily salony kytice uvité z australských imortelek. Mnohé z nich se žloutly jako zlato, jiné jako síra, nebo rděly se nachem červánků.

Rodina australských imortelek, správněných s našimi protěžemi a zvaných botanicky *Helichrysum*, jest velmi četná. Ale rodem tím pyšní se také jiné díly světa, zvláště pak písčité kraje africké. Jen Kolumbovu světu rod ten chybí.

V jiných kyticích lodních salonů nescházely ani květy motýlovitého kliantu, památného již z dob, kdy připravil se ke břehům západoaustralským dobrodružný Dampier.

Bylo to na březích souostroví, jež se podnes nazývá jménem Dampierovým. Dampier, sběhlý jako flibustýr celého světa, viděl sice kvěsti na svých loupežných výpravách s bukanýry kvítí všeho druhu, ale přece žasl, když se zjevila před ním australská flora v rozpuku a plném květu.

Mezi nejhezčími květinami viděl Dampier byliny, které také již dozrávaly v plody podobné luskám hrachovým. Také listy a květy upomínaly na hrách.

Krásná tato květina Dampierem objevená rozšířila se brzy po všech sklenicích evropských. Zahradníci rádi ji pěstují pro veliké a nádherné květy, zovouce ji botanicky *Clianthus Dampieri*.

Na Dampiera, nejodvážnějšího mořeplavce 17. století, upomínají mnohé názvy v zeměvědě. Zásluhy, jichž si vydobyl v dějinách mořeplavby a světových objevů, zmírňují neprávnosti, jichž se dopouštěl s ostatními flibustýry na zemi i na vodě. Od lehkých člunů zvaných *flibot* vzali své jméno.

Zkušenosti, kterými se Dampier obohatil za loupežných výprav proti Španělsku v Americe, přišly mu vhod, když se navrátil do Anglie a k vyzvání admirality přijal řízení výpravy do Tichého oceánu.

V posledním roce 17. století přistala Dampierova loď k západním břehům australským, a velitel její zaznamenával poprvé všechny podrobnosti o tamější přírodě a tamějších obyvatelích.

Ale obraz vylíčených poměrů australských byl málo vábný. Dampier píše o nové zemi, že jest chudá, nehostinná a nevhodná pro obývání.

* * *

Domácích listů vycházejících ve Fremantlu a Perthu objevilo se v salonech lodních několik. Z jedněch dovidáme se o slavnostech, jež se chystají k zahájení nové vlády ve Spojených státech australských, druhé listy oznamují hned na prvé straně, že v Národním hostinci v Perthu lze dostati k večeri nejlepší australské ústřice, v jiných časopisech rozebírala se otázka dělnická a koho voliti v Perthu za purkmistra.

Kandidátů pro mayorskou hodnost hlavního města bylo tehdy několik. Jedním byl majitel zlatých dolů a mnohonásobný milionář pan B. Měl tedy k příštímú úřadu svému všechny žádoucí schopnosti.

Jenom jedna vlastnost kalila nastávajícímu starostovi budoucí štěstí, a tu mu vyčítaly konservativní listy: pan B. provinil se velice, že pojal za ženu spořádanou číšnici z veřejného baru. Jak by se mohla posaditi vedle takové paní purkmistrové vznešená vévodkyně z Yorku, až tam zavítá se svým manželem

vyslaným anglickou královnou k památnému dni, kdy oslavovali se bude při banketu „Commonwealth of Australia“!

Z malichernosti a křehkosti lidské nevymanila se ani svobody milovná pevnina našich protinožců.

* * *

O novém zřízení státním v Australii psaly se tehdy články ve všech listech. Většina byla pro nový státní útvar, menšina mluvila proti vzájemné federaci a proti založení nové říše na jižní polokouli.

Čeho se v mateřské Anglii před lety lekali, stalo se dnes skutkem, a co vyhlašovalo se dříve za vlastizradu, velebí se nyní jako znamenitý kousek státnického umění Chamberlainova. Že může být zámožná osada, vzdálená od Evropy na 20.000 km, spravována v residenci nad Temží jen stěží a nedostatečně, nahlížel ne jeden moudrý státník a radil, aby dostalo se samosprávy také Australii.

Ale po veřejném tom projevu vyřítla se na rádce celá Anglie evropská. Viděla již jasně v duchu, jak se nevděčné dítě trhá od pečlivé matere a zařizuje si vlastní domácnost.

Leč čas umoudřil protivníky, a samospráva australských kolonií uznána pojednou za státní nutnost. A že britské osady zámožské nebyly evropské Anglii nevděčny, ukázalo se za posledních válek na africkém jihu. Ve vlasteneckém nadšení proti Boerům stála Australie kdysi očerňovaná v popředí, a podpory, jichž poskytovala, přesahovaly až její finanční síly. Proto si také Anglie pospíšila, aby, uznávajíc vlastenečství celého australského jihu, potvrdila nový státní svazek s nejlepší důvěrou i v příští budoucnost.

Sjednocené osady australské jsou opětným dokladem, jak promyšlené umí anglosaský živel země kolonizovati.

Kdo by se byl nadál, že tam, kde ještě před stovceti lety byly kraje prázdné všeho vzdělaného člověčenstva a povědomé zeměvědcům toliko z úzkých pruhů pobřežních, vzkvete sedmero kolonií a že šest z nich spojí se ve mnohosičnou říši?

Širošírá pevnina australská, ozářená poprvé podrobnějšími výzkumy Cookovými, byla původně hroblem lidské svobody. Byla zámožskou osadou zločinců, vyvážených daleko od rodné

země anglické z toho důvodu, aby mohl vzejít vlastní křýžený prospěch a mír.

Ale kraje prokleté proměnily se brzy v zemi zaslíbenou. Vlna a zlato staly se lákavým heslem proudů vystěhovaleckých, a nežli minulo několik desetiletí, počítaly se na dalekém jihu tyto kolonie: Nový Jižní Wales, Tasmanie, Viktorie, Jižní Austrálie, Queensland, Nový Zéland, Západní Austrálie, každá o rozloze mnoha tisíc kilometrů, o své vlastní správě a o vlastním zřízení. Celní hranice oddělovaly Australii od Anglie a osadu od osady sousední a byly příčinou častých neshod a sporů.

Ale samostatnost jednotlivých kolonií byla jen ke škodě ohromného celku. A přece bylo již svrchované třeba sesílití moc Austrálie jakožto tělesa jednotného a opírajícího se o spo-
lečné síly.*)

O spojení všech australských států v mohutný stát jediný zasazovali se někteří poslanci již r. 1883. Porady konaly se v Sydney, ale nevedly k žádoucímu cíli pro neshody, jakéž vyplývaly ze zvláštních poměrů jednotlivých osad.

O málo lepší výsledky měly porady r. 1891. Za základ byl vzat vzor ústavy kanadské. Ale ohromný výdaj za spolkové vojsko, loďstvo a j. odňalo zástupcům osad chut, aby se ujímali nového státního zřízení. Nejedna kolonie buďovala své rozpočty jenom na příjmech, jež plynuly z vybírání cla, a nechtěla se ho odříci v zájmu celního svazu.

Ale neunavný hlasatel státní jednoty australské a na slovo vzatý řečník pan Reid nedal myšlenku utuchnouti, jezdil přes všeku svoji télnatost z kraje do kraje, od města k městu, z osady do osady a líčil plamenným slovem a britským vtípem šosácké názory urputných protivníků. Všudy, kde se objevil, strhl na svou stranu všechno posluchačstvo.

Australské dámy nebyly ve schůzích činitelem posledním. Dostavovaly se k přednáškám i s nemluvíuaty u prsou a vyšlapávaly cestičky k volebnímu osudí. Vypovídám z vlastní zkušenosti a co jsem sám viděl a slyšel za veřejných schůzí pořádaných někdejším premierem Nového Jižního Walesu.

Není pochybnosti, že nezištnému Reidovi náleží největší zásluha o scelení australských kolonií v mohutný stát.

Roku 1898 zjistilo se hlasováním, kdo je pro australskou federaci (Federal Bill) a kdo proti ní. Obyvatelstvo čtyř ko-

*) Dr. A. Zimmermann: Weltpolitisches. V Berlíně. 1901.

lonii kladlo své hlasy na váhu: 219.000 osob hlasovalo pro založení nového soustátí a 108.000 proti federaci. V Novém Jižním Walesu s hlavním městem Sydney nebylo dosaženo většiny, a federace padla.

Ale zájem pro nové státní zřízení proudil tak mocně noviny a lidem, že r. 1899 hlasováno opětne, a to v pěti koloních. Poměr hlasů byl již příznivější: 377.600:145.000. V Sydney byla sice získána většina toliko 500 hlasů, ale celkem nabýli federalisté vrchu.

Téhož roku byl požádán anglický parlament, aby uznal zřízení Australského soustátí a dal je korunou potvrditi.

Koloním menším kynul z federace prospěch, větší osady očekávaly poškození svého hospodářství.

Ale i tyto neshody se vyrovnaly uvalením cla na zboží přivážené do Sydneye. Z vítězku toho měl se zapraviti všecken náklad na spolkovou vládu.

Některé odstavce navrženého zákona nelíbily se Anglii. Zvláště odporoval ministr Chamberlain paragrafu, jímž měla přestati na dobro dosavadní nejvyšší odvolací instance státní rady, zvaná Privy Council.

Ale na zahájení vyjednávání Australané nic nedali, a anglický parlament potvrdil ústavu Australského soustátí v máji r. 1900.

Aby však politické styky s Anglií trvaly i na dále, ponechal parlament novému soustátí na vůli, chce-li státní radu uznati a dovolávati se jejího rozhodnutí.

Anglie naklonila si Australany pro svůj návrh, upravila zastaralé složení nejvyššího úřadu a zřídila v něm místa, jichž se mělo dostati zástupcům z Kanady, Austrálie, jižní Afriky a Indie. Vysoká hodnost paira, doživotní místo v panské sněmovně a roční důchod 150.000 korun byly lákadly dobře nastrojenými.

Zřízení Australského soustátí bylo královnou potvrzeno dne 9. července 1900, a prvním dnem XX. století rozhojneny jsou světové říše o stát nový, založený podle vzoru kanadského.

Austrálie Západní, jež otálela nejdéle, připojila se konečně k Unii také. I skládá se tedy Australské soustátí z pěti osad kontinentálních (celé Austrálie) a z ostrovní kolonie Tasmanské.

Nový Zéland jest vzdálen od Austrálie příliš daleko a po-držel dosavadní samostatné zřízení. Poměr jeho bude asi takový, jaký zaujímá Nový Foundland oproti Kanadě.

Anglická koruna zastupována jest v Australském soustátí generálním guvernérem. Nyní jest jím skotský hrabě Hopetoun. Za svou hodnost běhe králův zástupce podle zákona lib. šterl. 10.000, t. j. asi čtvrt milionu korun ročního důchodu a má své sídlo prozatím v Sydneyi.

Vláda spolková spočívá v rukou zástupců vyslaných ze spolkového senátu a sněmovny.

Senátoři volí se ze spolkových poslanců. Každý spolkový stát má jich nejméně pět. Další číslo řídí se podle počtu obyvatelstva. *)

Spolkový parlament byl zahájen v Melbourně ve státě Viktorijském, ale později bude zasedati v Novém Jižním Walesu, a to v místě, jež bude vzdáleno od Sydneye alespoň 100 anglických mil. Do té doby, nežli vznikne nová residence spolková, bude spolkový parlament pouhým nájemníkem.

Již tedy vlaje po všech vlastech nové Unie australská vlajka: čtyry hvězdy uprostřed pole věští říši rozloženou na obrácené polokouli světa pod Jižním křížem, a šest hvězdíček v rohu hlásá dějiny, že šestero zemí sloučilo se v jednotné hospodářství.

* * *

Potomci bývalých zločinců a provinilců rozhodují dnes s ostatními občany o osudech Australské unie a zaujímají ve veřejném působení právě tak čestné místo jako potomci nejstarších přistěhovalců. Volnost a rovnost stala se demokratickým heslem ve všech osadách australských. Občanské volnosti a občanských práv požívá tam v plné míře pán i nepán. Pány situace stavají se nyní v australských zemích dělníci

Je-li někde ráj dělného lidu, nehledej ho nikdo ve chlubné Evropě, ale najdeš ho jistě v nejmladší říši našich protinožců, ne-li již ve všech, tedy aspoň v nejpřednějších koloniích. Na ostatní dojde průběhem přirozených poměrů.

*) Podrobnosti zákona uvádeného krátce jako »The Commonwealth of Australia Constitution Act« obsaženy jsou také ve výborné ročence The Australian Handbook for 1901. Vychází v Londýně (Gordon & Gotch).

Jak australské dělnictvo umí své zájmy obhajovat a zjednávatí platnosti svému snesení mezi zaměstnavateli, poučují nás všechny australské časopisy v každém čísle. Dělnictvo má tam již ve své moci továrny, a hlasy jeho rozhodují nejenom o výši denní mzdy, ale také o zástupcích v parlamentě. Dělnická unie drží pevně v rukou hospodářskou budoucnost celé pevniny i přiléhajících ostrovů.

Lákový vzor přišel skoro z nejdálnějšího jihu, z Nového Zélandu. Komu by se nelíbilo? Z usnesení pracovní rady musí se platit tomu a tomu dělníku tolik a tolik. Kdo dosáhne jistého věku a je nemajetný, přísluší mu státní výslužné, stanovené parlamentem.

Taková a podobná snesení zákonodárných sborů stala se také heslem všeho dělného lidu na sousedním kontinentu, a teorie socialismu řeší se tam v životě způsobem, jenž může sloužiti za vzor ostatním dílům světa. *)

Silné moci dělnické unie zpěchovali se chleboďárci marně a povolili. Po Novém Zélandě dobylo dělnictvo vítězství nejprve ve Viktorii. Nejdále se bránil Nový Jižní Wales, ale povolil již také.

Pan Métin, jenž obdržel jednu z cen vypisovaných pařížskou universitou a udílených na studijní cesty do světa, vrátil se všecek nadšen, poznav na vlastní oči šťastné výsledky sociálních snah v nejmiladším zemědělu. A přece je tam národní hospodářství zdrávo ve všech hlavních věcech.

Vysoké mzdy a laciné potraviny mohou skutečně vésti k výroku, že je Austrálie zasíbenou zemí dělného lidu. Nikde prý se nesní tolik laciného masa, jako v Australii.

A já dodávám, že málo kde viděl jsem domácnosti dělníků tak spořádané a čisté jako v zemích našich protinožců. Bez lázeňské komůrky neobejde se tam žádný domov, ani na putině dřevěná hospůdka krytá zvlněným plechem.

Občan australský nedává přednost domům malebným, zobeným arkýři a výklenky, nelibuje si také v přítmi parádních

*) Výňatky ze spisu Alberta Métina, jenž zajel za studiem socialismu schválně do australského světa (napsal o svém pozorování dílo »Le socialisme sans doctrines. La question ouvrière et agricole en Australie et Nouvelle Zélande«. V Paříži 1902) přinesly »Hlas národa« dne 11. května 1902 a »Česká Vídeň« dne 25. března téhož roku.

Obraz koloniálního vývoje přináší také článek dra Pecha ve výroční zprávě Československé akademie obchodní za r. 1901—2.

salonů, ale miluje hodné světla, hodné vzduchu a hodné čistoty v kuchyni, v ložnici, na zahrádce i na dvorku. Že řídí se Australan podle slov „čistota půl zdraví“ také na místech, na něž jinde zhusta tak se zapomíná a jež bývají pravým paskvilem vzdělané rodiny, budíž zde zřejmé povědění.

Pan Métin mluví pravdu, tvrdí-li o australských dělnících, že mají pěkné manýry a že stojí morálně vysoko. Sporty všeho druhu nahrazují jim páchnoucí výčepny, v nichž dělný lid jiných světů domnívá se na těle i na duchu okřívati, propijeje v nich mnohdy poslední groš týdenní mzdy.

Po osmihodinné práci zbývá australskému dělníku dosti času, aby se mohl věnovati květnici najatého domku, aby okřival sportem za odpoledních prázdnin každé soboty a aby prožíval s rodinou neděle a svátky pod modrým nebem při číši čaje a živných zákuscích.

Šťastné dělnictvo, kde dva mistři behají za jedním tovaryšem a několik továrníků za jedinou dělnou osobou.

Australští zaměstnavatelé jsou v hrsti dělnictva, a dělný lid to je, jenž určuje politické a národohospodářské směry.

Kandidáti poslanectví musí se zaručiti dělníkům jakožto voličům již předem, že budou jednati ve smyslu požadavků dělnickou unii stanovených, a jistě by neprošli, kdyby neslibovali hory doly. Prohlašují ve všech listech své politické vyznání asi tohoto obsahu: Zasadím se vši silou, aby barevné dělnictvo (Čiňané, Malajci, Žaponci) nebylo do kolonie připouštěno a nepokožovalo nízkou mzdou zájmy dělného lidu našeho...

Ale na tom snad není dosti. Kandidát poslanectví musí slíbiti, že bude hájiti zásadu „Austrálie pro Australany“ a že se vynasnaží, aby další stěhování bílého dělnictva do Austrálie bylo omezeno co nejvíce, a oddálila se tak ještě v čas konkurence velmi nebezpečná pracovním silám nynějším.

Ba mezinárodní sjezd dělnictva, konaný v Brisbanu v měsíci květnu 1899 a zastoupený dělnickými uniemi z Queenslandu, Nového Jižního Walesu, Viktorie a Jižní Austrálie, usnesl se i na tom, aby vůbec všem cizincům byl přístup do australských osad zakázán.

Nyní má australské dělnictvo rozhodující vliv v životě společenském, ale domohlo se ho teprv po tuhé boji a krušném zápasu.

O požadavcích dělného lidu vznikly vážné spory na sklonku let osmdesátých. Proti němu stáli svorně farmáři, ovčáři a kapitalisté a neuznávali za nutné, aby mělo dělnictvo větší podíl na výtežku z práce.

Dělnictvo hrozilo stávkou a stávkovalo, kde se jen našly příležitosti.

Roku 1890 vypukla stávka jen proto, že jistý majitel lodí nechtěl přijati do práce propuštěného dělníka. Ke stávce přístavních dělníků přidali se jiní, a práce utuchly na všech místech.

Ale také zaměstnavatelé se sjednotili, setrvali v odporu a — zvítězili.

Brzy na to dostavil se obecný úpadek finanční, a firma za firmou se kácela. Záhuby přivodily hlavně spekulace pozemkové a papírové. Lid potuloval se bez práce, a kolonie pozbývaly úvěru doma i za mořem.

Leč přirozené bohatství vyvedlo Australii ze zoufalství v té míře, že se záhy opět uzdravila. Novým svazem státním přibýlo jí posily a nového života. A že se stane prodlením doby zcela samostatnou a na evropské Anglii ve všem nezávislou, vysvítá již z veřejných řečí pronášených australskými ministry.

Čítáním hospodářských i politických listů australských, rozhozených po lodních salonech, otevíral se mi jako nováčku i v těchto kusech sociální obzor zcela jiný nežli pod oblohou nebe severního.

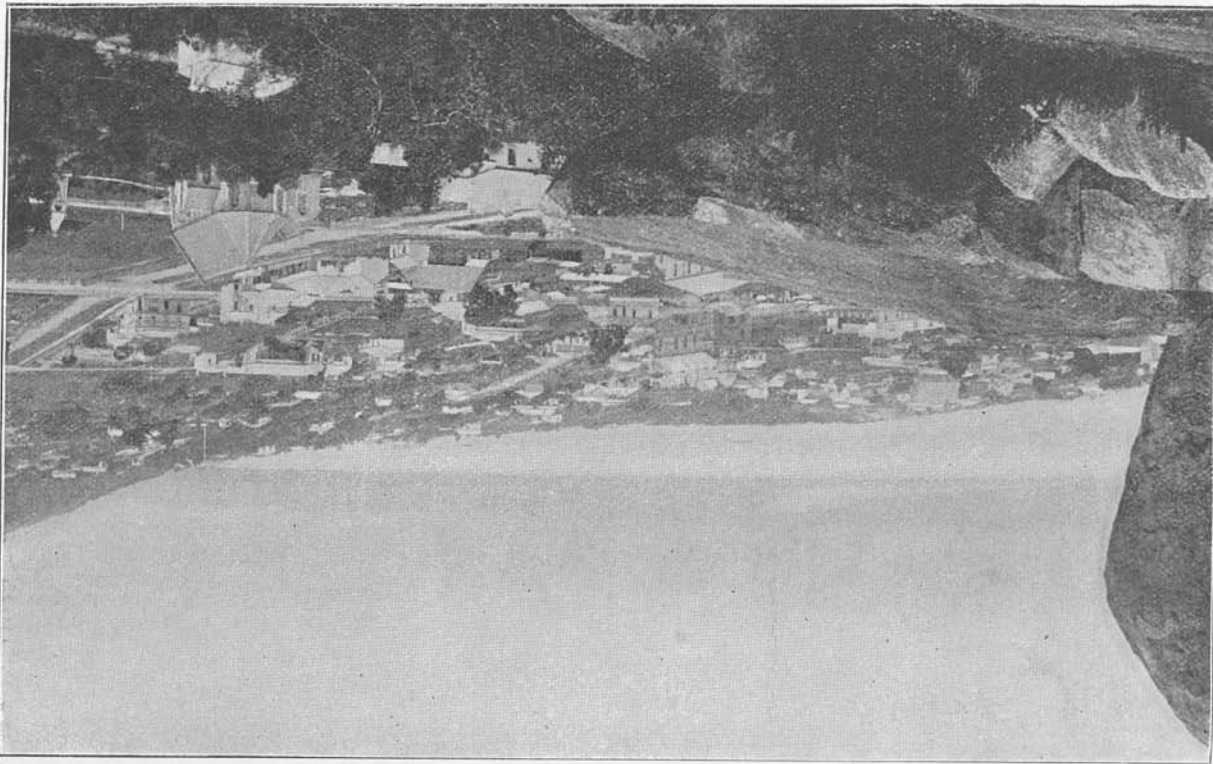
*

*

Za plavby podél mysu Lvičina, nazývaného podle nekdějšího korábu „Leeuwin“, dmulo se moře táhlými vlnami a našedlo přídu parolodi do veliké výše.

Z potáčení nevyšli jsme po mnoho hodin. Sklenice na rozprostřené tabuli zvonily, talíře sjížděly, láhve se převrhovaly. Samým lomcováním bylo těžko najíti pro sousto cestu do úst.

Proto dostavil se k hodům málokterý pasażér. Stačil poutný pohled na stoly vroubené toho dne vysokými listami, a již každý tušil veselý rej jídelního náčiní za společné hostiny. Jen několik jich bylo, kteří vytrvali při hodech, i když kolem nich celý svět se točil a řítí.

Město Albany v Západní Australii.

V kabinách dýchalo se již příjemně. Vysoké teploty ulevily větrem, jenž vanul ze studeného jihu. Dne 24. října ukazoval teploměr o 9. hodině ranní 15° C., o polednách 17° C. A přece plula loď při 35° j. š.

Kurs „Královny Luisy“ vedl blízko nejjižnějšího pobřeží Západní Austrálie, a bylo viděti jasné, jak se tam vlny přibíjely třístí, došplhávající se vysoko po srázném úskalí.

Ve svitu poledního slunce ukázalo se také město Albany, rozložené v zátoce dobře chráněné a řečené King George Sound. Poštovní parolodi Bremského lloydu tam nezastavují.

Podnebí tamějšího pobřeží jest velmi příjemné, a obyvatelstvo nepocítuje nikdy tolik trýzně, jakou zkouší osadníci za psích dnů v Adelaide, Melbourne a Sydney. Té doby stává se město Albany, pojmenované dle starého názvu Skotska (Albion), útočištěm četných hostů z palčivější Austrálie.

Nyní má Albany přes 3000 obyvatelů.

Nejdále na sever uzavírala na pevnině obzor hora Ellen Peak jakožto krajní bod horstva Stirlingova a vysoká asi tisíc metrů.

Svým jménem upomíná horstvo na prvního guvernéra Západní Austrálie, Stirlinga.

Od mysu Lvičina poletovali albatrosové kolem lodi již houfně a nespustili se jí až teprv ve Spencrově zálivu.

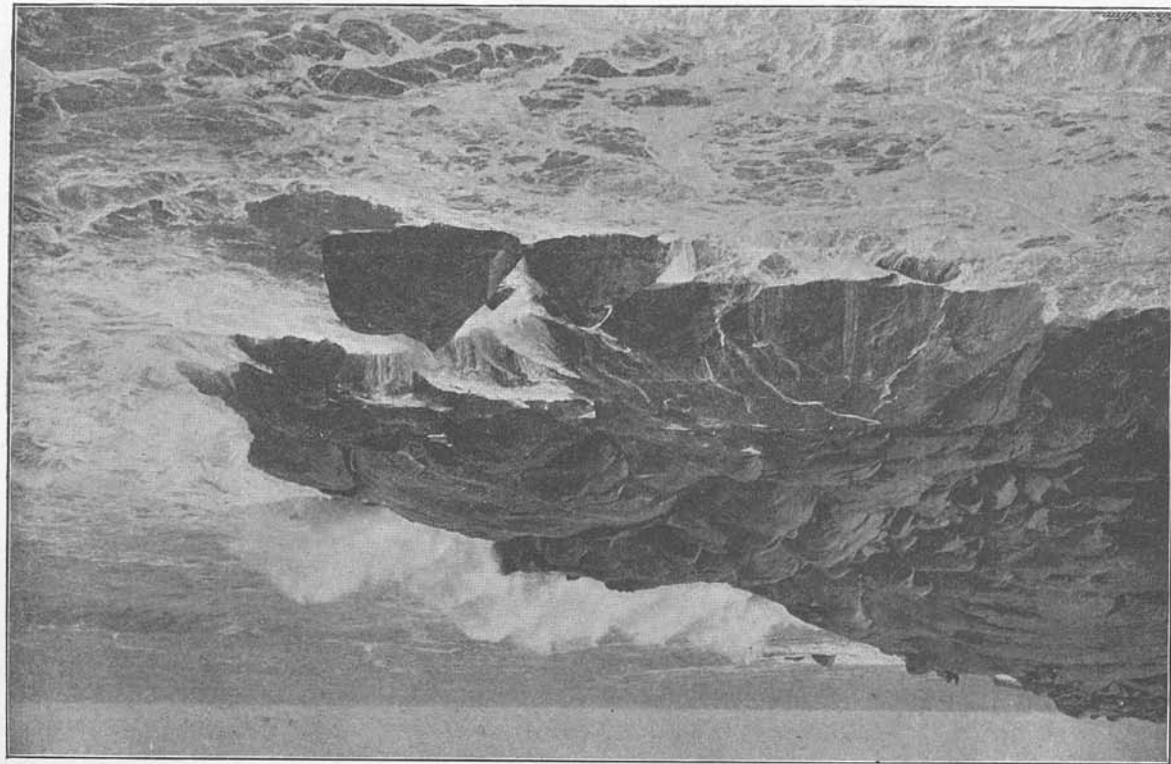
Za krásného jitra dne 27. října plula loď mezi jižními břehy poloostrova Yorke a ostrovem Klokáním (Kangaroo Id.), tedy průlivem, kudy se kdysi plavil koráb „Investigator“, t. j. Patradel. Po něm zове se kanál do dneška Investigator's Strait.

Dva majáky ukazují do průlivu cestu za noci. Jeden svítí na ostrově Klokáním, druhý blízko břehů pevniných na ostrůvku Althorповé, obývaném toliko dvěma rodinami majákových strážců.

Jméno své obdržel ostrov k uctění památky prvního lorda v anglické admirálitě.

Z ostrova Althorпова signalisuje se příjezd parolodi na blízkou pevninu a oznamuje se pak dále telegrafem do Adelaidey.

Ostrov Klokáním zůstával na obzoru po několik hodin naší plavby. Pluli jsme podél jeho délky, činící od východu k západu asi 150 km. Asi třetinu tohoto čísla zaujímá jeho šířka.

Od čeho ta souš vzala své jméno, leží již v samém názvu. S hojnou kořistí tam ulovenou byl již spokojen znamenitý zkoumatel australských břehů, anglický mořeplavec Matthew Flinders, když prozkoumával ostrov r. 1802. Dne 22. března ulovil tam se svými soudruhy přes 30 velikých a tmavohnědých kangarů (klokanů). Lodní posádka měla práci celé odpoledne, nežli ulovené klokany stáhla. Zásobila se tak na delší čas chutnou zvěřinou. Každý kus vážil prý 69 až 125 liber.

Dnes ovšem jsou klokaní na ostrově již na dobro vyhubeni. Stihl je týž osud, jako tamější pštrosovitě ptáky emu, které tam lovili účastníci výzkumné lodi francouzské, vedené zkušeným mořeplavcem a přírodopyscem Baudinem skoro v týž čas, když probádal australské ty kraje Flinders.

Ze své výzkumné cesty po Tichém oceáně, zvláště pak po Australii, přinesl Baudin mnoho nových přírodnin. Ale nejcennější mezi všemi byli tři živí pštrosové emu, kteří se ve zdraví dostali až do Paříže. Párek těchto ptáků žil v residenci nad Sekvanou až do r. 1822. Když pak tam život dokonali, byly uloženy jejich ostatky v muzeu.

Bližším zkoumáním se ukázalo, že ostatky australských pštrosů z Klokaního ostrova jsou na světě jedinými toho druhu, protože pocházejí z opěřenců, kteří vypadali zcela jinak, nežli jejich pokrevenci z australského kontinentu. Té doby však nežil již na Klokaním ostrově ani jediný emu a vyhuben tam byl do posledního zároven s obrovskými klokaný.

Záhuba černých pštrosů emu na Klokaním ostrově náleží k nejsmutnějším záznamům v dějinách říše ptačí a jest nejobo-
lestnější ztrátou ornithologickou v minulém století.

Po obrovských opěřencích Klokaního ostrova zbyly toliko kostry a kůže a potom jméno vymřelého toho druhu: *Dromaeus ater* — emu černý.

Pařížské muzeum má dva exempláře drahocenných těch bytostí. O třetí kostře dlouho se nevědělo, až ji pojednou zji-
stili r. 1900 v muzeu ve Florencii.

Klokaní ostrov zůstal pustinou skoro do dneška. Ač je jen o málo menší nežli naše Slezsko, přece hostí jenom na 600 obyvatelů.

Na Klokaní ostrov přišli první přistěhovalci Jižní Australie. Přivezla je „Cygnet“, t. j. Labut. Ale sotva se tam r. 1836 poohledli, plavili se dále k pevnině (kde se rozkládá nyníjší

lázeňské město Glenelg), usadili se několik mil od břehu při řece, jež zve se na památku prvního vůdce vystěhovaleckého River Torrens, t. j. řeka Torrens, položili tak základ k příštímú městu a nazvali osadu k uctění tehdejší královny anglické Adelaidou.

* *

Věčer dne 27. října byla chvíle loučení.

Pluky obrovských albatrosů a buřňáků přestaly obletovati „Královnu Luisu“ již u ostrova Klokaního, a pasažéři, jejichž plavba končila v přístavě Adelaidském, loučili se s přáteli, s nimiž žili po mnoho neděl v nejlepší shodě.

Již plujeme ve vodách zálivu Vincentova, balíme své raňky a připravujeme se v čas k vylodění.

Slunečná koule zlatila ještě moře a břehy, když signál svolával panstvo k večěři, tohoto dne mnohem dříve nežli jindy, abychom neodešli posledního dne své plavby nenasytění a nevstoupili na půdu Jižní Austrálie o hladu a žízni.

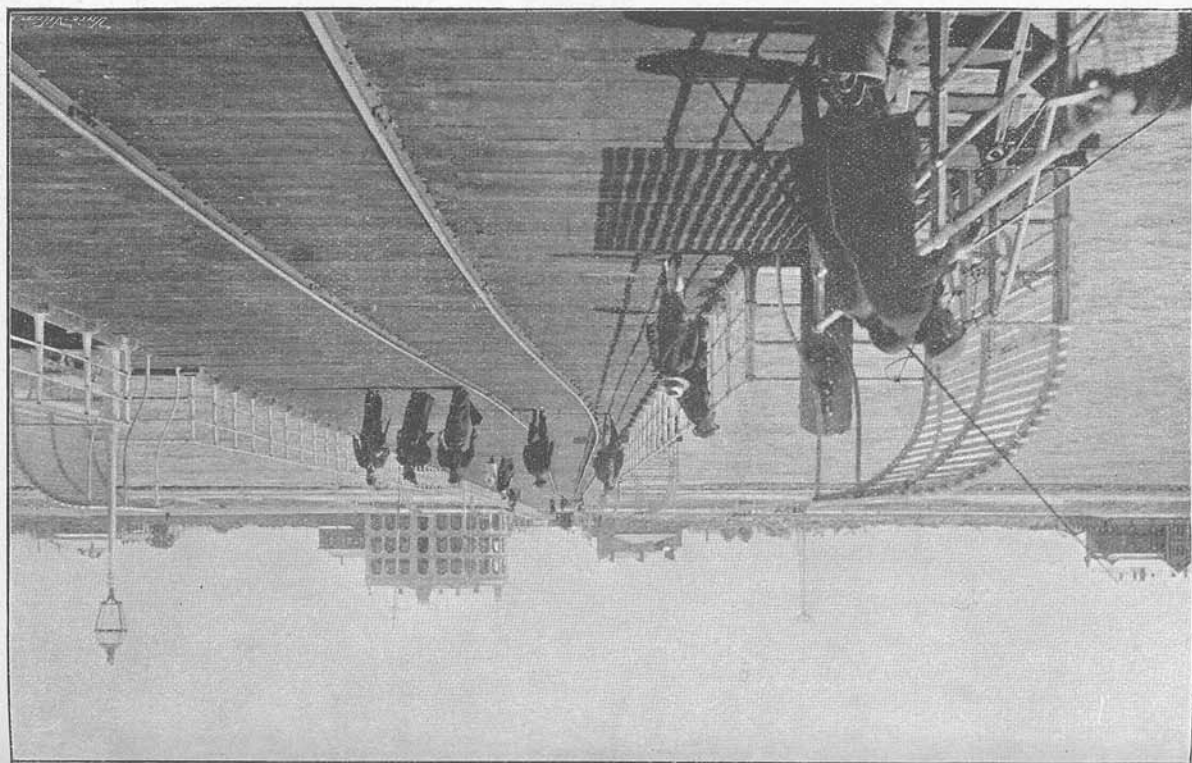
Účty za nápoje vyrovnávaly se již po polednách. Také rozdávalo se zproprité vrchnímu číšníkú, stolním sluhům, lázeňskému, pokojským, hudebníkům a j.

Někteří pocestní, jichž konečným cílem bylo město Melbourne, vystupovali již v Adelaidě a budou se ubíratí dále železnicí. Nezapomenou-li si dáti potvrzení od lodního pokladníka, že konečnou jejich stanicí byl přístav melbournský, obdrží železniční lístek za cenu valně sníženou.

To platí i pro takové pasažéry, kteří opouštějí loď v Melbourne a vykonávají cestu do Sydneye po železnici.

Jiní z našich přátel lodních plavili se pak ještě z Austrálie na Nový Zéland. Ale jakkoli Severoněmecký lloyd neudrňuje spojení mezi australskou pevninou a Novým Zélandem a Tasmanií svými vlastními parníky, přece vydává přímé lístky z Brem až do Launcestonu a Hobartu (Tasmanie) a na Nový Zéland. V tomto posledním případě stojí přeplava v první a druhé třídě o 65 marek více. Platí se tedy z Brem na Nový Zéland

v první třídě 1290 až 1460 a 65 marek,
ve druhé kajuté 725 až 835 a 65 marek.

V přístavě Adelaidském.

Již se stmívalo, když „Královna Luisa“ veplula do rejdy Adelaidského přístavu, vydaného v šanc všem námořským větrům a bouřím, a byla již čirá tma, když zarachotily řetězy a pohroužily se s ohromnou kotvou do hlubin.

Ve chvíli míhala se pak kolem nás červená světla parních tendrů, přicházejících vstříc zámořskému korábu, aby vylodily pasažéry a odvezly je k železnému pieru, zvanému Semaphore. Té doby bylo moře velice pohnuto, a vlnobití stěžovalo vylodění.

Každý vrhal se v pravý okamžik s lodního můstku do parní bárky a seskakoval do ní i s nebezpečnostním životem. Z výkřiků a výstrah „Pozor na nohy“, „Pozor na hlavu“, „Držte se“, „Skočte“ a t. d. naskakovala slabochům husí kůže. Nejedem usmíval se plačky i radostí, že nesletěl do moře zároveň se svým zavazadlem.

Ale ani potom, když parní bárka odrazila od zámořského kolosa a pospíchala s vyloděnými pocestnými k pieru, nebyli jsme ještě v bezpečnosti. Vysoké vlny zmítaly otevřeným tendrem jako skořápkou, tříštily se o jeho kraje a zatopovaly mořským živlem vyloděnce, namačkané v tendru jak slanečkové v sudě.

Kde kdo byl, promočil se na kůži. Dobrodružnou plavbu po Adelaidské rejdě věstil solný povlak na všem oděvu ještě druhého dne.

O jak jsme si všickni oddychli, když dotekly se nohy kýženě pevné půdy!

Stanuli jsme na březích Austrálie Jižní.

V pravou půlnoc přijel jsem železnici do hlavního města kolonialního.

V Adelaidě.

South Australian Hotel hostil mne po všecku dobu mého pobytu v Adelaidě k největší spokojenosti.

Sluníčko vznášelo se již hodně vysoko, když procitnuv rozhlížel jsem se po okolí svého lůžka.

Všecko bylo jako na sloupku. Nechybil jsem a nelitoval, že jsem volil hotel nejpřednější. Vše svědčilo, že jeho majitel, přišlý kdysi do Austrálie z druhé poloviny naší říše, byl dobrý obchodník. Když pak získal svou obratností slušného jmění, pronajal podnik nyníjšímu panu Alexandrovi, zajel si na delší dobu do staré Evropy, užíval výstavních radostí pařížských a rozplýval se spokojeně po dobrém obchodu pod vlahým nebem přímořské Rivieri.

Pan Alexander rozumí najaté živnosti dle všeho výborně. Pozornosti jeho neujde nic. Má se však jako nájemce také co oháněti. Jenom za nájem platí týdně asi 800 korun dle našich peněz, ročně přes 40.000 korun. Ze šedesáti čísel „Jihoaustral-ského hotelu“ bývá jen málo prázdných a neobsazených.

* * *

Výdatným pramenem příjmů každého hoteliera v zemích našich protinožců je také b a r, zařízený po způsobu amerického. Místnost sice nevelká, ale výnosná. Mohli bychom říci, že je to dle našich pojmů výčepna lihovin. Za méně nežli 60 haléřů sotva tam co koupíš. Nádvakem dostane se však každému studených zákusků, at již masa nebo sýra, rozkrájené okurky, naložených rybek, chleba a p. Hosté vzájemně se častují, chvílku postojí nebo za krátko se posadí nebo pobaví s libeznou stolíčkou (na půvabech jejich závisí přitažlivost baru) a odcházejí, dost možná, do baru nedalekého. I když dáte si v baru nalítí trochu vody sodové, zaplatíte také půl šilinku. Ostatně pořádný kolonista australský nepije v baru nikdy sodovku samotnou, nýbrž poručí vždycky whisky a sodu a platí také jen půl šilinku.

Přeměřené ceny v baru chápeme, zvíme-li, že za právo prodávati lihoviny platí se ročně mnoho set korun.

Pan Alexander hledí si svých hostů co nejpěčiivěji. Neopomine zvátí vás do své ekvipáže a projíždí s vámi celé město, řídě sám australské běhouny, proslulé daleko široko. Ale div divoucí je, že nezapočte tuto laskavost jako položku do vašeho účtu.

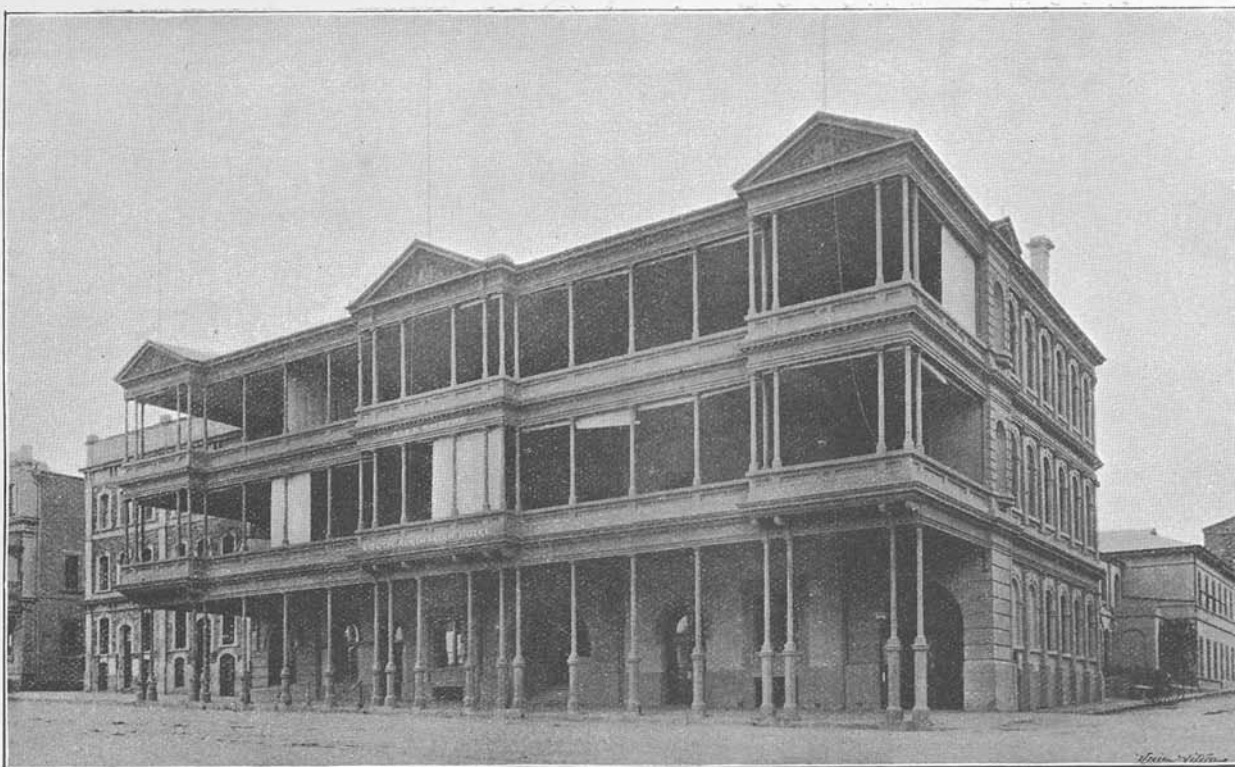
V baru zastavují se hosté domácí i cizí a mohou se tam občerstviti, když jest jídelna již zavřena. Jako v Novém světě, tak i v Australii bývá zvykem, že jest jídelna přístupna hostům jenom v určitý čas denní.

Nápisy, vyvěšené v hostinských pokojích, oznamují: snídaně od 8—10, oběd 1—2.30, večere 6.30—7.30, v neděli 9—10.30, 1—2, 6—7.

Poplatek za veškeré denní opatření i za byt 10 sh (šilinků), tedy asi 12 korun. Za užití lázně zvláště se již neplatí. Lázně náležejí k nezbytnostem každého hotelu australského, ať malého neb velkého. Hosté užívají jich denně. Slušné lázně zastal jsem v noclehárnách i nejdlehlších krajů a samot. Pozoruhodný to zjev v osadách kolonizovaných výbojnými Brity.

Na zpropitné v hostincích nikdo nečeká, a nikdo ho také z pravidla nedává.

Služebnictvo v hotelu zaměstnané bere za práci plat od svého zaměstnavatele. A plat ten jest dle našich poměrů skvělý. Mění se podle míst a jednotlivých osadních států.

„Jihoaustralský hotel“ v Adelaiddě.

Něbude nezajímavá, uvedu-li, kolik se platí denně australskému dělníku za osmihodinovou práci.*) Dostávají pak v šilinkách (1 sh = 120 h):

pekař	8—12 sh	kameník	6—10 sh
švec	8—9 "	krejčí	6—12 "
tesař	6—12 "	nosič	5—9 "
nádenník	5—7 "	zedník	7—10 "
klouboučník	7—9 "	sedlář	5—20 "
truhlář	6—12 "	pokryvač	6—14 "
horník	9—13 "	kovář	7—12 "
dlaždič	8—14 "	kolář	6—10 "
sazeč	6—10 "	klempíř	7—10 "

Služebnictvo, zaměstnané trvale v domech a podnicích, požívá kromě veškerého zaopatrění následujícího platu týdenního:

kuchař	10—28 sh	zahradník	12—20 sh
kuchařka	12—16 "	číšník	20—25 "
služka	8—12 "	číšnice	12—15 "
kočí	12—20 "	podomek	15—17 "

Práce konaná kromě času odměňuje se v Australii zvláště drazce. V přistavišti platí se na př. za vylodování zboží asi 5 šilinků za každou hodinu přes čas.

Na první pohled vidíme, že jsme v zemi jiných mravů a obyčejů.

Služebnictvo hotelu hledí si své práce a málo se stará, jak se hostům zavděčí a jak nakloní si jejich přízeň. Přectivým a servilním pozdravováním se šetří, „ruku líbám“ nikde se neozývá.

Za to šetří se vzájemně vždy a všudy slušností a zdvořilostí, kdykoli se za něco žádá. Nikdo neopomíná začít větu s „prosim“, a přidává vždycky i za službičku sebe menší „dě-

*) Jakožto informační spis pro vystěhovalce slouží dílko vydané v jazyku německém: Mittheilungen über Australien von James Aebi. Kempfen 1896. Podrobnější údaje zeměvědné o Australii Západní vyličený jsou v těchto anglických spisech: Illustrated Handbook of Western Australia. Perth 1900. (Paris International Exhibition.) — Land of Promise. West Australia in 1397—8. — Western Australia, its Position and Prospects by Trant Chambers. Perth 1899. — Žadatelům rozdává je generální zástupce pro Západní Australii v Londýně, 15 Victoria-Street. — Z ročenek o australském soustátí uvádím: The Year-Book of Australia for 1900. London etc. Cena 10 s 6 d. — The Australian Handbook. Directory & Business Guide for 1901. London.

kují“. A nerozumí-li vám někdo nebo neslyšel-li dobře, omlouvá se slovy „prosim za odpuštění“.

V jídelně se necinká, nevolá, na číšníka nikdo se nesápe, nikdo mu nepřezdíívá, neobsloužil-li hosta podle jeho pomyšlení.

K obědu a večeri přicházejí hosté do jídelny s kytičkou v knoflíkové dírce. O maličkou květinářku je postaráno v každém hotelu.

Květinářský poplatek, jenž odvádí se hostinskému, není nepatrný a padá na váhu v ročním příjmu.

Vchody hotelu vyzdobeny jsou stromovitými kapradinami. Je to buď imponantní rod Cyathea nebo Alsophila.

Mezi kapradím houpá se na řetízku přivázaný papoušek kakadu a hovoří, jako všickni kolonisté, anglicky. Také on naučil se zdvořilemu „děkuji“ a opakuje své díky tolikrát, kolikrát ho pošimráme za hlavičkou.

*

*

*

*

A teď z hotelu na ulici!

Je 10 hodin ráno. Před 10. hodinou vychází z domu jen málokdo. Je neděle, den Páně. Pozdě vstáváme, pozdě snídáme, pozdě vycházíme. Zbytek dopolední věnuje se bohoslužbám.

Hlavní město Jižní Austrálie proslulo zbožností na celé polokouli našich protinožců. Přezdíívají mu také „město církvi“ nebo třeba „město kostelů“, „the City of churches“.

Dlouho bych počítal, nežli bych vyjmenoval všechny náboženské společnosti v Adelaidě zastoupené.

Asi polovici členů co anglikáni mají v Adelaidě Wesleyani, zvaní tak podle někdejšího vůdce svého Wesleye, jenž chtěl přivést s jinými více života do anglikánské církve a tak základ položil k nové společnosti, šířící své vyznání jak vyučováním ve svých vlastních školách, tak i missemi.

Jen o málo méně členů čítá v Adelaidě církev římskokatolická. Hned po ní následují Luteráni, presbyteriáni, baptisté, Armáda spásy a m. j.

Vrch tam má ovšem církev anglikánská, čítající ze všeho obyvatelstva městského asi 1/4 příslušníků.

Obchody jsou sice v neděli uzavřeny, ale zboží co nejlépe za skříněmi vystavené upozorňuje mimořádně na své přednosti.

V obchodech lahůdkářských vyloženy byly obrovské lan-gusty, zvané tam anglicky prostě *crayfish* (*Palinurus Hugelii*) a prodávané po 30—100 haléřích, chutni krabové (*Neptunus pelagicus*), potom ústřice, klokaní ohony, uzení úhoři a jiné ryby všeho druhu, zvláště pak znamenitá ryba ostnoploutvá jménem *Pagrus unicorn*, potom *Sciaena antarctica*, známá po rodu již mlsným labužníkům staro-věkým, makrely (*Scomber antarcticus*) a z řeky Murraye mohutná „treska“ *Oligarus Macquariensis*, zvaná anglicky *Murray cod*.

Po skle výkladních skříní s rybami, masem a ovocem tekly za mě návštěvy koncem měsíce října stále proudy čerstvé vody a zabáhely myriády much, jimiž jest celá Austrálie mučena.

V městech zakrývají mouchy všechny vyložené potraviny, a jen čerstvé proudy a pohyb vody jsou s to, aby je zaplašily.

Na australské ovoce ve výkladech vyrovnané je radost se podívat. Mnohé vyrostlo na půdě samé pevniny, jiné bylo přivezeno z blízké Tasmanie nebo až z ostrovů Tichomořských.

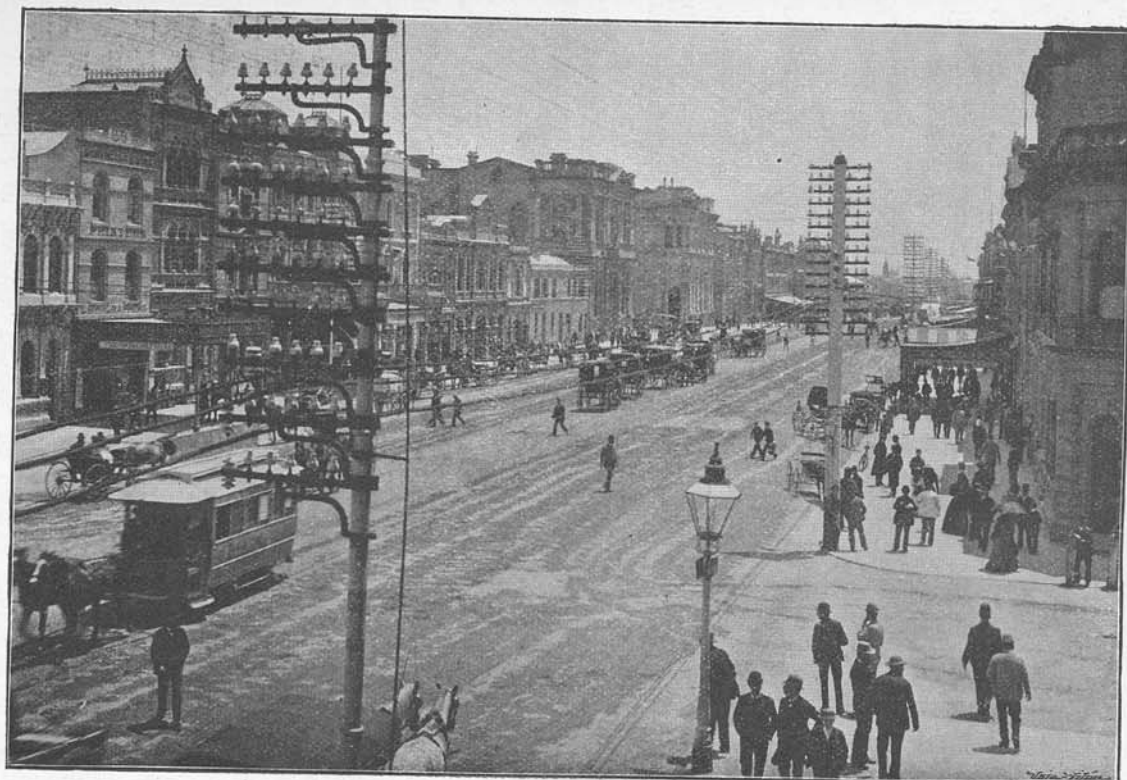
Jablkům, broskvím, merunkám a třeshním daří se v Jižní Australii zcela dobře, ale ještě lépe v Tasmanii, jež jest zásobárnou ovoce také pro Anglii evropskou. Když zraje ovoce v tasmanických sadech, ubírají se koráby z přístavu Hobartského daleko široko a vyvážíjí vonné plody uslechlých jabloní až do země severní polokoule.

Hrozny vinné révy dodává na australskou tabuli hornatější okolí hlavního města. Mnohé vinice náležejí Němcům, kteří připravují víno teprve od nemnoha let s nejlépeším zdarem.

Ale lahodný mok Noemův sotva vytlačí whisky, nápoj kolonistů nejmilejší, jakkoli australské druhy vína chutnají jako rýnská nebo francouzská. Jmenují jenom rislink, chablis, claret.

Oblíbeno jest zvláště víno osady Spring Vale, t. j. *Quellenenthal*. Název poslední spatřuje se i na vignetách německé vinařské firmy Buring a Sobels v Adelaidě.

Celkem je výroba vína v Jižní Australii neveliká. Roku 1900 připravilo se ho asi $\frac{1}{2}$ milionu galonů, t. j. 22.500 hektolitrů (1 galon = 4.54 l) v ceně 1.6 mil. korun. Což je to proti malé Dalmacii, jež připravuje do roka 1.5 mil. hektolitrů!

Ulice v Adelaidě.

Při vši úrodnosti vinnic prodává se víno v Adelaide dosti drahé, zvláště v hotelích. Velká láhev i nejlacinějšího bývá zřídka za méně nežli za 3 šilinky, tedy za 3.60 K.

O málo lacinější nežli víno jest v Australii pivo. Velká láhev prodává se v baru za 1½ šilinku (1.8 K), a přece není v ní ani celý litr.

Vinnice v okolí Adelaidem založené pocházejí asi z let 1865. Ve zdárném pěstění překáží jenom plíseň. Fyloxera se tam ještě neukázala.

Banány a ananasy v Jižní Australii nerostou. Těmito plody může se pochlubiti již horká kolonie Queenslandská a udržuje s jihem čilé spojení. Kromě Queenslandu posílají výborné banány do Australie zvláště některé kraje ostrovů Vitisových.

Oranžů a citronů má Austrálie na severovýchodu hojnost.

Žaponská míšpule (*Eriobotrya japonica*) zdolmácněla již ve všech australských zahradách tak jako v jižní Evropě a dává nakyslé ovoce zvané anglicky loquat (nepochybně podle čínského jména lu-kuh). Plody ty vídají se od několika let také na všech pražských trzích.

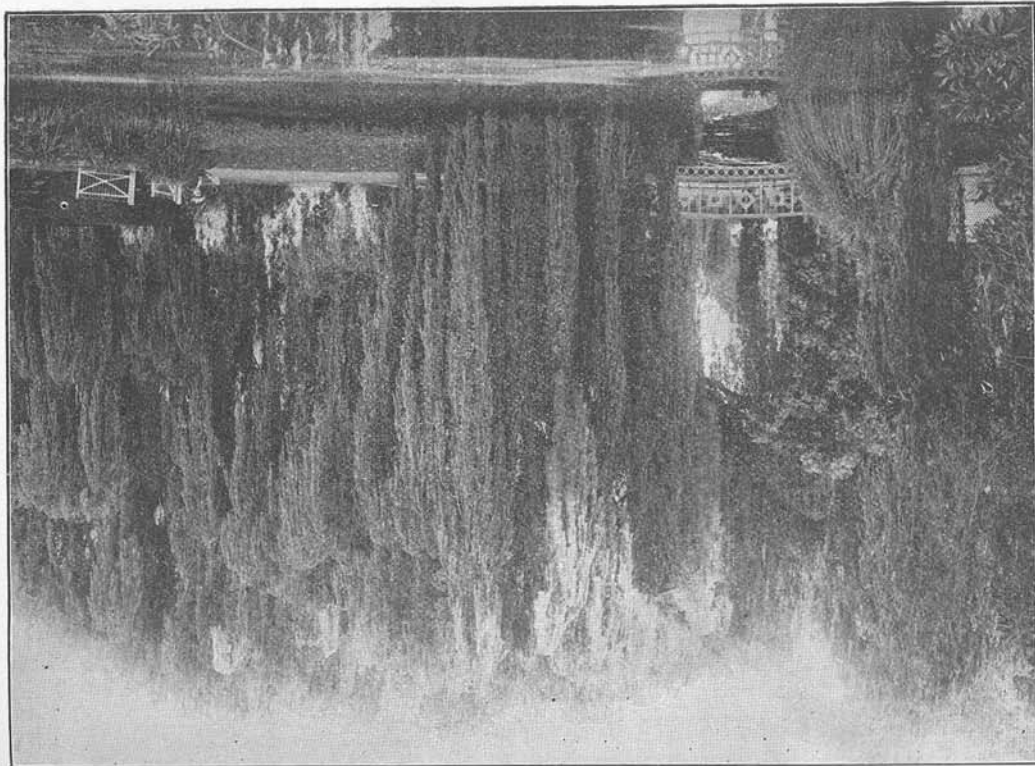
Pěstěním chutných bramborů proslula v Jižní Australii krajina Mount Gambier, památná vyhaslými sopkami a krátkými jezery.

Obchod ovocem a zeleninou mají v rukou hlavně Vlaši, a zelinářské zahrady Číňané. Kde jaké prázdné místo a pozemek nezastavěný, všudy spatřuje se přičinlivá družina copatých synů, přišlých za zaslouženým výdělkem na jižní polokouli světa. Bez Číňanů byla prý by Austrálie bez zeleniny.

Jako zvláštnost australského ovoce u kolonistů velmi oblíbeného uvádím nakyslé mučenky (*Passiflora*), přinesené tam z jižní Ameriky a pěstované všudy v zahradách zároveň jako stinné loubí. Serbet mučenkový chutná příjemně. U nás pěstují se americké mučenky pouze pro zajímavý květ.

Ale o nákupování potravin pro domácnost stará se adelaidecká domácí paní málo. Jeť zvykem, že kramáři dodávají vše potřebné pro dům sami. Rezník zastavuje se před domem s koněm i vozem a přináší obvyklé zboží. Tak činí i zelinář, ovocnář, mlékař, pekař.

Potraviny nejsou dražší nežli u nás. Maso je lacinější a lepší.

Z botanické zahrady Adelaidecké.

Jenom vejce prodávají se v Adelaide draho. Ale paní domu zná pramen lacinější. Jsouc v malém najatém domku samovládkyní, chová si tolik drůbeže, kolik jí právě potřebuje, a může tak využítkovat všekerych odpadků kuchyňských. Kokrhání kohoutů a kohoutků ozývá se v některých čtvrtích Adelaideských po celý den.

Adelaideké dámy mají sice také své dny, kdy vycházejí do neživějších ulic města, aby nakupovaly, čeho právě potřebují, ale nákup jejich záleží zhusta jenom v pamlsících a potřebách parádních. S nákupem spojuje se nerozlučně okázalé fintění a strojení podle nejnovější módy.

Horlivé se kupuje zvláště toho dne, na jehož odpoledne připadají kupecké prázdniny. Prázdniny takové bývají v Austrálii obvyčejně ve středu nebo sobotu, ale i v kterýkoli jiný den prodavači smluvený. Půlden takový slove *half holiday*, t. j. polosváteční den. V ročenkách měst bývá den ten zřejmě označen.

O polosvátku zavírají se obvyčejně obchody již o 12. neb o 1. hodině. Prázdniny takové světi všecko služebnictvo. Mnozí oblékají na se kroje národní obrany a pospíchají na veřejné cvičiště se svou hudbou, jiní ubírají se na zápasisté míčové, mladí i staří.

Polosvátek jest zároveň dnem výletů, pikniků, pořádaných do blízkého okolí. Adelaideští dávají si zhusta dostaveníčko v Národním parku v horách Loftyjských a táboří v pasekách pod širým nebem. Vše potřebné k občerstvení přináší si s sebou výletní společnost sama. V malých budkách prodává se jenom sodová voda.

Že i každá služka vyměňuje si v domácnosti svůj prázdný půlden k vycházce, rozumí se samo sebou. Dost možná, že ho užije k tomu, aby brala hodiny na piano. Našinci se tomu snad podíví i zasmějí, ale ne tak australští protinožci.

Také neděle bývá dnem pikniků. Výlety podnikají se zhusta na vozích. Žasl jsem, vida, že za nedělního výletu zahrádků a zelinářů adelaidekých vyjelo z města do lesů a hor několik set povozů.

Lehký povoz mívá i v Adelaide mnohá rodina. Také piano náleží v residenci Jižní Austrálie do výbavy každé slušné domácnosti, i když na piano nikdo z rodiny ani hrátí

neumí. Až přijde host hudebník, bude aspoň příležitost k obveselení společností.

V ulicích residence Jihoaust랄ské cizinec se snadno orientuje. Ulice i uličky jsou nalinkovány jako pravítkem a protínají se kolmo. William Street a Rundle Street soustřeďuje v sobě všecken městský ruch. V prvé vévodí četné banky, jako: Bank of Adelaide, Bank of Australasia, Bank of New South Wales, Bank of New Zealand, Union Bank of Australasia, National Bank of Australasia, Commercial Bank of Australasia, English, Scottish and Australian Bank. Na město menší nežli Praha hezká to řada velkých peněžních ústavů.

V bankách úřaduje se ve všedních dnech od 10—3, v sobotu od 9—12.

Mnohé z bank jsou budovy monumentální. Četné domy stavěny jsou z tlačných cihel a částečně i z pískovce, jiné jsou buď zcela dřevěné nebo rázu barákového s vyzdívkou cihlovou. Za krytbu užívá se hlavně plechu.

Hlavní ulice jsou asfaltovány, chodníky vydlážděny místy mohutnými plotnami kamennými. Tak tomu jest i v ulici zvané Rundle Street. V ní mají své sídlo nejpřednější závody módní, zlatnické, cukrářské, obuvnické, čalounické a j.

Mnoho výrobků obuvnických pochází z Vídně, ale konkurence výborného zboží amerického valně Vídní ublížila.

Parků mají Adelaide mnoho: Victoria Square, Hindmarsh Square, Whitmore Square a j.

* * *

Ale vyjdou-li si adelaideští občané do botanické zahrady, mohou se procházeti v rozlehlých jejích sadech jako ve volné přírodě. Za hodinu sotva lze to území jednou obejítí.

Bez botanické zahrady nemůže se obejítí žádné město australské, ba ani ne městečko neb dědina. Ale jen města universitní mohou činiti nárok, aby se jejich sad podobal botanické zahradě dle našich pojmů.

„Botanical Garden“ Australani bývá obvyčejně pouhým sadem promenádním. Takového rázu jest i „botanický“ sad Rusů.

Adelaideká zahrada botanická slouží alespoň z části vědecktějším zájmům. Dobrého a zvručného jména získal jí ně-

kdější ředitel Dr. Richard Schomburgk, jenž vykonav výzkumné cesty se svým bratrem Robertem po Guayaně, spravoval sady od r. 1805 do r. 1891, kdy zemřel.

Nyní hospodaří tam po Schomburgkovi milý ředitel Holtze, maje za ženu roztomilou Slovanku ze svatě Rusi. Po mém ruském oslovení zaplála líc Marii Fedorovně radostně, a od té chvíle byl jsem v její domácnosti hostem. Za dlouhá leta uslyšela Marie Fedorovna opět zvuky své lahodné mateřštiny, a staroslavné ruské pohostinství otevřelo mi srdce obou nových přátel dokořán.

Teď žiji moji přátelé v botanické zahradě Adelaideské jako v ráji a netouží po svém bývalém působišti v palčivém a vlhkém Port Darwinu, položeném skoro na nejsevernějším pobřeží australském, smývaném vodami Indického oceánu.

Ku spokojenosti mých dobrých přátel, bydlících pod střechou rozkošného zámečku, zakrytého samým kvítím popínavé flory všech krajů světa, přispívá pěkné roční slůžné asi o 12.000 korunách. A přece neprošel ředitel sadů posluchárnami vysokého učení.

Také jeho pravá ruka, kdysi prostý zahradník od piky, běře za své výkony hortikurní bohatou odměnu, užívaje kromě tučného platu ještě idylického bydliště s řadou salonů, obklopených bujnou florou subtropickou.

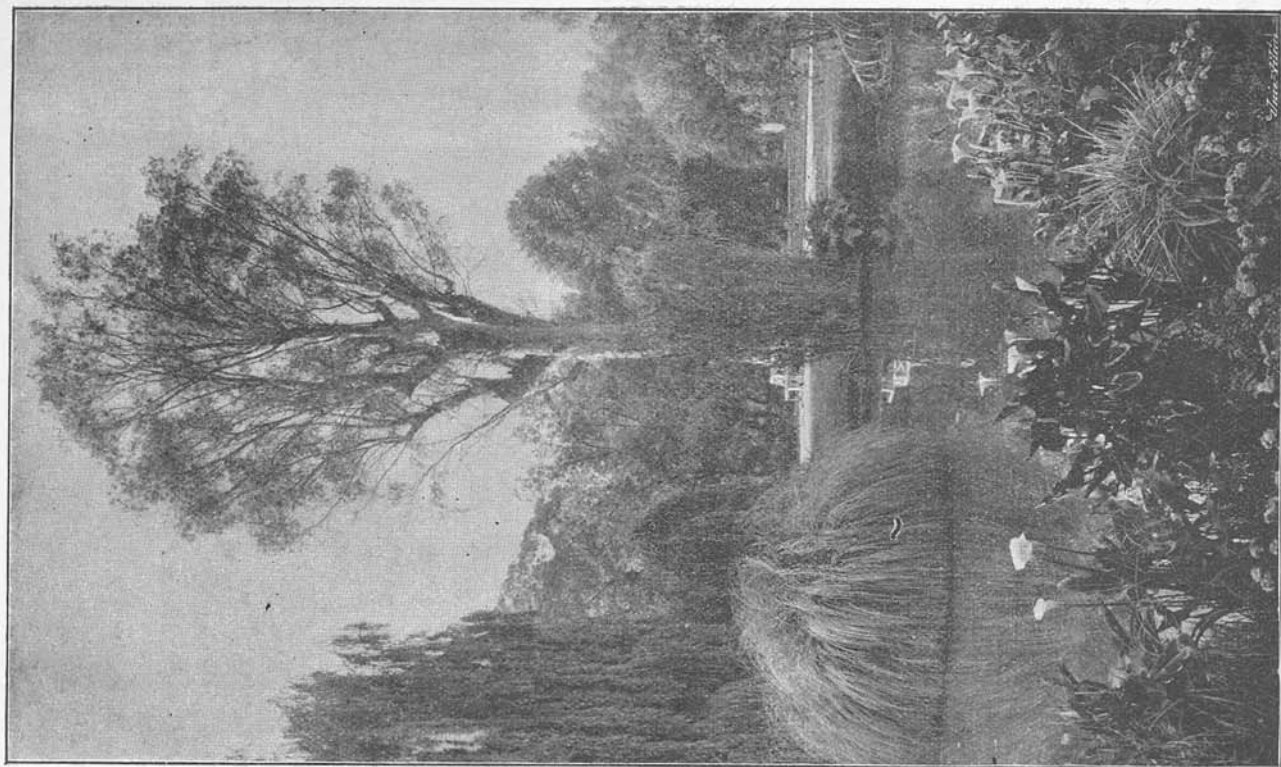
Ani prostý dělník nedostává za svou osmihodinnou práci v zahradě méně nežli 6—7 šilinků, t. j. 7—8 korun, v Sydneyjské zahradě botanické dokonce až 10—11 korun.

Z vědecké botaniky, zoologie i zemězpytu teží ve všech koloniích australských i praktický hospodář, a věda s praktí jde tam ruku v ruce. Každá kolonie má státního botanika, státního entomologa, státního pathologa, bakteriologa, chemika, geologa, konservátora lesů. Jiný inspektor dohlíží nad vinicemi, jiný nad plantážemi cukrové třtiny (v Queenslandě) a p.

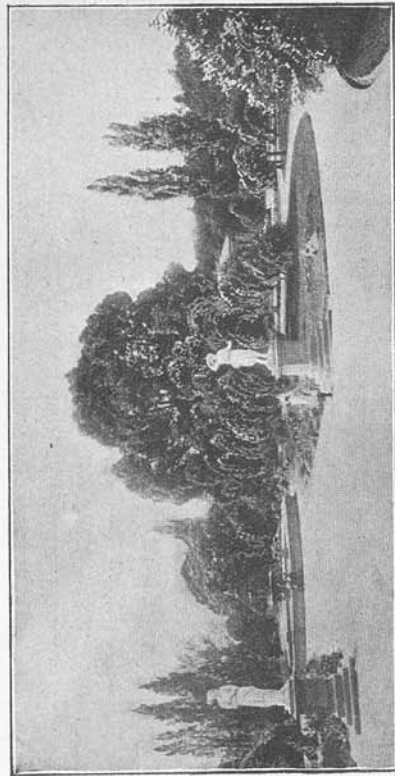
Byla by předlouhá kapitola, kdybych se měl zmiňovati jen povšechně o zajímavých zjevech přírodních, jimiž botanická zahrada překvapuje diváka evropského. Příznivé podnebí nechává tam prospívati květenu snesenou ze všech pástů světa.

Rtuťový sloupec teploměru Fahrenheitova (v Australii všudy užívaného) klesl v této kolonii jen jednou ke 32° (0° C.).

Za to však tam slunce častěji až nemilosrdně hřeje a pálí jako v tropech. Jednoho roku vystoupila totiž rtuť až na 116° F.,

Partie z botanické zahrady Adelaideské.

V botanické zahradě Adelaide.

a byla tedy teplota ve stínu 46.6° dle teploměru Celsiova. Na slunci bylo zaznamenáno dokonce 76° C.

Nejteplejší měsíce jsou prosinec, leden a únor s průměrnou nejvyšší teplotou 43° C. V měsíci červnu, červenci a srpnu bývá v Jižní Australii nejchladněji.

Tropické rostlinstvo z vlhkého ovzduší pěstuje ředitel Holtze ve sklenících. Ve vodojemech jejich rozevírají se též obrovské květy nádherné Viktorie královské a jímají mocně každého, kdo se v ten div jihoamerické přírody zadívá.

Jak pak neměl padnouti na kolena náš krajan Tadeáš Haenke, když skvělý ten květ poprvé v poříčí veletoku Amazonského spatřil a všecek učený svět na květinu tu opozornil! Jak velký tlak snese tuhý a obrovský list vodní té královské rostliny, ukazuje nejlépe obrázek sem položený. Ředitel Holtze má jím vyzdobeny své hostinské salóny.

Nejednu rostlinu pozdravil jsem v sadě jako dávnou známou z jiných zemědíli. Takovou byl též indický stromek, jenž upomíná svým fialovým květem poněkud na svatojanský šerák. V Australii stál právě v plném rozkvětu. Před tím viděl jsem jej kvěsti na Monte Pincio v Římě, potom v Neapoli, jindy v sadech Athénských a před lety v říši mikadové, kde mu

Na lupenu Viktorie královské.

říkají o b o ě i. V zemi vyděračných braminů zove se chloubou Indie, v botanice M e l i a.

Domovské právo má již v sadech australských také perujský a brasílský stromek S c h i n u s m o l l e, dle Presla vinobob, něm. Pfeiferbaum, a kráslí aleje i letohrádky tak jako na jihu v Evropě.

Ale udržovati vědeckou část botanické zahrady Adelaide ve vzorném pořádku jest za dosavadních poměrů nemožné. Ředitel Holtze marně se namáhal učiniti z botanických sadů skutečnou zahradu botanicou. Nedělní hosté spatřují v sadech pouhý park a užívají každého paloučku a zeleného koberce pro svícení nedělního odpoledne: té doby proměňuje se sad v pestrou mosaiku drobných i velkých lidí, hovících si na pažitě pod

modrou oblohou až do západu slunce. Bujará mládež zkouší tam sílu svých paží, vytahuje tyče s učenými nápisy botanickými, vyměňuje jejich místa, a keře, stromy a byliny označeny jsou jedním rázem novým názvoslovím.

* * *

Uprostřed botanické zahrady Adelaidské umístěno jest museum botaniky ekonomické.

Hosta příslého z České země pozdraví hned u vchodu odvěký krajan: mohutný kmen, přinesený k adelaidským protinožcům z okolí náchodského a zvaný v palaeontologii *Araucarites Schrollianus*.

Nápis tam umístěný hlásá: „Zkamenělý les těchto stromů byl odkryt u Náchoda v Čechách.“

Hned několik kroků dále vypínají se k nebi štíhlé araukarie živé. Potomstvo svěží, vždy bujné se zelenající, pojí se ke zkašeným předkům, pochovaným ve vrstvách zemských již před geologickými věky. Toť také jediný doklad o existenci zvláštní té čeledi jehličnatých rostlin araukariovitých na severní poloce kouli. Nyní spatřují se podivuhodné araukarie neboli blahočety ve volné přírodě toliko v zemích jižní polokoule, a to v Jižní Americe a v zemích australských.

U nás pěstují se araukarie toliko ve sklenících a vynášejí se do přírody toliko za léta.

Již samo jméno prozrazuje, že také Nový svět jest vlastí úslachtilých těch konifer. Španělský botanik Pavon nazval je jménem indianského kmene, řečeného Araukani, kteří odkázání jsou časem téměř výhradně k plodům araukarie čilské, chtějíce živobytí uhájiti.

Čím jest palma datlová obyvatelům saharských oas a kosovník ostrovanům Indického oceánu, tím jest araukaria andská rudochům. Velká semena nahrazují rudokožcům chutné kaštiny.

U kolonistů australských těší se velké oblíbené araukarie z nedalekého ostrova Norfolk a uváděná v botanice jako *Araucaria excelsa*.

Obyčejným druhem domácím je v Australii *Araucaria Cunninghamii*.

Tak tedy podávají i araukarie svědectví, že jest Austrálie zemí, v níž přemnoho tvorů ještě živoří a žije, kteří na severní polokouli kdysi slavně bujeli a pučeli, ale nyní na dobro již vyhybnuli a dočekali se jenom na dalekém jihu ještě nyníjších dnů.

* * *

Do botanické zahrady Adelaidské jest sneseno rostlinstvo celého světa. Flora teplých krajů prospívá tam pod širým nebem znamenitě, a cizokrajné bylí, na půdu australskou zavlečené, opanovalo v novém dílu světa všecky cesty a ukazuje směry a proudy kolonisační.

Dnes by zněl výčet rostlinných druhů do Austrálie zúmyslné přinesených a nahodile zavlečených jako dlouhá litanie. Upozornil na ten úkaz již před více než dvacíti lety ředitel botanické zahrady Richard Schomburgk, uvěřejniv o tom zvláštní pojednání.*)

Některá buřeň rozmohla se v nové australské vlasti tak, že ji nelze ani vypleniti.

Takovým býlím jest africká pampeliška z Kapu, *The Cape dandelion, Cryptostema calendulaea*. Po prvé se objevila jako milé a něžné kvítko v okolí Adelaidy r. 1850.

Ale radost farmářů proměnila se brzy v žal, a kapská pampeliška sužuje hospodáře jak v údolích a nížinách, tak i v krajích horských.

Příroduzpytec, přišlý do Austrálie jako nováček, žasne, vida mezi ploty, u cest, na rumišťích, pastvinách, v sadech a zelnících bujeti buřeň jemu dobře známou již z Evropy.

To že jest flora australská, otazoval jsem se sám sebe, spatiiv za městem růsti jetel plazivý, jetel polní, jetel luční, vojítěšku, vikej, fenykl, zemědým, pastuší tobolku, čekanku, kopretinu, hulevníky, barborku, rožec, čapí nůsek, trubil, starček, kamejku, lilek černý, blín, květel, jitrocel, šťovík, ovsík, lipnici, sveřepec a m. j.

Fenykl vtrobí pobřeží řeky Torrensovy v úžasné míře a bují tam do výše až dvou metrů.

*) On the Naturalised Weeds and other Plants in South Australia. V Adelaidě 1879.

Některé byly dostalo se do Austrálie přímo z Evropy, jiné prostřednictvím Tasmanie.

Artyčok zavláčený do Austrálie rozplemenil se v nové vlasti úžasně. Silnice a pěšiny, břehy řek a potoků jsou artyčokovým houštím vroubeny jako živým plotem, a marně kohnají se pokusy, zhostiti se rázem nezvaného vetřelce, příšleho tam z jižní Evropy teprv asi před půlstoletím.

S buření artyčokovou zápolí v Australii rodiny pcháčů a vnikly již hluboko do nitrozemí.

* *

*

Za procházek botanicou zahradou Adelaidskou neujde přírodopytcově pozornosti, že i hlemýždi objevují se na rostlinstvu v úžasném množství.

Ale i tento druh měkkýšů, o málo menší nežli hlemýžď zahradní a zvaný *Helix aspersa*, byl zavláčen do Austrálie. Právě se, že se kdosi chtěl přesvědčiti, jak budou anglické ty druhy u protinožců prospívati, a dočkal se brzy toho, že se řečený příslušník Velké Británie a ostatní západní Evropy rozlezl svým potomstvem po celé Australii.

Vrabci pozdravili mě svým evropským švitořením v korunách stromů jako milí krajané.

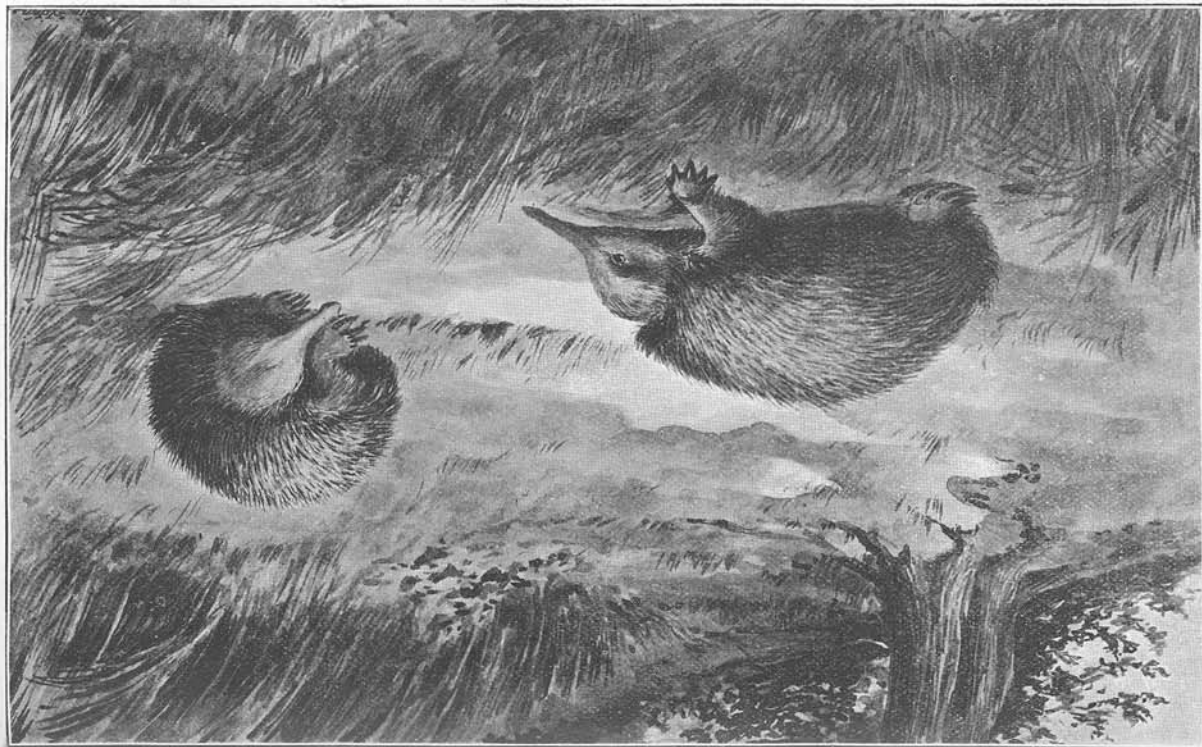
Také špačkové našli v Australii zalíbení, ale zaměnili trochu své povolání. Sadaři a vinaři žalují na ně, že jim chodí na ovoce a páchají velké škody. Vypověděli jim už dokonce přátelství a zapsali je do seznamu ptáků škodlivých.

Lahodné podnebí australské činí z přistěhovaných zvířat pravé divy za málo měsíců a let.

I pilné včely vlašky dávají za nějakou dobu výhost práci, zanedbávají domácí povinnosti v úlu a žerou raději ovoce. Přítel Tepper z Adelaidského musea ujišťoval mě, že viděl, jak poetické včely vraždily slabší rody šestinohého národa.

Lépe chovají se včely na Novém Zélandě, kam je zavedli poprvé r. 1849. Od té doby rozmnožily se včely ve vlasti Maorů tak, že žijí divoce i v lesích a poskytují Maorům hledaného pamlsku.

Ale nejčerněji jest zapsán u australských hospodářů v *rabec a králík*. A v Novém světě nechová se vrabec o nic

Jezury (*Echidna histrix*)

korun. Zkoušejí se všechny prostředky, ale nepomohl ani jed Pasteuriv.

Posud vysílají se do pole pluky lovců, ale ne aby ubíjeli králíky ranami střelnými, nýbrž aby se jich zmocňovali sméčkou chrtů a uspořili tak značný výdaj za prach a broky.

Kořist takto získaná bývá pravidelně velmi vydatná, a byt se i kus prodával do tovarů králíčích a zajechých konserv pro vývoz do Evropy za několik haléřů, přece vyzískává jediný lovec týdně až 5 liber šterlinků, t. j. asi 120 korun za zvěř to- várně dodanou.

Mnoho zajců vyváží Austrálie také ve stavu zmrzlém.

Těž vývoz králíčích koží jest úžasný. Jenom z Nového Zélandu vyvezlo se za rok téměř 8 milionů spratků. Hlavním tržištěm evropským jest Londýn.

V každé kolonii australské radí se zvláštní výbor, jak krá- líky vyhledati. Inspektor „králíčí komise“ ve Viktorii má ročně služného asi 8000 korun.

K radě výboru králíčího zřídily se drátěné sítě a zamezil se tak přístup škůdců na pole. Drátěné ploty mají v některých osadách zděli několik tisíc kilometrů.

Přes všecko hubení a pronásledování přibývá králíků v ze- mích australských ustavičně. Mírné podnebí protinožců jest jim na veliký prospěch. Nad to pak širší láný řídece obydlené za- jistují králíčímu rodu ještě dlouhé trvání.

Četné potomstvo králíčí udržuje se na živu i z té příčiny, protože není v zemích našich protinožců dosti šelem, jež by udržovaly v živočišstvu rovnováhu.

Jet Austrálie v každém ohledu země podivuhodná, nevy- kazující ve své zvířené ani opic a poloopic, ani jednokopytníků a přeživavců, ani mnohokopytníků, šelem kočkovitých, vlků, medvědů, veverek. Za to však chlubí se tólikými rody a druhy ssavců včnatých jako žádná jiná země.

Ale nejpodivnějším tvorem v Australii a Tasmanii jest zajiště ptakopysk a ježura, tvořící v soustavě ssavců skupinu, nazývanou ssavci ptakořitní.

Že jsem lačněl spatřiti z nich živého alespoň jednoho v zoologické zahradě, leží na bíledni.

*

*

lépe, a proto vypovídají vrabčím rodu válku jak obyvatelé ve světě Kolumbové, tak i antipodi zemí australských.

V pojednáních učené společnosti na Novém Zélandě dali si i práci, že počítali potomstvo, jež může býti zplozeno jediným horlivým párkem vrabčím z Evropy tam přesazeným.

Neprátele mají vrabci mezi australskou zvěří velmi málo, a proto je výpočet Kirkův, přednesený v přírodovědeckém za- sedání, pravdě velmi blízký.

Pan Kirk tvrdí, že snáší vrabec u nich nejméně 6 vajíček, a že třetina mládat i dospělých hyne předčasně různými neho- dami. Ale ježto mívá něžnější polovice vrabcov rodu pět- k r á t ročně, vyvede na svět ^{je 10 párků}

jediný párek 1. rok 30 mladých — $\frac{1}{3}$ = 20 $\frac{1}{4}$ původní párek = 11 párků; 11 párků za 2. rok $11 \times 30 = 330 - \frac{1}{3} = 220 = 110$ párků a 11 = 121 párků; 121 párek za 3. rok $121 \times 30 = 3630 - \frac{1}{3} = 2420 = 1210$ párků a 121 = 1331 párků; 1331 párků za 4. rok $1331 \times 30 = 39930 - \frac{1}{3} = 26620 = 13310$ párků a 1331 = 14.641 párků; 14.641 párek za 5. rok $14.641 \times 30 = 439.230 - \frac{1}{3} = 292.820 = 146.410$ párků a 14.641 = 161.051 párků.

Králík, vítaný dříve v Australii jako vděčný host, stal se za málo let po svém zavedení k protinožcům postrachem polního hospodářství.

Viktorie byla první kolonií na kontinentu, do níž se krá- líci r. 1865 zavedli.

V témž čase byli přivezeni králíci do Tasmanie. Ví se, že to byla rodina Austinova, jež chovala první párek na Tasma- nové ostrově a že si hleděla ušatých osadníků co nejpečlivěji. Když se králíčí rod v novém domově rozmnožil, těšil se veliké oblibě všech Tasmanců a byl přiměřeně chráněn ve své snaze rozplemenovací.

Králíci v Australii kolonizovaní mívají do roka až šestkrát mladé, a to vždycky po plném tuctu.

Vypočítalo se, že prodlením čtyř let může býti z jediného páрку přes milion králíků, protože potomstvo o věku 2—3 mě- síců opět se již rozmnožuje.

Ale teď jest zahájena válka proti králíčímu rodu na celé čáře, a vypisují se ohromné sumy peněz jako odměna tomu, kdo by vynášel jistý prostředek na vyhubení škůdců polního hospodářství australského. Vypsané ceny jdou do set tisíců

Zoologická zahrada Adelaidská připojena jest k sadům botanickým, ale po ptakopysku marně se tam divák ohlíží. Podíván ten vidá se živý zřídka i v Australii, v Evropě pak nebyl posud nikde chován.

Za to živá ježura náleží v Australii ke zjevům zcela všedním, počínajíc si v zajetí skoro jako náš ježek.

Také ve zvířincích evropských objevuje se ježura č. echidna ne vzácně. V Berlíně chovají jednu echidnu již po několik let. V zoologické oboře Adelaidské choval se za mé návštěvy téměř plný tučet ježur. Leč marně jsem vyzvedával do výše kus za kusem, abych za pomoci dozorcovy spatřil na své oči dočasný váček, v němž samička nosí na krátko snesené vajíčko.

Pohledů na australské vačnatce nemohl jsem se ani nabážit. Zřídka lze viděti někde jinde tolik těch pravěkých tvorů, jako v zoologické oboře Adelaidské, Melbournské a Sydneyské. Vymírající vačnatý „vlk“ nebo „tigr“ z Tasmanie (Thylacinus cynocephalus) zastoupen tam byl několika kusy, vačnatý a dravý šlakol, pověstný v Tasmanii jako „ďábel“ (Sarcophilus ursinus), jedním kusem, a to ještě hodně mrzutým, jako by již tušil blízkou zkázu celého rodu.

Četná skupina afrických plameňáků vypadala v bahništi, vroubeném skalisky a subtropickou květenou, nádherně. Za sousedy měli vysokonoží operenci z Ponilska australské poušky, jeřáby, pelikány, kasuáry a emu.

*

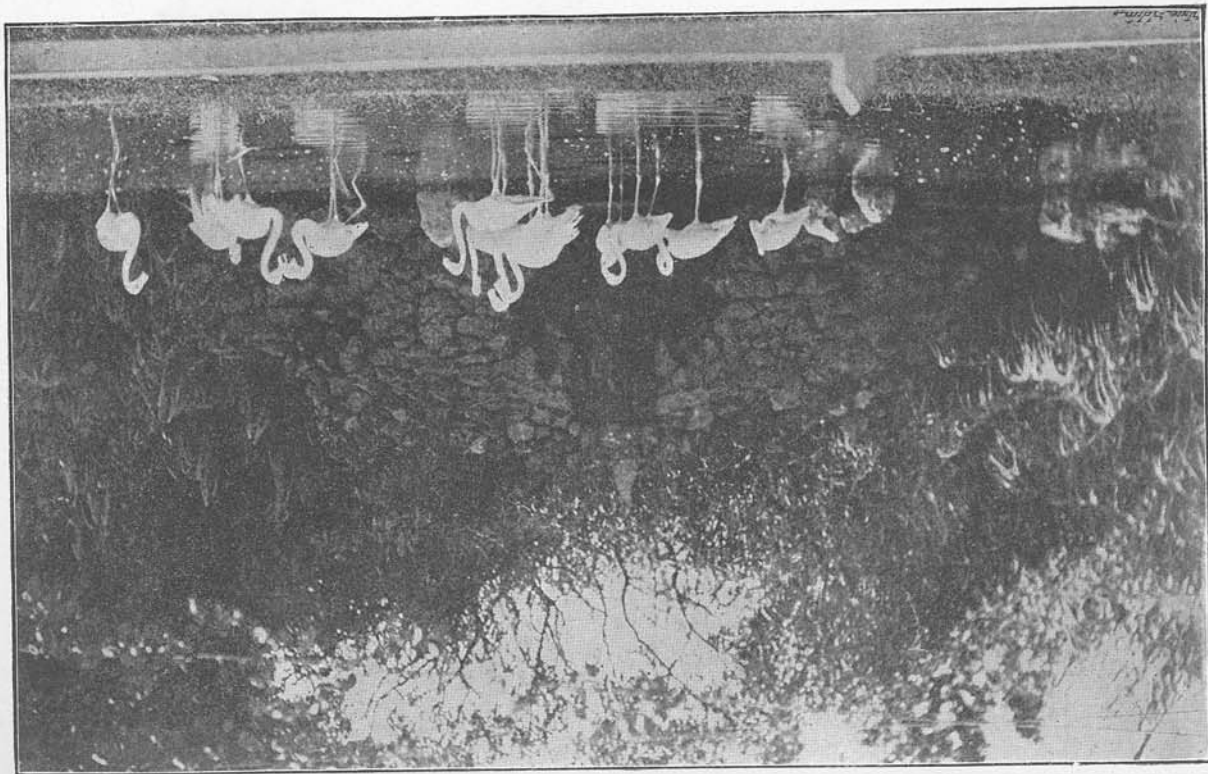
*

Ze zvířence vedla mě cesta do lidové čítárny (Public Reading Rooms).

Za nudné anglické neděle jsou čítárny zvláště pro cizince pravým dobrodiním.

Adelaidský občané zřídili si veřejnou budovu, kde jest vyložena literatura periodická, zvláště pak denníky politické, časopisy národohospodářské, týdeníky a měsíčníky inženýrské, stavitelské, květinářské, zahradnické, učitelské, přírodovědecké, zeměvědné, rolnické, zábavné i poučné, ilustrované i bez obrázků. Všecky však jsou anglické.

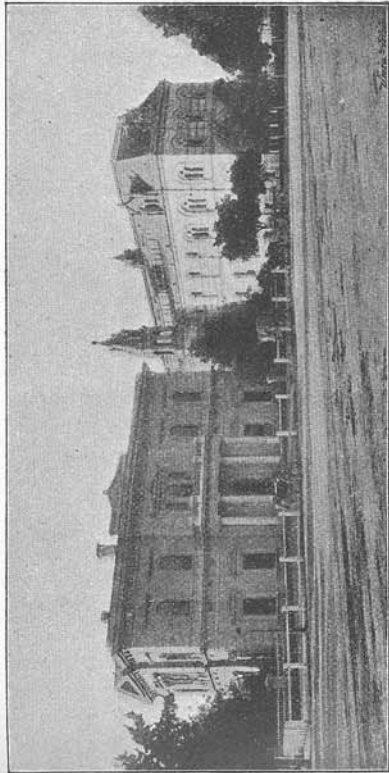
Cizojazyčné listy jsou zastoupeny v lidové čítárně jenom výmínečně. Z francouzských časopisů byla v čítárně toliko Revue des deux mondes, z německých jen Leipziger ill. Zeitung.

Vstup do čítárny jest každému volný.

Čítárnu navštěvuje hlavně třída méně zámožná, nemajíc nikde jinde příležitosti seznamovati se ve veřejných místnostech jiných s obsahem denních listů politických. Kaváren založených po způsobu pražském nebo vídeňském město Adelaide nemá. Také nebývá zvykem, aby hotel odebíral pro hosty časopisy rozličných proudů. Výminky jsou velmi řídky.

Za to však bývá v každém větším hotelu kolportér novin, maje ve svém krámě novinářském také na skladě drobnější

Veřejná čítárna lidová
a veřejná zemská knihovna v Adelaide.

pamflety a zábavné knihy. Náleží k dobrému tónu, aby si každý host žurnál kupoval a obětoval denně na ranní číslo penny (1 d).

Adelaidské žurnály slovou: The South Australian Advertiser a The South Australian Register. Večer vychází The Express and Telegraph a The Evening Journal.

Týdenníků vychází v Adelaide více než tucet a slouží hlavně náboženské propagandě.

Členové různých besed a klubů čítají listy ve vlastní čítárně bohatě zásobené.

Čítárna lidová jest otevřena ve všední dny od 9.30 ráno do 9.30 večer, v neděli od 2 do 6. Obecenstva bývá vždycky hojnost.

*

*

*

Mezi politickými listy viděl jsem v lidové čítárně též domáci časopis německý a zvaný „Australische Zeitung“. Časopis ten vychází v Adelaidě již přes 40 let a tiskne se dosud švabachem. Příloha jeho zove se „Australisches Unterhaltungsblatt“ a vydává se jednou týdně.

Německá osada v Adelaidě je dost četná, a někteří z příslušníků říše Německé zaujmají tam slušné postavení.

Příslušníci říše Rakousko-uherské táhnou s nimi za jeden provaz a scházejí se ke společným zábavám v „Německém klubu“. Kasino bude slaviti r. 1903 své padesátileté jubileum.

Před několika lety dařilo se společnosti německé v Adelaidě mnohem lépe, tak že se mohla odhodlati, májic nejlepší naději i v budoucí rozkvět, aby si postavila svůj vlastní dům.

Ale nové sociální proudy přivodily i v německé kolonii adelaidské drobení sil a dělení stavů, podřízení a dělníci sdružili se v jednoty nové a hájili své vlastní zájmy, a německé panstvo sevrklo se na několik málo členů.

Konec konců pak byl, že německý dům musil býti prodán. „Armáda spásy“ vytrhla výbor německého kasina z největších nesnází a stala se koupí majitelem zadluženého domu.

Že také v Adelaidě i jinde v Australii, jakož i na Zélandě jsou židé znamenitým činitelem německví, kdož by se nedomyslíli.

V jakém podruží jsou zájmy naší říše v zemích australských, vysvítá z toho, že neměli jsme tam nikde ani jediného honorovaného konsula, a že svěřován jest úřad tak důležitý Němcům cizozemcům. Samým konsulům nejde způsob takové poroby ani na rozum. Nicméně přijímají příslušníci Německa takové úřady rádi, věduce, že hodností takovou přibývá i obchodní firmě jejich na reputaci.

Teprve novou federací australských kolonií učiněny jsou kroky k lepšímu. Na zařízení generálního konsulátu v Melbourne právě teď dochází.

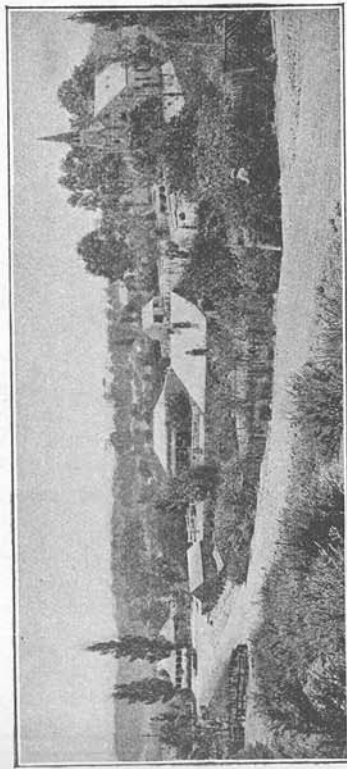
Adelaidští Němci jsou zaměstnáni hlavně v závodech pivovarských, vinařských, pekařských, obuvnických, bednářských, klenotnických, optických, hodinářských. Někteří jsou i majiteli řečených závodů. Mnoho Němců pracuje též v dolech zlatých.

Němci mají v Adelaidě dva německé kostely spojené se školami.

Oblíbenou hru v kuželky udržují Němci v Australii všudy a pěstují ji na venkově i v neděli přes všechny přísné zákazy, jež spatřují ve hře znesvěcování božského dne.

Zpěvácký spolek „Liedertafel“ pečuje o občasně zábavy hudební, ale vokální skladby anglické hlaholí v něm právě tak, jako zpěvy německé.

V některých městech australských přidružuje se hudební spolek téhož názvu německého, ale ježto skládá se velkou většinou ze členů, kteří německy neumějí, pořádá vokální koncerty s textem anglickým.

Německá dědina Hahndorf u Adelaidy.

Nedaleko Adelaidy počali se usazovati Němci těsněji nežli všude jinde a dali podnět k založení osady, jež se podnes nazývá Hahndorf nebo také German Town, t. j. Německé Město. Počátek jeho spadá do let 1838. Mnozí z tamějších Němců hledí si pěstění vína, jini sadářství, zelinářství a polního hospodářství. Osada vypadá velice pěkně. Z někdejších pruských chudáků a ubožáků stali se dnes zámožní a spokojení osadníci, ale je dobře známo, že začátky jejich byly velmi krušny: s plodinami svých políček chodivali pěšky na trh do Adelaidy a odnášeli tam pytle s brambory na zádech.

Podobnou dědinou německou jest nedaleko Adelaidy Klemsig, zvanou tak po pruské dědině v kraji Prenclovském a založenou v téže době jako Hahndorf. Starolutheranské vystěhovalce vedl tehdy pastor Kavel.

Své jméno dostala osada po kapitánu Hahnovi, jenž vezl Němce do Austrálie na lodi „Zebra“.

Z prvé kolonizace německé pocházejí v Jižní Austrálii ještě dědiny Langmeil, Lobethal, Grünthal, Blumberg. Německé školy a kostely udržují v nich podnes německý ráz.

Dědina Tandana jest výletním místem jihoaustral-
ských Němců. Tamější vinné sklepy jsou největší v celé ko-
lonii. V místě vychází týdeník „Kirchen- und Missionszeitung“.
Nové proudy německých vystěhovalců jsou zaznamenány
z let 1848.

Všech Němců počítá se v Jižní Austrálii na 30.000, ale
nemají ustláno právě na řížích. Proti německví vystupuje zvláště
mocný denník „Argus“, v Melbourne vycházející.

Klemzig australský rozložen jest na úpatí Mount Lofty.
Ale antagonismus národnostní počíná své dílo již i na jižní
polokouli. Německé jméno osady mělo býti vyměněno za název
hrdinného obhájce mafekinského Powella, jenž statečným Boe-
rům nepodleh. Australská vláda koloniální chtěla učtiti tak
vynášeného Brita na účet historie německé. Leč poplach způso-
bený mezi Němci obmysleným skutkem vládním zarazil rozho-
dující činitele tou měrou, že nedošlo na překřtění osady.

Sympatie, projevované veřejně od australských Němců nad
vlasteneckým počínáním Boerů, ublížily zjevným přátelím boer-
ských hrdinů velice, a bylo třeba seslabiti německé nadšení, byt
i plálo pro věc spravedlivou. Upřímné, ale neopatrné jednání
na půdě britské zaplatili Němci australské draze. Rovněž tak
utrpěli i Němci na Novém Zélandě.

Nicméně jest působení německého živlu na australské půdě
významné. Spořádanosti německých farem vzdávají všecku čest
i domácí hlasy anglické.

Obchodní styky Německa s Australií podporuje živé spo-
jení paroplavebních linií, v prvé řadě Severoněmecký lloyd
v Bremách a Německoaustralská společnost. Výkazy konsu-
lární nás poučují, že Německo vyvezlo do Austrálie za jediný
rok (1899) skoro za 6 milionů korun zboží.

Pochopujeme tedy, že Němci v Adelaidě nechtějí se odříci
svého časopisu německého, byt s obětmi vydržovaného.

Leč přes všecko úsilí australských Němců podaří se sotva,
aby vlastní potomstvo jejich užívalo mateřské mluvy jako řeči
obcovací. Jako stává se z českého Máška v Chicagu Mashek
a ze Žiky v Milwaukee Cecor, tak proměňuje se německý
Fischer, Schmidt, Mayer a Schädler v osadníka australského
s tělem i duchem a píše se brzy Fisher, Smith, Myer a Shadler.

* * *

Jako učitele zajímaly mě v čítárně vyložené časopisy učí-
telské, mezi těmi pak zvláště The Education Gazette
South Australia, vydávaný ministerstvem vyučování.

Z každé stránky paedagogického toho listu vanul jiný duch
a jiný proud obrácené polovičky naší zeměkoule. Či nezní lo-
kálka jako z dalekých krajů protinožců, čteme-li v úředním listě
učitelském: „Dne 15. července 1900 porodila žena učitele pana
J. Meyera v Port Adelaidě syna Harolda. Roditelka zdráva.“

Co přinášíjí u nás listy jen o vysokém panstvu, uveřejňují
demokratické listy australské o prostém učiteli.

Na jiném místě téhož listu četl jsem: „Nezapomínejme po-
učovati školní děti, aby neházely slupky z banánů a oranžů na
chodníky. Co lidi polámalo si již následkem kluzkých slupek
nohy a ruce!“

Na jiném místě přináší řečený list zajímavé příklady početní, zprávy o inspekčních, vykonaných školními dozorcí, kdo při zkouškách obstál, kde kdo byl dosazen za monitora, učitele nebo učitelku, kdo má dovolenou bez platu, kdo se svého místa vzdal, kdy se konají zkoušky, kdo zkouší, z čeho zkouší, jak dlouho zkouší a p.

V téměř čísle učitelského listu oznamovalo se, že Annie Dworak (zajistě Anna Dvořáková) byla ustanovena učitelkou ve Wauraltee s platem 1600 korun. A přece dostalo se jí podřízeného místa na pouhé vsi.

Potom: „Řediteli školy v Port Adelaide byl poukázán od 1. ledna 1900 roční plat 410 liber šterlinků, t. j. dle našich peněz 10.000 korun.“

Patrně, že i australské učitelé berou za své služby platy nápadně vyšší, nežli je služné jejich kolegů v Evropě.

* * *

*

Obecné školství australské jest zřízeno po způsobu evropské Britanie.

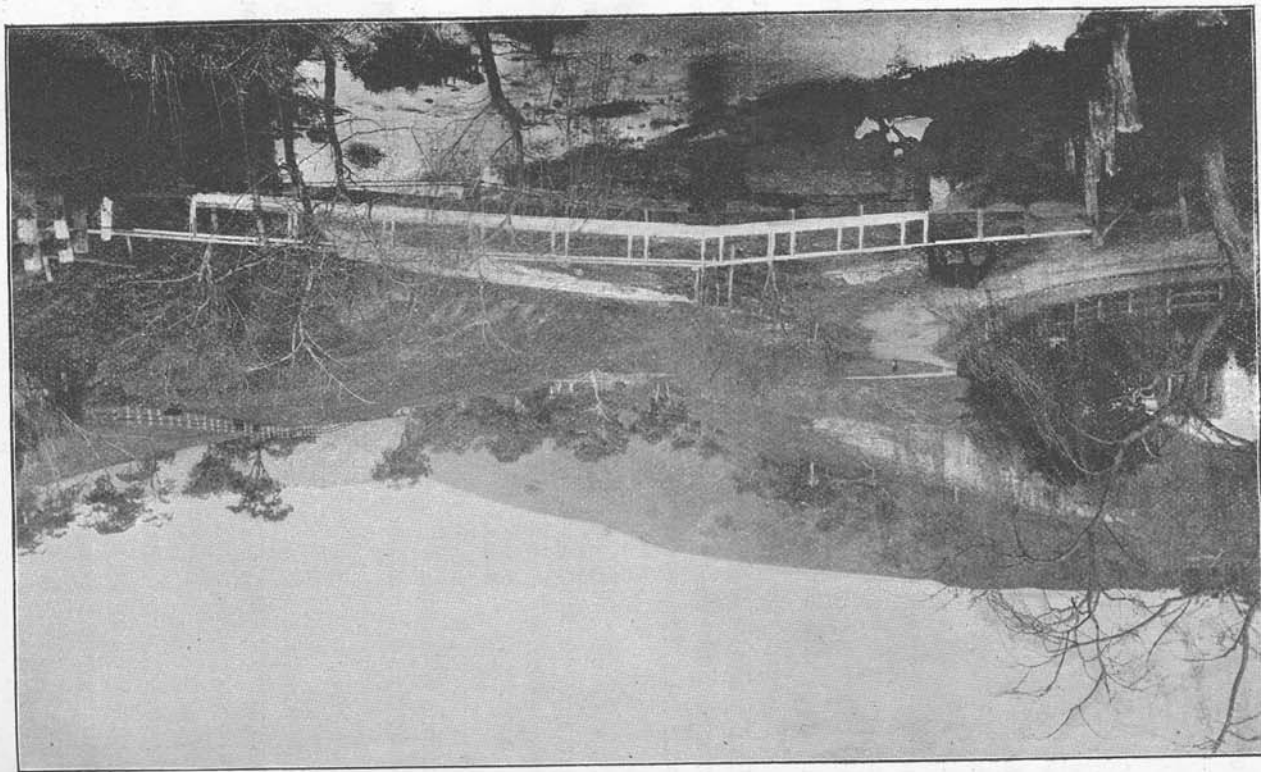
Ale v rodinném tom příbuzenstvu pozoruje se přece nápadný rozdíl hned na prvý pohled. Stát a církve nejdou v Australii ruku v ruce jako v Anglii. V Anglii má vrch církev anglikánská, ve Skotsku jsou pány vyznavači presbyterianští. Ale co je dvěma církvím na půdě britské volnosti, to je v Irsku katolickým útiskem.

Lépe jest v Australii, ať již v té neb oné kolonii. Vliv amerikanismu přešel také do osad nejmladšího zemědělu.

Zájmy církevní ponechávají se tam k rozřešení jednotlivým obcím náboženským. Budovají kostely a kaple, obsazují místa duchovních správců a zřizují školy, jež by vychovávaly mládež v určitém vyznání náboženském, jest v Australii záležitostí soukromou. V zemích s tolikým sektářstvím šalamounské to rozřešení.

Stát jest zodpověden toliko za školy přístupné mládeži bez rozdílů náboženství, a občanům ukládá se za povinnost přispívat společně na vychovávací ústav.

Příspěvky věnované na australské školství dosahují takové výše, že stojí za povšimnutí. Místy činí třetinu celého rozpočtu

Údolí v Mount Lofty nedaleko Adelaidy.

Povinnost chodit do školy trvá v jedné kolonii od 6 do 12 roků, v jiné do 13 nebo do 14, opět v jiné od 7 do 13 nebo do 14 roků.

Ve státě prve jmenovaném má dítě povinnost chodit do školy 70 dní za pololetí, ve druhém státě 40 dní za čtvrtletí, ve třetím 60 dní pololetně, ve čtvrtém 35 dní čtvrtletně, v pátém 35 dní za čtvrtletí, v šestém 3 dni týdně.

Zákonem jest dále stanoveno, jak daleko do školy může dítě chodit:

děti o věku méně než 9 let 2 míle

” ” 9—12 let $2\frac{1}{2}$ míle

” ” přes 12 let 3 míle (1 angl. míle = 1.6 km).

Jinak opět ve Viktorii, jinak v Tasmanii.

Aby docházka školní se usnadnila, rozvážejí železně dráhy mládež darmo.

Z krajů, kde není železnic, přijíždějí školáci a školačky do škol na koních.

V končinách řídkce obydlených obstarává vyučování koňovný učitel a jezdívá na oři, jako učitelka ručních prací.

Učitelstvo povolávané na školy připravilo se buď v ústavech učitelských nebo připravuje se soukromě za řízení správce škol, kterým pak se dostává za každého kandidáta nebo kandidátku po zkoušce dobře odbyté zvláštní odměny. Způsob ten přišel do Austrálie rovněž z Anglie, kde vybrané nejstarší školní děti připravují se pro školní službu, zastávající povinnosti pomocnické čili monitorské.

Ale vlastní počátky takového učitelského vypomáhání hledati jest již ve starých školách řeckých, potom římských a klášterních. Že také Komenský věděl o metodě, zvané teď obyčejně Bell-Lancasterské, patrně z jeho didaktiky.

Správce školy dostává do učení několik učedníků, aby mu usnadňovali úřad učitelský a pomáhali dozírat, opravovati, opakovati. Na jistý počet školních dětí připadá i monitor, jiných nebo dívka. Zovou se též pupil-teachers, t. j. pomocný učitel (učitelka), vybíraný k tomu úřadu z odrostlých žáků a žákyň, jak již překlád anglického jména *pupil* označuje.

Za monitory berou se hoši a dívky o věku asi 14 let. Učitelům svěřují se hoši, učitelkám dívky.

Vyučování monitorů stanoveno jest na dobu mimoškolní. Služné vyměřuje se učitelům vyšší, učitelkám nižší.

zemského. Příšerný militarismus evropský ještě školnímu rozvoji nepřekážá.

Již v prvých dobách kolonisačních bylo školství na státu nezávislé a různilo se od sebe valně. Dle jiných zásad zřizovali si školy v Australii Západní, jinak v Australii Jižní, ve Viktorii, Novém Jižním Walesu, Queenslandě, Tasmanii, na Novém Zélandě.

Obecné školství pevniny australské s připojenou Tasmanií není až doposud systematicky jednotné. Té volnosti nezřeknou se jednotlivé státy australské ani nyní, když jsou sjednoceny ve zvláštní státní formu po způsobu Unie americké.

K organizaci obecného školství došlo v koloniích australských za prvých let sedmdesátých. Zákonodárné sbory měly na mysl učiniti školy přístupnou všemu občanstvu, chudým i bohatším bez rozdílu náboženství. Nad to pak měla se státi docházka školní v jistém věku mládeže nucenou.

Free, secular, compulsory — ta tři slova byla heslem mužů, kteří si vzali za úkol reformovati obecné vzdělání australského lidu. Chtěli tedy míti školu svobodnou, na církvích nezávislou a světskou s nucenou docházkou.

Ale již pouhé veřejné prohlášení o zamýšlené reformě narazilo u některých společností náboženských na tuhý odpor. Boj o školu vedly tedy australské státy s církvemi rovněž tak, jako se děje v Evropě doposud.

Horlivým vyznavačem katolickým nezdálo se býti vábným lákadlem ani zrušení školního a bránili se zuby nehty. Ale na konec vyšla škola svobodná přece jako vítěz, a zdravé, účelné a nákladné budovy školní staly se střediskem obecné vzdělanosti a nabývaly den ode dne větší důvěry i od zarytých sektářů.

Školy chudých společností náboženských nemohly zápolit se školami státními a zanikaly. Opouštělo je samo učitelstvo vědouce, že se mu dostane na škole státní lepšího a trvalejšího zaopatření.

Největší příjem na vydržování škol plyne z prodeje veřejných pozemků, věnovaných po zákonu na zvelebování školství.

Jak naložiti s penězi tak získanými, jest věcí státu. Australské školství jest ovocem státní péče, a není naděje, že by je sektáři státu odňali a ráz svého náboženství školám vtiskli.

Výše služného stanoví se v některých australských státech podle průměrné návštěvy dětí školou povinných. Tak na př. jsou rozvrženy státní školy obecné v Australii Západní v šestero tříd platebních:

I. třída s průměrnou návštěvou 500 a více dětí	
II. " "	350 až 500 "
III. " "	200 až 350 "
IV. " "	100 až 200 "
V. " "	50 až 100 "
VI. " "	20 až 50 "

Služné vyměřeno pak jest takto:

I. tř. pro učitele 350—400,	pro učitelky 280—320 liber
II. " "	" " 240—280 "
III. " "	" " 200—240 "
IV. " "	" " 175—200 "
V. " "	" " 145—175 "
VI. " "	" " 100—145 "

Třeba opět zde připomenouti, že i libra šterlinků rovná se asi 25 korunám našich peněz.

Činí tedy nejvyšší služné učitele asi 10.00 korun, nejnižší 3000 korun, služné učitelky 3025 a 3000 korun za rok.

Na školách zatímních, vykazujících průměrně 15 a více dětí, bere učitel ročního služného 90 až 120 liber, učitelka 80 až 100 liber. Vykazuje-li škola, zatímně zřízená, méně nežli 15 dětí, vyměřuje se učitelské služné tak, že vypadá za 1 dítě 5 liber odměny.

Podučitelé (asistenti) zkoušení požívají ročně 100—200 liber, podučitelky 80—160 liber, nezkoušení 70—100, nezkoušené 50—80 liber.

Služné učitelstva v Jižní Australii činí v zatímních školách 66—108, v ostatních 84—450, liber šterlinků.

Roku 1900 čítalo se v Jižní Australii dohromady 677 obecných škol se 62.000 dětmi. Všechných učitelských sil bylo 1283, z nichž pouze třetina byli mužové.

Služné v Australii Západní jest proto vyšší nežli ve státech ostatních, poněvadž toho vyžadují drahotní poměry, jaké se utváří v krajích, jejichž obyvatelstvo žene se pouze za zlatem.

O výslužbu učitelskou australské státy se nestarají, i jest na každém jednotlivci, aby si pojistil stáří úsporami.

Ale při všem dobrém postavení australského učitelstva není učitelských sil nazbyt. Praktický Australan nevidí v učitelství ideal svého povolání. Výnosnější místa kynou mu v bankách, dolech, obchodech.

Že i školní mládež zlatonosných krajů australských chodí po škole za zlatem, hledajíc je v náplavech říčních a kupující si za zrnka zlatého kovu pamlsky a pochoutky, může tam pozorovati host z Evropy příšlý zhusta. Pro násince úkaz to neobčejný a zajímavý.

Kromě škol obecných neboli primárních má Austrálie ještě školy sekundární (střední) a university, potom školy odborné (technické).

University Adelaideská a Melbournská mají vedle obvyklých fakult také konservatoř h u d y. Chovancům a chovankám tohoto odboru vydává universita zvláštní diplomy.

Fakultu hudební navštěvují hlavně dívky a učí se houslím, pianu a zpěvu, chovanci pak též violoncellu.

Konservatoř university Adelaideské mívá přes 250 žáků a všeho všudy asi tucet žáků.

Dechovým nástrojům se nevyučuje.

Učebny Adelaideské konservatoře položeny jsou v podzemí, aby se v nich mohlo vyučovati i za horkého počasí.

Učitelé houslí jsou zpravidla Němci.

Až dosud jsou na australské pevnině toliko 3 university: v Adelaide, Melbourně a Sydneyi. Na zřízení vysoké školy v Brisbaně (Queenslandě) posud nedošlo.

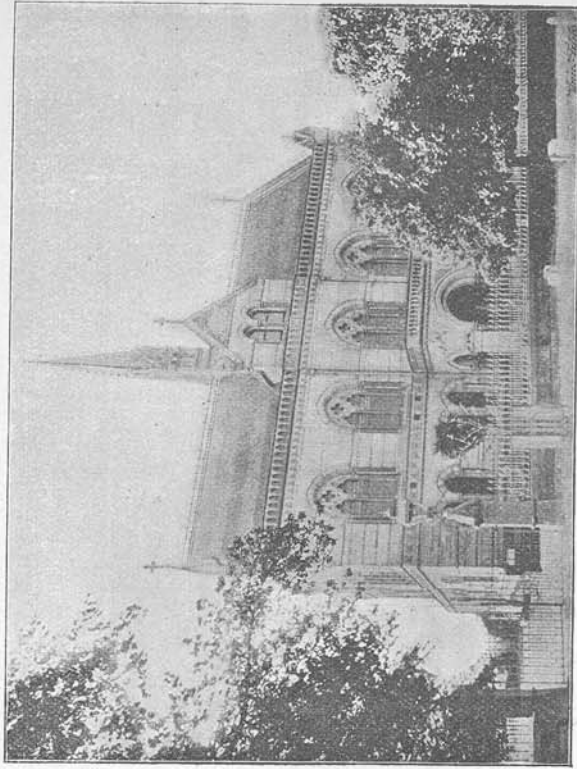
Obyvatelstvo Tasmanie odkázáno jest na vysoké školy sousedního kontinentu.

Školy odborné těší se přehojné návštěvě, ale náde všechny vymykají školy hornické.

Mezi nejhornlivější žáky metalurgie náleží horníci sami, pracující prakticky v laboratořích až do 10. hodiny večerní.

Školného platí se za čtvrtletí až několik liber šterlinků. Zlepšení a zvýšení platů horníků zkoušených, vyzbrojených vědomostmi odborné školy, jest nejlepší vzpruhou veliké frekvence a pilných studií.

V odborné škole technické vyučuje se též chemii, kreslení, geodesii, vinařství, vinařství, kuchařství, oděvnictví a j. Ve všech kursech bývá celkem přes 1200 posluchačů.

Budova university Adelaidejské.

Mezi štedrými podporovateli škol proslavil se v Jižní Australii velmožný statkář a ovčář Sir Thomas Elder, věnovav universitě veliké sumy peněz. Jen tak mohla zřídit se v Adelaidě také škola lékařská, a jemu jest co děkovati, že vznikla při vysokém učení Eldrova konservatoř hudby. Tento ústav byl otevřen r. 1900 a působí v něm osm učitelů.

Chovanky konservatoře věnují se hudbě toliko z libůstky. nikoli však proto, aby se později hudbou živily.

Za koncertu v ústavě pořádaného viděl jsem skoro výhradně dámy jako hosty.

Na universitě skládal se za mé návštěvy učitelský sbor z osmi profesorů a dvanácti lektorů.

Akademické hodnosti udílí universita také posluchačkám. Adelaidejská universita byla první z australských vysokých škol,

která přijímala na své fakulty také ženské. Stalo se tak z usnesení parlamentu r. 1880.

Universitní budova upomíná architekturou spíše na chrám nežli na školu.

*

*

Za mého pobytu v Adelaidě schyloval se školní rok ke konci, a výstava prací měla podati veřejné svědectví o pokroku mládeže ve školách obecných.

Dva dny před tím snášeli hoši i dívky do výstavní budovy vše, co bylo hodno počivaly a chlouby.

Noviny upozorňovaly předem na výroční výstavu školní a zvaly k hojně návštěvě.

Dne 2. listopadu o 3. hodině odpolední byla výstava zahájena. Slunce pražilo jako u nás v červenci, a ve výstavních dvoranách bylo dusno a horko přes všecko to, že sály zaujímaly místa podzemní.

Hosté, kteří sůčastnili se výstavy školní, byly opět hlavně dámy. Tak tomu bývá všudy v Australii.

Vystavené předměty podávaly obraz, jakým směrem běže se vyučování slohu a mluvnici, kreslení, počtům, psaní, ručním pracím.

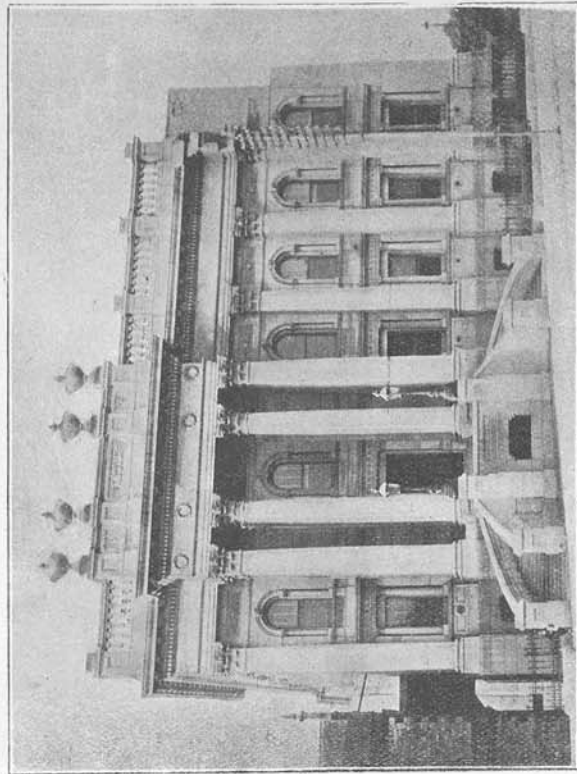
Jako novinka pro učitele příšleho z Evropy vyloženy byly také ukázky navštívenek psaných od žactva různými tvary písma.

V sešitech kreslicích, vypravených stigmaticky, převládaly tvary australské zvířeny: klokan, kasuár a lednáček chechtavý.

Více zajímavosti měly do sebe ukázky z ručních prací chlapeckých a ukázky vypěstovaných plodin hospodářských, zelinářských a květinářských.

Plodiny polní vystavili hoši a těšili se z prvé nebo z druhé ceny udělené za nejlepší druhy ovsa, žita, ječmene, pšenice, chmele.

Dívky obeslaly školní výstavu karfiolem, kapustou, okurkami, zelím, brukvem, cibulí, řetkvičkami, lusky fazolovými, artičokem, mrkví, jahodami, a kuchařské oddělení svědčilo, jak ta neb ona dívka naučila se již připravovati cukrovinky, dorty, pudinky, pečivo, huspeniny, zavářeti ovoce a strojit z něho marmelady a džemy (jam), oblíbená povidla z jahod, broskví, merunek a j.

Sněmovna v Adelaidě

Výstavy květin vypěstovaných školní mládeží pořádají se v Austrálii již po několik let. V osadách menších pořádají se slavnosti, při nichž se vysazují okázalým způsobem stromky (Arbor Day). Krásný ten zvyk přišel do Austrálie ze Spojených států Severoamerických.

Některé děti přinesly na výstavu sbírky přírodnické, rosty, bylináře a skřínky s užitečným a škodlivým hmyzem. K výroční slavnosti obecných škol dostávají se nejprůběžnější hodností. Sám guvernér zahájil školní výstavu.

Bujará mládež přivítala místokrále bouřlivým dupotem, potleskem a pískáním, aby dala tak na jevo svou příchýlnost k zeměvládci.

Guvernér objevil se na podiu prostorné dvorany v šedém oděvu s cylindrem v jedné ruce a s holí ve druhé a promluvil k mládeži několik vřelých slov s úsměvem na tváři.

I strhl se nový dupot a povyk, jež by našinec pokládal spíše za vypískání nežli za salvu nadšeného přijetí.

Po guvernérovi mluvil ministr vyučování, uschovávaje ruce pod šosy svého fraku.

Opět hulákání spojené s dupotem a potleskem. Hoši i dívky volali bravo, co jim hrdla stačila.

Málem byl bych řekl, že vlastně řvali, ale nevázaným tím projevům radosti dlužno v Austrálii zvykati. Čím více se dupe, píská, tleská, volá a buší holemi o podlahu, tím větší slávu klidí australský řečník za své rhetorské umění, a tím větší oblibě těší se umělec na prknech divadelních.

Po ministru mluvil purkmistr a po něm kdosi z přítomných hostů. Všickni uměli si málo slovy získati srdce ohnivé mládeže, jež nepočínala si ve volných projevech jinak, nežli si počíná sbor občanů v parlamentě.

Dle všeho vyrůstá australská mládež na jižní polokouli světa svobodněji a projevuje v každém hnutí a v každé odpovědi více odhodlanosti a společenského taktu nežli děti naše. K otázkám, jež jsem k jednotlivcům pronášel, dostalo se mi vždy odpovědi různé. Upejpavých a ostýchavých dětí jsem tam nepoznal.

S výstavou školních prací spojují se též produkce žactva. Zpěv a prostocviky jsou hlavními kusy programu. Zpívá a cvičí se za průvodu piana.

Cvičení zahájily dívky nejmenší, jednotně vyšňořené, děvčátka v bílém oděvu, hoši jako námořníci v šatě modrém.

Jiné tlupy dívek s oděvem modrým, bílými zástěrkami, černými punčoškami, červenou šerpou přes živůtek a s tyčí vzdobenou květinami.

Některé tlupy hochů vystupovaly na jeviště v uniformě vojenské a s puškami. Ale všickni, ať hoši nebo dívky, měli za obuv elegantní lakýrky, oblíbené po celé Austrálii.

Když zazněl pochod složený ve veselé tonině durové, vystupovali cvičenci podle taktu na amfiteatralní jeviště a bavili hrou a zpěvem vděčné posluchačstvo. Nejmenší drobotina klidila největší pochvalu.

Záměnou taktu a toniny přicházeli na podium jiní a jiní, vždycky v jiném stejnozkroji, a ustoupili konečně mládeži nejstarší, hochům, kteří prováděli vojenské evoluce za víření bubnů a za hláholu polnic.

Udělením cen, diplomů a uznání za nejlepší práce výstavní zakončuje výroční slavnost škol obecných.

Učitelské noviny, řízené ministerstvem, přinášejí potom jména všech žáků a žákyň na výstavě významenaných.

* * *

Z usnesení sněmovního zřídila si každá kolonie australská tři zemské ústavy: knihovnu, museum a obrazárnu. Budovy těchto ústavů položeny jsou v Adelaide v řadu ostatních zemských domů.

Vedle sněmovny zelená se park s budovou guvernérovou, k ní přiléhá veřejná čítárna, dále pak na východ vrboují širokou ulici, zvanou North Terrace, tři zmíněné „Jihoaustralské instituty“ s universitou a Eldrovou konservatoří.

Široká třída Severní terasy vysázena jest košatou alejí amerických sterkulí. V soukromých sadech elegantní té třídy kvetly právě brasilské stromy korálové a koruny jejich plály rudými hrozny motýlovitých květů jako krvavé plameny. Dobře dří náš Presl, že když zarděnice (Erythrina corallo-dendron) kvete, podobá se červenému suknu rozprostřenému.

Pod Terasou vine se klikatě říčka Torrensova.

V knihovně (Public Library) Adelaideké otevřela se mi vyhlídka do celé literatury, vylučující slovem i obrazem všechny australské země. Ve chvíli mohl jsem vyrovnati na svůj pracovní stůl vše, co zeměvědného vyšlo o Australii tiskem u antipodů nebo jinde ve světě. Takové volnosti ve veřejné knihovně nepožívá host nikde jinde. Užíval jsem jí v plné míře den co den a připomínám si toto dobrodíní s vděčností, když o dlouhých večerech v Adelaide, Melbourne, Ballaratu, Hobartě, Invercargillu, Dunedině, Oamaru, Christchurchu, Aucklandě, Sydneyi a Brisbane mohl jsem nahlížeti v nákladná díla britského národa a sbírat tak vědomosti a pokyny na výlety do hor a lesů za účelem přírodovědeckým.

Budova knihovny Adelaideké je stavba mohutná a postavená výhradně k účelům knihovním, dostávajíc světlo s hora a se stran.

Přístup do knihovny má každý od rána až do 10. hodiny večerní.

Orienteace v knihovně je podle vyloženého plánu snadná, jasná a zřejmá. Náписы věští, že v síni A. jsou díla encyklopedická, ročenky, almanachy a j., v B. spisy matematické, fyzikální etc., v C. vchovatelství a filosofie, v D. zeměvěda a cestopisy, v E. zoologie, v F. životopisy, v G. botanika, agrikulturna, v H. geologie, lučba, v O. publikace obchodní, v X. časopisy učených společností, v Y. noviny, v Z. spisy patentové a pod.

V každém oddělení stojí dlouhý stůl. Katalogy na stole položené oznamují, co tam je z jednotlivých oborů zastoupeno. Signatury usnadňují hledání.

Čtenář obsluhuje se sám. Sám si knihy vybírá, a sám je zase ukládá na patřičné místo. Proto je každé oddělení opatřeno žebříkem, abychom měli přístup ke spisům nejvýše uložným.

Tak jest v přizemí, tak v poschodí prvním a druhém. Prohlížeti ročníky novin smíme jen s formálním dovolením ústavu.

Díla drahocenná jsou uzavřena, a vydává je ke zvláštní žádosti knihovní personál.

V oddělení, v nichž jest uložena literatura cestopisná, zeměpisná a přírodovědecká a týkající se výhradně zemí australských, prodléval jsem skoro po všechny večery svého třínedělního pobytu v hlavním městě Jižní Australie. Mohl jsem tak poznati anglická díla, po nichž se teď marně zase sháním v knihovnách pražských, vídeňských i berlínských.

* * *

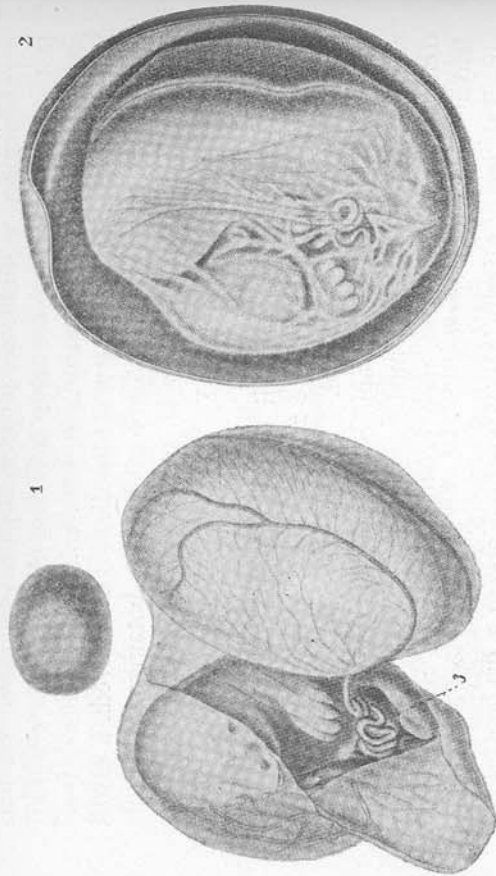
Bohatým zdrojem přírodovědeckého poučení bylo mi Adelaide museum, řízené universitním profesorem Stirlingem.

K oddělením přírodovědeckým druží se tam ještě národopis, archeologie a numismatika.

Staroegyptský žulový obelisk s hieroglyfy jest musejního parku pěknou ozdobou.

Mé první kroky směřovaly ke skřini, jež jest věnována ssavcům ze všech na tomto světě žijících nejstarším.

Nápis na skřini hlásá: „Monotremata čili ssavci vejcorodí jsou podobni nejvíce plazům. Jsou zastoupeni dvěma rody,

1. Vajíčko ježurů v přír. vel. 2. Vajíčko zvětšené a jeho vnitřní blány obsahující zárodek.
3. Uložení zárodku v obalech. (Dle Semona.)

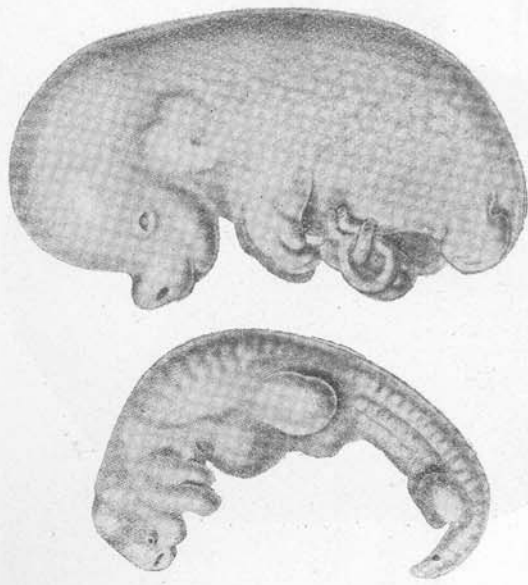
ptakopyskem a ježurou. *) Vejce monotremati bylo poprvé nalezeno v kapsaři ježurině r. 1884. Našel je dr. W. Haacke, kurátor zdejšího musea, když ohledával ježurů samičku, obdrženou z Klokaního ostrova. Památný ten nález byl ukázán dne 2. září řečeného roku v zasedání Královské společnosti Jihoaustralské...“

Vyznávám se, že v té chvíli byl jsem z nejšťastnějších lidí na světě. Viděti na vlastní oči skutečnou věc, jež rozvlhla mysl všech badatelů živočišného světa a dala podnět k novým studiím a k novému přemítání o vývoji nejvyšších řádů zvířecích, povznášá diváka v dětině rozkoši tak, jako by byl sám objevitelem úkazu před tím nikdy nespátřeného.

Z makavého dokladu, postaveného tam před divákův zrak, vane duch dějin o nejstarobylejším rodě ssavců, jejichž kro- níky jsou zároveň kronikami všeho živočišstva s člověkem v čele.

Ssavci vejcorodí a vačnatci učinili Australii klasicou zemí novověkého vývoježpytu.

*) S ježurou australskou je těsně spřízněna praježura (Prochidna) Novoguinejská. Skvělý exemplář přivezl odtamtud Vráz. Nyní honosí se jím České museum.

Dva ježurů zárodky vyňaté z vajíčka.
První mladší, druhý krátce před vylihnutím s rohovitým čumákem.
Zvětšeno. (Dle Semona.)

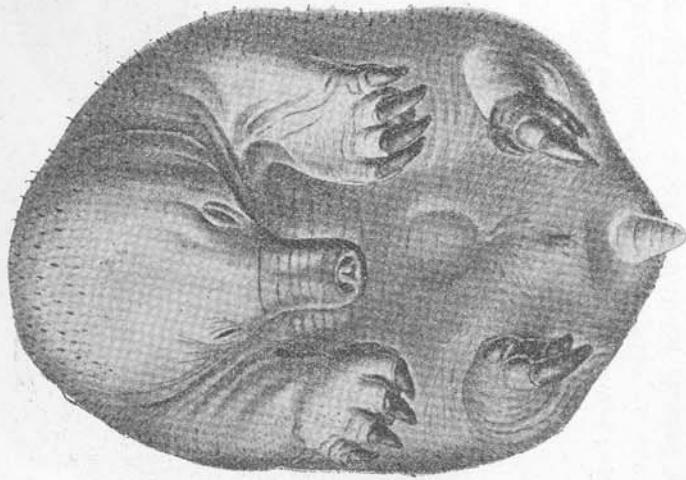
Neprohláším se tedy, věnují-li zde řečeným tvorům kapitolu obšírnější a vypovím-li o nich historii, jež jest v dějinách živočišstva hodna aspoň takové paměti, jaká se věnuje zhusta vládcům a tyranům člověčenstva.

Ssavci, kteří snášejí vejce! Neznějí-li ta slova ještě dnes jako žertovná báchorka?

Pravdivost zjištěného objevu chápe rozum i nyní stěží. Sami badatelé, na slovo vzati živočišozpytci, nevěděli si rady, měli-li pojednati v soustavě o zvláštní skupině ssavců, složené ze dvou nejpodivuhodnějších tvorů na světě, z ptakopyška a ježury. Divem divoucím byli a divem divoucím zůstávají.

Přední anatomové světa brousili si na nich svůj um. V učných spisech zoologických ustupovala báj brzy pravdě a pravda brzy opět báji.

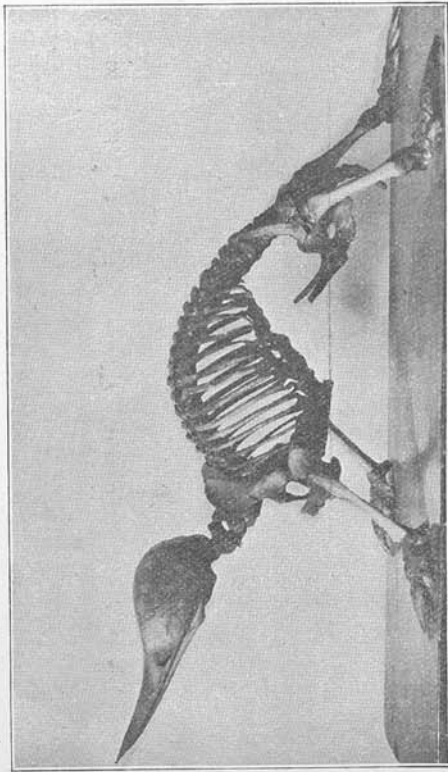
Každé desetiletí přimášlo o ptakopyšku a ježuru jiné zprávy. Tvrđilo-li se o nich jednou v knize, že snášejí vejce, psalo se hned na to, že tvrzení takové nezakládá se na pravdě, a že ona smyšlenka vyplynula jen z nezaručené pověsti.

Mláďe jezuřino, nežli opustí matčin vak.
Přir. vel. (Dle Semona.)

Co australští domorodci vypovídali o vejcích ptakopysků a ježur, nemohl nevěřící přírodopyskec evropský pojímati vážně, pokud sám se nepřesvědčil o faktu tak významném, památném a v biologii ssavců tehdy neslýchaném. A býti svědkem toho okamžiku, když ptakopysk nebo ježura vejce snáší, je ve větku nosí a mládě z něho vylihnuté vlastním mlékem napájí a živuje, bývá dopřáno málo kterému smrtelníku věrohodnému a spolehlivému.

Ptačí zobák ukazoval sice k povšechným znakům opěrného světa, a domněnka, že ptakopysk vejce snáší, byla pravdě velmi blízká a přijatelná, byť i ostatní tělo ptakopysčí bylo přece jenom srstí pokryto, podobajíc se tvarem a způsobem života bobru, vydře anebo dokonce i obrovskému krtku, jakož se kdysi slýchalo a psávalo.

Kostra jezuří. (Dle vlastního preparátu)
Výběžky pánevních kostí jsou kosti vakové.
Prsty zadních končetin směřují vždy do zadu.

Přírodopyscům naskytoval se tedy obraz podivuhodného a záhadného živočicha, jenž jest zpola ptákem, zpola ssavcem, či, jak se nyní tvrdí, dílem ssavcem a dílem ještěrem.

Že by však ptakopysk mláďata kojil a titulu „ssavec“ si zasloužil, nešlo mnohým přírodopyscům na rozum již z toho důvodu, že ptakopyskové nemají žádných zevních ústrojů, sloužících mléčným žlázám za vývod.

Sám ctihodný zoolog Geoffroy St. Hilaire z proslulé Sorbonny pařížské držel se houževnatě svého výroku, že ptakopyskové nejsou ssavci, nýbrž podivuhodná třída tvorů výlučných a zaujímajících v soustavě zvláštní postavení. Nepřesvědčila ho ani mléčná šťáva, jež se prýštila ze žlaz, té doby již zjištěných. Geoffroy jí neuznal za mléko ssavců a povahu takovou jí rozhodně upíral.

Nad to však odvážil se odporovati veřejně povšechnému mínění, jako by bylo pouhou báčorkou, že ptakopyskové snášejí vejce. Sorbonnský badatel věřil pevně, že tomu skutečně tak, a že ptakopysčí mládě nepřichází na svět jako kofátko, nýbrž že se líhne ze sneseného vajíčka.

Ale dokladů měl Geoffroy po ruce tak málo, že mu nikdo nevěřil. Rozluštění sporné záležitosti mělo býti ponecháno

časům budoucím. Věhlasný přírodovědec francouzský nedočkál se toho, aby jeho tvrzení bylo aspoň ve druhé polovíce pověřeno svědkem očitým.

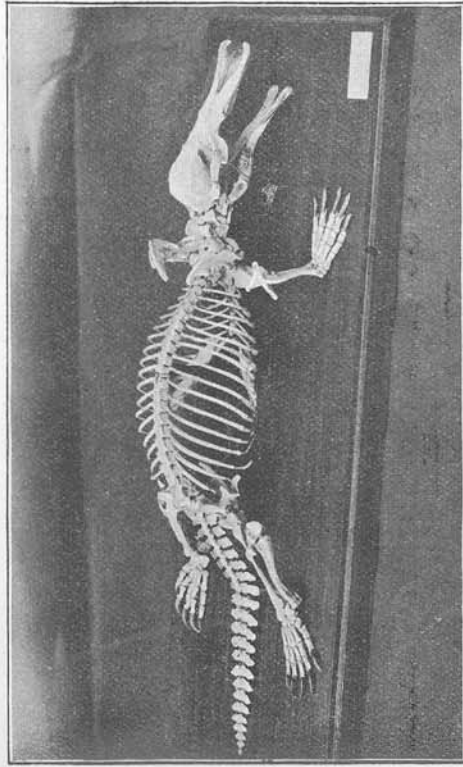
Pochopujeme, s jakou toužebností očekával Geoffroy z cesty anglického ornithologa Goulda, a že první jeho otázkou, když ho Gould navštívil, bylo, snáší-li ptakopysk vejce. Pochopujeme však také hrozné zklamání učeného Francouze, když zvěděl z úst vynikajícího přírodovědce, jenž se právě vracel z nejmłodšího zemědílu světa, že tomu tak není.

Štastněji byl proslulý přírodovědec anglický sir Richard Owen, jenž zemřel r. 1892. Také tento badatel a věhlasný mistr srovnávací anatomie přišel k podobným názorům jako Geoffroy. Mohl tak tvrdit na základě bohatšího materialu, zasílaného jemu z Austrálie. Právě se, že nabyt nových sil, když jako vetřný kmet uviděl na vlastní oči, co odvážil se tvrdit již napřed, nežli mu byl předložen makavý corpus delicti.

* * *

Náš vysoce zasloužilý Presl popisuje ptakopyska ve své „Rukověti soustavné“ o ssavectvu r. 1834 takto:

„Tělo prodloužené, zploštělé, asi tulenimu podobné. Nohy nejkratší, pětiprsté. Prsty spojené blanou. Na zadních nohou u samce ostruha homolovitá, rohovitá, na konci provrtaná, pomocí žlábků spojená se žlázou na kýtě nad jablkem stehenným pod kůži položenou a dle některých pozorování vyměšující jed hadí působí. Dle jiných zase nic neškodí, a ostruhy prý samci slouží za čas pojmání k držení se. U samice místo ostruhy toliko otvor. Ocas krátký, rovnovážný, vejčitý, chlupatý. Morda na způsob zobanu kachního utvořená, prodloužená, rohovitá, velmi sploštělá, na konci rozšířená, okrouhlená, po kraji vroubkovaná. U kořenu, kde se stýká s hlavou, obrubou širokou kožnatou opatřená. Čelist dolní kratší a užší nežli hořeni. Jazyk jako dvojnásobný, jeden klatý v zobanu, na jehožto kořenu druhý tlustší, napřed s dvěma špičkama masitými, snad chybící víčko chrťánové dosazující. Zuby vzadu v hubě, všude dva, bezkořenné, na koruně ploché, jako ze samých drobných a kolmých trubiček složené. Právě tedy žádné. Žaludek malý, otvor jíchový a střevový vedle sebe.

Kostra ptakopysčí. (Dle preparátu ze závodu V. Friče.)
Prsty zadních koncetin směřují vždy do zadu, nikoli do předu, jak se v knihách spatřuje obvyčejně.

Střevo slepé krátké. Ve střevěch ostatně mnoho vystávajících lupenů. Pyže má dva uzlíčky. Cecíky neznámé, ačkoli Meckel tvrdí, že je viděl. Jiní tyto žlázy mají za jiné. Snáší prý vejce, na kterých sedí v hnízdě z roždí udělaném, kulovitěm, jedinou děrou opatřeněm, kterou jediné zoban ven ční. Murdock po- tvrzuje, že viděl dvě vejce co slepičí veliké. Holmes sám sbíral vejce ptakopysčí na Novém Holandu, jichž několik do Evropy poslal, a praví, že jsou tvaru pravidelně podlouhlého, na obou koncích stejné tlusté, $1\frac{1}{8}$ '' dlouhé, $\frac{6}{8}$ '' tlusté, skořápka tenká, křehká, prosvitavá, bílá. Též Jamieson a Hill potvrzují, že se přesvědčili o vejčích ptakopysčích.

Ježuru zove Presl r y c h l o g a z a n e m a popisuje ji takto:

„Tělo srstnaté na zádech trny dlouhými, ostatně chlupy anebo trny krátkými, jež promíchané jsou štetinami. Zdá se, že se může schouliti jako ježek. Nohy krátké, pětiprsté, prsty volné, pazoury srpovité, hrabací. U samce na nitrozadní straně zadních nohou ostruha rohová, trubkovitá, na konci provrtaná. Ocas nejkratší. Morda prodloužená, válcovitá, tenká, koží tenkou přikrytá, zobanovitá, ústím těsným ukončená. Jazyk

nejdelší, obloumký, vymrštitelný. Zuby žádné. Boltce žádné. Žaludek obširný, kulovatý, slepé střevo mírné. Pyje má na konci čtyry uzlíčky. Ceciky neviditelné.

Zvíci ježka. Na Novém Holandu, Vandiemensku a na ostrovech Basských.“

O společných znacích ptakopyska a ježury, zařazených vedle ssavců chudozubých a pojmenovaných v řečené knize ssavci ptakohubí, píše Presl:

„Tělo buď chlupy, buď chlupy a ostny přikryto. Nohy čtyry; volné prsty pazouraté. Zuby vlastně žádné. Na kostlivci kost sochatá v krajíně plecové jako u ptáků. Na bříše u obojího pohlaví kosti vřkavým ssavců vaknatých podobné. Společná rýha pro lejno, moč, pro plodidla i rodidla. Místo dělohy mají dvě trubky, jichž každá dvěma otvory vyčistuje se do obširné trubky močové, jenž do rýhy se otvírá. Ceciky žádné. Vejcorodní.“

Popis Preslův, nejobširnější ze všech starších, obsahuje v sobě na ten čas mnoho pozoruhodných údajů.

* * *

Slovník Naučný (r. 1867) počítá ptakopyska a ježuru k ssavcům chudozubým a uvádí tyto znaky jejich:

„Ptakopysk má čelisti proměněné v zobák kachnímu podobný, čímž se podobá ptákům, dále má kloaku, to jest otvor řitní, sloužící k výkalům i k výkonům pohlavním, čímž se podobá ptákům a plazům . . . Jindy se mysliło, že samička vejce klade. Tomu není tak, mláďata přicházejí ale velmi nedokonalá na svět, v čemž se podobají vaknatým, ku kterým také od některých přírodopisců počítání bývají. Sameček má na patě zadních nohou dutou ostruhu, kterou nepřítel raniť může, ale štáva v ostruze té není jedovatá, jak se dříve za to mělo. Sem patří *Ornithorhynchus paradoxus*, pokrytý hustým kožičkem navrch tmavohnědým, vespod běložlutým. Žije na pevnině Australské. Jiné sem dříve počítané druhy jsou pokryty bodlinami jako ježek a živí se mravenci, jež sbírají jazykem.“

* * *

V českém vydání Brehmova „Život zvířat“ (z let 1879 až 90) uvedena o řádu ptakořitných ssavců (monotremata, Kloakenthiere, Schnabelthiere) tato slova:

„Ku kterému řádu by se ssavci ptakořitní měli připojiti, není podnes rozřešeno. Jedni přírodozpytci řadí je k vačnatým, jiní k chudozubým. Že jsou skutečně ssavci, o tom nikdo nepochybuje. Ale ceciků na jich těle nebylo dlouho shledáno, a proto báj (že snášejí vejce) byla pokládána za pravdu. Teprv Meckel je r. 1824 shledal. Struky ovšem scházejí, ale žlázy ústí v kůži četnými jemnými chodbičkami, chlupy zarostlými. Baer pak doložil, že také žlázy kytovců jsou podobně zařizeny. Později ohledal je Owen (r. 1832) a shledal, že každá žláza má 100—120 otvorů v kůži, a že se jimi vylučuje skutečné mléko. V mláďatech našel rovněž vyssáté mléko. Na základě toho byli teprv ptakopyskové připojeni k prvé třídě obratlovců, k ssavcům.

Kloaka, jaká se vyskytuje u ptakořitných ssavců, shoduje se s útvarem kloaky ptací, ale za to neshoduje se kostra s kostrou ptací. Majitě ptakořitní dvojí klíční kosti, panvičné kosti ukazují pak k vačicím. Ptakopyskové rodí mláďata velmi nedospělá, ale nemajíce vaku, mláďat nenosi a i jinak ve mnohém se liší od vačic. Na lebce mizejí mnohé švy velmi rychle. Známe pouze dva rody, ptakopyska a ježuru.“

* * *

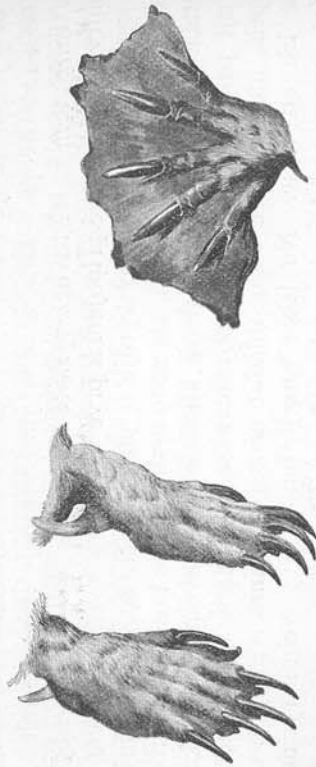
Pozoruhodny jsou údaje o ptakopysku a ježure, uváděné v populárním přírodopisném díle, jež má název „Illustrirte Naturgeschichte des Thierreichs“. Zajímavý spis ten vyšel o čtyřech velikých svazcích nákladem J. Webra v Lipsku r. 1847, ale jméno spisovatelovo není ani na titulním listě uvedeno. Ví se však, že tvůrcem jeho jest Eduard Pöppig, znamenitý cestovatel a přírodozpytec, jenž badal po několik let v Americe severní a jižní a vrátil se s bohatými sbírkami r. 1832 do Němce, zastáváje potom místo profesora zoologie na Lipské universitě. Zemřel r. 1868.

V I. díle o ssavcích, zobrazených v 1100 ilustraci, píše Pöppig mezi jiným:

„Zařaditi ssavce vačnaté do soustavy živočišné způsobuje zoologům mnoho nesnází, ale kam s monotrematy, lámeme si marně hlavu. Ježto jich nelze nikam připojiti, stojí v soustavě

o samotě. Snad číni přechod od ptáků k ssavcům, ač jeví příbuzenství i s plazy. Ještě nejspíše mohli by se připojit k vačnatcům, ač vaku nemají. Ale vakové kosti, jež by mohly nositi vak, nescházejí. Hlavní znak, jímž se liší ode všech ssavců, jest hrudník, sestrojený na způsob ještěřihlo a mající skutečně dvojití klíční kosti. Ježto mají monotremata též vývod pro kálení a pohlavní výkony, tak řečenou kloaku, rovnají se ptákům a plazům. O duševním nadání nelze mluvit, a proto zůstávají daleko za ostatními ssavci.

Ptakopysk byl znám v Evropě dříve nežli ježura, a to kolem r. 1798. Neobyčejná jeho podoba a tajeplné žití a roz-

Jak vypadá zadní noha ptakopyskova. Nahore po levé straně vyčnívá ostruha samečkova.

množování budily obecný zájem. Anatomován byl mnohokrát a podrobně, též od cestovatelů za živa ve vlasti pozorován, ale proto přece není probádan po každé stránce. Přední pětiprsté nohy jsou spojeny kožovitou plovací blanou, jež dosahuje za okraj drápů tak daleko, že by zvíře nemohlo užiti noh ke hranění, kdyby se nemohla blána libovolně zkracovati a nazpět zatahovati.

Zadní nohy jsou poměrně slabší a kratší a tak jako u tušené na zad směřující.*) Sameček jest vyzbrojen u paty po-

*) Přes všecko toto správné udání zobrazuje se poloha zadních noh proti přirozenosti ptakopyskové. Vádná ta vyobrazení procházejí všemi knihami, ať školními nebo zoologickými spisy odbornými, staršími i novějšími. Sám dr. Haacke, spisovatel díla *Das Thierleben der Erde* (v Berlíně 1901) a objevitel prvního vajíčka ježurhlo, dal zobraziti ptakopyska s prsty mířícími u zadních noh ku předu místo do zadu. Tutéž vadu mají obrázky v nejnovějším vydání Hertwigovy zoologie (*Lehrbuch der Zoologie*. V Jeně 1900), v díle *Das Thierreich* od dra. Hecka (*Neudamm* 1897), ve spisu Brehmové a p.

hyblivou ostruhou; samička má na místě ní poulhou bra-davku.

Zprávy o rozmnožování ptakopyska odporují si. Dlouho se mysliło, že ptakopysk snáší vejce, jež pak vylézá. Jednou takové vejce v Anglii dokonce ukazovali. Anatomická ohledání, vykonaná přesně horlivým Mecklem, nepostačují, aby se mohlo zavrhnouti učení, že ptakopysk snáší vejce, byť i mléčné žlázy byly u samičky dokázány. Není vyloučena možnost, že ptakopysk, lišící se tak nápadně od ostatních zvířat a snašející vejce jako pták, využívá snad mládě jinak nežli ssavci ostatní.

Ale byť vývoj ptakopyska nebyl již zcela zřejmě vy-

Jak ptakopyskové běhají, panáčkují a ve trávě se povalují.

zkoumán, přece jest nyní jisto, že ptakopyskova mláďata přicházejí na svět způsobem společným všem ssavcům, třeba že jsou velice nevyvinuta a vaječnou blanou zahalena. Ale tyto blány se ihned roztrhují, a způsob porodu je takový, jako se pozoruje u některých ještěřů a jedovatých hadů.

Mládě je tedy velmi nedokonale sestrojeno a potřebuje, aby dospělo, mnoho času. I nemůže opustiti hnízdo uschované dobře pod zemí a následovati matku do vody jako kačátko. Anatom Owen ohledal mnoho mláďat.

V žaludku mláděte našlo se sražené mléko. Po jiné potravě, ač se prohlížel obsah žaludkový zvěřovacím sklem, nebylo ani památky. Ostatně jsou ústa mladého zvířete tak upravena, že by nijak nemohla přijímati pevné potravu. Čelisti nevyčnívají té doby zobákovitě, jsouce okrouhlé, hladké, tlusté, velmi ohebné a dle všeho schopny, aby se mohly přimknouti

k rovné ploše, v níž jsou umístěny mléčné žlázy, a ssáti měkkým a okrouhlým otvorem ústním.

Že mládě ptakopyskovo ssaje, prozrazuje i jazyk jeho, té doby velmi dlouhý, až k ústnímu otvoru dosahující a upomínající na upravení ssací pumpy. Staří ptakopyskové mají jazyk nápadně do zadu umístěný.

Že má samička vyměšovací ústroje mléčné, jest nade vší pochybnost: jsou kruhovité, leží na břiše a jsou obrostly srstí. Za silnějšího zvětšení lze viděti pod kůží ukryté mléčné žlázy, rozvětřující se na způsob chvostíku.

Živý ptakopysk nebyl nikdy do Evropy přivezen. Za nejlepší zprávy o něm děkujeme Bennetovi...

Výklad svůj doprovází Pöppig četnými obrázky, z nichž některé nepozbyly posud na ceně. Vidíme v díle kromě různých postav, jaké zaujímá ptakopysk, když leze, pluje, spí, drbe a česá se, také vyobrazená mláďata z předu, ze strany a ze spoda, mléčné žlázy podkožní, jejich vývody v kůži a osrstněné okolí, pod nimž skrývají se žlázy, nad to pak různé obrázky, týkající se ptakopysčích kostry.

Zbývá jen málo, co by se mělo na tomto popisu oprávniti a doplniti.

*

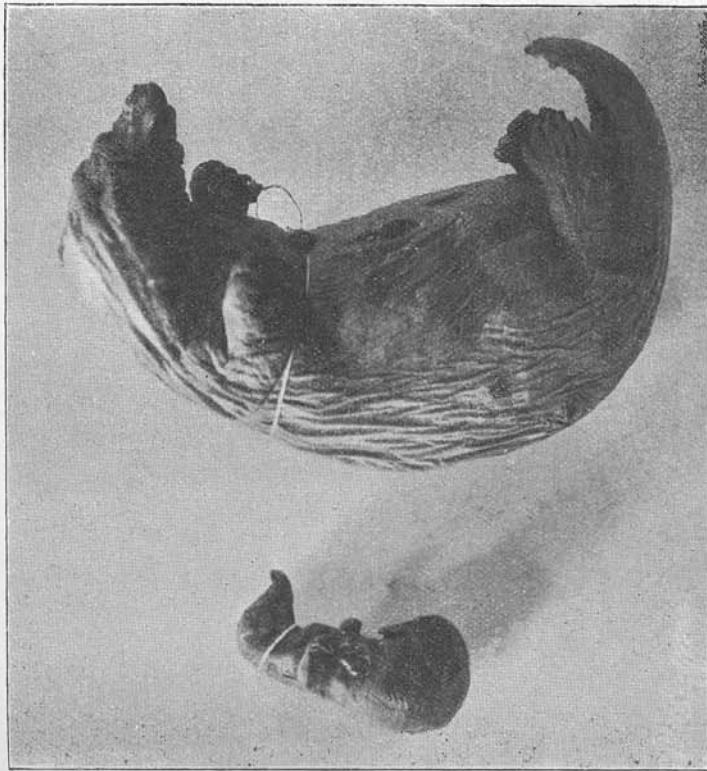
*

Nerozhodné spory, jež mezi badateli v příčině plození monotremat nezanikaly, přiměly anglického zoologa Bennetta, aby se vydal za účelem biologických badání do samého Nového Holandu. Bennett učinil tak dvakrát, nastoupiv cestu do Austrálie nejprve r. 1832 a po druhé r. 1858.

Zprávy, přinesené Bennettem z Austrálie, přispěly valnou měrou k poznání života ptakopyskova a byly na dlouhý čas bezpečnou studnicí, z níž čerpal každý přírodopis.

K výsledkům vysoce poutavým přišel Bennett po delších studiích, konaných v samé vlasti ptakopyskové, neboť až posud nepodařilo se přenéstí podivuhodného toho tvora do Evropy a pozorovati jej za lepšího pohodlí v zajetí.

Bennett pokoušel se sice dopravit ptakopyska do Evropy živého dvakrát, ale ani jemu a jeho synovi se nemyplnilo, po čem tak přáhlí. Nicméně doprava zajatého vynesla Bennetovi opět několik nových pozorování.

Jak vypadá mládě ptakopyskovo.

Na levo dvoudenní, na pravo dvoudměsíční.

Dle přírody fotografoval D. Le Souëf v Melbourne.

Chtěje rozluštíti spory, vedené mezi přírodopytci o rozplozování ptakopysků, pátral Bennett po samičkách právě březích nebo po takových, jež by kojily. Za tím účelem dokopával se ptakopysčích brlohů, nor, chodeb a pelechů a samičku skutečně chytil, v zajetí choval, hlídal a pozoroval. Ale zajatec šťastně utekl.

Když chytil samičku jinou a vyšetřil, seznal, že již porodila. Žlázy mléčné byly objemné, ale mléka z nich Bennett nevytlačil. Po struku nebylo ovšem ani památky.

Jednou byl tak šťasten, že odkryl loze se třemi mláďaty, každé asi 5 cm dlouhé. Bennett ohledával celý pelech a hledal zbytky po vaječné skořápce. Dommíval se, že je najde. Ale

16*

nenášel nic takového, co by ho přesvědčilo o ssavcích vejcorodých.

Bennett vypravuje mnoho o životě zajatých mláďátek. Jedno se svinovalo jako ježek, druhé se natahovalo jak dlouhé tak široké, třetí jalo se zahrabávat. Jindy si ptakopysčátka hrála jako šteňata, vzájemně se tahala za zobáky a nechala se i hladiti a škrábati.

Bennett je krmil chlebem ve vodě rozmočeným a rozkrájeným masem uvařeným na tvrdo. Také mléko bylo mladým ptakopyskům mílo.

Za nezdařeného pokusu dopravit ptakopysky do Evropy živé zjistil Bennett, že varlata před pářením samečkům naduřují, tak jako u ptáků, a že dosahují velikosti holubího vejce, kdežto před tím nebyla větší nežli hrách.

Ale přes všechny poutavé stránky životopisné, jimiž Bennett obohatil kapitolu o ptakopysku, nepřišlo se ve sporu, jsou-li ssavci ptakořitní vejcorodí či živorodí, o nic blíže. Bennettovo přesvědčení, ač na ničem nezaložené, bylo, že je ptakopysk ssavec živorodý. Tvrzení australských černochů, že maulangonk, tambriet, tohumbuk nebo mufleongonk — tak zové se ptakopysk mezi domorodci — snáší vejce, prohlásil Bennett za omyl.

Marné vypisoval Němec Krofft v sydneyjských novinách odměnu 50 liber šterlinků tomu, kdo by dodal prvé vejce, senesené ježurou nebo ptakopyskem. Nikdo se nepřihlásil.

* * *

Tak se asi měly věci ptakopysčí do roku 1884.

Nové a překvapující objevy přírodovědecké, příšle z australského světa, obracely pozornost k tamějším krajům více a více, a australský kontinent stal se klasickou půdou, na níž lze spatřiti ještě živé doklady o tvorech u nás již dávno vymřelých a uložených již jenom v hlubinách geologických formací.

Australská pevnina slula již dávno jako země divů a za slíbená přírodovědcům k rozluštění záhad o živočišných rodukmenech, o vzniku vyšších bytostí ústrojných z nižších a o původu přechodních tvarů, jež spojovaly mrtvé se živými, zkašené se žijícími.

Také blízké menší pevniny, jako Tasmanie a Nový Zéland, upoutaly k sobě zraky badatelské, a podivuhodné novinky, zasílané od protinožců, vábily přírodokunce do vlasti vymřelých Tasmanců a vymírajících Maorů.

Žasl i sám veliký myslitel Richard Owen, bystroduchý anatom srovnávací, když spatřil ostatky australského vačnatce (Diprotodon), jenž se rovnal velikostí nosorožci, a když ohledával hnáty obrovského opeřence moa č. Dinornis z Nového Zélandu, zmizelého nepřilíš dávno s tohoto světa.

Jak nežasnouti, spatříme-li tam ještě jediný živý obraz, dle něhož byli také stvoření plazové permští a triasoví! Hateria čili ještěrka zrnitá to jest, která blíží se každým dnem ke svému vymření, poskytuje živoucího svého organismu pitevnímú noží darwinistickému. Dnové té bytosti jsou již sečtení, a život její prodloužen jenom ochranným zákonem, vdaným teprv v posledních letech.

A ježto descendenční nauka pokládá ptakopyska za přechodní tvar vedoucí od plaza k ssavcům, hatterii za formu, spojující obojživelníka a plaza, a rybu ceratoda, tuto živou zkašenělinu ze severu východní Austrálie, za článek mezi rybami a obojživelníky, pochopujeme, že země australské staly a stávají se dosud poutnickým cílem učeníků Darwinových.

Takovou pout vykonal i Caldwell, žák anglického embryologa Balfoura.

* * *

Práce, jež Francis Maitland Balfour vykonal na poli novodobého vývoježpytu, vydobily descendenčnímu harcovníku všechnu úctu, jež se zveličovala, když výtečný ten badatel skonal nešťastně život ve skalách švýcarských Alp r. 1882.

Smrt Balfourova měla za následek, že jeho cítělé s Huxleyem v čele založili na památku bohaté nadání, z něhož by se podporovaly výzkumy embryologické.

Nadání Balfourova dostalo se Caldwellovi, jenž pak za pomoci královské společnosti v Londýně vydal se na cestu do Austrálie. Rozřešiti vývoj ptakopysků, vačnatců a australské ryby bahmíka bylo hlavním úkolem jeho poslání.

Té doby všimnal si monotremat Vilém Haacke, jsa u svého mého zřídla, z něhož by mohla vytrysknouti skutečná pravda o záhadném plození ssavců ptakořitných.

Němec Haacke zastával tehdy místo kurátora při muzeu v Adelaidě a přičiňoval se, aby získal co nejvíce živých ježur a na nich rozplozování pozoroval.

Haackovi štěstí přálo, neboť obdržel dne 3. srpna 1884 párek ježur, samičku a samec.

Haacke neváhal a pospíšil si ohledati na bříše zajatou ježuru. Ale pro- věsti úkol nešlo hravě, protože ježura počíná si jako ježek a svinuje se v klub- ko, jakmile ji někdo přepadne.

Haackovi nevedlo se jinak. Proto vzal na pomoc musejního sluhu. Chopiv zadní nohy samiččiny a vyzvednuv ji do výše, předal ježuru v poloze hlavou dolů sluhovi a jal se pátrati po ssacích ústrojích.

Ale jaké bylo jeho překvapení, když spatřil na bříše velikou kapsu, o níž nebylo nikdy a nikde ani slechu ani vidu. Kapsa byla tak velká, že by se mohly do ní vejít kapesní hodinky a upomínala na vak ssavců vačnatých.

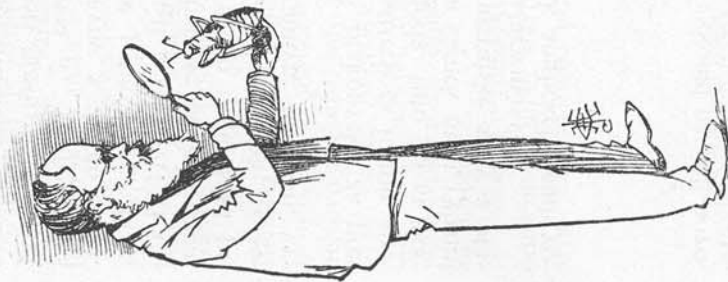
Než na tom nebylo dosti. Haackovi plály oči radostí, a našel-li váček, mohl v něm najít ještě cenný obsah. Rozumí se, že neváhal ani na okamžik a že byl jako u vytržení, když vyšetřoval kapsář nikdy před tím nevidaný. Očekával, že z něho jistě vyjme mladé ježu- rátko.

Co Haacke čekal, zdálo se naplňo- vati, neboť již cítil v prstech, že jest ve vaku cosi malého a kulatého.

Překvapení Haackovo bylo veliké, ale úžas jeho rostl, když vytáhl pojednou dvěma prsty předmět, jenž nebyl sice mladý potomek sám, ale skutečné vejce. Bylo to prvé vejce vejcorodého ssavce.

Haacke byl tímto nálezem tak rozčilen, že si počínal — jak sám vypravuje *) — jako by byl všecek omámen.

*) Aus der Schöpfungswerskstatt. Von Wilhelm Haacke. V Berlíně 1897.

V Adelaidském muzeu:
Kustos Tepper.

Ukázka novinářského humoru.

Nevěda ani, co činí, a nechtěje svým očím ani věřiti, že by měl v ruce skutečné vejce ježurů (neboť vzpíraly se proti tomu všechny dosavadní jeho zkušenosti), mačkal Haacke vejce tak silně mezi ukazováčkem a palcem, až puklo.

Nehodou tou bylo sice vajíčko valně poškozeno, ale puk- lina způsobená rozčilením přčastného nálezce nevadila, aby nemohlo být vejce náležitě změřeno a posouzeno.

Haacke shledal, že mělo vajíčko v déli asi 15 mm a v šíři 13 mm. Tvar jeho byl eliptický, skořápka ne tvrdá jako u vejce ptáčích, nýbrž rovnala se pergamenovým složením va- ječné skořápce některých plazů.

Výsoce památný ten nález Haackův vystaven jest v pří- rodovědeckém muzeu Adelaidském.

* * *

*

Že ježurůn vak byl tak pozdě objeven a poznán, vysvět- líme si, povážíme-li, že ho mívá ježura čili echidna jenom na krátký čas, a to v době, když má snášeti vejce. Jak dlouho je ve vaku nosí, není ještě známo. Jisto však jest, že je dočasný ten kapsář na vnitřní straně červeně zaničen, a že jeho teplota jest vyšší nežli teplota ostatního těla.

Teplotu monotremat zjistil již Nikolaj Nikolajevič Mik- lucha Maklaj, pozoruhodný ruský badatel a proslulý cestovatel po Nové Guineji, záhy a za smutných okolností zesnulý. Jako zakladatel biologické stanice v Sydneji změřil teplotu ježurůnu a udává 28° C, u ptakopyska 24.8° C, kdežto ostatní ssavci mívají kolem 38° C.

Jakým způsobem ukládá ježura snesené vejce do kapsáře, zda zobákem či nohou, nemůže ještě nikdo pověděti. Že však samička nemívá nikdy struktur, tedy i když kojí, jest nade vše pochybnost. Místo struktur vycněných má ježura pouthé dutky jako vývody mléčných žlaz.

Výhlhlé ježurátko přitlačuje se nepochybně k jedné ze dvou mléčných žlaz a sbírá vytrysklé mléko. Ssaje-li je nebo líže, neví se.

Roste-li mládě, zvětšuje se i kapsář a mizí znenáhla, když jej ježurátko na dobro opustilo. Za nějakou dobu není po vaku ani památky.

* * *

*

Den 25. srpna nevyjde Haackovi z paměti nikdy. Také v zoologii bude mít rok 1884 památný význam pro všechny časy.

Kurátor Adelaidského musea pospíšil si, aby si zachoval prioritu svého objevu a oznámil nález v zasedání vědeckého sboru tamějšího, zvaného „Royal Society of South Australia“. Stalo se tak večer dne 2. září říčeného roku.

Podrobnou zprávu o věcech, jež byly v zasedání projednávány, přinesl Adelaidský list „South Australian Register“ dne 5. září 1884.

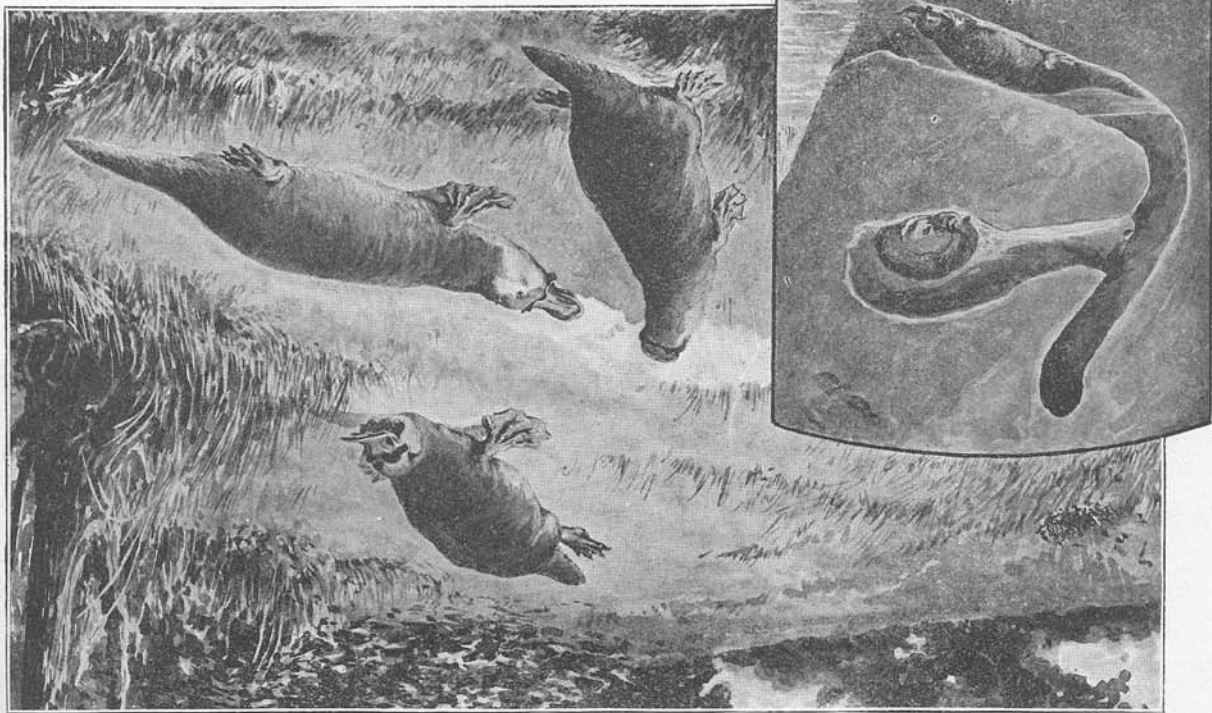
Ale zasmul-li Haacke, jako snad nikdy ve svém životě, spatřiv poprvé vajíčko vyňaté z vaku ježurů samičky, žasl ještě více a nevěřil opět svým očím, když viděl a četl černé na bílém v témže čísle adelaidského listu, že došel z Austrálie do Montrealu v Kanadě telegram, poslaný sydneyjským profesorem Liversidgem na kongres Britské společnosti přírodovědecké, jež se tam tehdy shromáždila k rokování, tohoto obsahu: Angličan Caldwell zjistil, že monotremata snášejí vejce.

Podivná náhoda! Téhož dne, kdy Haacke předložil vajíčko ježurino ve vědeckém zasedání v Adelaide, četla se také telegrafická depeše v Montrealu, že Caldwell potvrdil vejcorodost monotremat, přesvědčiv se o tom u ptakopyska za své studijní cesty, konané tehdy v Queenslandě.

Abý přírodovědecké ty události rozhlásily se brzy po všem světě, pospíchal Haacke i Caldwell. Každý chtěl uhájiti prvenství svého objevu.

Jak o tom podal zprávu Caldwell, poslechneme jeho vlastní slova: „Dne 24. srpna zastřelil jsem ptakopyska, jenž snesl právě prvé vejce. Druhé vejce jsem našel v ústí děložním částečně rozšířeném. Vejce podobalo se velice vajíčku ježurinu, ale bylo o málo širší. Dne 29. srpna vyslal jsem posla do sousední stanice, aby dodal poště telegram: Ptakopyskové snášejí vejce. Poštovní posel přijal zprávu a předal ji mému příteli Liversidgeovi, profesoru na universitě Sydneyjské, s tím požadnutím, aby byla zaslána Britské společnosti v Montrealu.“

Caldwell neměl na tom dosti a snažil se získati více materiálu toho druhu. Proto navštívil v srpnu r. 1885 kraje v poříčí Moly, maje nejlepší naději, že najde mladé ptakopysky v hnízdech. Na pomoc vzal si půldruhého sta domorodců.

PTAKOPYSKOVĚ.

Podzemní chodby a brloh.

Ale přes všecku horlivou práci a pátrání v odkrytých norách nepočestilo se ani Caldwellovi, ani černochům najít nové vajčko. Zimmice, již si Caldwell v bažinách uhnal, ukrátila lovy, a Caldwell vrátil se do Evropy s jedinou trofejí ptakopysčí. Bylo to vajčko ze dne 24. srpna 1884.

* * *

Že jsem za své návštěvy Adelaidekého musea věnoval této převzácným zoologickým objevům největší pozornost, rozumí se samo sebou. Od skříně, v níž jsou umístěni ssavci ptakořitní, nemohl jsem se odtrhnouti a opět a opět jsem se k ní vrátil.

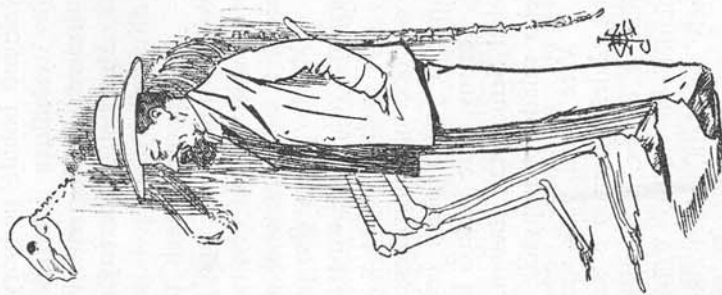
Tučné nápisy jednotlivých skupin živočišných věští tam význačné vlastnosti jejich. Ve skříně s monotrematy čteme dále: „Tatáž událost, jakou přednesl v zasedání učené společnosti Jihoaustralské, byla telegrafována téhož dne shromáždění Britské společnosti v Montrealu v Kanadě panem W. H. Caldwellem z Cambridgské university.“

Museum Adelaideké má ve sbírce kromě vycpaných ptakopysků několik echiden, mezi kterými jest zvláště zajímavá odrůda ježury srstnaté (E. setosa) z Tasmanie.

Má trochu ostnů toliko na hřbetě, jsouc ostatně porostlá chlupy. Neschází tam ani odrůda s ostny a štětinami zažloutými a bílými.

Ve skleněných válcích vystaveno jest několik echidních preparátů anatomických. Mimo ono památné prasklé vejce je tam ježura, mající mládě ve vaku. V jiném cylindru chová se preparát mléčných žláz.

* * *

V Adelaidekém museu:
Kustos Zietz a kostra klokanů.
Ukázka novinářského humoru.

Do krajů, tajících v sobě tolik bohatství embryologického, zavála touha také dra Richarda Semona, profesora v Jeně. I on vzal si za úkol věnovati všecku svou pozornost rozvoji bahníka, ssavců ptakořitných a vačnatých. Australskou tuto cestu podnikl Semon v letech 1891—93, požívaje za svých výzkumů bohaté podpory od štědrého mecenáše.

Výsledkem studijní cesty Semonovy jest obsáhlé dílo s titulem „Zoologische Forschungsreisen in Australien“.

Materiál, přivezený Semonem do Evropy, zpracovali jednotliví odborníci.

O monotrematech pojednává se v řečeném díle tak podrobně, jako ještě nikdy. Zvláštní a obsírné stati věnovány jsou svalstvu, jiné cevstvu, soustavě nervové atd. Vše jest doloženo a znázorněno skvělými obrázky.

Mnoho poutavého pro přírodopytce uložil Semon v populárním vydání své australské cesty.*)

Za svého pobytu v Queenslandě ulovil Semon s najatými domorodci na půldruhého tisíce ježur a ptakopyšků. Za každou samičku ježurů platil černochům asi 3 koruny, za samečka 1/2 koruny. Ale jakkoli byl snesen materiál úžasně veliký, přece nebyl Semon tak šťasten, aby se mu bylo podařilo najíti vejce nebo mládě ptakopyščí.

Více štěstí však mu přálo za ohledávání ježur. Jednoho dne obdržel Semon 8 samicěk ježurůch, z nichž dvě měly vajíčka v děložce, 2 samičky vejce nosily a 3 měly po jednom mláděti ve vajíčku. Vůbec ohledal Semon na 60 samicěk, jež měly mláďata, ale toliko jediná kojila dvě mláďata, všechny ostatní měly jen po jednom ježurátku.

Z pozorování Semonových vysvítá, že ssavci ptakořitní bývají březnými toliko jednou do roka. U ježurů platí pravidlo, že se oplozují toliko jedno vajíčko a dále se vyvinuje. Podívno jest, že vajíčka objevují se vždycky ve vejcovodu levém, nikdy v pravém, a vyskytnou-li se v tomto vejcovodu, tedy se nevyvinou. Tak tomu jest jak u ježurů i u ptakopyška, jenž však mívá dvě mláďata.

Když bylo vajíčko monotremat oploženo, obaluje se skořápkou a zvětšuje se značně i v obalu, berouc látku výživnou z pletiv matčiny. Tento rozvoj vajíčka je tedy zcela jiný,

*) Im australischen Busch und an den Küsten des Korallenmeeres. V Lipsčtě 1896.

nežli se jeví u plazů a ptáků: skořápkovité vejce ptačí a plazí již neroste, nepřijímajíc látky výživné.

Dle Semona má snesené vejce ježurů v průměru asi 15 mm, a délka embrya v něm již chovaného činí asi 5 mm. Skořápka jest kožovitá a prosta vápnitých solí a upomíná tedy na vejce želví.

Profesor Neumeister zkoumal skořepinu echidního vejce a shledal, že hmota jeho jest tatáž, jakou se vyznamenávají vejce plazů, to jest keratin. Je tedy složení vejce monotrematího asi takové, jaké se jeví v pokožce, rohu, kopytě, nehtech, želvině a j.

Jak si ježura vpravuje snesené vejce do svého dočasného vaku, Semon neviděl, ale domýšlí se, že tak činí nepochoybně typákem, ne však neohrabanými končetinami. Že by brala vejce do huby, tomu odporuje úzký otvor její.

Když bylo vajíčko uloženo do vajíčku, puká jeho skořápka. Embryo napomáhá tomu špičatou mordou té doby rohovitě utvrzdlou. Za toho stavu nejsou oči ještě otevřeny.

Sotvaže vaječný obal pukl, již jej samička odstraňuje z vaku. V kapsáři pak zbývá jenom mládě, lízajíc tam vytrysklé mléko.

Ohledávaje vnitřek střev takového ježurátka, nacházel Semon vždy kapalinu bílou a mléku podobnou.

V žaludku pitvaného mláděte pozoroval Semon pevný chuchvalec. Ostatek žaludkového obsahu byla bělavá kapalina, jejíž zbarvení pocházelo od četných kulíček tukových. Za pomoci líhu sražela se kapalina v sýrovitou sraženinu.

Analýsa žaludkové sraženiny prokázala bílkovinu, ale scházela jí kyselina fosforečná i mléčný cukr.

Dle všeho liší se mléko monotremat od složení mléka vyšších ssavců.

Mládě bývá ve vaku nošeno tak dlouho, dokud nedoroste délky asi 80—90 mm, a dokud mu nepočinou vyrážeti ostny. V tomto stadiu vídali černoši mláďata v děrách, tedy již mimo vak matčin.

Oplozené samičky objevují se teprv koncem července a prvá mláďata uvolněná v polovici října. Lze tedy za to míti, že k vývoji od oplozeného vajíčka až k uvolnění mláděte je třeba asi 10 neděl.

Černoši ujistovali Semona, že se i uvolněná ježurátka vracívají ještě k matce, aby je na nějaký čas ve vaku přechovávala a kojila.

Chce-li ježura na noční lov, zanechává uvolněné kojence ve vyhrabané noře.

* *

*

Po výzkumech až posud vykonaných lze nyní přesněji stanoviti rozšíření monotremat.

Ptakopysk (*Ornithorhynchus paradoxus*, *anatinus*), zvaný mezi australskými osadníky *platypus*, rozšířen jest ve Viktorii, Novém Jižním Walesu a Queenslandě až k 18° j. š., potom v Tasmanii. Zdržuje se při tekoucích vodách a vede život podobný jako vydra, bobr a tuleň. Hlavní jeho potravou jest skořápkovitý mlž *Corbicula nepeanensis*, kromě toho pak hmyzí larvy, červi a měkkýši jiných druhů. Potravou tou naspává si ptakopysk své torby pod vodou a požívá kořisti nad povrchem vody.

Rod ptakopysků jest zastoupen na světě toliko jediným druhem.

Kožešiny ptakopysčí užívají v jižnějších krajích australských a v Tasmanii na zhotovení rukávnůků. Ptakopysčí spratek podobá se kožešině vydří, ale je skoro tak hebký jako bobří. Za rukávník platí se v městech jihoaustralských asi 30—40 korun.

Ježura, zvaná od kolonistů *porcupine* (čti: *porcupajn*), od divochů *kaara*, jest rozšířena skoro po celé Australii, Tasmanii a na Nové Guineji.

Kosti vymřelých ježur objevují se již v nánosech diluvialních (pleistocenu). Rozměry fosilních těch ssavců byly větší nežli jsou kostry ježur nynějších. Zachovalé exempláře našly se v jeskyních Nového Jižního Walesu.

Ježura a ptakopysk jsou ještě živí ostatkové pravěkých ssavců, uvádených jménem *prototheria*. První stopy ssavců toho života objevují se již ve starých dobách geologických, a kdežto jimi z *prassavců* (*Multituberculata*, *Pantheria*) již vymřeli, dočkali se ježury a ptakopyskové až časů nynějších.

Mnohé zajímavé údaje o monotrematech dostaly se do veřejnosti ústy našeho krajana pana Aloise Topiče, jenž prožil v Australii mnoho let, všimaje si horlivé života zvířat vůbec a zvláště ptakopysků.

* * *

Mnoho je škol v Čechách a jinde, jež pan Topič opatřil zástupci ssavců vejcorodých. Výstavy australské fauny, pořádané Topičem před několika lety, budily velikou pozornost diváků.

Výroky Topičovy uveřejnil německým tiskem dr. V. Sixta, profesor ve Vysokém Mýte a horlivý šířitel vědomostí o ssavcích vejcorodých.*

Pod vodou vydrží ptakopysk asi 10 minut, po 13 minutách hyne, utopí se. Topič chytil ptakopysky do sítí, nalícených do řeky v těch místech, kde voda rychleji tekla. Chycené ptakopysky nacházel pak utopené.

Dobrymi znalci brlohů ptakopysčích bývají zlatokopec, kteří hledající drahý kov zhusta narážejí na nory. Oni to byli, kteří dodávali Topičovi ulovené exempláře.

* * *

Že se nepodařilo chovati ptakopyska v Evropě, pověděl jsem již dříve, ale v Australii nenáleží to k úkazům osamocným. V Melbournské zahradě zoologické živili zajatého ptakopyska po několik neděl. Laskavosti tamějšího správce, pana D. Le Souëfa, byla mi tam dvě ptakopysčí mláďata fotografována: jedno 2 dny a druhé 2 měsíce staré.

Za to živé ježury bývají v našich zvířincích zjevem dosti častým. Dle přípisu, došlého mne od ředitele zoologické zahrady Berlínské, chovají v tamější oboře dvě ježury, jednu z nich již od r. 1895.

Mnoho je badatelů, kteří tvrdí, že první ssavci vzali počátek z plazů. A za takové počátky ssavců pokládají jest i ptakopysky.

*) Zoologischer Anzeiger. V Lipště. 1899 — 1901. — Der Monotremen- und Reptilien-Schädel. Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie. Ve Stuttgartě 1900.

V pojednáních Sixtových sneseny jsou kromě toho také všechny výsledky badatelů jiných, a uvedena jest veškerá literatura týkající se monotremat.

Z dosavadních výzkumů, vykonaných od rozličných badatelů na ssavcích ptakořitných, vycházejí na jevo následující fakta:

1. Haacke a Caldwell potvrdili, že jsou monotremata ssavci vejcorodí. Profesor Gadow uvádí ve svém rozřídění obratlovců vedle názvu Geoffroyova také název *omama* a *malia*, t. j. ssavci vejcorodí. Výraz ptakořitní není dosti případný, ježto i jiní ssavci mají kloaku.
2. V kostře monotremat, jakož i v postavě zadních noh, v některých ústrojích svalových, cevstvu, mozku a v kožnatém obalu vaječném a složení blány spatřují mnozí nápadnou shodu nebo podobu s plazy.
3. Některé známky monotremat upomínají na ssavce vačnaté.
4. Žláza, ústící do ostruh ssavců, jest jedová. Výměšek má asi takové složení a účinek jako jed hadí.
5. Za mladosti mívají ptakopyskové v hořejších čelistích po třech stoličkách a v dolejších po dvou. Také mladé ježury mají rudimenty zubní.
6. Zuby monotremat podobají se zubům vyhynulých ssavců multituberkulárních, známých již z triasu.
7. Ježura snáší jedno, ptakopysk dvě vejce.
8. Břišní vak objevuje se jen u ježurčích samečků za březnosti a mizí po vychování mláděte docela.
9. U samečků ptakopysků nebyl vak břišní pozorován. Mládě líhne se ze sneseného vajíčka v hnízdě ptakopysčího brlohu.
10. Vzhledem k tolikým podobnostem s plazy navrhuje dr. Sixta, aby se monotremata nazývala v zoologických spisích *omama* a *malia*.

Vývojové stavy ptakopysků a ježur jsou ve veřejných sbírkách musejních až doposud velmi vzácnými zjevy. I v museích australských jest preparátů toho druhu po skrovnu.

Ve sbírkách musea Adelaidského chová se prasklé vajíčko ježurí, první, jež bylo kdy na světě odborníkem nalezeno, kromě toho pak ještě ssavé mládě ježurí ve vaku a tři mláďata různého věku.

V Melbournském museu ukazoval mi prof. Spencer 2 mláďata ježurí v prvním počátku jejich ostrstění, potom 1 mládě ptakopysčí.

Zoologická zahrada v Melbourně může se pochlubití dvěma mláďaty ptakopysčími, z nichž jedno čítá 2 dny a jedno 2 měsíce. Obě byla k mé žádosti fotografována.

V Hobartě v Tasmanii přechovává museum 1 prasklé vejce ptakopysčí, 1 vejce echidni a 1 mládě ježurí. Nálezy ty pocházejí z let 1887. Zřejmý nápis oznamuje o ssavcích vejcorodích: „Platypus snáší 2 vejce, echidna 1.“

Zárodkem ptakopysčího vajíčka chlubí se také naše České museum.

Ale největší sbírkou vajec a mláďat ptakopysčích a ježurčích může se vykáhati universitní profesor Hill v Sydney. Již za mé návštěvy v jeho pracovně byla tam vystavena řada různých stadií, a to obou jmenovaných rodů.

Teď dovršil profesor Hill památnou a nikde jinde nedídanou řadu vajec a zárodků ssavců ptakořitných snad již na plně dva tuety. Nevysýchavý zdroj podpor, poskytovaný bystroductnému embryologu sydneyckému z mateřské Anglie, dává mysliteli tolik energie, že se mu ještě podaří rozluštíti, co nemohli řešiti ani Haacke, Caldwell, Semon a jeho spolupracovníci. Výsledky konečných studií Hillových lze očekávat každou chvíli. *)

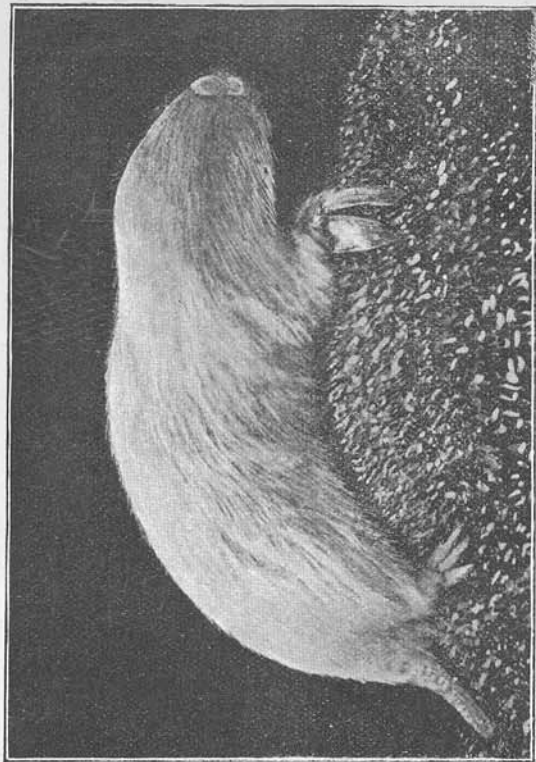
Skříň, věnovaná v Adelaidském museu ssavcům vejcorodým, je plna zajímavých preparátů. Jsou tam vedle ježur ostrnatých také variety o pouhých štětinách **), potom odrůdy hnědé, žluté a světlé jako albi, jednou schoulené do klubka, po druhé na zádech se povalující. Nescházejí tam ani preparáty památného vaku břišního, ani mléčné žlázy, o něž vedlo se tolik sporů.

* * *

Když byly učené hádky o ssavcích vejcorodých v Adelaide šťastně rozřešeny, objevil se před zrakoma musejních přírodopytců z čista jasna nový ssavec.

*) Více podrobností o ptakopysku a ježurě uložil jsem ve článku „Co víme o ssavcích snášejších vejce“. Živa 1901, roč. XII.

***) Podobné přechody mezi ostny, štětinami a srstí pozorovati lze ve vzácných případech také na našich ježurčích.

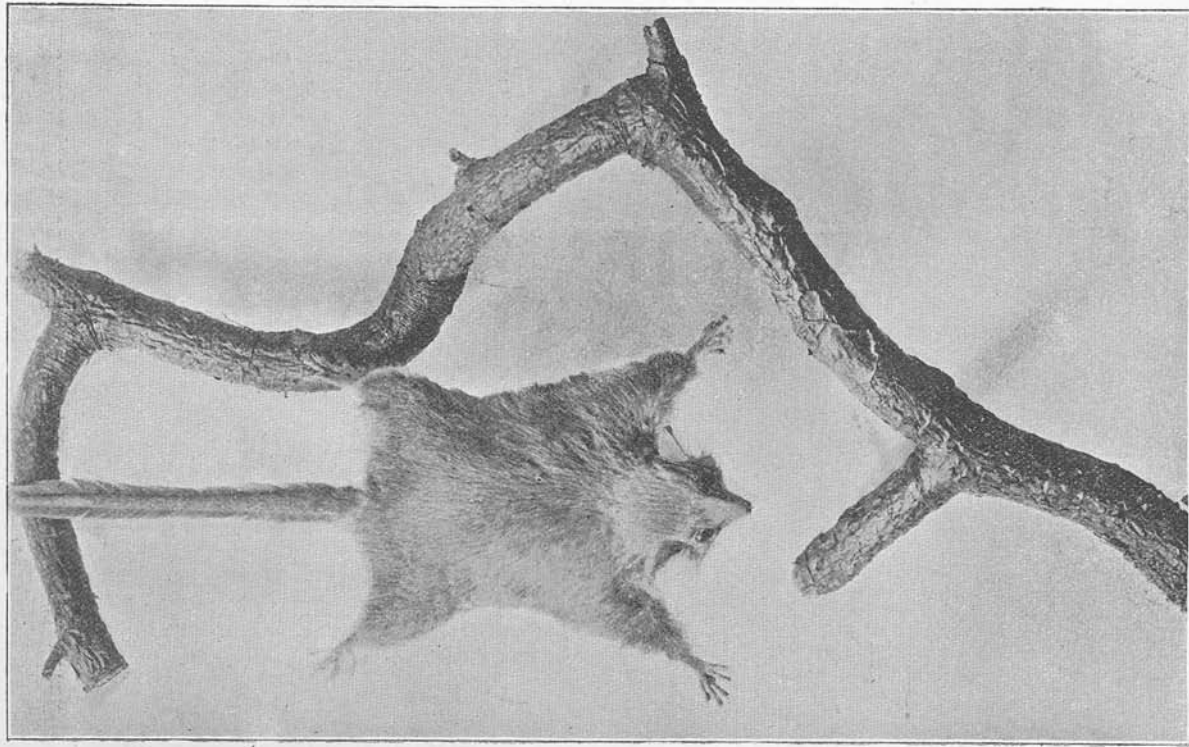
Krti vačnatý (*Notoryctes typhlops*).

Fotografováno dle vycpaného preparátu získaného od prof. Spencera pro České museum.

Kustos Zietz byl prý radostí bez sebe — tak mi aspoň sám vypravoval — když vzal do ruky krabičku od revolverových patron a vybaloval z hadříku, namočeného do petroleje, podivuhodného tvora, přineseného do musejní pracovny z odlehlého kraje, jenž jest zaklet téměř v samém středu Jižní Austrálie a jen zřídka kdy od lidí navštěvován.

Do tajemných těch končin počítá se z Adelaidy přes půl druhého tisíce kilometrů. Z rudých závějí přeletavého pisku vyrůstají tam jenom skrovné kapnice a pověstně hloží austrálské. Kraj vyprahlý a neveselý, z něhož vyzírá více smrt nežli život. Jen někde třeptí se hladina solných jezírek, vroubených zelenou oasou, a vine se koryto živé nebo vyschlé říčky. Nejuvdnatější ještě bývá v austrálském tom středu Finkeriver.

Až z těchto končin přišel posel, vážil mnoho dní namáhavé cesty koňmo a ve voze, ubíraje se podél středozemského telegrafu, položeného z Adelaidy až ke břehům Indického oceánu, a přinášel z pustin poklad nad zlato drahocennější.

Vakomýš zakrslý (*Acrobates pygmaeus*).

Fotografováno dle vycpaného preparátu, jež pro České museum přinesl autor této knihy.

Poklad ten odevzdal poslovi jednatel hospodářské společnosti Jihoaustralské, když při jmenované řece r. 1888 cestoval a mrtvé zvíře zvláštního a před tím nikdy nevidaného vzrůstu od tamějšího správce ovčácké stanice obdržel.

Dárce vzácného tvora žil sice v australském houští již po několik let a nasbíral za dobu tu mnoho křováckých zkušeností, ale tvora takového oči jeho nespátřily ještě nikdy.

Také pan Kaulser, jednatel řečené jednoty, viděl živočicha toho druhu poprvé a nerozpakoval se ani chvílku, co učiní s nálezem tak vzácným. Poznámel si jen o památném čtyřnožci, že ho správce ovčácké stanice našel při řece Finkové mrtvého, a to pod trsem uschlé trávy, a již hledal schopného posla, jenž by donesl drahocennou kořist do hlavního města.

Kustos Zietz poznal hned na prvý pohled, že ssavec do musea přinesený jest jakýsi krtek se žlutobílou srstí. Ale také zarazily ho hned zvláštní znaky rypáku, tlap a ohonu.

V tom okamžiku nevěděl si Zietz rady, kam tvora zařaditi. Marně se probíral v duchu všemi třídami, řády a rody živočichů. Pro krčka toho rázu nebylo nikde místa. I viděl již jasně, že má před sebou ssavce pro vědecký svět zcela nového a těšil se, jaké hnutí způsobí mezi zoology na celé zeměkouli, až oznámí v odborných listech, že rozhojnil zvířenu australského kontinentu o nového podivína.

Radost Zietzovu pochopí každý, kdo ví, že objevení nového ssavce za nynějšího stavu vědy zoologické náleží k událostem, jež jsou s to, aby rozvířily myslí všech živočišhozpytců, zvláště je-li ssavec nově objevený dlouho hledaným článkem v řadě Darwinova vývoježpytu.

Mezi tím, co kustos Zietz stál před záhadným zjevem živočišným a viděl se již jako ve snách autorem vysoce zajímavého pojednání o novém ssavci australském, vcházel do pracovny musejní kurátor Stirling, profesor lékařské fakulty na universitě Adelaidské.

Bystrý zrak kurátorův spočinul hned na vybaleném tvoru. Také Stirling jako zkušený ředitel sbírek musejních neviděl v životě nikdy nic podobného a zmocniv se spěšným mávnutím pravice drobného ssavce nepustil ho již z ruky.

„To bude překvapení, až předložím ve večerním shromáždění naší Jihoaustralské společnosti nauk ssavce ještě nikdy nespátřeného,“ myslil zase Stirling při sobě a obracel krčka,

Tokoun liskový (Phalangista vulpina), zvaný v Australii nepravým jménem oposum, užívaným také u našich kozešníků.

jehož hedvábný kožíšek třípytl se v záři sluneční brzy jako zlato, brzy jako stříbro, na všechny strany a upomínal velice také na afrického krčka rodu *Chrysocloris*.

Něžli se podřízený kustos vzpamatoval, byl již ředitel musea s podivuhodným tvorem ten tam a mohl hlásiti za krátko do světa jméno, jímž označil památného krčka středoaustralského. *Notoryctes typhlops* — tak zve se podzemní čtyřnožec Stirlingem dopodrobna popsaný.

Ale kurátor Stirling nespokojil se s kusem jediným a lačněl po několika středoaustralských krtekch. Byl hotov nastoupiti vědeckou pout i do pustin, jež jsou domovem řečeného živočicha, a zjistiti na místě všechny jeho životní podmínky.

Příležitost k tomu naskytla se profesorů Stirlingovi, když doprovázel guvernéra na jeho cestách po severních krajích Jižní Austrálie.

Po čem učený kurátor dychtil, dosáhl a vracel se z písčitých stepí s trofejemi svých sběratelských vášní. Čtyři samečkové a dvě samičky stali se jeho kořisti. Těla ulovených krteků dostala se do musejní pracovny v Adelaidě co nejlépe zachovaná, a podzemní „satanáš“ a „dábel“ australských černochů podroben byl nové prohlídce.

Bez pomoci domorodých slidičů nebyl by Stirling nic pořídil a jen jim má co děkovati za šťastný výsledek lovecký. Žádný ohaň nebyl by s to, aby nahradil australského černocha, má-li býti vystopováno v trnitém hloží zvíře takové ostráživosti, jakou vyniká krtek Stirlingův.

Práce slidičské ujímali se domorodci tentokrát neradi a skoro jen s donucením. Strach před podzemním „čertem“ odnímal jim chuti, aby si všímali jeho života podrobněji. Pověra zahání australského černocha od místa, kde se podivuhodní krtkové zdržují. Z té příčiny nemohli mnoho vypravovatí o životních způsobech „satanášů“ ani domorodci.

Profesor Stirling vyzvěděl od černochů, že lze pozorovati středoaustralského krčka jenom tehdy děle na povrchu země, když sprhne. Tou dobou sceluje voda částice sypkého písku v souvislý povlak, na němž pak možno sledovati i stopy, kudy ubíralo se zvíře do svého brlohu. Nora jeho bývá daleko. Také ji obyvatel její opouští jenom na krátko a opět se do ní vracívá.

Na denním světle objevuje se australský krtek málo kdy a propadává se do sypké půdy skoro v téže chvíli, v níž se ze

Váčnatý skokejš
(*Hypsiprymnus*)
odnášející v chápavém ohonu
snopeček trávy do svého lože.

země vynořil. Po dešti vykonává procházky trochu delší, navedává předeek, dotýká se břichem půdy a zanechává v ní stopy po tvrdém a kroužkovitém ocásku a zadních nožičkách. Vyřívání to má podobu trojitě brázdý vinoucí se vlnitě na pravo a na levo.

Stopu takovou vidati lze i po některých australských ještěrkách, což uvádělo Stirlinga často na scestí.

Vynořili-li se krtek našich protinožců na povrch, zaujímá postavu asi takovou, jako tělo mrože nebo lvouna pozvednuté předkem z mořského živlu nad hladinu. Rohovité desky čumáku, upomínajícího na nebozez, a lopatkovité drápy předních noh činí ho způsobilým k podzemní práci. Pomocí těchto ústrojů může se ocitnouti australský krtek mžikem ve hloubce až jednoho metru.

Ač má australský ten ssavec hojnost zoubků, přece jich

neužívá k obraně a nekousne, i když ho lovci vložili živého do dlaně.

Ulovené krtky jal se Stirling chovat v zajetí, a zkoušeli to po něm i jiní*), ale zajatci lhnuli již druhého dne, ač přijímali z počátku potravu, požírajíce červy, hmyzí larvy a chléb.

Profesor Stirling rozplýval se samou radostí, když se zmocnil krtka živého, ale vědecká horečka zalomcovala jím ještě mocněji, když spatřil pojednou u některých kusů břišní vaky. Krtěk s kapsářem na břiše! S takovým ústrojem mohla krtka vypraviti do světa zase jenom Austrálie, pevnina pověstná ssavci vačnatými.

Profesor Stirling tušil hned, že krtěk s břišním vakem je samička, a nemýlil se. Také zjistil malý váček u druhé samičky a divil se opět, když spatřil, že otvor váčku nesměruje do předu, nýbrž do zadu.

Šťastný objevitel nového krtka vačnatého byl pak puzen ze středoaustralské pouště do své musejní pracovny neodolatelnou touhou, jen aby již mohl poslati do vědeckého světa pojednání o vzácném svém nálezu a překvapiti odborníky skutečným divem divoucím.

Ale čím více vnikal pitevni nožik adelaidského zoologa do drobného tělčka nového vačnatce, tím větší odhalovaly se rozdíly mezi ním a mezi ssavci již známými. Některé kůstky jeho lišily se tak nápadně, že si profesor Stirling ani netroufal nazvat je obvyklými jmény anatomickými. A jakkoli nescházeli australskému krtku kůstky vakové, přece ukazuje celé složení anatomické ke tvoru, jenž není ani ssavcem ze skupiny vačnatců, ani tvorem ze skupiny tvorů ptakopyskovitých. Tedy opět dlouho hledaný článek v souvislém řetězu, jehož genesi nepodařilo se rozřešiti doposud.

Šest vaknatých krtků, které profesor Stirling přinesl ze svého výletu středoaustralského, vyvažovalo se zlatem, ale na ceně jim trochu ubylo, když jich bylo získáno později ještě několik.

Profesor Spencer z Melbourne, výkonav výpravu do střední Austrálie, ukazoval mi vaknatých krtků plnou láhev a obdařil k mé žádosti naše České museum nejenom celým exemplářem památného notorykta, nýbrž i vysoce zajímavou

*) Podrobnější a novější údaje o notoryktovi uloženy jsou ve spise prof. Spencera: Mammalia. (Report of the Horn Expedition to Central Australia.) V Melbourne 1896.

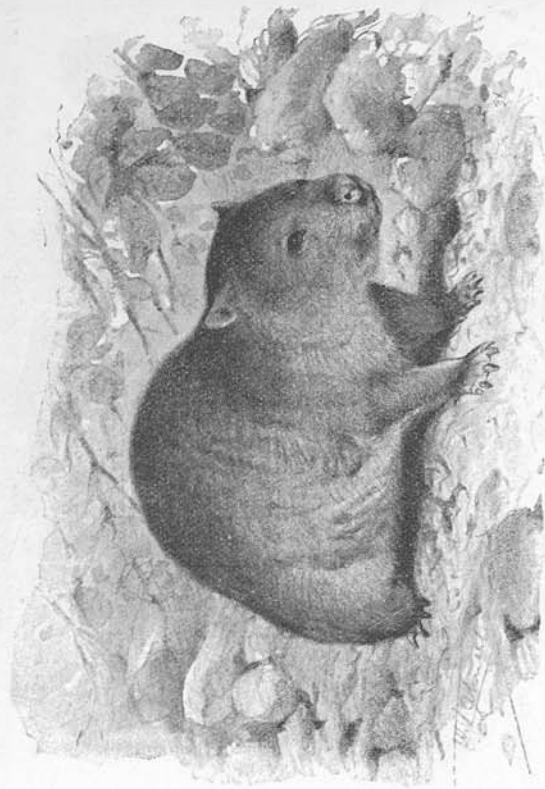

Vakodlak č. koala
(*Phascogale cinereus*).

kolekcí jiných podivnůstek fauny australské. Melbourne museum honosí se zase od té doby celou lebkou diluvialního medvěda z jeskyně Sloupské na Moravě, skvělými zástupci kořšovitých trilobitů z českého siluru a ukázkami tvůrčí síly z doby Nýranských lupků, zaslánými na vzájem k výstovnému přání učeného badatele, působícího tak slavně na vysoké škole státu Viktorijského.

Z darovaného krtka vaknatého mohlo si pak České museum poříditi jak preparát vycpaný, tak i kostru, po stránce osteologické mnohem zajímavější.

Dle vycpaného kusu našeho přírodovědeckého ústavu vyhotoven jest přiložený obrázek.

Drápoš hrabavý č. vombat
(Phascolomys vombat).

Ať zadíváme se na kteréhokoli ssavce australského, zastoupeného v Adelaidském muzeu od největšího až do nejmenšího, každý z nich jest příslušníkem veliké družiny tvorů vaktových. Necht živi se z nich někteří býlim nebo hmyzem a masem, podobajíce se jednou hlodavcům, po druhé hmyzožravcům a po třetí šelmám, přece vypravila příroda všechny samičky původních ssavců australských vakovými kostmi, držičními památný kapsář čili marsupium.

Kdo by neznal starožitého klokana, o jehož mláděti bájili první holanďští plavci, že přebývá v lůně matčině po několik let, opouštějíc je jenom na krátký čas, aby, když hlad na pastvě ukojilo, zase do útroh své rodičky se navrátilo?

Komu není známa lehká kožešina australského tokouna, prodávaná velmi lacino v našich obchodech jakožto oposum a známá nepravým tím jménem také všemu obyvatelstvu nejmladšího zemědilu? Tokoun liskový (Phalangista vulpina) zove se v zoologii australský ten vaktatec, jenž s mno-

hými drobnými klokany (valaby = Halmaturus) zásojuje kožišnické trhy evropské.

Jménem oposum označuje přírodopysce vacti pestrouchou (Didelphys virginiana), jež jest domovem výhradně v Americe severní.

Vaknatým ssavcem jest i parovník veverový (Petarus sciurus), zastupující v Australii naše veverky a poletuchy a vystrojený rovněž širokou koží k létání zpřisobilou.

Nejdobnější jeho pokrevence, vakomys zakrslá, pravý to trpaslík mezi vaktací, zastupuje na dalekém jihu naše plchy a vyrovnává se jim elegantními přemety jako mrštný akrobat. Učného jména svého Acrobatepigmaeus zasloužil si plnou měrou.

Na místě našich pravých myšek obdařila příroda Australii ušatými bandikuty (Perameles), na místě amerického lenochoda dala jí vakodlaka popelavého (Phascolarctus cinereus), známého běžně jakožto koala, v náhradu za medvědy obdařila nejmladší pevninu dravým šlakolem medvíkovým (Dasyurusinus), za rýsky dala našim proti-nočům taťu (Phascologale), za sviště a bobry nemotorného vombata (Phascolumys) vedle klokana, největšího to nočního vaktatece s hlodavými zuby, nezapomněla oživití Australii tvorem podobným brzy kuně, brzy zase vlku, jezevci nebo tigru, jako tomu jest na ostrovní půdě sousední Tasmanie, beztoho utržené od celiny australské jenom změnami geologickými.

Až na nejskrovnější výjimky vystrojila australská příroda všechny své původní ssavce kožními záhyby podoby kapsářovitě k velkému úžasu všech přírodopysců, kteří počali obracet pozornost k australské zvířené prvě.

Australský vojn vrací se z boerské vojny.
Ukázka z humoristických listů.

České popisy z prvních těch dob pocházející znějí za našich časů pokročilejšího názvosloví přírodopisného sice starobyle, ale přece velmi případně a vystihují znaky památného toho řádu zvířecího mluvou pozoruhodnou.

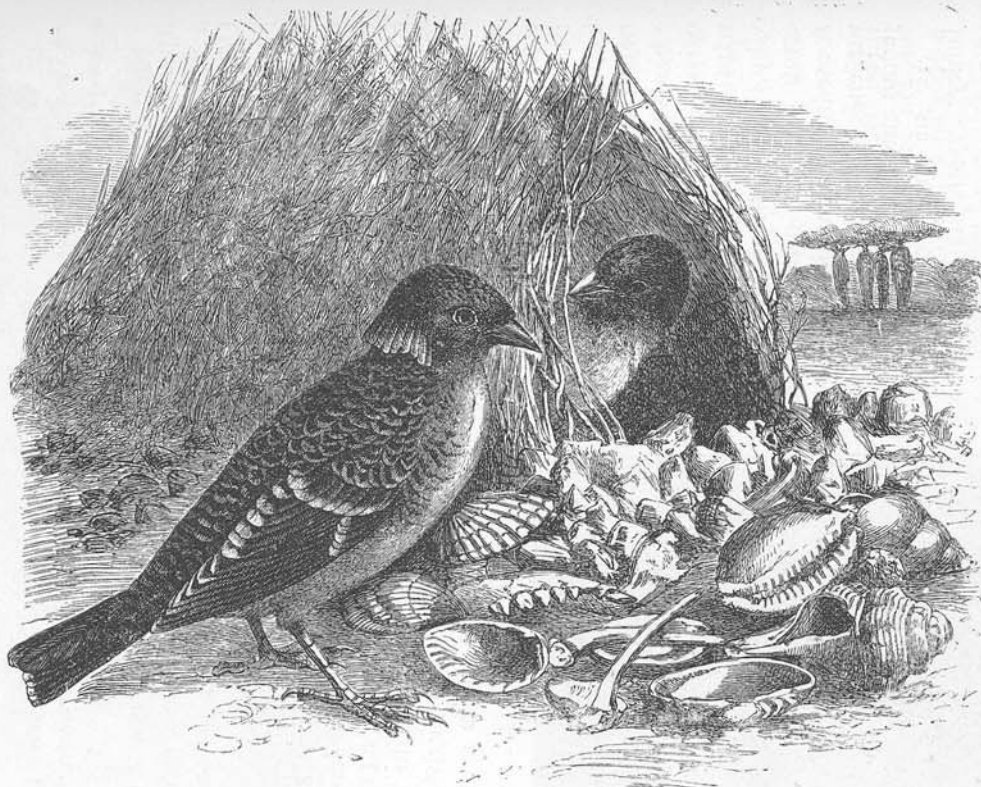
Mám tu zase na mysli slova vlasteneckého spisovatele přírodovědeckého, Jana Svatopluka Presla, jenž ve svém Ssavectvu z let 1834. popisuje vaknatce těmito slovy: „Cecíky ssavců vaknatých jsou rozpostaveny na bříše do kola a obklíčeny dvěma řasami z kůže zplozenými, které široké dělají pytel či vak. V těchto řasách jsou kosti svalami pohnutelné. Vak ná-
břšný v panenství jest nejmenší, ale přebššírný, když mláďata z vemen počínají padat. Potom zase vak zponenáhla se umenšuje, tak jak množství mléka se umaluje. Samice velmi krátký čas jsou březí, za to ale pořád, alespoň v létě, porozují mladé. V tom srovnání jsou zrozeňata velmi nedokonalá. Kloukan, asi 56 liber těžký, porozuje mláďata 21 grán *) těžká. Vačice lišková, skoro 10 palců bez ocasu dlouhá, má mláďata sotva jeden grán těžká. Zárodové tito okazují toliko nástiny budoucího zvířete, jsou huspeninováti, bez památky čidel a koncětin. V tomto stavu nedokonalém přímo do vaku přicházejí, kdežto chytivše se cecíků v pytli zůstávají, a mlékem se obživují dotud, pokud celé tělo se nezdokonalilo a koncětiny k vyměštění potřebovati se nemohou. Meškání zárodů těchto ve vaku jest velmi dlouhé...“

Z každého původního ssavce australského vyzírá na přirozopytce pravěká podoba živočišné bytosti. Každý z nich jest ukázkou pradávne tvůrčí síly, plodící ještě tvory zastaralého rázu toliko v končinách australských a skoro jako jen výjimkou také ve světě Kolumbově. Všudy jinde ssavci vaknatí již se přežili a ustoupili tvorstvu výše stojícímu.

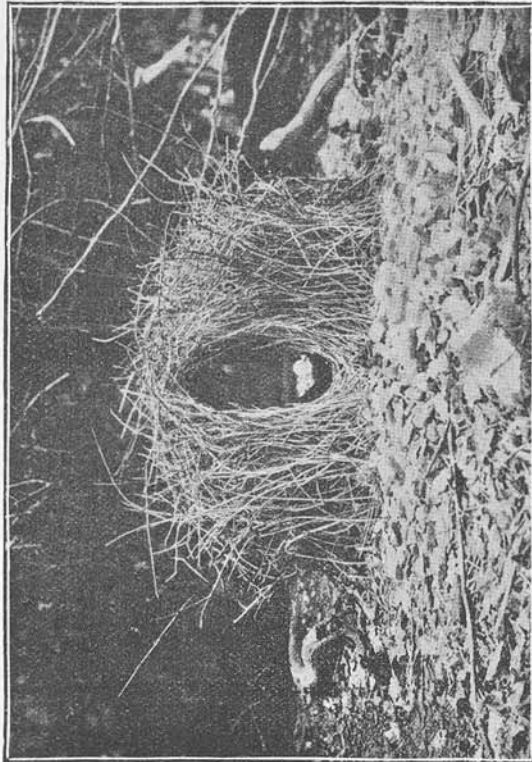
Ta doba, kdy vaknatci oživovali pevniny Starého světa, minula již před drahými tisíciletími. Ba vyslovují se i čísla, stanovící pravěkou tu minulost geologickoú statisticitími.

Vaknatí ssavci vyváděli na svět mláďata již za doby triasové, jurské, křídové, třetihorní i za doby diluviální, a vychovávají je ve svém podivuhodném vaku do dneška skoro již jenom v zemích našich protimožců. U nás ostali po pravekých vaknatcích toliko kostry, ale jediný pohled na jejich

*) 1 grán asi 1/2 gramu.

Lemčik skvrnitý (*Chlamydodera maculata*)
a jeho libánková besídka.

Libánková besídka lemčika.

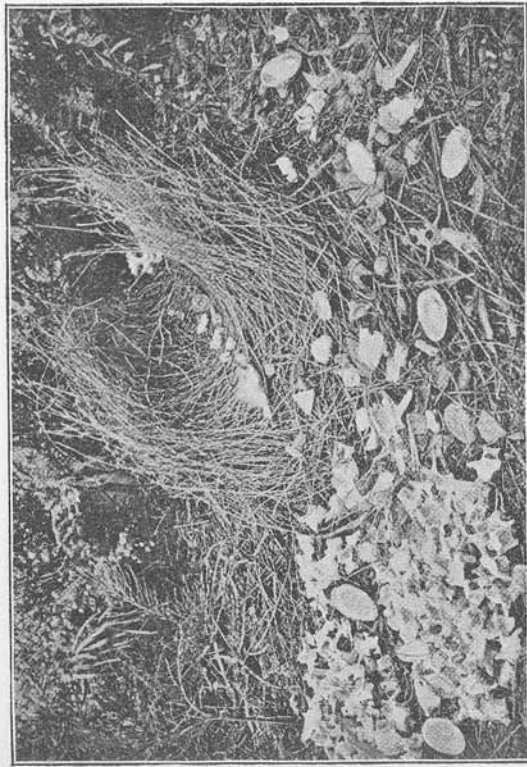
pánev s význačnými kostmi vakovými poučuje přírodokumce o příslušnosti předvékého tvora, vykopávaného brzy z vápence, brzy ze sádrovce nebo ze starých náplavů a slepenců.

Jednou bývají to kostlivci o rozměrech jako lev, jindy dokonce hotoví giganti o rozměrech nynějších nosorožců. Mnozí z nich byli vaknatí masožravci, jiní pak podobali se nemotorným hlodavcům s hlavou tak velikou jako sloni nynější doby.

Takovým kolosem vaknatým byl na př. památný *Diprotodon australis*, popsáný již slavným Owenem jako div starých náplavů australských.

Jak asi diluviální ta obluda vypadala, ukazuje obrázek na str. 277., sestrojený v myslí na základě nalezených koster. Jen o málo menší byl vaknatý lev, nazvaný v dějinách vymřelého tvorstva *Thylacoleo carnifex* a rovněž Owenem poprvé probadáný.

Proslulý ten anatom anglický nestačil ani řešiti záhady australského prasevta, posílané mu do Anglie k probadání. Půblikace o vymřelém tvorstvu australské pevniny a blízkých

Libánková besídka lemčika.

ostrovech jejich přispěly valnou měrou k světové slávě Owenově.

Jak neměl jsem tedy obracetí svých očí k ostatkům tak znamenitým a v museu Adelaidském tak poučně vystaveným? Zrak můj spočíval dlouho na ohromných hnátech vyměřelých klokanů, proti nimž jsou i největší nynější klokaní, zvaní hnátoši, pouzí trpasličí.

Praví se, že příroda zkoušela na ssavcích vaknatých své umění a svou sílu, a že oni to jsou, kteří vedle monotremat představují prvé základy, položené k dalšímu rozvoji živočichů ssavých. Dle všeho pokusy ty se nezdařily, a přišly pryč tak na svět jen bytosti nevkusné podoby: nepodařené kuny, nepodařené hlodavci, rýskové, medvědi a t. d.

Ptakopysk, ježura a vaknatici vyšli z přírodní dílny jen jako na zkoušku a představují nejnižší zástupce oněch ssavců, jejichž zárodky nejsou ani spojeny s mateřskou krví za pomoci lužka čili mateřného koláče (placenty). Jen asi z toho důvodu přichází mladátko vaknatcovo tak záhy z lůna mateřského na

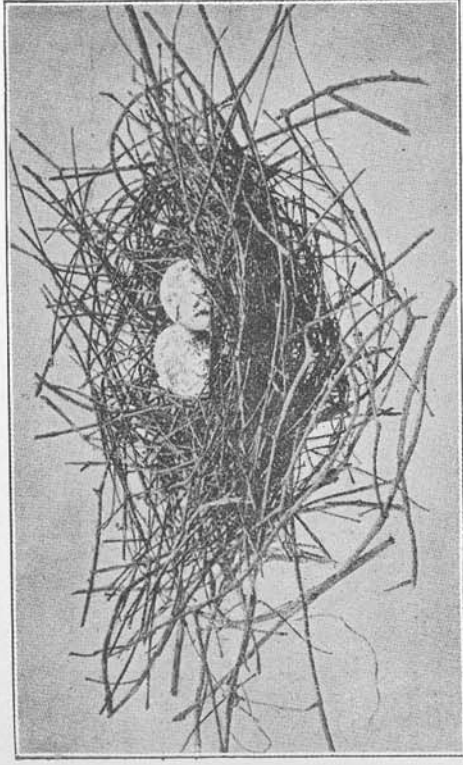
denní světlo, aby ve stavu nejménedokonalším prožilo potom svůj zárodkový život co nejdéle v kožním záhybu své roditelky, jež svého mazánka ve svém vaku a tedy mimo své luno teprv donosí a takřka po druhé porodí. Ve zvěřincích zapisují skutečné novorozené do matřiky teprv potom, když mládě poprvé opustilo matčin vak a vyskočilo z něho na pevnou půdu.

Mnozí vaknatci nosí novorozené ve svém vaku několikrát déle nežli v lúně mateřském. I největší druh klokanů, hnátos veliký (*Macropus giganteus*), nosí zárodek v lúně svém ani ne plných čtyřicet dní a uloží jej hubou do kapsáře jako tvora jen asi 3 cm. dlouhého, vychovává mladého klokanka ve vaku po plných osm měsíců.

Mládě takového ssavce vypadá jako chuchvalec neživé hmoty. Ředitelé zoologických zahrad ohledávali novorozeňata vaknatců, pátrali po nožkách a po ohonu, ale našli místo končetin toliko pouhé pahýly. Jen zvěřincům jest děkovati, že vyšly na jevo bližší podrobnosti z prvních dob života rozličných druhů vaknatců. Porody vaknatců pod australským nebem volně přírody ostaly by bez zoologických zahrad snad do dneška nerozřešeným tajemstvím. Jen v těchto ústavech mohlo býti porozováno, že do vaku své dobré matěře neutíká se toliko její novorozený mazánek, ale i starší potomek vrhu dřívějšího. Zhusta bývá to i samic, která již sama je matkou, nosíc novorozené ve svém vlastním vaku a neostýchajíc se ani dost málo, aby se přebyčtěného struku ve vaku uchopila a mlékem matčíným napojila.

Starý svět nemůže se honositi ani jediným vácnatým ssavcem, ač byla doba, kdy ho jen vácnaté obludy oživovaly. Pravdě se podobá, že vácnatci to byli, kteří vedle monotremat objevili se na zeměkouli jakožto první ssavci, objímajíc svým rozšířením zeměpisným polokouli severní i jižní. Ale výzbroj jejich neobstál v zápasu s ostatní přírodou, a starobylé podoby ustupovaly tvorbám vypraveným do životního boje účelněji: ssavci placentální zvítězili nad primitivními a přežiliými ssavci vácnatými, a z přirozeného výběru vzešly bytosti vzhledu a rysů uslechtlejších.

Přetvary ty zasáhly skoro celý svět, tehdy nepochybné vzájemně spojený. Jen pevnina nynější Austrálie byla již od ostatního kontinentu odloučena a odtržena, a blahodárné účinky odvěkého vývoje se jí nedotekly. Od té chvíle, měřené od země-

Hnízdo lemčtka.

zpytců statisími lety, byla pevnina australská jen sama sobě ponechána, a rozmach organického života do ní nepronikl. Úziny a šíje, které kdysi spojovaly trupy někdejších kontinentů jako mosty, byly protrhány a v moři pochovány, a přestalo pak stěhování živočišstva do těch konců dalekého jihu, ježž zoveme nyní Austrálií. Jen snad tak se mohlo státi, že na pevné půdě její ostali až do dneška na živě tvorové rázu pravěkého a že dochováni byli bez všelikých proměn až na naše časy jako živé doklady o prvých počátcích tvůrčí síly a jako ukázky nezdařených pokusů.

Z téže doby pochází i ssavectvo nynější Tasmanie, ba i nové Guineje. Není pochybnosti, že i tyto souše tvořily kdysi s Austrálií celinu. Ráz živočišstva, po mnohé stránce jednotný jak na Nové Guineji a Tasmanii, tak i v Austrálii, brává se za důkaz hlásané té domněnky učených geologů.

Že pak po odtržení veliké souše Novoguinejské od Austrálie ráz živočišstva tam i na dále se dochovával, poučují nás v Adelaidském museu četné dokumenty. Neschází tam ani památný klokan, jenž proti vši naší představě a proti všem zákonům, dle nichž jsou budovány jeho končetiny, leze na stromy a uschovává se v jejich korunách, upomínaje poněkud na tvář zaječíc,

odkudž vědecké jméno jeho *Dendrolagus*. Živý ten obyvatel Nové Guineje, zhusta v australských zvěřincích chovaný, býval mou častou hříčkou, chtěl-li jsem jen trochu vniknouti do mechaniky jeho prstů.

V ssvacích australských krajů slučuje se směsice nejpodivnějších znaků, ale vak sám jest známkou nejnápadnější. Jen z těch důvodů mluví se o australských vačnatých ryšcích, vačnatých kunách, vačnatých myších, vačnatých veverkách, vačnatém vlku a medvědu, jakkoli země našich protinožců žádných ryšků a žádných kun, veverek, vlků, tigrů a medvědů nehostí.

Jediná pravá šelma v Australii rozšířená jest *pes dingoo*, vaku však žádného nemá, a proto již z tohoto důvodu nepokládá se za australského tvora původního. Vyslovuje se zhusta náhled, že tam byl před dávnými věky neznámým plemenem lidským přivezen a rozmnožil se pak tak, že potuluje se teď již jen jako šelma divoká a nebezpečná bravu a drúbeží. Leč ostatky po australském tom psím rodu byly tam nalezeny již také ve starých náplavech a odporují názoru prve pronesenému.*

Starožitní rodové ssavců vačnatých neušli přes všecko své ctihodné stáří, jaké zaujímají v dějinách živočišstva, posměchu a vtipkování australských kolonistů. Za terč vtipu slouží zvláště klokan, zvaný po domácku *kengeru* (kangaroo). Obraz jeho spatřujeme na záhlaví časopisů, na štítech různých firem, na sešitech pro školní mládež, na lahvích s kořalkami i v listech humoristických. Za burské války vraceli se pyšní žoldnéři britští přestrojení za klokaný, ne-li ve skutečnosti, tedy alespoň v kousavém „Puncí“, jak tomu jest na příloženém obrázku. V Australii oblíbili si ve znacích *kengeru*, na Novém Zélandě podivuhodného ptáka *kivi*.

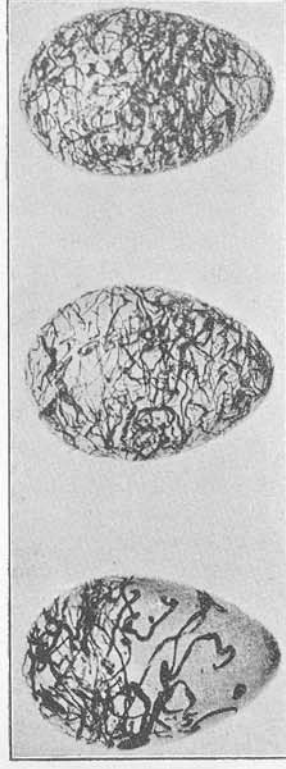
* * *

Že také ptáci svět australský nezůstal pozadu za podivnými vačnatými, bije nám za návštěvy Adelaidského musea do očí se všech stran. Pozorování taková byla mi přípravou pro potomní

*) Jménem *dingo* označují australští domorodci psa evropského; *dingo* sám slove u nich *vorregal*.

výlety, konané do volné přírody samé ve všech koloniích australských.

Kustos Zietz snáší do musejních sbírek zoologických zvláště horlivě hnízda domácích ptáků a vystavuje pravé divy z uměleckých dílen australských opeřenců. Kdo z přírodomilů nestavil by se na delší dobu před stavbou památného ptáka lembeckého (Chlamydotera maculata), jenž buď v době libánek útulné besídky a vábné loubí pro spanilou družku svou? Jen k vůli ní snáší neúnavný sameček sušené proutí, stébla a haluze, zastrkává je jako důmyslný stavitel do dvou řad tak, aby se větvíčky nahore stýkaly a jako v nějaký

Vejce lemčků:

1. a 2. *Chlamydotera maculata*, 3. *Ch. guttata*.

gotický oblouk klenuly, podobajíce se potom průchodu asi dva, tři kroky dlouhému. Besídku tak zbudovanou proplétá lemčík pestrými peříčky papouščími, zavěšuje na ně všech barev hadříčky, nasbírané někde ve vsi, aby vlály za větru jako fábovy a stuly, vykládá písečnou půdu umělecké své domácnosti lesklými kaménky, bílými kůstkami, ptačími lebkami, vybledlými na slunci a dešti, upravuje mosaiku z drobných mušlíček mořských i pozemních, z plísků, střípků, odcizených prstýnků a zlatých náušnic, kdesi na okně křovákova domu uchvácených a z něho odnesených, pořizuje do chodby hlavní průchody vedlejší a volá roztožené na družku blízko poskakující. Samou touhou sameček se čepeří, jako zmámený běhá, křídloma třepetá, lemováním svého hrdla, zardělým jako broskev, pohrává a rozčilené mihotá, poulí očka láskou planoucí a zve do loubí svou vyvolenou, aby ji objímal, líbal, zobáčkem hladil, s ní se mazlil, za

Taboni lesní budující hnízda.

ní se honil, ji žertem klofal, škádlil, za rameno popadal a s ní jinak a jinak laškoval. Besídka jest pak oběma zastaveníčkem den co den. Chvillemi vystřídává je tam zamilovaný párek druhý, třetí, čtvrtý. Vždyť každý ze samečků přispěl k vybudování líbánekového loubí rovným dílem, a všickni připravovali besídku pro své věrné družky společně.

Té doby buduje lemčík také hnízdo ve větvičích košaté kápinice, a nitro jeho plní se brzy vajíčky. Líbánky pominuly, a opuštěná besídka bude útočištěm zamilovaných párků, až přijde zase lásky čas.

Lemčík australský upomíná velikostí na kavku, životem na špačka, zbarvením na ořešníka.

Podobné besídky líbánekové staví si kračik hedvábný (*Ptilinorhynchus holosericeus*), tvořící přechod mezi vlhami a rajkami.

*

*

Opeřenými podivnými australských krajů jsou také taboni č. megapodi. Vizte jen jejich hnízdo v podobě ohromné kupy sena a nanesené z listů, prutů, hlíny, kamenků, šmilého dříví, písku, trávy a j. Nanesli je velcí ptáci, upomínající svým vzezřením trochu na krůtu, trochu na supa nebo obrovského holuba. Do nedávna nevěděli si s nimi v soustavě přírodopisné rady a zařadili je konečně podle silných hrabavých noh ke ptákům kurovitým.

Kezba ve vejci australského pštrosa emu. Přiroz. vel. (Lednáček chechtavý vytrhající se na hada.)

Ale životní mravy tabonů *) odchyľují se od ptačích zvyků velice: megapodi nesedají na snesená vejce, aby je svým tělem zahřívali a kuřátka vyseděli, ale ponechávají práci tu teple, jež dostupuje hnitím nanesených látek ústrojných takové výše, že postačuje k úplnému rozvoji zárodku. Nepodobá-li se způsob

*) Megapodi čítají několik rodů, každý o několika druzích: *Talgalla*, *Megapodius*, *Megacephalon*, *Leipoa*.

ten umělému líhnutí, jenž prováděl se také již v zemi biblických faraonů?

První zprávy, přišlé z krajů Austrálie blízkých, znely jako pohádka, kterou rozluštili a za pravdu vyhlásili teprve věrohodní přírodopysci, když se z cest po teplých zemích australských navrátili a zprávy o životě tabonů podrobně slovem i obrazem vyličili.

Za našich dnů může se o zajímavém tom zjevu přesvědčiti i mnohý navštěvovatel zoologické zahrady. Chování megapodi neschází v Austrálii v žádné oboře.

Ba i ne jeden zvířecí evropský může se pochlubiti překvapujícími výsledky, jichž dosáhl, pěstoval-li ve svých sadech také tabony australské. Nětřeba nám tedy ani vydávati se až do zemí našich protinožců.

Londýnská zahrada byla první, již se podařilo vyvésti z vejce na svět kuřátko taboni. Je tomu již skoro půl století.

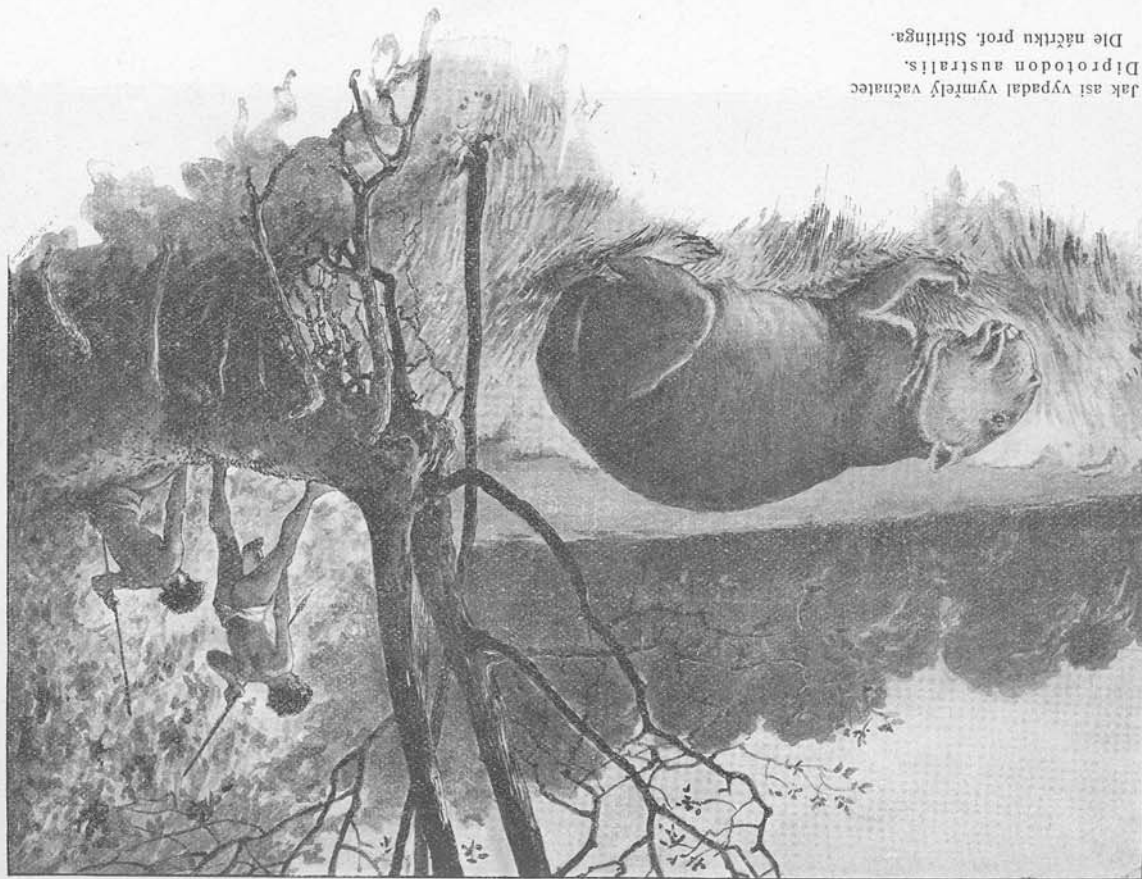
Na evropské pevnině byla mezi prvními zoologická zahrada v Berlíně, již přálo totéž štěstí, a to k velikému překvapení ředitelů i všech tamějších přírodomilců.

Té doby — bylo to asi před třiceti lety — pozoroval každý navštěvovatel zvířecí, že taboni (*T a l e g a l l a L a t h a m i*) tam pěstování nanášejí si hromadu z písku, hlíny, listů, slámy a trávy, že chápají se toho staviva prsty svých noh a metají je na zad vší silou tak dlouho, dokud nevyrostla kupa do veliké výše.

Ale ještě větší bylo překvapení, když brzy na to spatřili diváci, že z kupy prodralo se na denní světlo drobné ptačátko, jež hned počalo rychle behati a lítati. Bylo to mladé taboniátko, jež se z vejce sneseného do hromady kompostu vylíhlo a hned samo živilo.

Pod australským nebem schází se ke snášení vajec mnoho tabonů a budují zmíněné kupy společně. Stinné hvozdy nebo neproniknutelná houští přechovávají jich místy několik, a lesní zátiší podobá se potom mohylám, zarostlým bujnou vegetací. Obraz takový představil umělec dle mého náčrtku na příloze 15.

Australská domorodci pátrají po hmízdech taboních a ukájejí hlad i v pustém hlozi, když je nouze největší. Z jediné hromady vyhrabávají i několik tuctů velikých vajec (v Austrálii nepočítají se vejce na mandele).

Jak asi vypadal vymřelý vahnatec
Diprotodon australis.
Die náčrtku prof. Stirringa.

Vejci taboními zachránil svůj život na středoaustralské poušti také proslulý cestovatel Eyre, objevitel jezera Torrensova a odvážný zeměvědec, jenž pronikl šťastně Australii od východu k západu.

Největší opeřence australské pevniny, pštrosovitě ptáky z rodu emu (*Dromaeus Nova-Hollandiae* a *D. irroratus*), vidati lze teď již jenom v muzeu nebo zoolo-gické zahradě, kde se dobře rozmnožují. Malé houfce opeřených těch obrů zastanou ještě nejspíše cestovatelé v odlehlém nitro-zemí. Z krajů kolonizovaných vymizel emu již na dobro.

Vejce australských pštrosů jest barvy tmavozelené a pro-dává se v obchodech jako upomínka na návštěvu dalekých těch končin světa. Obrazy do tlusté skořápky vyřývané představují obvyčejně australského domorodce s bumerankem, klokana nebo chechtavého lednáčka, pravého to smiška všech eukalyptových hvozdti.

Dobry odbyt takových rytin má zvláště město Melbourne. Nejjemnější výtvary řezbářské toho druhu vyvádí tam ruka umělce žaponského.

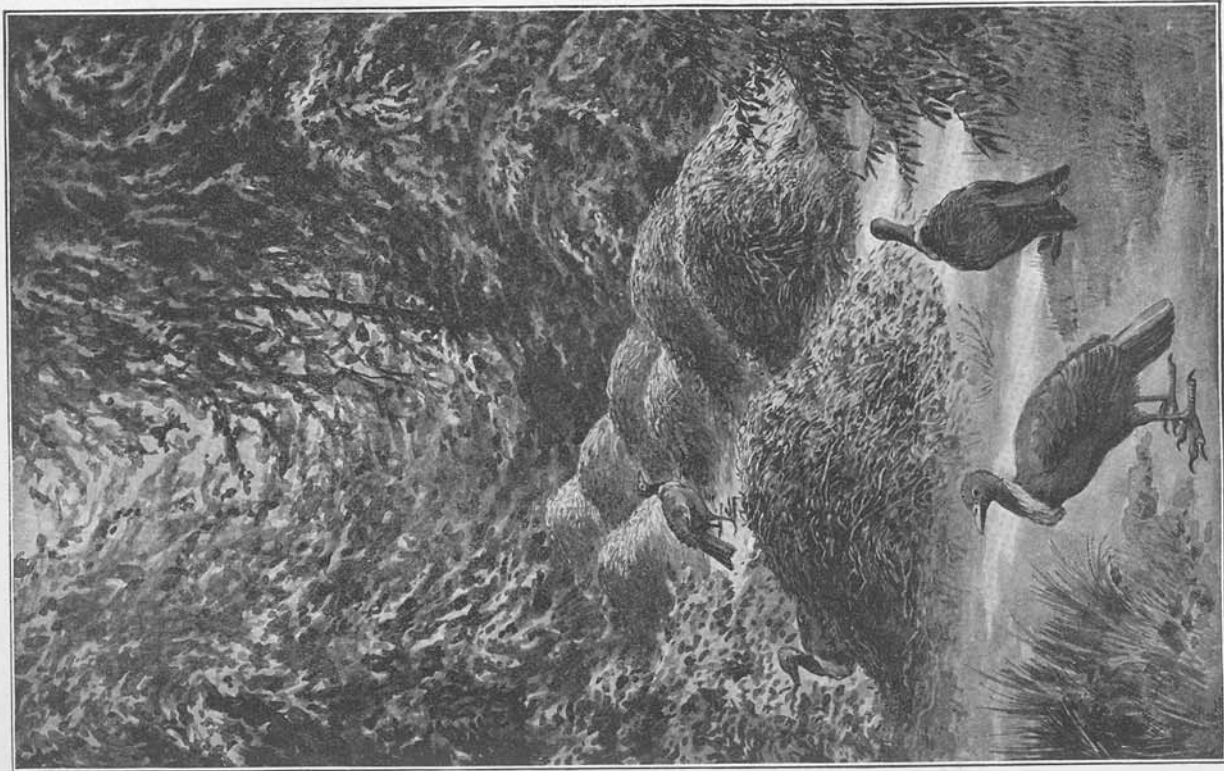
Ukázka rytiny, vyhotovené ve vejci pštrosa emu, předsta-vuje přiložený obrázek, snatý s originálu, jež chovám ve své sbírce.

* * *

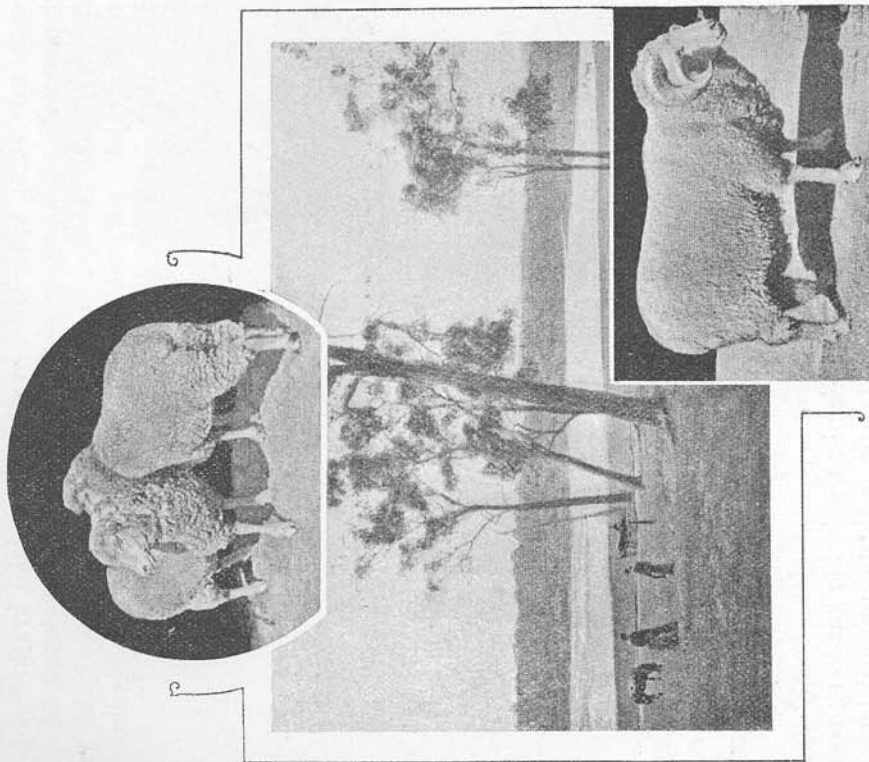
Mnoho podivnůstek uštědřila australská příroda také živo-čichům drobným. Ci není podivno, že nejmenší pavouček pev-niny australské, jen o málo větší než naše sluněčko, jest nejje-dovatější? Sbíral jsem ho v bednách musejního zákoutí jak v Adelaide, tak i v nejsevernějších končinách poloostrova Yorského u Townsvillu.

Celým svým vzezřením prozrazuje on pavoučí rod *Latro-dectes*, známý z jižní Evropy domácím jménem jakožto *malmignatte*. Lotrovské počínání osminohého toho čle-novce věští vědecký jeho název mnohem lépe nežli souznačné jeho jméno *Erigone*. Uštknutí australského pavoučka lo-trovského spojeno bývá s nebezpečným životem.

Zdá se, že australský ten druh jest totožný s jedovatým pavoučkem *Latrodectes katipo* z Nového Zélandu. Po-sledním jménem označují ho tam domorodí Maori a vypravují o něm, že uštknutí jeho bývá zhlusta smrtonosné.

HNÍZDA TABONŮ LESNÍCH.

První potomstvo merinových ovec,
vychovaných Mac Arthurem v Austrálii.

Neúnavný kustos Zietz vysmejčil se mnou všechny kouty musejní budovy a v každém našel pro mne nějakou zvláštnost australské přírody. Nezapomněl ani na nejmavější sklepy, kde jiný osminohý umělec vyváděl dílo, podobné nejjemnějším krajkám bruselským. Byl to pavouček *Amauröbius* *), jenž lemoval svými výtvary okraje starých beden v podobě táhlé

*) Rod *Amauröbius* jest zastoupen několika jinými druhy také v Evropě.

obrubý tak, že by toho zaslouhoval, aby byl jako krajkář pojat do poutavého díla Coupinova*), vylučujícího vybrané živočichy brzy jako umělce, brzy jako řemeslníky, jednou jako tešaře, jindy jako papírníky, stavitele mostů, čalouníky, zedníky, zahradníky, vyrabitele doutníků a p.

* *

* *

Za návštěvy u ochotného p. Teppra, jenž jako kustos vládne nad říší hmyzí, otevřel se mi v několika okamžicích nový svět drobotiny šestinohé. Přítel Tepper umí vypravovati o svých svěřencích poutavé legendy, ale vzaté ze skutečného života.

Koníčkem Tepprovým jsou australské švábi. Pan Tepper mluvil o nich s nadšením a vysvětloval mi do podrobnosti jejich ústroje: „Pochybují, že jsou někde jinde na světě tak dlouzí a širocí švábi jako u nás. Není-liž tento zde jako skutečný hercules? Vizte jeho ruce! Rekl jsem zúmyslně ruce. Hrábe si jimi nory pod zemí u řeky Murraye jako krtonožka, již se velmi podobá. Sbírá australské šváby již několik let a zjistil jsem jich již na dvě stě druhů. Austrálie jest eldoradem pověstného rodu švábiho.

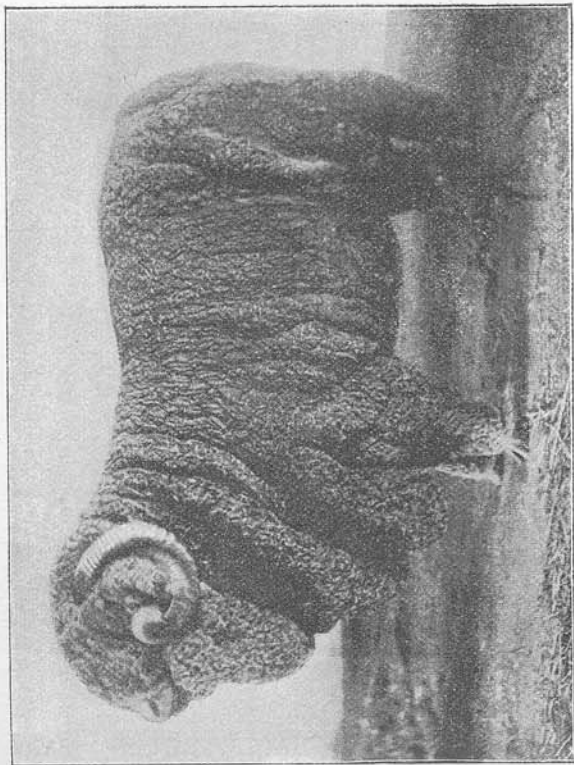
A což tato naše saranče, jež odnáší na zádech svého samečka, hrozí-li mu nebezpečenství!

Zde pak největší pakobylka světa, vyzáblá jako uschlý prut asi čtvrtinu metru dlouhý. Má sice šest noh, ale každou jinou, jednu dlouhou, druhou krátkou, ta zde je tlustá, protější tenká. Tři její nejsilnější jsou nohy prvotní, ostatní slabší narostly jí teprve, když o své první nohy přišla. Vidíte, že obnovuje ztracené nohy jako rak klepeta.

Zde váš krajan, lišaj šefrikový (Sphinx ligustri)! Nyní poletuje u nás již jako ve své původní vlasti, ač se dostal do Austrálie teprve před několika lety.

Tu druhý váš dobrý známý, ale našim domorodcem od jakživa: babočka bodláková (Vanessa Cardui) je domovem v celém světě a neschází ani v Austrálii. Rozdíl je skoro k nepoznání, ale proto přece označili odrůdu tu jako var. Ker-shawi.

*) H. Coupin: Les Arts et métiers chez les Animaux. Heslo: La-boremus. V Paříži 1902.

Nynější ráz merinových ovec v Austrálii.

Austrálie hodí se za novou vlast lidem i hmyzu. Všickni tu dobře prospívají. Americký motýl Danaïs Erippus přistěhoval se k nám oklikou přes Tichý oceán. Přechodními jeho stanicemi byly některé ostrovy Jižního moře. Teď už se ho nezbavíme. Dobře ještě, že je krásný. Za nějakou dobu vyměníme si zvířenu i květenu s celým světem.“

A kustos Tepper mluvil pravdu. Již teď vidíme na australské půdě evropskou faunu, zvěř vysokou i srnčí, zajíce, králíky, vrabce, hlemýždě, mouchy, cizí flory stromy jehličnaté, evropské i americké, okrasné keře ze Japonska, Číny i Indie.

Ale také Austrálie dodává nám na vzájem zástupce svého živočichstva a rostlinstva. Eukalypty zdomácněly již dávno pod vlahým nebem jiných dílů světa, a soupisy, vedené o drobných živočíchích k nám zavlečených, výtahají dlouhou řadu příslušníků, kteří se dostali od protinožců na půdu staré Evropy jako slepí pasažéři. Nezvaných těch hostů australských přibýlo tím více, čím čilejší vyvinulo se paroplavební spojení mezi přístavy evropskými a mezi Austrálií.

O přistěhovalcích toho druhu vedou se u nás záznamy mnohdy velmi úzkostlivé, a jména zavlečených pobudů a škůdců procházejí potom sloupce všech novin jako varovný hlas, aby Evropa mohla se zachrániti ještě v pravou chvíli před zhoubným přivalem nepřátelským.

Zajímavá pozorování o zavlečené zvířené a květeně vyšla z přístavu Hamburského. Publikace Karla Kraepelina *) mluví také o některých nedobrovolných přistěhovalcích australských.

* * *

Ze živočichů, kteří zároveň s Evropany přišli do Austrálie a dopomohli k blahobytu jejímu nejvíce, přísluší prvé místo ovci.

Kdo by se byl nadál, že z jediného sta ovcí, přivezených prvními vystěhovaleci evropskými na půdu australskou, bude se jich čítati za sto let sto milionů.

Byla to flotila o jedenácti korábech, která r. 1785 opouštěla Evropu a odvážela na 800 trestanců, mužů i žen, do odlehlých končin světa, odkudž neměli se výhmanci již nikdy vrátiti do svého domova.

Také v Anglii měli tehdy pobudů a lidí nepohodlných dost a dost a zhostovali se jich, vyvezli-li je daleko za moře.

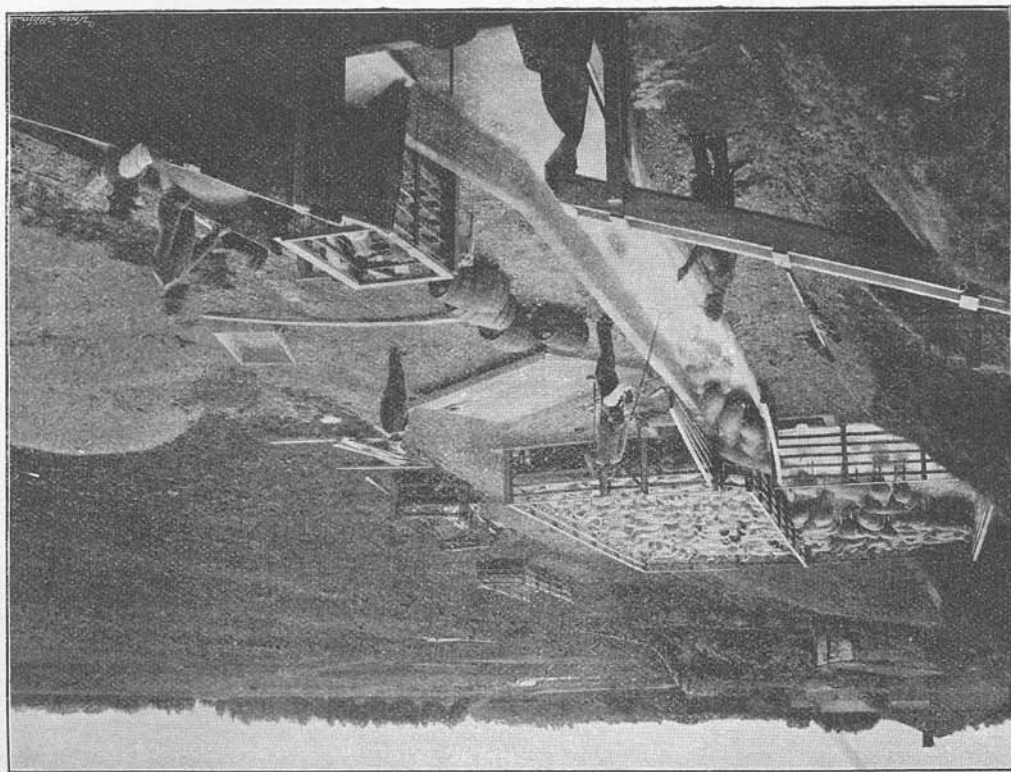
Z počátku vyvážela Anglie provinilce do Ameriky a dodávala je sadářům za cukr nebo tabák. Za hezcí ženštinu platilo se až 125 liber kuřlavého tabáku.

Ale když se v Americe vyprostili z pout Anglie evropské, a Spojené státy přestaly býti vězeňskými osadami, lekali se v Anglii, co s pobudy, zahaleci, zhaři a lupiči. Měli pro ně snad stavěti žaláře, uzavíratí je na zámek a vypisovati nové daně?

Nové země, objevené na jižní polokouli, měly býti náhradou za ztracené končiny zámořské ve světě Kolumbově.

Cook, někdejší učedník z krámu kalounkářského a potom slavný mořeplavec, navrátíl se právě z prvé cesty kolem světa. Navrátíl se z výzkumné plavby zároveň s přírodopytcem So-landrem a Banksem, kteří vypravovali o australských krajích

*) Über die durch den Schiffsverkehr in Hamburg eingeschleppten Tiere. (Mittheilungen aus dem Naturhistorischen Museum.) Hamburg, 1901.

Jak se ovce v Austrálii koupají.

nově objevených tak nadšeně, že se anglická vláda dlouho nerozpakovala a určila je za novou vězeňskou kolonii.

Lodstvu velitel Arthur Phillip.

Na šesti korábech byli vypovězenci, na jiných vojsko, tři pak vezly potřeby na dalekou cestu.

Všech osob bylo málo přes tisíc. Plulo se dlouho. Mezi tím na padesát lidí umřelo, a asi dvacet dětí se narodilo.

Památný záliv Botanický spatřili vypovězenci teprve po osmiměsíční plavbě.

S vypovězenci byla naložena také domácí zvířata: asi sto ovců, půl sta vepřů, několik kusů dobytka hovězího a jedenáct koňů.

Krušné byly časy, jež prožívali první osadníci na australské půdě. Co vypovězenci zkusili ve výhnanství pod Jižním křížem, nelze slovy popsat. Skutky na nich páchané volaly do nebe o pomstu, a dějiny kolonisace nejmladšího zemědělu jsou plny hanebnosti.

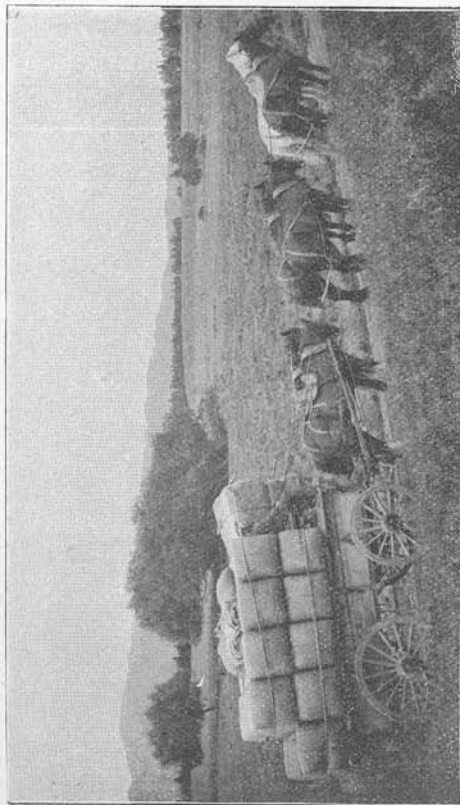
Teprve potom, když kraje australské staly se poutnickým cílem vystěhovalců dobrovolných, proměňovaly se husté hvozdzy v úrodná role a pastviny, a koňčiny jindy zcela opuštěné oživily hospodáři, pastýři a domácími zvířaty. Prodlením několika málo desítek let stala se Austrálie zaslíbenou zemí, a veliká města, spořádané vsinky a vzorné farmy hlásají, že volnosti a svobodou člověka může vzejítí ráj i tam, kde rozhostovala se poušť.

Z chudšů a bezzemků přistěhovalých do Austrálie byli brzy držitelé rozlehlých lánů. Pozemky rozdával guvernér středrou rukou důstojníkům vojenské posádky i dobrovolným osadníkům. Na zakupování půdy došlo teprv později.

Požáry a klučnice většity pojednou dílo kulturního člověka, ze života křováckého vzšel život rolnický a pastýřský, a skrovný domkář povzněl se na velmožného ovčáře, skvatra (squatter), jenž jako vlastník několika set tisíc ovců a majetník nepřehledného území vysílá na svůj náklad vědecké výpravy do neprozkoumaného nitra australského, zakládá vysoké školy, buduje paláce pro výtvary umění malířského a sochařského, zřizuje lidumilné ústavy, zůstávají po sobě trvalou památku jako podpůrce všeho toho, co šlechtí lidskou duši, a zanechává po sobě rod, jenž tvoří nyní australskou aristokracii. Ověč brav to byl, jenž položil základ k blahobytu australských kolonistů.

* * *

*

Doprava vlny.

Skvelou tu budoucnost národohospodářskou tušil již na sklonku 18. století důstojník Mac Arthur, velitel vojenské posádky nedaleko nynějšího města Sydneye.

Mac Arthur nebyl z těch, kteří ukracovali si chvíli pitkami a nezřízeným životem, ale těšil se raději z chovu drobných zvířat. Z pouhé hříčky chtěl provést dílo velikého významu. Provésti je, nebylo na australské půdě nesnadno.

Jakmile přešel Mac Arthur vedení posádky jako setník, hlásil se hned o pozemky.

Guvernér vyhovět žadateli, a nový komandant stal se jednou pěstitelem bravu.

Roku 1794 chovaly se ovce v okolí Sydneyem málo kde, a to ještě v malé míře.

Mac Arthur snažil se koupiti ovce co nejvíce a užil každé příležitosti. Od svého soudruha koupil 60 ovců, které mu přivezl koráb právě z Bengalska v Indii. Potom se mu podařilo koupiti několik ovců a beranů irských.

Setník Mac Arthur uměl rozeznávat různé druhy vln a věděl, že ovce bengalské mají vlnu sice hrubou, ale že je lepší, nežli vlna brava irského. I činil pokusy, aby plemením obou

drulhů dostal potomstvo křížené. Očekával, že budou mítí míšenci vlnu hebkější a cennější.

Co Mac Arthur očekával, vyplnilo se.

Ale na tomto pokusu nebylo dosti. Mac Arthur chtěl docílit ještě lepší vlny a myslil, že by potom mohl zásobovat svým nejlepším zbožím všecken vlnářský trh v evropské Anglii. A viděl zase již v duchu, jak se mu dílo vydařilo, a jak loď za lodí opouští Australii a odváží ohromné náklady vlny do největších prádelen anglických v Evropě.

Mac Arthur měl potom na mysl jenom ovce merinové a přemítal neustále, jak by to plemeno s nejlepší vlnou mohl opatřit.

Bude přece lépe — myslil si setník Arthur při sobě — zvelebím-li australské ovčářství a zvýším-li blahobyt mladé země, nežli abych se účastnil válečného hnutí a nechal do sebe střeliti.

Co si Mac Arthur myslil, to také zjevně pronášel, a soudruzi jeho nenazývali svého velitele jinak, nežli velitelem ovčářské starice.

Uplynula dvě léta, a merinky, v celém světě tak velebené a vychvalované, nepřicházely. Ale setník Arthur na merinky nezapomněl.

Jednoho dne potká Mac Arthur na ulici v Sydney dávného přítele svého Waterhousa, velitele válečného korábu britského. Neviděl se spolu již dávno, a setkání bývalých věrných soudruhů bylo tím upřímnější a radostnější.

„A kam pluješ a kdy odpluješ se svým korábem?“ tázal se Mac Arthur velitele.

„Odpluji zítra ráno do Kapska, a brzy na to uvidíme se zase v Sydney,“ odpověděl velitel.

„Ale to mi posílá tebe samo nebe!“ zvolal Mac Arthur nadšeně.

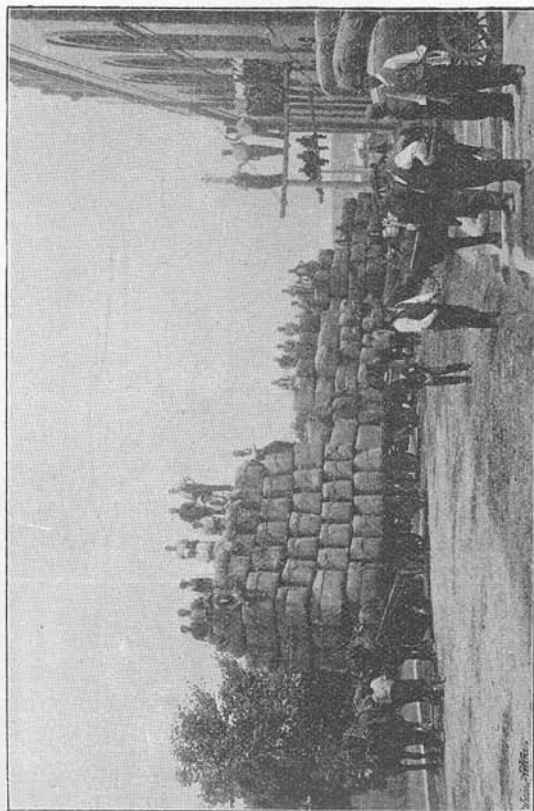
„No, co zamýšlíš, chceš snad odplouti se mnou do Afriky?“ vyptával se velitel lodi.

„I toto! Ale vídím, že se mé zbožné přání může konečně vyplnit. Mám k tobě prosbu, ale snažnou prosbu,“ mluvil Mac Arthur ponižené.

„Co žádáš tedy, mluv bez okolků!“ zahrml otužilý komandant válečné lodi.

„Víš co? Přivez mi z Kapska vlnářské ovce!“

„Jakže! Já a ovce? Zbláznil jsi se?“

Před vlnářským skladem.

„To právě ne. Bohu díky, mám ještě všech pět pohromadě. Ale, prosím tě, jen nespouštěj na mne tak zhurta a vyslechni mě. Pochopuji, že tě překvapuje setníkova žádost za dodání ovce. Víím, že bys se nelekl, kdybych tě požádal za přivezení několika Hotentotů. Ale žádat na tobě, na komandantu válečné lodi, vlnářské ovce. To je nápad! Ne? Leč, prosím, popřej mi trochu sluchu!“

Těmi slovy chlácholil Mac Arthur velitele válečné lodi a vypravoval mu dopodrobna o svých plánech.

„Dobrá!“ zvolal konečně velitel lodi. „Vím sice jen, jak chutná dobrá skopová nebo jehněčí, a rozumím ovčím a beranům jako koza petrželi, ale tu je ruka, že se pokusím, abych ti opatřil v Kapsku vlnářské ovce nejlepší jakosti.“

„Ó, jak ti, příteli, děkuji!“ zajásal Mac Arthur.

„Jen ještě nezásej a neděkuj! Na to času dost. Svě zamílané berany a ovce tu ještě nemáš. Mně je už nyní úzko, co si počnu s ovce mi na lodi a kam ten dobytek jen umístím. Jen abych našel proň místo! Naposled budou tvoje merinky pobí-

hají volně mezi děly, olizovati jejich lafety a burcovati nás ze spánku bečím. No, udělám, seč jen budu. Brzy na shledanou!"
Těmi slovy rozloučil se hřmotný, ale dobromyslný velitel válečné lodi se setníkem Arthurem.

V Kapsku staral se přítel Arthurův o nakoupení merinových ovec velmi pečlivě a měl tolik štěstí, že mohl pomoci odborného znalce koupiti několik merinek proslulého plemene eskorialského. Té doby poslal král španělský darem vybrané kusy ušlechtilých těch ovec do holandských krajů afrických, a několik z nich zakoupeno pro Mac Arthura.

Uplynula krátká doba, a velitel válečného korábu připravil se zase do Sydneye.

„Co jsi žádal,“ pravil komandant lodi k setníkovi Arthurovi, „vezu ti. Poprvé v mém životě odvážel jsem na válečné lodi dobytek. Je to však také naposled. Ale těš mě, že jsem mohl splnit tvé zbožné přání. Kéž se ti jen záměry tak mnohoslibné vydaří!“

Mac Arthur byl z nejšťastnějších lidí na světě, když viděl před sebou, po čem tak dlouho prahl: tři berany a 5 ovec, španělských merinek.

Eskorialky byly skutečné kusy výstavní, a Mac Arthur sliboval si od nich všechno nejlepší.

Kříženci přinesli na svět vlastnosti ušlechtilé, a ty byly pěstители pobídkou, aby v křížování takovém nepřestával.

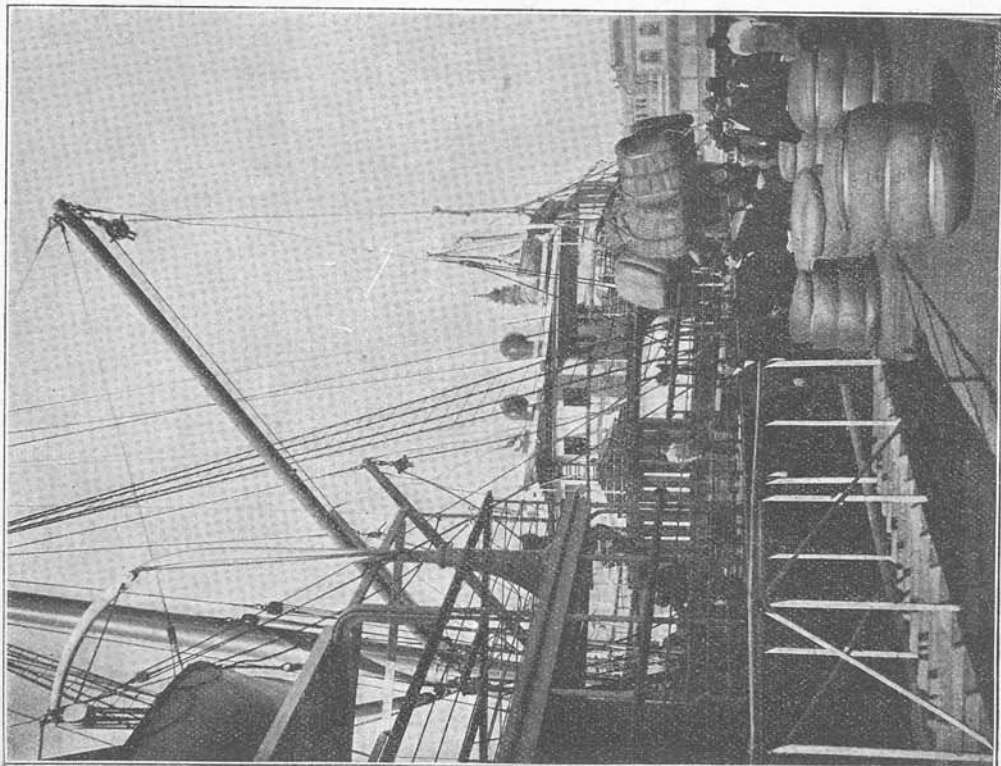
Za nedlouho byl Mac Arthur majetníkem několika set ovec, a cesta, kterou r. 1800 podnikl do Evropy, dodala mu ještě větší odvahy.

Vzorky merinové vlny, které Mac Arthur předložil vlnářům londýnským, byly uznány za výborné, a mocnou přímluvou lorda Camdena, státního tajemníka pro osadní věci, dostalo se Mac Arthurovi po jeho návratu do Austrálie území ještě rozlehlejšího, aby mohl na něm prováděti dílo u velikém.

Mac Arthur dočkal se v chovu merinek výsledků nejskvělejších a stal se nejzasloužilejším pěstitelem ušlechtilého bravu ovčích v celé Austrálii.

Co Mac Arthur v duchu viděl, vyplnilo se mu měrou vrchovatou. I přijíždějí skutečné koráby z celého světa a odvázejí ohromné náklady vlny zvláště do největších přádelen anglických.

Vývoz australské vlny dostoupil za sto let závratné výše. Kdežto za rok 1807 vyvezeno bylo z Austrálie toliko 2¹/₂ centu

Nalodování vlny v přístavě australském.

vlny v ceně několika šilinků, oznamují zprávy vlnářského trhu nyníjšího, že vyvezlo se za jediný rok z australské pevniny 3 miliony metrických centů. A ježto také Tasmanie a Nový Zéland jsou v prvé řadě zeměmi pastýřskými, stoupá číslo, označující vývoz vlny ze všech krajů australských, ještě nápadněji.

Statistické údaje hlásají, že toliko v jednom z posledních let vyvezla Austrálie za 500 milionů korun vlny, nejvíce Nový Jižní Wales, asi polovíčku toho Nový Zéland, potom Viktorie, Queensland, Jižní Austrálie, Tasmanie a nejméně Západní Austrálie.

Mac Arthur dožil se věku 67 let a zemřel na svém statku Camdenském r. 1837. Statek svůj nazval Mac Arthur k uctění svého dobroděje lorda Camdena jeho jménem. Vzorňé hospodářství v rozlehlém tom parku známo je nyní v Australii daleko široko.

Nápis na jeho náhrobku vyrytý věští slova Horáцова :

Exegi monumentum aere perennius.

A v pravdě chovem bravu zbudoval si Mac Arthur pomník kovu trvalejší.

Slavnostní číslo hospodářského časopisu Nového Jižního Walesu *) nemohlo lépe zahájit významnou památku federálního zřízení r. 1900 nežli obšírným článkem o australském ovčářství.

Ze spisu toho vyňaty jsou obrázky, představující prvé potomstvo australských merinek, jakož i ráz australských ovec merinových za doby nyníjší.

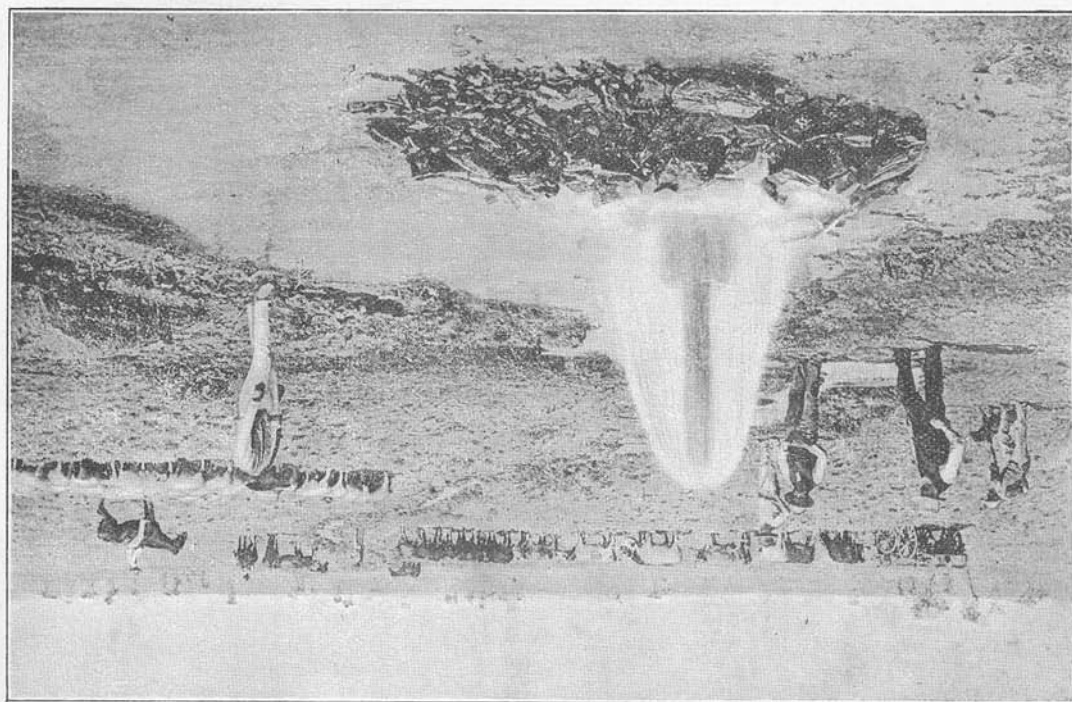
* * *

*

Za několikanedělního pobytu v Adelaide seznámil jsem se s panem Fleckrem, jenž jest synem majitele „Jihoaustralského hotelu“.

„Vídím, pane,“ pravil ke mně p. Flecker, „že vás ovčářství australské velmi zajímá. Je-li líbo, mohl byste navštívit závod naší vlnářské firmy Elder, Smith a Co v Port Adelaide. Jsem tam zaměstnán jako úředník a měřerád provedu vás rozsáhlými skladišti. Firma naše jest z největších.“

*) The Agricultural Gazette of N. S. Wales. Federation Number. V Sydney 1900. Stran 223.

Arteská studnice nedaleko Richmondu v Queenslandě.

„Dobrá, přijímám vaše pozvání,“ odvětil jsem ochotnému p. Fleckrovi. „Tedy zítra po snídání rychlíkem do přístavu Adelaidekého. Ale rychlík vyjíždí v 8 hodin ráno. Pojedeme bez snídáně?“

„Budte bez starosti, pan Alexander nenechá nás odjetí o hladu. Objednám snídání na půl osmou. Nádraží je naproti. Přijedeme právě v čas.“ Tak mluvil pan Flecker.

Rozvrh železniční jízdy v Jižní Australii znal jsem již před svým odjezdem z Prahy. Věděl jsem, že se jmenuje Time and Fare Tables of the South Australian Railways, že vychází vydání letní a zimní a že se prodává po 1 d (penny). Bylo mi již v Evropě známo, že Port Adelaide jest vzdálen od Adelaide $7\frac{1}{2}$ anglické míle a že stojí jízda v 1. třídě tam a zpět 6 d, ve 2. třídě 4 d, tedy 60 a 40 haléřů dle našich peněz, ať jedeš vlakem obyčejným nebo rychlíkem.

Letmo minul rychlík stanici Bowden, Croydon, Kilkenny, Woodville, Cheltenham, Alberton, a byl jsem na nádraží Port Adelaidekém, rozloženém při širokém a uměle vyhloubovaném ústí řeky Torrenssovy.

Před šesti desítkami nebylo v těch místech ani chatrče, nyní tři tam do výše řady mohutných budov. Každá je nějaký magacin. V jednom nakládá a skládá se pšenice, v jiném dříví, železo, vlna. Jeřáby pracují tam do šesté hodiny večerní a převážají zboží zámořským korábům nákladním.

Elevatory zprostředkují dopravu zboží mezi patry nejvyššími a nejnižšími.

Skladiště firmy Eldrovy etc. podobala se za mé návštěvy vlnařské výstavě. Všecka patra byla vyplněna žoky vlny rozličné jakosti. Žok stál vedle žoku. Zde lepší druhy a dražší, tam špatnější a lacinější.

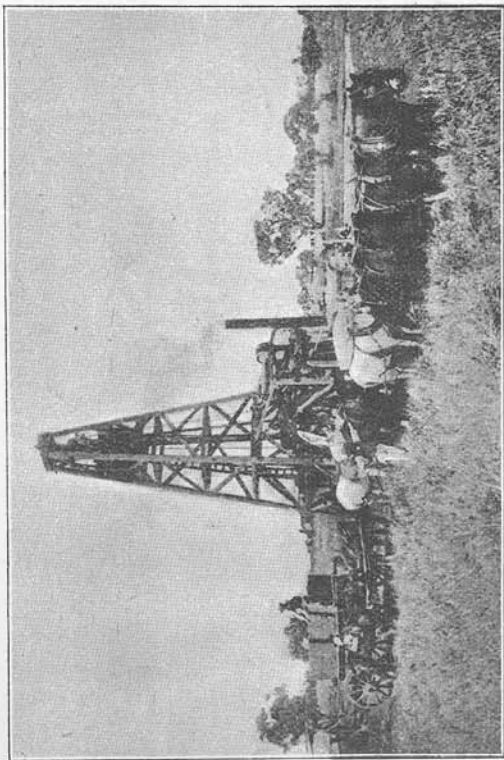
Každý žok má svou značku. Je otevřen, aby se mohl kupec o kvalitě zboží přesvědčiti.

Kupci se čekali dne 19. října. Tiskuté seznamy (Wool Catalogue) byly agentům již dávno zaslány.

Toho dne budou tam míti své zástupce všechny vlnařské firmy evropské. Agenti chodí pak od žoku k žoku, ohmatávají zboží, berou ukázky vlny s hora, z dola, z prostředka a obrátí vzorný pořádek rozsáhlého skladiště na ruby.

Za mé návštěvy bylo v Eldrově skladě na 15.000 žoků vlny.

Vrtání arteské studnice.

Ceny australské vlny na místě jsou různé. Libra lacinější vlny stojí asi 1 d (10 haléřů), lepší 3—4 d, nejlepší asi 7 d. Ale byly časy, kdy prodávala se libra až za 1 sh (120 haléřů).

Váha jednotlivých žoků vlny bývá 300—350 liber, řídcěji 600 liber.

Hlavními odběrateli australské vlny jsou Anglie a Francie. Prodaná vlna přiváží se potom z pater do lisovny, aby se žoky silným tlakem co nejvíce stlačily, načež železnými obručkymi spjaté nakládají se na zámořské lodí.

*

*

Z vývozu vlny těží australské země po zlatě nejvíce, a stáda bravu byla by se rozmnožila na pevnině ještě nápadněji, kdyby občas nedostavovala se hrozná vedra a sucha, jimiž v několika málo dnech hynie na miliony ovec.

Hroznými škůdci australského pastýřství bývají také větry, vanoucí z nitrozemských pouští. Pískové vánice zanášejí místy pastviny vysokými závějemi a přikrývají rozsáhlé kraje pí-

sečnou vrstvou, jejíž výška činí mnoho metrů. Písečnými vichřicemi mění se ráz krajiny k nepoznání, a rovina plochá jindy jako mlát bere na se tvář zvlněné kopčiny.

Rok 1902 přinesl zvláště velikou pohromu západním končinám Nového Jižního Walesu. I velika jezera vyschla až na dno, jedno pak z nich (Menindieské při řece Darlingu) obrubenno bylo rázem písečnou hřází, vysokou na některých místech až dvacet metrů. Rokem tím scvrkl se počet chovaných ovcí na polovici.

„Jak hroznou pohromu utrpěla naše krajina suchem, jež nás sužuje už druhý rok za sebou, nemůžete si ani představit. Pamatujete se ještě na zelené ty luhy — píše mi koncem listopadu 1902 náčelník bakteriologického ústavu v Sydney, pan Helms — v nichž jsme sbírali pestré broučky Vámi tak obdivované? Zeleň svěžího mlázi v okolí Botanybaye ustoupila vyprahlé poušti. Ani Sahara nemůže smutněji vypadati. Na sedm milionů ovcí zahynulo u nás hladu, a ceny masa stouply úžasně. Věříte, že jsme byli nuceni kupovati čerstvé maso až z Nového Zélandu? S ovceři hynul zároveň skot, a jen málokde přetrpěl hovězí dobytek útrapy děsného sucha. Jindy plátvalo se za těžký kus 10 liber, dnes až 35 liber šterlinků.“

Sucha dlouho trávající ničivají zhusta nejkrásnější naděje zámožných skvatrů, protože se pravidelným přírůstkem jehnat počet chovaných ovcí každý rok skoro zdvojnásobuje.

* * *

Australští ovčáři v nitrozemí hospodaří na pozemcích tak rozsáhlých, že rozlehlost jejich chápe našinec stěží. Jedinému skvatru náleží zhusta i 1000—3000 čtverečních kilometrů půdy od vlády najaté a ke kolonisování na řadu let od správy zemské propůjčené. Panství takové rovná se tedy svou rozlohou mnohdy až dvacátému dílu celého našeho království Českého.

Hospodaření australského skvatra jest nyní mnohem snazší nežli bývalo. Počet najatých pastýřů klesl nyní tak, že stáda australského bravu pasou se již nyní skoro výhradně bez ovčáků. Drátěné ohrady, obrubující všechny pozemky, učinily ovčáky čeládkou zbytečnou. Teď dostací skvatrovi jenom nějaký jezdec, jenž objížděje často ohradu přesvědčuje se, není-li někde na pomezí porouchána.

Drátěné ohrady pořizuje si nyní v Australii každý skvatr a každý farmář. Jen tak ochrání se území před vpádem dravých dingů a před žravými klokany a králíky.

Klokani úřad (Marsupial boards) vymýšlí do dnes prostředky všeho druhu, jen aby umožnil hospodaření na selvských státcích. Za lebky jemu dodané udílí premie peněžité sumou mnoha tisíců liber za každý rok.

Klokany všech rodů požehnána jest zvláště kolonie Queenslandska. Ročně vyplácí se tam zástřešné až za více než milion klokani. Srovnávací osteolog měl by tam příležitost porřiditi si sbírku nejirůžnějších lebek z památných těch vačnatců.

Ještě více starostí má úřad králíčí (Rabbit boards) s králíčím inspektorem guberniálním v čele. Náčelníky takové, tučné placené, má Viktorie, Queensland, Nový Jižní Wales.

Ohrady z drátěných sítí jsou ještě nejlepší, co mohla králíčí komise proti největším škůdcům australských hospodářů vymysliti a v pastýřském tom dílu světa zavěsti.

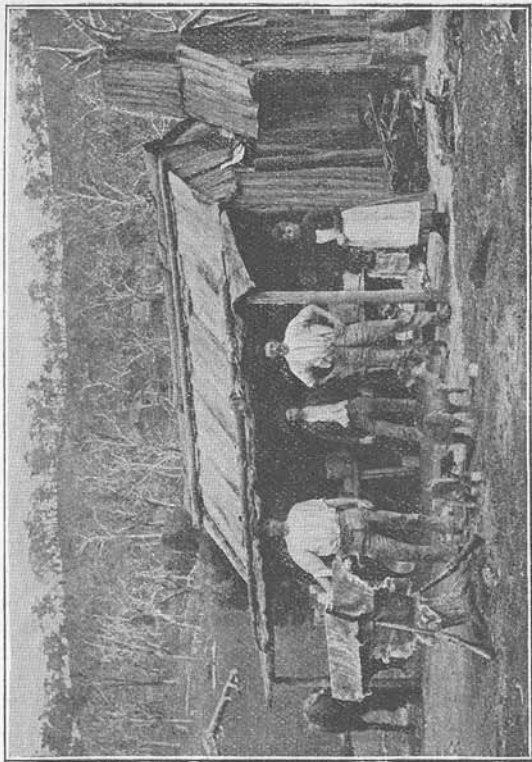
Délka drátěného oplocení pozemků v Australii převyšuje daleko i milion kilometrů, a náklad na zbudování jeho pohltil již nyní $\frac{3}{4}$ miliardy korun.

Ale má-li australský ovčář pastvíska svá oplocena, ušetření jest potom mnohých starostí. Jeho pojezdni (stockman čili bondariders) postarají se ještě, aby byly položeny podél plotu lécky na dravou zvěť, a tou jsou v Australii toliko psi dingové, zhošťují se otrušíkem největších těch škůdců, a páni čeledě mohou potom klidně spáti.

Brav, chovaný v ohradách, potuluje se volně houštím, lesem a lučinami, a prožívá celý život a den i noc pod širým nebem. A tak netřeba majiteli, aby pěči měl o pastýře a ovčince a o usšepou pěči pro dobu zimní. Svěží pěči nachází dobytče v Australii po celý rok, vyjímaje kromobyčejná sucha, jimiž zmírají stáda bravu i skotu mnohdy do posledního kusu.

* * *

Ale i krajiny, jež byly do nedávna pro nedostatek potoků, říček a sladkovodních jezer pastýřskému životu zcela nepřístupny, proměňují se poslední dobou v utěšené oasy, a stáda chovaného bravu nejsou tam již vydána v šanc zkázonosným

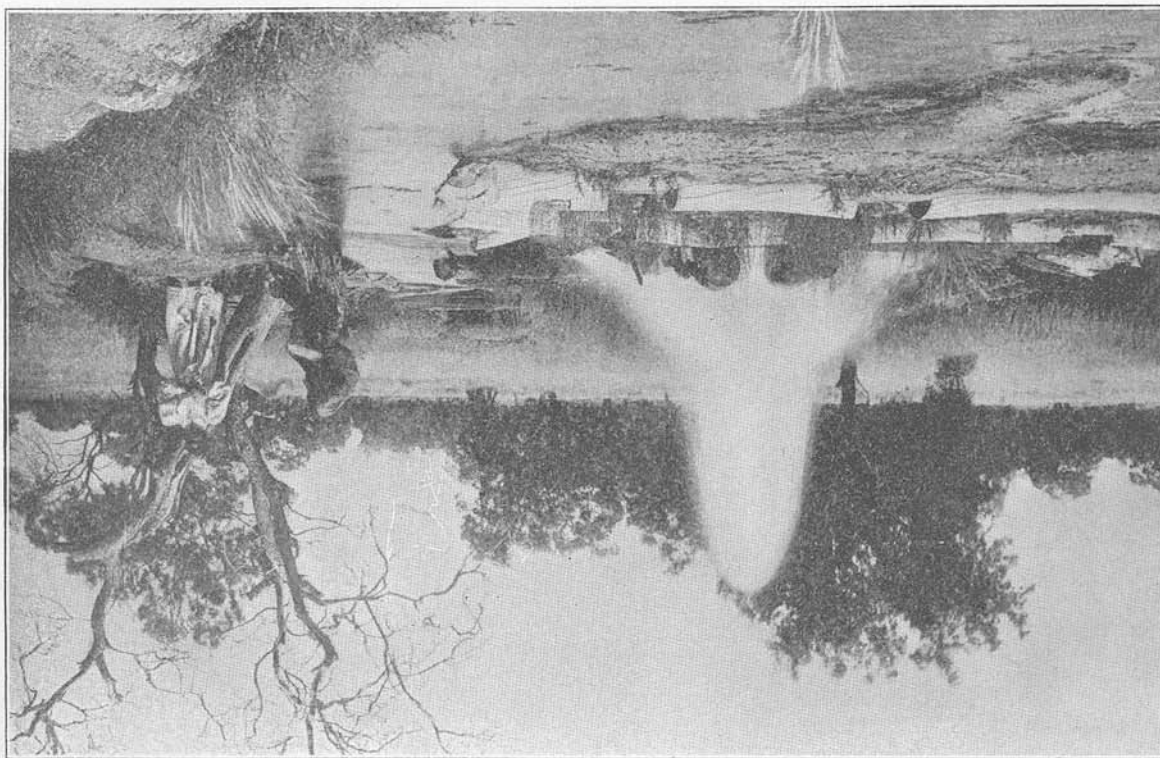

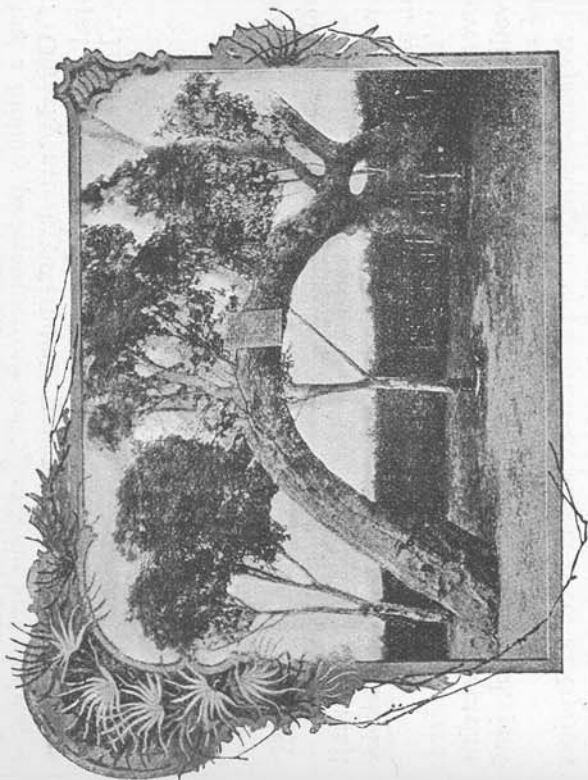
Ze života australských křováků.

změnam atmosferickým. Arteské studny, s velikým štěstím v australských koloniích zakládáné, pomohly pastýřství na nohy i v těch místech australského středozemí, kam žádný ovčář se neodvažoval.

Australští technikové šli v šlepečích Američanů, kteří v hloubením arteských studnic vyčarovali z nitra zemských vrstev netušené bohatství vody a zavlažili i nejušší kraje státu Dakotského, napodobili jen Francouze, kteří šťastným vrtáním na úpatí hor alžírských opatřili obyvatelstvu potřebné vody nadbytek, a provozují své umění v posledních letech v takové míře, jako nikde jinde na světě. Dnes nabízejí tam hydrotechnikové svou dovednost na prodej jako housku na krámě: až do hloubky 300 metrů stojí každá anglická stopa vrtání 27 šilinků, do 450 metrů 35, do 600 m. 40 šilinků a t. d.

Skvělé výsledky založených studnic arteských byly přičinou, že fontány svěží vody vystupují z hlubin zemských za ohromného tlaku do veliké výše ve všech koloniích australských a napájí koryta vyschlých říček živou vodou. I utíkají se ke střediskům arteských studnic stáda bravy a napájí se v umně-

Památný blahovičník v Glenelgu,
pod nímž byla dne 28. prosince r. 1836 prohlášena Jižní Austrálie
za provincii britskou.

Krajová ozdoba představuje chmýřnaté nážky plaménkové.

lých potocích zdravou pitnou vodou. Území jindy pusté a prosté
vší vegetace pokrylo se za málo dní traviskem, a klikatá
obruba zeleného křoví a stromoví ukazuje k místu, kudy voda
z arteské studny vytrysklá teče přirozeným spádem.

Studnice toho druhu staly se zvláště v Queenslandě pravým
divem a vykouzily místy i z neblahé pouště lužné oranžerie,
jinde pak zavdaly podnět k zakládání sadů olivových a anana-
sových a přinesly majitelům nejlepší ovoce důmyslné práce.

Nejedna fontána arteská valí se z hlubiny více než 1000
metrů, ba jedna z nich přichází z hloubky až 1500 m., ačkoli se
za vrtání ve hloubce 400 metrů neukazovala ani krůpěj vody.

Teplota vody z velikých hlubin vykazuje až 64° C.

Zakládáním arteských zdrojů v Australii vzházejí pa-
stýřství ještě lepší časy. Dosah toho pochopíme, zvíme-li, že
jediná studna arteská je s to, aby napojila místy přes 100.000

ovec, 100.000 kusů dobytka hovězího a na 500 koní, poskytující denně z hlubiny padesátimetrové asi $\frac{3}{4}$ milionu litrů vody.

Obrázky arteských studnic, pojaté do tohoto spisu, propůjčil mi ochotně náčelník hydrologické kanceláře v Brisbaně, inž. Henderson. *)

* * *

Že mají stříhači vlny za stříže zlaté časy, poučuje nás vysoká mzda jejich. Mnohý z nich vyzíská denně až z libry šterlinků, tedy asi 50 korun.

Za stříže táhnou stříhači od místa k místu a přijímají z rukou ovčáře, jakožto držitele pozemku, práci na několik dní, aby táhli po skončeném díle na stanici nejbližší.

Té doby cvakají nůžky stříhačů od božního rána do večera, a ovece jdou z ruky do ruky jako o závod. Stříhači skutečně závodí mezi sebou, jen aby vítěz mohl říci, že byl první, jenž plné sto ovec za jediný den ostříhal.

Nejednou schází se na ovčářské stanici třicet až čtyřicet stříhačů, mužů to otužilých, zvyklých vši psotě a nepohodě pod širým nebem australským.

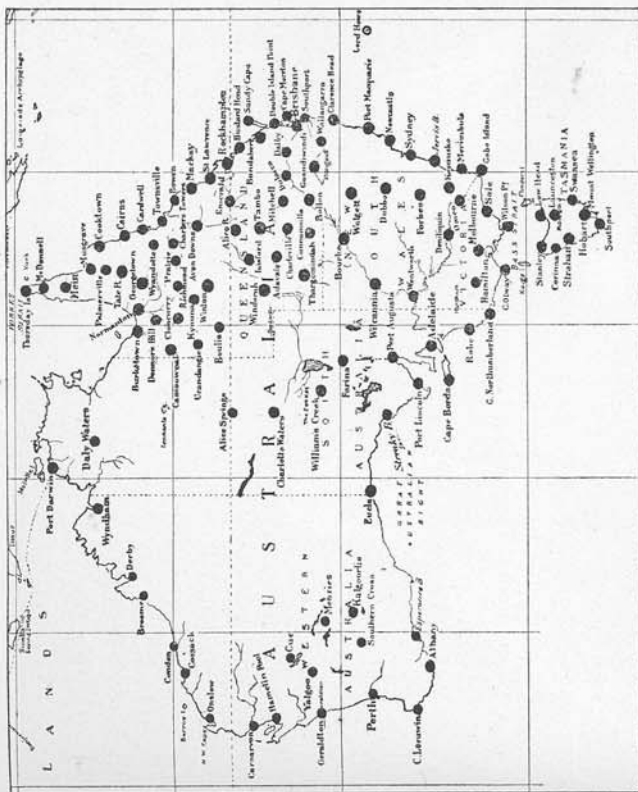
Z každého stříhače dýše duch křovácký, plný svobody, neodvislosti i drsnosti. Mnohého vypudila do houští a pravěkého hvozdu jen tíseň společenská a strach před rukou spravedlnosti. Skrovná chýše bývá mu přibytkem pro celý ostatní život. V ní ukájí hlad nasoleným masem a oblišenými plackami z pšeničné mouky, upечenými v popelu. Společníkem jeho bývá mnohdy jen ochocенý papoušek a mládě klokaní.

Za stříže plní se kapsy křováka stříhače zlatem, a pak dobře se má jak stříhač, tak i prodáváč kořalek.

Novější dobou přicházejí ruční nůžky již z mody, a námahavou práci tolikerych stříhačů usnadňují nyní přístroje, pohybované parou a elektřinou.

Ale i v odlehlých končinách nitrozemí australského ví dělný lid, co je stávka, **) a stříhači tamější nezůstali za soudruhy jinými pozadu, jen aby vynutili na ovčářích mzdu nejvyšší. Tak tomu bylo při řece Darlingu r. 1894.

*) Views of Artesian Wells, Illustration of Report of the Water Supply Department by J. Henderson. Brisbane 1897—98.
**) Der Strike der Schafscherer am unteren Darling Fluss von Dr. F. Kronecker. (Beiträge zur Kolonialpolitik. Seft. XIX. V Berlíně 1900.)

Mapa hlavních meteorologických stanic v Austrálii.
Vynáto z Waggova Almanachu.

Před stříží se australský brav místy plaví, místy jen v umělých nádržkách koupá a čistí, jakož ukazuje obrázek na stránce 283., ale zhusta zabaluje se do žoků jen vlna nepraná a mastná (grasy wool). Děje se tak jednak z nedostatku vody, jednak proto, aby vlna plavením ovec ve vodě tvrdě a bohatě obyčejně solemi netrpěla na své jakosti.

Doprava vlny do přístavů ulehčena jest již četnými odbočkami železničními, ale těžké náklady s vlnou budou se bráti cestami, založenými uprostřed eukalyptových hvozdu, i na dále.

* * *

Sotva jinde na světě mluví se v parlamentě o ovcích tak často, jako v koloniích australských. Ovece a králíci jsou stále na denním pořádku. Za mé krátké návštěvy v parlamentě, jenž právě zasedal v Adelaidě, nebylo jináče, jakkoli stojí Jižní

Austrálie v chovu ovčích bravu na předposledním místě ze všech kolonií na pevnině. Nicméně vyvezlo se z hlavního příštavu jejího, z Adelaide, za jediný poslední rok na 70.000 žoků vlny. Není tedy příjem za vyvezenou vlnu sumou asi 15 milionů korun dle našich peněz v hospodářství zemském k zaizení.

Ve sněmovně řečníci poslanci rozvázně a s mužným klidem. Surový mrav ještě se ve shromáždění poslanců mladé země nezakořnil. Rečníci vzdalovali se ze svého místa pokorně a ukláněli se hluboce před presidentem sněmovním, opouštěli-li zasedací síň.

Přístup do sněmovny povoluje se, předložili-li host navštívenku.

Galerie jsou dvě, jedna pro pány, druhá pro dámy. Té doby byl jsem jediným hostem.

Tolik parlamentů, jako má Austrálie s Tasmanií a Novým Zélandem, nemá žádný jiný kraj světa. Pro neúplné čtyry miliony obyvatelů jest za nového státního útvaru zřízeno na austrálském jihu sedm sněmoven dolních (*Legislative Assembly*) a sedm sněmoven horních (*Legislative Council*) asi s osmi sty poslanci, 60 ministry, 7 guvernéry a s jedním guvernérem generálním. Pro tak málo duší snad příliš mnoho.

*

*

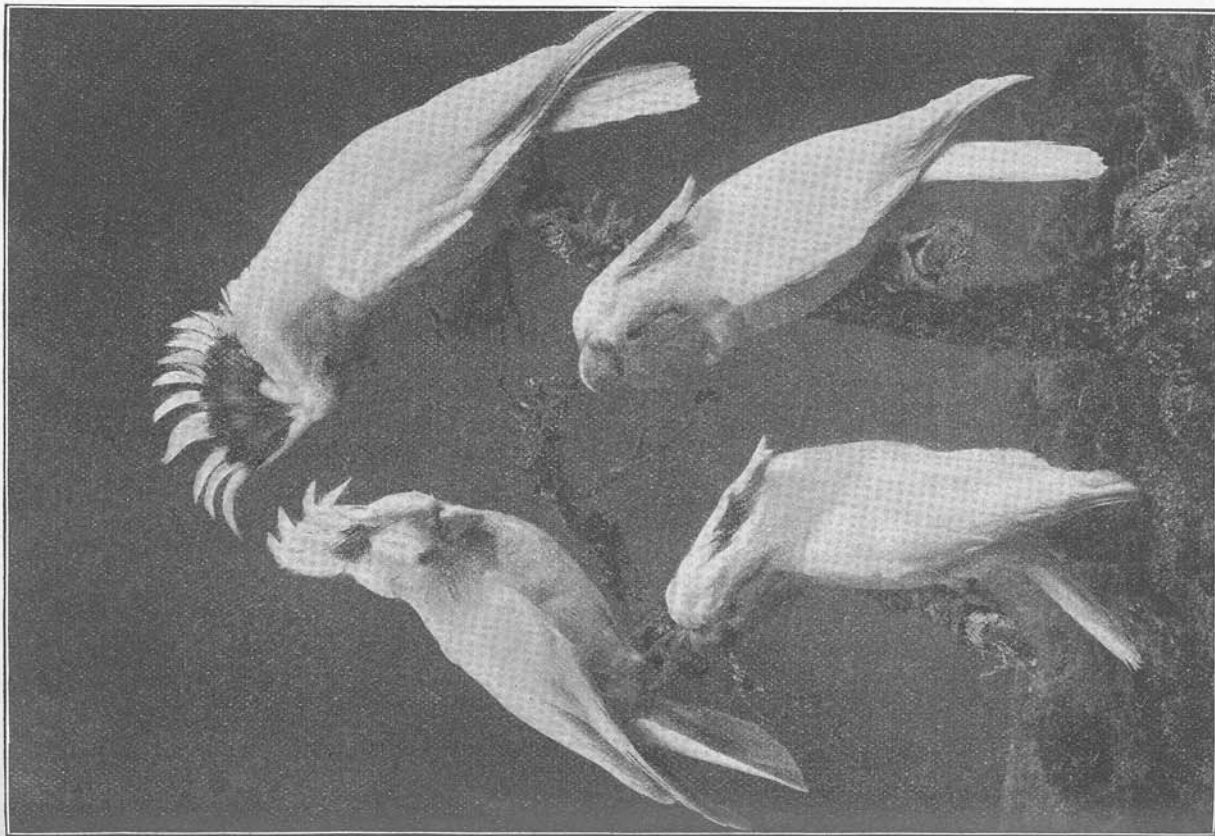
*

*

Vliv guvernerů v koloniálním zákonodárství austrálském nepadá ani dost málo na váhu. Neodvislí Australané vzali za vzor svou zemi mateřskou a vložili všecku moc státní do rukou parlamentu.

V Anglii jsou si vědomi malomocného působení korunních rádců v Austrálii a proto svěruji representanční ta místa i mladým hejským a mužům zcela neschopným. Tak na př. dosazen byl v posledních letech za guvernera Nového Jižního Walesu šestadvacítiletý muž proto, že štěstěna ho oblažila jménem vody Beauchampského.

Lépe nepočínala si koruna ani po založení Austrálské unie, kdy postaven byl v čelo všech šesti států austrálských guverner generální. Koruna slibovala si od mladého lorda Hopetouna velmi mnoho a chtěla těžiti z jeho vlivu ve prospěch mateřské země.

Austrálskí kakaduové.

Dva miliony korun ročních příjmů, jež bere lord Hopetoun ze svých statků ve Skotsku a Irsku, měly zvyšovati úctu k nejpřednějšímu hodnostáři v Australském soustátí.

Nastolení generálního guvernéra oslavovalo se dne 1. ledna 1901 po královsku. Lesku přibýlo nejvyššímu pánu ještě více, když došla zvěst, že lord Hopetoun povýšen jest v památnou tu dobu na vikomta Linlightgowského, pojmenovaného tak po jeho panství, na jehož půdě spatřila světlo také Marie Stuartovna.

Pánu tak vznešenému vyměřil parlament Spojených států australských služné ročních 250.000 korun. Ale suma ta nestačovala generálnímu guvernérovi, a proto vydal on sám ze své kapsy za osmáctíměsíčního působení o milion korun více.

Parlament slitoval se konečně nad representantem anglické královny a povolil mu dodatečně jednou pro vždy 250.000 korun, a to na výlohy, jež mu vzešly za návštěvy korunního parku v Australii.

Nad to žádal pak vikomt Hopetoun, aby mu bylo služné ještě o 150.000 korun zvýšeno, za co se premier Australského soustátí, aristokrat Barton, přimlouval ve svém kabinetě vsí moci.

Ale opatrný ministr financí a radikální ministr cla nechťeli o zvyšování čestného služného pro zbytečného generálního guvernéra ani slyšeti, a návrh jejich prošel k obecné radosti poplatníků.

Od té chvíle přestalo se Hopetounovi v Australii líbiti. Také jeho manželce, dečři bohatého sládka z Dublina, znechutila se australská společnost, a konec konců byl, že rodina někdejšího generálního guvernéra opustila v měsíci červenci 1902 Unii australskou na vždy a nastoupila Kanadou cestu do Anglie.

Nejstarší z australských guvernérů ujal se po Hopetounovi nejvyšších hodností jen jako na zkoušku a bral služné jako guvernér Austrálie Jižní a jako generální guvernér celého soustátí. Až se přesvědčil, že služba ta mu jde k duhu, uváže se prý v úřad svůj na delší dobu, nežli vikomt Hopetoun. Tak aspoň oznamovaly australské noviny, jež mne na sklonku roku 1902 došly.

Novým tím representantem anglického krále je tedy muž, jenž se jenom honosí, že je druhým synem slavného básníka,

Kapradová vegetace ve vlhkém prateše australském.

vavřinem věčeného Tennysona. Jméno a peníze mají prý být hlavní ozdobou královských zástupců i v nejmłodší říši na jižní polokouli.

* * *

Za to však neohlíží se lid, z jakých vrstev pošle své vyvolence do sněmů. Stačí jen, že jako kandidát poslanectví se narodil a po jistou dobu v kolonii přebývali. Jen někde třeba ještě příkazu, že má být poslanec z čeho živ. Za vykonávání svých povinností berou poslanci odměnu ročních 100 až 300 liber šterlinků, tedy 2400 až 7200 korun, užívajíce volně železné dráhy.

Že mají zástupcové dělnictva v australských sněmech vrch, bylo již dříve pověděno. S dělníkem přišla k politické platnosti zároveň žena. Za Novým Zélandem, jenž již r. 1893 propůjčil ženám osobní právo volební do sborů zákonodárných, následovala o dva roky později Austrálie Jižní, a rokem 1902 přitkly ženám aktivní to právo volební také obě sněmovny Nového Jižního Walesu.

Místy politické hnutí ženské již ochabuje, a horní sněmovna státu Viktorijského mohla r. 1899 aktivní právo volební sméle ženám odeprítí.

Za to však projevují australské ženy veliké úcastenství při volbách obecních, a práva svého užívá ve všech spojených státech každá, platí-li také daně.

Na stolec nejvyšší občanské hodnosti dosazují se volbou zástupci bez ohledu na to, jakým způsobem nabyli svého vzdělání a postavení, a oteže státní nesvěřují se vždycky do rukou právníků, ale také v ruce zkušeného a moudrého muže, jenž vyšimuje se z hostinského až na ministerského premiera.

* * *

Několika vyšších hodností občanských domohl se v Adelaide také živel německý, a australské Anglosasové popřávali jich Němcům rádi, dokud žili v politickém ústraní. Ale jakmile australské Němci dali veřejně na jevo svou náklonnost holandským trpitelům v jihoafrické válce, proměnila se přátelská shoda žívlu anglosaského s germánským v nenávisť a zášť, a od té

Vegetační ráz myrtového balmínu (Leptospermum), zvaného též australským čajovníkem, u kolonistů leatree.

chvíle vyhostění jsou kolonisté němečtí místy jak ze zástupitelstva obecního, tak i zemského, byt i před tím měli v držení mandáty poslancecké.

V panské sněmovně kolonie Queenslandské zasedal svého času jeden Němec, v dolní sněmovně dva Němci, v parlamentě Nového Jižního Walesu a ve Viktorii bylo po jednom Němci, v Jižní Australii zasedali dokonce tři, nyní pouze dva, a to ještě Němci vlášní. Asi ve dvou případech zasedli tam Němci i na křeslo ministerské.

Sympatie Němců s Boery stála australské Němce mnoho obětí a učinila je pojednou lidmi nenáviděnými. V noci posledního dne r. 1899 vytloukala se okna německým klubům napořád, a úcty k „pracovitému a příčinnivému lidu německému“ pojednou ubýlo.

Slova takové chvály vzdávala se z počátku všem přistěhovalcům německým, kteří v potu tváří káceli stromy, aby za užití klíčnice obrátili husté hvozdy v úrodnější role, uhajující živobytí způsobem krušným a ne tak lehkým, jako činili vystěhovalci angličtí, kteří stávali se raději skvatry, zakládající tak rodokmeny příští ovčářské aristokracie.

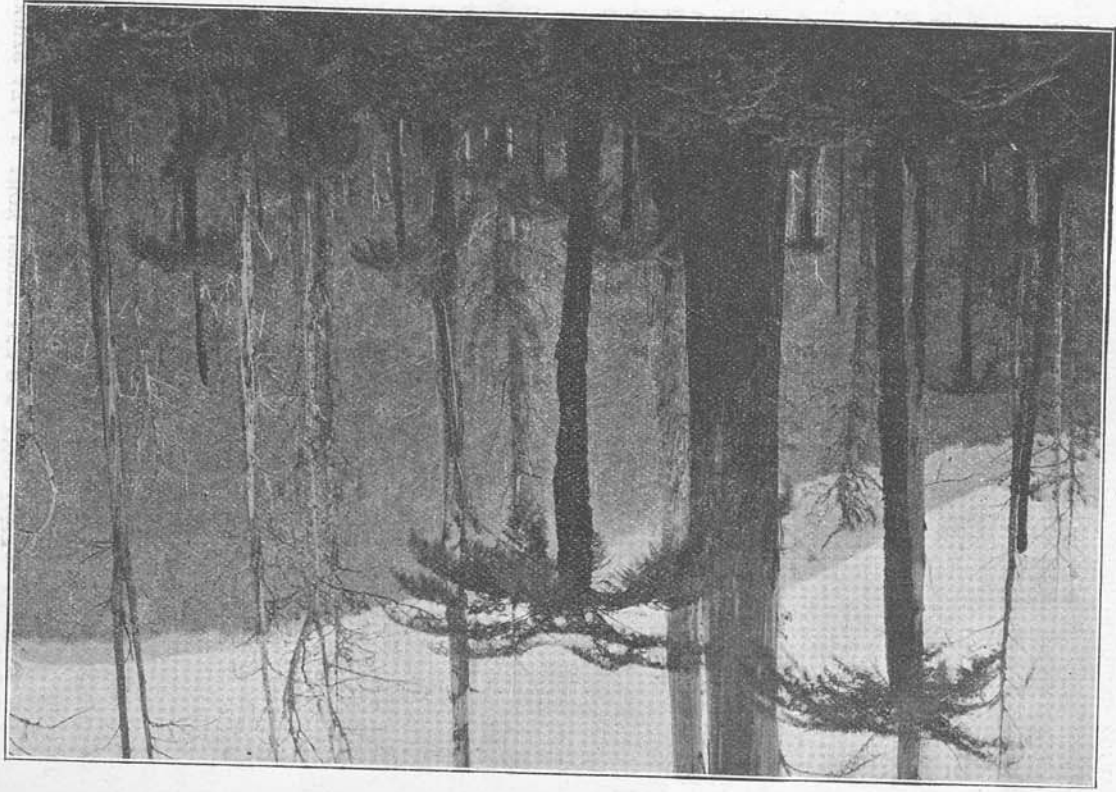
Težká a nádenická práce přičila se panovačnému duchu Britův i v Australii, a výrazy, jaké se dávají nádeníkům německé národnosti u našich protinožců australských, nevyimzely z jadrné mluvy obecné podnes. German fools — němečtí blázní prý to jsou, kteří tak namáhavě vydělávají svůj chléb.

Německý dělník počíná býti teď v Australii trnem v oku každému Angličanovi, protože snižuje vysoké mzdy a pracuje tak lacino, jako nenáviděný dělník irský.

„Pryč s Němci a Irčany.“ hlásal veřejně sám předseda ministerstva Nového Jižního Walesu, Sir Harry Parkes, „má-li býti v Australii blahobyť.“

„Z každého Němce hodně velikou daň, chce-li vstoupiti na naši půdu!“ pronesl se zase o veselé hostině v Melbourne pan Seddon, premier ministerstva ostrovní říše Novozélandské, a znesnadňuje přístup na Nový Zéland když ne Němcům, tedy aspoň Dalmatincům.

„Zatočme s Němci jako s Číňany!“ mluvil rozhorleně náčelník strany dělnické Glassey ke svým voličům. „Je to horší společnost, nežli jsou sami Číňané a Kanakové (barevní obyvatelé ostrovů tichomořských), a proto ven s nimi z Austrálie!“

Stromovité kapradiny ve vyhovělém lese blahovičnickovém.

Přiliv německého živlu do Austrálie jest den ke dni slabší. V letech 1828—1890 přibýlo tam Němců asi na 60.000. Rok 1883 vykazuje německých přistěhovačů asi 2000 hlav, r. 1890 pouze 474, r. 1898 jenom 153 a r. 1899 ještě o 12 méně.

V Australii Jižní a Queenslandě žije Němců nejvíce, v každém z těchto států snad až 25.000. Na 8000 Němců vykazuje Viktorie, o málo méně má jich Nový Jižní Wales, Nový Zéland 5600, Tasmanie ani ne plný tisíc.

* * *

První příchod německých vystěhovačů do Austrálie Jižní jest zaznamenán z let 1836. Dala je tam dopraviti „Jihoaustralská společnost“, aby učinila počátek k lepšímu využitkování půdy. Mezi vystěhovači byli dva vinaři a několik kameníků a horníků, v jejichž čele stál té doby zkušební zeměpytec Johannes Menge, nazývaný potom zakladatelem jihoaustralské mineralogie.

Větší přiliv německých emigrantů zaznamenán jest o dva roky později (viz str. 217.). Té doby přibýlo na 200 staroluteranských Prusů na australský jih, jen aby nemusili se podrobiti nové náboženské agendě, zavedené v jejich vlasti Bedřichem Vilémem III. Přivezení tito puritané náleželi hlavně stavu rolníckému; někteří z nich byli pastevcí. Za vůdce měli noví přistěhovači dva pastory, z nichž bojovný kazatel Kavél čítal již sedmdesát let.

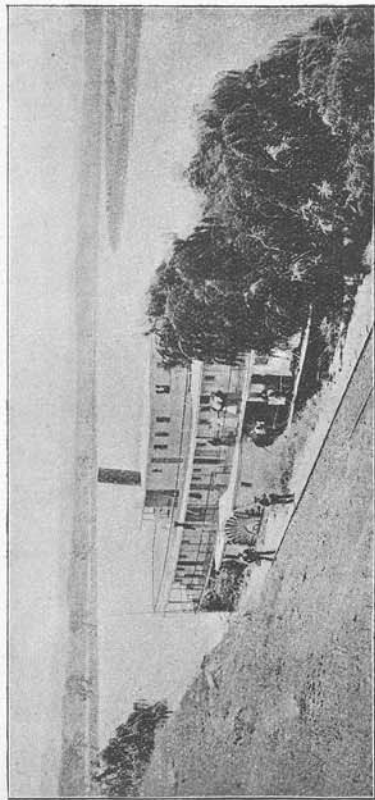
Ředitel „Jihoaustralské společnosti“ George Fife Angas vykázal této vystěhovalecké tlupě pozemky severně od Adelaide, a tak vznikl v Australii druhý Klemzig v upomínku na pruskou dědinu téhož jména. V okolí tom vzalo počátek jihoaustralské vinařství a ovčářství.

Zprávy, zasilané do evropské vlasti z australské země sbody, líbily se rodákům tak, že si usmyslili následovati odvážně puritány až na jižní polokouli. Když pak důvěrník jejich, vrátiv se z výzkumné cesty z Klemzigu australského, prohlásil zprávy za věrohodny, vyplulo r. 1844 z Brem nových 180 německých vystěhovačů a rok na to 268 lidí. Přeplovu ulehčila jim „Jihoaustralská společnost“.

Řady německých vystěhovačů byly rozhojňeny opětne za nepokojného roku 1848. Té doby přišlo do Austrálie mnoho Němců vzdělaných a duševně vyspělých.

* * *

Počet Němců, usedlých nyní v Adelaide samé, odhaduje se na tisíc, ale mnozí cítí již více anglicky nežli německy. Vlastně Němci snaží se udržeti mateřský jazyk také mezi svými dětmi a posílají je do německé školy aspoň první rok. Sou-

Přístaviště na dolním toku Murrayském.

kromá ta škola udržuje se však jen uměle a nadšení pro ni ochabuje rok od roku. Již druhým rokem přechází z ní mládež do státních škol anglických a vede si s ostatními dětmi ve všem po anglicku.

Také ubývá každým rokem zájmů o „Německý klub“, jenž čítá na 90 členů. Členský příspěvek činí ročně 60 korun dle našich peněz. Když byl „Německý klub“ přinucen prodati svůj vlastní zadlužený dům „Armáde spásy“, odstěhoval se do místnosti najatých.

Německé knihy čtou Němci v Adelaide velmi málo, a k větší horlivosti nepřinutí jich ani nárek vlastenců ohnivých.

Kromě jmenovaného již časopisu německého vychází v Adelaide také německý kalendář.

Horlivější u pěstění německého školství, nežli hlavní město Adelaide, jsou v Jižní Australii obce venkovské, čítající celkem přes 30 škol se 40 učiteli a s 1260 žáky. V Hahndorfu založili si Němci dokonce i skrovný učitelství seminář. Německého ducha udržují hlavně pastoři.

Adelaidští Němci jsou skoro výhradně příslušníci říše Německé. Příslušník říše Rakouské je tam velmi vzácný zjev. I konsulát rakousko-uherský spravuje tam soukeník von Drehnen z Německa.

K pěknému blahobytu dopomohl si v Adelaidě Pražan Alexandr OrNSTEIN, majitel cukrářské firmy W. Menz a spol. V závodě jeho jest zaměstnáno na 70 lidí. Cukrářský ten závod spojen jest zároveň s pekařstvím. Chléb, pečený tam dle našeho způsobu, jde velmi dobře na odbyt. Z počátku dávala firma roznášeti chléb po domích ve skrovném košíku, nyní rozváží cukrovinky a chléb 16 koní.

O vánočních svátcích mívá prý firma zlaté časy. Té doby prodá se na tisíce punčoch, naplněných cukrovinkami všeho druhu. Mezi sladkými dárky nescházívájí nikdy také skleněné ozdůbky, jako knoflíky, zrcátka, jehlice a j., vesměs výrobky z Jablonce nad Nisou.

Majitel firmy uměl zpívatí úryvky z písně „Kde domov můj“ ještě po dvaceti letech svého pobytu v Adelaidě.

Pražského toho Semitu zavanul obchodní vítr do Austrálie přes Ameriku.

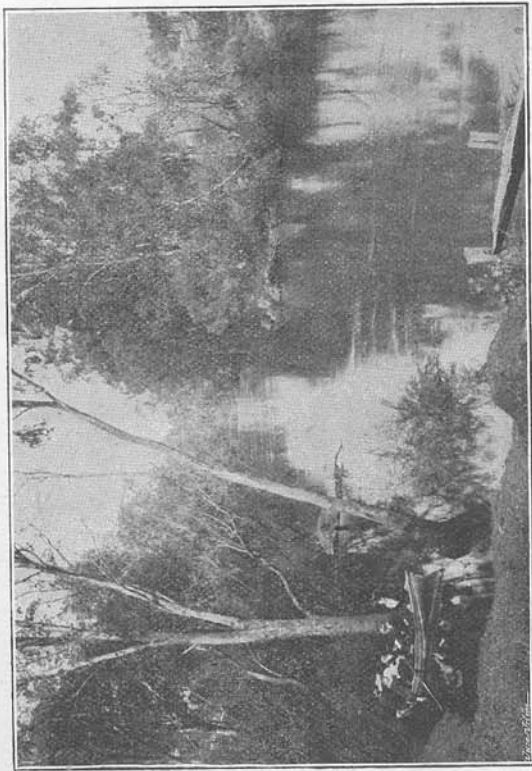
*

*

První přistěhovalci němečtí usadili se na půdě, z níž povstala osada Klemzig, první vystěhovalci angličtí usadili se v Jižní Australii tam, kde rozkládá se nyní Glenelg (viz mapku na straně 218.). Ostrov Klokani nezdál se jim býti příhodným, a proto byli vystěhovalci vylodováni na pobřeží kontinentální.

„Jihoaustralská společnost“ (South Australian Company) sbírala nespokojence ze všech končin Británie a vysílala do záslíbených krajů australských koráb za korábem. Jsou známa i jména těch, kteří s prvními koráby plachetními přibýli na ostrov Klokani a položili základ ke koloniaci neznámého území. *)

*) South Australia. Its early history, its climate etc. by W. Hitchcox. V Adelaidě 1900. — Concise Guide to Adelaide and South Australia. Almannac. V Adelaidě 1899.

Na březích řeky Murraye.

S lodí „Duke of York“ přišel na ostrov Thomas Hudson Beare se ženou, synem a čtyřmi dcerami, potom Thomas Mitchell, Charles Powell, D. Schryvogel, West a Neal.

S lodí „Lady Mary Pelham“ přibýlo šest emigrantů, za ní připlul koráb „Tam O' Shanter“, později „Cygnet“ a j.

Přistěhovalci pozdější plavili se již přímo k zátoce australské pevniny, vystoupili na břeh, shromáždili se pod košatým blahovičnickem a vyslechli z úst kapitána a guvernéra Hindmarsh, že od toho dne a roku přivtěleno jest území k Británii a zvátí se bude Jižní Australii.

Od té chvíle byl starý gumovník (Old Gum Tree) u veliké úctě všech emigrantů, kteří shromáždili se pod rozloženou jeho korunou po dvaceti letech opětně, aby ukázali svému potomstvu prvou osadu anglickou v Jižní Australii. Hosté sjížděli se k památné té slavnosti z daleka široka, a aby pojistili si i do budoucna posvátné to místo, zasadili po padesáti letech pod dávnověký eukalyptus, prouci se tam nad zemí v podobě oblouku, stromečky, plně života a naděje, a označili památku prvé své koloniaci deskou na stromě podnes upevněnou.

Jen proto učinil jsem jednoho odpoledne Glenelg svým poutnickým cílem a poznamenal jsem si tamější nápis do svého denníku:

Zde na tomto místě

byla dne 28. prosince 1836 vyhlášena

kolonie Jihoaustralská za provincii Jeho Majestátu krále
Williamu IV.

Den 28. prosince stal se národním svátkem po celé osadě a světí se slavně po celé zemi, zvláště pak ale ode všech lázeňských hostů.

Glenelg spojen jest s Adelaidou pomocí dvou tratí železničních. Znamenité mořské lázně s písčítým a mělkým břehem jakož i silným příbojem jsou za léta hojně navštěvovány. Z Adelaidy čítá se tam asi 10 km, a vlaky zprostředkují spojení několikrát za den.

Prodlením krátké doby vzala na se osada ráz spořádaného města o několika tisících obyvatelích. Řady domů a letohrádků vroubeny jsou zahrádkami, v nichž kvete kvítí po celý rok. Původní rostlinstvo ustoupilo tam již dávno floře jiných dílů světa. Tropicák Bougainvillea spectabilis se žlutými kvítky a fialovými listy z Brazílie bujela tam v plné síle vedle žaponské míspule, novozélandské araukarie, biblického tamarisku ze Sinaje a skalnaté Arabie, vedle ananasovité fourcroye z Mexika, pepřovníku perujského, fíků, broskvoně, meruněk, mandlovníků a tují.

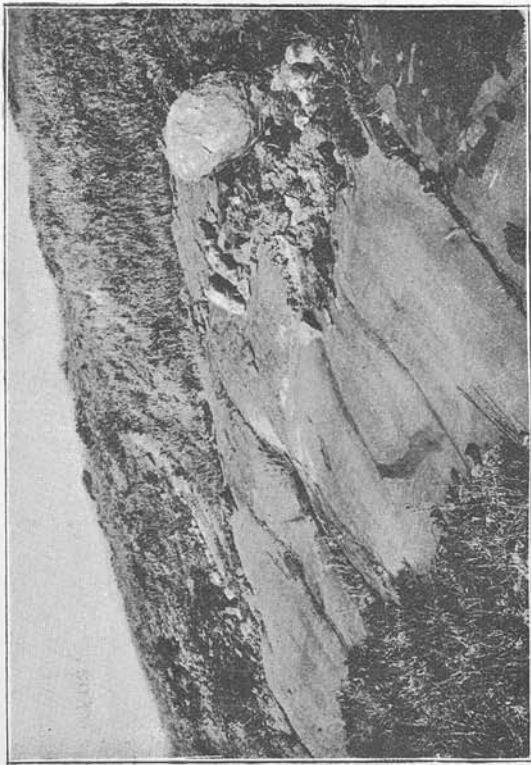
Za mé návštěvy v lázních Glenelských psal se den 5. listopadu, ale chodníky a ulice asfaltem makadamované měkly, prohýbaly se pod nohama, a živichý výpar skalní směly větší asfaltované město již z daleka. Teploměr ukazoval již o 9. hodině ranní 25° C a o polednách 32° C ve stínu, na slunci pak až 69° C jakožto nejvyšší teplotu za první polovici měsíce listopadu.

*

*

*

Jak dávno tomu, kdy teplé to pobřeží jihoaustralské bylo pokryto samým ledem a sněhem? Nastupte jen cestu z Glenelských lázní do Brightonu, vzdáleného jenom asi 5 km, ubírejte se pak přes hodinu ještě jižněji, stále podél divokých skalisek pobřežních, romanticky rozhlodaných od vínobití a vymletých místy v podobě sklepení a jeskyň, a uvidíte bezpečně známky pravěkého zalednění. Na samém pokraji moře nahlou-

Ledovcem vyhlazená skála v Mount Lofty u Adelaidy.
(Z Lendenfeldova spisu: Australien.)

čeno jest nesčetné množství bludných balvanů žulových, lemovaných strmým břehem třetihorních vrstev.

Ta malebná místa učinil přírodopyspec Tate, profesor university Adelaidské, cílem svého badání a vynesl z nich na světlo nejenom skvělé zkameněliny australského miocénu, než i také pravdu, jež překvapila všechny zeměpyspece.

Profesor Tate ohledával zmíněné pobřeží již roku 1877 a objevil na svazích mnoho hladkých a místy skoro rovnoběžných rýhovaných ploch skalních, jež prohlásil po zralém uvážení za plochy, po nichž stěhovaly se kdysi ledovce se zamrzými balvanů, zůstávající tak nsmazatelné stopy ještě po statisícletích. Ledovcové ty rýhy a čáry vytvořují se v zaledněných horách před očima všech pozorovatelů v Alpách i Himalajích, ve fjeldech norských i v mrazivých výšinách Kavkazu, a vedly důvtipné myslitele k tomu výroku, že ledovcová činnost může býti potvrzena podle takových známek i tam, kde po ledě a sněhu není již za nynějších dob ani památky. Svou dobu ledovou měly i slovenské Tatry, měla ji naše Šumava, Evropa i Austrálie.

Za věrohodné svědky dávnové periody glaciální uvádějí zeměpytci jednou ledovcové rýhy a uhlazený skalní povrch, po druhé bludné balvany žulové, nalezené i v sesterské Moravě,* po třetí ledovcové nánosy, známé jakožto morény (zjištěné také na Šumavě), po čtvrté horská jezírka.

O zalednění Austrálie nepřicházely dlouho zprávy. Přírodopysce Lumlholtz,** jenž prodléval v tom dílu světa po několik let, dí ve svém spise rozhodně, že takové doby Austrálie neprožila. Když pak prof. Lendenfeld †) pravdomluvné svědky z doby glaciální za svých cest po Australii na vlastní oči uviděl a zprávu o tom podal v zasedání geologické společnosti v Londýně, nechtěl mu nikdo věřiti, ač ho předěsel svým pozorováním již prof. Tate.

Lendenfeldovi přísluší zásluha, že nespokojil se ledovcovými známkami, odkrytými na mořském pobřeží blízko zmíněného Brightonu, ale že zašel do hor a tam po nejbližším sídlu ledové masy pátral.

Lendenfeldovi v patách šli potom jiní a jiní, a teď zjištěny jsou známky po dávnové době glaciální také v horách Loftyských jihovýchodně od Adelaide i v horách Nového Jižního Walesu, kde vypínají se nejvyšší vrcholky celého kontinentu australského, Mount Kościuszko a Mount Townsend, jen asi o třetinu vyšší nežli naše Sněžka.

V australských těch Alpách cestoval již v letech 1840 hrabě Strzelecki a dal tamější hoře, dle něho nejvyšší, jméno, jímž uctil památku svého slavného krajana. Mount Kościuszko zaznamenán byl potom po dlouhou dobu jako nejvyšší hora Austrálie, ačkoli hrabě Strzelecki vypočítal výšku hory (6500 angl. stop) toliko dle teploty, za níž se tam voda vařila.

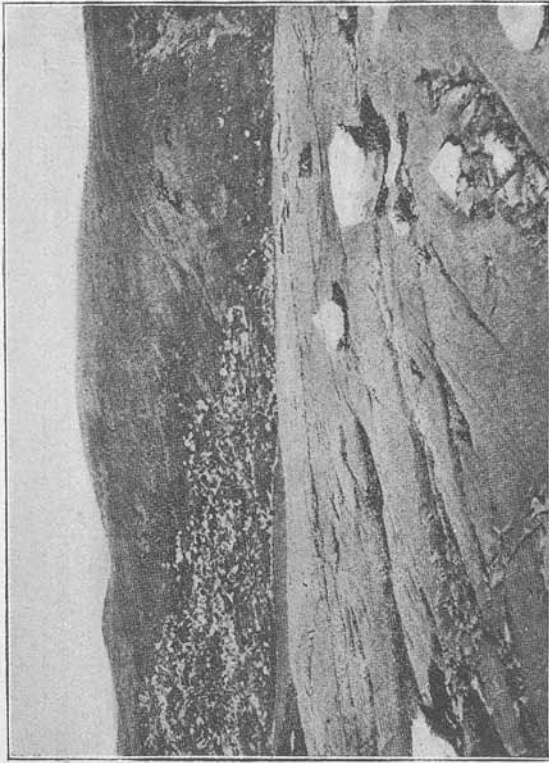
Po Strzeleckém vyměřoval horské ty končiny inženýr Townsend a vyhotovil podle svých výzkumů prvé mapy jejích.

Asi třicet let po inženýru Townsendovi navštívil horstvo Kościuszko Lendenfeld, později profesor zoologie v Innomostí, potom v Černovicích, nyní v Praze, slezl horská temena jejich, změřil je aneroidem a nazval nejvyšší vrcholek Mount Townsend (2241 m). V hromadě žulového kamení, sneseného na nejvyšší bod, uložen jest lístek, jehož nápis věští snad podnes:

*) Takovým honosí se městský sad v Prostějově.

***) Unter den Menschenfressern. Eine vierjährige Reise in Australien. Von Dr. K. Lumlholtz. V Hamburce 1892.

†) R. v. Lendenfeld: Australische Reise. V Innomosti 1896.

Bludné balvany žulové na hoře Kościuszkové.
V pozadí pod balvany jezírko Albina.

„Prvý výstup na nejvyšší horu Austrálie dne 11. ledna 1886. Dr. R. v. Lendenfeld, Spencer, C. Cullen.“

Z úcty ke starému jménu domnělého nejvyššího vrcholku přenesli Australané název na horu skutečně nejvyšší, a bývalá hora Kościuszková překřtěna u níh na Mt. Townsend. Odtud pochází, že v atlantech německých zove se nejvyšší vrcholek australský Mt. Townsend, na mapách anglických Mt. Kościuszko.

Za návštěvy Kościuszko horstva viděl Lendenfeld četné lesklé plochy skalního masivu a vyhlásil je za účinky někdejších ledovců, ale údolí, jimiž ledovce se stěhovaly, jakož i morény a morénová jezera zjistil můj přítel ze Sydneye, p. Richard Helms,* a po něm prof. David.**)

*) On the recently observed evidences of an extensive glacier action at Mt. Kościuszko plateau. Proceedings of the Linnean Society of N. S. W. 1893.
**) Geological notes on Kościuszko. Proceedings. 1901. Ve spise tom mapována jest přes všecko tvrzení Lendenfeldovo hora Kościuszko jako nejvyšší (7328 angl. stop) a Mount Townsend o málo nižší (7260 angl. stop). V masivu udává prof. David vedle horniny granitové také břidlici (silurskou?), misty pak čedič a znělec.

Zadívám-li se do valounu, zryhovaného od stěhovavého ledovce snad již před statisíci lety a darovaného mi s osněžených výšin horstva Kościuszkowa od milých přírodopzpytci Sydney-ských, jsem zase duchem mezi nimi a prodlévám v myslí u ledovců hornatého Norska, rozpomenu-li se, že jsem tam vídal ve sněhu krvavé skvrny po drobných řasách právě tak, jako přítel Helms na sněhových závějích v Alpách australských, zjistiv drobné ty bylinky poprvé také na jižní polokouli, známé v botanickém názvosloví jakožto *Scenedesmus* č. *Protococcus nivalis*.

*

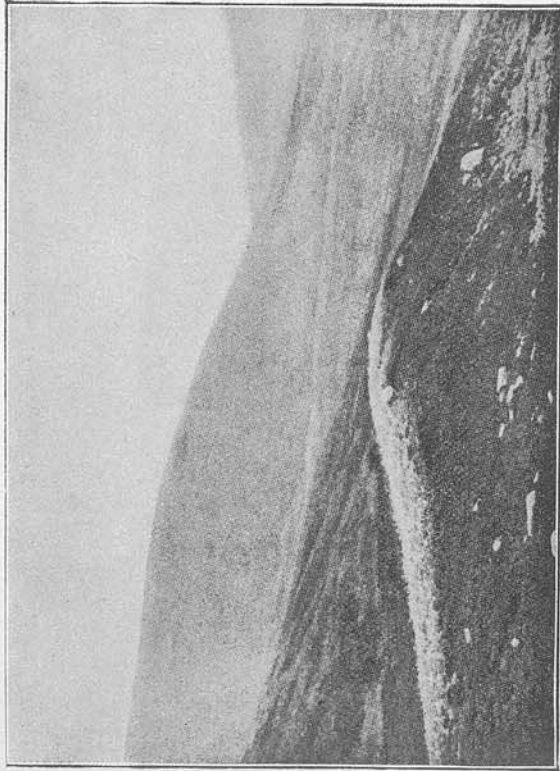
*

Palčivé dny listopadové přivodily za mé návštěvy v okolí Adelaidském samy s sebou veliké sucho, které se ale stupňovalo, když počali vanouti větrové severní. Proudly vzduchové dudy té doby z vyprahlých a bezvodných pouští středoaustralských plnou silou, a náraz jejich působil v tělo člověka, jako dech z roztopené pece. Voda z nitrozemních jezírek vypařila se již dávno, a po řekách výše proti proudu přestávaly již plouti parníky. Plavba obmezovala se na dolejší tok řeky Murraye, splavné za příznivé pohody až do Albury (na hranicích Nového Jižního Walesu).

Z Murraye lze pak se dostat malými parolodmi do přístoku, zvaného Murumbidži a splavného až po místo, jež slove Vaga Vaga.

Z Murraye nastupují parníky plavbu také po Darlingu a zakončují svou cestu několik set kilometrů na severovýchodě v místě, jehož jméno Burke. Nešťastný cestovatel po střední Australii žije alespoň tak v nehynoucí paměti tamějšího obyvatelstva.

Ale přes všecku tu délku svého toku — Murray 1632 km, Murumbidži 2074 km, Darling 2448 km — australské řeky pozbývají rychle vody, a telegrafická oznámení, dodávaná poštovnímu úřadu v Adelaidě, přimášeji cestujícím mnohdy smutnou a překvapující novinu, že pro nízký stav vody nemohou parníky do australského vnitrozemí, a že třeba čekati několik dní, až zase vody přibude, leda že by pocestní z Adelaidy zamířili k řece Darlingu oklikou na východ a potom železnici zase na severozápad až do Burke, kde končí trať, spojující Sydney s řekou Darlingem.

Pobočná moréna nedaleko průmyslyku Townsendova.

Prostorná dvorana hlavní pošty Adelaidské podobá se meteorologické stanici, v níž se lze mžikem poučiti o všech klimatických poměrech australských. Telegrafické depeše docházejí tam ze všech konců australského světa a přimášeji zprávy, kolik anglických palců a čárek vody kde spadlo, kde a jak dlouho přišlo, jak stoupá voda ve splavných řekách, kam až plují říční parolodi, jaký je tlak vzduchu, směr větru a průměrná teplota dne, jenž předcházet, které lodí zámořské přibýly, které odpluly a kam se ubírají, kde zuří námořská bouře a kde řadí cyklony a tajfuny.

Všeliké mapy a diagramy, rozvěšené vedle teploměru, barometru, vlhkoměru a podobných nástrojů meteorologických, zasvěcují pozorovatele do atmosferických zjevů, ovládajících země našich protinožců. Málo kde jinde podává se poučení o meteorologii všemu obyvatelstvu v té míře, jako to činí přednostové meteorologických stanic v Australii. Jaký to pokrok od čast slavného Aristotela, jenž poprvé počal psati dílo meteorologické, bera za základ praktické zkušenosti a pořekadla selského lidu!

Generální ředitel pošt a superintendent telegrafu, Sir Charles Todd, představuje v jedné osobě zároveň náčelníka Adelaidské hvězdárny, opatřené osmipalcovým teleskopem od Cooka a syna, a bere za své služby, prokazované Jižní Australii, 25.000 korun ročního služného. Jemu do ruky dostávají se elektrickým proudem zprávy nejen z meteorologických stanic pevniny australské, než i také z Tasmanie, Nového Zélandu, Nové Guineje a Javy.

*

*

*

Generální poštovní Todd vydobyl si svého postavení jako tvůrce telegrafické linie, jež spojuje břeh jižní s dalekým pobřežím australského severu. Vzdálenost ta činí asi 3200 km. Nemohla-li být založena středozemským tím krajem silnice, *) byl jí veden alespoň drát, známý v Australii jakožto *Overland telegraph*.

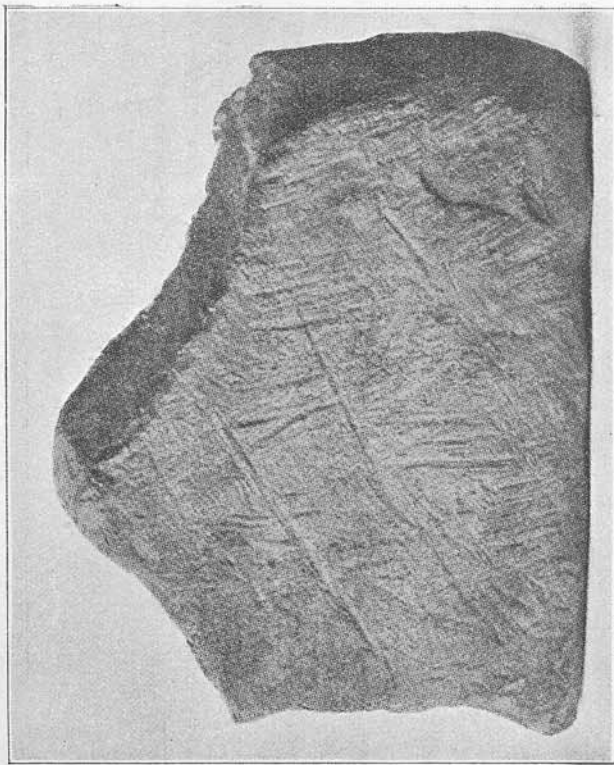
Po takovém spojení elektrickým toužili v Australii již dávno a chtěli jí urychlit dorozumění mezi pevninou nejmladší a mezi ostatními zeměmi. Bylo třeba jen ještě položit podmořský kabel mezi břehy severoaustralskými, Javou a Singaporem, a Australie mohla si telegrafovat se všemi světy.

Port Darwin zdál se býti na australském severu pro kabelové spojení místem nejvhodnějším.

Před rokem 1870 ujímal se té myšlenky celá Jižní Australie více než kdy jindy, a sněm dal ke provedení středozemského telegrafu australského své svolení. Řečeným rokem počala se stavba prováděti, a nežli ukončil se rok 1872, bylo dílo dohotoveno, a od té chvíle spojeno jest hlavní město Jižní Australie s Port Darwinem.

Řízení památného toho podniku ujal se Karel Todd, dával a rozděloval práce, vyměřoval, poroučel, velel, myslil, jezdil, radil a byl duší nákladného díla. Stál v čele celé armády dělníků, kteří vytáhli do nehostinných pustin a solných plání s pěti sty tažnými voly, sto sedmdesáti koňmi, se stády bravu a skotu a s karavanou odborných náčelníků, zásobených jako ostatní účastníci výpravy vším potřebným na neschůdnou cestu tam, kde dříve hynuli australští zeměvědeci hladem a žízní.

*) Z nových zpráv, došlých koncem r. 1902 z Australie, končí se již přípravy k založení transkontinentální australské železnice.

Křemencový valoun ledovcem rýhovaný.

Telegrafické tyče svázely se z daleka široka. Některé byly dřevěné, jiné železné, až z Anglie přivezené.

Houští a les ustupovaly pádným klučnicím, a světlý průsek v bodlavém hloží a pichlavém roští větší směr, kterým armáda délného lidu ubírala se za kulturním dílem svým.

Cesta křovinami čítala již sta a sta kilometrů, a karavana klestila si bez přestání průchod na deset metrů široký a postavovala nezdolně k samému srdci australské pevniny.

Chvílemi vystřídávala se s pověstným hložím slaná a písečná poušť, přerývovaná vyschlými řečišti nebo také zelenými luhy, obydlennými ptáky bahňáky, divokými kachnami a hejny chocholatých papoušků, ale brzy na to bylo třeba mýtití již opět trnitéa křoviska, obrubující úpatí vnitrozemských kopčin a horských pásem, a klestiti schůdnou dráhu s největším namáháním. Jen za velikého úsilí mohla karavana prosekati se cestou na 800 km dlouhou dráze se stále při 133. a 134. stupni východní

délky. Teprve nad 16. stupněm jižní šířky zabočuje telegrafický drát, z Adelaide vedený, k západu a zakončuje v horkém Palmerstoně (Port Darwině) při 12° jižní šířky a 131° v. d.

Ale přes všecky útrapy přivedl náčelník Todd své dílo ke šťastnému konci a vykoupil je ztrátou jenom několika lidských životů. Za celou dobu zemřelo na výpravě Toddově všeho všudy sedm osob. Výpadům divokých domorodců odolávala výprava bravře a odrážela jejich útoky mnohdy jediným výstřelem s brokovnicí.

Když prošla elektrickým drátem první depeše z Adelaide do Londýna, a přišla za neplných šest hodin na to zase odpověď, vypravovala se ta událost po celém hlavním městě Jižní Austrálie.

Koncem r. 1902, kdy položeno bylo také podmořské lano Tichým oceánem, prošla telegrafická depeše z Austrálie již kolem zeměkoule a potřebovala ke své cestě také jenom asi šest hodin.

Todd rozpočetl náklad na zřízení středozemského telegrafu na 120.000 liber šterlinků, t. j. asi 3 miliony korun, ale skutečně stálo dílo asi dva a půlkrát tolik.

Nové 2 miliony korun byly vydány, když každá dřevěná tyč nahradila se trvalejší tyčí železnou. Ta pak byla jista před zkárou žravých všekazů čili termittů.

Od r. 1899 jde z Adelaide do Palmerstonu ještě druhý drát, což pohltilo opět více než 1 milion korun nákladu.

Založiv vnitrozemský telegraf prospěl Todd zeměvědě známenitě a ulehčil badatelům cesty, podnikané potom od telegrafických stanic jak na stranu východní, tak i západní.

Takovou výzkumnou cestu zahájil r. 1873 Warburton, používaje vydatné podpory velmožného obchodníka Eldra z Adelaide, a brzy po něm zkušební křovák Giles, prošed šťastně od středozemského telegrafu na západ až do Perthu a vykonav tak za pomoci svých velbloudů pochod 4000 km dlouhý.

Telegrafické stanice vnitrozemské staly se od té doby zároveň středisky nového života a útočištěm zbloudilých a nešťastných.

V těch místech vznikaly zároveň pozorovací stanice všech atmosferických zjevů a přispěly vydatně k meteorologii australského nitrozemí před tím zcela nepovědomé.

Meteorologických stanic mají australské země již velikou řadu. Nejřednější z nich představuje přiložená mapka, vytištěná z Wraggovy ročenky. *)

* * *

Z údajů, posílaných pravidelně z meteorologických stanic všech zemí australských do Adelaide, vyšel na jevo úplný obraz tamějšího klimatu. Grafické tabulky, jimiž generální poštovním Todd vyzdobil dvoranu svého centrálního úřadu, mluví k pozorovatelům zřetelněji nežli dlouhá pojednání.

Pouhým pohledem na horské kraje východního pobřeží australského chápeme, proč Austrálie východní vykazuje mnoho vodních srážek, a proč kraje západní významávají se podnebním horkým a neobyčejně suchým. Jsouť i australské Alpy pravými kondensátory, v nichž vlhké a teplé pasáty, vanoucí od východu, náhle se ochlazují a vodní páry v dešť mění, přechávající západním krajům australským vlhkého ovzduší co nejmeně a dodávající australskému nitrozemí právě takového rázu, jakým významávají se pověsné pouště africké. Štěstí ještě, že za léta vanou do vnitř pevniny severní větry z Malajského moře a oživují svou vlhkostí kraje, kde hrozilo úžasné sucho snad již smrti všemu živému.

Celkem vykazuje pevnina australská teploty vysoké. Střední teplota roční bývá na východě (nehledě k Australii tropické) až přes 20° C, v Západní Australii ještě o trochu více (v Praze ani ne polovice).

Nejvyšší teploty, pozorované v Sydney, byly (dle Celsia) 40.7°, nejnižší 2.7°, v Melbourne 44° a — 2.8°, v Balaratě 45.6° a — 5.6°, v Adelaide 46.8° a 0°, v Perthu 44.4 a — 0.6° a dostoupily tedy takového bodu, k němuž vystupuje sloupec rtuťový na př. v egyptské Kahyře.

Nejvyšší teploty v nitrozemí dosáhly v létě již mnohdy daleko přes 50° ve stínu, ba na jednom místě až 56°, naproti nejnižší teplotě zimní — 44°, jak byl cestovatel Stuart již zaznamenal r. 1845.

*) Wragge's Australasian Almanac and Weather Guide for Land and Sea. V Brisbane 1901.

Nízké teploty pod nulou nebyvají uvnitř Austrálie žádnou zvláštností, na vysokých horách Nového Jižního Walesu náleží pak k pravidelným zjevům přírodním.

V městečku Kiandra, ležícím asi 500 km jihozápadně od Sydneye v nadmořské výši 1360 metrů a v takové zeměpisné šířce jižní jako jsou končiny Džibraltarské na polokouli severní, ukazuje v zimě teploty až -22°C . Že té doby pokrývá tam snůh povrch horských krajů i několik metrů výš, vypravují všickni, kdo okusil v Kiandře zábav se sněžnicemi a klouzaček na ledě. I okoušejí těch zimních radovánek lidé z daleka široka, nastupují cestu k horám železnicí a vozem, a tiché místečko Kiandra (se 300 obyv.) proměňuje se po jednodu na delší dobu v klimatické sanatorium.

V hornatých těch krajích nemohou si na deště naříkati. Deštoměry ukazují, že v australských Alpách padá do roka skoro třikrát tolik vodních srážek co v Praze, neboli asi tolik, kolik atmosferických srážek vykazují Krkonoše.

Na nejsevernějším výběžku australském, zvaném Yorským poloostrovem, padá ročně až 220 cm vody, naproti západnímu nitrozemí, kde přívá zřídka a kde spadlé srážky obnášejí méně než 20 cm. Mračna bývají v těch krajích úkazem řídkým a málo kdy se opakujícím.

Ale jakkoli mnozí cestovatelé na smrt vysílení a žízni trápení pozdravovali tmavý mrak na jasném nebi s jásotem a s nejlepší nadějí v nový život, přece lekali se následků, jež jim hrozily, měl-li se kýžený déšť snést k vyprahlé zemi, po níž bloudili již celé dny, týdny a měsíce. V mraku spatřovali sice svou spásu, ale v něm tušili snad i úpinou záhubu své bytosti: Přivaly snášejí se v australských pustinách s nebe tak prudce, že podobá se kraj náhlé potopě, v níž hyne všecko živé. V takovém přivalu deštovým pohroben snad byl před více než padesáti lety také nešťastný Leichhardt, a zmizel s tajemného povrchu nitroaustralského s celou výpravou beze vsí památky. Dvě písmena, vyřezaná v kůře dvou stromů v podobě L, jsou vše, co pomocná expedice našla po nešťastnících.

Jediným přívalem spadávajícím v pustinách středoaustralských mnohdy všechny srážky roční. Druhý přival dostavuje se až po měsících a letech.

Množství srážek, spadlých za pověstných přivalů australských, bývá úžasné veliké. V jednom místě spadlo jich za den

tolik, co v Praze za celý rok, v jiném napříšelo prodlením pultřetí hodiny na 30 cm vody, tedy tolik, kolik jí nespadá ani v tropech. Lijáky takovými rozvodňují se potom říčky a řeky, a povodeň pokrývá těsná údolí kalným živlem až 30 metrů vysoko.

* * *

Horké léto prožívají Adelaďané v horách Loftyjských. Vysoké teploty až o 46° vypuzují výletníky do chladnějších výšin, porostlých hustým lesem a houštím a vzdálených od hlavního města asi čtyry hodiny cesty. Železniční vlaky dojíždějí tam každou chvíli.

Zámožnější občané budují si ve zvlíněné kopčine Loftyjské vábné letohrádky a opouštějí malebné villy své, vyšperkované pestrým kvítím cizokrajným, teprve za zimy. Tak činí i guvernér Jižní Austrálie a prolévá ve svém zámečku, zbudovaném na „Mramorovém vršku“ a obستoupeném košatými eukalypty, po všecky horké měsíce.

Do Loftyjských hor zajel jsem si z Adelaidy několikrát, jednou abych uviděl vyhlazené plochy skalní jakožto stopy po činnosti někdejších ledovců, podruhé abych navštívil Národní park, po třetí abych byl hostem profesora Stirlinga, po čtvrté abych se věnoval botanisování a entomologii v místech, do nichž turistické proudy valí se řídkěji.

Na úpatí hor byla v měsíci listopadu tráva již všecka spálena, a pohled do kraje očím nelahodil. Teprve, když vlak propletl se horskými roklemi a četnými tunely a povznesl se o několik set metrů do výše, zazelenal se lesní porost, houští počalo se samým květem bělati a vypadalo jako naše trnky v plném rozpuku, potom žlutly se haluze kvetoucích kapinic, modraly se koruny stovkových blahovičníků, ve vlhkých žlebech a pastech rozevíraly vějíře štíhlých svých kmenů stromovité kapradiny, a po levici i po pravici rděla se kvítka nízkých a bořlavých kříčků, pokrývajících tam všecka sušší návrší a úbočí.

Bílé květy domnělých trnek náležely vonným křoviskům balmínovým a kajaputovým (*Lepotermum*, *Melaleuca*), vyznačným to rostlinám vegetačního hávu australského. Té doby bylo obsypáno balmínové houští bělostnými

21*

květy od paty do hlavy, a celý palouk zdál se býti pokryt jiným a sněhovými vločky.

Ráz balminového houští ukazuje obrázek na stránce 305.

Kvítka růžová, upomínající na uzardělé květy jihoevropských mandloní, náležela křovině, známé v australské floře jako *Tetratea*.

Než jak mohl bych zde uváděti botanická jména všech těch vegetačních tvarů pro Nový Holand tak významných a pátých? Sám jsem byl každým krokem v rozpacích, kam toliké rodě a druhy Loftyjské květeny zařaditi. Bez výběrného klíče prof. Tate, připomenutého již na stránce 115., byl bych býval jako prodaný.

*

*

Australské státy jako samosprávné země pamatovaly na zábavu a osvěžení ve volné přírodě velmi záhy a vykazaly obyvatelstvu velikých měst ještě v čas rozlehlé pozemky, zvané obyčejně *Národní parkem*. I honosí se takovým územím nejenom občanstvo svobodné Ameriky, ale i jednotlivé státy Unie australské.

Spojené státy Severoamerické honosí se divuplným gejsrovým parkem *Yellowstonským*, zaujímajícím rozlohu jako je asi pátý díl celého království Českého, obyvatele hlavního města Austrálie vyjízďejí si k piknikům do *Národního parku* v horách Loftyjských a obveselují se o nedělich tělocvičnými hrami nikoli při sudě chmeloviny, ale při čiši čaje nebo dokonce při sklencích dešťové vody, chytané skoro po celé Austrálii se střeš, pokrytých zvlhným plechem a svádné do vycementovaných vodojemů podzemních. A za palčivých veder v Austrálii chuťná pohár dešťové vody jako pěnivá číše moku *Gambriova*. Mluvíím z vlastní zkušenosti.

*

*

O dobrou pitnou vodu postarali se *Adelaďané* za drahé peníze co nejlépe a přivádějí si ji do hlavního města z hor Loftyjských. Jeden vodojem založen jest skoro 20 km od *Adelaidy*. Veškerý náklad na pořízení *adelaďských* vodovodů převyšuje sumu 30 milionů korun.

Náčelník *vodárenského úřadu*, inž. *Moncrieff*, dostává za své služby ročně 27.000 korun služného, jeho pomocník, *konservátor vod* a *zdravotní inženýr* po 15.000, tři jiní úředníci asi po 9000 korunách.

*

*

V horách *Loftyjských*, jejichž vrcholky dosahují až přes 700 m nad hladinu mořskou, daří se výborně révě vinné a ovocným stromům, přeneseným z krajů evropských, a četné závody připravují tam chutné ovocné konzervy pro vývoz již od nekolika let.

Z ozdobné flory vynikají v sadech nádherných letohrádků zvláště *rhododendrony* a *azalky*. Do hor *Loftyjských* přišly z *Kanady*, *Armenie*, *Hispanie*, *Himalajů*, jiné z *Kavkazu*, *Levanty*, *Sibiře*, a rozvíjejí čarovné své květy pod australským nebem jako ve své vlasti.

Za mé návštěvy stály *pontické azalky* s *korunami žlutými* a *žaponské s korunami ohnivými* v nejbujnějším květu a přivábily k sobě mnoho přírodumilů z *Adelaidy*. Všickni vystoupili na stanici *Mt. Lofty* a brali se jedním směrem.

Jako *cizinec* nevěděl jsem, na kterou stranu mám se dáti, abych viděl v okolí stanice *Mt. Lofty* co nejvíce. Také můj *soudruh R.*, syn podnikavého obchodníka z *Vídně*, jenž vydal se do *Austrálie* za účelem obchodním a podnikl se mnou výlet do hor *Loftyjských* společně, nevěděl si rady.

I usnesli jsme se, že půjdeme po téže horské cestě, po níž ubíral se všecken proud výletníků. Šli jsme jim stále v patách brzy nahoru, brzy dolů, až jsme se ocitli před rozlehlým sadem, posetým sterymi trsy nádherných *azalek* a *pěníšníků*. Nad ně povznášely se tam štíhlé *araukarie* z *Norfolského ostrova*, bujely tam též *indické musy* a *prozrazovaly* s ostatní pěstěnou florou, že stojíme před veřejnou zahradou *botanickou*.

Pozdravil jsem tedy s radostí *přírodovědecký ústav* mně neznámý a chutě vstupoval jsem s *bedrým Vídeňanem* do nádherného sadu v horách jako začarovaného. Byli jsme v dlouhém průvodu *poslední*.

Ale jaké bylo naše překvapení, když uvítala nás u vchodu domnělé *botanické zahrady dáma*, podávala nám s úsměvem *pravici* jako všem, kteří nás předcházeli, a pozdravila každého z nás obvyklými slovy „*Jak se máte*“.

Laskavá ta slova přivedla mě do velikých rozpaků. V prvním okamžiku rozpomínal jsem se, je-li ona dáma snad také z těch, s nimiž plavili jsme se společně z Evropy do Austrálie. Ale milá tvář australské lady byla mi docela cizí a úplně neznáma.

Nemálo zaražen byl také můj společník. Ze samé rozpačitosti zapomněl prý dokonce k pozdravu odpovídati.

„Kamaráde,“ díím na to ke svému soudruhu, „mně se zdá, že jsme vlezli do parku nějakého soukromníka.“

„Tak soudím i já,“ odvětil můj společník, „ale myslím, že nebude tak zle. Bude však lépe, zmizíme-li odtud.“

„Dobrá, souhlasím! Jen co si prohlédnu ještě tuto skupinu flory africké. Jako přírodopyslec z povolání dovedu se před majitelem parku omluviti. Svedeme vše na to, že jsme cizinci.“

Ale nežli jsem domluvil, přicházel k nám již vstříc pán s domácí čepičkou na hlavě, opíraje se o silnou hůl.

„Odpustte, pane!“ oslovil jsem přichozího. „Měli jsme jako cizinci za to, že vstupujeme do veřejné zahrady botanické, ale poznáváme již, že jsme nepochoybně na omylu.“

„Vy jste pan Kořenský!“

„Ano, pane, a zde pan R. z Vidně.“

„Já jsem profesor Stirling. Ani nevíte, jak mě těší, že vás mohu uvítati v botanické zahrádce svého venkovského zátiší. Vypravovali mi o vás již v museu. Jste mi oba vítáni. Přišli jste v dobu, kdy se mohu trochu pochlubiti dílem svého zahradnického umění, provozovaného v australských horách. Pozval jsem k malé dnešní slavnosti květinové své známé z Adelaidy. Zvu k ní nyní také vás. Při koflíku čaje pobavíme se více.“

Tak seznámil jsem se s profesorem Stirlingem, jenž jako účastník výpravy, pořádané r. 1894 do středu Austrálie, uložil mnoho nového ve velikém vědeckém díle cestopisném, napsaném: Report on the Work of the Horn Scientific Expedition to Central Australia a vydaném profesorem Spencrem z Melbourne v Londýně 1896*).

* Účastníky expedice vyslané Hornem byli: prof. Spencer (pro zoologii), prof. Tate (pro geologii a botaniku), prof. Watt (pro mineralogii), prof. Stirling (pro antropologii) a Winnecke (pro meteorologii). Výprava prodlela na cestě asi 15 měsíců a přišla až za pohoří Mac Donellovo. — Druhou výpravu do středu Austrálie podnikl prof. Spencer (z Melbourne) r. 1901 hlavně na náklad majitele časopisu »Age«, p. Syme.

Profesor Stirling působí na universitě Adelaidské, a to na fakultě lékařské, již několik let a běře za své učitelské služby 25.000 korun ročního služného.

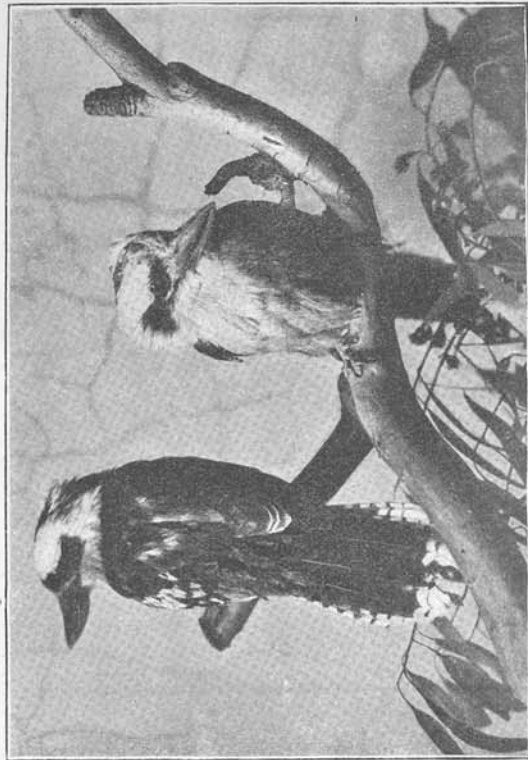
O založení lékařské školy při universitě Adelaidské získal si mnoho zásluh opět bohatý ovčář Sir Thomas Elder, přispívá k jejímu zřízení sumou asi 250.000 korun. A tak tedy skládá se vysoká škola Adelaidská z fakulty filologické, přírodovědecké a právnické a z Eldrovy konservatoře hudební.

* * *

Za výcházek v horách Loftyjských poznal jsem poprvé pod širým nebem život opeřence, jenž jest v Australii takofka ptákem národním.

Kdo v zemi našich protinožců neznal by „honzu smiška“ nebo „chcichtavého janka“? Přátelé posílají si o vánočním čase navzájem jeho obrázek jako gratulanta, aby jim přál „merry Christmas and happy new year“ (veselé vánoce a šťastný nový rok), mládež načrtává jeho podobu do školních sešitů, staří chovají ho jako krotkého kamaráda v zahrádkách a na dvorech, a křovák vidí v něm živé hodiny, jež mu ohlašují nové jtro a větší konec dne, a pohlíží k němu jako k bytosti posvátné, zbavující ho jedovatých hadů a nemilých ještěřů.

Leč úctyhodný ten opeřence není snad nějaký egyptský ibis, ale je to obrovský lednáček barvy hnědé, šedé a bělavé, jenž o ledě a sněhu ani potuchy nemá a zcela jiného způsobu životního se přidružuje, nežli jeho jmenovci evropští. Řeky, bystřiny a jezera nejsou jeho domovem, za to však hluboké hvozdy a paseky poblíž osad lidských. K lidem tam pracujícím rád přilétává, usazuje se v haluzích blahovičnickových nad hlavou křovákovou, posmívá se jeho těžké lopotě, vrčí v jeho sedství jako kočka, hýká jako osel, chechtá se, sotva že procitnul z ramního spánku, a směje se ještě před samým slunce západem. Při tom se čepejí, načechrává nenádherné peří své, spouští se střelbitě do křoví, vrhá se vsí silou na ještěrky s dlouhými ohony, odlétá s kořisti na strom, požírá je s úžasnou hltavostí nebo je předává svým mláďatům ve vykotlaném eukalyptu hnízdcím. Jeho vrčení, chechtot a smích nemůže ujíti nikomu, kdo vstupuje do australského lesa. Směšného toho opeřence s ohromnou hlavou všimli si hned první kolonisté australské, pojmeno-

Lednáček chechtavý.

vali ho la u g h i n g j a c k a s s, a přezdívká džakas, hýkavý osel a chechtavý janek zůstala mu do dneška.

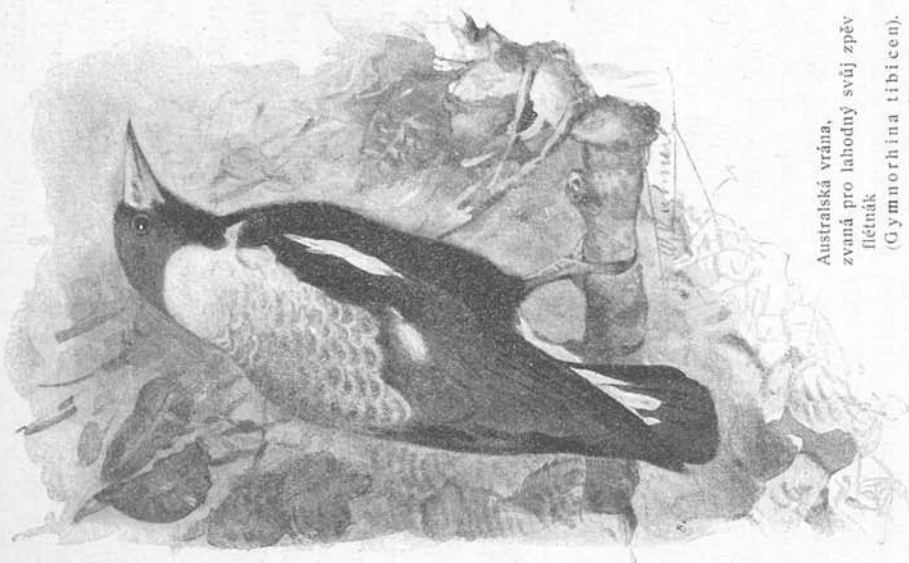
V zoologii zove se tento druh australského lednáčka A l - c e d o g i g a s nebo H a l e y o n g i g a n t e u s, česky lednáček veliký nebo chechtavý.

O ryby nestojí džakas ani v zajetí, a revírem jeho jest jenom les.

V zoologických zahradách schází lednáček chechtavý málo kde a uvyká svým hostitelům tak, že jim létá vstříc, sedá svému dobrodinci i na ramena a nenechává se ani odbytí, nabažíme-li se již jeho příchýlnosti.

* * *

Přítulným opěřencem australským je také strakatá vrána, zvaná u anglosaských osadníků prostě magpie (čte se megpaj), t. j. straka. V názvosloví zoologickém jmenuje se zcela pří-
padně flétnák (Gymnorhina tibicen).

Australská vrána,
zvaná pro lahodný svůj zpěv
flétnák
(Gymnorhina tibicen).

Když jsem uslyšel líbezný zpěv australské té vrány, nevěřil jsem ani svým očím, že dívám se na opěřence, jenž by byl s to vyluzovati tony tak lahodné. Zpěvními vranami mohou se honositi zase jenom země australské a s Tasmanii ještě snad Nová Guinea a sousední ostrov Borneo.

Australská vrána flétnák vykouzluje skutečně nyjící tony jako z flétny, a prosté písně její rozléhají se na lesních pa-
loucích jako melodie, vydávaná z idyllické šalmaje.

Australské ty pěvce vídal jsem poletovati po párku nebo

o několika málo kusích pohromadě. Nepochybně, že to byli rodiče s mladým potomstvem.

Ale jinak zněl zpěv flétnáků v odlehlém pralese a jinak hlahlol na lučinách blízko osad lidských. V přírodní jejich písni měly se již zpěvy umělé a naučené buď od lidí nebo od ptáků zpěvných, a celá skladba nevyznamenala jinak, nežli jako směs z národních písní, sebraných u pastevců a křováků, a jako potpurní nápěvy, vypůjčených od opěrenců v kleci chovaných.

Flétnáci zpívají si za letu, za procházek po nivách a pasekách i při hraní. U jezera Gambierského viděl jsem dva flétnáky, jak se rozmarně na zádech váleli a při tom vesele si hvízdali. Když pak nasbírali několik kobylek a ukonejšili hlad, počali provozovati hry za průvodu své písničky poznovu.

Podle zoubku na zobáku zařaditi jest flétnáka do příbuzenstva tuhýků.

* * *

Loftyjské hory jsou místem, kde můžeme vidati ještě v hojnosti příslušníky opeřeného světa z památného rodu papouščího. Houfně poletují tam do dneška roztomilí papouškové, známí u našich ptáčníků jakožto *andulky* *) a u australských kolonistů jako *canary-parrots*, t. j. papouškové kanárčí. Také ve volné přírodě usedá tam druh vedle druhu, všickni tulí se k sobě co nejtěsněji, a mačkají se rozesravení v dlouhé řadě na větvici tak, až mnohý samou tlačenicí z *fronty* vypadne. Potom jako na povel opouštějí najednou haluze košatého eukalyptu a zapadají někde u praménku čisté vody, aby se napojili, nebo v trávě semeny se nasýtli a opět do loubí blahovičníků se uchýlili. V dutinách toho stromoví stála jejich kolébka, a plodný rod pitvorných andulek množí se tam neustále.

Když proslulý přírodopysk Gould přinesl australské andulky před šedesáti lety do Anglie, chtěl je míti každý ve své kleci, a nežli přešlo několik let, prodávali se drobní ti opěrenci po celé Evropě za babku. Ale teď nepřivážejí se již kanárčí papouškové až z krajů australských, nýbrž pocházejí hlavně

*) Myslím, že jméno to pošlo od latinského jména *Psittacus undulatus*, t. j. papoušek vlnitý.

z potomstva, vychovávaného v zajetí na půdě evropské. Jediný párek andulek zplozuje u nás ročně přes tucet mláďat.

Andulky přilétají zhusta z lesů do některých sadů. Dříve nahrazovaly australským kolonistům vrabce, ale když tyto nevádně pobudové evropští opanovali ulice a parky, ubylo australským městům exotické té ozdoby tak, že stavají se papouškové městskými hosty den ode dne vzácnějšími. Ba ubylo již úžasnou měrou náhle i v těch lesích, kde počali se usazovati křováci, šířící své kulturní dílo ohněm a klučnicí. Požáry lesními byl zbaven papouščí rod své výživy, vystěhoval se do odlehlých hustin a vymizel místy z lidského sousedství úplně.

Za Gouldových časů procházeli se někteří papouškové přítečně po ulicích hlavního města Jižní Austrálie, a proto nazván byl jeden druh *Psittacus adelaidensis*.

Skvěle odění papouškové z rodu kakadů náležejí v okolí Adelaidem ke vzácným hostům, ač poletovali tam jindy v hejnech. Zvláště hojný býval kakadu s chocholkou červenou u kořene, žlutou uprostřed a bílou na konci (*Psittacus Leabateri*). Rozepne-li perutě, potom ukáže se vespod zbarvení nachové, a papoušek s peřím tak rozčechráným vypadá jako padlý snůh rudou záplavou slunce místy zbarvený. Jinak zdá se býti jeho oděni zcela bílé.

Mláďata červenočelých těch kakadů (zobrazených na stránce 301.) vídal jsem na všech tržistiších australských měst. V Melbourne měli jich na sta na prodej, a pláč a kvílení opustěných těch sirotků z hnízda vybraných nezněl jinak nežli jako nářek nemluvnat.

Rod papoušků kakadových obmezen jest jenom na Australii a Tasmanii a na některé souše moře Indického a Tichého. Z malajských těch krajů přišlo také jejich jméno *kakadu*, či vlastně *kakatauh*.

Prvé dvě slabiky znamenají v malajštině také otce (*ba pa*, a *ja h*), a *tuh* znamená starý. A protože malajské děti s papouškem rády se mazlí, chovajíce ho v rodině jako hříčku po dlouhá léta, vysvětlíme si, proč nazývají ho svým starým tatíčkem.

Co jiných papoušcích rodů a druhů viděl jsem za vycházek v horách a lesích poletovati, sám ani nevím. Kdo by si troufal rozeznávat všech šedesát druhů papoušků jihoaustralských, zařadil-li se do australské přírody jen takřka letmo?

Ale spatříme-li ve květu eukalyptovém zeleného opěření velikosti našeho hejla s hlavičkou šarlachovou a modrou, potom sotva chybíme, řekneme-li, že to australský papoušek lory (Trichoglossus concinnus), jenž lítá od květu ke květu, aby sítal štětkou svého jazyku sladký nektar a skoro výhradně medem kvetoucích blahovičníků a banksii se živil.

Mlsné labužníky z rodu lory vystrojila australská příroda skutečně jazyčkem chlupatým a ustanovila je k opylování kvetoucích rostlin právě tak jako medosavky (Meliphaga), které zastupují na pevnině a sousedních ostrovech americké kolibříky.

* * *

Nových zkušeností přírodovědeckých nabyl jsem za vylétu do horského kraje, zvaného Teatree Gully.

Dne 12. listopadu oslavoval se svátek prince Waleského. Krámy zůstávají v ten den zavřeny, a kdo jen může, podniká výlet do hor a lesů.

Železniční úřadové oznamují již několik dní napřed zábravní vlaky a dopravují tisíce výletníky kraj světa za několik penců.

Rěčeného dne mělo prázdniny také přírodovědecké museum, a kustos sbírek zoologických, ochotný p. Zietz, nezástal za jinými výletníky, užívaje každého volného dne k lovům a k obohacování sbírek, svěřených jeho správě.

Pozvání k celodennímu tomu vylétu přijal jsem s povděkem.

Z rána řehtal již netrpělivě koník před zápražím mého obydlí. Pan Zietz mladší, musejní asistent, řídil bujného oře. Zapřaženého v elegantní vozík. Když pak opatřil mne můj hostitel košíčkem zákusků, mezi nimiž nescházely banánky, oranže, mučenky, vajčka a příbor na čaj, šlo to stále stryskem.

Australští koníci pomalu ani choditi neumějí a požívají jako dobří běhouni nejlepší pověsti v celém světě.

Kustos Zietz přijal tehdy úřad mého učitele a prodělal se mnou praktický kurs přírodovědecký pod australským nebem.

Chvilími jsme se zastavovali u tůní. Pan Zietz chtěl mi ukázati, že pověstný polyp nezmar (Hydra) jest jako světlo-občan také u nich domovem. Jinde pátral po rosníče, aby mi

ukázal, že australské rosníčky nejsou zelené, nýbrž modré (Hylocoerulea) a že barva těchto žab se mění, má-li se zajatec dobře nebo špatně, nebo je-li rosníčka mladá nebo stará a t. d. Představil mi kuňkavého skokana (Limnodonastes dorsalis), jenž ožívuje v Australii všechny stojaté vody, vydáváje zvuky jako naše kuňka ohnivá, upozornil mě, že v tíních australských objevují se lupenonožky (Apus) a žabronožky (Branchipus), a učil mě, jak se zmocňovati velikých ještěrek leguanovitých, starobyle vystrojených zubatým hřebem na zádech.

Shlucce páliho nemilosrdně, ještěři vyšplhávali se na kameny obrubující tam silnici, vztyčovali předek svého těla, vyhřívali se a upínali svůj zrak nepohnutě do kraje. Obelstíme-li je a připlížíme-li se ke kameni ze zadu, stane se ještěř (Grampatorhabarba) jistě naší kořisti, chopíme-li se ho hbitě za hrdlo. Nám přálo štěstí a odváželi jsme jich pytel do zajetí.

V lesích a houštinách trhal jsem jedlé ovoce australských třěšní (Eucarpus), okoušel jsem jedlých kokotivových plodů jako angrěš velikých (Cuscuta australis), sbíral jsem cizopasně jmelí (Viscum articulatum) a rozličné druhy ochmetů, odvájejících se jednou listím, jako má blahovičník, podruhé zase lupením, jako má akacie nebo jako má kasuarina, a přizpůsobují svou tvář k zevnějšku té rostliny, která je hostí.

Herbář rozhojnil jsem opět zajímavými rody a druhy původní australské květeny a trhal jsem tam poprvé v životě také vodní kvetoucí len australský (Linum marginale), modře v mokřinách pak hmyzožravé bylínky rosníčky (Drosera), zastoupené v Jižní Australii asi desíti druhy, a na suchopářech lebedovitý slanobýl, jenž jest totožný s naším druhem českým (Salsola kali). Poznal jsem také, že naše mochna husí (Potentilla anserina), náš kyprej (Lythrum salicaria) a kuklík obecný (Geum urbanum) mají své domovské právo od dávných časů také na jižní polokouli zároveň s černohlávkem (Prunella vulgaris), bíkou (Luzula campestris), sítinou (Juncus communis), okřehkem (Lemna minor) a m. j.

Pan Zietz mladší vyslídil zatím v příkré stráni brlohy vlh, hmzdicích po zpusobu našich břehulí, uvolňoval hrabáním těsné

jejich chodby a vytahoval z nich na denní světlo opěření, zbarvené nádherné odstíny zelenými, zlatými, rudými, modrými a černými. Jak nemělo být nazváno toto rajské ptáče *Melopsornatus*, když je jižní nebo tak skvostně vykrásnilo?

Tento pták jest jediným druhem vln, jenž zvolil Australii za svůj domov, ale způsobuje tamějším včelařům rovněž takovou škodu, jako vlha obecná, zalétávající ob čas z jižní Evropy také do krajů českých.

Farmář, jenž nás při vyhrabávání vln zastal, děkoval nám, že ho tak zbavujeme největších nepřátel australského včelařství. Sám prý postřílel těch škůdců již na sta, ale novým jarem přilétávají nové houfy vln a vyhledávají si hnízdiště právě v sousedství jeho statku.

Farmář nařikal si také na králíky a zajíce a seznamil nás s tlupou lovců, kteří loví žravé ty hlodavce v tamějším okolí po celý rok, a to pomocí chrtů k tomu účelu vycvičených. Tento způsob lovu osvědčil se v Australii jako nejlacinější. Střelná rána jest příliš drahá, a výtěžek za prodanou zvěřinu nepatrný. Továrny, zabývající se přípravou konserv z masa zajíčího a králíčího, platívají za zajíce mnohdy 10 haléřů.

Jiné závody v horském kraji založené vzaly si za úkol těžiti z bohatství svých oranžerií a sadů broskvových a připravují pro vývoz rozličné marmelady.

Slunce sestupovalo již s nebeské bány, pozlacovalo v dále moře, a nad našimi hlavami zněly písně, podobné zpěvům našeho skřivánka. V náhradu za tohoto pěvce dala příroda australským venkovanům drobné ptáče, lindušku australskou (*Anthus australis*), kteráž vzletuje z přízemního hnízda svého do výše prozpěvuje melodie jako skřivan polní.

Vraceli jsme se z výletu s úlovky pro mne vysoce zajímavými. Mezi zastřelenou zvěří nescházeli ani drobní vačnatci a papouškové přestří, ani černý kakadu havraní.

Statkář p. J. Hall jun., jenž byl našim vůdcem v divokých roklích, vyčastoval nás na své farmě se vši srdečností a daroval jakožto sběratel ptáčích vajec vzácnější kusy museu Adelaide skému.

* * *

Nápadné ubývání ptactva v koloniích australských pohulo přitodmily, aby se zakládaly jednoty pro šetření užitečných ptáků, a *Protection of birds* hlásá se nyní ve všech školách. Spolek pro ochranu ptactva zařizuje si nyní každé australské město.

Adelaideký spolek měl za mého pobytu na australském jihu právě valnou hromadu. Namačkaná dvorana svědčila o nejlepší vůli čteného členstva. Ale také i toto shromáždění skládalo se až na pět pánů ze samých žen, které odměňovaly řečníka, horlivého pro lásku k ptačímu světu, dupotem a bušením sluměčnicků o podlahu. Časopisy, jako je *Garden and Field*, vydávaný panem Cattonem Graslym v Adelaide, šíří se zájem o šetření užitečného ptactva velmi vydatně.

Pěči řečených spolků zavádějí se do Austrálie opěření pěvci ze všech krajů světa a aklimatisují se v australské přírodě co nejlépe. Také kalifornské křepelky prospívají tam znamenitě a snášejí mírnou zimu australského jihu v lepším zdraví, nežli ji snesly jejich družky, které měly býti aklimatisovány také ve střední Evropě. Pokusy, aby chocholaté křepelky kalifornské zdomácněly v Německu, nezdařily se.

Za to dočekali se šťastných výsledků pěstitele afrických pštrosů, chovaných již od několika let nedaleko města Port Augusta. Z Adelaide počítá se do nejsevernější té zátoky Spencerova zálivu přes 400 km železnici. Pštrosi tamější farma (*Ostrich farm*) nabyla poslední dobou zvůcného jména, ježto náleží k největším na celém světě.

Skvělé pokusy, jichž docílili pěstitele pštrosů na farmách kapských, pohuly k napodobení také farmáře australské, a již prvá zkouška vydařila se nade vše očekávání. Pštrosi farma jihoaustralská (32° 20' j. š., 137° 45' v. d.) čítá nyní na 700 pštrosů uměle vychovaných a probáňejících se na širším území, ohrazeném drátěným plotem.

Pštrosové žijí tam odděleně v menších tlupách. Zvláštní ohrady vykazují se pštrosům spáreným.

Slepice snáší tam vejce do pisku jako někde v africké poušti. Ve dne sedí na vejcích slepice, v noci vystřídává ji kohout. Za takové posice stává se kohout zlým a nerozumí žertům. Vše jen z lásky k příštému potomstvu. Té doby nesmí se k němu nikdo přiblížiti, nechce-li býti od pštrosa až snad k smrti ukopán.

Jsou známy případy, že rozlíčený pštros zabil člověka jednou ranou.

Vylíhlá pštrosata krmívají se rozsekaným masem syrovým. V krmivu nescházejí ani kostěné úlomky a drobné kamenky. Zdá se, že věci takové jsou k dobrému zažívání nezbytné. Z pitvání žaludků pštrosích vyšlo na jevo, že v nich nescházely ani klíčky, nože, ba ani řády stříbrné a zlaté. Ze samé touhy po třpytných věcech odcizil je pštros divákovi a jedním klofnutím uložil je do svých vnitřností. Událost taková zaznamenána jest v dějinách zoologické zahrady Pařížské.

Prodlením dvou let dospívá uměle chovaný pštros ve stařečného ptáka. Až do té doby odívali se samečkové i samičky peřím stejné zbarveným a jsou vesměs šedohnědí, ale potom vykrašluje se sameček hávem černým a ozdobuje toliko letky peřím bělostným a chvost peřím zažloutlým. Samičky podržují peří takové barvy, jako měly za mladosti.

Drahocenné peří vyškubávají pěstitele pštrosům každých devět měsíců, a to mezi zvláštním pažením, aby nepřišli kopnutím k úrazu. Také zahalují hlavu a krk škubaného pštrosa pytle, aby ušlí klofctům. Špatnější peří se stříhá.

Odrostlý pštros dává asi i anglickou libru per.

Pštrosí farma v Australii nebyla pro mne tehdy již žádnou novinkou. Umělý chov pštrosů poznal jsem již za svého pobytu v okolí Heliopole v Egyptě, kde francouzská společnost chová na pokraji Arabské pouště několik set obrovských těch ptáků. *)

Se zdarem zakládají se pštrosí farmy také v Alžíru a v teplých krajích amerických.

*

*

*

Dny, prožité v Adelaidě a okolí, plynuly mi jako chvilé. Pro samá pozvání odkládal jsem odjezd den ke dni. Nepřišel-li člověk prositi australské protinožce za milosti, obsypávají hosta samou přízni a pozorností. Zvou vás na čaj, na lov, k piknikům, do divadel, novináři podávají o vzácném cizinci, přibylém až z Evropy, články do veřejných listů, obrázkové listy, jako je

*) Cesty kolem světa II. díl, str. 659. — Viz též: Nové zprávy o umělém chovu pštrosů v Kapsku. Vesmír, roč. XXVIII., str. 150.

melbournská „Arena“, přinášejí jeho podobiznu, povyšují ho na doktora nebo na slovo vzatého učenice, oznamují, v kterém hotelu se ubytoval, jak se vzácnému hosti v Australii líbí, které ústavy a které osoby pocíl svou návštěvou a pod.

Mně dařilo se právě tak. Konsul v Drehnen byl by mi snesl modré s nebe. Hostil mě jako příslušníka zastupované říše na svém letohrádku, jehož květnici a zelnicí osadil krotkými racky a albatrosy za tím účelem, aby tam sbírali slimáky a hlemýžďe, a rozhojňoval mé sbírky jihoaustalských nerostů průslulými opály z White Cliffu (při řece Darlingu v Novém Jižním Walesu) a nádhernými krystaly rutilu z malebného místa výletního Gumerachy.

Paní Delpratová z Brokenhillu (v Novém Jižním Walesu) zvala mě opětně k návštěvě stříbrných dolů: Přijďte jistě a přímo do našeho domu. Nebude se vám u nás styškati. Mám rodinu čttnou, a hudba zní po celý den. Muž vás přijme jako přítele naší rodiny, provede vás všemi doly elektricky osvětlovanými a oživenými ve dne v noci. Zaměstnáváme 7000 lidí. Větších dolů stříbrných a olovených nikde na světě již neuvídíte. Z Adelaidy je k nám jen 333 mil (530 km). Čím dále u nás zůstanete, tím větší radost budeme mít.

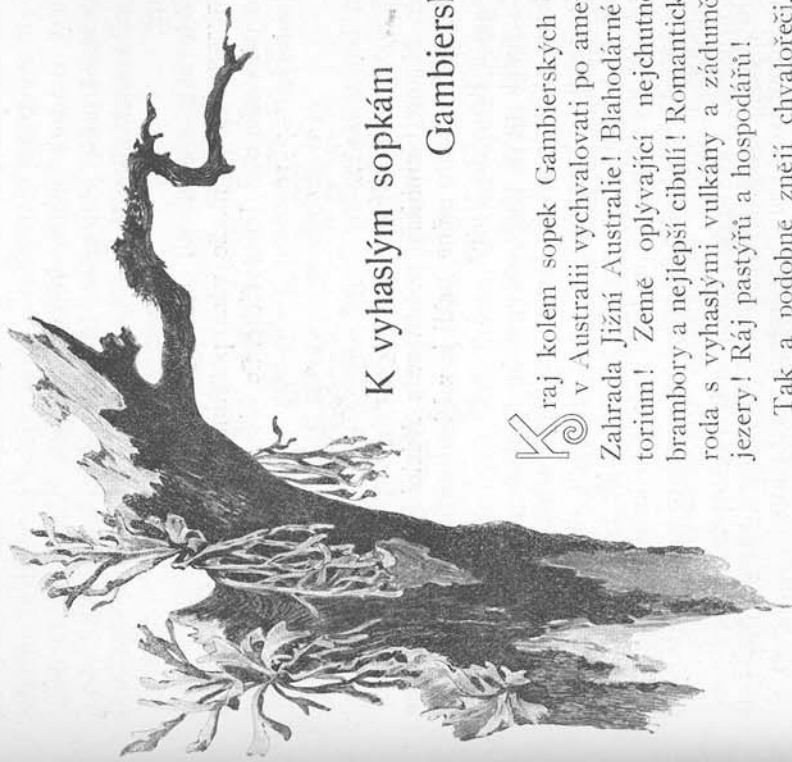
Slova ta zněla velmi laskavě, a mně dělaly se mžitky před očima, když jsem pomyslíl, jak ředitel stříbrných dolů, p. Delprat, odměňovaný za řízení všech výnosných podniků slulným 100.000 korun, bude mi snášeti ze všech šachet tamější minerály a plniti jimi nenasytné útroby mých zavazadel.

Vábně znělo také pozvání slečny Tomkinsonovy, jež připlavila se po nekolikaletém pobytu v Evropě zase do Australie ke své matce, vdově po nejpřednějším občanu celé kolonie: Očekáváme, že nás navštívíte ještě jednou a že zapějete českých písní ještě více. Odstěhovali jsme se právě do svého zámečku v horách Loftyjských. Tam budete moci užiti australské přírody do sytosti. Jménem své matky zvu vás k návštěvě zátíši vám ještě neznámého. Bude-li se vám v něm líbiti, zůstaňte u nás v horách několik dní nebo přes celé palčivé léto. Očekáváme odpověď. Všichni z naší rodiny vás pozdravují. Adresa: Miss Tomkinson. Mount Lofty. Craters.

Farmáři, s nimiž náhoda svedla mě dohromady, zvali mě na své statky k jezeru Torrensovu a Eyreovu, jeden pak nabídl mi křovácké pohostinství až na poslední stanici nejsevernějšího

bodu železničního v Oodnadatě, vzdáleného od Adelaidy 688 angl. mil (1100 km). Výlet trochu nákladný, neboť za pouhou jízdu tam platí se v první třídě 140 korun.

Ale více než nelahodné kraje a suchopáry Austrálie střední vábila mě k sobě třetího cípu Austrálie Jižní, kde vypínají se vyhaslé vulkány Mount Gambier a Mount Schank.

K vyhaslým sopkám Gambierským.

Kraj kolem sopek Gambierských umějí v Austrálii vychvalovati po americku: Zahrada Jižní Austrálie! Blahodárné sanatorium! Země oplývající nejchutnějšími brambory a nejlepší cibulí! Romantická příroda s vyhaslými vulkány a zádušnými jezery! Ráj pastýřů a hospodářů!

Tak a podobně znějí chvalořeči, pro-
nášené oběma krajinskými listy Mount
Gambierskými, ať zovou se již „Stráž
na pomezí“ nebo „Jihovýchodní hvězda“.

Příživné kapradiny
rodu *Platycerium*
na zpuštěném kmenu.

„Zarechte všech jiných výletů z Adelaidy na daleký sever
a zaměřte raději na jihovýchod do Gambieru. Chybíl byste
velice, kdyby oči vaše nespatřily místa, kde vypíná se k modrému
nebi dvojice dřímajících sopek Mount Gambier a Mount Schank,
obstoupených na blízkou i v dále mohutnými kupami eruptivního
kamení. Jako zeměpytec nesmíte odejti z Austrálie Jižní

dřive, dokud nedoteknou se vaše nohy půdy, jež před eony věky chvěla se ve svých základech, pokrývající se na povrchu žhavou lávou, pemzou a deštěm popelovým. Nesmíte opustit naši kolonii, aniž byste spatřil Modré jezero, vyplňující nyní někdejší výheň Gambierského vulkánu chladným a pitným živlem nad křištál jasnějším.“

Těmi slovy roznéval ve mně touhu již pan Bischoff za plavby do Austrálie (str. 38), a výrocky jeho potvrzoval mi také dávnoleť osadník australského jihu, pan Alfred v. Doussa, jenž mi hned našel zlatonosné křemeny vlastních dolů ze všech svých zavazadel, jakmile jsem se s ním po nalodění ve Fremantlu seznámil.

„Zde odporučení do Gambieru. Pan Jens jest mým dávným přítelem a ukáže vám požehnaný kraj, jenž se stal druhou jeho otcinou. Jen vyřídte, že vás k němu posílá Doussa z Hahndorfu.“

* * *

Do Mount Gambieru počítá se z Adelaidy skoro 500 km železnici, tedy o málo méně, nežli je z Plzně oklikou přes Českou Třebovou a Brno do Vídně.

Za lístek prvé třídy, at jedeme vlakem obyčejným nebo rychlíkem, platí se asi 60 korun, ve druhé třídě 37 korun.

Zavazadla dopravují se po železných drahách darmo, a žádně se neváží. Také nevydávají se za ně potvrzenky.

Za většího návalu na nádraží vybírá si každý pasažér příslušnou nálepku s názvem konečné stanice sám a přilepuje si ji na svůj vak.

Od Adelaidy jest Mt. Gambier 36. stanicí, vypadá tudíž na každou jednotlivou stanicí průměrně asi 14 km.

Trat probíhá z počátku horami Loftyjskými a sklání se potom znenáhla k řece Murrayi.

Při trati postihoval jsem za volné jízdy osobního vlaku příživný ochmet a jmelí, upomínající v korunách eukalyptů na mohutná hnízda. Na zemi žloutly se květy štíhlých divizen z Evropy tam zavlečených, vedle bujely domácí starčky, zastoupené v Australii Jižní asi tolikéž druhy jako v Čechách, na paloučích bělaly se hlavičky jetelové, střídavě kvetlo houští balmínové a kajaputové, košatily se vrby zdomácnělé u protinožců již od

delší doby, ve skupinách objevovaly se stromy přesličníkové, nízké i vysoké žlutokapy čili xanthorrhoeje, jakožto význačné byliny australského světa, blízko samot černaly se cypršovitého rázu australské konifery (z rodu *Callitris*), na suchopárech plížily se při samé zemi kostřbaté banksie, na pokrajích lesů blahovičnickových voněly květy rozličných kapinic, červenalalo se ovoce australských třěšní, a kolkozem zelenaly se trávy domáci i zdomácnělé, po dešti s nebe spadlém.

Když minul vlak kopčinu Loftyjskou, ubývalo krajíně na malebnosti víc a více, a trat vinula se jednotvárnou plání, málo ještě zvelebenou a kolonisty osazenou.

Stanice jsou pouhé zastávky, zhusta jen o dřevěném báráčku nebo plechové budce.

Jak utěšeně vypadalo naproti nim okolí Hahndorfu, zdomácně ovocnými sady a vinicemi a proměněné mozolnou rukou v úrodná role, výnosné zelnice a požehnané nivy.

Prales, jenž kdysi v kraji bujel, zmizel odtamtud již před lety. Lesní požáry a klučnice jej pohrobily. Jen místy stojí po něm ještě bělavé kostry obrovských blahovičníků, a v pasekách potuluje se nyní volně skot a brav.

Koryta vyschlých říček deštěm trochu oživila a vábí k sobě malá stáda koňů, užívajících volnosti pod širým nebem v zimě v létě.

Hromady šterku prozrazují, že tam zlatokopové zkonšeli své štěstí a že opustili zase zlaté rýže po smutných zkušenostech.

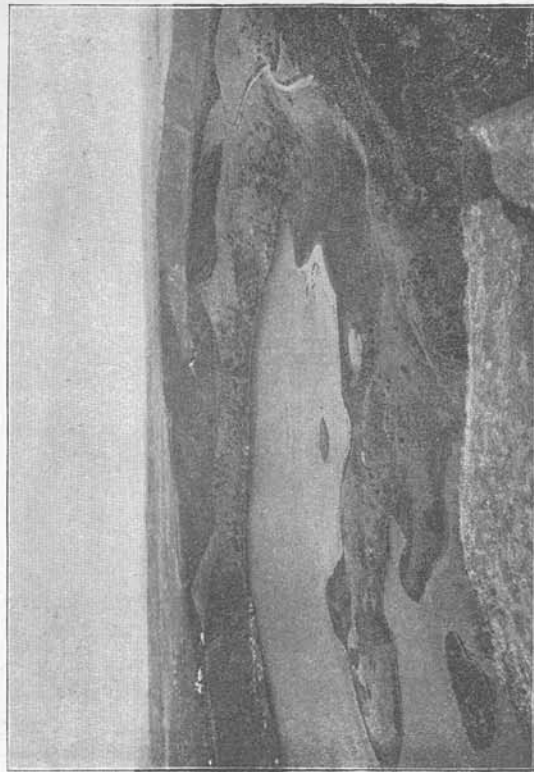
Jedeme hodinu, dvě hodiny, tři hodiny a drátěné ploty vtrobí stále železniční trat po levici i po pravici. Bývát prvou povinností každého majitele, aby svůj pozemek náležitě ohradil, at již plotem dřevěným nebo drátěným.

* * *

*

Vábnější kraj ukázal se při řece Murrayi. Železný most, jenž se pne nad nejmohutnějším tím proudem australským, byl příčinou, že stanice železniční jmenuje se Murray Bridge. K řece samé je potom jen několik kroků.

Opodál je kotviště parních lodí. Komín parolodi dýmal a parní píšťala oznamovala brzky odjezd. Kapitán čekal jen

Valley Lake, jezero vyhaslé sopky Gambierské.

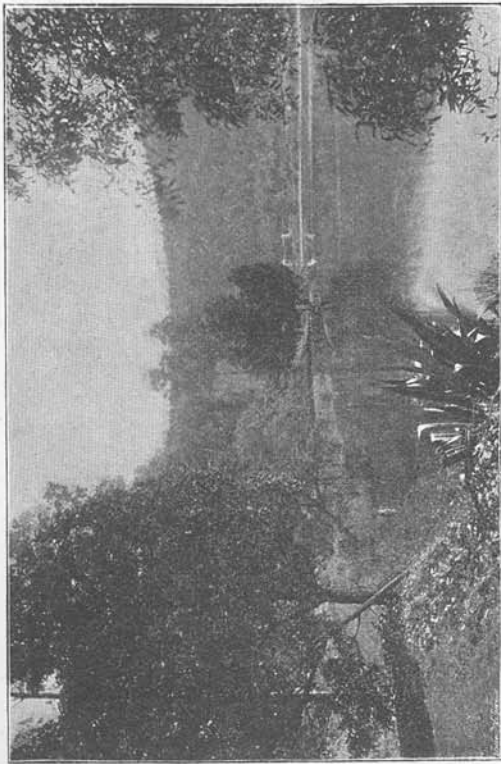
ještě na pasažéry vlakem přibylé a popluje několik dní a noci proti toku Murraye a Darlingu, nebo snad vepluje do řeky Murumbidži. Bez takového spojení bylo by nesnadno vyvážeti plody lidské práce z australského nitrozemí.

Murray se svými hlavními přítoky představuje hlavní tepnu vnitřního života australského. Bez Murraye, Darlingu, Lachlanu a Murumbidži kleslo by australské nitro na mrtvou pustinu.

Vodami jmenovaných řek a jejich přítoků udržuje se organický život na ohromném území. Vždyť jen poříčí samotného Murraye zaujímá větší prostranství, nežli je rozloha říše Rakouskouherské i se zeměmi zabranými.

Také poříčí Darlingu zabírá rozlehlé území, neboť není o mnoho menší nežli poříčí Murraye.

Daleká jest pouť, kterou řeka Murray koná, nežli vyleje se do moře. Prameníc se ve výšinách Australských Alp, obohacuje se vydatně vodami horských bystřín, proplétá se malebnými krajinami a nosí již u Albury parolodi.

Jezero v jícnu vyhaslé sopky Gambierské v Jižní Austrálii.

Až tam odvázejí se proti vodě náklady vlny z nitrozemních krajů a předávají se železné dráze, aby je dopravila do přístavu Melbournekého.

Shora dolů mohou plouti parolodi po Murrayi skoro až do moře, ne však do samých jeho vod.

Ale půvabů pozbývá řeka Murray, jakmile vnikne do širší roviny. Za horkého a suchého léta je smutno do ní se zadržívati. Měl jsem sto chutí plavit se po Murrayi a Darlingu co nejdále na sever, ale k radě svých přátel v Adelaidě upustil jsem od svého úmyslu.

V samém okolí městečka Murray Bridge vypadala řeka utěšeně. Břehy její kypely svěží zelení křovinatého rdesna (*Polypogonum*), zastoupeného v mimotropické Australii Jižní šesti druhy, mrtvé zátky zelenaly se povlakem okřehkovým a lupením vodního pryskyřníku (*Ranunculus aquatilis*), a v sítinách míhalo se četné vodní ptactvo. Vzpomínka, že tam po vlhkém pobřeží prohánějí se také svízníkovití brouci z rodu *Tetracha* s krovkami jako smaragd zelenými a nádherným leskem planoucími, činila mi stanicí Murray Bridge

po stránce entomologické ještě zajímavější. Málem byl bych se zdržel při Murrayi delší dobu jen za tím účelem, abych rozmnožil své sbírky skvělým rodem australské Tetrachy. Leč museum v Adelaide ukonejšilo hned předem mou vášně sběratelskou, obdarilo mě malou lahvičkou třípytných Tetrach a uspořádalo mi snad marné po nich pátrání.

Od stanice Murray Bridge nemá již řeka daleko ke svému ústí, vylévající se napřed do jezera Alexandrimina a Albertova a táhlým límanem do moře. Ale písčiny a silný příboj nedovolují parolodím, aby mohly plouti až do zátoky Indického oceánu, a proto zakončují svou plavbu v městečku Goolvě (Goolvě), zásobujícím rybí trh v Adelaide i Melbourne znamenitými dary moře.

Velikým bohatstvím vody oplývá řeka Murray toliko za doby jarní, a hladina její zvyšuje se o několik metrů. Ale rovněž tak rychle opadáva její voda za suchého léta.

Také menší přítoky Murraye pozbývají brzy své vody, a toliko suché říčiště a koryto ukazují k místům, kudy se vodní proudy valily.

Posuzujeme-li vodopis Australie toliko podle map, můžeme se domnívat, že jsou mnohé její krajiny co nejlépe přirozeně zavodňovány, ale v pravdě vysychají australské říčky za léta na dobro a zamezovaly z počátku každý pokus, aby kraje tak šíře mohla kypřiti ruka rolníkova pluhem a rádlem.

Ale poslední dobou odstraňuje důmyslný podnikatel i tyto nesnáze, bere si za vzor mistry z časů již biblické Mesopotamie, zavodňuje bezvodné kraje australské uměle, napájí je živlem, čerpaným z Murraye, a proměňuje liduprázdné pustiny ve výnosné vinice a sady oranžové, citronové, broskvové, merunčkové a olivové, právě tak, jako to činí zakladatelé artesických studnic.

Umělým zavlažováním prošel kraj na středním toku Murraye u Renmarku, ale ještě slavnějšího jména požívají v Jižní Australii irigační vodovody Bitaluské (Beetaloo), rozvádějící vodu v potrubí, jehož délka přesahuje 1000 kilometrů.

* * *

Ze stanice Murray Bridgeské vine se trat ještě kus cesty podél řeky a stoupá tak, že lze přehlédnouti s výšiny šírou hladinu jezera Alexandrimina.

Osady a samoty stávají se ještě vzácnějšími. Mládež má daleko do školy a přijíždívá do ní zhusta na koni.

Krajina u stanice, zvané Cooke's Plains, neoplývala sice mlékem a strdím, ba vypadala spíše jako kamenná poušť, v níž bujely i zdivočilé nopyly americké, ale žáci i školačky byli oděni přece velmi pořádně od paty do hlavy. Žádné venkovské dítě nebylo bosé.

Školní mládež dostavila se ke vlaku, aby si vyprosila u cestujících odložené noviny. Mistry přicházeli žádati o ně i velcí.

Tisícere žlutokapy byly té doby v plném květu, a bělavé klasy květové vypínaly se z chocholu zeleného listí jako obrovské housenky.

Mezi trávovými stromy a stromky poskakovali flétnáci, sletovali se v družiny a vystřídávali se s hejny vran (Corvus australis), podobných vranám evropským.

Nad hustým hlozím a trním slídili po drobné havěti dravci, kteří podobali se svou bělostnou barvou mohutným papouškům, ale v pravdě byli to statní jestřábové s peřím jako sním bílým. Australská příroda propůjčila jim bílý háv snad proto, aby mohli snáze šáliti bílé papoušky a zmocňovati se kořisti nic zlého netušící.

Bílý jestřáb australský (Astur Novae Hollandiae) byl pokládán od osadníků za orla, a první misionáři nezapomínali nikdy na tuto zvláštnost, vypočítávali-li všechny podivnůstky australského světa.

Poutavé zprávy takové přinesly u výtahu i české „Květy“, národní zábavník pro Čechy, Moravany a Slováky, již r. 1840 na stránce 86 a napsaly: „V Australii, převráceném to světě, jsou labutě černé a orlové bílí. Nalézá se tam též jistý druh krtků, jenžto se líhnou z vajec, u prsou se krmí, zobák kachnímu podobný mají a na zadních nohou jedovatou šipkou ozbrojeni jsou. Nalézá se tam též zvíře kengurů, které se při chůzi ocasem o zem opírá a mladé své v měchýři nosí...“

Pravý orel australský (Aquila audax) není bílý, ale zbarven jest asi tak, jako skalní orel evropský.

I potomní stanice, jako Coonalpyn, Tintinara a Keith byly

pouhé pustiny, a na neúrodné a bezvodné pláni pásly se již jen kozy.

Potřebnou vodu v Tintinaře opatřila vláda obyvatelem zřídil tam arteskou studnu. Na vydatný zdroj přišlo se již ve hloubce asi 80 m. Na průvodních mapách železničních jsou arteské studnice a jejich hlubiny všudy označeny.

Stanice Bordertown a Wolseley obklopeny jsou hvozdy blahovičnickovými, ale skoro vesměs na polo spálenými a jinak zpustošenými.

Nouze o pitnou vodu jest i v těchto místech. Voda dešťová, chytaná do plechových nádržek, podobných obrovským deštoměrům, nahrazuje obyvatelem vodu studničnou. Živlem takovými naplňují se nepromokavé pytle, zavěšují se v nádražních budkách a poskytují pasažérům občerstvení za palčivých dnů.

Stanice Wolseley je místem, kde odbočuje trať na jih do Mount Gambieru, hlavní koleje vedou pak dále do Balaratu a Melbourneu.

Několik dřevěných domků, na pokraji eukalyptového lesa založených a plechem pokrytých, tvoří středisko křováckého života.

Nejlépe mezi chýžemi vypadal ještě barák s nápisem „Hotel Wolseley“. Ale krátká zastávka nedovolovala nahlédnouti do jeho skrovných síní. Trochu dešťové vody a čaje, jež prodává žena nádražního sluhu pod širým nebem, bylo vše, čím jsem se mohl po obědě osvěžit. Zákusky na cestu do Gambieru bylo třeba opatřiti si již v Adelaide.

* * *

Z Wolseleye vede trať stále průsekem lesním. Jen chvílemi zamihne se také pole s posečeným obilím. Pohled na přírodu je stále utěšenější. Myslíme, že jedeme nekonečným parkem. Palouky zelenají se jako brčál a hostí hojná stáda ovčích bravů. Flétnáci a vrány poskakují vedle jeňhat jako dobří jejich společníci, a na mělčinách lesních tůní běhají se fronty volavek nebo zapadlé houfy jeřábů.

Stanice Frances honosí se nádhernou zahrádkou. V jejím sadě pučí ozdobné křoviny všech pástů, a v květinici rozvíjejí se nové a nové květy po celý rok bez přestání.

Stanici Binnum přibývají farmy, přibývá lučin, pšeničných polí, vinic a zelnic. Odpolední slunce zlatí koruny kosatých eukalyptů, ozařuje pestré vlny a papoušky, usazené na telegrafickém drátě, a vykouzluje z opeřenců ptáky rajských legend.

Za stanici Kybybolite a Hynam zelená se celý zvlíněný kraj pastvisky a pasekami. Uprostřed nich rozkládá se městečko Narracoorte. Težké povozy s náklady vlny věštily zaměstnání obyvatelem. V několika bankách soustřeďují se všechny zájmy tamějšího vlnářství.

Železniční odbočka, vedoucí na západ k přímořskému městečku Kingstonu, spojuje pastýřskou krajinu s dalekým Londýnem. Vlna, pšenice a blahovičnicková kůra jsou hlavními produkty vývoznými.

K večeru minul vlak stanici Struan, po té Glenroy, Coolnavaru, Katnook, Penolu a Kalangadu, a před samým západem slunce přijal mě pan Jens pod střechu svého čistého hostince v Mount Gambieru.

Pan Jens usazen jest na australské půdě déle než čtvrt století a počítá se mezi občany zámožné. V jídelně zasedá k tabuli zároveň s hosty, rozkrajuje tučné skopové kýty na třípytném podnosu, předává pokrmy služebným a opatřuje každého stolovníka vším, co jeho hrdlo ráčí. Vásy se svěžími květinami číní vystrojenou hostinu v domě Jensově tím lahodnější. Večeři zapíjí každý host čajem.

Ostatek večera prožil jsem ve veřejné knihovně, přístupné až do desáté hodiny noční. Převážná většina čtenářstva skládala se z dam.

Ilustrované spisy o australské přírodě zastoupeny jsou i v knihovně Gambierské bohatě. Mojí lekturou byl toho dne Broinowského spis o ptácích australských, potom dílo Dvanáct set mil po řece Murrayi a na konec publikace o Tasmanských řekách, jezerech a květinách.

* * *

Sotvaže slunce vstalo, nesly mě již nohy k pamětihodné sopce Gambierské, vypínající se z malebného kraje asi půl hodinky cesty od města.

Město je samý sad, park a květnice. Bylo 15. listopadu, a

třešňové stromy rděly se bohatým ovocem. Také růže a fuchsie pučely a květy.

Široké a rovné ulice zastíněny jsou stromořadím topolovým, a v parcích černají se koruny borovic, přinesených z Kalifornie. Domácí stromové ustupuje stále vegetaci cizokrajné.

Z květnic a zahrad ozývaly se výkřiky ohočených papoušků, a na trávníku, žlutnoucím se skoro po celý rok africkou pampeliškou, hráli si a zpívali flétnáci.

Obyvatelé Gambierští bydlí v domech nízkých a kamenných, vystavěných z třetihorního vápence, jež lze lehce pilou řezati a formovati. Každý úlomek té horniny jest pln ostiátků po mořských korálech a měkkých.

Geologické profily třetihorních těch usazenin pozorují se v jeskyni, skryté uprostřed samého města a oživené podzemními prameny. První osadníci čerpali z nich pitnou vodu. Nyní stékají se do skalní propasti všechny splašky z města a ztrácejí se v tajemném podsvětí.

Silnice, vedoucí k vyhaslému vulkánu Gambierskému, stoupá znenáhla až k samému teneni hory. Její úbočí porostlá jsou eukalypty, stromy přesličníkovými, kapradinami, bodlácím a travinami.

S výšiny ukazuje se nám široká rovina, ležící nad mořem jenom asi 40 metrů. Daleko od sebe vypínají se z ní homolovitě kopce. Připomínaly mi osamělé kupy Českého středohoří. V jednom viděl jsem Bezděz, ve druhém Ralsko. Nejbližší z nich byl Mount Schank.

Nejvyšší bod široké silnice dělí ohromnou horu Gambier na dvě nestejně části.

Po straně jedné vidíme do hluboké propasti, ohraničené sráznými stěnami v podobě ohromného amfiteatru a vyplněné jezerem, v němž odráží se modrý blankyt nebe. Tot Modré jezero. Stezka, pravně ve svahu založená, vede až k jeho hladině. V půdě rozeznáváme skváry, sklo, popel, pemzu a kamení, jaké jen sopky vyvrhují. Není pochybnosti, že sestupujeme do samého jícnu někdejší ohnivě hory, jež jako na posměch zaměníla žhavou lávu a rudé plameny za chladný živel a zalila bouřlivý kráter tichým jezerem. Na zvětralé půdě strmé stráně vykvétá nyní kvítí, do tmavé prsti zapouštějí své kořeny křoviska i stromové, a v bývalém pekle budují nyní hnízda milostné párky modrých ptáčat z rodu Malurus.

Po straně druhé ukazuje se divákovi opět ná propast jezerem vyplněná a vegetací zakrytá. Pohodlná cesta sklání se až k samému břehu jezernímu, vroubenému mladými jasanými, kalinou, duby a rokytím. Hladina nevelikého jezera zelena se jako smaragd, vody jeho hostí teď rodinu černých labutí a žíví na sta příslušníků žabího pokolení.

U jezerních břehů skrývá se také domek a vypíná se nad živý plot hlohový. Tot příbytek městského zahrádníka, jež v někdejší výhni vulkánů a kykloptů vychovává mladé štěpy ovocného stromové a pěstuje kvítí na záhonech své zahrádky v propasti jako začarované.

K jezírku tomuto přiléhá jezero třetí, oddělené od osedního toliko přirozenou hrází asi deset metrů vysokou.

Jícnové jezero prvé slove u osadníků Gambierských Blue Lake, druhé jmenuje se Leg of Mutton, třetí Valley Lake.

Svahy třetího jezera porostly jsou křovím a zdivočilým bodlácím. Mírnější stráně jezerní obráceny jsou v pole, na nichž rodí se proslulé brambory Gambierské.

Hlubiny kráterových těch jezer jsou nestejně. Jezero Modré je místy i přes 100 metrů hluboké. Ovální jeho obvod měří přes 4 kilometry.

Nejvyšší bod vyhaslého vulkánu Gambierského leží nad hladinou jezerní asi 175 metrů.

Vyhlídká z temene Mount Gambierského jest daleká. Za jasného dne postihují oči divákovy i koráby, plující po širém oceánu, a rozeznávají kopce ještě v dáli 60 km.

Výhaslý vulkán sám pozvedá se nad kraj, jež obklopen jest úrodnou oasou. Na všech stranách černají se pole buď kyprou prstí nebo zelenají se osením, chmelnicemi a pažitem, žlutnou se dozrávajícím obilím a zakrývají se natí výborných zemáktů. Sopečný popel, jež vulkán za své dávné činnosti chrlil po všem kraji, pomrivil půdu a proměnil vápnité nánosy mořské v nejvýnosnější lány, osazené nyní zámožnými skvatry a farmáři.

Že soplil vulkán Gambierský častokrát a v přestávkách, dokazují skalní profily, v nichž střídají se vrstvy popelové a mořské nánosy několikeré za sebou. Není pravdě nepodobno, že sopka Gambierská byla obstoupena za své činnosti mořem

a že ukládala na jeho mělkém dně ob čas zplodiny své podzemní výhne.

Mount Gambier přestal sopčtí již v dobách nedozírných, geologických. Celá Austrálie nemá vůbec ani jediné činné sopky. Jen ob čas pohybá strašlivý Pluto celým krajem Gambierským a otrásá půdou tak silně, že se v městě až domy bořívají.

Silné zemětřesení bylo za poslední doby dne 10. máje 1897 a opětne v měsíci září 1902, ale jezerní voda v jínech zůstala nedotknuta, podržela svou čistotu, a město zásobuje se jí až doposud.

Z nedostatku vody pitné v okolí nejbližším ohlíželi se obyvatelé Gambierští po pramenech vzdálenějších, a uznavše jezerní vodu v bývalém kráteru vyhaslé sopky za výbornou, spojili jezero pomocí vodovodu s městem a mají po starosti již od několika let. Kromě toho pijí dosud zdravou vodu dešťovou.

Kraj Gambierský má tekoucích vod velmi málo. Některé jeho říčky a potoky ztrácejí se místy náhle v podzemí, vymílají vápenné a dolomitové vrstvy, budují jeskyně a sluje a jsou příčinou, že se podzemletá půda propadáva a do podzemních propastí řítí.

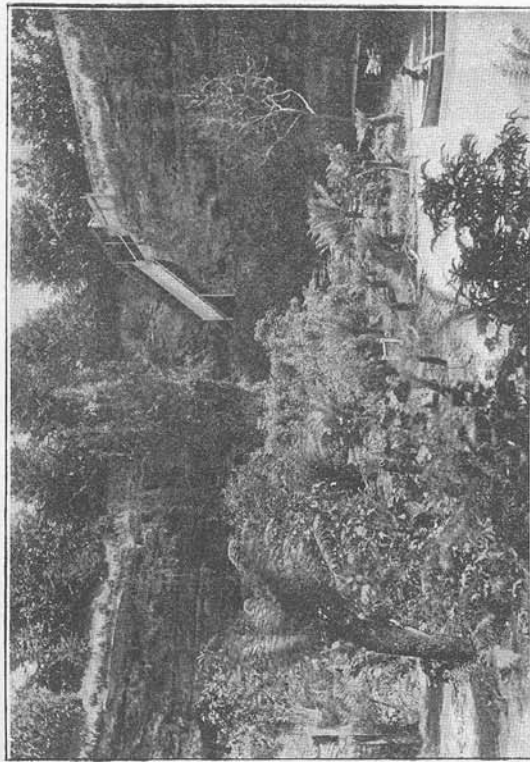
Jeskyně u městečka Narracoorte staly se v Gambiersku zvláště památnými, vyznamenávajíce se rozlehlými chodbami, vysokými domy a klenbami.

* * *

Ochotný pan Jens vozil mě po kraji po dva dny, seznamoval mě s farmami, jež náležejí Skotům, zasvěcoval mě do hospodářství skvatrů německých, ukazoval mi všechny památnosti svého městečka a přírodní zvláštnosti Gambierského okolí a provázel mě po významných závodech průmyslových.

Jednou zavezl mě k jeskyním, z nichž se vyvází na denní světlo guano netopýří, po druhé zajeli jsme k propasti, zalité malým jezírkem a vykrášené na dně stromovitým kapradím. Někdejší majitel pozemku osadil propadlinu černými labutěmi a pestrými kachnami, opatřil útulné své podsvětí galeriemi, projížděl se na lehkém čluně po jezerní hladině mezi ochočenými ptáky a prožíval tam jako samotář zádumcivé chvíle.

Krátce před mou návštěvou rozloučil se farmář se světem, dočekav se věku vysokého.

Stromovité kapradiny a jezírko na dně propasti Gambierské.

Kdysi nádherný jeho sad a květnice stály na blízku již poloopuštěny a zanedbány, ale cizokrajné juky, dracény, agave a pestré rostlinstvo z pásma teplého i mírného bujelo tam přece ještě v plné síle, snášeje dobře mírné chlady tamějšího podnebí.

Sníh v Gambieru bývá zjevem velmi vzácným. Údátost takovou zaznamenala kronika v měsíci srpnu r. 1900. Lidé mladí i staří — vypravoval pan Jens — vyběhali z domu, aby viděli, co nespátřili již od mnoha let.

Továrna na konzervy z masa králíčího dělá v Gambieru dobré obchody. Za pár těchto hrozných škůdců polního hospodářství platí se v Gambiersku 40 halerů. Jednoho dne bylo do dáno závodu až 10.000 králíků.

Zátiší u kráterových jezer jen se králíky hemží, a draví ptáci, kteří se nad jezery vznášívají, ukájejí snadno hlad.

Vysokým plotem drátěným ohrazen je v Gambiersku každý pozemek. Nízké ohrady byly by málo platny. Z králíků stávají se v Austrálii i dobří šplhavci, a drápy, jež jim australská pří-

roda v druhé vlasti prodlužuje, ulehčují zdivočilým hlodavcům práci.

Vývoz králíků zvěřiny australské do Evropy stoupá rok od roku. Jako skopci tak i králíci vyvázejí se z Austrálie zhusta zmrzlí, a to v lodních komorách uměle ochlazovaných.

Zvěř domácí přestala škoditi hospodářství polnímu v Gambiersku již dávno. Dravý dingo a klokaní vymizeli tam již skoro na dobro. Za to však rozhojnily se v Austrálii lišky, které si tam ctitelé sportu nasadili pro zábavu a pro hubení králíků. Ale lišáci zanechali v Austrálii svého povolání a navštěvují ra-
dějí kurníky.

Ale proti jednomu škůdci polního hospodářství brání se farmáři marně. Jsou to mračna kobylek, která na půdu Gambierska zapadávají a všechnu polní úrodu ničí. Ale jako náhle se saranče objevují, tak náhle opět zanikají, a pevná země i blízké moře pokrývají se myriádami mrtvol jejich. Potom mívají obyvatele kraje Gambierského pokoj od kobylek zase na několik let.

S dobrou potázali se kolonisté Gambierští, že založili si v městě sýrárnu. Výrobky toho závodu jdou na odbyti i v Londýně.

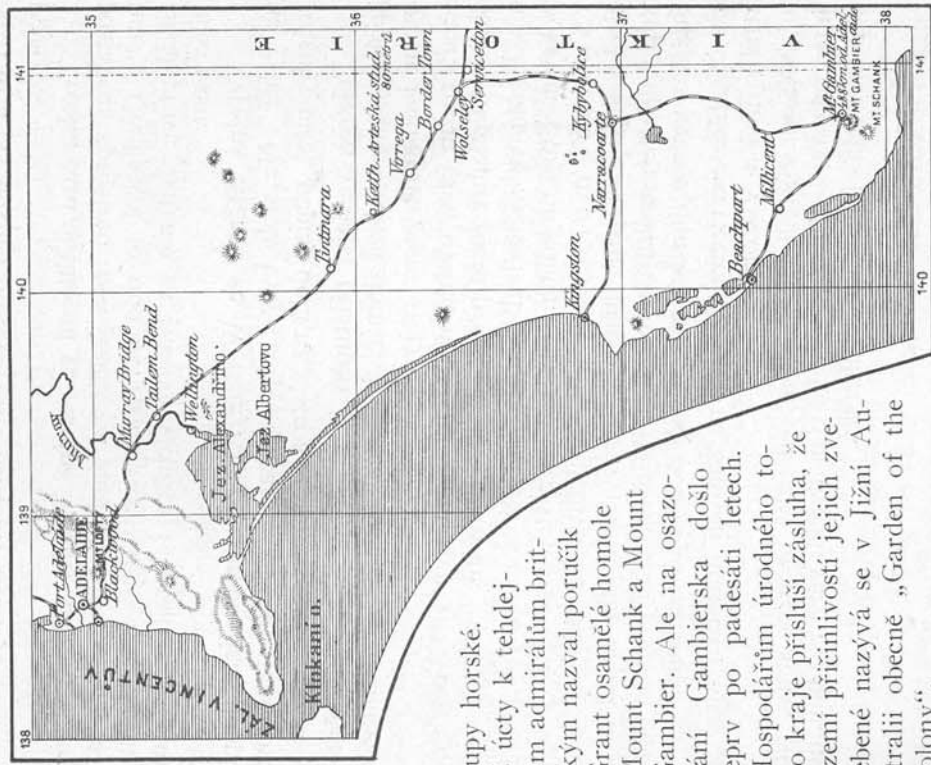
Gambierské brambory vyvázejí se hlavně do Adelaidy a Melbourneu.

Také pěstění ovocného stromoví ujímá se v Gambiersku víc a více, a zahradnická firma Sturtzel a Holtje pracuje v tom oboru se zdarem již od mnoha let, opatřujíc celý kraj zároveň stromky a keři okrasnými, semeny, hospodářským náčiním a pod. V zahradních záhonech řečené firmy kvetly tehdy úspěštilé druhy postrminců (*E p a k r i s*), vonná boronie, růže a j.

Majitelé závodu přišli do Gambieru z Německa, ale potomci jejich, kteří se nově podnikli ujali, německy již zapomněli.

V Gambieru usazovali se z počátku jenom Němci a vystěhovalci skotští. Někteří přišli z Adelaidy, jím ze sousedního státu Viktorijského. Až posud počítá se v městě samém více osadníků původu německého nežli Skotů, Angličanů a Irčanů, ale německý jazyk ozývá se i v rodinách německých velmi zřídka a výjimečně.

Gambierský kraj byl poznán teprv před sto lety, a anglický poručík námořské lodi James Grant byl první, jenž přistal k jeho břehům r. 1800. Pozornost jeho poutaly v dále dvě mohutné

kupy horské.

Z úcty k tehdejšímu

širému admirálu britskému

Grant osamělé poručík

Mount Schank a Mount

Gambier. Ale na osazování

Gambierska došlo teprv

po padesáti letech. Hospodářím

úrodného toho kraje

přísluší zásluha, že území

příčinností jejich zvele-
bené nazývá se v Jižní Au-
stralii obecně „Garden of the
colony“.

*

Výlety po Gambiersku zakončil jsem svůj pobyt v Austrálii Jižní, z té pak vydal jsem se do státu Viktorijského, napřed do Balaratu a potom do Melbourneu.

Stanice Wolseley hostila mě na zpáteční cestě z Gambieru po druhé, tentokrát však od hodiny polední až skoro do půlnoci.

Adelaidský rychlík, jenž udržuje spojení s hlavním městem jmenovaného státu, zastavuje ve smutné stanici Wolseleyské po jedenácté hodině noci. Pasažéři nevědí, co dlouhou chvíli dělají, a uchylují se do skrovného hostince blízko nádraží, aby se za chladného večera listopadového u plamene anglického krbu

Josef Kořenský: Cesta k protinožcům.

ohřívají a při sklenici dešťové vody nebo při číši čaje jakž takž pobavili.

Trochu času uběhlo mi ve veřejné čítárně. Dřevěná bouda, postavená uprostřed lesní poušti na pilotách, nese nápis „Institute“. Civilisační to dílo nevypadá sice vábně, ale v pustině eukalyptové uvítáme za skučivé víchřice i barák na spadnutí jako oasu.

Veřejná čítarna ve Wolseleyi nemá mnoho listů a spisů na výběr. Na stole byly rozloženy zasedací zprávy sněmovní, ročenky měst, popisy dolů na zlato a pod.

Pokojík vedlejší přístupen jest toliko členům čtenářského spolku, jenž odebírá domácí i cizí týdeníky a měsíčníky zá-
bavné i odborné.

Trochu času uběhlo mi také za návštěvy ve Wolseleyské škole. Škoda, že jsem přišel již po vyučování.

Škola ve Wolseleyi je celá dřevěná a zvlhnutým plechem pokryta. Stojí na kolích. V zahradce rostou americké vinoboby (Schinus molle). Mládež přijíždívá do školy z daleka široka a přináší panu učitelovi zprávy, kde kdo umřel a kde kdo v opuštěném kraji se narodil. Poštovní úřad přejímá takové údaje a vede o úmrtích a porodech podrobné záznamy.

Stanice Serviceton jest již na samých hranicích mezi Australií Jižní a Viktorií.

Na vlastní oči poznal jsem jen úzký proužek státu, jehož jméno Australie Jižní a majícího o polovičku větší rozlohu, nežli zaujímá celá říše Rakouskouherská.

* *

*

*

Ale ještě větší plochu zaujímá druhá část Australie Jižní a zvaná úředně Northern Territory, t. j. Severní území. Leč širší jeho končiny středoaustralské zůstanou snad na vždy proudům vystěhovaleckým zavřeny. Přísečné pouště nepromění se v zaslíbené kraje ani tehdy, až bude jimi probíhat železniční trať při památném telegrafu středozemském. Ještě nejspíše oživi tam bílým plemenem některé horské oasy, protékané skrovnými říčkami a napájené skalními prameny.

Nejvíce lidí usadilo se při mořském pobřeží Severního území, a místa jako Port Darwin, Palmerston a Port Essington stala se v zeměvědě ještě neznámějšími.

Mnozí odvažují se do těch krajů, aby dobývali zlato, jini, aby lovili mořské perlorodky a vyváželi oblíbenou lahůdku čínskou, sušené sumýše č. trepanky.

Horké podnebí pobřežních krajů Severního území umějí ještě nejlépe snášeti přistěhovalí Asiáté, zvláště Číňané, a prokazují nešetrným Evropanům, tam usazeným, znamenité služby v plantážích cukrové třtiny, v zahradách zelenářských, na polích kukuřičných a rýžových a v sadech oranžových, kávových, banánových, papajových, tamarindových, mangových, kuajových, ananasových, kokosovníkových, datlovníkových a smokvoňových, pěstovaných místy na zkoušku. Od stromů kaučukových, jako je brasílská hevea a indická smokvoň pryžcoklejná (U r o s t i g m a e l a s t i c u m), slibují si australsí pěstitelé za veliké poptávky po kaučuku všecko nejlepší.

Ale při všem tom hustším osídlení krajního severu nena-
počítalo se v celém Severním území australském více obyvatelů nežli asi 5000, z nichž jenom pětina náleží plemeni bílému. O ženy je tam veliká nouze. Na prostranství o 1,355.900 km žije všeho všudy 340 osob ženského pohlaví.

Celé Severní území zastupováno jest na sněmu Adelaide-
ském dvěma poslanci, a „resident“ teritoria, podřízený jako místodržitel, sídlem v Palmerstoně, ministru v Adelaide, má přímo ke svému představenému na 3200 km, tedy aspoň tolik, jako se počítá z Prahy na Ural. Ale přímá cesta středem písečné poušti byla by příliš namáhavá, a proto užívá se mezi Palmerstonem a Adelaidem toliko spojení paroplavebního. Tím způsobem objíždějí cestující celou polovici západní Australie.

Za své odloučení od veselejšího světa dostává resident Severního území 25.000 korun a 2500 korun na reprezentaci.

Sídelní městečko residentovo, Palmerston (Port Darwin), obydleno je 600 Evropany a 2000 Asiaty (Číňany, Žaponci, Javanci, Singalci). Hlavní slovo v podnikání mají Číňané a proměnili mladou osadu v malý Šanghai.

Konkurenci dělají na severu Číňanům Žaponci usazující se při řece Viktorii, tedy asi o 1° dále na západ, nežli leží Palmerston.

Železnice, jež vede z Palmerstonu na jihovýchod do Pine Creeku, měří v délce 232 km. Byla založena jen k tomu účelu, aby se jí oživily krajiny zlatonosné.

Vrch mají tam zase Číňané. Kromě těch (početem asi 400) přebývá v Pine Creeku (Playfordu) jenom na 30 Evropanů.

Slabě zalidněný ten kraj projíždějí železniční vlaky toliko dvakrát týdně.

Celý osídlený sever čítá pouze asi 20 osad lidských; mnohá osada záleží pouze z policejní stanice, pošty, telegrafického úřadu, banky a školy, čítajíc všeho všudy jen několik duší.

V ročenkách uvádějí se v osadách Severního teritoria podrobnosti asi tohoto druhu:

Union Town je železniční stanice s hotelem, pěti krámy čínskými, jedním obchodem evropským a dílnou kovářskou. Také jsou tam dva řezníci, dva krejčí a jeden kolář.

Rum Jungle jest střediskem živností rolnické a sadařské. V plantážích pěstuje se též kávovník a tabák. V blízké řece vyskytují se četní krokodilové a želvy, v tropické vegetaci prohánějí se pštrosovití emuové, klokaní a zdivočilí vepři.

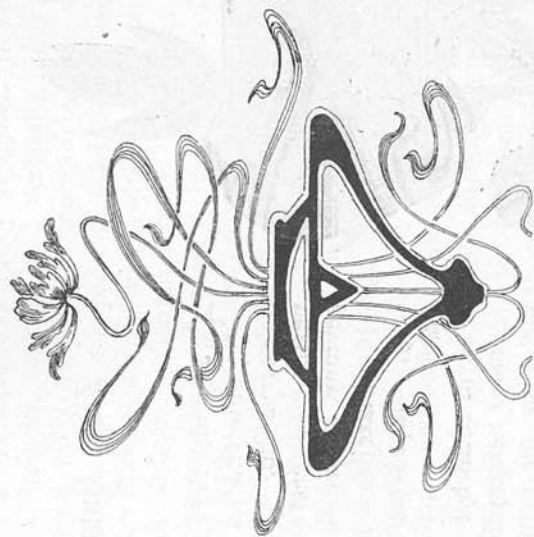
Grove Hill. Při říce Margaretě, rozrývající místy eruptivní horniny, rozkládají se četné farmy čínských hospodářů. Aluvialní půda jest bohata zlatem.

Také horký sever přivábil k sobě mnoho zlatokopů, když se rozhlásilo, že se tam hroudy drahého kovu povalují na povrchu. A komu štěstí přálo, stal se pojednou bohačem. Tak dělo se dřívě, tak děje se ještě nyní. Před krátkou dobou četl jsem v australském listě, že vozka, jenž tam kráčel za svým vozem se sklopenou hlavou, užíel v půdě skalnaté cesty lesklý proužek a poznal v něm zlatou žilku. Štěstěna sama podávala chudásovi svou ruku, a prodlením několika neděl vytěžil nálezcem ze šachty u silnice založené ryzího zlata za celý milion korun.

K vyhledání zlatonosné půdy náleží prý jen trochu geologické zkušenosti, trochu vytrvalosti a trochu štěstí, ale nenabízí-li se štěstěna sama, nabízí svou pomoc aspoň prospector, a pátrateli po zlatě hemží se každé město australské. Jenom že za jménem prospektor skrývá se zhusta titul podvodníka a dareby.

Pobřežní kraje zlatonosného Severního území lákají k sobě převážnou většinou jenom národy asijské. Eldoradem zlatokopů z plemene bílého sever nikdy nebyl. Horké a vlhké

podnebí, malarie, moskyti a žraví všekazi zahánějí Evropanům všecku chuť ke kolonisaci Severního teritoria. Zaslíbenou zemí dobrodruhů, bažících po zlatě, stala se však půda, na níž vstoupíme, jakmile vlak, jedoucí na východ, opustí pomezí stanici, jejíž jméno Serviceton.

Starší čtenáři mají příhody Pacltovy snad ještě v živé paměti. Mladším předkládám tu o něm jen několik málo slov z toho důvodu, že kniha o cestách Pacltových*) vydaná jest již dávno rozebrána.

* *

*

Čeněk Paclt byl neposeda a pravý všudy byl. Jednou poslal o sobě zvěst z Ameriky, hned na to z Austrálie, jindy z Indie, Nového Zélandu nebo Afriky. Znechtíla-li se mu touha po zlatě, bažil po diamantech a kopal v Kapsku, náhle zase objevil se v Londýně, ohřál se mezi svými v Turnově a v Praze, zmizel a byl opět na obrácené polokouli zemské. Domovem byl mu celý svět. A přece nebyl ani bohatcem, ani učencem. Živobytí uhažoval Paclt toliko mozolovitou rukou svou.

Sám o sobě napsal Čeněk Paclt tato slova: „Narodil jsem se r. 1813 v Turnově, kde můj otec měl obchod s drahokamy. V rodišti dostalo se mi prvního vzdělání, a naučil jsem se čísti, psátí a počítati. O dějinách české vlasti a hrdinských činech slavných předků našich nikdy jsem nic ve škole neslychal. Vyšel jsem tedy ze škol s vědomostmi velmi nedostatečnými.

V Jičíně vyučil jsem se řemeslu mydlářskému a obdržel jsem cestovní knížku. Jako tovaryš směl jsem tehdy cestovati jen v Čechách, na Moravě a v Rakousích. Jínam cestovati bylo zakázáno. Proto jsem utekl do Uher, šel jsem do Vídně, Varšavy a r. 1846 odplul jsem z Evropy do Ameriky, kde jsem sloužil ve vojstě severoamerickém. Okrál jsem tak na duchu a vrátil jsem se po několika letech do svého rodiště.

Ale touha po cizině nedopřávala mi nikde oddechu a ozvala se ve mně opět. Proto rozžehnal jsem se s rodištěm a odplul jsem z Brem do Ameriky na novo. Tentokrát patří jsem i Brasílii.

Z Ameriky odjel jsem r. 1857 do Austrálie a pracoval jsem tam brzy v tom, brzy v onom zlatém kopaništi. Perných zkušeností a krutých dobrodružství zažil jsem mnoho.

Když jsem se nabažil Austrálie, zatoužil jsem po Východní Indii, ale štěstí mi v té zemi nepřálo, a proto vrátil jsem se zase

*) Čeněk Paclta Cesty po světě. Dle zápisů a různých dopisů jeho vzdělal JUDr. Jaroslav Svoboda. V Mladé Boleslavi 1888.

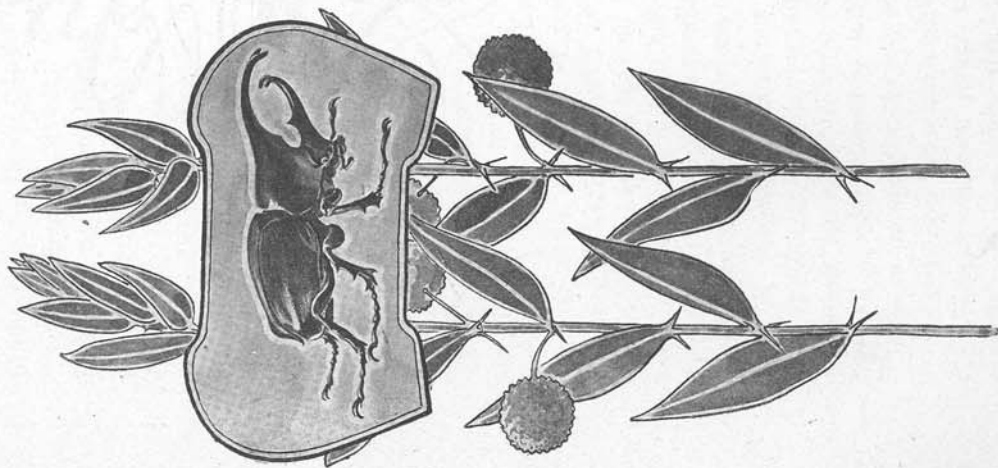
Zlatý Balarat.

Za stanicí Serviceton vstupuje vlak na půdu státu Viktorijského, jenž zabírá nejjižnější část australské pevniny. I zve se tudíž stát, v předcházejících listech vyličený, neprávem Austrálie Jižní.

Mým cílem byl Balarat.

Jména některých stanic vybavovala mi v myslí vzpomínky na dobrodružného krajana Čenka Paclta. Obnoviv v paměti všecky přihody, líčené Pacltem v jeho cestopisu, ještě před samou poutí k protinožcům, chodil jsem v duchu často v jeho šlepějích. Tak bylo i za jízdy do Balaratu.

Také Paclta vylákalo zlato do světa, a o dobrodružstvích, jichž mnoho prožil všudy byl Turnovan, vypravovalo se svého času po všech českých krajích.

do Austrálie a vydělával jsem chléb v potu tváří. Pracoval jsem všudy, kde se jen mohlo pracovat. Zhusta kopal jsem zlatonosné kamení, ale Štěstěna usmála se na mne jen jednou: našel jsem hrst zlata. Té chvíle pomýšlel jsem jen na odjezd. Již jsem se nemohl ani dočkat okamžiku, až z Austrálie odpluji. Chtěl jsem po desíti letech spatřit zase drahou vlast.

Bratři moji myslili, že jsem již dávno mrtev, protože neměli ode mne žádné zprávy od několika let. O jak se divili, když mě viděli před sebou zase živého!

V Turnově ubíhal mi čas jednotvárně, a za krátko toužil jsem opětně po změně. Marně jsem se vzpíral, abych v sobě touhu po cizině zapudil. Neklidný můj duch zvítězil a roku 1864 pustil jsem se na novo do Austrálie, tentokrát k pustým břehům severním. Jižní Australii znal jsem již ze svého pobytu dřívějšího.

V horkých končinách Austrálie severní dařilo se mi zle. Krutou zimnicí stížen přechal jsem z močálu a hustin a pookřál jsem teprv trochu na Novém Zélandě.

V nemoci vzpomněl jsem si opět na domov a vzdychal jsem po něm. Proto odpul jsem z dalekého jihu do Londýna a přibyl jsem do vlasti právě za války pruskorakouské.

Mnoho jsem ve světě viděl, mnoho zažil a zkusil. Sám Bůh ví, kam se ještě jednou poděju a kde skončím svou bludnou pouť. Na mých cestách životních nikdy mi růže nekvetly, ale já jsem přece nezoufal. Vzpomínka na vlast všudy mě provázela a všudy mě sílila. Přeji si vroucně, abych mohl složit své staré kosti v zemi České, jež zůstala mému srdci nejdražší ze všech zemí na světě.“

Více o sobě Čeněk Paclt nepoznamenal. Vše ostatní vyšlo o něm na jevo z jeho soukromých dopisů.

Po válce s Prusy usadil se Paclt v Turnově na delší dobu. Potom najal si malou světničku ve Vršovicích a zařídil si v ní domácnost po svém podivínském způsobu. Z Vršovic choďoval denně do Prahy a díval se s rozkoší nadšeného vlastence, jak ranní slunce nádherně matičku Prahu ozářuje. Zlatá Praha byla Pacltovi klenotem nejdražším. V Praze bavival se v kroužku svých důvěrných přátel.

Za tohoto pobytu vzešly Pacltovi všeliké opletačky s politiky. Přátelé jeho domýšleli se, že vyšetřování bude mít neblahé následky. O tom dověděl se Paclt ještě v čas, a nežli

mohl býti zatčen, odjížděl pronásledovaný vlastencem z rodné země do ciziny. Výsteh v Berlíně zkazil plány naší policie, a Paclt jako občan americký byl z vazby propuštěn.

Roku 1870 opustil Paclt starou Evropu a plavil se do Kapska.

Z jižní Afriky psával Paclt svým známým do Čech častěji. Nejednen dopis jeho zmizel ještě v Africe, poněvadž nepoctivý výpravčí tušil, že je v dopise cenný diamant. Míval Paclt ve zvyku vkládati do psaní také nějaký diamantek a zasílal jej svým přátelům za tím účelem, aby peníze zaň utržené věnovaly se ve prospěch vlasteneckých podniků.

Paclt hledal diamanty na různých místech Kapské osady a došel až k řece Valu.

Později usadil se v Kimberleyi a živil se prací v diamantových polích. Z té doby pocházejí jeho styky s doktorem Holubem.

Od r. 1875 přestaly dopisy od Paclta přicházeti, a přátelé jeho myslili, že Paclt zahynul někde ve zlatých kopaninách.

Ale po dlouhé době ozval se turnovský rodák jako šedesátiletý muž zase. Z dopisů jeho vycházelo na jevo, že křičuje ještě pořád končiny jihoafrické a že ryžuje jednou zlato, po druhé že hledá v diamantových polích drahé kameny.

Rokem 1884 ustal Paclt v dopisování na dobro. Ale přátelé jeho se těšili, že se Čeněk neztratí ani v Africe.

Kdosi napsal o něm té doby: „Mně připadá Paclt jako Ahasver. Putuje z jednoho dílu světa do druhého a žije a žije pořád. Taci lidé neumírají naším způsobem, neboť mají čívy jako drátěná lana a svaly z ocele.“

Po dlouhém pátrání, dopisování a ptaní přišlo r. 1887 konečně z Afriky psaní, v němž přítel Pacltův, dr. Jeppe, označoval: „Paclt zemřel náhle. Byl nalezen ve svém staně mrtev.“

V Keiskamě, daleko na africkém jihu nad řekou Valem, skončil turnovský Ahasver pozemskou pouť. Nad opuštěným rovem českého vlastence klene se modré africké nebe, pod nímž našel Čeněk Paclt kýženou volnost a svobodu a netušený věčný klid.

* * *

Za dobrodružných svých toulek po Australii přišel Čeněk Paclt také do zlatého Balaratu.

Před rokem 1851 nevěděl o Balaratě skoro nikdo. Ale když se tam našly hroudy ryzího zlata skoro na samém povrchu, hýbal se Balarat samými dygry, kteří rozkřičeli slavnou pověst osady po celém světě.

Zlatý Balarat stal se pojednou dostaveníčkem všech národů. Copatí synové nebeské říše čínské spěchali ke zlatonosným náplavům Balaratským dnem i nocí, a všecek kraj proměnil se v tábořiště kovkopů.

Stačila jen zpráva, že tam v měsíci květnu jmenovaného roku našel pověstný Hargreaves (připomenutý již na stránce 167.) kyžený žlutý kov, a že chuchvalce nejčistšího zlata sbíratí lze jako houby po dešti, a Balaratská osada vyrostla přes noc v město s tisícovými dygry.

Náš krajan z Turnova spatřil zlatý Balarat roku 1857 již na sklonku jeho slávy.

„Do Balaratu — vypravuje Paclt — přišel jsem z Melbourneu celý rozedraný. Před tím nocovával jsem obyčejně v lese, často v dutém stromě, jen abych se vyhnul zbytečným výlohám.

Zahalen do svého pláště, chovaného jako památku z války mexické, stál jsem v Balaratě před dřevěnou hospodou a přemýšlel jsem, kam se odebrati na nocleh. Již se stmívalo, a pro bláto a vodu nemohl jsem učiniti ani kroku. Potmě pojídal jsem kus suchého chleba s nejlepšími apetytem.

Konečně dostal jsem se k nějakému zbořeništi a měl jsem úmysl v něm přenocovati. Již jsem počal svůj ranec rozsvazovati, když mě zahledl policista. Strážce veřejného pořádku nabídl se mi, že se o nocleh postará, a provázal mě ulicí.

Na ulici potkali jsme dva muže, kteří hovořili německy.

Policista měl za to, že jsem také Němec, a že se mne krajané ujmou. Pročez zanechal mě oběma mužům a šel dále.

Oba cizinci se zastavili a dali se se mnou do řeči. I pověděl jsem jim, že hledám nocleh.

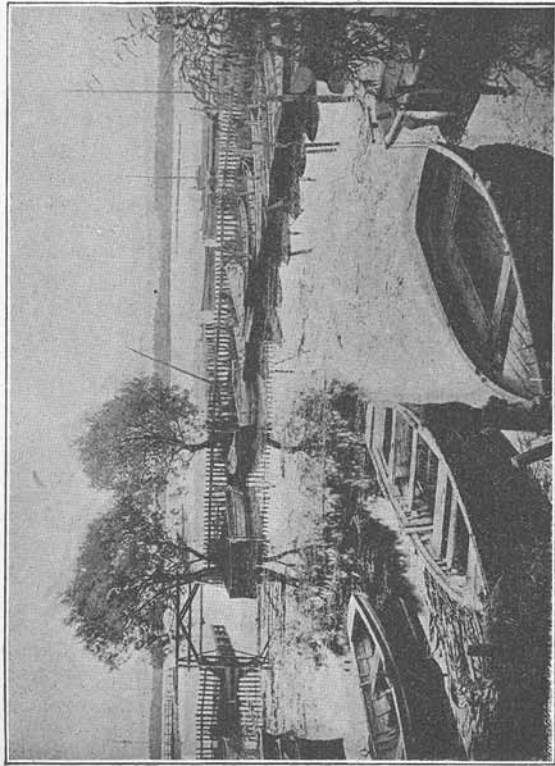
Z jakého kraje? ptal se jeden.

Z Čech.

A odkud?

Z Turnova.

Tedy také Čech!

Na březích jezera Wendoureejského u Balaratu.

A nežli jsem mohl v řeči pokračovati, zanechali mě cizinci na ulici. Byl jsem opět sám.

V tom přistoupí ke mně kdosi ze zadu a klepe mi na rameno. Byl to jakýsi Švéd, jak jsem se později dověděl.

Milý Švéd mě vyslechl a pravil: Ti dva jsou vašimi krajaný, jeden je Čech od Králové Hradce, lékař, druhý je Prus, advokát. Však pojďte, zavedu vás na nocleh.

Nocoval jsem v hostinci, jehož majitelem byl rovněž Švéd. Ráno přišlo jen se lilo, a kuchař z hostince radil mi, abych ještě neodcházel a zůstal u nich, a že pro dva nebo tři dny nebude tak zle. Útrpnost kuchařova se mi líbila, a já zůstal. O jídlo nebyla nouze. Kuchař dělil se se mnou o všecko bratrsky.

Když jsem se ohlížel po městě, spatřil jsem v jedné ulici shluk lidí, kteří mezi sebou živě rozpravěli. Z hovoru jsem vyrozuměl, že mluví o vraždě, té noci spáchané. I zvěděl jsem celý příběh. Jakýsi dygr přišel z Mount Araratu a chtěl si

vyhoditi z kopytka. Zlata, jež vyryžoval, měl hojnost, a mohl tedy hostiti ve vele soudruhy v hospodě dlouho a dlouho. Při tom chlubil se stále penězi hotovými.

Po půlnoci volal kdosi na ulici hlasitě o pomoc. Ale volání toho nikdo si hrubě nevšiml, protože se přihazuje ve zdejších městech velmi často. Zlatokopové hýřivají tam celé noci a potom rvou se po ulicích.

Ráno byl nalezen dygr zavražděný pod starou střechou, kde jsem chtěl právě přenocovati. Když mrtvolu ubitého dygra prohlíželi, zjistili několik ran nožem zasazených. Kolem krku vinula se oprátka hluboko do masa zarytá. V zatáté pěsti držel ubitý ještě chumáč ženských vlasů světle kaštanové barvy, jaké mívají nejvíce ženy irské. Bylo patrné, že byly účastny vraždy také irské ženštiny.

Jak skončilo vyšetřování, nevím.

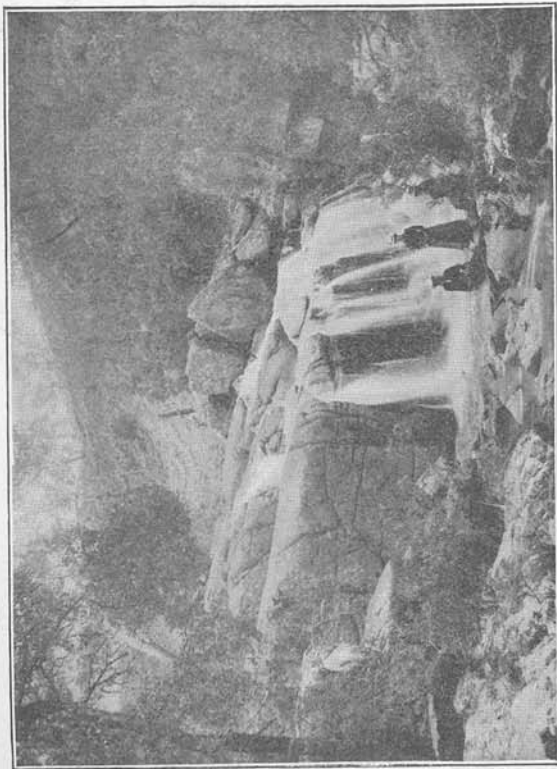
Svého pobytu v Balaratě užil jsem k vycházkám do okolí.

Zlatá pole zdejší rozkládají se v údolí hodně širokém. Sedm zlatých žil prostupuje zasmušilou krajinu. Před několika lety stál tu ještě divoký prales. Nyní je tu samý zlatodol, ale z bývalé slávy zachoval se jen slabý zákmit, jakkoli dle všeho taji v sobě země ještě bohaté poklady zlata. Ještě před několika nedělemi našli tu mohutný balvan zlata, jež jsem viděl na výstavě v muzei Melbourne. Vážil 184 libry a 9 uncí a byl prodán za 10.800 liber šterlinků. Roku 1859 byly z něho raženy v Londýně peníze.

Za nynější doby zmocnili se dolování zlata anglické společnosti a spekulanti, kteří zde pracují nákladnými stroji. Na povrchu vyčerpalo se zlato již dávno a dobývá se jenom z hlubokých šachet. Kdo nemá teď hodné peněz k založení dolů, nepořídí v Balaratě ničeho. Proto opustili již všickni dygři kraj a vytáhli jinam.

Mnoho zdejších domů je sbito pouze z prken, jen málo z kamene. Také bydlí se zde zhusta ještě ve stanech, jako vrbec v městech australských, která vznikla v krajích zlatonosných. Ale taková města nemají dlouhého trvání. Je-li zlato vyčerpáno, stěhují se obyvatelé se svými stany tam, kde jim vrtkavé štěstí místo vykáže.

Za veliké nepohody opouštěl jsem Balarat a bral jsem se přes hory a dolů. Na ovčáckých stanicích zásoboval jsem se chlebem, cukrem a čajem.

Vodopád u Balaratu.

Za jedné noci, kterou jsem prožil v lese při plamenech rozdělaného ohně, přiběhli ke mně černí domorodci, utábořili se kolem mne a vedli si jako praví divoši. Byli celí nazí a opatření kopími, bumeranky a palicemi. Byl jsem věru rád, když jsem se z jejich společnosti zase dostal.“

* * *

Od návštěvy Turnovana Paclta v Balaratě uplynulo již skoro půlstoletí, a Balarat i okolí vzaly na se jinou tvář. Černí divoši státu Viktorijského netoulají se již v hustinách lesních, neobstupují zbloudilého bělocha a nehrozí mu smrtí. Byli už dávno schytáni, chovají se jako ochočená zvěř v misijních ohradách, zapomněli již řeč svých předků a modlí se jazykem anglickým.

Poutníku netřeba teď, aby trmácel se dlouhou cestou po silnici, ale může zkřížovati celou Viktorii drahami železnými ve všech směrech a bydleti v elegantních hotelích, jež mohou

zápoliti s nejpřednějšími podniky toho druhu na celé zeměkouli.

Pralesy někdejšího Balaratu divokého ustoupily skvělým parkům s bujnou florou krajů subtropických a rovníkových, městské sady vykrášlily se mramorovými výtvoři umění sochařského, a město zve se již dávno „Balaratem krásným“.

Pohled na městský sad Balaratský vřazuje příloha čís. 19. Po stanech není v městě již ani památky, a z řad kameniných domů vypínají se teď monumentální paláce, tonoucí za noci v záři světél elektrických.

Život v mělinách aluviálního štěrku zanikl docela, a zlatokopové zmizeli v hlubinách zemských, místy i několik set metrů pod povrchem, sledující vypočítavě každý zlatý couk s kompasem v ruce a řídicí se mapami, zhotovenými odchovanci proslulé hornické školy Balaratské. Slavné jméno toho útstavu vábí do školy elévy ze všech zemí australských, ba i z Afriky a z evropské Anglie. Na čtyry sta chovanců zasvěcuje se v Balaratě v theoretické i praktické umění havířské, aby rozcínali se na všechny strany ne jako dobrodruzi, ale jako muži, vyzbrojení všemi vědomostmi, potřebnými k novodobému dolování.

V Balaratě zaměstnáno jest nyní na 7000 horníků. Ve zlatonosném náplavu pracuje jich přes 3000, ostatní sledují zlaté couky ve tvrdých horninách křemencových. V dole „Jižní hvězda“ dosáhlo se již hloubky 800 metrů.

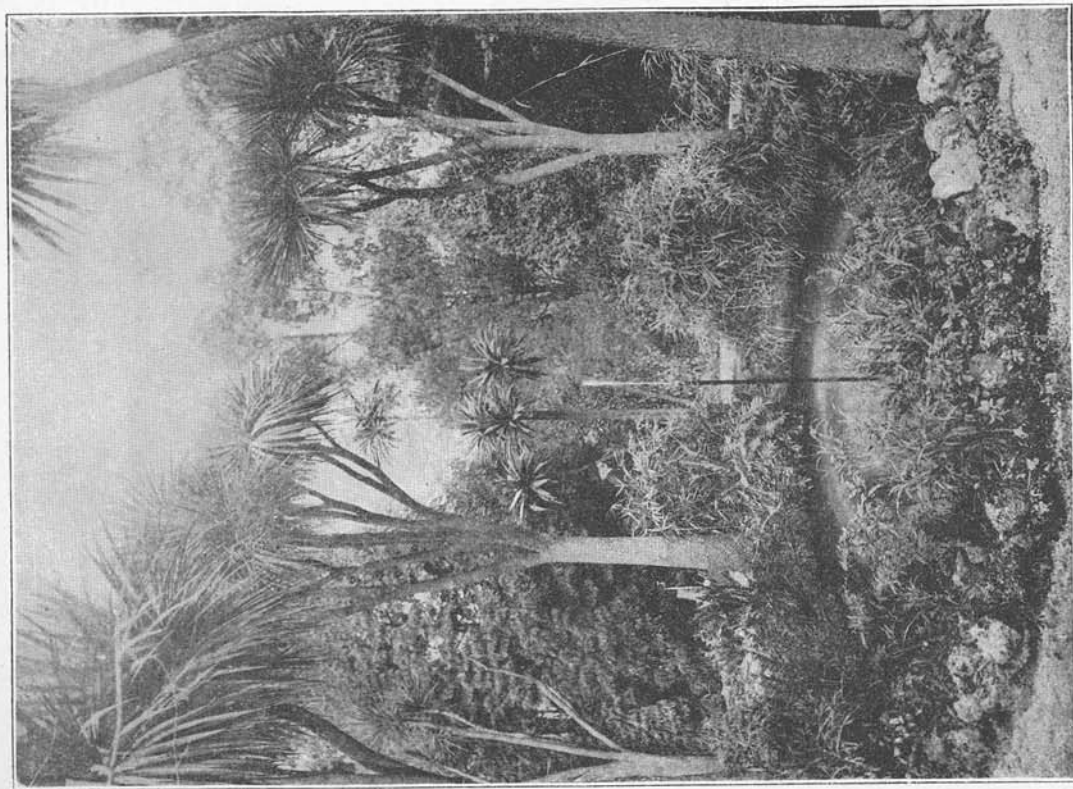
Pustiny v okolí osadili farmáři a skvatiři a vyvázejí z kraje výborné obilí a vlnu nejlepší jakosti.

Výkladní skříně mnohých závodů Balaratských chlubí se v ulicích nejdražším produktem, těženým z hlubin zemských, a vystavují za sklem kručce zlata ryzího i balvany tvrdého křemene, prorostlého žilami žlutého kovu ve všech směrech.

Výborný Lestrův hotel, jenž mě přijal v Balaratě na krátko pod svou střechu, vystavěn jest v nejživější ulici, zvané Sturt Street.

Balaratští občané uctili tím jménem proslulého cestovatele anglického, jenž probádal mnohé kraje australského nitra a přinesl z něho první zprávu o mohutné řece Murrayi a Darlingu již kolem let 1830.

Koňská tramway s nápisem „Botanical Garden“ určila mi bezděčné cíl prvního mého výletu. S ním spojil jsem vyjíždku k jezeru Wendourcejskému, osazenému evropskými druhy ryb

VEGETACE MĚSTSKÉHO SADU BALARATSKÉHO.

a vroubenému stinnou alejí košatého stromoví, a zakončil jsem ji vycházkou k malebnému vodopádu, zobrazenému na stránce 365.

*

*

*

Ale více zajímavosti měly pro mne zlatonosné šachty, přiléhající k samému městu. Milým průvodčím byl mi pan Hart, profesor geologie na tamější hornické škole, zvané Ballarat School of Mines.

Za několik minut stanul náš povoz na úpatí kopce, na jehož temeni bělají se příslušné budovy těžných jam.

Odvaly jalových hornin vyplňují v okolí již všechny kotliny a údolí, a z hald hluchého kamení vytvořena jest neustálou navážkou kopčina umělá.

Na úpatí hor usazení jsou v ojedinelých domcích hlavně Číňané. Život jejich jest nyní mnohem jistější nežli v dobách dřívějších, kdy se jich kovkopové evropští zbavovali i krvavým násilím, ubíjejíce všechny soudruhy plemene barevného sekerami a kyji a házejíce je do hlubokých šachet.

Správce těžné jámy, pan Pearce, přijal nás ve svém chudinkém pokojíku velmi laskavě, vybíral ze zásob vhodné havířské obleky a snášel na vybranou vysoké boty, nevyhnutelné k návštěvě mokřých štol.

Ve chvíli stáli jsme v kleci a zapadali jsme zvolna do hlubin zemských. V nárazně nejdolejšího patra opustili jsme těžnou klec a s voskovou svící v ruce tápali jsme v přítmí podzemního bludiště.

Za námi zněl ještě šum vodních čerpadel, a před námi hrčely již pramenky vody se stropů i se stěn křivolakých štol. Již brodíme se samou vodou a zapadáme do ní po kotníky. Jen chvílemi kráčíme štolami dobře odvodněnými, postupujeme v potu tváří k místům, kde zlaté kamení odstřeluje se dynamitem a odklízuje se ocelovými nosáky, a odnášíme si kousky ryzího kovu z Balaratského podsvětí na památku.

Přijal jsem zlato se svolením správčovým z rukou havíře, jehož martialní postava i řeč prozrazovaly dělníka vzdělaného a vypravěného do podzemních kobek s nejlepšími vlastnostmi těla i ducha.

Také on prošel jako prostý dělník všemi odbornými kursy hornické školy Balaratské, dopomohl si píli osvědčenou ve věčných školách k platným certifikátům, zabezpečil si utěšitelnou budoucnost a nelituje, že vynaložil ze svých úspor přes sto korun na zapravení školného a dvacet korun za vysvědčení, vydaného mu po složení zkoušek z chemie, geologie, nerostopisu, metalurgie a jiných nauk hornických.

Také na hornické škole Balaratské pracují vědyčtí dělníci v laboratorích dlouho do noci a vyzbrojují se vědomostmi, potřebnými pro jejich povolání.

Osmihodinná práce v dolech usnadňuje australskému havíři touhu po vzdělání, a skvělá mzda denní dovoluje každému dělníku, aby mohl složit za každý semestr školní i několik liber šterlinků.

Nejvíce posluchačů zapsáno jest do hutnictví a do theoretické a praktické lučby.

* *

* *

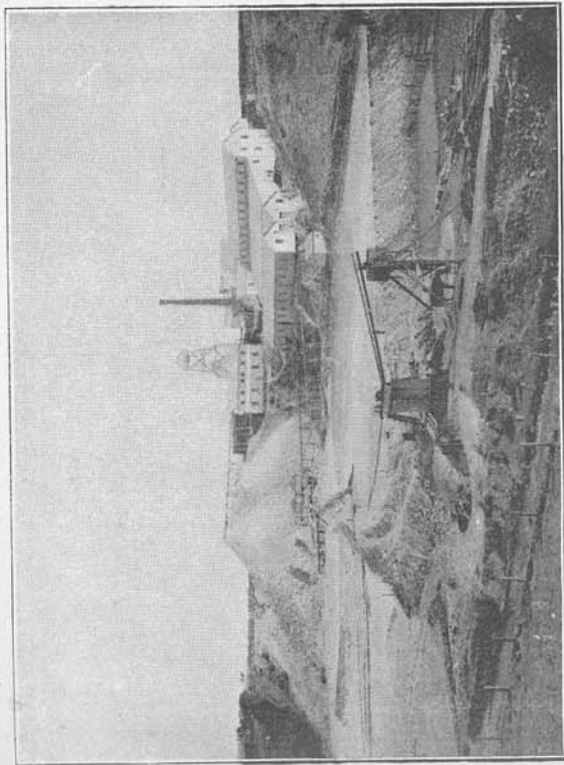
Balaratské žíly zlatonosné prostupují vsudy útvar silurský. Okolí Balaratu složeno jest ze siluru spodního, tak jako pásmné zlatonosné vrstvy v Bendigu, ležícím asi 100 km dále na sever. *)

Uložení zlata jest v těchto vrstvách prvotné, a matečnou horninou jsou hlavně křemence, proniklé i křvy železnými a arsenovými, nebo také perestky.

Balaratské zlatokopové sledují trojí zlaté žíly. Mocnost původních těch žil jest rozdílná, místy méně než metr, místy až 15 metrů.

Najdou-li havíři ve zlatonosné žíle ještě vrstvičky živičné břidlice, potom jsou si jisti, že jsou již na blízku bohatšího souku zlatého. Kde proráží bituminosní ta břidlice zlatonosné křemence, tam bývá drahého kovu v podobě plášků a drátků hojnost. Čím dále od takových křižovatek, tím jsou křemence zlatem chudší. Není pochybnosti, že zlato vyloučilo se z roztočtu jen působením břidlicového bitumínu.

*) Kosmopolitní graptoliti rodu *Tetragraptus* a *Didymograptus* objevují se jako význačné ostatky živočišné pro nejspodnější silur také v celé západní Viktorii.

Zlatonosné šachty v Balaratě.

Mnohoslibné jsou také zlatonosné žíly, jež se křižují s kamením vyvěřelým, jako jest čedič, diorit a j. I v těchto křižovatkách bývá ůlování na zlato velmi vydatné, a vliv erupтивного kamene v okolní horninu zlatonosnou nebyl zajisté jinačí, nežli pozoruje se ve zlatonosných okrscích jílovských.

Ale zlatonosné žíly nepromikají v Australii jenom silur dolní, leč objevují se i v silurském útvaru svrchním, jinde pak v útvaru prahorním č. archaickém, jakož i ve všech formacích paleozoických, ať již v děvonu nebo třetihorách.

Dle dosavadních zkušeností zlatokopeckých vykazuje spodní australský silur více zlatých žil nežli ostrovy hornosilurské, ale za to jest výtěžek z tuny odklizeného kamene menší. V Balaratě dobývá se z tuny průměrně 12 gramů zlata, v Bendigu skoro 14, v horním siluru východních krajů Viktorijských až 24 gramů.

Dříve nežli dolováním těžilo se zlato v Balaratě rýžováním. Zlatonosné vrstvy braly se hned s povrchu nebo také ze šachet, vyhlubovaných později na mnoho metrů. Drahý kov nacházeli

zlatokopové buď v ryzích chuchvalcích nebo zarostlý ve slepených valounech malých i velkých. Konglomeráty zlatonosné dosahovaly zhusta velikosti balvanů. Zlato samo pronikalo slepenkové křemence jakožto původní horninu matečnou.

Mocnost těchto ryzových vrstev dosahuje na některých místech až jednoho sta metrů. Složení prozrazuje na první pohled, že lože jejich nejsou původní, nýbrž druhotná.

Chuchvalce ryzího zlata vyskytují se v ryzích nejenom jako oblí valounky, ale také jako krušce hranaté. Tvary zakulacené věští, že konaly v říční dlohou cestu, nežli se otloukly a zaokrouhly.

Balaratské ryže byly usazeny již za geologické doby třetího horní. Vrstvy sopečného kamení; jež je prorážejí a tu onde i pokrývají, zřejmě potvrzují, že erupce opakovaly se v Balaratském kraji častěji. Zeměpytci zjistili v jedné zlatonosné ryzí až osm vrstev čedičových, střídajících se s říčními nánosy. *)

Z ryzí takových pocházejí obrovské krušce ryzího zlata, jež proslavily ve světě tak Australii. Nálezy zlatých chuchvalců o váze až sedmdesát kilogramů stoupala těžba tak, že vypadalo na tunu zlaté rudy až metrický cent drahého kovu.

V poslední době snížil se tento výnos ve státě Viktorijském velice. Udává se, že z jedné tuny zlatonosného kamení těží se průměrně jenom 2-3 gramu čistého kovu.

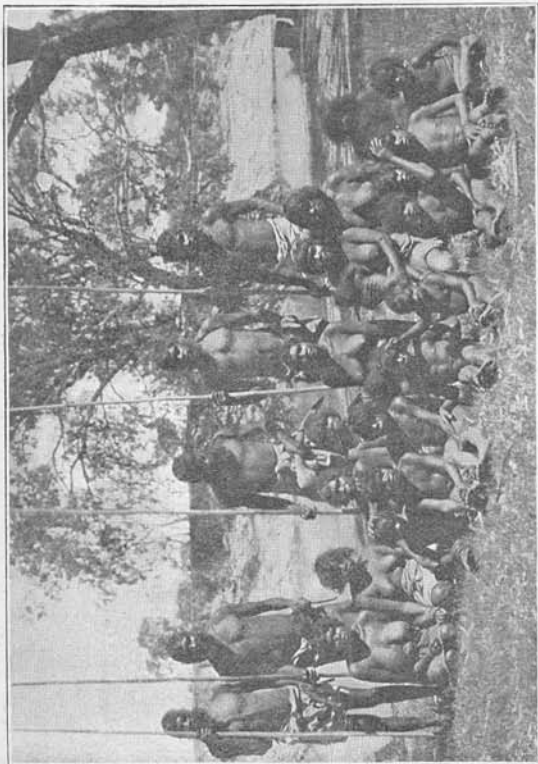
* * *

V okolí Balaratu strmí do výše několik eruptivních kopců. Mnohé jiné leží za naším obzorem. Nejedna z těch hor soptila v dávných časech jako vulkán. Krátery, láva a sklo podávají neklamné svědectví.

Úpatí sopky, zvané B u n i y o n g a vzdálené od Balaratu 12 km, spojeno jest železniční odbočkou. Chlumnaté straně vysokého kopce proměňují se zhusta v tábor četných výletníků. Vlaky dojíždějí tam každou chvíli.

V malé osadě téhož jména založili si občané pěkný park a vyzdobili jeho záhony evropským kvítím.

*) Zlatonosná ložiska zjištěna byla pod eruptivním kamením také v severní Kalifornii a Idaho. Mohutný příkrov lávový, pod nímž se zlatonosné stěrky ukrývají, zaujímá rozlohu na mnoho kilometrů do délky i šířky,

Thupa divokých domorodců
od řeky Murraye.

Na pahrbku postavili si krásnou školu a ověnčili ji košatými cedry a sosnami.

Na rejdišti končila veselá mládež svou hodinu tělocvičnou. Učitel ovládal bujně hochy hravě. Nebyloť jich mnoho, ne více, nežli dvacet.

S mnohými dětmi dal jsem se do řeči, ale žádné se neupejvalo a odpovídalo bez bázně a řízně. Dva hoši se dokonce nabídlí, že mě jako cizince v okolí své osady provedou. A slibu svému dostáli: odložili doma knihy a sešity a pospíchali, aby mě po pěšinách čedičového a lávového kopce provázeli a vše, co o domorodcích z kraje vymizelých věděli, vypravovali. Něco o domorodcích ani na hroznou oblidu, řečenou b u n y i p, jež hrála v pohádkách pověřivých australských divochů asi takovou úlohu, jako zlá saň nebo drak, rdousíc a pořizajíc s chutí zvláště malé děti.

* * *

V Balaratě dostal jsem se také do rukou novinářů a mohl jsem nahlédnouti do zákulisí domácího denníku, jehož jméno *The Ballarat Star*.

„Balaratská hvězda“ vychází již po mnoho roků. Za krátkou dobu bude slaviti jubileum svého padesátiletého trvání. Přehorliví zpravodajové věnovali mi po americkém způsobu dlouhé sloupce svého listu a přinášeli o „vzácném hosti města Balaratu“ údaje, jež mu nepřicházejí na mysl ani ve snách.

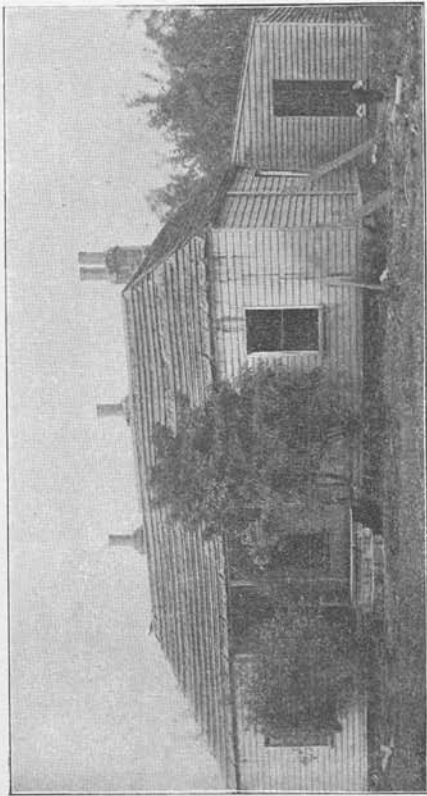
Reklamě porozuměl záhy i tisk australský a provádí v žurnálech pravé divy. Nadpisy reklamových oznámení vymýšlí redakce s překvapujícím vtípem a jest si jista, že stylisace padne každého čtenáře.

Kdo by nečetl, na př. „Papež zemřel. Vlastně ještě nezemřel, ale může umřít, ovšem až za dlouhý čas a u vysokém věku. I bude se pak každý ptáti, proč se viditelná hlava katolické církve dočkalá stáří tak vzácného. Odpověď jest jen jediná: Kdo užívá proslulého syrupu firmy Smith a spol., bude dlouho živ.“

Nebo: „Kostlivec předvédkého netvora, zvaného Ichthyosaurus, byl právě objeven v ledu v mrazivých koncích zlatého území Klondyckého. Pravekého toho obra našel šťastný zlatokop ještě s masem, koží a dlouhými chlupy a pospíchal, aby nevidaný a neslýchaný nález oznámil ostatním soudruhům. Bylo však třeba mužů sto, nežli mohla býti předvédká obluda z ledu vyproštěna. Krutý mráz ztěžoval práci otužilých dělníků tou měrou, že by byly ruce všem omrzly, kdyby nebyli užívali Grayova mýdla, proslulého po všem světě jakožto jediný prostředek proti oznobeninám.“

Vedle reklamy, jež zabezpečuje každému žurnálu v Australii živobytí a trvání, pěstuje každý australský list stránku přednější nad politiku, a tou jest stránka hospodářská.

„Balaratská hvězda“ začíná zpravou meteorologickou a prognosou počasí, potom následují ceny zboží na trzích, zprávy o stavu dobytka, o dražbách na vlnu, zprávy, kdy odjíždějí parolodi do Evropy, kde kdo co prodává, a teprve na konec následují zprávy místní a vylíčení světových i domácích záležitostí politických.

Jak vypadalo první sídlo guvernérovo ve Viktorii.

Tiskárna řečeného denníku byla opatřena několika stroji sázečními mnohem dřive, než tiskárny velikých měst evropských, a práce nemá Balarat Východní a Západní více obyvatelstva než asi 40.000 duší.

* * *

Časopisy australské mají dvoje čtenářstvo. Obyvatelstvo městské čítá denníky, obyvatele venkovští odebírají týdeníky.

Redaktoři týdeníků vyjímají ze svého žurnálu vše, co důležitějšího sběhlo se v celém týdnu, doplní obsah články zábavnými a hospodářskými, provodí je přílohou obrázkovou, at vážnou nebo humoristickou, a časopis tak vypravený rovná se bohatým svým obsahem silné knize.

Australské týdeníky razí si cestu i do nejdlehlějších chýší křovákých, spojených poštou mnohdy jenom jednou za čtrnácte dní. Noviny a dopisy rozváží po opuštěném kraji listonoš na koni a ukládá poštovní zásilky zhusta jenom do otevřené budky na rozcestí postavené. Farmáři dojíždějí pak k opuštěné schránce, nahlížíjí do budky, a každý vybírá si z ní, co mu náleží.

Hospodářské články australských týdeníků zasahují do života farmářů a skvadrů velmi účinně a přínášejí poučení ze všech výzkumných stanic, založených pro povznesení rolnictví, sadářství, vinařství, ovčářství a všech jiných odvětví národohospodářských. Státní hmyzoznalci mají v hospodářské radě důležité slovo, a jejich zprávy o prostředcích proti zhoubným škůdcům procházejí všemi novinami.

Proti drobným čmelům (*Trichoctes*), kteří jakožto cizopasní hmyzové bezkřídlí vrhají se na ovce v úžasném množství, aby jim ožirali vlnu, oznamují noviny nová a nová remedia a doporučují jednou odvary nikotinové, po druhé petrolej s tukem smíšený a j. Pro takové rady mají australští skvatři větší zájem než pro zápletky v Číně a chápejí se jich dychtivě, protože na nich závisí všecko jejich štěstí. Snad mnohý z nich pozbyl jednou již veškerého bravu morem, jež cizopasní čmelové umějí rozšiřovati po všech ohradách, proměňující je v málo dnůch v páchnivé mrchoviště, pokryté padlým dobytkem všeho druhu.

Mnoho pozornosti věnují australské noviny pěstění užitečných rostlin a podávají obšírné zprávy o překvapujících výsledcích, jakých bylo dosaženo v pokusných farmách, zřízovaných na státní účet.

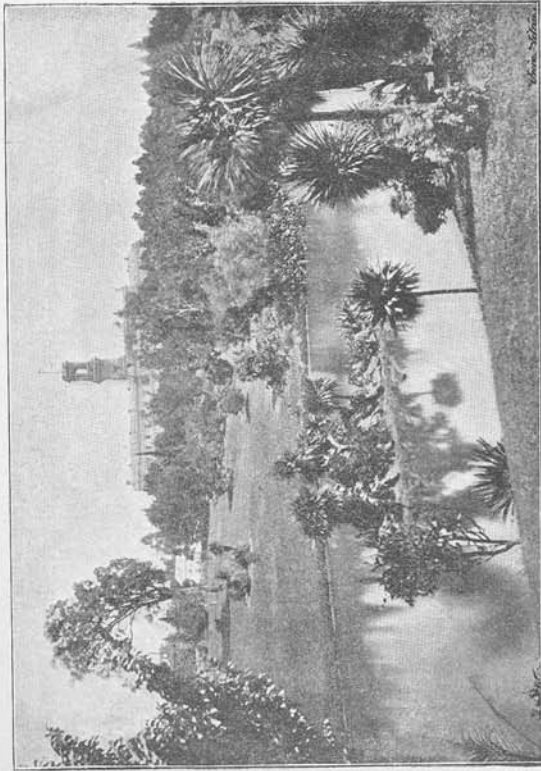
Časté bývají v novinách kapitoly, jež jsou věnovány povznesení včelařství, provozovanému v Australii s velikou horlivostí již od mnoha let.*)

Dobrou nynější rozšířilo se včelaření po Australii úžasnou měrou. Jednotlivci čítají úlu na sta.

Na poetické to zaměstnání v houští blahovičnickovém vzpomíná náš krajan, připomenutý již na stránce 31. a usedlý nyní v odlehle končině jihoafrické, do dneška, an píše ve svém přátelském listě právě mne došlém tato slova: „Na včelaření v půvabném Gippslandě nezapomenu do své smrti. Chvilé ty počítám k nejšťastnějším dnům svého života.“

Vedle stránek hospodářské pěstují australské noviny horlivě záležitosti sportovní, protože nikde na světě nevěnují lidé hrám, závodům a dostihům tolik času jako naši protinožci

*) První roj včel přivezl do Australie kapitán Wallace nebo Wallis r. 1822. Právě včely rodu *Apis Australis* nikdy před tím neměla. Co uvádí se jako »domácí včela« (native bee) ve spisech o Australii, není včela pravá, nýbrž *Trigona carbonaria*, upomínající jen málo na naši včelku.

Guvernérovo sídlo nad botanickou zahradou v Melbourne.

v zemích australských. Australané dávají hrám a závodům přednost před pitkami a učinili koňské dostihy v Melbourne nejslavnějšími na celé zeměkouli. Ostatně má své závodističtější a svůj jockeyclub každé australské hnízdo. Ze sportu toho nevymyká se ani křovák v pustině, byt i měl vážiti cestu k závodističtí několik set kilometrů dlouhou.

Nejrozšířenější denníky australské jsou „Sydney Morning Herald“ jakožto nejstarší na pevnině, potom „Argus“, vycházející v Melbourne. Týdeník posledního listu zove se „Australasian“ a vychází asi v takovém formátě, jako naše „Národní Listy“.

Z 56 stran tohoto týdeníku věnováno jest 10 stran věcem sportovním, 8 stran týdení kronice, 8 stran hospodářství, hornictví, obchodu a průmyslu, 4 strany lokálkám, 3 strany zprávám tržním, 2 strany zabírají články úvodní a zprávy politické, 1 stranu vyplňují kabelgramy, 1 stranu potřebují zpravodajové k oznámení šňatků, 1 strana ponechána jest záležitostem církevním, divadelním, hudebním, uměleckým a literárním (na-

proti 10 stranám sportovním), a 18 stran vyplňují inserty. V anoncích takových nabízejí svých služeb vykladačky karet, frenologové, chiromanti, věštkyně, mastičkáři, čtenáři myšlenek a j.

Velmi rozšířený jest v Australii týdeník Sydneyjský, zvaný „The Bulletin“. Sám nazývá se též „Národním listem australským“. Heslem jeho jest „Australie pro Australany“.

Všech časopisů počítá se v Australii skoro plný 1000 (tedy asi dvakráté tolik, co v Čechách). Mezi těmi jsou 4 časopisy (týdeníky) německé: *) „Australische Zeitung“ (vychází v Adelaide), „Nordaustralische Zeitung“ (v Brisbane), „Queensländer Herald“ (tamže) a „Deutsch-Australische Post“ (v Sydney).

Čtenáři německých listů jsou také někteří Židé, jichž počítá se v celé Australii na 16.000, ale větší díl Židů, byť i z Německa příšlých, jde za svým vlastním prospěchem a přidružuje se raději živlu anglosaského: Z evropského Kohna stává se v Australii Cohen a z Cohena třebas purkmistr Adelaidejský.

Nejvíce Židů žije ve Viktorii a Novém Jižním Walesu.

*

*

*

Z Balaratu do Melbournu počítá se 120 km. Železničních stanic je sice dlouhá řada, ale všechny představují jen skrovně osady. Největší z nich má jenom několik set duší.

V zářezech trati vystupují na den vrstvy spodního siluru (souhlasné s naší etází D). Na mnohých místech derou se k povrchu žíly kamení ohněrodého, zvláště čedič, a provázejí zemyzpytce až do hlavního města státu Viktorijského.

Skály modravé té horniny, známé jakožto *bluestone*, zásobují residenci nad řekou Jarou-Jarou výbornými plotnami na dláždění chodníků.

Úrodné kraje při trati, nazývané jindy jen statinou (*marsh*), osadili farmáři, chovají hojně dobytka a zásobují hlavní město mlékem. Na stanici Bacchus Marsh nakládalo se na sta mléčných baněk se smetanou pro Melbourn. Pro nákladní vlak připraveno tam bylo několik vozů s pískovcem,

*) Australien und die Südssee an der Jahrhundertwende. Kolonialstudien von Moritz Schanz. V Berlíně 1901.

jehož lomy rozšiřují se v okolí Bacchusovy stanice, zvané tak podle někdejšího kapitána, neustále. Poptávka po stavebním tom kamení jest velká zvláště v Melbourně, jenž kromě skal čedičových žádných jiných lomů kamenných na blízkku nemá.

Stanice s restaurací označeny jsou v železničním kurýru jako *refreshment station*. Za pokrm masitý s chlebem a čajem platí se 1 šilink.

Rychlíky mezi Adelaideou a Melbournem jezdí denně toliko jednou. Z toho vyjmuta jest neděle. O neděli vypravují se vlaky jen do blízkého okolí, a všekera služba obmezuje se na míru nejmenší. Toho dne odpočívá i pošta, a zásilky dopravují se teprve až následujícího dne. Poštovní to spojení odpadá i mezi hlavními městy.

Z Adelaidey do Melbournu počítá se železnici 313 km. Za jízdu v 1. třídě platí se 70 sh a ve 2. třídě 45 sh, t. j. 84 K a 54 K.

Přímé dopravě železniční po celé Australii vadí různý rozchod kolejnic. Za jednotného rozchodu byla by možná přímá jízda z Adelaidey do Melbournu, z Melbournu do Sydneye a ze Sydneye do Brisbane a Bundabergu ve Queenslandě, tedy od 35° j. š. až k obratníku kozoroha.

Rozličným rozchodem kolejnic osamocovaly se jednotlivé státy australské k vůli clu a odstraňují znenáhla překážky zúmyslně zavedené teprve zase ve chvíli, kdy se sjednotily ve společný stát federaci.

Rozchod železničních kolejí v Jižní Australii činí 3 stopy 6 palců, místy jen 5 stop 3 palce, ve Viktorii vesměs 5 stop 3 palce, v Novém Jižním Walesu 4 stopy 8 1/2 palce, ve Queenslandě a Západní Australii 3 stopy 6 palců.

Komise, jež radila se poslední dobou o zavedení jednotného rozchodu kolejového, navrhuje pro Australii Jižní, Viktorii a Nový Jižní Wales rozměry 4 stopy 8 1/2 palce.

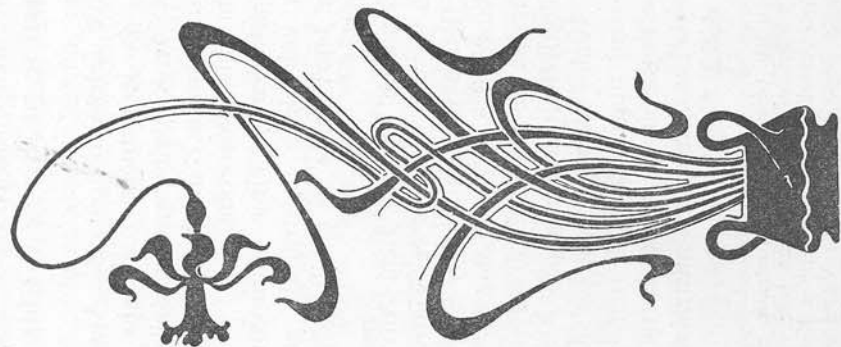
Železniční spojení mezi Australii Jižní a Západní provedeno ještě není, ale dojde na ně zajisté co nejdříve, a bude pak probíhati železnice celou pevninou australskou nejenom na šířku, ale také na délku. *)

*) Náš krajan Ulrich píše o tom z Australie následovně: Ministerstva Australie Jižní a Západní usnesla se na tom, aby zamýšlenou linii železniční inženýři prozkoumali. Trať vedla by z Kalgoorlie do Port Augusta a měla by v délce 1600 až 1900 km. Vyměťování celé trati bylo skončeno již v květnu r. 1902. Za největší překážku při provádění stavby uvádí se nedostatek vody.

Australské železnice jsou až na skrovné výjimky podniky státní.

Ředitel Jihoaustralských drah dostává ročně 32.000 K služného, šéfinženýr 26.000 K, inženýr parostrojů 22.000 K, správce strojiren 14.000 K.

Nejvíce železnic vykazuje Viktorie, ač jest ze všech kontinentálních států australských nejmenší.

V hlavním městě Viktorie.

Příbytek v Melbourně zajistil jsem si již předem telegraficky v Balaratu.

Poplatky za telegram ve Viktorii staveny jsou takto: Za 10 slov 9 penců (90 h), za každé další slovo 1 penny (10 h), v noci za 10 slov 2 šilinky, za každé další slovo 3 d, po půlnoci za 10 slov 3 šilinky, v neděli z rána 2, později 3 šilinky. Sazby pro zprávy časopisecké jsou valně nižší. Slova adresní se ne počítají.

Odpověď z Menziesova hotelu, počítaného mezi nejlepší na celé zeměkouli, zněla: „Pokoj na zítřek uchystán.“

Několik dní před tím nebyla prázdna ani jedna komnata, a dopisy, posílané mi do Adelaidy od známých, oznamovaly: „Ještě nepřijíždějte! Byty všechny obsazeny.“

Světoznámé dostihy (r a c e s) přivábily do Melbournu tolik hostů z kolonií i ze zámořských krajů, že příchozí neměli v noci kam hlavu položit.

Pověstná cena Melbournská o výši čtvrt milionu korun vábí té doby do hlavního města Viktorie jezdců z celého světa, zámořské lodi přivázejí jokeye i hazardní hráče ze všech zemí, a závodistiše nad řekou Jarou-Jarou předstihuje nejen jezdecké meetingy Epsomské a památný Derby-day na půdě Waleské v Evropě, ale překonává také všechny hipodromy časů klasických.

Kupec Lester a šerif Amboyn jistě se nenadáli, že místo tří stříbrných zvonců, které ustanovili r. 1610 po prvé jako odměnu vítězi o dostizích v Leicesteru, bude udíletí se jednou cenou statisícová.

Ceny v hotelích za světových dostihů Melbournských sice stoupají, ale jenom nepatrně. V nejpřednějších hostincích žádá se za obvyčejný pokoj s veškerým opatřením (vyjímaje nápoje líhové) 15 šilinků, v obvyčejný čas 12 sh, tedy asi 18 K a 14 K.

Opatříme-li se malou průvodní knihou*) z nakladatelství Mc Carronova nebo malým plánem Ramsayovým, budeme se pohybovat po Melbourně ve chvíli jako doma. Zbloudití ani nemůžeme. Ulice pravidelně nalinované ulehčují orientaci, a vozy kabelové tramvaje dopravují poutníka za 2 až 4 pence na nejzazší hranici rozlehlé obce, honosící se, že přísluší jí v populaci veleměst Britské říše sedmé místo: Londýn, Kalkuta, Bombej, Glasgow, Liverpool, Manchester, Melbourn.

Koupíme-li si celý blok lístků, obdržíme jich za 1 šilink 8. Kromě tramu rozvázejí obecnostvo po některých částech města také omnibusy, nazývané v Australii po americkém zptůsobu prostě b u s.

Doprava kabelová slove krátce tram a tramové vozy k á r y (cars).

Vozy zastavují nejenom na stanicích hlavních, ale také v místě, kde chce pasažér vystoupiti.

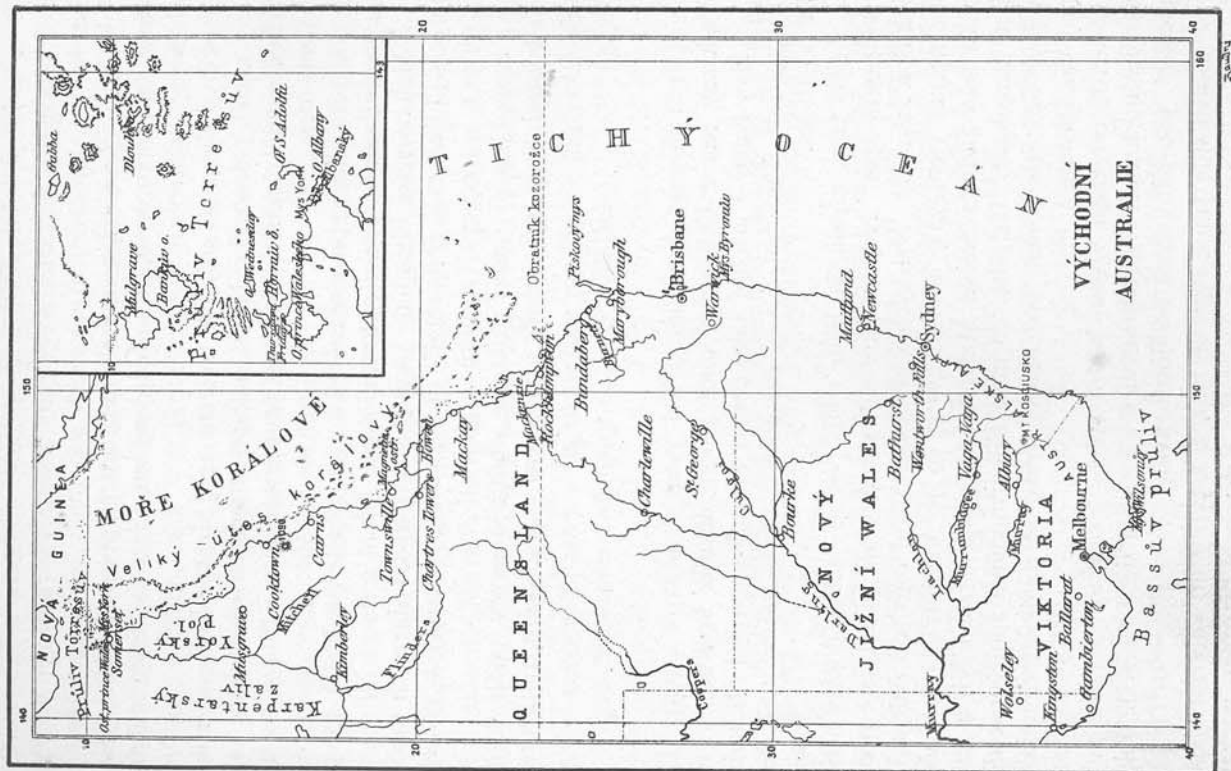
Zproptině se konduktérům nedává. Konduktéři také hosta nevtají, a slova „Má účta! Služebník! Poroučím se! Ruku líbám!“ nikdy se neozývají.

Tramvajové podniky v Melbourně jsou majetkem soukromé společnosti, tram v Sydneyi jest podnikem státním.

Vlastní město (City) čítá v jednom souběžném směru 9 ulic. Kolmo protíná je 12 ulic. Jedna zove se Spencrova, jiná Královna, Eliščina, Russellova, Výstavní, Flindersova, Collinsova, Bourkeova, Latrobeova, Franklinova a j.

Tepnami životního ruchu městského jsou v Melbourně ulice Collinsova a Bourkova.

Třída Collinsova připomínala mi za večerních procházek, zvláště v sobotu, naše Příkopy, a nápis „Vienna Coffee“, t. j. Vídeňská kavárna, s výborným pečivem, připravovaným za

*) The Melbourne Guide Book. Cena 1 šil.

vrchního vedení našeho krajana pana Habersbergra, uváděl mě v duchu do zlaté Prahy.

Vídeňskou kavárnu navštěvuje skoro výhradně společnost damská. O odpoledních nákupech sobotních nebývá tam hnutí. Cukrářské výrobky nechutnaly prý australským kráskám ještě nikdy tak, jako nyní, kdy bylo svěřeno vrchní řízení rukám mladého Čecha.

Střediskem proměnady večerní jest široký chodník, založený podél palácového bloku, jak jest zobrazen na stránce 38. Zářivé světlo elektrických lamp proměňuje tam i tmavé večery v jasný den.

V téže ulici vypíná se městská radnice (Town Hall) s dvo-
ranou, jež může v sebe pojati až 4000 lidí.

Melbournské ulice byly pojmenovány ke cti slavných moře-
plavců (Flinders), cestovatelů (La Trobe), vojenských velitelů
(Collins), guvernérů (Bourke) a j.

Samo hlavní město Viktorie obdrželo název podle lorda
Melbourn, jenž byl té doby premierem v anglickém ministeriu.

* * *

Na rakouský konsulát přišel jsem v pravou chvíli. Do
úřadovny jest z Collinsovy ulice jenom několik kroků.

Pan Karel Pinschof jako čestný konsul a majitel obchodní
firmy Pfaff, Pinschof a Co. zastupoval tehdy zájmy naší říše
již po 16 let.

„Již jsem myslil, že bude třeba poslati všechny dopisy a ba-
líky novin zpět. Nepřicházíte sice dlouho, ale přišel jste přece
jako na zavolání. Byl bych vám telegrafoval hned do Adelaide,
ale neznal jsem vaší adresy. Víte, co je nového? Dnes večer
dává se v radnici Stabat Mater od Dvořáka. Jste Čech a tedy
jistě muzikant. Uslýšíte, co naše Filharmonická společnost do-
vede. Teď jen honem pro lístek! Snad se mi poštějí nějaký
pro vás dostati.“

Koncert začal v osm hodin večer. Program čtvrtého sub-
skříbního koncertu předpisoval evening dress, t. j. oblek
plesový, pro pány frak a bílou kravatu.

Sotva kde jinde nosí se frak a lakýrky do večerních spo-
lečností tak často jako v Australii. Kdo chceš přijímati pozvání
k večeri, nevydávej se k australským protinožčům bez saloního

obleku francouzského a přečti si pozorně, co radí aspoň malý
slovníček o zemi a lidech v Anglii. *)

Jméno skladatelovo bylo vytištěno na programech docela
správně.

Obecenstva přišlo do dvorany městské radnice tolik, že ani
jedno místo nezůstalo neobsazeno. Ale jako ve všech koncertech
australských, tak i o produkci Filharmonické jednoty Mel-
bournské (Melbourne Philharmonic Society) záležela společnost v hledišti skoro výhradně z dam.

Také v orkestru tvořily dámy většinu. Part houslový byl
skoro výhradně v jejich rukou.

Všecky umělkyně přišly v bílém úboru a celý sbor hudeb-
níků i pěvců klidil za své výkony bouřlivou pochvalu.

Téhož večera rozezvučely se také proslulé varhany mel-
bournské, počítané mezi největší na světě a osazené 4373 pí-
šťalami. Mané vybavovaly se mně vzpomínky na dávnou ná-
vštěvu v Křišťálovém paláci nad Temží (varhany o 4568 pí-
šťalách), na pobyt v hlavním chrámu Haarlemském (varhany
o 5000 píšťalách) a na okamžiky prožité ve svatyni Sulpiceově
nad Sekvanou (varhany o 7000 píšťalách).

* * *

Odbornému vzdělání hudebnímu věnuje se v Melbourně
na sta dívek, a universitní konservatoř může vyhověti přihlá-
šeným kandidátkám jenom stěží.

Hudební fakulta při Melbournské universitě, jejíž nej-
vyšším představeným (visitatorem) jest sám guvernér státu
Viktorijského, vzala svůj původ z bohatého nadání Ormondova
r. 1895 a slove The University Conservatorium
of Music, Melbourne University.

Na památku zakladatele slove universitní stolice hudební
Ormond Chair of Music. Dle zakládací listiny jest
Ormond Professor of Music zároveň ředitelem kon-
servatoře a požívá ročního důchodu 25.000 K. Za mé návštěvy
byl jím profesor G. L. Marshall-Hall, nadšený obdivovatel
Wagnerův a ctitel Dvořáktův.

*) Nothwörterbuch der englischen Sprache für Reise, Lektüre und
Konversation. Teil III.: Sachwörterbuch. Von Carl Naubert. V Berlíně.

Školní rok hudební konservatoře má 4 běhy. Školné za každé čtvrtletí činí 4 guineje, t. j. 176 korun.

Hodnosti udílené touto fakultou jsou Bachelor of Music (zkráceně Mus. B. a c.) nebo Doctor of Music (zkráceně Mus. D. o c.).

Konsul Pinshof byl tehdy s konservatoři jako srostlý, a jeho dům hostil v koncertním sále nejen všechny umělce z fa- kulty hudební, ale také přední pěvce a pěvkyně Musgrovovy vlašské opery, jež po několikaleté přestávce přibyla z Evropy opět k pohostinským hrám na půdu australskou do Melbourne a Sydneye a potom opět do hlavního města nad řekou Jarou Jarou.

Paní našeho hostitele, někdejší chovanka Vídeňské kon- servatoře, rozená Wiedermannová,*) nemohla se rozloučiti s uměleckým povoláním ani v novém domově australském, ujala se vyučování opernímu zpěvu na univerzitní konservatoři v Mel- bourně s velikou horlivostí a vychovává do dneška řady na- dějných žáků, obdařených zhusta výzácny mi fondy hlaso- vými.**)

Za pobytu kočovné vlašské opery v Melbourne podobaly se improvizované koncerty ve dvoraně konsuluva letohrádku ve Kewu hudebním festivalům.

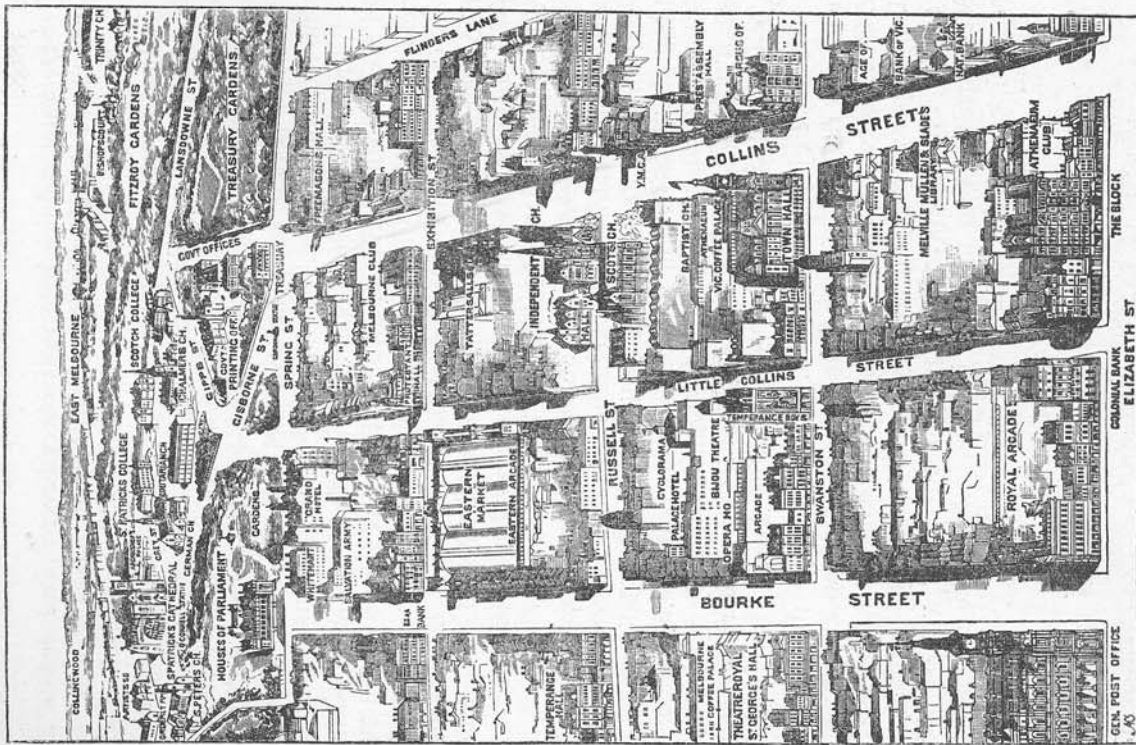
Telefonická pozvání burcovala mě zhusta i v noci z lůžka a zněla imperativně: „Očekávám vás zítra opět na jisto k obědu. Odpoledne Wagner, Čajkovský, Bach, Dvořák, Bizet, Beetho- ven, Thomas.“

Toho dne hrálo, zpívalo a hodovalo se do rána. Umělkyně a umělci různých národů světa snaželi se svorně pod jednou střechou: Vlaši, Francouzi, Rusové, Němci, Angličané, pánové Saldi, Arens, Scharf, Marshall-Hall, dámy Slapovská, Lorrai- nová, Samuelsová, Jenkinsonová, Hendersenová, Rogersová, Rawsonová, Pinshofová, Billingsová a j.

Brzy na to vyslechl jsem 268. hudební produkci, již pořá- dala jednota zvaná „Melbourne Liedertafel“.

*) Viz zprávu o ní ve spise, jež napsala proslulá zpěvačka Mar- chesiová (roz. Graumannová): Marchesi and Music by Mathilde Marchesi. V Londýně 1897.

** Mezi australskými pěvkyněmi proslula v uměleckém světě zvláště Nellie Mitchellová, nazývaná podle svého rodného místa nad řekou Jarou-Jarou obyčejně jenom Melba.

Nejživější ulice v Melbourne.

Jméno hudebního spolku zní sice po německu, ale z němečty nezbylo než pouhé jméno. Počátek jednoty spadá do let 1868.

Dvorana radnice byla opět obecenstvem přeplněna, a nádherné úbory damské šustily samým hedbávem.

Poznámka na programu hlásala: jen plesový oblek.

Profesor Marshall-Hall, ujímaje se taktovky, aby řídil Bachovu mši, uvítán byl u pultu hlučněji než kdykoli jindy. Nesshody v kuratoriu Melbournské konservatoře přiměly svobodomyšlného Marshalla-Halla, že se ze svého místa poděkoval, a bouřlivý potlesk posluchačstva zněl jakožto protest proti jednaní řečeného výboru.

Projevy toho druhu opakovaly se několik dní na to poznavu při závěrečných výstupech divadelních, jimiž žactvo operní školy mělo podati dítkazy o své umělecké dospělosti.

Ovace prokazované řediteli konservatoře a učitelce operního zpěvu nebraly konce a neutuchly dříve, dokud oba oslavenci nerozloučili se vřelými řečmi s obecenstvem vyprodaného divadla, zvaného „Her Majesty's Theatre“.

Sporné záležitosti prof. Marshall-Halla s universitním výborem konservatoře vedly konečně k tomu, že vznikla konservatoř druhá. Věrní přátelé ředitele bývalého dali výhost hudební škole universitní a zřídili si konservatoř soukromou.

Ještě za mého pobytu v Melbourně přinašely noviny podobiznu a životopis nově zvoleného profesora Ormondovy stolice, a tím jest nyní Franklin Peterson, Mus. Bac.

Po veřejných koncertech, pořádaných ve dvoraně Melbournské radnice, vítá starosta veleobce se svou chotí vybrané vzácné hosty v salonech své úřadovny a hostí u sebe pozvané dámy a pány chutnými zákusky a pravým mokem proslulé francouzské Champagne. Panu purkmistrovi, jež volí si občané Melbournští toliko na dobu jednoho roku, děkuji tu za jeho pozvání k večerním hodům veřejně.

*

*

Ve službách hudební musy přišla na půdu australského světa také naše krajanka Gabriela Roubalová, a Viktorie jest druhým domovem jejím již od mnoha let. I pospíchal jsem, abych její bydlíště v předměstí veleobce Melbournské vy-

hledal a pozdravení od jejího bratra jí vyřídil. Adresa zněla: Mrs. Gabriella Steffani Boena. South Yarra. Clermont Street 10. Tedy po česku: Pí. Gabriela Steffanová Česka.

Příbytek naší krajanky našel jsem brzy. Nápis na zelené brance, vedoucí malou zahrádkou do útulného domečku, usnadnil mi hledání a ptaní: Steffani Boena.

V saloně zvučel klavír a zněla arie věčně krásného veledíla Gounodova, když jsem přebročil práh krajančina domu.

„Již jsem se v duchu na vás hněvala, že na mne zapomenáte. Vím dobře, že jste v Melbourně již několik dní. Ale teď jsem již smířena. Jen když jste přišel. Ani nevíte, jak jste mě potěšil. Po dlouhé době budu mluvit zase česky. Odpusťte, chybím-li někde. Musíte mi vypravovat o domově hodně dlouho a hodně často, nejenom dnes, ale zítra, pozítří, popozítří. Již tak dávno neslyšela jsem hovořiti česky. Zpívám si české písně, jen abych česky nezapomněla. A teď vypravujte o Radnicích, o Nížboru nad Beroučkou, o Praze, o Čechách! Zapějí vám za to, co jen budete chtít, abyste věděl a slyšel, že ještě zpívati umím. Božínku, ani nevěřím svým očím, že přicházíte od bratra, z drahých Čech! Pochybují, že uvidím Čechy ještě jednou. Tedy prosím, posadte se! Za takové návštěvy končím ráda hudební hodinu se svou žačkou a budu Vás poslouchati jako pohádku. Jen čím bych Vás mohla utíti? Snad skleničkou piva. Dám přiměsti pivo Fostrovo, jehož jméno proslavil tu český sládek Peška. Škoda, že se odtud již vystěhoval! Mluvívali jsme spolu česky a jenom česky. Ale nyní je po všem.“

Mluvívali jsme dlouho, a ze tváří líbezné Česky vyhlížela nelíčená radost, uslechtilá mysl a vzácná dobrota srdce. Oči plály naší Boemě rozkoší, když přijeli jsme vlasti na zdar.

Pěvecké umění zaválo Gabrielu Roubalovou do dalekých končin světa. Lahodný její hlas budil u mnohých pozornost již tehdy, když jako děvčátko zpívala na kůru. Rodištěm jejím jsou Radnice (* 1843) u Rokycan.

Když pak její otec opustil jako sládek své působíště a přestěhoval se do Nové Huti, upozornil Nížborský správce duchovní, vlastenecký Karel Hyna, na krásný hlas malé Gabriely a přiměl jejího otce, rovněž může velice hudby milovného, aby se mladé pěvkyni dostalo vzdělání uměleckého.

I stal se jejím učitelem Pivoda, jenž v letech šedesátých hudební školu právě založil a uznanou metodu školy italské s velikým zdarem u svých chovanců pěstoval.

Úspěchy, jichž si nadějná pěvkyně Roubalová vydobyla na jevišti Prozatímního divadla v úloze Eleonory, potom v Agaté, Normě a j., byly zároveň úspěchem školy mistrovny.

Další studia pěvecká konala Roubalová na konservatoři Milánské, kde právě působil slavný Rossi, vystoupila po dvou letech na jevištích italských, přijavši umělecké jméno „La Boema“, a nastoupila potom pěveckou pout také do Španělska a Ruska.

Roku 1870 uvítala slavenou umělkyni zase Praha, a nedlouho na to slavila „La Boema“ triumfy v Manile na ostrově Luzoně, později v Batavíi na ostrově Javě a na konec v Sydney. Když pak stala se manželkou Rafaela Steffaniho, jenž vedl výpravu italské opery do zámožných krajů indických a australských, přesídlila se r. 1881 do Melbourneu. Světová výstava tam pořádaná poskytla jí příležitost, aby ukázala přednosti svého umění ve velikolepých festivalech hudebních. Jako vřelá vlastenka zvolila si při koncertu, jímž bylo zahájeno otevření světové výstavy, několik písní českých od Pivody a zapěla na konec také „Kde domov můj“.

Po tříletém pobytu v Melbourne vydala se Roubalová opět na uměleckou cestu, plavila se do Ameriky, vystoupila za velkého úspěchu v New Yorku, navštívila rodný kraj a objevila se za nadšeného jásotu na jevišti Národního divadla v „Afričance“ a „Maškarním plesu“.

Z Prahy vedla naši krajanku cesta do Itálie, aby spatřila také rodné kraje svého manžela, a brzy potom odplavila se zase do Melbourneu, účinkujíc rok co rok v koncertech a oratoriích.

Počátkem roku 1901 povolána byla Roubalová na univerzitní konservatoř Melbourne a svěšen jí hlavní úkol operní školy. V prospektu, jež konservatoř vydává, čteme opět její přijaté jméno umělecké Madame Gabriella Boema.

* * *

Melbourne hostí všeho všudy jen několik Čechů. Naši krajané ve Viktorii usedli ani o sobě nevědí, a dle mých zkušeností ani sebe navzájem nevyhledávají. Čelnějšího místa, jako zaujímal někdejší sládek Peška v Melbourne, teď nikdo z českých řemeslníků nezastává.

Výborné pivo, jež vařil český sládek Fostrovi, majiteli tamějšího pivovaru, podrželo svou chvalnou pověst doposud, ale ta jde na vrub samého držitele závodu. Peškovo pivo, vařené po českém způsobu, nabylo po celém hlavním městě nejlepší pověsti velmi záhy a opanovalo trh. Nicméně jsou i domácí piva australská poměrně drahá, a vysoké ceny jejich dovolují, že se přiváží mnoho druhů piv do daleké Austrálie také z Německa.

Jako v ostatních státech australských tak i ve Viktorii rozhoduje o ceně výrobků dělnictvo, jsouc důležitějším činitelem nežli sám mistr a majitel závodu.

Vysoká mzda, stanovená australským dělnictvem a povtřená sbory zákonodárny, jest lákadlem pro mnohého Evropana.

Zprávy, jež jsem uveřejnil v této knize již v kapitolách dřívějších, svedly i mnoho českého čtenáře, že zatonul po blahobytu australském a již již strojil se na cestu k profinožcům.

Jiní jednali rozvázněji a vyptávali se na bližší podrobnosti australských živností. Jeden z nich viděl již ve své přísti australské domovně eldorado svých snů a slibně pole své pivovarské dovednosti.

Pokládám za svou povinnost upozorniti zde na ukvapené jednání těch, kteří nepřipraveni chtěli by jíti za štěstím do Austrálie, založiti si tam blaženější budoucnost a vydobýti si spokojenější postavení společenské. Uvádím zde vlastní slova českého vystěhoválce, již dávno v Australii usazeného :

„Zamýšlete vystěhovati se do Austrálie a věnovati se s celou duší pivovarství. Krok Váš jest na pohled velmi snadný, a opora malého kapitálu, jímž vládnete, zajisté vydatná pro vystěhoválce. Ale rozvažte vše dobře, nežli se k činu odhodláte. Mohlo by se státi, že byste se notně zklamal a že byste neděkoval ani mně, ani spisovateli díla „K profinožcům“. Rozvažte, že opouštíte vlast, opouštíte zároveň všechny přátele, ubíráte se do nového podnebí, vstupujete do nového života společenského, přijímáte cizí mrav, slyšíte cizí řeč, Vám snad zcela neznámou,

bank přivodil zkázu přečetných spekulantů, kteří chtějce koupí pozemků přes noc zbohatnouti, přišli také pojednou na mizinu.

Ještě do dneška stojí v samém City nejjeden dřevěný domek bude podobný, jinde pak ještě prázdné místo stavební jako výstražné znamení Melbournského poprasku.

Ale pohled na vířivý život, jaký vládne v ulicích, zatlačuje v cizině každou vzpomínku na neblahou minulost, a v očích jeho jeví se Melbourn jako nejpřednější emporium celé australské pevniny. Ze třinácti chatrčí, jež se při tamější řece Jare-Jare r. 1836 rozkládaly, vyrostlo po způsobu amerického veleměsto s půlmilionem obyvatelů. V každém záhybu hlavního města viděl jsem spíše ráz života severoamerického nežli anglického. Architektura velikolepých budov ke mrakům se pnoucích, imponantní paláce bank, pojišťoven, klubů, hotelů, muzeí, knihoven, vše vybavovalo ve mně vzpomínky na záračné divy světa Kolumbova. Prospekt dlouhé třídy Bourkeovy uzavírá monumentální stavba parlamentu, po levici vypíná se do výsoka věž mohutného paláce poštovního, v sousední ulici Collinsové seřadily se blízko radnice přední domy obchodní a umělecké, a vyrostly podivuhodné hotely, známé v Australii jakožto Coffee Palaces, t. j. doslovně kávové paláce, hostince rázu temperenciářského, v nichž lze najímati také toliko pokoje beze stravy. Grand hotel je z kávových paláců melbournských asi největší, ale hotel Menziesův pro znamenitou kuchyni nejproslulejší.

Některé paláce vybudovali stavitelé z leštěných kvádrů žulových, proniklých tu onde zrnky ryzího zlata, jiné budovy postavili z modravého čediče, ale většínu staveb provedli z cihel nebo ze železa, dříví a zinkového plechu.

Domy předměstské jsou zhusta jenom stavení rodinná a vroubená často sadem a květinami. Nejedna ulice představuje dvojitou řadu letohrádků, zahrad a parků.

Předměstské části Melbournu slovou: Carlton, Fitzroy, Collingwood, Richmond, Kew, Hawthorn, South Melbourne, Port Melbourne, South Yarra, Prahan, Toorak, Windsor, St. Kilda.

Do některého předměstí počítá se od hlavní pošty až 5 km.

Křivolaká řeka Jara-Jara (angl. Yarra) dělí metropoli na dvě nerovné části, na severní a jižní.

a uvykáte jinému myšlení a konání. U nás v Australii jest v pravdě obrácený svět. I zde zastanete samé Evropany, ale život jejich není dosavadnímu životu Vašemu ani za mák podoben. Jedním krokem musíte se státi mužem australským a musíte oceňovati dělníka ne podle míry evropské, ale podle míry zdejší, stanovené samým zákonem. A zákon o práci nediktují zde mistři a továrníci, ale dělnická liga. Dobrý sládek má tu sice dobré vyhlídky, ale také pivovarství spočívá zde na jiných základech obchodní manipulace."

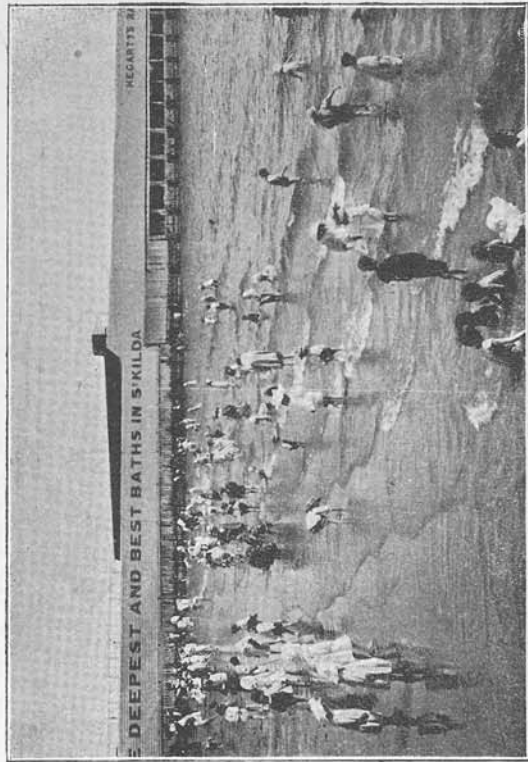
Pan Habersberger může býti se svým osudem na australské půdě zcela spokojen. Před tím lopotil se ve své vlasti od rána do noci, otevíral krám časné z rána, zavíral obchod svého chlebodáře v pozdní hodině noční a čekal a čekal, kdyby snad ještě někdo přišel za dva krejčary pro cukroví. Za všecko své namáhání bral týdne mzdu, podobnou spíše almůžně. Nyní jako mladík dvacítipětiletý zaměstnán jest v melbournském závodě od devíti hodin z rána do páté hodiny odpolední a má kromě celého zaopatření ještě několik tisíc korun roční mzdy. Po páté hodině vyjíždí si po australském zvyku se svým koníkem a kočárkem na procházku. Na svá krušná léta, prožítá v samé lopotě a v samém nedostatku, vzpomíná s bolestí. Obraz chudoby, jaký se mu jevil v celém okolí jeho domova, má ještě jasné před očima, a proto prý neopustí Australii již nikdy.

Své štěstí zkoušel kdysi ve státě Viktorijském také J. Szalatnay a ujímal se horlivě pěstění cukrové řepy v okolí Saleském, východně od Melbournu. Výmluvnými slovy přesvědčoval každého o výhodách mnohoslibného podniku, zakládaného poprvé na půdě australské, uváděl za doklad výnosné cukrovary české a získal pro svůj záměr mnoho podílníků. Ale vysoké mzdy dělníků australských překazily všechny nerozvážené plány, a nový podnik vzal za své v krátkém čase. Zklamání podílníci nezapomenou prý na zakladatele australského řepářství do své nejdelší smrti.

*

*

Z finanční pohromy, jaká dostavila se po závatných spekulacích v letech 1893, hlavní město již se sice zotavilo, ale majitelé mnohých padlých firem nevzpamatovali se ze své rány doposud a živoří někde jako vystěhovalci. Pád sedmi velikých

Mořské lázně u Melbourneu.

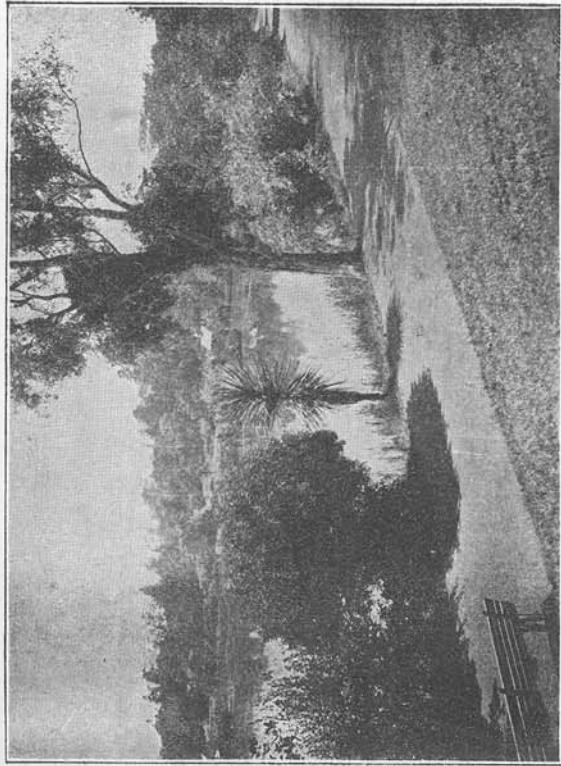
Umělým vyhloubením stala se řeka Jara přístupnou i zámořským korábům, a parolodi mohou přijížděti až do samotného města. Jenom parníky o ponoru více než 4 metry musí kotvit v mořském zálivu, zvaném Hobson's Bay.

Pobřeží této zátoky oživeno jest za letních měsíců tisíci výletníky. Železnice, kabelová tram a omnibusy svázejí v odpoledních hodinách davy městského lidu do četných mořských lázní, založených buď jen pro dámy nebo pro obě pohlaví.

V odpoledních hodinách plní se lidem také veřejné sady, a těch má Melbourne několik: Studley, Richmond, Albert, Fawkner, Princes, Royal park a j.

Sad botanický překonává svou malebnou polohou všechny ostatní. Uprostřed nádherné té zahrady vypíná se palác guvernérův. Jak hrdá to stavba naproti domečku, v němž přebýval první správce zemský. Podoba prvního toho sídla guvernérova zachovala se doposud a zobrazena jest na stránce 373.

Jsou ještě pamětníci, kteří mají celou minulost metropole Melbourne v živé myšlce. Viděli, když místo paláců stály při

V botanické zahradě v Melbourne.

řece Jaře-Jaře jenom stany, a když místo Evropanů drželi kraj jenom nazí domorodci.

Britská loď „Nelson“ r. 1802 jen o tamější záliv mořský zavádila. Také od kolonisace kraje skrze vyhnance v letech 1826 bylo brzy opuštěno. Teprve prostý přistěhovalec jménem John Batman z Tasmanie učinil r. 1835 lepší počátek k osídlení kraje při Jaře-Jaře a dělí se o zásluhu s jakýmsi Fawknerem, jenž téhož roku a téchže břehů se doplaval a při řece stany postavil. Čítala pak celá osada všeho vstupy 14 kolonistů. Ale noví přistěhovanci přicházeli každý měsíc, a nežli minulo několik neděl, vycházel v nové obci již časopis, a od r. 1836 zove se obec již Melbournem.

*

*

O málo let později, když Melbourne měl obyvatelů již na tisíce, přišel do hlavního města Viktorie přírodopyslec Ferdinand Müller a vykouzčil na pahorcích při řece Jaře-Jaře

botanickou zahradu proslulého jména. Jeho vědomosti přírodovědecké dopomohly mu již jako mladému lékárníku k pěknému postavení v Australii Jižní, a výzkumné cesty po pevnině vykonané vynesly mu brzy místo státního botanika v kolonii Viktorijské a později ještě čestnější místo ředitele botanické zahrady Melbournské.

Nové a před tím jen málo povědomé nebo ještě zcela neznámé formy australských rostlin naskytaly se bystřernu přírodopysci Müllerovi na jeho cestách v Australských Alpách téměř denně, a zásoby sušených bylin, posílaných do jeho pracovny ze všech koutů australských zemí, rozhojňovaly vědomosti učeného badatele tou měrou, že mohl za svého pobytu v Australii určití a pojmenovati více než 2000 druhů rostlin. Z některých kandidátů farmacie, jenž z příčin zdravotních opustil své rodné místo v Rostokách a potomní domov v Kielu, doufaje ve vyléčení v teplejším podnebí australském, stal se v krátké době nejlepší znalec tamější flory.

Leč Müller nepřestával jen na tom, aby rostliny určoval a vědeckými názvy opatroval, ale věnoval také všechnu pozornost k aklimataci rostlin australských v jiných zemích. Jemu přísluší zásluha, že blahovičníky zdomácněly tak záhy v močálovitých krajinách Středozemního moře a učinily malarickou půdu zdravější.

Botanická zahrada Melbournská upomíná ještě každým krokem na svého zakladatele. Mnohá místa její zdají se býti kusem tropické země jako s nebe tam spadlé, neboť celá její skupina vegetační jest jenom samá palma a liána horkých pásem. Müller kázal přenést do botanického sadu, jeho péči svěřenému, reprezentanty říše Flořiny i z Austrálie nejteplejší, a pokus jeho zdařil se tak, že květena tropického Queenslandu prospívá na nejzazším jihu australském i pod širým nebem co nejlépe.

Na jednom místě vykouzlila fantazie přírodopysťtvova skutečný prales australský: Poutník vstupuje do tajemné hustiny úzkou stezkou, přechročuje pahýly a kameny padlých velikánů lesních, tápá ve stínu košatých pálem, zachycuje se obrovských balvanů, omšných zeleným hávem drobného bylinstva, slyší hrčeti pramenky, vidí skály ovinuté liánami, spatřuje nad hlavou pestrobarevné květy orchidejové, podobné motýlům, čmelákům a pavoukům, a pohledem na vysoké a mohutné kmeny kapra-

dové, vyzdobené na svém vrcholku korunou smaragdových vějířů a poseté dolejší draperiemi listů již opadávajících, připomíná si těch dávných dob geologických, kdy snad i v naší vlasti kypěl životem pralesy kapradinové, ukládaly svá těla do kůry zemské a tvořily z mumií svých bytostí vrstvy kamenouhelné.

Jinde seskupil ředitel botanického sadu rázovitou vegetaci Nového Zélandu, Nového Jižního Walesu, ostrova Norfolckého a jiných okrsků geografických.

Příznivé podnebí Viktorie dovoluje, že je i rostlinstvo krajů horkých snáší v botanické zahradě Melbournské uspokojivě. Ba vysoké teploty, jaké se tam zhusta dostávají, překonávají i maximální teplotury krajů rovníkových, vykazující za palčivého léta mnohdy až 42° C ve stínu. Pod bod mrazu rtuť tam neklesává.

Po Müllerovi ujal se řízení botanické zahrady W. R. Guilfoyle.*)

Botanické museum se zahradou souvisejí jakož i Národní herbář spravuje milý pan J. Luehmann.

* * *

V blízkosti Müllerově pracoval svého času také Jiří Neumayer, nyní proslulý zeměvědec. Také on opustil záhy Německo a vystudoval na vysokých školách mnichovských přírodní vědy a matematiku, potom plavectví na nautické škole v Hamburku, oddal se službě námořské a konal mnohé plavby ve vodách australských a jihoamerických. V Melbourně usadil se Neumayer jakožto ředitel geofyzikální observatoře a spravoval ji od r. 1857 do 1864. Svým pozorováním a cestami po australském nitrozemí, jakož potomními výpravami do polárních krajů, nabyl Neumayer brzy důvěry u vědeckých pracovníků a ujal se ředitelství námořské stanice v Hamburku, učiniv z ústavu toho věhlasný institut, řešící směřodatné cíle meteorologické, hydrografické, nautické a magnetické.

Ký div, že němečtí kolonisté australské honosí se rádi zásluhami velikých svých rodáků, jako jsou Müller a Neumayer.

* * *

*) Soupis rostlin pěstovaných v Melbournské zahradě botanické vydal řed. Guilfoyle r. 1883: Catalogue of the Plants under Cultivation in the Melbourne Botanic Gardens. V Melbourně.

Návštěva státního hmyzoznalce pana Karla Frenche, do jehož rukou dostává se z Viktorie všechna šestimohá drobotina hospodářství škodlivá k posouzení, rozšířila můj skrovný obzor po australské entomologii velice. Pan French náleží k těm dávným a řídkým sběratelům, kteří již v prvních dobách obraceli všechnu pozornost k podivuhodným formám australských brouků a motýlů, zakládající cenné sbírky a seznamující entomology evropské novými rody a druhy. Tehdy jen prý se australské pralesy skvostným hmyzem hemžily, a horlivý sběratel vracel se vždycky z vycházky s bohatou kořistí entomologickou. Nyní ty zlaté časy již v okolí Melbourne přestaly. S požáry lesními vzala za své také celá říše hmyzí, a australské formy dochovaly se jen tam, kam kultura lidská ještě nepronikla. Z té příčiny některé druhy australských brouků již se na trhu přírodovědeckém ani neobjevují, nebo dostávají se do Evropy velmi zřídka.

Tím větší bylo moje potěšení, mohl-li jsem si ze zásob soukromých sbírek Frenchových vypíchat zástupce australského hmyzu nejpřednější a nejvzácnější a odeslati je spolehlivou poštou našich protinožců do vlasti. Rodiny zlatohlávků, roháčů, krasců a tesaříků budily svým tvarem i koloritem veliký zájem entomologů již v dobách dřívějších a těši se jejich sběratelské lásce doposud.

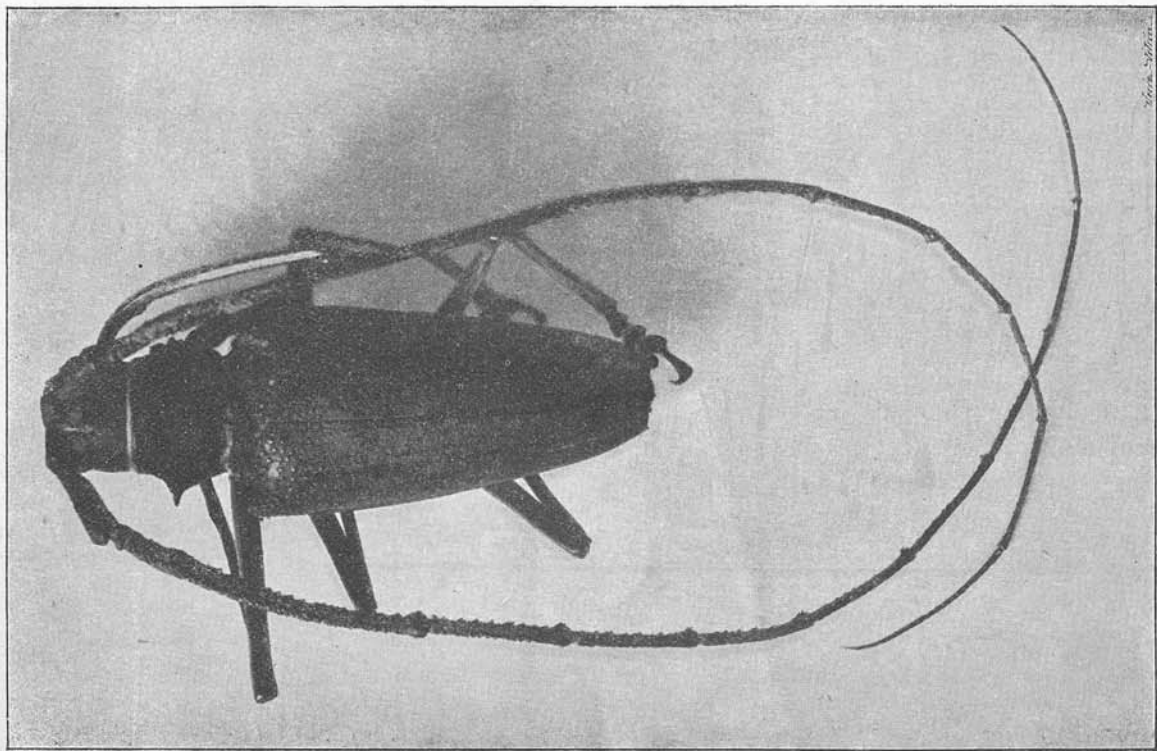
Některé rody australských tesaříků vyrovnávají se velikostí i největším jmenovcům, rozšířeným v oblasti indické. Takovým jest na příklad *Batocera Browni*, zobrazený na stránce 397.

* * *

Všecky zvláštnosti australské přírody sneseny a vystaveny jsou v *Národnímu muzeu*, jehož přírodovědecké oddělení řídí od krátké doby universitní profesor Baldwin Spencer. Na lepší uspořádání přírodnin došlo snad již přístavbou, tehdy právě počatou.

Prof. Spencer provedl mě také svými pracovními universitními a vybíral podle mého přání nejzajímavější zoologické preparáty z musejních zásob jakožto dar pro České museum.

Největší péči věnuje prof. Spencer oddělení národopisnému a snáší do něho zvláště vše, co týká se vymírajících domorodců australských.

Australský tesařík *Batocera Browni*.
Přir. vel.

Za mé návštěvy koncem r. 1900 nastoupil Spencer, právě novou výpravu do střední Austrálie, aby z ethnografie četných kmenů zachránil ještě ty památky národopisné, jež kulturou bélohochovou zmizely co nejdříve s povrchu australské pevniny. Fono-gram a kinematograf nebyly na nové expedici Spencerově nástroji posledními a vykonaly pro dějiny vymírajícího plemene znamenité služby.

Ve sbírkách mineralogických věnováno jest čelné místo obrovskému meteoritu, jenž spadl v Langwarrinu ve Viktorii. Železný ten povětroň váží asi 8 metrických centů. Ale třikrát větší balvan meteorického železa musil spokojiti se místem na zemi.

Mezi kamením eruptivním zajímaví každého mineraloga bomby z černého obsidiánu, nalézané nejenom v Australii, ale také v blízké Tasmanii. Domorodci australsí znají obsidiánové pumy od nepaměti a užívají jich jako dětské hračky. Tvar jejich jest kulatý neb i pískotu podobný. Některé bomby mají velikost oříšku lískového, jiné jsou jako ořech vláský nebo slepičí vejce. Uvnitř bývají zhusta duté, a dutina vypadá pak jako uměle vybroušena a vyleštěna.

Jako pronásějí se rozličné domněnky o původu našich zelených vltavínů (moldavitu), tak soudí i mnozí mineralogové o obsidiánových pumách australských a prohlášují je za sklovité aerolity, spadlé k zemi s nebeského prostoru.

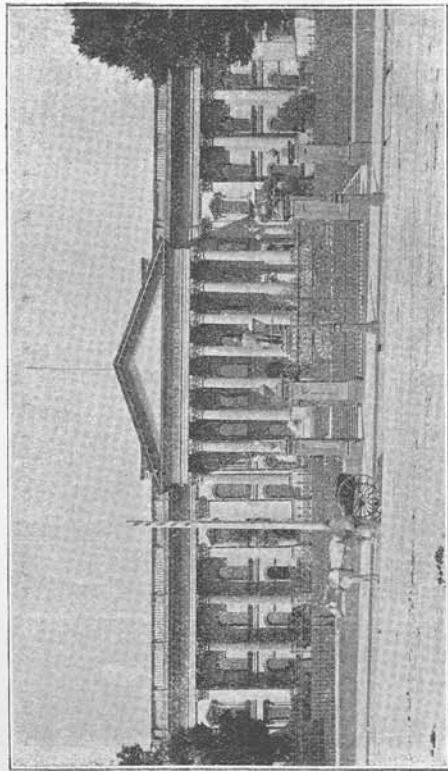
Abý přibuznost těchto sklovitých minerálů mohla býti lépe posouzena, vložen jest mezi obsidiány australské také český moldavit z Vltavského Týna s nápisem: *Bottlestone, t. j. lahvo- vý kámen.*

Ale rýhování, jakým vyznamenává se vltavín na svém povrchu, australskému obsidiánu schází.

V Národním muzeu má své místo také obrazárna, umění sochařské a průmysl umělecký, v blízkosti pak jest bohatá knihovna s veřejnou čítárnou.

V sále zvaném *The La Trobe Gallery* zajímal mě nejvíce obraz Brožikův s francouzským nápisem *Ladefenestration 1618.*

Obrovský palác někdejší světové výstavy Melbournské, pořádané r. 1888, přeměněn jest z veliké části ve skvělé a kvadratum, při němž umělá skaliska jsou napodobena korou dubu

Veřejná knihovna a čítárna v Melbourně.

korokového. Jiných prostorů výstavních bylo užito pro sbírky hornické, technologické, lesnické a j.

Mohutná síň koncertní, v níž zněla také jednou naše česká píseň „Kde domov můj“, byla vyhlédnuta po federacním zřízení Australského soustátí za místo, v němž se měl sejíti poprvé společný parlament nové utvořené říše.

* * *

V odlehlé části města Melbournu založena jest zoologická zahrada. Rozlehlý park, sady a hřiště ji obklopují.

Vstupujeme-li do sadu, zvaného *Royal Park*, nemůžeme minouti cestou do obory obelisk a památné místo, kde v měsíci srpnu 1860 shromáždila se polovice obyvatelstva, aby rozloučila se s účastníky výpravy, vedené *Burkem* a *Willsem* do neznámých krajů nitrozemí australského. Lid byl nadšením jako u vytržení, a nebylo pamětníků tak jásavé chvíle. Davy zvědavců hrnuly se na travnaté prostranství od východu slunce, a každý pokládal se za šťastna, mohl-li stisknouti ruku odvážnému vůdci výzkumné expedice. Nikdo netušil, že vůdce výpravy již se nikdy nevrátí.

Tajemné nitro australské pevniny vábilo k sobě odvážlivce silou neodolatelnou.

Čím větší byly překážky, jež znesnadňovaly cestu do odlehých krajů australské pevniny, tím více hlásilo se mužů, kteří chtěli podstoupiti krutý zápas s přírodou a odhaliti roušku, za níž skrývalo se tolik záhad zeměpisných.

Zemské vlády australských osad podporovaly snahy odvážných cestovatelů velmi rády, a bohatí soukromníci přispívali k zamýšlenému přeševzení vydatnými podporami.

Výzkumné výpravy vysílal jednou Nový Jižní Wales, po druhé čínila tak Viktorie, jindy Austrálie Jižní nebo Západní. Každá osada chtěla předstihnouti druhou, a skoro každé šlo jen o to, aby se zjistilo, oplývají-li neznámé končiny úrodnými pastvisky a výnosnými lány.

Před čtyřiceti lety vynaložila k tomu účelu nejvíce peněz nejmenší kolonie Viktorijská a předstihla sbírkami všechny jiné osady, jakkoli z nového výzkumu nekynul jí veliký zisk hmotný. Že došlo na velikolepou tu výpravu, o to přičinil se zámožný osadník Ambrož Kyte. Bez podnětu tohoto velmože byla by se expedice sotva provedla.

Osadník Kyte prohlásil roku 1859, že by věnoval na výzkum australského vnitřku 1000 liber šterlinků, kdyby se ještě sešla soukromými sbírkami suma dvakrát tak veliká.

Sotva se úmysl Kytův rozhlásil po zemi, scházely se příspěvky, a téhož roku bylo 3000 liber šterlinků pohromadě.

Potom přišla na pomoc ještě zemská vláda a povolila 2000 liber šterlinků, aby se za ně koupili velbloudi v Indii. Bylo to poprvé, že se mělo užiti k výpravě těchto zvířat za soumary. Očekávalo se s jistotou, že tyto snesou mnohem lépe podnebí a přírodu australskou, nežli koně a mezkové.

Kromě této sumy povolili zástupcové země ještě 6000 liber šterlinků, kdyby jich bylo výpravě třeba.

Tolik peněz nevěnovalo se té doby na žádnou expedici do Austrálie. Za sumu, jež činila dle našich peněz přes půltřetího sta tisíc korun, mohl se již provésti znamenitý kus zeměvědné práce.

Když byl kapitál potřebný k výpravě zajištěn, bylo uvažováno o osobě, jež by měla expedici řídit a jí veletí.

Volba padla na muže, jehož jméno Robert Burke.

Burke a Wills vydávají se z Melbourne na cestu do střední Austrálie.

Burke byl rodilý v Irsku, studoval ve vojenské akademii anglické, sloužil krátkou dobu jako vojín v armádě belgické a později jako rytmistr také ve vojstě rakouském.

Za bouřlivého roku 1848 opustil Burke naši říši a odešel zase do Irska, obdržev tam velitelství policejní stráže.

Z Irska odplul Burke do Melbourne v Austrálii a řídil policejní sbor, jenž měl v zlatonosných polích mnoho na práci.

Činnost Burkova chválila se za jeho úřadování obecně, a poněvadž měl za svého působení v kolonii Viktorijské příležitost poznati i život v krajích odlehlých, soudili někteří, že jest Burke k vedení výpravy nejpůsobilejší.

Ale jiní soudili o schopnostech Burkových jinak. Vytýkalo se mu, že ještě nikdy nezabýval se výzkumy zeměvědnými, že jest v Austrálii teprv nedávno, že nemá o křováckém způsobu života žádných zkušeností, že nepoznal ještě nikdy pustých krajů nitrozemských a nebude si věděti rady, až přijde do bezvodných pouští. Zkrátka, že se za velitele vědecké výpravy nehodí.

Leč Burke byl již za vůdce zvolen a chystal se se svými společníky na pochod.

Josef Kořenský: Cesta k protinožcům.

Malá neshoda vznikla, když mělo být rozhodnuto, odkud má výprava vyjít.

Jedni chtěli, aby východiskem výpravy bylo nejsevernější město Austrálie Jižní, druzí si přáli, aby expedice nastoupila dalekou pout z Melbourne, a při tom také zůstalo.

Složení výpravy bylo jiné nežli jindy. Tentokrát užilo se 25 velbloudů a rovněž tolik koní.

V průvodu Burkově bylo na třicet soudruhů.

Za druhého velitele ustanovil Burke *Landellsa*, jenž přivezl z Indie velbloudy, třetím velitelem byl mladý hvězdář *Willis* z Melbourne, místo rostlinozpytce zastával dr. *Beckler* a místo lékaře a přírodopytce bylo svěřeno doktoru *Beckrovi*.

Dne 20. srpna r. 1860 bylo celé hlavní město vzhůru již od božího rána. Každý spěchal, aby viděl, jak Burkova expedice nastupuje výzkumnou cestu na australský sever.

Jště před východem slunce nakládaly se na velbloudy zásoby potravin o váze asi dvou set metrických centů, sedlali se koně, přijímaly se poslední návštěvy, a vše hotovilo se k odjezdu.

Lidé sbíhali se ze všech ulic a nemohli-li již všem účastníkům stisknouti ruce, mávali aspoň sátky a klobouky, provolávali výpravě slávu a křičeli do ochraptění s bohem a na shledanou.

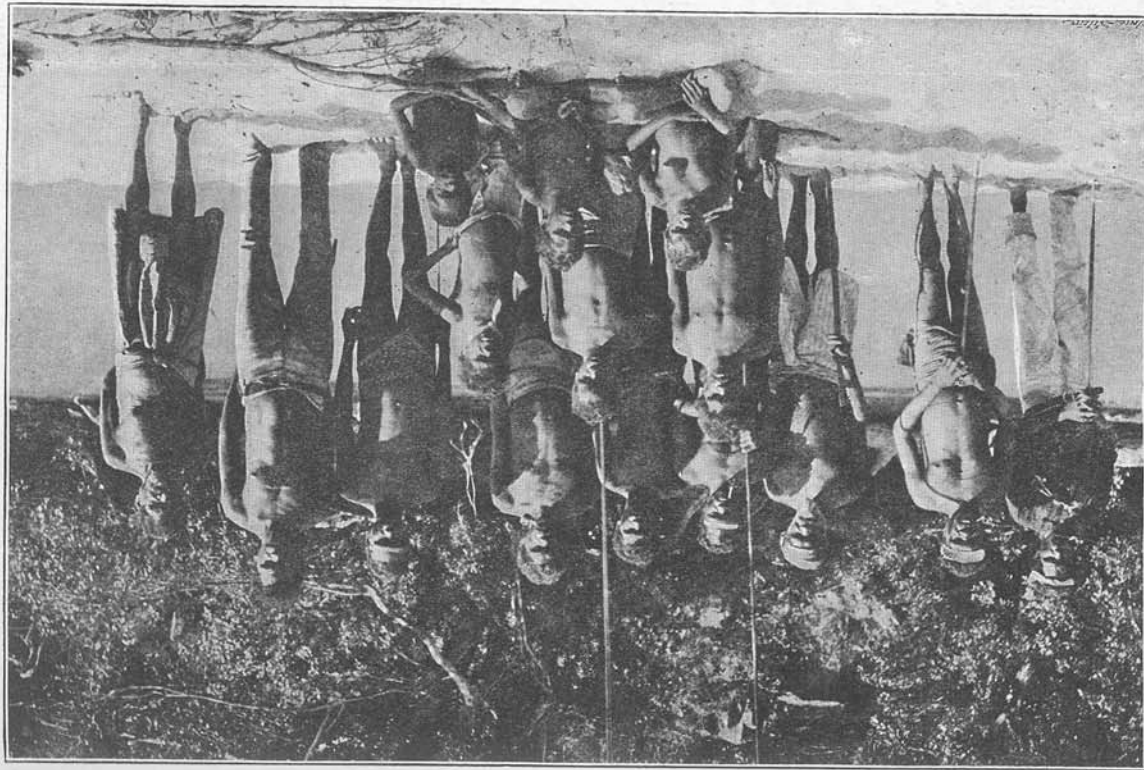
Bylo vypočítáno, že zásoby potravin stačí výpravě až na půldruhého roku.

Výprava brala se nejprve k řece *Murrayi*, potom k řece *Darlingu*.

Ale již na těchto pochodech ukázalo se, že výprava tak složitá postupuje mnohem obtížněji, nežli by cestovala družina menší, nad to pak poznali účastníci expedice v Burkovi muže, jenž neuměl si získati náklonnosti svých soudruhů. Proto došlo ke sporům hned na počátku.

Když přitáhla výprava do jezerní krajiny ležící při řece *Darlingu*, kázal Burke, aby tam několik osob z jeho družiny zůstalo s desíti velbloudy a se třemi koňmi a zřídily tak pomocnou stanici v osadě zvané *Menindie*. Zásobárny té mělo se užítí, kdyby nouze tísnila výpravu na dalších pochodech.

Kraj, kudy ztenčená výprava táhla, byl písčítý a suchý, ale častější deště usnadňovaly pochod.

Skupina australských domorodců

Větší obtíže se dostavily, když přišla expedice do kraje, jenž byl samá pustá skála.

Burke uznal za dobré zůstat v tam opět četu své družiny, zřídil zásobárnu druhou a vydal se dne 16. prosince k severu toliko se třemi společníky. Byli to *Wills*, *King* a *Gray*. Na tento pochod vzal Burke s sebou 6 velbloudů a 4 koně, potom tolik potravin, že mohl jimi vystačiti po tři měsíce.

Cesta neznámým krajem ucházela. Burke zastal všudy vodu a dobrou pastvu pro svá zvířata. Také mohl lovit zvíř. Zvláště hojně objevovali se v krajině holubi a ve vodách kachny. Výsoké stavby termitů věštily, že karavana prochází již horkými krajinami a že se blíží k severnímu pobřeží.

Dne 12. ledna táhl Burke trnitým houštin a překonával překážky po několik dní s velikým namáháním. Divoké ptactvo znenáhla se ztrácelo, a jen málo kde krákorala nějaká vrána. Účastníci výpravy žili té doby ze svých vlastních zásob; čerstvé zvířiny nemohli si již zaopatřovati.

Dne 10. února 1861 přišel Burke do kraje, jehož půda byla deštěm tak prosáklá, že se v ní zvířata stále zabořovala a nemohla ku předu.

K radě Burkových zůstali *King* a *Gray* na místě i s velbloudy a s koňmi a náčelník výpravy táhl k severu pěšky ve společnosti *Willsově*.

I podařilo se pak oběma cestovatelům, že se dostali, leč s vynaložením všech sil svých, do nízkého kraje, jehož nánosy prozrazovaly, že vlny mořské dosahují občas až těch míst, k nimž Burke právě přišel.

Bylo patno, že moře samo jest již nedaleko, ač ho oči *Burkovy* a *Willsovy* nespatriřly.

Dle zápisů *Willsových* byla to krajina při výtoku *Flindersovy* řeky v zátocce *Karpentarské*.

Burke a *Wills* prahli již po cíli své výpravy a rádi byli by dorazili až k samému moři, ale potravin měli již tak málo, že byli přinuceni nastoupiti zpáteční cestu k místu, kde tábořili *King* a *Gray*.

Když dne 14. února přišel *Burke* s *Willsem* do ležení svých soudruhů a prohlížel zásoby, napačítal asi 40 kilogramů mouky, 20 kg masa, 6 kg sucharů a trochu rýže a cukru.

To bylo ovšem velmi málo, neboť k nejbližší zásobárně ve *Willsu* bylo aspoň dva měsíce cesty. Na štěstí byli všickni

čtyři cestovatelé ještě zdraví a počítali, že v nejhrošším případě vypomůže jim maso koňské a velbloudí.

Nejslabší ze všech čtyř byl té doby *Gray*, a když se vydala výprava na zpáteční cestu do *Willsu*, ochuravěl těžce nejenom *Gray*, ale také *Burke*.

Expedice mohla tedy postupovati pořád volněji a volněji, a účastníci její jedli den ode dne méně, jen aby se udrželi na živě.

Pochod se valně protáhl, a za obět padl již velbloud první a druhý. Třetí ubožák byl již tak vysílen, že nemohl z místa a byl zanechán v pustině.

Karavaně zbývali již jenom dva velbloudi a jeden kůň. Zavadla, jež se zdála méně potřebna, byla kus po kuse odhazována, a výprava zbavila se tak nerada i teplého oděvu.

Hlad a nouze přiměly *Burka*, aby dal zabiti posledního koně, jehož maso prodloužilo výpravě život zase o několik dní.

Ale nedostatečnou výživou a strastí plnou pouť ubývalo všem čtyřem mužům sil vůčihledě.

Nejvíce trpěl *Gray*. Na smrt zmořen nemohl již ani mluvíti, a hlad a nemoc učinily z jeho těla živého kostlivce.

Dne 16. dubna *Gray* omdlel slabostí a zůstal ležeti při bažině. *Burke* se rozhodl, že zůstane se svou družinou den na místě, aby se mohli všichni zotaviti. Že se *Gray* již nepozdraví, bylo zřejmo. Smrt jeho očekával *Burke* každou chvíli.

Co *Burke* očekával, stalo se. Když se novým jítrem účastníci výpravy probudili, byl *Gray* již mrtev a ve chvíli na to pochovan.

Když byl *Gray* pohřben, měla se výprava k odchodu. Ale jakkoli cestovatelé odpočívali toliko jeden den, přece stala se jim chvíle, po kterou prodlévali v pustině, osudnou, a jejich blízká smrt byla tím okamžikem zpečetěna. Poslyšme!

Dne 20. dubna ubíral se *Burke* s posledními dvěma přáteli zase pustým krajem a vzal s sebou toliko zbraně a trochu masa.

Stav velbloudů nebyl utěšený, a proto cestovala výprava velmi pomalu. Nicméně trval pochod celou noc.

Cestovatelé věděli, že každá chvíle drahá, a proto kráčeli do únavy.

Dne 21. dubna přibyl *Burke* po velikém namáhání do stanice *Willsovy*, kde ho měla četa mužů očekávati.

Burke se již velmi těšil, že se zase shledá se svými přáteli a že se bude moci u nich zotaviti s oběma vyhladovělými průvodci.

Slunce zapadlo za hory, když se Burke blížil k umluvenému tábořišti.

Zbedovaní poutníci dívali se na všechny strany, ale po přátelích nebylo nikde ani památky.

Téhož dne ráno opustila pomocná četa tábořiště Willsovo. Čekala tam dlouho, po úplné čtyry měsíce, až se první náčelník výpravy navrátil. Ale Burke nepřicházel, a proto vydala se pomocná četa na zpáteční cestu k domovu s velbloudy, koňmi a se všemi zásobami.

Zoufale dívali se opuštění cestovatelé na sebe, ani slova nepromlouvajice.

V tom spatřil jeden z nich na stromě nápis v kůře vyřezaný: „Dig!“, t. j. kopej.

Znavení cestovatelé dali se do kopání a vykopali bednu s potravinami a psaním.

Z listu toho dověděl se Burke, že dne 21. dubna o 10. hodině ranní opustila pomocná četa tábořiště a že se vrací domů.

Z dalšího obsahu vycházelo na jevo, že se pomocné čete dobře dařilo a že jsou všichni zdraví.

Ale v pravdě nebylo zdraví jejich nejlepší, a proto vracela se četa pustým krajem jenom zvolna.

Kdyby bylo v psaní stálo, že účastníci pomocné čety churavěji a slabnou, byl by mohl vynaložiti Burke všech svých sil a byl by dohonal četu za zrychleného pochodu.

Když přišel Burke do Willsova tábořiště, byla pomocná četa asi deset hodin na cestě, ale nuražila — jak se později potvrdilo — více, nežli dvě hodiny cesty a byla tedy vzdálena od tlupy Burkovy toliko sedm kilometrů.

Obsah dopisu přiměl Burka, že s dalším pochodem nespěchal. Učinil tak z té příčiny, že byli on i jeho dva soudruzi, jakož i poslední dva velbloudi velmi vysílení. Noční chlady ubližovaly jim velice. Místo oděvu visely na nich již jen pouhé cáry.

Hned na nejbližším pochodu stihlo cestovatele veliké neštěstí. Jeden velbloud zapadl do močálu a nemohl z něho vyvážnouti, ač mu všichni pomáhali celé dva dny.

Po marné té práci odhodlal se Burke, že tonoucí zvíře zastřelí a maso z něho získané na slunci usuší.

A zubožená výprava táhla zase dále a bloudila širým krajem, jenž se stával pořád neschůdnější.

Za několik dní trampotné cesty ocitla se výprava v kraji zcela vyprahlém a nemohla pro hloží a trní s velbloudem ku předu.

Burke viděl se nucena postupovati bez velblouda, daroval mu dne 7. máje úplnou svobodu a ponechal ho jeho osudu.

Od té chvíle prodíral se Burke houštim toliko v průvodu svých dvou soudruhů, Kinga a Willse. Všichni žili z potravin, jež si sami nesli.

Ale potraviny docházely, a Burke viděl, že nezbyvá, než aby žil s ostatními tak, jako divoši v pustinách, a pátral po výživných rostlinách, jak to činí australsí domorodci

Život ubožáktů na krátko se prodloužil, když se setkali s černochoy, kteří jim nabídli skrovného pohostinství, předloživše otrhaným bělochům škrobnatou moučku, utřenou z plodu jisté kapradiny, již dříve připomenuté *marsillie*. Viz její obrazy na stránce 140.!

Z marsiliové moučky napekli si choří pocestní placek a nemohli se jich ani dost najísti.

Když divoši zmizeli, byli cestovatelé zase sami a pátrali po plodech nardových.

Za takového pátrání našli hladoví cestovatelé velblouda, ježž zanechali před krátkým časem v pustině. Ale velbloud byl již mrtev. Nicméně mohlo se maso ze zdechliny ještě požívat.

A zase táhli vysílení cestovatelé dále, až přišli do ležení divochů, kteří je opět laskavě přijali a pohostili páchnoucími rybami.

Tentokráte byli Burke, Wills a King již tak zmořeni, že zapisovali do denníku již málo co a zřídka kdy.

Dne 20. června dařilo se nešťastným soudruhům velmi zle, a přece bylo jim spoléhati jen na sebe, neboť divoši odtáhli již z kraje jinam.

O jak rád byl by Burke žil s divochy a toulal se s nimi po lesních hustinách! Ve své tísní toužil jen po domorodcích a jal se pátrati po jejich stopě. Tušil, že musí bez nich zahynouti on i jeho společníci.

Řečeného dne bylo Willsovi již tak zle, že nemohl narodvé plody ani kousati a polykati. Zamítal každou potravu. Marné nabízel mu Burke sousto masa z vrány právě zastřelené.

Jednoho dne měl Wills již duši na jazyku a nemohl se z místa ani hnouti.

Burke a King toužili jen po divoších, od nichž čekali jedinou spásu. Proto oznámili Willsovi, že by se oba rozešli po kraji, aby jich vyhledali, dá-li on jen k tomu své svolení.

Wills přikývl hlavou.

Burke a King snášeli z houští plody narodvé po celý den, a nashromáždili jich tolik, aby nemocný mohl jimi vystačiti několik dní. Když pak chorého soudruha pečlivě uložili, džbán vody vedle něho postavili, hodinky pro jeho otce přijali a denník po jeho straně zahrabali, vrávorali od nemocného a hledali v kraji divočky.

Wills ležel v chýži, pořízené na rychlo z větví a proutí, zcela opuštěn. Strhaný jeho zrak rozeznával již sotva světlo a tmu, den a noc, a zmořené tělo jeho nepocívalo již ani tepla ani zimy. Na polo ve snách, na polo při životě počítal umírající hodiny svého života, a když mraky zakryly bledou tvář luny, zavřely se jeho oči na vždy. Wills dotrpěl.

Burke a King potáceli se již prvního dne s těží po pustém kraji, ale nového jitra se přece dočekali.

Druhého dne lezl Burke slabostí již po čtyřech a připlížíl se ke křoví, aby pod ním schouleně odpočíval a přenocoval.

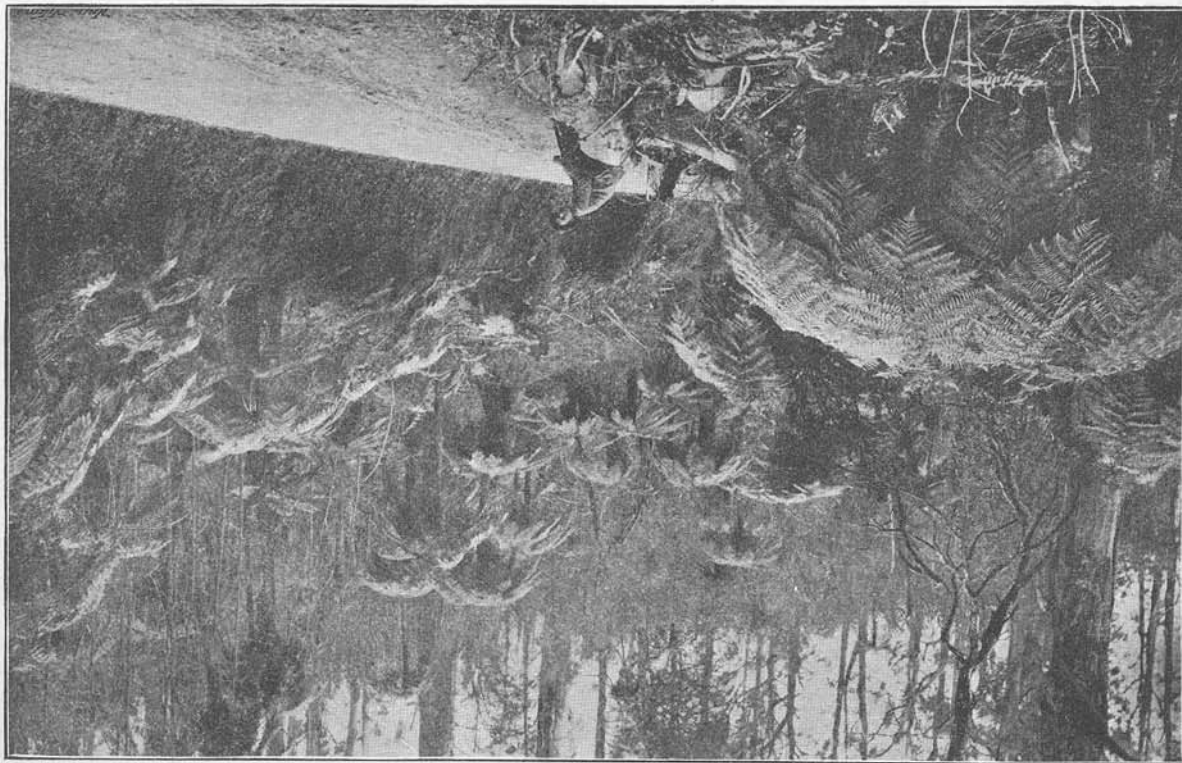
Více síly měl ještě King a ohlížel se po nějaké zvěřině. Ale zastřelil jenom vránu a pospíchal s kořistí k Burkovi. Bylo již pozdě.

Burke přijal soudruha netečně, neboť smyslové počali ho již opouštět. Promluvil jen málo slov:

„Chvilé mého života jsou sečteny. Za několik hodin budeš již sám. Příteli, zůstaň u mne až do skonání a neopouštěj mne, dokud nezemru. Potom nech mě ležeti nezahrabaného a vtiiskni mi bambitku do ruky...“

Po těch slovích vůdce výpravy umkl. Byla to poslední jeho slova.

King bloudil potom pouští samojediný a viděl se již v duchu také mezi mrtvými. Hrozné byly jeho představy o děsné smrti, jež mu kynula z nedozírné pláně.

Stromovité kapradliny u silnice vedoucí blahovičnickovým pralesem k Eremitáži Lindlově.

Ale tuhý život Kingův překonával všechny útrapy den za dnem. Šťastná náhoda zavedla ho jednou k místu, kde našel nardových plodů do sytosti, jindy zase přijali ho na milost divoši a živili ho rybami, on pak pomáhal jim navzájem lovití vrány a opatroval celé tlupě čerstvou zvěřinu pomocí své pušky.

Tak ucházeli Kingovi ve společnosti divých domorodců dnové, neděle a měsíce. Lékařské umění, jímž King prospěl ne- jednomu černochovi, zjednávalo posledního mohykánu družiny Burkovy útlu a přičeň veskerých divochů z celé krajiny.

Leč při všem tom vytrpěl King na těle i na duši tolik, že se jeho tvář a všecken zevnějšek k nepoznání změnily.

Zpráva o smutném konci Burkovy expedice rozniesla se rychlostí blesku po celé kolonii Viktorijské a po vši ostatní Australii, a nemluvílo se o ničem jiném, než jak přispěti Burkovu a jeho soudruhům ku pomoci. O úplné záhubě výpravy neměl tehdy ještě nikdo ani tušení.

Nežli uplynulo několik neděl, ubíraly se za ztracenou výpravou expedice prvá, druhá a třetí, každá jiným směrem. I podařilo se, že byly osudy nešťastné výpravy Burkovy podrobně zjištěny a záhuba nešťastníků potvrzena.

Vůdci jedné výpravy se podařilo, že přišel do tábora divochů, v němž se zdržoval King. Cestu k ležení vyzvěděl vůdce od černocho, jež zastihl na svém pochodu.

Vůdce výpravy uposlechl rady černochovy a ocitl se jednou mezi tlupou divochů. Spatřiv mezi domorodci bílého muže v hadrách oděného, přistoupil k němu.

Ale podívil se velmi, když se zadíval na jeho tělo. Ubohý běloch podobal se kostlivci a upíral mlčky svůj zrak, sedě na zemi, na cizince.

Po delší době podařilo se vůdci pomocné výpravy přivésti bělocha k hovornosti a zvěděl, od něho, že se jmenuje King. Když pak se King posilnil výživným pokrmem, vypravoval všechny podrobnosti o svém utrpení a o smrti svých soudruhů. Nabyv potom nových sil, vedl výpravu k místu, kde odpočívalo tělo Burkovo, a byl svědkem čestného pohřbu, vystrojeného nešťastné oběti australské zeměvědy. Ostatky zesnulého Burka byly vloženy do národního praporu a pochovány ve hlu- bokém hrobě. K pohřbu dostavili se též okolní divoši.

Nežli pomocná výprava opustila kraj, vyběhla všechny divo- choy, kteří se lidsky zachovali k opuštěnému Kingovi, aby se společně sešli a přijali odměnu za své samaritánské služby.

K tomu shromáždění dostavilo se mnoho domorodců a každý si odnášel nějaký dárek na památku. Jeden dostal sekerku, druhý zrcátko, třetí hřebec, čtvrtý nůž, pátý náramek, šestý korálky, sedmý barevné stuhy atd. Všickni pak obdrželi rovným dílem po jisté dávkce cukru a mouky a byli si vědomi, že ji obdrželi za milosrdenství, prokázané bělochovi.

Účastníci Burkovy výpravy, kteří všecko ve zdraví přežili a do vlasti se navrátili, byli uvítáni s velikou slávou a požívali od vlády výslužného až do své smrti.

Obelisk, kolem něhož ubíráme se na návštěvu zoologické zahrady Melbournské, jest padlých hrdinů památníkem. *)

* * *

Zoologickou zahradu v Melbourně řídí starší Le Souř se synem, a má ještě v živé paměti, když černí domo- rodci prováděli v okolí oblíbené své tance. Z té doby pocházejí náčrtky, jež paní Le Souřová provedla jako očitá svědkyně v barvách olejových a zůstává po kmenech již vymřelých trvalou památkou věrně dle přírody zobrazenou.

Přstrosovití opěření australských ptáků tehdy ve zvěřnici za- stoupeni oběma rody. Emuové pochutnávali si v ohradě právě na vařených bramborech a na hlávkách salátových. Kasuáři, rozšíření v Australii toliko v tropické části pevniny na severový- chodě, snídali biskvity a vydávali ze sebe ob čas skřeky, jež upomínaly na chrochtání vepřů. Dotěrní vrabci dělili se s nimi o sousto.

V ohradě s klokaný postavil ředitel Le Souř model obrov- ského hnátoše, zhotovený dle koster, nalézaných ve starých ná- plavech, a předvedl tak divákovi na oči, jak vypadali obrovští klokaní za pravěku. Vácnatci tito měli ve výši skoro 4 metry.

Četná družina vejcorodých ježur vedla si v zajetí vesele. Myslí, že jich bylo v neveliké ohradě plechovým plotem vrou-

*) Vylíčení výprav vedených do australského nitrozemí obsahuje spis dra. Františka Kahlika: *Australie ve světle výzkumů*. V Praze 1888. Viz též můj spis: *Australie*. Kulturní obrázky pro mládež. V Praze 1903.

bené plný tučet. Všecky běhaly živě, stavěly se na zadní nohy, opíraly se předkem o ohradu, vztýčovaly zobákovitou čelist a snažily se přelézti hradbu svého vězení. Ovšem marně. Vypnula-li ježura své bodlinaté tělo do výše a postavila-li se na zadní nohy, směřovaly její prsty vždycky do zadu, jako by je byl někdo násilně nazpátek otočil. Zřídka kde v museích šetří vycpavači této zvláštnosti anatomické a nevycpávají ježuru a ptakopyska jinak, nežli s prsty, směřujícími u zadních noh do předu místo do zadu.

V ohradě, vykázané za obyt rodu psímu, byli tehdy také dva dingové s bílou srstí po celém těle.

Jako v jiných zvířincích tak i v zoologické zahradě Melbourne vyvedli chování dingové častěji na svět mířáta, mnohdy různobarevná. Ba jsou známi i dingové celí černí a o bílých tlapách. Obvyčejně však mívá dingo srst hustou, na zádech rezavou, po stranách těla zažloutlou, na břiše bělavou. Oháňku má dlouhou, chvostnatou, zhusta bílou srstí končící a podobnou oháňce liščí.

Dospělý dingo jest menší vlk a srocuje se se soudruhy ve tlupy. Smečka taková zmocňuje se pak snadněji kořisti, ač i jediný dingo je s to uhoniti kasuára. K loveckým účelům chovají ho černoši velmi rádi ve své společnosti a mazlivěji se s ním jako s vlastním dítětem. Matky černošské odkojují štěňata zhusta s nemenší láskou nežli vlastního kojence.*) Odchovanec takový stává se pak přítulnější a provází kočovné divochy na všech cestách. Zpěčuje-li se, brávuji ho divoši na ramena, odnášejí si milého soudruha kus cesty, a ochočený dingo jde jim zase v patách sám.

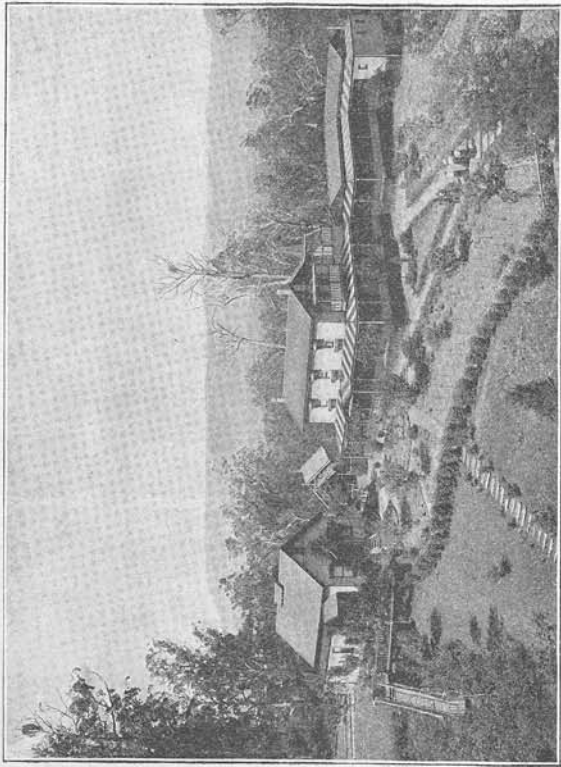
Rozmazlenosti dingo brzy uvyká a sám se nabízí, aby mu jeho ošetřovatelé krvežíznivce z hustého kožichu vybírali a ve svých zubech rozkousávali. Co bití jest, ochočený dingo neví.

Ale při vši lásce, jakou australská negři projevují svému chovanci, nelze k nim dingo tak, aby se jich nikdy nespustil: v době páření mizí z ležení a vícekrát se ke svým pánům nevrátí. Zhusta uzavírá také mesalianci s ženami kasty evropské a naučí se trochu štekati, což divoký dingo nikdy nedělává.

*) Podobně činívají matky v Polynésii a napájějí u svého prsu také mladá prasátka.

* * *

..

Poustejna Lindtova uprosřed pralesa v Healsvillu.
Po levé straně národopisné museum.

Jednoho dne znel zase telefon: „Odložte výlet do Rokle kapradové a do Lindtovy Eremitáže. Pojedeme na závodistište Flemingtonské. Tajemník klubu pan Moore vás očekává.“

Závodistište předměstí Flemingtonského jest ze všech největší. Jmenuje se obvyčejně Melbourne Racecourse. O dostizích dojíždějí tam zvláštní vlaky bez přestání, a branami závodistište prochází o památném dni, zvaném Cup Day, i přes sto tisíc lidí.

Závodistište Flemingtonské je vzdáleno od středu města asi půldruhé hodiny cesty. Se strany jedné vrtubí je slaná říčka (Saltwater River), k ostatku přiléhají ulice. Nejdelší z nich zove se Epsomská, pojmenovaná podle závodistište Epsomského u Londýna, kde rovněž sjíždívá se ke koňským závodům na stotisíc diváků.

Co pořizeno jest pro pohodlí diváků, jockeyů a panstva na závodisti Flemingtonském, jest věru úžasně.

Nepřehledný terén závodistište samého zelená se již z daleka jako brčál, z blízka pak nevypadá jinak, nežli jako nejvkusnější

park s přistřiženým pažitem, vyzdobeným místy skupinami nádherných křovisek bougainvilleových a vystrojeným na svahu mírného pahorku kolosálními amfiteatry. Přístup do tohoto hlediště mají všickni, kdo zaplatí aspoň po půl sovereignu, a těch je na dvacet tisíc. Ale davy diváků z lidu osazují raději travnatou výšinu za vstupné anglické půl koruny ($2\frac{1}{2}$ šilinku), táboří celý den pod širým nebem a ve stínu kvetoucích lip, občerstvují se za složené vstupné zároveň při čerstvém čaji a studených zákuscích a uzavírají sázky o malé i velké sumy peněz.

Dnové hlavních dostihů na závodišti Flemingtonském podobají se národní slavnosti. Té doby úřaduje a posluhuje v závodišti na půltřetího tisíce lidí, jedni při pokladnách, druhí při vchodech, jiní pak v amfiteatru, v konárnách, šatnách, jídelnách, salonech, telefonech, v ochranných stanicích, na závodní dráze, při roznášení ledu a j.

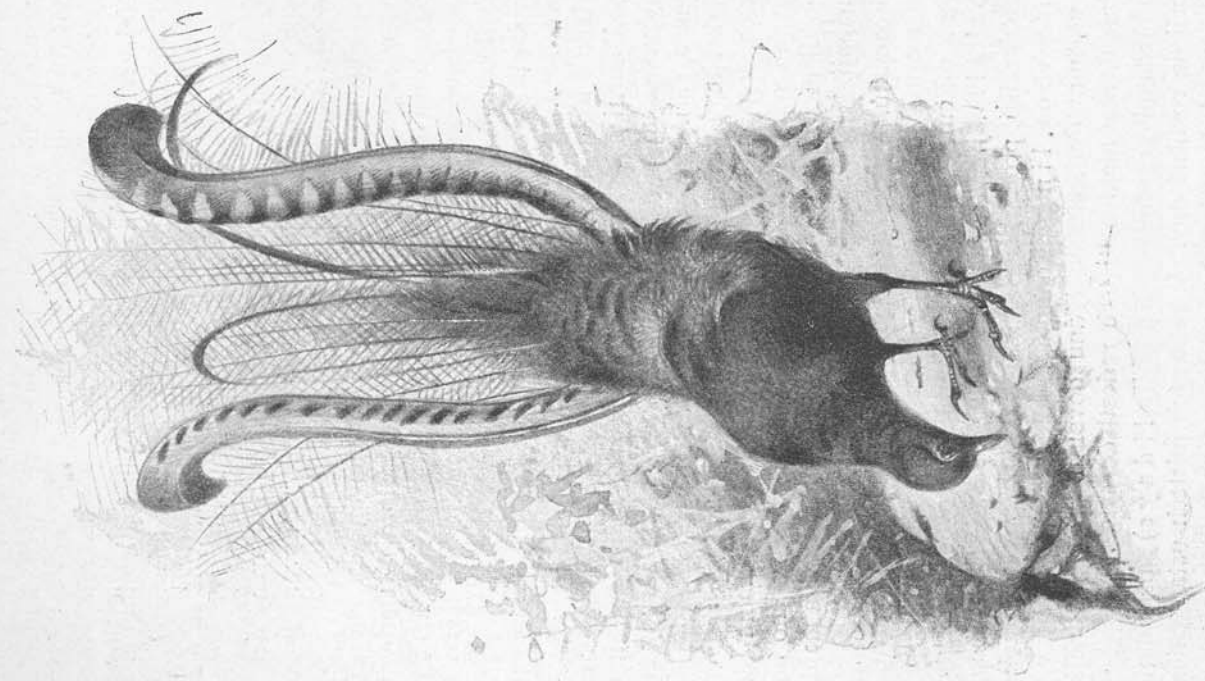
Náklad na všecko to opatření jest ovšem ohromný. Pouze kroupení trávniku stojí ročně asi 25.000 korun.

Salony jockeyů zařízení jsou po královsku. Úborovny jejich oplývají vrchovatou měrou vším, co náleží k toaletě pravého gentlemana, a vonný dech etherických silic a drahých mýdel naplňuje všechny komnaty jezdců, hodujících o dostížích při pohárech nejdražšího moku a při tabuli, vypravené uměním nejdovednějšího kuchaře.

Verejný tisk vysílá na závodišťe mohutný sbor zpravodajů, salon novinářský je samý telegraf a telefon a zároveň místem, odkud rozbíhají se po drátech zprávy do všech konců světa. Novináři a stroje sázečí pracují jako parou, a než přejde několik minut, vychází již z tiskařského lisu nejčerstvější zpráva o vítězi a jde jako na dračku celým táborem.

Restaurace závodní je s to pohostiti i na 20.000 hladových a žízniých za nejlepšího pořádku a ke vši spokojenosti přítomných hostí.

Členové klubu hodují v nádherných síních plných přepychu a vystrojených tabulemi nejmichutnějších lahůdek pro pány i pro dámy. Úborovnamí těchto salonů teče voda teplá i studená, ve fontánách tryskají vodometry, obklopené hájem stromovitých kapradin, v pozadí mezi skalisky třpytí se křišťálový živel, osazený zlatými rybkami, a ve vivariích prozpěvují písne pěstitelé ptáci tropických krajů.

Menura čili lyrochvost nádherný
(Menura superba).

Ve hrách a sportu patříje Angličan více než prostředek pro osvězení ducha a pro tělesný rozvoj: ve hrách a zápasech na vodě i na suchu vidí nejlepší způsob, jak se může státi člověk odhodlaným, nepodajným a samostatným. Hrami a sportem mizí prý ostýchavost a úzkostlivost. Proto pěstovaly se gymnastické hry již ve starých školách anglických, a slavný Wellington hrdě ukazoval na hřiště Etonské (u Windsoru): Zde připravovalo se vítězství Waterloo. Sport a hry přešly z Anglie do všech britských kolonií a mohly se rozvinouti v Australii pro lepší blahobyt lidu tím mohutněji.

* * *

O slavných dostizích Flemingtonských sjiždějí se v Melbourne také nejvýbranější zástupcové mezinárodních šej-

Josef Kotenský: Cesta k profinožcům.

Zástupcové bank jsou hazardním hráčům ke službám v samém závodisti, ůradují pravidelně ve svých kancelářích a vydávají svým zákazníkům poukázky na sumy závratných výšek.

Nejskvělejší dostihy bývají na závodisti Flemingtonském z jara. Proslulý Cup day, slavený jako národní svátek, padá na první úterek v měsíci listopadu. Té doby závodí se o ceny 5000 až 300.000 korun.

V sobotu na to připadá Derby, proslavený den ple-menných dostihů koňských již z Anglie a pojmenovaný po svém zakladateli vévodovi z Derby.

Čtvrtek po jmenované sobotě pojmenován jest rovněž po anglickém zvyku Oaks day a ustanovený lordem Derbym již r. 1779 pro závodění tříletých klisen. Ale skrovná cena 12 párů rukavic, původně vítězům udělovaná, ustoupila již dávno také vysokým cenám zlatých peněz.

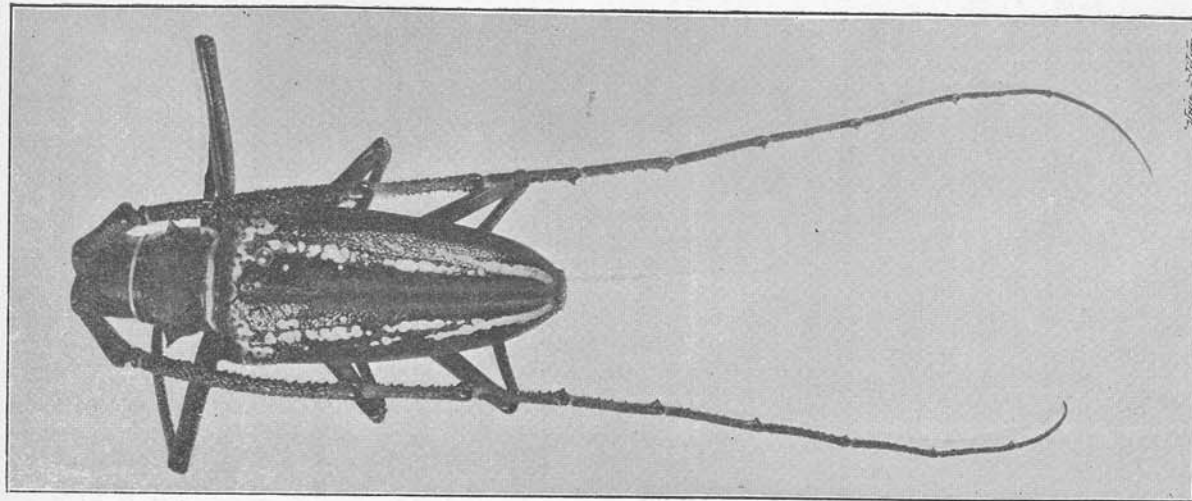
Sobotní závody po řečeném čtvrtku zovou se Steeple-chase day, dostihy s překážkami.

Kromě těchto hlavních dostihů pořadají se na Flemingtonském závodisti menší dostihy v každý čas. Veliké bývají také závody podzimní v prvním týdnu měsíce března a závody zimní v srpnu a září.

Jak slavně hoduje se v salonech klubovních o největších dostizích, vypovídal nám tajemník p. Moore nejenom slovy, ale dovedil svá tvrzení i skutečnou ukázkou kulinařského umění a pobostil nás na konec nejvybranějšími lahůdkami a nejdražšími nápoji.

Pozemků, věnovaných výhradně zábavám a sportu, má hlavní město Viktorie velmi mnoho. Na jednom hraje se pa-lestrou a míčem (cricket), na druhém provozuje se kopaná (football), jinde lawn tennis. Se zvláštní oblibou pěstují australská profinožčí koulení (bowl-ing) na zeleném pažitě (bowl-ing ground). Polodenní prázdniny v jednom všedním dni každého týdnu dovolují i nejposlednějšímu služebníku, aby mohl užiti těch radostí do sytosti.

Polodenní prázdniny (half-holidays) připadají ve Viktorii na rozličné dny. V některých místech ustanovili si za prázdné odpoledne středu, v jiných osadách čtvrtek, pátek nebo sobotu, jen aby mladí i staří, pán i nepán mohli se oddávat hrám a sportu pod širým nebem.

Australský tesářík
Batocera Wallacei.
Přir. vel.

dířů a zlodějů a jdou za vyhlédnutou obětí třeba zároveň již z Evropy, provázající ji jak za jízdy po železnici, tak i za plavby po moři. Právě čaroděje taškárského umění vysílá do Melbourne zvláště metropole nad Temží. Podobizny nejprůběžnějších zlodějů mezinárodních jdou mezi tajnými policisty v Melbourne z ručky do ručky již několik neděl před hlavními závody. Ale přes všechnu péči a starostlivost tajné policie australské provádí zlodějská rota své řemeslo tak obezřetně, že opouští hlavní město nad řekou Jarou ke vši své spokojenosti.

Společnosti takové dostal se do rukou i mladý Vídeňan pan R., připomenutý již na stránce 325. Zámožný pan otec jako majitel továrny na obuv vyslal svého syna do Austrálie za tím účelem, aby obchod vídeňskou obuví u našich protinožců zvelebil a svou firmu před soutěží americkou zachránil. Četné vzorky vídeňského zboží obuvnického a výmluvná slova měly přesvědčit australské odběratele o přednostech zboží rakouského. Agenti firem rakouských dostávají se tam osobně jen zřídka kdy, přenechávajíce všechno obchodní pole zástupcům Německa. Jen samotné závody voňavkářů německých vysílají do Austrálie každá dvě léta několik obchodních jednatelů, a obchody jejich vyplácejí se dobře i přes všechnu nákladnou cestu.

Milý pan R. hlásil se ke mně jako příslušník Rakouska již za plavby ke břehům australským a byl mým společníkem jak v Adelaide, tak v Melbourne.

Pan R. toužil vroucně spatřit také proslulé jarní dostihy v Melbourne, ukrátil svůj pobyt v Adelaide a pospíchal do hlavního města Viktorie.

Co se milému panu R. přihodilo v Melbourne, o tom psalo se tehdy ve všech australských listech.

Pan R. přišel na australskou půdu s akreditivem, jenž zněl na 500 liber šterlinků, tedy asi na 12.000 korun. Několik liber vybral pan R. již v Adelaide a několik v Melbourne. Bude-li potřebovat pan R. více, poukáže prý mu papá další sumu telegraficky — tak mi světa nezkušený mladík vypravoval.

„Víte, co se mi zde přihodilo?“

Těmi slovy pozdravil mě v Menziesově hotelu kdysi bodrý pan R.

Ale bodrost mladého Vídeňana byla tehdy již ta tam, a ve tvářích jeho bylo zřítí jen žal a sklíčenost. Veselá mysl opustila těžce zkoušeného jinocha nadobro.

Jak dávno tomu, když šel v salonech „Královny Luisy“ z ručky do ručky a obveseloval vídeňskými popevkami všechnu společnost? Štěstěna vložila mu věno bezstarostného života již do kolébky, a v Australii otevírala se mu slibná perspektiva nového úspěchu.

Ale stačila chvíle, aby vzpomínky na pobyt u protinožců zkazily celý život mladého obchodníka.

„Zde u tohoto stolu seznámil jsem se s tím lotrem poprvé“ — začal pan R. vypravovati. „V jeho očích viděl jsem nejlepší duši, v jeho chování nejušlechtilejšího gentlemana. Každé jeho hnutí prozrazovalo pečlivé vychování. Vkusný oděv a jemný mrav věštil šlechtice ducha i těla. Společnost jeho mě povznášela, a soudruha tak oddaného vážil jsem si z přesvědčení.

Dokonalá znalost několika jazyků a rozhled po obchodních poměrech mou důvěru k němu jen zvyšovaly. Hostil mě jeden den a druhý den vínem nejlepším a zamítal každé vzájemné uctění. V jiné elegantní roucho oblékal se ráno, v jiné o polednách, jiné bral na se o večeri.

Jako cizince zasypával mě laskavostí, provázel mě po městě a po divadlech, vozil mě na dostihy, podnikal se mnou výlety, platil za mne lístky v divadle i na závodech a přece nechtěl přijmouti ode mne ani jediné službičky. Zkrátka, byl to muž roztomilý.

Ani mi nenapadlo podezřívati ho ze zlého úmyslu. Vždyt bylil v nejpřednější hotelu již delší dobu, zasedal ke stolu v jídelně před tvářmi tolikerych hostů a za společníka se mi nevtíral. Sam jsem ho poprvé oslovil. Teprve potom byl hovorný a sdílný.

Nevinná hra sirková byla počátek mého neštěstí. Začali jsme hráti spolu sami dva v malém hostinci.

Později přidružil se tam k nám třetí, muž na oko zcela cizí a mému společníku úplně prý neznámý. Hráli jsme opět jen sirkami a zaháněli jsme dlouhou chvíli při doušce whisky a sodovky.

Druhého dne hráli jsme opět. Hráli jsme jen o drobné peníze a potom zase sirkami. Ale byli jsme již čtyři, když se k nám přidružil host nový, mým soudruhům opět prý zcela neznámý.

K nám čtyřem příbýl téhož dne společník pátý. Představil se nám jako muž v Melbourně málo známý, a žádal za dovolení, aby k nám směl přisednouti.

Já i moji soudruzi rádi jsme svolili a naslouchali jsme jeho slovům. Slyšeli jsme, že nový náš společník přišel do Austrálie z Evropy, aby vyzvedl dědictví bohatého strýce svého. Byl prý to strýc podivín, a závět podle toho také vypadala. Ve své závěti ustanovil zesnulý, aby jmenovaný universální dědic konal skutky milosrdné, a poděloval peníze všechny potřebné lidem. Při tom vyňal z kapsy tobolku, naplněnou velikými bankovkami, a položil ji rozevřenou na stůl. Pravil, že má vyplatiti hotové pět set liber šterlínků každému, kdo má všeho svého jmění méně, a tázal se každého z nás, kolik máme při sobě na hotovosti. Přesvědčí-li se, že máme skutečně méně, že nás rád ihned všechny obdaruje, jen aby mohl provésti odkaz zesnulého strýce a zbavit se tak co nejdříve sumy k rozdělení ustanovené.

Přání šťastného dědice vyhověli jsme všickni a podávali jsme důkazy o své skrovné hotovosti. Dvěma z nás byly slíbené sumy skutečně na hotovosti vyplaceny.

Na mne měla dojíti řada teprv příštího dne. Je prý třeba vykázati se podle znění testamentu skutečnými penězi a nikoli jen akreditivem.

Ve chvíli byl obrácen hovor zase ke hře sirkové. Hra ta byla bohatému společníku našemu zcela neznáma, ale zalíbila se mu, když jsme ji s ním hráli na zkoušku.

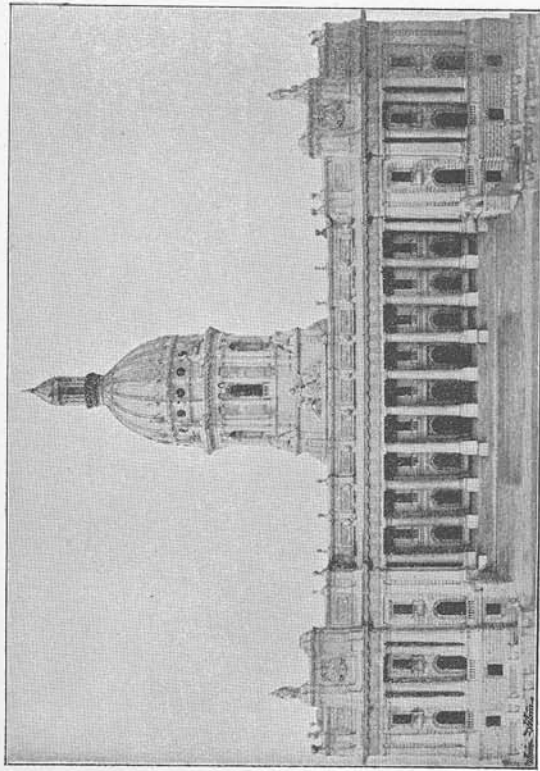
Cizinec hostil nás, čím nás jen v malém hostinci pohostiti mohl. Hrál se o šilinky, potom již jen o zlato. Všickni jsme vyhrávali, jen bohatý cizinec prohrával. Hra však byla brzy skončena.

Na zítřek byla umluvena nová schůzka. Můj soudruh z hotelu rozuměl hře sirkové znamenitě a podotkl, že by se nechaly na tom potrhlejší dědici vyhráti veliké sumy, a vybídl mě, abych se zásobil hotovými.

Učinil jsem tak, a den na to prohrál jsem nástrahami šejdiřské té bandy poslední peníz.

Pomocí vyhledával jsem u policie.

„Jak vypadali ti vaši společníci?“ otazoval se mne konfident.

Sněmovna v Melbourně.

Nežli jsem vše vypověděl, vytáhl tajný policista z příhrádky fotografie popsaných podvodníků a řekl: „No, poznáváte je, pane?“

Ano, odvětil jsem, to jsou oni, ale je asi již pozdě.

„Pochybují, pane, že se shledáte se všemi prohranými penězi, řekl konfident. Léč, co budeme moci pro vás učiniti, učíníme. Ale podaří-li se policii zatknouti vaše společníky a dodati je soudu, potom musíte zůstat v Melbourně tak dlouho, dokud soudní řízení nebude projednáno. Bez vaší osobní přítomnosti nemohli by býti vaši společníci odsouzeni. Takové jsou zdejší zákony.“

Pochopujete, milý krajane, moji sklíčenost? Ale ta hanba!

Prosim vás, jenom nevyslovujte doma nikde mého jména. Telegrafoval jsem, že se mi přihodilo neštěstí, a papá poukázal mi novou sumu.

Teď čekám na skončení soudního řízení. Prohraného gentlemana z hotelu mají za mřížemi, a našli u něho asi 60 liber ve zlatě. Ale kdo ví, pocházejí-li prý jen z mých peněz. Proces

bude dle výroku soudcova velmi spleťtý. Po ostatních lotrech není ani památka. Snad již odpluli do Evropy.

Ani nevíte, jak mne australská půda páli. Jsem rád, že jsem se vám ze své hlouposti mohl vyzpovídati.“

Soudním procesem bylo obchodní posláni těžce zkoušeného Vídeňana v Australii skončeno. Pan R. odjel nejbližší parolodi do svého domova a zanechal všeho dalšího oživování a zvelebování vídeňského obchodu u australských protinožců.

* * *

*

Asi 40 km na východ od hlavního města Viktorie prostírá se kus horského kraje, ježž si ponechala země jako svůj majetek, chtějíc zůstaviti i budoucím věkům věrný obraz neporušené přírody australské.

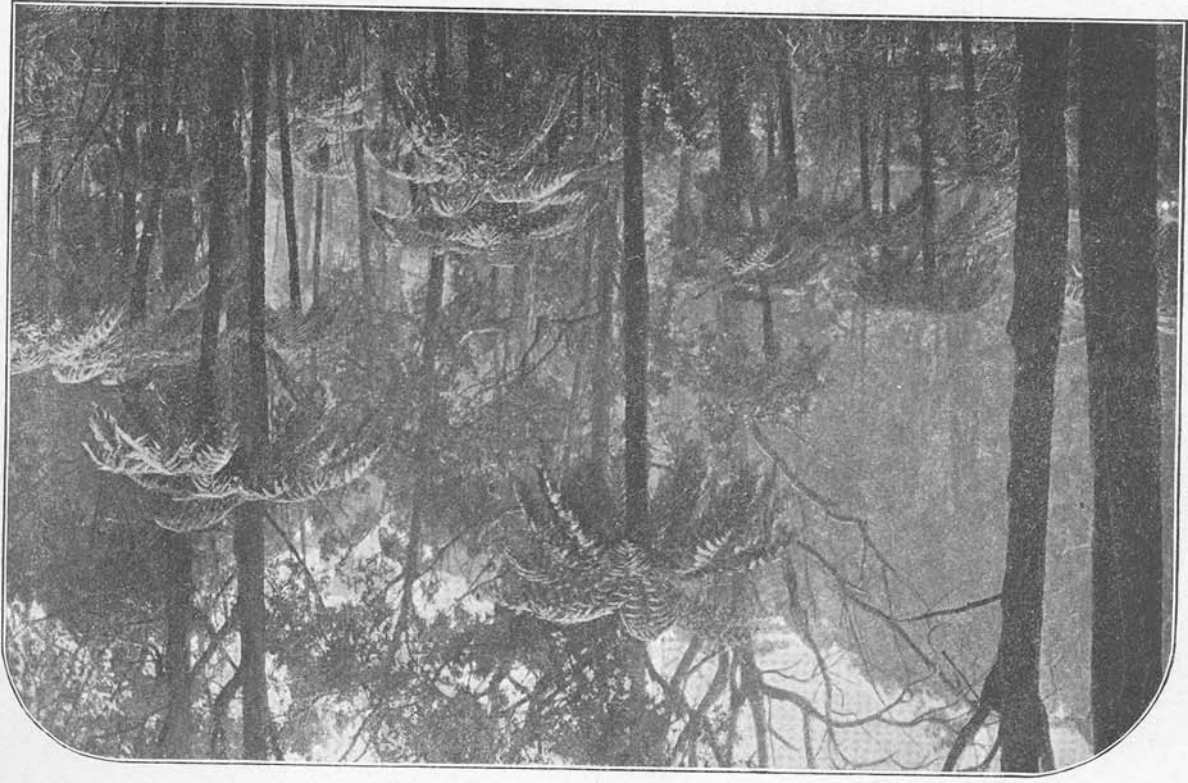
Do horského toho kraje vede železná dráha a činí jej přístupným všem vyletníkům.

Hluboké úvaly a chlomy ukazují se již u stanice Ringwoodské, čítající několik domků. Nejmenší baráček slouží k hostění turistů a chlubí se hrdým nápisem Coffee Palace.

O několik kilometrů dále rozkládá se divoká rokle, známá všem Melbourneanům jako *Fern Tree Gully*, t. j. Kapradlová rokle.

Otevřeme-li branku ohromné ohrady, stojíme na půdě chráněné zákony co nejpřísnějšími, jen aby tvář divoké přírody zůstala co nejdéle bez porušení. Každé sebe menší poškození keře nebo stromu přísně se tresce.

Ve stínu lesních gigantů stoupá stezka vzhůru a vede stále podél divoké bystriny, pádící přes balvany a staleté kameny. Stáří a vichřice sklátily je k zemi a položily je jako přirozené mosty přes peřeje a vodopády. Hukot vody rozléhá se hustým pralesem, a šum její řídí naše kroky ke žlebu, vyplněnému obrovskými kapradinami a pokrytému neproniknutelnou hustinou spleťtých křovisek. Štíhlé kameny kapradového rodu *Alsophila* a silné pně rodu *Dicksonia*, jež bujely již za dávných dob geologických i v Evropě, vyrůstají v roklí ještě jako silou pravěkou, nachylují se korunami svých vějířů k bystřici z obou břehů a vytvořují nad ní stinnou klenbu. Mnohý kmen vypjal se do výše až 15 metrů a žíví na svém těle drobné trsy jiného

rostlinstva. Jinými kmeny kapradovými pronikají větve jiného stromová a srůstají s nimi v jedno tělo. Na sta kapradových kmenů již setelých a k zemi povalených připravuje tam živnou půdu pro nové ratolesti svého vlastního rodu.

V mokřinách Kapradové rokle zelená se koberec tisícových bylinek hmyzomorných a známých v botanice jakožto rosníčky (*Drosera*).

Také australské rosníčky lapají svými dráždivými lístky šestinouhou drobotinu, vyměšují ze žlaz svých chloupků nakyslou tekutinu, rozpouštějí v ní výživné látky ulovené kořisti a přivádějí je do celé bytosti rostlinné. Potrava taková jde rosníčkám dobře k duhu, a bylinky prospívají mnohem lépe, mohou-li se ob čas nasýtiti pepsinem hmyzím, nežli kdyby byly živý jenom potravou zemitou.

Vlhká pěšina Kapradové rokle oživena jest zase drobnými koryši, kteří horlivě kypří půdu za noci, vyhrabávajíce si v ní hluboké skrýše a způsobující jech ve stezce tolik, že je cesta vedoucí podél horského potoku celá děravá.

Na temeni horského kraje usadil se přistěhovalý Irčan, postavil si dřevěný domek a je s to pohostiti pocestného čajem, mlékem, chlebem a broskvemi.

Ve skrovné zahrádce irského křováka kvetly právě kopretiny a byly posety zajímavým rodem něžných tesaříků.

* * *

Úchvatný obraz australské vegetace horské spatřuje se také za Healesvillem, vzdáleným od Melbourne asi 60 km.

V Healesvillu končí železná trať, a turistovi nastoupiti jest další pouť do samých útrob australského pralesa pohodlným omnibusem, taženým čtyřmi statnými koňmi. Také na nich bylo patrné znáti australský blahobyt.

Osada Healesville čítá sice jenom několik domů, ale vypadá jako obec vzorně spořádaná.

Veliký „Terminus hotel“, t. j. Nádražní hostinec, může poskytnouti městským hostům nejlepšího pohodlí za letního pobytu jejich v horském kraji.

Asi 20 km dále od Healesvillu ukryta jest Lindtova poustevna. Ještě před málo desíletími hostil tamější prales jenom

domorodé kmeny černošské. Ukazují v něm ještě vychozenou stezku, po níž divoši se ubírali, ale černoši sami zapuzeni jsou bez výjimky z celé Viktorie do několika málo území, kde chovají se jako nějaká ohočená zvěř v zoologických zahradách. U Healesvillu je to ohrazené teritorium, zvané Koranderk. Na misijní té stanici černošské žije všeho všudy asi 80 domorodců.

Od nedlouhé doby vede pralesem Healesvillským znameňitá silnice, a otevřen tak jest přístup do tajů australského hvozdu. Obrovské blahovičnický (druhu *Eucalyptus amygdalina*) pnou se tam do výše až sto metrů a lemují silnici bez přestání. Oplétavé plamenky ovinují štíhlá těla jejich až k samému vrcholku a vyzdobují kmeny bělostnými květy jako liány.

Také kapradiny berou tam na se všudy podobu vysokých stromů, a rody *Dicksonia* a *Alsophila* vytvořují ve vlhčí půdě rozlehlé háje tajnosnubného toho bylinstva. Úchvatný ten obraz vegetační nahrazuje i nejvěrnější fotografie přece jenom příbližně. Viz vyobrazení na stránce 409.

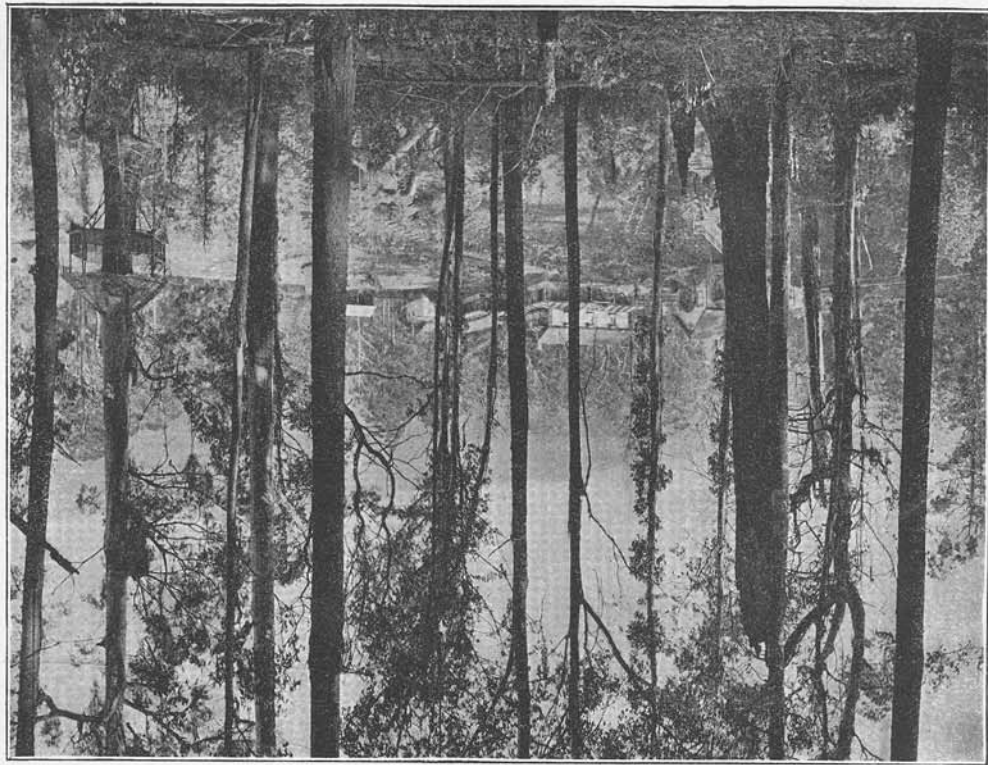
* * *

Tisinu pravěkého hvozdu Healesvillského zvolil si za své sídlo milý pan Lindt a pojmenoval je zcela případně *Poustevnou* neboli *Eremitáží*. *The Hermitage on the Blacks Spur* jest anglický název lesního sídla Lindtova.

Z významných stromů australských rostou v pralese obstupujícím Lindtovu Eremitáz také vonné sasafrasy (*Atherosperma moschatum*.*) Květ, list a větvice rozmačkávané mezi prsty voní přelibězně, a dobře napsal o rostlině té z Van diemenska náš Presl, že „celá zapáchá kulkami muskátovými a že by se mohla místo nich potřebovati“.

Pan Lindt zatoužil po dalekých končinách za mořem již v mladých letech. Z Evropy plavil se napřed do Ameriky, delší čas zdržoval se v zemích indických a usadil se jako výtečný fotograf v Australii. Umělecké výtvořiny jeho budily v Melbourne všeobecnou pozornost a byly příčinou, že mohl Mr.

*) Sasafras pravý (*Sassafras officinarum*) jest strom americký, ale jméno jeho přeneslo se též na australskou rostlinu rodu a druhu zcela jiného. Australský sasafras nazval Presl *ostisemenkou*.

UPROSTŘED BLAHOVIČNÍKOVÉHO PRALESA VE VIKTORII.
V pozadí poutěvna Lindtova.

Lindt doprovázeti r. 1885 guvernéra Petra Scratchleye na Novou Guineu a oddávají se tam pozorování národopisnému.

Fotografie, přivezené Lindtem z podivuhodné země Papujské, byly uznány za nejlepší a doporučeny k reprodukci u velikých rozměrech. Jsou až dosud nejpřednější dílem ilustrované Nové Guineje, záhadné až doposud ve mnohém ohledu.

Pan Lindt osvědčil se za své cesty po řečeném ostrově také jako bystrý ethnograf a rozmnožil národopisnou literaturu o Malajském souostroví skvělým spisem. *)

Poslední dobou zamenil Mr. Lindt velkoměstský ruch nad řekou Jarou za zátiší stovkého pralesa, zakoupil si v něm asi za pět liber šterlinků ohromný lán země i s pralesem, ohradil svůj pozemek drátěným plotem, vykácel ze slunného prostranství několik staletých blahovičníků, zkypril půdu, postavil na ni ze švédského dříví obytná stavení a zvláštní domek pro sbírky národopisné, vykrášlil zahrádku pestrým kvítím, založil si na blízkou studánku s křišťálovou vodou, přistavěl pak ještě útulný domek pro hosty, posázel okolí ovocným stromovím, zbudoval po způsobu papujském ve větvích mohutného stromu besídku, zkrášloval sady pěšinkami, kroupenými drobným deštěm šumivé fontány, pracuje pod modrým nebem o novém díle ethnografickém, vítá u sebe rád hosty a baví je po věceři skladbami klavírních starých mistrů.

Mr. Lindt ovládá stejně dovedně jak housle tak cello, a za své návštěvy hrála se tria dlouho do noci. Já ujímal se houslí, dcera hostitelova piana a domácí pán partu violoncellového. Poprvé rozléhaly se tam také písně české.

Krásné dny své polovice prosince prožil jsem jenom v hustinách lesních, obstoupených v dále vysokými horami a protkanými v mokřinách stromovitými kapradinami. Ve stínu jejich založil si Mr. Lindt jezírko jako mořské oko, odvádí jeho vodu do lázni a k vodometu a zásobuje pramenitým živlem celou domácnost.

Umelé jezírko volivali za své noční dostaveníčko hrabaví vombati (*Phascolumys*) v úžasně míře a znečišťovali je touto měrou, že nezbyvalo, než ohraditi vodojem také sítí drátěnou.

Vombatů žije v sousedství Lindtovy poustevny na tisíce. V každém místěčku naráží chodec na veliký otvor, jenž vede

*) J. W. Lindt: Picturesque New Guinea. V Londýně 1887.

ke hluboké noře nemotorného drápoše, zobrazeného věrně na stránce 264. Zdaž neupomíná australský ten vačanec celým vzezřením na bobra, morče nebo kapybaru, největšího hlodavce amerického?

Pan Lindt mohl by skutečně říci, že žije jenom mezi vombaty. Jednou z večera zmocnil se i mláděte, ochočil zajatce, krmil ho brambory a chlebem a naklonil si vačnatého soudruha tak, že se chovanci do volné přírody ani nechtělo a proháněl se raději po dvoře.

Můj hostitel tvrdil, že žije v jeho okolí alespoň 20.000 vombatů. Číslo to odhaduje podle dřer, jež průměrně připadají na jistou plochu.

Za dne nebylo ovšem u Lindtovy poustevny po vombatech ani potuchy, ale jakmile snesla se nad krajem noc, začínali vombati v okolních hustinách pravý rej a běhali po dvoře jako odrostlí vepři. Náruživý nimrod může ukájet i u poustevny Lindtovy lovecké choutky své do sytosti.

* * *

Několik set kroků od Eremitáže sletují se pod vějířnatými kapradinami také milostné páry ptáků lyrochvostů, rozhrabávají písku jako bažanti, chvílemi převalují kameny a hledají v černé prsti hmyzí larvy, červy a drobné měkčýše. V krátkých přestávkách lze slyšeti, jak sameček zpívá, kňučí, vrčí, chcechtá se, šteká, vyje, pláče, chrochtá, bučí, mluví jako břichomluvec, kašle, chtěje tak napodobiti zvuky papoušků, chechtavých lednáčků, hlasy lidí i zvířat.

Bylo to v mém životě poprvé a zajisté naposled, kdy můj zrak mohl alespoň na chvílku spočinouti na podivuhodné měnuře ve volné přírodě. Plachý ten opeřenec mizí pozorovateli brzy s obzorem asi tak, jako to činívá tetřev hloušec.

Menura, zobrazená na stránce 415., je pták horský a do-movem toliko v jihovýchodní části australského kontinentu, tedy ve Viktorii a Novém Walesu.

Nádherné chvosty samečků, mající věrnou podobu lyry, nabízejí zhusta na prodej kožešníci australských měst.

Celý chvost samečkův čítá plný tučet per, z nichž dvě nej-krajnější a dvě střední jsou lyrovitě zahnutá, ostatní pak jem-nější rozprostírají se mezi nimi jako struny.

Chvost samiččin jest o polovičku menší a půvabu sameč-kova již nedostihuje.

Životní způsoby menuřího rodu shodují se ve mnohém s obyczěji, jaké se jeví u ptáků kurovitych, jenom že menura snáší za doby hnízdění toliko jediné vajíčko. Vylíhlé kuřátko je slepé a zůstává osm neděl ve hnízdě.

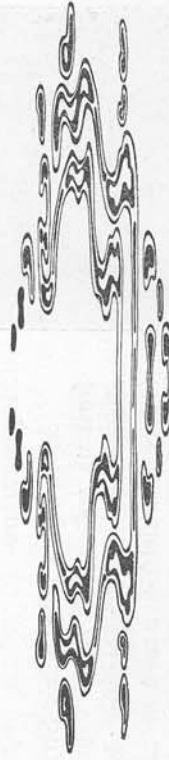
Skrovné rozmnožování menur povede asi brzy k tomu, že menuřin rod (*Menura superba*, M. Alberti) brzy vyhyne.

V zoologických zahradách chová se menura velmi pořádku. Při ohnivém západu slunce, kdy chechtaví lednáčkové a papouškové utehali na lože, zněl celý prales kolem Eremitáže samými ptačími zvuky, ale vrčení a chechtot „honzy smiška“ přehlušoval hlasy všech jiných australských opeřenců.

Velebný hymnus pralesa, jenž provívá celou duši pozorovatelovu, rušen bývá v Lindtově poustevně jenom jediným zjevem: roje much znepokojují člověka i v samém nitru pravekého hvozdu.

„Váš milý list ze dne 31. prosince 1902,“ tak píše mi náš krajan B. z jižní Afriky, „jsem obdržel. Touže poštou došly také sešity Vašeho cestopisu. Vypisujete vše co nejvěrněji. Stežujete si na australské mouchy. Mohl bych o nich také mnoho vypravovati. Ach, co já od nich při řece Murrayi zkusil! Tehdy byl jsem zaměstnan o žních na poli. Slunce páliło, a mouchy štípaly od rána do večera. Měl jsem jich plné oči, plná ústa, plné uši. Později však jsem na ně vyzrál a nepracoval jsem jinak, nežli se závojem.“

Zde v Africe zkusím také dosti od much, ale dotěrnost jejich snáším stoicky, sice bych ze zlosti ani nevyšel.“

od Melbourne více než dvě stě kilometrů na východ. Osadníci mladého toho městečka chtěli utčití názvem tím předního velkána duševního, a počínajíce si jako jejich spolurodáci ve světě Kolumbové, nazývají rádi i nejmenší osady jmény nejslavnějšími. A aby i australský Stratford ležel na Avoně, pokřtili také skrovnou říčku svou tímže jménem.

Misionář Hagenauer prožil již v Australii skoro čtyry plná desetiletí a umí již něco o lidech a přírodě australské vypravovat. A ježto jsem byl dychtiv prodlítí nějakou dobu mezi australskými černochy, nemohl jsem pochoditi lépe, nežli když jsem si zvolil za průvodce samého misionáře, dobráckého Hagenauera.

Věděl jsem, že nezajedu si tentokrát mezi lidojedy, ale zvědavost svou chtěl jsem ukojiti tím, že spatřím konečně alespoň pověstné australské černochy ohočené a krotké.

* * *

Cesta do Stratfordu vede zajímavým krajem. Kdo je v Australii poprvé, žasne nad podivuhodnými zjevy vegetací, a dotazování nebere konce. Obrovské kapradiny pnou se tam do výše jako palmy datlové.

Místy sblížíjí se stromovité giganti tajnosubní těsněji a vytvářejí malebné háje podobné plantážím kokosovníkovým.

S nimi střídají se sivozelené eukalypty nebo kvetoucí akácie, a duševní naši rozkoš dovřuje pohled na modravé výběžky Australských Alp.

Na uvažování o etymologii stanic železničních nezbyvá ani času, a jen mimochodem připomínám, že také v Gippslandě zbyla po černoších již jen pouhá jména. Jak zvučně znějí Murumbine, Narevaren, Narnargun a Jaragull! Ale to je vše, co po domorodcích v osadách zůstalo.

Že přišla za jízdy řeč také na podivuhodnou zvířenu australskou, rozumí se u přírodozpytce samo sebou.

Mně samému zdálo se stále jen o ptakopyscích, a oči plály mi radostí, když jsem pomyslíl, že spatřím snad konečně ve volné přírodě Ramajucké živočichy, kteří jsou skoro půl ssavce a půl ptáka, zpola vydra, zpola kachna, anebo, jak chtějí přírodozpytci novodobí, půl ssavce a půl ještěra.

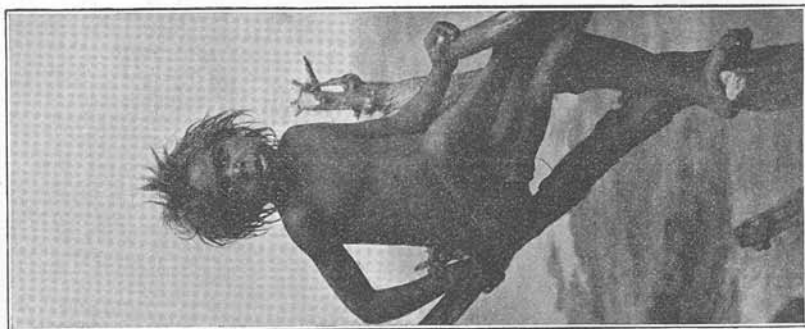
V Gippslandě. ==

Děkolik set kilometrů východně od Melbourne leží památný kraj Gippslandský. Leč nejmenuje se tak po sádře nebo sádrovci, jak jsem tu onde v českém překlade (Sádrová země) četl, ale zove se tak k utčení někdejšího guvernéra Gippsa.

„Tedy zítra v 7.50 ráno do Stratfordu! Jen nezměškejte vlak!“

S těmi slovy rozloučil jsem se v úřadovně s dozorcem černošských stanic, s dobrým česko-bratrským misionářem panem Hagenauerm.

Mým cílem nebyl však Stratford na splavném Avoně v britském hrabství Warwickém, kde tvůrce Hamletů a Learů se zrodil a život dokonal, ale byl to nepatrný Stratford australský v kolonii Viktorijské, vzdálený

Australský černoch.

„Můj milý příteli,“ vypravoval mi cestou Jan Hagenauer, „my misionáři vykonali jsme již leccos dobrého.“

„Nevím, je-li všem známo, čím jsem přispěl já k rozluštění záhadného plození ptakopysků, či jak zde u nás říkáme p l a t y p u s ů.“

Pamatuji se dobře, jak jsme jednou vykopali noru takového podivína, zastavše právě v hnízdě šestinedělku s mládětem pevně přisátým a s ostatky kožnaté skořápky vaječné v brlohu pohozené.

Takový nález stál ovšem za to, aby byl poslán až do Evropy. Zásilku adresovali jsme na slavného Owena, jenž jal se tvrdit již tehdejší doby, že dlužno zařadit platypusa do zvláštní skupiny ssavců, byt i zobákem ptáku se podobal.

Zásilka podivuhodného obsahu přišla do Anglie v pravou chvíli. Tehdy slavil Owen jako věhlasný anatom a bystroduchý posuzovatel vyhynulých tvorů své 80. narozeniny.

Ke dni tak slavnému sešla se blahopřání z celého světa, telegram stíhal telegram, gratulace přednášely se osobně i drátem, líbezná vůně kytic pronikala všemi pracovními zasloužilého badatele, a připitky upřímných přátel rozveselovaly nitro staříčkého kmeta.

Za té nálady přinašel jubilantovi posel zásilku z Austrálie. Owen, spatřiv doklady svého tvrzení o podivuhodném rodu ptakopysků, byl tak dojat, že zvolal: „A teď mohu klidně umřít.“

Ale neumřel hned, nýbrž žil ještě osm roků. Prostý misionář z církve Českobratrské přispěl tedy aspoň poněkud k rozluštění záhady, jež zajímala a posud zajímá myslí všech přírodovědců.

Že na naši misijní stanici nějaké ptakopysky uvidíte, nepochybují. Řeka tam plyne mírně a místy prudčeji, terén pobřežní je znenáhly a taková krajina se ptakopyskům líbí.“

Mluvili jsme též o vačnatém medvědu, jenž jednoho dne překvapil z večera tichou domácnost misionářovu, propadnuv se střechou a sletěv střemhlav na stůl právě prostřený a ke skrovným hodům uchystaný.

Ó, jak litovali v Evropě ženu našeho misionáře, když se po dlouhé době dočetli ve veřejných listech, že na misijní stanici australské padají se stropů nikoli tarakáni, ale dokonce med-

vědi. Evroptí přátelé rodiny misionářovy představovali si v duchu obrovského medvěda hnědého.

Ale na štěstí není australský vakodlak neboli koala medvěd, nýbrž toliko vačnatý ssavec, hůnatému medvědiku podobný, jemuž rodina misionářova dala za jeho neopatrnost a provinění pardón, pomáhajíc mu ještě koštětem k útěku z otevřené světlice.

Lepší duši nemohla Jednota Českomoravských bratří k australským černochům poslati. Tak asi vypadali všichni vzorní členové náboženské naší společnosti, jež vzala u nás svůj počátek již před čtyřmi sty lety, výtknouši si za úkol napravit, co se jí zdálo býti v církvi římské zlořádem a nepravostí.

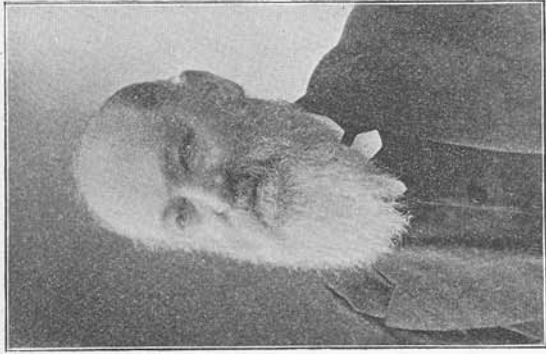
V Petru Chelčickém měla Jednota bratrská pevný sloup a mohla za pomoci posluchačů Rokycanových zdatně vynikati „jako strom z kořenů a jako řeka z pramenů se sbírá“.

I když dolehli na České bratry časové nejhorší, láska k víře jich neopustila a „ukryté símě“ klíčilo ještě na půdě domácí i ve vyhnanství českých exulantů mezi sousedními Němci.

Tak vzniklo středisko Českobratrského učení v Ochránově, a církve „Česká“, „Moravská“, nebo „Bratři českomoravští“ mají nyní zastoupení v celém světě a tedy také mezi australskými černochy.

V Ochránově čtí „Jednotu bratrskou“ podnes jako svou mateř a přechovávají tam památky staré české historie jako drahý odkaz po předcích, památné to folianty Lešenské.

Dědicům „Českých bratří“ je vše u veliké úctě, co jim připomíná souvislost s pozmeněnou církví nynější, a tak si lze vysvětliti, proč se dobrý bratr Hagenauer vypytl na osudy Českobratrského chrámu v Mladé Boleslavi, kdysi sboru téže církve sloužícího a později ve vojenské skladiště proměněného.

Jan Hagenauer,¹⁸
českobratrský misionář v Ramajuku.

Mínil podniknouti u představenstva všechny kroky, aby památka tak úctyhodná byla šetrněji chována a opět jako božičtě pokládána. Ale uslyšev ode mne zprávy uspokojivé, vroucně mi za ně děkoval a nelicně tiskl mi pravici.

Misionář Hagenauer má teď na starosti 6 misijních stanic. Jména jejich, psaná anglickým pravopisem, jsou: Coranderrik, Condah, Ramahyuck, Lake Tyers, Ebenezar a Framlingham. Na všech počítá se asi 450 australských černochů obého pohlaví, ať již čistokrevných nebo míšenů.

Misijní stanice, kde káže evangelium Jan Hagenauer, zove se Ramahyuck. Český mohli bychom psáti Ramajuk.

Prvé slovo Rama*) vzato jest z bible, druhé přidali čeřnoši a chtěli jim označiti „naš domov“.

*

*

*

Kraj, jež protíná železná dráha, je místy již zcela prost upomínek na prales. Někde nezbyly po něm již ani pařezy, a osadníci proměnili někdejší hustiny ve výnosná pastvíska, na nichž má brav a skot zlaté časy. Četné baňky s mlékem na stanicích složené a připravené k dopravě do hlavního města většily pastorální povahu půdy.

Místy podobal se kraj nekonečnému parku, v němž zůstaly po pralesě ještě jednotlivé eukalypty, poukazující mohutným vzrůstem k úctyhodnému stáří. Větve jejich rozpínaly se do široka, a koruny vrhaly aspoň trochu stínu na stáda bravu skrývajícího se tam za úpalu slunečního. Hospodáři vypálili lesní podrost, zkyprili půdu, oseli park chutnými travami evropskými a proměnili neuzitéčný prales ve výnosné lány.

Také zde ukracuje australský osadník tuhý život eukalyptových kolosů náseky, způsobenými kolkolem do kmene tak, že výživa hořejší části jeho přestává, a strom takofka vykvrácí a vysílí. Brzy potom stojí velikáš zbaven všeho lupení, a obrysy jeho větví a veskeré koruny trčí ze spáleniště jako kostlivec.

„Vizte tento kraj!“ pravil misionář Hagenauer. „Zde jsou místa, kde vykopal profesor Spencer památné obrovské žízaly. Když se dostaly jeho zprávy o těchto gigantech do denních listů,

*) Hlas v Ráma slyšán jest, uařikáni a pláč přehořký. Jeremiáš 31. 15. Matouš 2. 18.

nechtěl nikdo věřiti, že by tak veliké deštovky byly na světě. Zpráva, že naši přírodopytci našli deštovky několik metrů dlouhé a tlusté jako ruka, pokládal každý čtenář za báchorku a balamucení lidu. A přece tomu bylo tak. Však jste je viděl v našich sbírkách. Jezdil jsem tu již tehdy často a byl jsem svědkem, jak obrovské ty červy z vlhké půdy dobývali. Brloh jejich našel se velmi snadno. Malé kopečky, vymodelované jako drobné sopky, prozradily podzemní skrýše hledaných žízal. Patmatuji se ještě dobře, jak tělo jejich páchlo uzeninou nebo kreosotem, a co to práce stálo, nežli jich dělníci několik vykopal. Mac Lay popsal je nejdříve, ale náš profesor Spencer pověděl o nich učeného nejvíce.“

V zoologii zove se obrovský rod australských žízal *Megascolides* a překonává svými rozměry všechny červy na světě.

Mořský červ *Eunice* sice se australské deštovce skoro vyrovnává a červ *Lineus longissimus* us délkou ji i překonává (měří až 15 m), ale tloušťkou nevyzniká nad obrovské žízaly australské žádny červ, a megaskolidi pevniny australské upomínají svým vzeřením na hada hroznyše. Viz přílohu čís. 16.

Megaskolidi mají tělo rovněž kroužkovité jako deštovky naše. Elasticnost jejich kroužků dovoluje, že se červi ti mohou valně prodloužiti nebo zkrátiti.

V těle megaskolidů spočívá velická síla. Zalézá-li červ již do země, lze ho vytáhnouti bez porušení jen stěží.

Otvory, jež megaskolid v zemi způsobuje, mívají v průměru jenom asi 3 cm. Skrovný ten rozměr neshoduje se s ob-

Josef Kořenský: Cesta k profinožčům.

jemem obrovské žízaly a vysvětluje se jen nápadným protažením zvířete za rozrývání vlhké půdy.

Podle zápachu kreosotového poznávají přírodopytci, je-li megaskolid v jámě čili nic.

Australští domorodci znali megaskolidy již v dávných dobách a léčili kreosotovým slizem bolesti reumatické.

Megaskolidi lhnou se z kokonů. V každém kokonu bývá zárodek jediného červa.

Kokony megaskolidů obaleny jsou korovitým povlakem, na němž spočívá pak sliz tělož zápachu, jako vylučuje megaskolid dospělý. Zdá se, že tento páchnivý obal má chrániti zárodek před pronásledovateli.

*

*

*

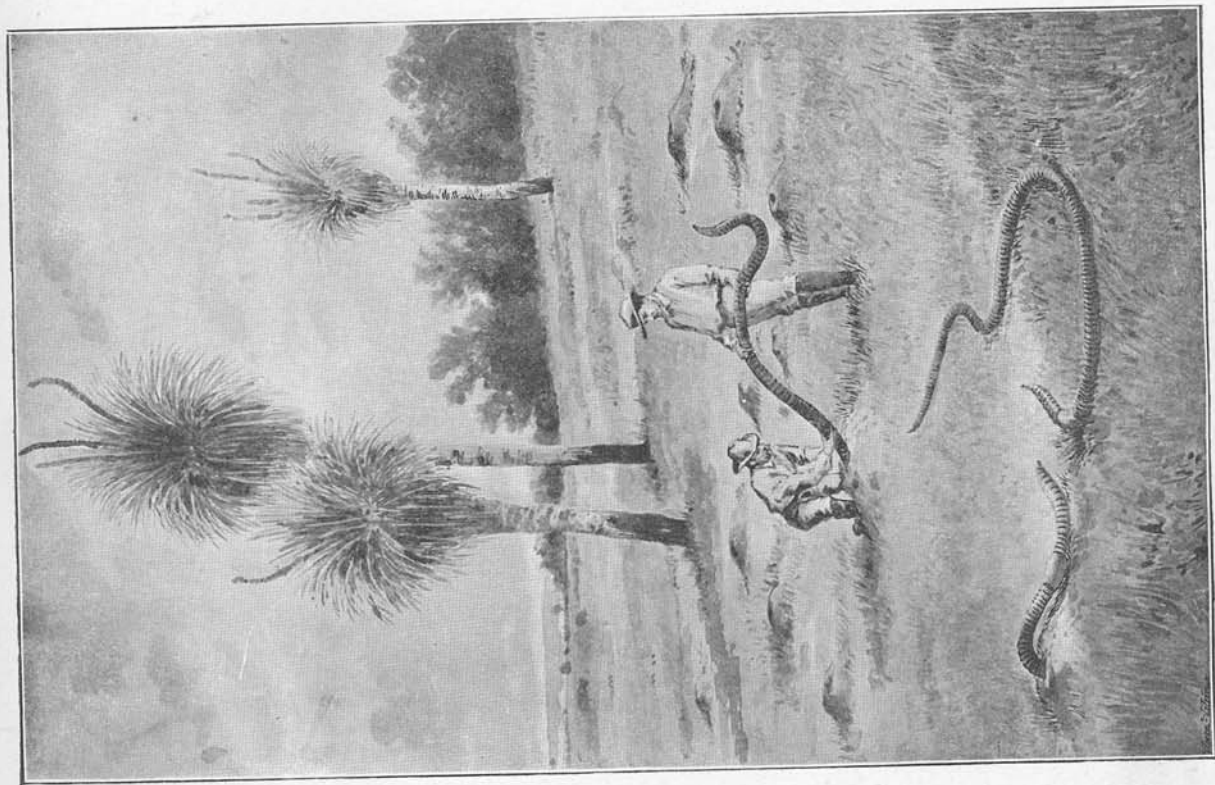
Šest hodin jízdy uplynulo samým hovorem o australské přírodě a lidech jako mžik, a my opouštěli ve Stratfordě vřiz železniční, abychom zasedli do povozu pro nás připraveného. Počítát se na misijní stanici Ramajuckou jen asi 16 kilometrů.

Povoz řídil vyzábělý černoch. Jeho hlas, krátký dech, vychrtlý obličej, zapadlé oči a sevrklý hrudník mluvily, zřejmě za lékařské dobrozdání. Sužuje ho táž choroba, jakou zmiňují skoro všichni jeho soukmenovci. Kdo by neznal té metly života, jejíž jméno souchotiny?

„Milý příteli,“ pravil ke mně za jízdy misionář Hagenauer, „nežli uplynou tři desetiletí, nebude v australské osadě Viktorijské již ani jednoho černého domorodce.“

Ze čtyř set mých ošetřovanců jdou všichni vstříc neúprosnému osudu. Snad nikde neplatí tak slova, jako mezi mými chráněnci: Všecko na čas, jen Pán Bůh na věky.

Co mně stálo úsli, nežli se mi podařilo vymoci u vlády, aby předložila zákon na ochraňu domorodců v kolonii Viktorijské! Chtěl jsem, abych z pijanů a pobudů učinil hodné, usedlé občany, aby nenávisť ku kmenům vlastního plémene přeměnila se v lásku k bližnímu, aby krvavé obyčejy ustoupily šlechtnému spolutí občanskému, aby pohanství vymizelo a zazařilo světlo svatého kříže, aby australský domorodec žil svobodně vedle bělocha, přijímaje evropskou vzdělanost, aby rozumný způsob života zabezpečil černému plému australskému dlouhé trvání

AUSTRALŠTÍ PŘÍRODOZPYTCI SBÍRAJÍ OBROVSKÉ DESŤOVKY.
V pozadí žlutokapové stromy (Xanthorrhoea).

na tomto světě. Ale jen málo se splnilo, po čem naše Moravská církev toužila.

Na pomoc vládní nemůžeme si stěžovati. Uznalo se, že černoši naši mají všechno právo, aby bylo o jejich budoucnost postaráno. Vždyť odňali jsme jim jejich půdu, jejich přírozené vlastnictví a přikli si vlast jejich jako svůj majetek.

Toho všeho byl si zákonodárný sbor vědom a proto věnoval domorodcům viktorijským slušnou dotaci roční, z níž by mohli býti vydržováni. Ovšem byl jim obyčejí okrsek přesně vyměřen, a území černošské na puntík v katastrálních mapách stanoveno. Jen na něm směli se domorodci australské volně pohybovati, tedy asi tak, jako to vidíme v teritoriích indiánských v Americe.

Naše církev ujala se zařízení misijních stanic a obrátila všechny australské pohany na křesťanství. Teď spatříte na všech šesti stanicích černošských českobratrský kostelík a vedle kostelíka školu. Ta nebývá mezi státními školami na místě posledním. Výsledky visitační překvapují samého dozorce státních škol a slouží naší církvi ke cti. Však se přesvědčíte, až poctíte návštěvou naší školu v Ramajuku.

Kostelíček naší stanice misijní je pouze dřevěný, rovněž i naše škola, ale já po lepším stánku Páně ani netoužím.

Kdysi navštívil mou misijní staci slavný houslista Wilhelmj a nabídl se, že uspořádá veřejný koncert a že věnuje výtežek na postavení kamenného stánku Božího. Ale já se mu za dobrý úmysl poděkoval, řka: Díky za vaši dobrou vůli! Až mě vyslechnete, dáte mi za pravdu.

Navštívíme spolu hřbitov blízko naší stanice. Boží to pole nestojí ani čtyřicet let. Ale co tam již hrobů travou zarostlých! Prozřetelnost Boží jest nevyzpytatelná.

Odchováme potomky černošů co nejsvědomitěji, dopříváme jim volnosti ve volné přírodě, živíme a šatíme je jako své vlastní děti, ale úsilí naše marné jest.

Jakmile doroste černošský hošík v jinocha, dívka v pannu, plány do budoucna se ztroskotávají: souchotiny ukracují život našich chráněnců nemilosrdně a rozrývají srdce všech, kteří do břte smýšlejí s vymírajícími domorodci.

K čemu tedy nový kostel! Za málo let zaniknou zdejší černoši do jednoho, a s nimi vezme za své celé naše poslání ve

Viktorii. Dejž Bůh, abych já se toho nedožil. Nejsem zde již více, nežli pouhým strážcem nemocnice.

Roku 1866 pokřtili jsme zde prvního černocha a učinili jsme jej členem Českobratrské církve. O deset let později byly již dvě třetiny černochů pokřtěny. Ale ne všichni se nám vydařili. Některé bylo třeba zase z církve vyloučiti. Pijaňství bývá při nich hlavní neřestí.

Jak jsem pravil, všech černochů chovaných na našich šesti misijních jest již jen málo přes 400 hlav. V Ramajuku samém není jich nyní ani 60. Uvidíte je, až k nim přijdeme.

Zde je poslední zpráva o misijních stanicích. Schválně jsem ji pro vás přichystal. Poznáte z ní, jak kvapně odcházejí naši černoši se světa. Vízte, kolik se jich toho roku narodilo a kolik jich umřelo:

V Koranderku se 3 narodili a 2 zemřeli. V Kondě se 1 narodil a 5 zemřelo. V Tyersu nepřibyl žádný, ale umřelo jich 5. V Ramajuku narodili se 2 a umřeli 3, atd.

Všeho dohromady: 10 přibýlo a 31 ubylo.

Naše území v Ramajuku má v rozloze 810 akrů (1 akr asi jako naše jitro neb určitěji 40.5 aru). Větší jest teritorium v Tyersu (4000 akrů), potom v Ebenezeru (3600), v Koranderku (2400), v Kondě (2000).

Dále vidíte, že státní náklad na všechny misie činil minulého roku asi 130.000 korun a na misii Ramajuckou asi 16.000 korun.“

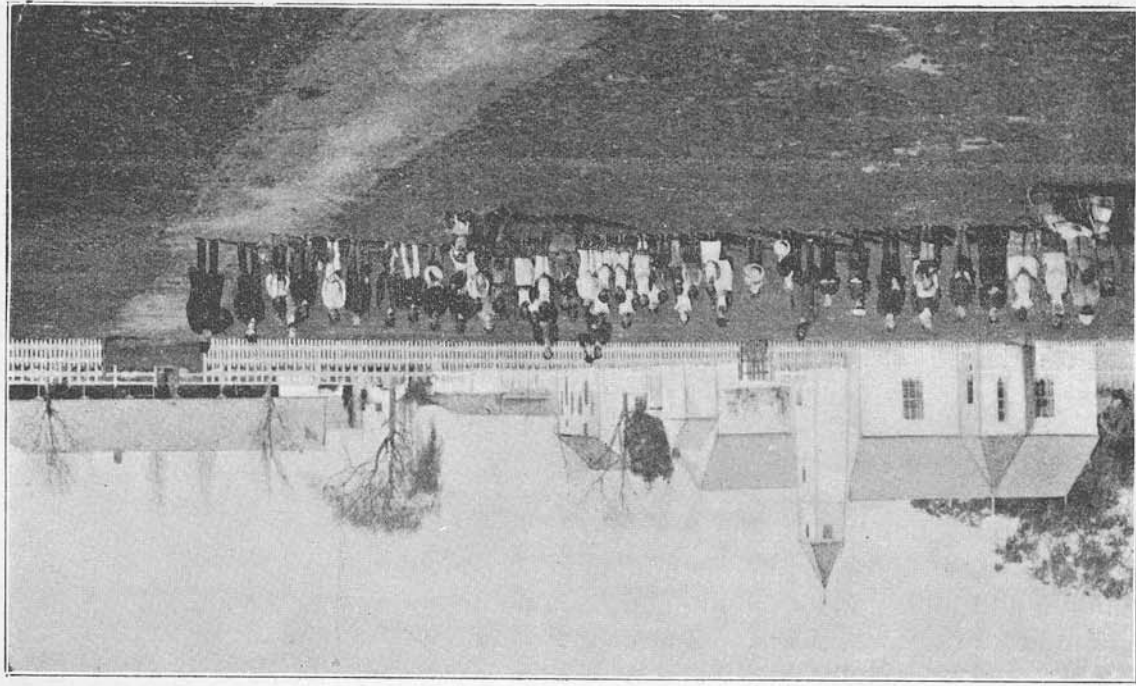
„Slyšel jsem,“ vpadl jsem misionáři do řeči, „že máte již na stanicích mnohem více míšenců nežli domorodců čisto-krevných.“

„Ne tak docela, ale polovice našich černých chlapíků, zvaných u nás black fellows, pochází jistě z krve smíšené. To týká se všech domorodců australských.“

Sňatky uzavírají se na našich misijních stanicích zřídka. Za posledního roku měli jsme v celé Viktorii všeho všudy 1 svatbu.

Ještě nejvíce bývá děti z míšenců, žijících obyčejně nemanželsky, ač i běloši uzavírají sňatky s černoškami řádně po křesťanskou oddanými.

Jest jen litovati, že pokládaly se děti ze smíšených rodičů také za černochy, a že se podle toho s nimi nakládalo: byly přiděleny určité stanici, obdarovány vším potřebným, oděvem,

Misijní stanice černošská v Ramajuku. V pravo na kraji českobratrský misionář Jan Hagenauer.

stravou a příbytkem, at odrostlý míšenec chtěl nebo nechtěl. Svoboda se mu odnímala ve všech směrech.

K návrhům našim došlo později k lepšímu zřízení, a předloha toho se týkající vyšla již před několika lety. Ji dostalo se míšenčům práva opouštět stanicí a přijímat službu, kde jim líbo bylo. Z mnohých stali se pořádní občané státní. Tím způsobem rozplyne se černošský živel v přívahu evropském.

Čistokrevných domorodců jest již vskutku nemnoho. Naše kolonie, Viktorie, má černochoů nejmeně, jak jsem již řekl, ani ne plných 500. Více jich má Austrálie Západní, asi 6000, potom Nový Jižní Wales, 8000, Queensland asi 20.000 a nejvíce Jižní Austrálie, totiž asi 23.000.

Všeho všudy počítá se v Austrálii asi 60.000 černochoů, ale číslo to jest nyní zajisté mnohem menší, ježto statistické údaje pocházejí z let dřívějších. Sčítání domorodců nelze v Jižní Austrálii a Queenslandě tak snadno provést.

Z téže doby pochází udaj, kolik černošských dětí bylo účastno vyučování školního. V Novém Jižním Walesu že se jich počítá přes 600. Asi 600 chodilo jich do veřejných a několik do škol soukromých.

Zvláštní zákon vydaný k ochraně našich černochoů a zvaný *Aborigines' Protection Act* pojišťuje všem domorodcům nároky, aby mohli bezstarostně žít, a já dodávám ještě: vymírati. Cesty Páně jsou nevyzpytatelný.

„Teším se, že se budu moci přesvědčiti o duševních schopnostech vašich svěřenců,“ díím na to k misionáři. „Čítal jsem o tom zprávy různé: jedni upírají domorodcům vašim všecku inteligenci, jiní staví jejich vlohy na roveň přirozenosti ostatních lidí. Kde je pravda?“

„Až uvidíte a uslyšíte, posuďte sám,“ pravil misionář. „Já zmíním se jen o jedné chovance, o ženě, jejíž jméno Bessie Cameronová. K nám do Viktorie přišla r. 1867. Již jako dítě projevovala veliké schopnosti. To dobře věděl biskup Albanský a dal jí do semináře sydneyského. Také v tomto učilišti prozpívala Bessie znamenitě a vynikla i v hudbě. Na naší stanici působila jako dokonalá učitelka. Hosté, kteří ji navštívili, žasli nad jejími vědomostmi historickými. Veřejně to napsal sám náš přední spisovatel Anthony Trollope. Její zpěv a koncerty na piano líbily se veřejnosti velice. Škoda jí!

A že se naučí naši černí chlapíci dříve a lépe výslovnosti anglické nežli mnozí Němci, je také známo.“

*

*

Brzy za Stradfordem jelo se opět pralesem, ale hodně zbledovaným. Co nezničily požáry, zničily housenky před několika lety.

Cesta lesem ještě ušla. Jen místy byla rozryta od přívahu. Na rovině překážely jízde kaluže jako rybníky.

V pasece pásl se skot a brav. Toulá se tam ve dne v noci. Farmář ohradil svůj pozemek plotem drátěným nebo dřevěným a může býti jist, že se mu dobytče jinam nezatoulá. Ohraditi získaný pozemek bývá první věcí každého australského sedláka.

Kromě skotu a bravu objevovali se v ohrazeném pralese koně, klisny, hřebci a hříbata. O rozmnožení toho plemene farmář si hlavu neláme a ponechává rozhojňování volně přirodě. A ježto bývají pozemky australských farmářů mnohdy velmi rozlehlé, nedívá se tam nikdo, přijde-li klisna ke statku, aby se pochlubila novou rodinou. Tak se rovněž stává u bahnic a krav stelných.

Hlavním stromovím lesním byly na naší cestě opět eukalypty.

„Eukalypty, jaké rostou zde — děl misionář — budou vás provázeti snad na všech vašich cestách po australském kontinentu. Sivozelené a neveselé barvě australských lesů musíte zvykati. Ale pochybuji, že byste je chtěl zaměnit za líbezně háje a hvozdy středoevropské. Což jsou naše zasmušilé pralesy eukalyptové proti lahodnosti vašeho boru, bukovin, doubrav a březin! Však my také nemáme gumovníky u veliké lásee. Farmář australský vysazuje kolem svého statku raději stromoví kalifornské, zvláště borovice a jiné příbuzné konifery.“

Ale nebláží-li nás pohled na zubožený prales gumovníkový, potěšíme se alespoň, vidíme-li přilétati cestou roztomilé opeřence z četného rodu papoušků.

Sněhobílí papouškové se žlutou chocholkou (*Pittacus galertus*) nejsou v pralesích Gippslandu žádnou vzácností.

Že vidíme tam častěji také kakadu s nachovým peřím jako ramní červánky (*Pittacus Leadbeateri*), můžeme

býti jisti. Poznáme ho již podle kvílení a nářku, jenž se rozléhá s korun vysokých blahovičníků daleko široko.

Pernou zkoušku bychom přestáli, měli-li bychom si zodpovídati všechny otázky, jež se za pozorování ptačího života v australském pralese samy vnučují. Dobře ještě bylo, že jsem se již předem probíral výborným ilustrovaným dílem Gouldovým za svého pobytu v Adelaidě.

* * *

Asi po dvouhodinné jízdě lesním průsekem otvíral černoch branku a zabočil s povozem do paseky, za níž prokmitala stavení misijní stanice. Pěkná zahrádka vroubila dřevěný domek, sídlo českoobratrského misionáře a jeho rodiny.

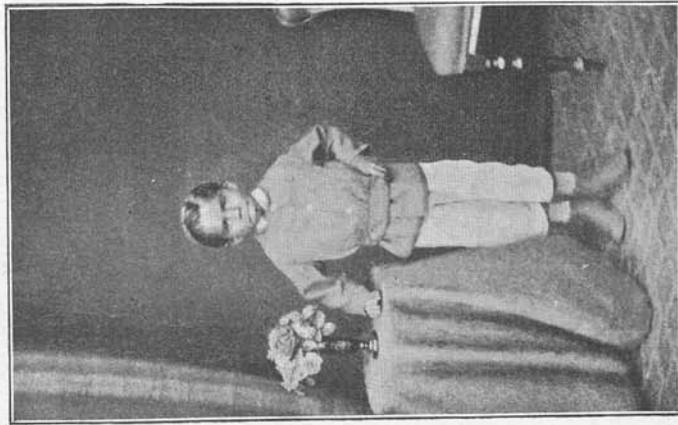
Kolem domku bujela tráva, a v trávě páslo se několik koní. Jeden z nich, ryzka s bílou hřívou, přiběhl nám na proti jako dítě s celou důvěrou. Jeho jméno „Silvia“ — mazánek paní misionářovy.

Dále obklopoval nás les. Jen na jedné straně byla krajina otevřená, a s neveliké výšiny, na níž jest stanice rozložena, bylo zřítí pod mírným úbočím lučinu, lemovanou zátokami tiché řeky Evern.

Daleko v pozadí modraly se Australské Alpy.

Z lučiny zaznívaly táhlé výkřiky volavek a jestřábu. Mají prý tam pravidelné slety každého večera a povýkují celou noc v močálovitém pobřeží.

Na levo od obydlí misionářova byly rozesta-

Černošský hošík z misijní stanice Ramajucké.

Australský černoch jako policista.

veny jednotlivé domky černošské. Nade všecky vyčníval dřevěný kostelík.

Nežli jsme přijeli ke stavení, běželo nám vstříc několik černošských dívek. Všecky pospíchaly, aby přivítaly misionáře. Byly samy smích, veselost a ochota a odnášely z vozu, co jsme přivezli.

Žena misionářova vybrala si několik černošských dívků k výpomoci do kuchyně. Také tam nevycházejí mladé kuchářinky z laškování a škrabou brambory, krouhají zeli a myjí nádoby v samém smíchu. Paní domu zachází s černými svěřenkami jako matka, a černé děti oplácejí lásku oddaností a nezlíbenou náklonností.

Ale čilost a veselost jsou jedinými půvaby černošských dívků. Když rozdával Stvořitel krásu, zapomněl na australské plemeno úplně. Nikde neviděl jsem šerednějších tváří.

Leč matka černošská jen se v gorilí tváři svého mazánka shlíží a vidí ve svém robátku pravý obraz boží. Děcko se světlejší pleť a uslechlějšími rysy plemennými nelíbí se rodiťelce.

Také ostatní příslušníci čistokrevného plemene australského neradí vídají světlého potomka a pohrdají zplozencem, vzešlým z černošky a bělocha. Ký div, že takové matky utracovaly světlé robátko, jakmile se narodilo.

Ramajucké kuchařinky obskakovaly náš povoz jako srnky a tiskly mi ruku jako starému známému. Stalo se tak po slovech dobráckého misionáře, jenž mě představil slovy: „Vezu vám hosta z daleké země. Přišel se na vás podívat. Váš rod ho velmi zajímá, a milý náš host je tedy vašim přítelem.“

A černé holčice tvářily se ještě veseleji a byly ještě přítelnější, odpovídajíce anglicky velmi hbitě. Jazyk svých předků zapomněly již nadobro a nerozumějí mu ani za mák. Vlastně ho nikdy ani nepoznaly, neboť i matky jejich mluvily k nim již jenom anglicky.

Dnes není v misijní stanici Ramajucké snad již ani jediného chovance, jenž by mluvil řečí australskou. A byl-li by tam nějaký a pocházel-li by snad ze severu poříčí Murrayského, sotva by mu jiní odjinud rozuměli, byť i ještě mluvili řečí dávných předků svých. Jsouť četné nářečí australských kmenů tak různé, že lze dovoditi jich spřízněnost mnohdy jenom stěží.

Tak na př. jmenuje se:

Klokán jednou *bundar*, v jiném nářečí *kurengi*, *kurman*, *pštros emu dinoun*, *kurvink*, *kurvi*, *urink*, *vejce ko*, *kau*, *mirku*, *kobink*, *otec buba*, *butar*, *mamu*, *mamonk*, *dvě butar*, *bula*, *pola*, *baroro*.

Podivuhodno jest, že výraz pro dvě jest skoro po celé Australii jednotný nebo jen málo odchylný: *bula*, *pula*, *butar*, *pulet*, *polajl*, *pola*, *bolita*.

Že mluvily naše černošky řízné a hbitě, chápal jsem brzy. Rozpomínal jsem se na lingvistické spisy, čítané již ve znamenité knihovně adelaidské.

Všickni jazykozpytci australských plemen shodují se v tom, že tito domorodci mluví velmi rychle. A že lepotvárná černoška jest v Australii věcí skoro neslýchanou, čítá se skoro ve všech líčeních.

Mžouravé oči děti dědívali nebo si je k přimhuřování samy ještě více přizpůsobují, aby tak ochránily zrak před dotěravými mouchami. A jakými mučitelkami jsou tyto mušky australské, poví vám každý cestovatel.

Že bylo i okolí Ramajuku plno kousavých mušek, rozumí se samo sebou. Nepokrývají-li obličej, usedají na všecken oděv a zdají se na něm býti jako přilepeny. Roje much pronásledují nás všudy v patách.

S černoškami přišla nám vstříc také literní učitelka misijní stanice, slečna Armourová, potom slečna Lawsonová, obstarávající chrámové zpěvy a hru na harmonium. Budou prý mémi společníci za mého pobytu v Ramajuku. Nabídku jejich přijal jsem s poklonou a uctivými díky a vcháším do misionářovy domácnosti.

Napřed do zahrádky a pěšinkou k ochozu obytného stavení.

V zahrádce pěstuje choť misionářova karafiáty, růže, pelarگونیه, kosatce, violky.

Verandu krásli loubí vistariové a mučenkové.

Vistarii, zvané též *Glycine sinensis*, daří se v Ramajuku velmi dobře, snad lépe, nežli v původní vlasti asijského východu. Modravé hrozny květové bují tam z jara a ustupují potom květům půvabné pasiflory.

Ke květnici přiléhá na misijní stanici v Ramajuku rozsáhlá zelnice a štěpnice. Kapusty, brukví, zelí, rajských jablíček, mrkve a okurek jest v zahrádě hojnost. Se záhonky bramborovými střídají se záhony angréštové a rybízové. Také švestky, třešně, broskve, citroník a lílek jedlý tam prospívají.

Všeku práci v zelnici vykonávají černoši. Někteří z mužů pečují o dobytek v chlévě a dojí krávy.

Jeden ze synů misionářových řídí celé hospodářství na polích, dvoře, v chlévích a stájích. Právě dal poraziti skopce, abychoh měli masitou věceři.

Na stanici mají tolik bravu, že jim dává maso po celý rok. Území černošské zmenšilo se sice poslední dobou o hodný lán (postoupený zamýšlenému hospodářskému učilišti), ale pastvisek má misijní ústav pořád ještě dosti.

* * *

*

Domácí paní přijala cizího hosta z českoobratské země velmi vlídně a srdečně a vykazala mi za obyt čistý pokojík. Ve chvíli cítil jsem se mezi cizími lidmi jako u dobrých přátel. Hudba utužila naše přátelství tím pevněji. Ještě nikdy neznely

na černošské stanici české písně, ale za mého pobytu hlaholily každého dne. Skladatel „Bechyňských“ jistě neví, že jsme i v australském pralese zpívali známou notou: „Už já více po Bechyni cestu šlapat nebudu.“

Do poslední písničky vyzpívali jsme s průvodem piana také Malátovy „Vzpomínky na Prahu“, a české skladby roze- hřívaly mou duši více než kdykoli jindy.

Prvního dne zpívalo se dlouho do noci. Skřeky volavek, bukačů a jeřábů zaléhaly potom do mé ložnice a ukolébaly mě k tvrdému spánku velmi brzy.

Spal jsem bezpečně v domě nezamčeném. Zámku tam svět- nice nemají. Poznáváte z toho, že je postarano v mnohých končinách australských o veřejnou bezpečnost lépe, než snad jinde ve světě. Lepší povšechný blahobyt vede tam nepochybně ke spořádanějším poměrům společenským.

Z rána svolával kostelní zvonek misijní příslušníky ke službám božím. Připojil jsem se k ostatním, abych vykonal nedělní pobožnost.

K bohosluzbě sjížděli se též farmáři z dalekého okolí, zvláště pak hezky vystrojené ženy s dětmi. Nejedna paní přijela v pěkném lehkém vozíku a řídila svého koníka sama.

Farmáři, čili dle našeho pojmu sedláci, vypadali jako džentlmeni. Všickni byli oblečení podle nové mody. Takového přepychu dopřávají si tam nejen majitelé farmy, ale i čeledín, drvoštěp, dělník, horník, metař a kde kdo je.

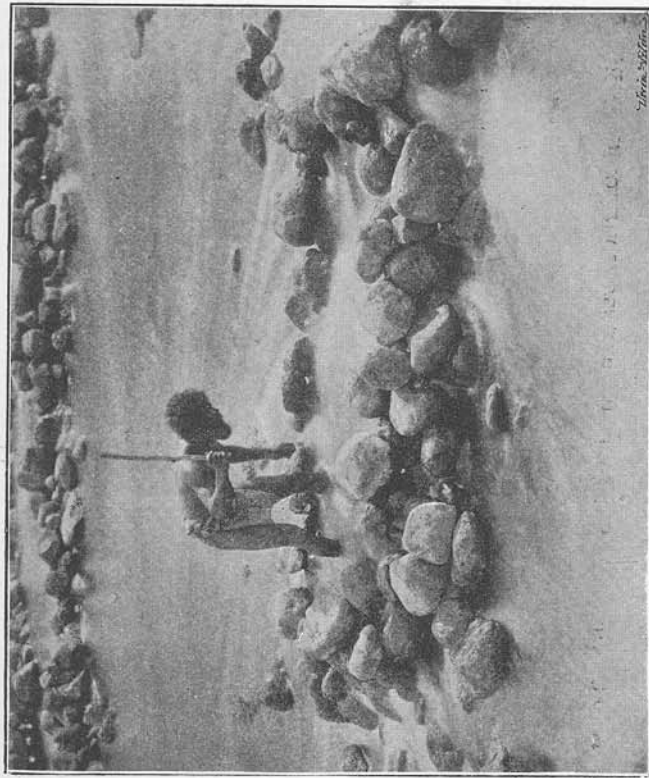
V chrámu Páně shromáždili se zatím černí chovanci, muži po jedné, ženské pohlaví po druhé straně.

Deti stály podle velikosti; byly na kost vyzábělé. Jen zoubky bělaly se jim ve tmavohnědé a nehezské tváři jako řada bělostných perlí.

Ženy vypadaly příšerně a odporně. Muži nevypadali lépe. Ze škarodé a zamračené tváře zdála se vyzíratí tupost duševní.

Některí z černých příslušníků přišli do chrámu v obuvi, jiní bosí. Ale oblečení byli všickni podle střihu evropského.

Stálo prý mnoho práce, nežli navykli černochoy, aby nosili kalhoty. Oděv ten byl australským naháčům kusem nejprotiv- nějším. Když viděli černoši po prvé, jak Evropané svlékají spodky, nevycházeli prý z úžasu a trnuli, neboť se domýšleli, že Evropan vylézá ze své vlastní kůže, a to za veliké bolesti.

Australský divoch lovící ryby.

Nedělní pobožnost byla zahájena po 11. hodině ranní cho- rálem, zpívaným za průvodu harmonia.

Potom promluvil misionář ke svým černým ovečkám tato slova: „Ke službám božím přišel dnes host z dalekých krajů. Nežli sem dojel, potřeboval mnoho neděl. Přijel do vaší vlasti, aby ji poznal a vypravoval o ní svým krajanům. Také chce po- znati váš život na misijní stanici a co uvidí a uslyší, vydá tiskem ve zvláštní knize. Chovejte se tedy hezky, aby přítomný host mohl o vás vypravovati jenom s pochvalou.“

Dnes je den Páně. Užijte ho tedy k oslavě Hospodina a nečňte se před Pánem nehodnými. Očekávám, že se nikdo z vás neopije a že neudělá náboženské naší obci hanbu.

Můj milý host a váš přítel přichází ze země, kde naše církve vzala svůj počátek, a kde žili nejlepší její apoštolové. Nad to pak je náš vzácný host dobrý hudebník. Dejte si tedy záležeti a zazpívejte píseň číslo 1082 co nejlépe.“

A černí příslušníci Českomoravské misie dali se do zpěvu a zapěli píseň dvojhlasně. Zpívali zcela dobře. Poznám jsem, že je pravda, tvrdí-li se, že australští černochi mají dobrý sluch. Také střídavě sbory mužů a žen s dětmi zněly velmi pěkně, a chvalozpěv hosanná hláholil velebně.

Po výkladu slov ze svaté bible vyzval misionář všechny přítomné, aby přispěli dárkem na vydržování ústavu pro malomocné v Jerusalemě, a očekával vydatnou pomoc ode všech černochů.

Většina domorodců odevzdala po šilinku, tedy dle našich peněz více než korunu.

Mimořádný příjem plyne do kapes černochů z prací konaných v okolních farmách. A ježto se platívá dělníkům australským několik šilinků denně, mohou si také černochi vydělávat dost peněz.

Ale hotové peníze přivádějí černochy na cestu nepravosti, a mnohý z nich ocituje se v šatlavě některého města, dopíral-li si více lihoviny, nežli veřejná mravopověstnost v Australii připouští.

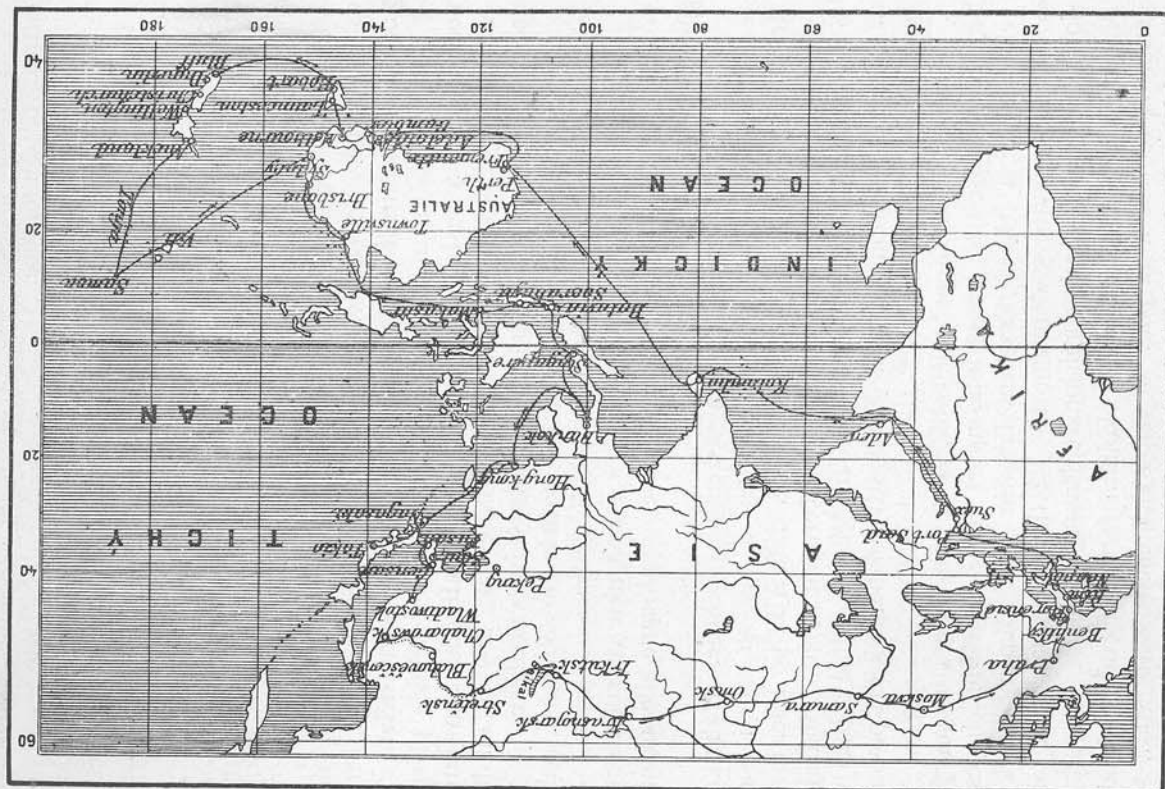
Tak se stalo i po výstražných slovech nedělních. Den na to doveděl se dobrosrdečný Hagenauer, že jeden z jeho chovanců přihnul si více kořalky ve Statfordě a že opětně pyká v městské věznici za své provinění.

Po službách božích byl oběd. Společnost naší tabule byla rozhojněna některými damami z okolních statků. Jejich styky s misijní stanicí jsou velmi přátelské. Vzácná povaha a rozšafnost misionářovy choti přispívá k té shodě plnou měrou.

Na občasně návštěvy jsou australští venkované odkázáni více než kdekoli jinde. Jsouť jejich farmy daleko od sebe, a mnohý squatter má k sousedovi několik hodin cesty, obklopen jsa toliko ohrazeným pralesem a pasekami, v nichž se pasou jeho stáda, složená hlavně z ovcí.

Po svačině následovala opět kostelní pobožnost večerní. Četlo se v bibli a zpívaly se hymny. Každý z přítomných četl ze svatého písma kousek. Já nesměl činiti výjimku a byl jsem na chvíli členem církve Českobratrské.

Někteří černochi přišli k odpolední bohoslužbě pěkně vyfintěni, s čistým slameným kloboukem a s límcem bílým jako padlý sněh. Z kapsy jim vyukukovala dřevěná dýmka, jak sluší na příslušníka anglického.

Josefa Korenského cesta 1900-1

Některé černé dámy přišly do chrámu s kytkami za řadry. S přáním „dobrou noc“ a „zítra na shledanou“ opouštěl jsem černé domorodce.

Prosincové večery byly v Ramajuku velice příjemny. Dotěrné mouchy přestaly šípát, palčivé slunce australského léta již dávno zapadlo a osvěcovalo Alpy, vzdálené od nás jen několik hodin cesty. O 7. hodině ukazoval teploměr 15° C.

* * *

Také v pondělí vyzváněl zvonek k ranní pobožnosti, ale velmi krátké. Po odzpívaných chorálech vyzval misionář černochoy, aby naštipali v lese pro domácí potřebu trochu dříví.

Dále oznámil misionář černým ovečkám, že nebude přišti nedělit doma, a že ho bude v chrámu zastávat jeho syn Jan. Aby se tedy všichni dobře chovali, zvláště pak, aby se nikdo neopil a nedostal se pro opilství do šatlavy jako předešle.

Po bohoslužbě odešla mládež z kostela do školy, já pak šel jsem shlédnouti příbytky černošských rodin.

Každá černošská rodina obývá v Ramajuku ve zvláštním domečku. Všecky domky jsou dřevěné, zbudované dle plánu misionářova a za pomoci chovanců.

Byt skládá se z kuchyně a přízemního pokoje. Nábytku je v něm velmi málo. Chovanci zdržují a baví se raději pod širým nebem, provozují anglické sporty, toulají se po lese, loví ryby a střílejí zvěř. Občas sbírají vejce černých labutí, přináší je domů, kladou je k mírnému teplu rozdělaného ohně a čekají, až se z nich vylihnou mláďata. Z odrostlých labutátek má potom černoch dobrý oběd.

Labutí jest v Gippslandě tolik, že se jimi jezera až zakrývají. Ale nejsou to labutě bílé, nýbrž černé. Peří jejich jest velmi hebké a lehké. Prachem labutím jsou nacpány všechny podušky misionářovy domácnosti. Již dávno nespal jsem tak dobře, jako pod střechou misionáře Ramajuckého.

O žních pomáhají černoši okolním farmářům, ale činí tak jen z dobré vůle a za plat. O celou existenci ostatní stará se australská kolonie prostřednictvím misijní stanice.

Mnohý domek černošské stanice jest již opuštěn. Obyvatelé jeho vymřeli. Co nevidět budou ukazovati v Ramajuku

posledního viktorijského mohykána. Smrtí jeho vezme pak černošská misie za své.

Skoro před každým domkem procházeli se ochoteni pouškové, kakaduové se žlutými chocholkami. U zdi tučila se k sobě mláďata nedávno z hnízda vybraná a naříkala plačtivě jako malé děti. Černoši se s nimi rádi mazlí a vybírají je jakožto holátka z hnízd pralesa, uprostřed něhož bydlí.

Starších černochoů vypytaul jsem se na věk marně. Odpovídali, že nevědí, kolik jim let, snad čtyřicet, ale snad prý také padesát. Mnozí si naříkali na slabost v celém těle.

V jedné chaloupce zastal jsem černošku bílou. Tvář její byla zachmuřená, ale vyjasnila se, jakmile jsem vyslovil jméno tabák. Spatřivši doutník, chňapla po něm oběma rukama a s výsknutím dala se do žvýkání oblíbené pochoutky.

* * *

Ke kostelu přiléhá na misijní stanici škola. Je to státní speciální škola pro černochoy a má číslo 1088.

Do misijní školy ramajucké chodí asi tucet dětí. Třídní učitelka slč. Armourová má je rozděleny podle věku a prospechu na pět skupin.

Školáci i školačky uvítali mě s veselou tváří a odpovídali hbitě, hlasitě, s odvahou a správně.

Složité příklady početní luštili bystře a hravě, písemně i z paměti.

Anglické diktando bylo bez chyb. Rukopis vypadal úhledně. I písmo dívek prozrazovalo ruku vypsanou. Lepšími metodami krasopisnými docílují školy australské úhlednějšího rukopisu nežli mnohé školy naše.

Diskanty malých černošek zvonily jasně jako alty jejich spolužáků. Intonaci nebylo co vytýkati.

Telocvik působil dle všeho černě zarostlým dětem mnoho radosti. Zvláště se jim dařily hry za užití tyčí. Prostocviky provažejí se zpěvem.

Učitelskou dovednost slěčny Armourový uznal sám dokonce státních škol a označil po vykonané inspekci prospěch misijní školy na stanici Ramajucké nejvyšší číslicí procentovou.

Když se mi drobní čertíci misijní pochlubili ještě kresbami, zvláště pak obrazem britského praporu, provedeným barevnými křídami, opustil jsem černošskou školu.

* * *

Zašel jsem na hřbitov, vzdálený od misijní stanice asi čtvrt hodiny cesty. Leží na pokraji eukalyptového pralesa. Na všech ostatních stranách pohřebiště rozkládá se paseka s ojedinělými akacemi.

Pěšina na hřbitov vedoucí není ani znatelná, a třeba jít hustou travou, sítinami a ostřicemi.

Ohrada z blahovičnickových větví bíle natřených věští místo posledního odpočinku.

Povyšené rovy jsou zarostlé bejlim. Památníky bychom tam marně hledali. Jen na některém hrobě trčí zpuchřelý kříž dřevěný, vichřicí k zemi nachýlený nebo dokonce povalený.

Pohřbením nebožtíka přestávají prý, tak mi bylo řečeno, všeliké vzpomínky na zesnulého. Žal netrvá dlouho. Po pohřbu někdo již na hřbitov nedochází, aby mírnil bol častou návštěvou. Proto zarůstají šlepeje, které označovaly ve vlhké půdě směr pohřebního průvodu, již v několika dnech.

Na stanici Ramajucké pochovávají se černoši australsí způsobiu křesťanském. Klásti nebožtíka na dřevěné lešení, pokrývají mrtvolu chrasím a ratolestmi a ponechávají ji lijavci a větrům ku zničení, toho způsobiu viktorijští domorodci již neznaají.

Zadumán opouštěl jsem zátiší mrtvých. Krákorání vran na uschlých větvích eukalyptových zdálo se mi býti tklivým zněním umíráčku, jímž se oznamuje smrt celého národa.

Pravdu děl můj milý hostitel, pravil-li, že za málo let bude tam pochován poslední černoch jeho stanice. Dobře učinil, že se poděkoval za provedení úmyslu šlechtěného umělce Wilhelma, jenž navštívil za své australské cesty také Ramajuk, postaviti chtěl tamějším černochům vznešenější božičište. Stačí malá kaplička nynější, aby nad posledním černochem osady Viktorijské mohla býti pronesena dojemná slova: At odpočívá v pokojí!

Posledním chovancem Ramajucké misie vymřel celý národ černochů v jihovýchodní Australii. *)

* * *

O misijních stanicích australských přináší zprávy po česku tištěné také *Bratrské misijní traktáty* jako přílohy k *Bratrským listům*, vydávaným v Praze.

Jeden z těchto traktátů má nadpis *Australský prve-nec**)* a týká se působení misionáře Hagenauera za prvých dob jeho apoštolování v Australii:

„Bylo to roku 1852. Ulicemi města Melbourne bloudil malý černý hošík a plakal. Několik bílých školáků ustrnulo se nad ubožákem, obdarovalo ho chlebem a vzalo ho s sebou do školy.

Do školy vstoupil právě kazatel Chase, aby vyučoval mládež náboženství. Vlídným jednáním naklonil si kazatel černého hošíka tak, že ho malý divoch všudy doprovázel a nechtěl se od něho ani odloučiti. Kazatel Chase cvičil hošíka ve všech potřebných vědomostech.

V Anglii prospíval černý školák velmi dobře na duchu, a jeho ochránce a učitel viděl v něm již nejlepšího posla, jenž by mohl býti vyslán do Australie a kázati tam pohanským bratřím svatě evangelium.

Ale drsné podněbí vele města nad Temží mladému domorodci australskému nesvědčilo. Malý William Vimera — takové jméno bylo dáno nalezenému černochu při křtu — počal brzy na těle chřadnouti, a lékaři radili, aby byl malý trpitel co nejdříve odvezen zase do své teplejší vlasti.

*) Občas uvěřejte misionář Hagenauer zprávy o své stanici tiskem, a to anglicky nebo německy: *Aboriginal Mission Station Ramahyuck Sale*. Viz též jeho: *Mission Work among the Aborigines of Australia*. Sale. — *Jahresbericht über die Missions-Station der Eingebornen, Ramahyuck, Gippsland, Melbourne*. — Úřední zpráva předkládaná každý rok parlamentu Viktorijskému má nadpis: *Report of the Board for the Protection of the Aborigines, Melbourne*.

***) Jiné jsou: *Zakopníci*. O životě a práci misionářů mezi divochy v severní Australii. V Praze 1895. — *Cullen Point ve Queenslandě*. V Pr ze 1895. — *Svěcení kostela a svatební cesta na Mapún ve Queenslandě*. V Praze 1895. — *První obět na Mapúnu ve Queenslandě*. O smrti misionáře Warda. V Praze 1896.

O svém rodišti věděl malý William velmi málo. Říkal jen: „Můj domov jest v kraji Vimerském. Svou matku jsem záhy ztratil. Nějaký běloch ji zastřelil. Mne ujali se potom černoši z okolí a brávali mě všudy s sebou. Později přijal jsem službu u jakéhosi pana Ellermanna a doprovázel jsem náklad vlny do Melbournu, kde jsem zbloudil.“

Nežli mohl být mladý William Vimera odvezen nazpět do Austrálie, roznemohl se nebezpečně a zemřel v Londýně r. 1852.

Tehdy byly činěny v Australii pokusy, aby také členové Českobratrské jednoty šířili mezi černými domorodci křesťanské náboženství. Ale prvé pokusy nezdařily se, a misionáři navrátili se s nepořízenou do Evropy.

Za nějakou dobu ujali se apoštolování mezi australskými domorodci opět bratři misionáři. Byli to Hagenauer a Spieseke. Oba tyto hlasatele pozval k sobě pan Ellermann a žádal je, aby šířili Kristovo učení mezi divochy kraje Vimerského. Misionáři pozvání přijali, založili misijní stanici Eben Ezer, shromáždili kolem sebe tlupu domorodců a vyučovali je v duchu své církve.

Jednoho dne r. 1860 seděl misionář Hagenauer ve společnosti černochů a četl jim z tištěného traktátu událost, jež se týkala zesnulého Williama Vimera.

Černoši poslouchali prostě vypravování svého učitele velmi pozorně, a když bylo čteno místo, v němž mladý černoch, praví: „Můj domov jest v kraji Vimerském, mým pánem byl pan Ellermann, a má matka byla od bělocha zastřelena,“ vyskočili všichni černoši ze svých míst, a jeden z nich zvolal: „Hošík ten je Džim Krau. Byl jsem při tom, když jeho matku rána trefila, a ona mrtva k zemi se skácela. Tento zde jest mladší syn, venku pak v černošském táboře jest starý otec Dauler, a my všickni jsme jeho bratraci. Seděli jsme tehdy pohromadě, když zahoukla pojednou rána, a když matka Džimova zahynula vražednou rukou bělochovou. Tam dole je místo, kde jsme zastřelenou matku pochováli.“

Misionář Hagenauer vyslechl s pohnutím, co černoch vypravoval, a zasadil na hrobě zastřelené ženy stromek. Ten jest až do dneška jejím památníkem.“

Po Eben Ezeru v kraji Vimerském byla zřízena misijní stanice v zemi Gippsově, a Ramajuk stal se sídlem Hagenauerovým od r. 1862.

* * *

Učinit z kočovných kmenů australských lidí se stálým sídlem chtěli již první evropští přistěhovalci na sklonku 18. století. Pozemek v Paramatě (nedaleko Sydneye) měl sloužiti za pokusnou farmu, a divoši z okolí měli se tam zaučovati polní práci. Náklad s tím spojený hradila země, ale odřekla další podporu, když se ukázalo, že černoši života usedlého si neváží a utíkají z farmy, jakmile jen mohou. Namáhavá práce polní byla černochům proti mysli, a misie nepořídila s nimi ničeho ani za nejlepší vůle a za největšího sebezapírání.

Nové podpory dostalo se potom australské misii z Londýna, ale ani tyto pokusy nevedly k lepším výsledkům.

V práci misijní vystřídal se na půdě australské mnoho církví. Jednou ujímali se jí hlasatelé anglikánští, po druhé misijní společnost Basilejská, Ochranovská a m. j.

Methodisté počali apoštolovati v Australii nejprve na východě a přeložili domorodcům území Viktorijského katechismus do mateřské řeči jejich.

Za nynější doby vykazuje každý australský stát několik misijních stanic pro černé domorodce. K ústavům těm připojují se zároveň školy literní, vydržované zhusta na úplný náklad státní.

Těžší práce australským černochům nevoní, za to však osvědčují se jako spolehliví ošetřovatelé koňů a jako znamenití lovci, jde-li o vyhubení dravých psů dingtů.

Pověstnou stala se v Australii „černá policie“. Sbor ten skládal se ze samých domorodců, dílem pěších, dílem jízdných, vybíraných z cizích kmenů černošských a ustanovených ke stíhání lupičů, zlodějí a nebezpečných vězňů, uprchlých do lesních hustin. Vrozené slídivosti černých domorodců nešel žádný utečenec, byť i sebe lépe v bodavém hloží ukrytý, a stával se hroznou obětí pronásledovatelů.

Zvláště dobré služby konala černá nebo domácí policie (native police) kolonistům, usazeným v sousedství divochů ve Queenslandě, a prováděla justici na svých vlastních

pokrevencích bezohledně, mnohdy z pouhé nenávisťi k cizímu kmenu. Pouhé odcizení dobytčete trestala černá policie mnohdy smrtí.

* * *

Misionářům přísluší zásluha, že mohl býti podán přehledný obraz o řečech a nářečích, jimiž australská domorodci mluvili nebo doposud mluví. Vyměření kmenů vyhynul také mnohý jazyk, a památka jeho žije již jenom ve spisech lingvistických.

Kmenové australských černochů mluví jazyky a nářečímí různými, ba i mnohá tlupa kočovných divochů, čítajících jenom několik rodin, má svou vlastní řeč a nerozumí jazyku, jímž mluví kmen, bydlící v blízkém sousedství. Tím větší jsou pak jazykové rozdílly u černochů jednotlivých území a států australských. Stůj zde malá ukázka nejobyčejnějších slov v Queenslandu, Nového Jižního Walesu, Viktorie, Jižní a Západní Australie. Slove pak u australských černochů

m u ž malar, mula, kolin, meju, vutavuli,
 ž e n a džundal, badyuru, dajin, ngamaitija, liu,
 v o d a dabil, paru, badu, paen, volpul,
 h l a v a magal, kovanu, kuvang, makarta, púrpai,
 r u k a mara, támira, marnong, pemara, manangi,
 n o s mulu, nogro, kaang, madla, čenže,
 n o h a čidna, manu, dženong, tidna, činangi,
 j e d n a kamande, ganar, keiarpe, kiarp, vogin,
 d v ě purlaitije, burla, pulete, bulait, bulraj a j.

Číslovku tři vyjadřuje černoch jihoqueenslandský slovy
 b u r l a g a m a r, t. j. dvě, jedna, číslovku čtyry burla, burla,
 t. j. dvě, dvě.

Do pěti počítá málokterý kmen australský. Na místě této číslovky užívá se obyčejně slova r u k a. Ještě méně slychá se u australských kmenů číslovka d e s e t. Výrazem pro toto číslo jsou d v ě r u c e. Co jest nad čtyry nebo nad pět, označuje se nejčastěji výrazem m n o h o.

Někteří kmenové australské počítají jenom do dvou, jiní jenom do tří.

V australských jazycích jest jen málo slov, jež prozrazují svým zvukem příbuzenství jazykové.

Takovým slovem jest o k o, znějíc jednou jako mail, jinde pak meul, mil, me, mi, mila, m i i.

J á slove ngaia, ngaia, ngatva, ngaii, ngie, ngan, ngu.

T y slove inta, nginta, nginte, nginda, ngin, nimna, nginne.

Z ukázek tuto uvedených jde na jevo, že se sykavky v australských řečech neobjevují. Jenom málokterí černoši australské říkají tabáku sutungo. Objeví-li se hláska s přece ještě v jiných slovech, potom bývá to jenom na počátku, a nikoli uprostřed nebo na konci slova.

Ježto mají australské řeči kromě souhlásek také samohlásky a dvojhásky, poslouchají se pro svůj libozvuk příjemně.

Hovor vedený v původní řeči australské slychati lze teď v Australii již jenom v odlehklých koncích nitrozemních, ale s vlastními jmény, vzatyými z původního jazyka domácího, setkáváme se ve všech krajích. Jména řek, pramenů, kopců, roklí, údolí, strání, lesů, jezer jsou mnohdy jediné ostatky, jež se v krajích, osazených nyní výhradně bělochy, po australských domorodcích zachovaly: Paramata, Havara, Vulumulu, Kulingata, Euranarina, Tambaramba, Bangaribi a j.

V anglickém pravopise vypadají řečená slova zcela jinak a přenášejí se v té podobě z map anglických do atlantů našich bez žádoucí změny.

Podivné zvuky starých vlastních jmen australských neušly vtipu anglických veršotepců a kolují po celé Australii jako po řeckadla:

I like the native names as Paramatta
 and Illawarra and Woolloomooloo,
 Toongabbe, Mittagong, and Coolingatta,
 and Yurumbon, and Coodgiegang, Meroo,
 Euranarina, Jackwa, Bulkomatta,
 Nandowra, Tumberumba, Woogaroo;
 The Woolondilly and the Wingycarribee
 The Varragumby, Daby, and Bungarribee.

Jména mužů znějí zhusta následovně: Ganindáli, Góngolu, Kaldúbaroch, Mángola, Nórborá, Nylgóra, Píngaro, Póko, jména žen: Gónbaro, Kélanmi, Móle, Olánga.

Jazyky australských domorodců zovou se zhusta podle řek a hor, jindy pak mají jména zvláštní. Jest na př. jazyk Tarambal, Dipal, Kamilaroi, Parakala a m. j.

Srovnáváje ve svém spise jazyky australské s řeči africkými, uvádí Curr doklady o nápadné shodě jejich a snaží se dovoditi, že domorodci australsí jsou kříženci neznámého plemene s plemenem africkým, byť i tělesné znaky černochů australských lišily se nápadně od negrů afrických.

Dále ukazuje Curr na příkladech, že řeč papujská jest zcela jiného rázu nežli řeč negrů australských, ale že tím patrněji vychází na jevo příbuznost mezi řeči negrů afrických a mezi jazyky černochů australských, řeč vymřelých Tasmanců v to počítaje.

* * *

Za mého několikadenního pobytu na misijní stanici v Ramajuku snášeli mi černoši živočichy všeho druhu a rozhojňovali mé sbírky zvláště pestrými směsici hmyzu a pavouků, vyzbrojených na černožlutém těle dlouhými trny a ostny (*Gasteracantha*). Zlatí roháči (*Lampyrina*) s tělem do zelena jako pobronzovaným poletovali tam zhusťa a zabavovali mě svým životem právě tak, jako se z nich těšily děti černoské.

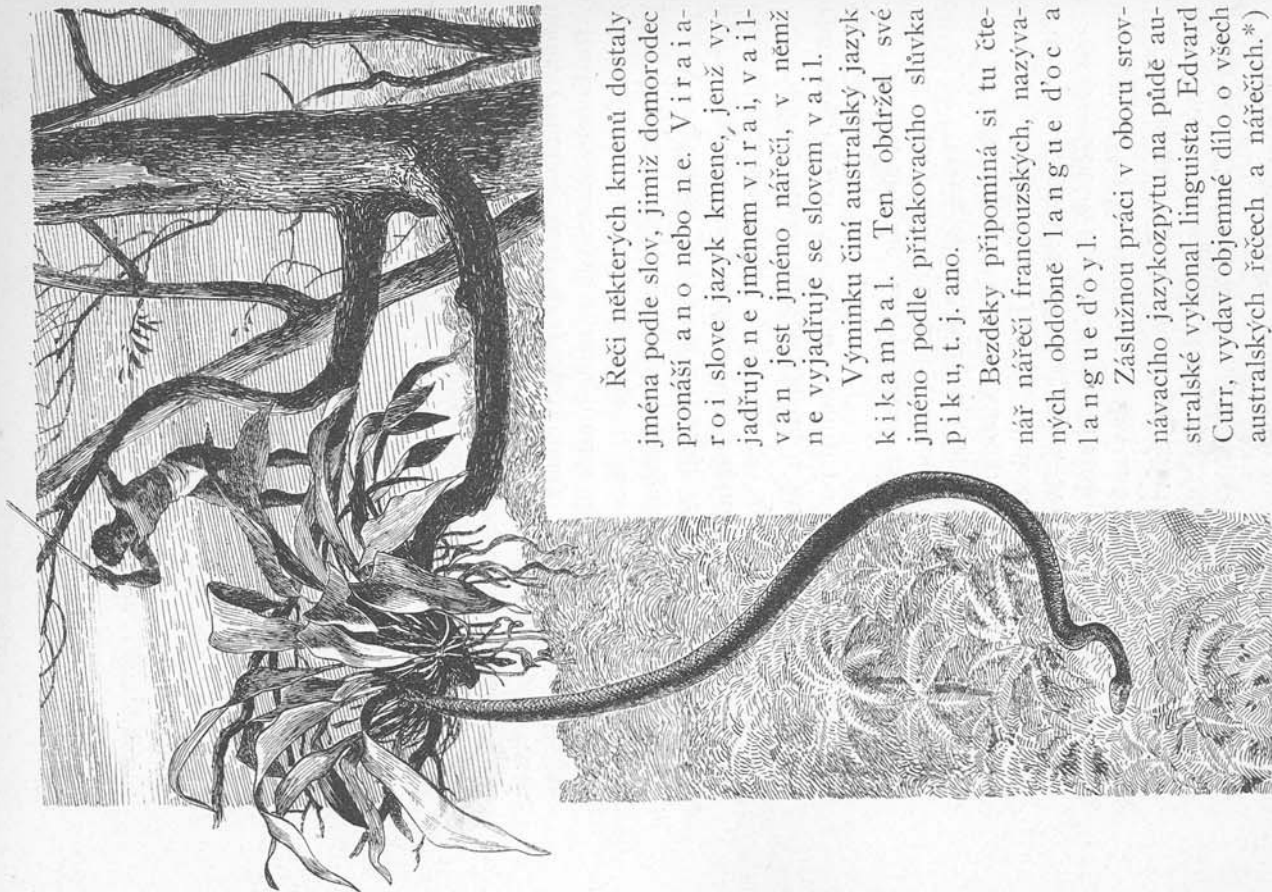
Jednou narazil jsem v lese se starým černochem na moutného, ale zcela nevinného hada takového druhu, jako prý ještě otec mého průvodce pojídal s velkou chutí. Lahůdky té zanechal černoši Ramajučí již dávno a přidružují se již jenom kuchyně anglické, ale divocí kmenové vyhledávají jedlé hady s velkou horlivostí a pojídají masa jejich náruživě.

Za delikátní hadí zvěřinu pokládají australsí divoši zvláště hroznýšovitou kraju tečkovanou, nazývanou v zoologii *Python spilotes* nebo *Morelia argus*, u kolonistů *Carpet snake* nebo *Diamant snake*. Názvu anglického dostalo se tomu hadu pro pestrý kolorit a pro zářivý třpyt kůže, poseté jako tisícerými routami nejdražšího kamene.

Posťestí-li se černochům, aby ulovili kraju odrostlou, může se nasýtiti jejím masem i několik rodin.

Dle dra. Lumholtze, jehož spis uveden již na stránce 158., mívají kraje australské v délce až sedm metrů a přespávají rády chladné noci a měsíce v příživných kapradinách, vytvářejících kolem mohutných kmenů obrovské trsy. Cizopasně to

Australia and the routes by which it spread itself over that continent by Edward Curr. V Melbourne 1888. 4 sv.

Řeči některých kmenů dostaly jména podle slov, jimiž domorodec pronášá ano nebo ne. *Viraiaroi* slove jazyk kmene, jenž vyjadřuje ne jménem *virai*, *vailvan* jest jméno nářečí, v němž ne vyjadřuje se slovem *vail*.

Výminku číní australský jazyk *kikambal*. Ten obdržel své jméno podle přítakovacího slůvka *piku*, t. j. ano.

Bezděky připomíná si tu čtenář nářečí francouzských, nazývaných obdobně *langue d'oc* a *langue d'oyl*.

Záslužnou práci v oboru srovnávacího jazykozpytu na půdě australské vykonal linguista Edward Curr, vydav objemné dílo o všech australských řečech a nářečích. *)

*) The Australian Race, its origin, languages, customs, place of landing in

Australský divoch vylhání z úkrytu kraju tečkovanou.

bylinstvo objíímá kmeny starého stromoví vysoko nad zemí, obstupuje peň a věve a zdá se býti hnízdem báječného tvora. Podoba jeho bývá nálevkovitá. Na dně hromadí se lupení a kůra, prachniví a hníje v deštové vodě tam zachycené a proměňuje se záhy v černou prst.

Rozměry takových hnízd bývají velké. Nejednou viděl jsem v australských pralesích hnízda o průměru několika metrů.

Ke vzrůstu parazitních trsů kapradinových přispívají hlavně rod *Platyserium*, zobrazený na str. 339., a druh *Asplenium nidus avis*, pojmenovaný tak pro svou hnízdovitou podobu zcela případně. Australská kolonisté zovou tuto kapradinu vraním hnízdem (*Crown fern*).

V nitru hnízdovitého trsu kapraděného svinuje se krajta v těsný chumáč a chrání své tělo za chladných nocí před nízkou teplotou. Bystrozraký plaz postřehuje útočiště takové i vysoko na stromě položené a došplhává se noční skrýše své velmi hbitě.

Australská divoši pronásledují krajty až do samého úkrytu ubíjejí je kyji, opékají maso v listu zabalené na vypáleném kameni a rozdělují se o kořist.

V hnízdech příživných kapradin mívají svůj úkryt také mnozí vačnatci, přespávají v nich den a stávají se kořistí slídivých černochů.

Jako všechny kosmopolitické krajty, tak i morelie australské jsou nejedovatí, byt i náležely k největším hadům světa.

Tím jedovatější jsou však menší druhové hadů australských. Některé země australského kontinentu mají dvakrát tolik hadů jedovatých, co nejedovatých. Západní Austrálie má jich třikrát tolik, a Austrálie Jižní dokonce pak šestkrát více.

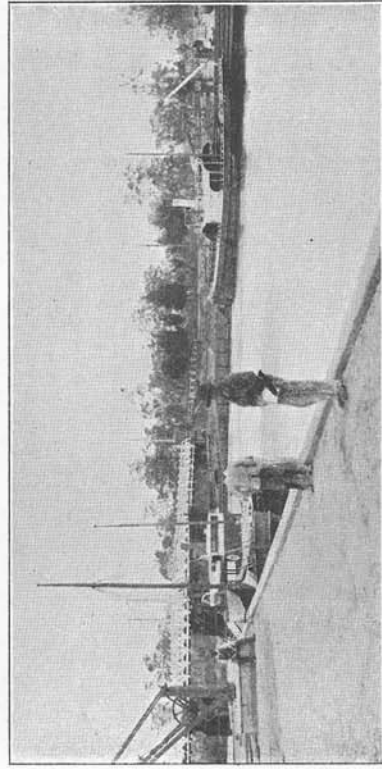
Čím dále na australský sever, tím více hadů přibývá. Tak na př. vykazuje Tasmanie 3 druhy, Viktorie 12, Západní a Jižní Austrálie 15, Nový Jižní Wales 31 a horké kraje území Queenslandského 42.

Celkem zjištěno bylo v celé Australii asi sto rozličných druhů hadího rodu. Musejní zoolog Sydneyský Waite uvádí jich ve svém článku, uveřejněném ve Wraggově ročence 1901, přesně 93. V tomto čísle zahrnuty jsou 62 druhy hadů jedovatých.*)

*) Ilustrované popsaní australských hadů obsaženo jest v díle Waitově: *A popular account of Australian Snakes* by E. R. Waite. Se 16 barvotisky a četnými obrázky. Cena 4 s s d.

Od třiceti let, kdy vyšlo o australských hadech dílo Krefftovo, přibýlo 30 nově zjištěných a popsaných druhů.

Zoolog Waite rozepisuje se ve svém článku (*Our Common Snakes*) hlavně o pěti jedovatých druzích v Australii nejrozšířenějších, jsou to: *Diemenia textilis*, zvaný u kolonistů hadem hnědým, *Pseudechis porphyriacus* (had černý), *Notechis scutatus* (had tygří), *Acantrophis antarctica* (zmije smrtelná) a *Denisonia superba*.

Bairnsdalské přístaviště v Gippslandě.

Černoch, jenž mě vodil po lesích okolí Ramajuckého, tvrdil, že pozná nejedovatého hada podle útěku. Jenom had nejedovatý prchá pryč ze svého místa. Hadi jedovatí z místa svého se nehybají a udatně hotoví se k útoku.

A černoch děl pravdu. *Death adder*, t. j. doslovně zmije smrtelná, na niž jsme mezi kamením narazili, skutečně s vyhrá-tého balvanu neprchla, ale vztýčovala předeč svého těla hrozivě do výše a zmizela mezi skalními troskami teprv potom, když byla kamenem po ní hozeným zasažena.

Australská domorodci bojí se jedovatých hadů velice, ježto chodí bosí a podléhají uštknutí snáze, nežli kolonisté, kteří bez obuvi nikdy nevycházejí. Úmrtí, jež se dostávají následkem uštknutí jedovatých hadů, bývají v Australii častá, nicméně uštknutí břejlovet a chrěšťů, rozšířených jinde ve světě,

jsou celkem přece jenom hroznější a co do počtu úmrtí člověku mnohem nebezpečnější.

Mimo hady suchozemské vykazuje Austrálie úžasné množství jedovatých hadů mořských, a koupání na pobřeží horkých krajů australských bývá spojeno s nebezpečným životem. Život mořských těch plazů vyličním až za plavby mořem Korálovým.

*
*
*

Mnohá chvíle ušla mi na samotě Ramajucké za rozkopávání termitích hnízd. Kde v Australii neobjevovali by se všichni budovatelé zajímavých těch staveb? Kam jen Evropan v Australii vkročil, všudy spatřil monumentální díla podivuhodných příslušníků říše hmyzí a zvaných jednou všekazi, jindy pak bílí mravenci nebo termiti.

Stavby jejich podobají se místy kupám, hromadám a mohylám, jinde pak trčí ze země do výše jako hliněná cimbiří, plná věží a vížek. Jíž podle příbytků poznává přírodopysce, který druh termitů v nepřístupném tom hradě se usadil a společnost s přísnými zákony sociálními tam založil.

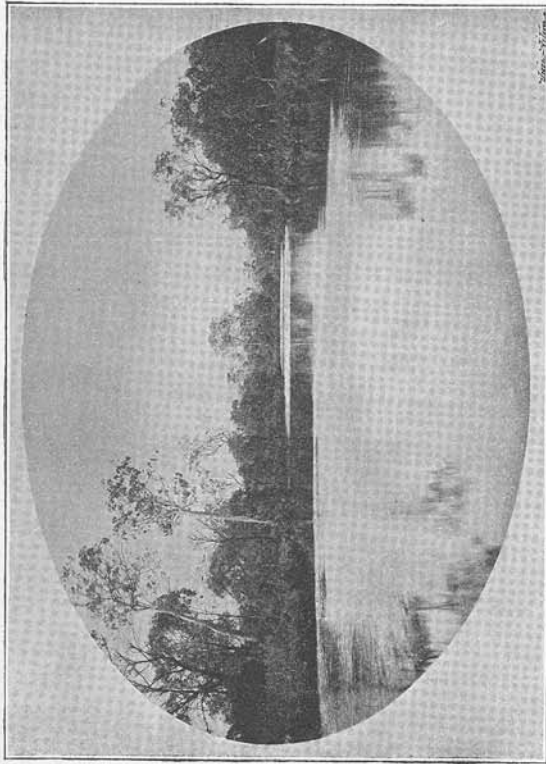
Čtvero kast udržuje termití stát pohromadě: dynastie královská, kasta vojenská a dělný národ obého pohlaví.

Ale nejméně volnosti dopřáno jest samé královně termitího státu: sevřena kolkolem těsnou kobkou žalární, plní jen jedinou povinnost, snáší vajíčka, jichž počet jde skoro do statisíce, zachovává existenci rodu a umírá v komnatě, do níž byla za živa zazděna, pečlivými dělnicemi krmena a při životě zachovávána.

Útlé pracovnice vnikají do královské kobky malými otvory, vkládají chutnou krmu do samých úst tělnaté královny a odnášejí spěšně vajíčka roditelkou snesená do komnat určených k vyplání nadějných mláďeců.

Všeka péče o zachování státu před nepřitelem přísluší kastě vojenské. Příslušníci její jsou vojáci nebo bojovníci s hrozivým vzezřením a s hlavou, jaká jen obru přináležejí. Krutou jejich zbraní jsou kusadla, působící jako guilotiny a rozpoltující jedním mávnutím tělo každého odvážlivce.

Výpady, jaké termiti podnikají, konají se jenom v noci a končí vítězstvím loupežné armády. Termiti přepadají domy, nábytek, nářadí, spíže, trámy a zůstávají na místě jen nerozkousaný kov. Vše ostatní podléhá zkáze hrozných kusadel jejich.

Na řece Mitchellu v Gippslandě.

Právem zasloužili si přijmí všekazů. Stejně zuřivě vrhají se na dřevěný nábytek, jako na nejkřutější jedy. Posypte jen stezku, po níž termiti táhnou, kousky smrtícího cyankálie a spatříte, jak bude krutý jed novými a novými tlupami bojovníků drčen a do hnízda vláčen. Na sta všekazů zahyne od jedovatého výparu a pokryje půdu svými mrtvolami, ale na sta živých pokračuje zase v zápase a propadá téměř osudu.

Termití stavby ohledával jsem jak na půdě Viktorie, tak i za výletů po novém Jižním Walesu a po horkém Queenslandě, ale všudy bylo třeba usilovné práce, nežli jsem se mohl dokopati královen tvrdou hlinou sevřených a v královskou buňku uložených. Jiným druhům přináležejí termiti nasbírání v Ramajuku, jinak vypadali všekazi z pobřežních krajů průlivu Torresova, z Celebesu, Javy, Cejlonu, ale všudy provozují zhoubné dílo své. Z té příčiny bylo třeba zaměnit dřevěné tyče transkontinentálního telegrafu australského za tyče železné. V horkých krajích australské pevniny trpěly dřevěné tyče nejvíce.

Jest jen málo dřev, jichž se termiti nedotýkají: západ-australský blahovičník mahagonový neboli džara (Eucalyptus

tus marginata) a malajský strom tekový (Tectona grandis). Přednosti tohoto dřeva přimázejí holandské správě na Javě znamenitý zisk. Z hlubokých lesů tekových teží tamější vláda několik milionů zlatých ročně a zajišťuje si příjem ten i do budoucna, dávajíc vysazovatí rozlehlé kraje novou kulturou tekovou.

Tekové dříví významává se pronikavou vůní pryskyřičnou a zapuzuje od sebe každý hmyz. Jen tak mohou býti obyvatelé souostroví Malajského jistí, že se jim jednoho dne nerozpadne veškerý nábytek v nivec.

* *

*

Na jezerech Gippslandských očekávaly mě nové zjevy přírodní. Přátelé moji mluvili o nich s nadšením, a v průvodních knihách*) vyhlášovaly se jezerní kraje v zemi Gippsově za nejdražší perly celé Viktorie.

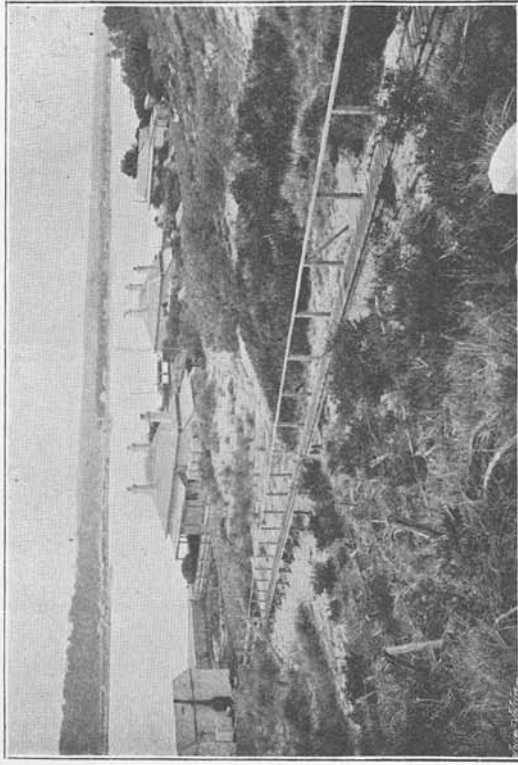
Z Ramajuku nebylo k jezerům Gippslandským již příliš daleko. Vracel jsem se opět k železniční stanici Stratfordské. Slečna Lawsonova ujala se otěží, na vůz přibrali jsme jako do průvodu několik veselých dívčin černošských, stiskli jsme upřímně ruku domácí paní, a již to šlo zase pralesem až do svého Stratfordu.

Ve Stratfordě odbočuje trať dále na východ a zakončuje v Bairnsdal, nejvýhodnějším to bodě všech železnic Viktorijských. Viz mapu Gippslandských jezer na stránce 433.!

Ze Stratfordu do Bairnsdal počítá se přes 50 km jízdy. Také tato trať vede skoro stále hlubokými hvozdy, oživenými na pokrajích četnými pilami. Železniční pražce z těžkého dřeva eukalyptového odvázejí se odtamtud daleko široko.

Bairnsdale jest město, jehož populace vzrostla velmi rychle. Z nedávné černošské samoty, zvané Vi Jung, t. j. na česko mladá kachna, vypučela úhledná a pokročilá obec, čítající nyní několik tisíc duší. Ač je městečkem nepatrným, honosí se již pěti bankami a třemi redakcemi, jež vydávají Bairnsdalského kuryra, Bairnsdalského hlasatele a Gippslandské noviny.

*) Picturesque Victoria and how to get there. A Handbook for Tourists. Vydává správa železniční. Cena 6 d.

Osada Cunningham na výspách Gippslandských v Viktorii.

Obyvatelé Bairnsdalští jsou dobří hospodáři. Hodně vynášejí jim chmelnice, zahrady, zelinářství a chov dobytka. Vývoz másla do hlavního města Viktorie také hodně vydá.

Několik set kroků od železniční stanice jest přístaviště parních lodí. Vstoupil jsem na palubu parníku, jenž hotovil se odplouti do Cunninghamu. Parník jmenoval se J. C. D. Pismenami témi počíná jméno majitele šroubové parolodi pana Dahlsena, v Dánsku rodilého.

Z počátku brázdí si paroloď cestu v regulované řece Mitchelllové a pluje mírným tempem mezi nízkými břehy, vroubenými rákosím a houštinami porostlými dále zpustošeným lesem. Z mnohých míst prokmitají role, zelnice, ovocné sady a pastviny.

U samého pobřeží usazeni jsou rybaři. Zaměstnání jejich větší četné sítě kolem chatrčí rozvěšené. Ryb žije v Mitchelllové řece mnoho, a lov na ně jest pořád ještě vydatný. Většina ryb táhne do řeky z blízkých slanovodních jezer a Jižního oceánu. S mořem tím jest ve spojení veškerá spleť soustava jezer Gippslandských.

Chvillemi vypláše šum parní vrtule rodiny černých labutí. Byl počátek měsíce prosince, a labutě vyváděly z hnízd mláďata na vodu. Každá rodina čítala několik labutátek, doprovázených stále oběma rodiči. Labutě staré pluly vedle mladého potomstva jako gondole a nespustily se svých dětí, oděných šedým chmýřím, ani oka.

Šat starostlivých rodičů vypadal jako háv smuteční. I noly jejich jsou černé, a jenom zobák a obočí rdí se jako karmín.

Některá labutí rodina čítala jenom tři kusy, jiná čtyry, pět, šest, sedm. Nepochoybne, že pobřežní obyvatelé vybrali několik vajec z hnízda a ponechali labuti k vysezení jenom jedno nebo dvě.

Výstražné signály, jež pečlivá máť vydává ze svého hrdla za nebezpečenství, zněly za naší plavby po řece Mitchellově neustále, a vytrubované zvuky bylo slyšeti již z daleka.

Sameček nevyčkával z pravidla až příchodu lodi, ale opouštěl rodinu nejdříve, uletěl nebo zmizel v rákosí.

Nejdéle vytrvala s mláďaty obětavá samička a ukryla se v pobřežní hustině teprve potom, když viděla svá mláďata v bezpečnosti.

Plavba po řece Mitchellově podobá se klidné plavbě v průplavu. Místy rozšiřuje se řeka na sto metrů. Pobřežní její ráz ukazuje obrázek na stránce 461.

Stanic je na řece málo, a zastávky trvají jenom chvílku.

Asi za hodinu ukázala se širá hladina jezerní souvisící s vodami několika jiných jezer a nazvaných různými jmény. Tak jest na př. Kingovo jezero (Královské?), Tyersovo, Viktorino, Wellingtonovo a j. Ve všech proudí šedo zelená voda bra-kická, to jest směs vody mořské a říční.

Pro četné měřiny jezerní bylo třeba plavební linii vytyčiti. Kromě rudých a bílých jehel označuje paroplavební dráhu za noci také několik světel.

Kam jen zrakem divák spočinul, všudy viděl jezerní pláň oživenou vodním ptactvem. Racků, čirek a větších kachen, labutí a kormoránů sletovalo se ve tlupy a houfy tolik, až se jimi místy voda zakrývala. Kde jaký utonulý kmen z vody se vynořoval, každý osazen byl frontami dlouhokrkých kormoránů.

Ze širé pláně jezerní vniká potom loď do rozvětvených zátok a ramen, osazených několika málo rybárnami, vyloduje zásoby ledu, potřebného k rozesílání ryb, a ocituje se asi po

Holandský mořeplavec Abel Tasman.
Die fotografie chované v Hobarič.

tříhodinné plavbě v Cunninghamě, položeném v zátocce blízko samého Jižního moře.

Pulsace šířeho oceánu oznamuje svou činnost již do velké dálky, a hukot příboje zaléhá k nám dříve, nežli spatříme nepřehlednou hladinu Jižního Pacifiku.

Dlouhé výspy v podobě vysokých dun oddělují jezerní soustavu od šířeho oceánu a tvoří přirozenou hráz, složenou z písčitého nánosu a porostlou houštinám balmínovým a kajaputovým.

Až do nedávna nebylo mezi Gippslandskými jezery a oceánem žádná spojitost, ale před nedlouhou dobou prokopali u Cunninghamu písčitou převlaku, založili v ní dřevěné molo proti nánosům mořským, a od toho času udržuje se paroplavební spojení mezi Melbournem a Gippslandem. Průplav v tamějším isthmu vyhloubený poznamenán jest na mapě Gippslandských jezer (str. 433.) jakožto Entrance. Vybudování jeho stálo přes 3 mil. korun.

Mořské pobřeží Gippslandské má všechny přednosti, jimiž vynikají nejpřednější lázně mořské, a skrovná osada Cunninghame těší se na slavnou budoucnost „Devádesátimilového pobřeží“.

Mezi hosty, kteří tam dojíždějí na zastavenou z hluchého života městského, bývá mnoho lovců. Jedni rybaří, druzí podnikají lovecké výlety po jezerních zátokách a střilejí vodní opeřence, nebo potulují se celé neděle v blízkých horách a vracejí se s bohatou kořistí.

Různých druhů klokanů, zvláště valabů, zdržuje se v Gippslandě ještě na tisíce, a kožešiny jejich vyvážejí se za zimy u velkém množství na Melbournejský trh.

Peny spratků, uváděných na australských trzích jakožto *Marsupial skin*, řídí se dle barvy a dle velikosti. Tucet kožek valabích stojí až 16 šilinků, tucet kožek z velikých kenгурů až 50 šilinků.

Jednotlivé spratky z tokomů liškových („oposum“) prodávají se na místě za 2 až 5 penců, t. j. za 20 až 50 haléřů.

Cunninghame má nyní sice jen asi na 200 duší, ale znanený tamější hotel „Klubovní“ mohl by sloužiti za vzor každé velké obci městské. Hudebník bude tam přijat s pravou upřímností, a v musikální síni roztomilé domácí slečny Goughovy, vyšle z konservatoře Melbournejské, bude pak hláholiti Čajkovský s jinými mistry dlouho do noci. Když jsem prohodil, že přichá-

zím z Prahy, kde skladatel Dvořák působí jako ředitel hudební konservatoře, získal jsem si náklonnosti tím větší a ve chvíli zněly již také úryvky z oratoria „Stabat mater“.

Pěšiny v sadech, jež lemují osamelá stavení v Cunninghame, posety jsou samými mušičkami. Příboj mořský usazuje na pobřeží miliony drobných skořepin a buduje z nich pevnou půdu. Každým kročem drtí chodec pod nohama na sta křehkých lasturek, pocházejících buď z černých slavek nebo z bokasanek (*Tellina*), okrouhlenek (*Mactra*), cythérek, turitel a j. Z nedostatku pevného kamene a hrubého šterku zakládají se okolní cesty ze samých ulit a lastur smíšených s nejmenším pískem.

*

*

Jízda po takové cestě byla z nejhorsích, co jsem jich kdy v životě zakusil. Vozka, jenž mě měl dovézt z Cunninghamu na misijní stanici Tyerskou, mluvil svatou pravdu, když k mě otázcce, jaká jest silnice tam vedoucí, odpověděl: „Připravte se na nejhorsí!“

Z Cunninghamu počítá se k Tyersovu jezeru sice jenom 15 km cesty, ale i dobří tahouni jedou tam několik hodin. Kola povozu zabořují se stále hluboko do sypkého písku, byt i byla opatřena ráfy co nejšířšími. Koně mohou ku předu jen hlemýžďím krokem.

Po obou stranách vozové cesty plazí se v suché půdě kostrbaté banksie a kvetou nádhernými květy i na těch místech, jež byly nedávno ještě písčným dnem mořským.

Přejemný písek zvedá se za jízdy neustále a zahaluje celý povoz a nejbližší okolí hustým dýmem. Dusivé mraky prachu snášejí se na oděv, vnikají do každého záhybu, znesnadňují dýchání a způsobují bolestivé pálení v očích, nose a ústech.

Přetpěl jsem pravá muka, nežli vyprostil se povoz z přeletavého písku a dostihl výšiny, složené z půdy pevnější. Ale ve chvíli snižuje se cesta opětně, a povoz zapadá i s koňmi zase do písku nebo jede divokými stržemi a hrozí pocerstným, že je jediným nachylením v rokli pochová.

Po dvouhodinné jízdě zaskvěla se na obzoru pláň Jižního Pacifiku, a k veliké mé radosti ukazoval mi vozka v dále výšinu, zvanou Tyers House.

Oceán hučel, a roztráštěné vlny jeho bělaly se na písčitém pobřeží jako padlý sníh. K výspám téměř řídký vozka koně a brázdil si cestu ku předu svým příbojem a melčímami zdobenými mosaikou pestrých mušlí. Tak dostal jsem se až k samému jezeru Tyersovu.

Podnikavý pan Dahlsen sliboval si od tohoto jezerního zátíší všecko nejlepší, postavil na lesní mýtině pěkné stavení s restaurací a čeká na hosty, které mu povoz z Cunninghamu přiváží. V prospektu nabízí majitel sanatoria hostům všechny přednosti okolní přírody a dobré své kuchyně, ale host, jenž přetřel muka za hrozných jízd k jezeru Tyersovu třeba jen jednou, vícekrát k milému panu Dahlsenovi nezavítá. Nad to pak jest park založený kolem Dahlsenova sanatoria samá dotěrná moucha. I tam snášejí se celé roje mušního rodu na člověka a pokrývají všecken oděv jeho.

*

*

Na protějším břehu jezerním usazen jest od roku 1860 misionář Bulmer a pečuje sám do dneška o zbytek černých domorodců. Vláda postarala se o několik domků s kostelíkem a státní školou, vykazala vymírajícímu plemenu rozsáhlé území a bude je živiti až do vymření.

Vousatého misionáře Bulmra zastal jsem v zahradní práci. Okopával s několika černocho zeleninu a pracoval horlivěji, než kterýkoli jeho chovanec.

Také na poli může misionář Bulmer sloužiti za vzor přičinlivého dělníka. Odloučen od světa oddává se jenom svému povolaní a žije se svými svěřenci v nejlepší shodě.

Vlastní rodina misionářova přebývá v útulném domečku a hostí u sebe učitelku dosazenou na tamější státní školu.

V černošské té škole bylo za mé návštěvy všeho všudy 10 dětí, a to 8 hochů a 2 dívky.

Také na mysliní stanici Tyersově ubývá domorodců den ode dne. A poněvadž úbytek australských černocho jeví se na všech dosavadních stanicích, pomýšlí se, aby počet jejich byl ztenčen. Dle všeho stane se pak misijní stanice Tyerská posledním útočištěm vymírajících kmenů Viktorijských.

*

*

Byl jsem věru rád, když jsem zase přibyl do Cunninghamu a hotovil jsem se k odjezdu do Melbourne. Studené větry jižní doly nepřijemně a zapuzovaly ve mně chuť, abych déle při mořských výspách prodléval.

Přistala parolodi „Dargo“ svolávala o 8. hodině z rána pasažéry na palubu. Brzy potom nastoupila loď plavbu po Gippslandských jezerech. Město Sale jest konečnou stanicí paroplavební té linie. Plavba trvá šest a půl hodiny.

Jezero Viktorino, do něhož veplujeme z jezera Kingova, jest nejdělnější, ale nejužší. Jezero Wellingtonovo jest však ze všech nejrozsáhlejší, majíc v délce téměř 20 km a v šíři 16 km.

Také za této plavby zastavovala loď u rybářských chatřič a nakládala ryby ledem obložené.

Vodní ptactvo uvyklo již šumu lodního šroubu a vyčkává bez bázně příchodu parníku. Labutí, kormoranů, racků a kachen přibývalo, čím více blížila se parolodi k jezeru Wellingtonovu.

Úzký průplav, zvaný Mac Lellans Staits a dlouhý asi 10 km, spojuje jezero Viktorino s jezerem Wellingtonovým. Břehy jeho porostly jsou houštiním balminovým a kapradím.

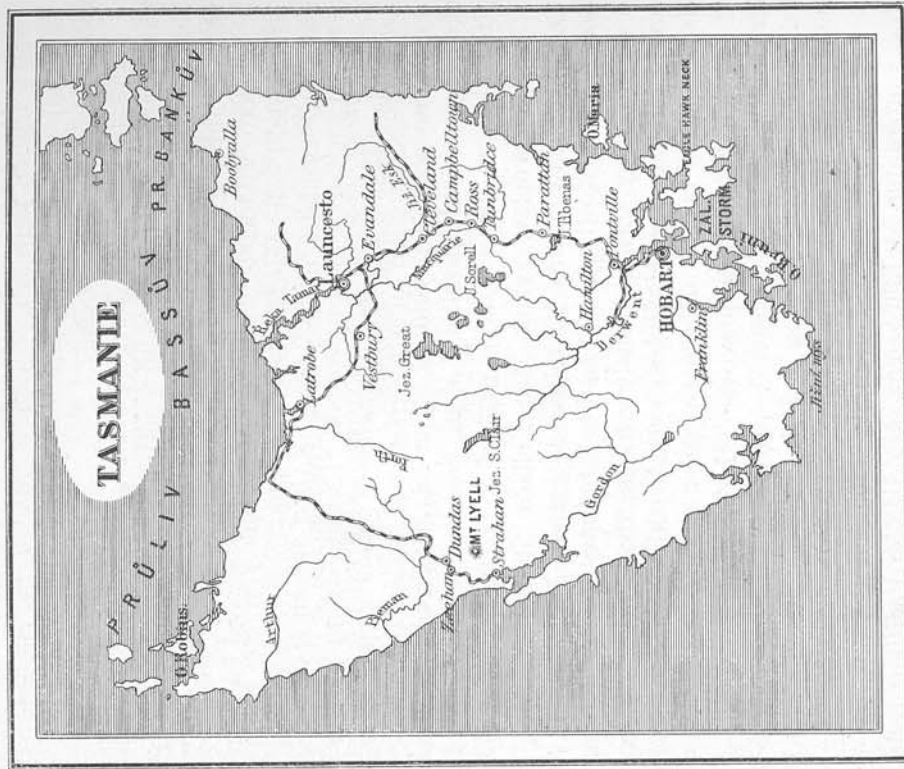
Na četných místech slehaly z hustin žhavé plameny a ztravovaly bídnou vegetaci. Rybáři vyčkali suchého počasí, zapálili křoví a získali tak kus užitečnější půdy.

Bufetník na lodi připravoval zatím pro několik málo pasažérů oběd a svolával panstvo o polednách k hostině. Jídelní lístek vykazoval kroupovou polévku, telecí kýtu, angreštový pudink, sýr, maslo, chléb a čaj — vše za 1½ šilinku.

Okolní krajina jezera Wellingtonova jest jednotvárná. Jen ob čas prokmitne na jihu zelená pláň Jižního Pacifiku. Daleko na severu strní vysoko k nebi osněžené vrcholky Australských Alp.

Z jezera Wellingtonova, zkaleného do žluta jako bílá káva, vjíždí parolodi do řeky, pojmenované na památku někdejšího guvernéra La Trobe. Jméno to má v dějinách alpského horolezectva dobrý zvuk. La Trobe odvažoval se krkolomných cest k temenům evropských Alp již v letech 1825—1830, prochodil také prérie severoamerické a pláně Mexické a úřadoval konečně jako místodržitel ve Viktorii.

Houští řeky La Trobe hemžilo se ptactvem vodním i zpěvavými rákosníky (C a l a m o h e r p e), vyluzujícími zvuky

Pozn. Místo Launceston má státi Launceston, místo Průliv Bankův Průliv Banksův.

brzy jako žáby nebo kachny, slípky, rackové, labuté, kormoráni. Co který z nich od vodních opěrců pochytil, napodobí a propěvuje plným hrdlem směsici skřeků, upomínajících spíše na křehotání žab nežli na melodii ptačí.

V korunách pobřežního stromoví hvízdali flétnáci a poletovali drobní papoušci, v močálech vyhřívaly se v odpoledním slunci australského prosince houfy šedých volavek.

Pozdě v noci přibyl jsem zase železnou drahou do hlavního města Viktorie.

* * *

Palčivé slunce prosincové pražilo v ulicích hlavního města Viktorie již velmi citelně, a kdo mohl, uchýloval se do hor, nebo hotovil se na cestu do chladnější Tasmanie.

Prosinec v Melbourně bývá měsíc horký, ale ještě vyšší teploty dostávají se v měsíci lednu.

Střední teplota v prosinci bývá tam asi 22° C, v lednu 22.70° C, kdežto Praha vykazuje v nejhorčejším měsíci letním (červenci) 19.60° C střední teploty.

V měsíci únoru vysokých teplot znenáhla ubývá, a červenec jest pro Melbourniány měsícem nejchladnějším. Střední teplota bývá pak této doby asi 9° C.

Také já opouštěl jsem na několik měsíců australskou pevninu a zítel jsem zase v duchu již nový kus světa, nazývaný chlubně rovněž jako Gambiersko „zahradou Austrálie“. V Tasmanii chtěl jsem prožítí vánoce, nikoli však za sněhových chumelenic a za třeskutých mrazů, ale za nejbujnějšího rozkvětu všeho tasmanického bylinstva.

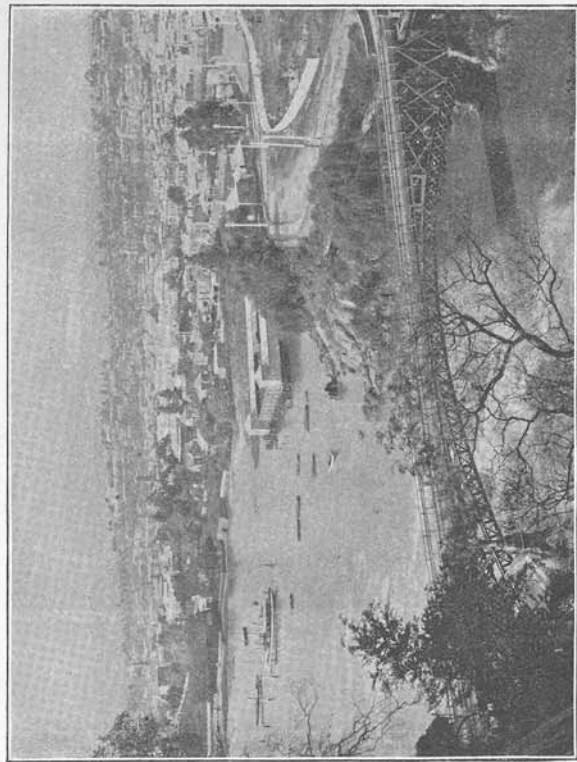
* * *

Kam před půltřetím stoletím přirazil poprvé plachetní koráb s evropskými mořeplavci a odrazil brzy na to od tajemného pobřeží ze samého strachu před černými divochy, tam dojíždějí dnes denně parolodi a přivážejí australské výletníky pro vyražení a na zotavenou.

Velikou pevninu tušili na jižní polokouli mořeplavci již před sty a sty lety, ale teprve Holanďanům podařilo se přinésti o „Jižní zemi“ zajištěné zprávy, a pojmenovali nyní již pevninu australskou Novým Holanďem.

Zálusk na nové země a přírodní jejich bohatství pudil kupčivě Holanďany stále a stále k neznámému jihu, a „Terra australis“ objevovala se v jasnějším a jasnějším světle tehdejší zeměvědy.

K neznámým břehům „Jižní země“ doplavil se na výzkumných cestách svých také mořeplavec Abel Tasman. Čtyři-

Launceston v Tasmanii

krátce řídil koráby za dalekých plaveb ve vodách moře antarktického, až připlavil se r. 1642 za čtvrté své plavby ke břehům nové pevniny, již pokládal za část velké „Jižní země“ a nazval objevený kraj ke cti guvernéra Batavského „Van Diemens Landt“, t. j. Země van Diemenova.

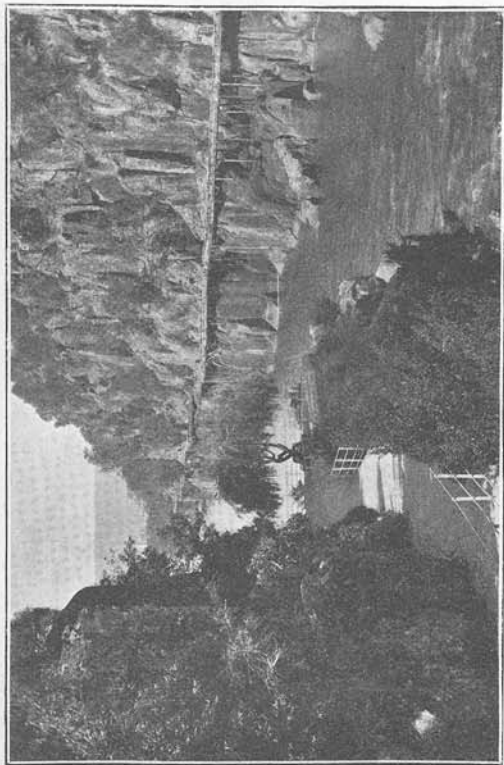
Škoda, že neplavil se Tasman ještě o nějaký stupeň na sever a potom podél břehů na východ. Byl by tak hravě objevil průliv, jímž jest nyní Austrálie oddělena od Země van Diemenovy.

V dějinách zeměvědy pojistil si Abel Tasman nehnoucí pamět: Země van Diemenova zove se nyní Tasmanii, mezi Tasmanii a Novým Zélandem hučí Tasmanovo moře, na Novém Zélandě trčí do ohromné výše Tasmanovy ledovce, v Tasmanii vypíná se Tasmanova hora, jeden poloostrov její jmenuje se Tasmanův, daleko od něho vystupuje z moře Tasmanův ostrov, a dále na jihozápad vniká do bouřlivých vod Tasmanův mys.

* * *

*

*

Skalní rokle u Launcestonu v Tasmanii.

Mezi Australií a Tasmanii udržuje pravidelné spojení paroplavební společnost, zvaná „Union Ship Company of New Zealand“, krátce U. S. S. Co. a mající ústřední sídlo v Dunedině na Novém Zélandě.

Flota této společnosti čítá nyní na 60 parolodí, z nichž největší jsou „Moana“, „Mokoia“, „Monovai“, „Varrimu“, „Vai-kare“, „Mararoa“, „Manapouri“, „Taravera“, „Rotomahana“, „Upolu“, „Takapuna“, „Poherua“, „Kia ora“ a j., ale žádná z nich nepojme do sebe více nežli asi 4000 tun a žádná nemá nad 4000 koňských sil.

Již v pouhých názvech korábů ozývají se zvuky jazyků polynéských. Některé lodí byly nazvány podle řek, jiné podle jezer, hor a ostrovů, vynořujících se z Jižního Pacifiku.

U. S. S. Co. udržuje pravidelnou plavbu jak mezi Australií, Tasmanii a přístavy Novozélandskými, tak i mezi souostrovím rozlehlé Polynésie, vysílajíc jednou nebo dvakrát za měsíc parolodí do Nukualofy, Haapaje a Vavaue (Přátelské ostrovy), potom do Apie (Samoa), Levuky a Suvy (Fidžijské ostrovy), Rarotongy (Cookovy ostrovy), Tahiti (Společenské ostrovy) a k ostrovům Marqueským.

Ke břehům ostrova Tasmanova dojíždějí parolodi U. S. C. Co. téměř denně, jednou z Melbourne, po druhé ze Sydneye, po třetí z Nového Zélandu, kotvíce v Launcestoně a Devonportě na severu, ve Strahaně na západě, nebo v Hobartě na pobřeží východním. Viz mapu na stránce 470.

Z Melbourne ke protějšímu břehu ostrova Tasmanova plavají se parolodi každých pět dní. Vzdálenost mezi oběma břehy činí asi 270 nám. mil., t. j. 486 km. Plavba z Melbourne až do samého Launcestonu trvá asi 20 hodin. Za přeplavu a stravu v i. kajutě („saloně“) platí se 30 šilinků, t. j. 36 korun dle našich peněz.

* *

*

Loretánské zvonky, u australských protinožců všudy oblíbené, odehrávaly dvanáctou hodinu polední, když opustila „Pateena“ přístav Melbourne a nastupovala plavbu k severním břehům Tasmanie.

Není mi známo, jak řečená parolod ke svému jménu přišla, ale ve slovníku mrtvého jazyka tasmanického našel jsem, že „pateena“ znamená v příkladě vejce. Snad se dostalo loďi toho názvu podle vejčité podoby její, nebo snad z toho důvodu, aby zachován byl aspoň zvuk při životě, když sami divoši ostrova Tasmanova zmizeli s povrchu zemského na dobro.

Delší dobu šuměl lodní šroub v křivolaké Jaře, vířil potom v zátoce, zvané Hobsons Bay, a rval se s mořským vlnobítím, měl-li prodrati se ku předu.

Pasažéři opustili do posledního palubu, zalezli do kajut a zakoušeli bez výminky muka, jež se s mořskou nemocí dostávají.

Lodní vrtule byla více nad vodou nežli pod vodou a drkotala korábem tak děsně, až se útroby v životě obracely. Pláč, kvílení, nářek a volání rozléhaly se celou lodí a nepřestávaly ani za tmavé noci a skučivé víchřice.

Vody Bassova průlivu zdály se býti v jednom varu, a jejich třeskot a číšení zvyšovaly rozechvění.

Spokojená mysl proměnila se rázem v zoufání a malomyslnost, a okamžiky prožité v nejkrušnějších bolestech trvaly jako věčnost. Soudný ten den mám posud v živé paměti a nezapomenou naň do nejdelší smrti.

Ale tváře všech trpitelů hned se zase vyjasnily, jakmile ukázaly se v blízkosti pevné břehy a loď veplula do širokého ústí řeky Tamar, napájeného jednak přílivem mořským, jednak vodami obou spojených řek, jejichž jméno Severní a Jižní Esk.

Bylo sedm hodin ráno, když oživila paluba opět četnými pasažéry. Slunce teple zářilo a navracelo duši mír a spokojenost. Hladina Tamaru leskla se jako zrcadlo, v hlubinách jejích obrážely se jasné podoby bělostných racků, a u pobřeží shlíželo se v klidných zátokách houští blahovičnickové a balmínové.

Dvě hodiny rozčeřovala „Pateena“ šírokou řeku Tamar a zakotvila v Launcestoně. Byli jsme v Tasmanii.

Arktická chaluha *Alaria dolichorhachis* (1/2 přr. vel.)

protkaná. Mnohé vrcholky horské vypínají se do výše až pět tisíc stop.

Několik sladkovodních jezer číní nitrozemí tím malebnější. Na neveliké ploše leskne se jich tolik, že rozloha sladkých vod jezerních v Tasmanii překonává výměr sladkovodních jezer celého zemědělu australského.

Podnebí Tasmanie jest znamenité. Nikdy tam nebyvá příliš horko a nikdy přílišná zima, a povětrí nepodléhá tak velikým změnám jako v Australii. Jisto jest, že Tasmanie náleží mezi zdravější kraje na světě. Dlouhé stáří, jehož se obyvatelé v Tasmanii zhusta dočekávají, dává o tom nejlepší svědectví. Domorodí černoši vymřeli v Tasmanii na dobro. Poslední z nich byla Truganini čili Lala Rúk. Zemřela roku 1876.

Za léta přichází do Tasmanie mnoho hostů z palčivější Austrálie, aby pookřáli na svěžím vzduchu chladnějšího ostrova.

Sníh padává ještě nejspíše v Hobartě. Temeno blízké hory Wellingtonovy bývá jím zhusta celé pokryto.

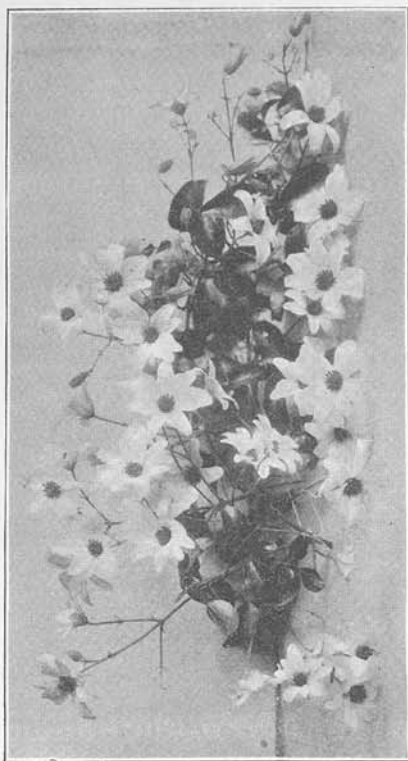
Když holandský mořeplavec Tasman ostrovní pevninu objevil, nikdo z Evropy tam nepřicházel. Trestanci byli z prvních kolonistů. Za vězeňskou osadu bylo vyhlédnuto místo blízko nejššího Hobartu r. 1803. Později přistěhovali se tam osadníci svobodní, a rokem 1825 stala se Tasmanie neodvislou kolonií.

Půda Tasmanova ostrova jest velmi úrodná. Obilí a stromům ovocným daří se v ní znamenitě. Pro pastýřský život je Tasmanie jako stvořena. Brav a skot prospívá tam utěšeně.

V zemi ukryty jsou bohaté poklady drahých i obecných kovů. Čínové doly náležejí bez odporu k nejvynosnějším na zeměkouli. Z hory Bischoffovy vyvází se cínová ruda již třicet let, a přece skrývá se v její útrobách cenného kovu ještě převeliké množství právě tak, jako bohatství rud měděných slyne Mount Lyell jen o málo dále na jih k nebi se pnoucí.

Tasmanii neschází ani kov nejdražší, zlato. Má i hojnost stříbra a potřebného uhlí pro budoucnost.

Nyní dostačí obyvatelstvu za palivo ještě nezměrné bohatství lesů. Mezi stromovím převládají blahovičníky, dorůstající závratných výšek a úžasného objemu. Památným stal se gumovník nedaleko Hobartu a zvaný „Stromem paní Franklinové“. U kmene tohoto velikáše naměřili v obvodu přes třicet metrů. Ještě po mnoho let bude se výborné dříví z Tasmanie do Evropy vyvážeti, aby se jím dláždily v anglických městech ulice.

V Tasmanii.

Z rochu vědomostí o Tasmanii přinášel jsem na ostrovní půdu v paměti, trochu v poznámkách svých zápisníků a ostatek v příručních knížkách a úředních publikacích,*) došlých mne před samou cestou od generálního zástupce v Londýně, nebo pořizovaných v knihkupectvích před odjezdem z Melbourneu.

Ve Wittberově učebnici zeměpisné**) čteme o Tasmanii: Nejmenší australskou kolonii a nyní nejmenším státem v Australské unii jest ostrov Tasmanie. Svým obrysem podobá se Tasmanie trojúhelníku anebo spíše srdci, měříc od severu k jihu až 270 km a od východu k západu až 250 km.

Tasmanie jest země krásná, řekami bohatě svažovaná, výbornými přístavy od přírody nadaná a malebnými horami

*) The Official Hand-Book of Tasmania by Thomas Just. V Londýně 1892. — Handbook of Tasmania. V Launcestoně 1899. — Tourists' Guide to Tasmania. V Hobartě 1899. — A Handy Guide. Compiled by the Northern Tasmanian Tourists' Association. V Launcestoně 1899. — The Progress of the mineral Industry of Tasmania by W. Twelvetrees. V Hobartě 1900.

**) Geographical Reader of Australasia by C. Witther. V Londýně.

V Tasmanii roste nejenom znamenitá pšenice, ječmen a oves, ale také výborný chmel, v sadech daří se nejlepšími druhům chutných jablek a hrůšek, na vinnicích zraje ušlechtilá réva, v zahradách pak fíky, švestky, třešně, maliny, jahody, angrešt a rybíz, aby zavářeniny z nich upravené posílaly se do staré Evropy jako hledaná pochoutka.

Hlavním zbožím vývozním jest ovšem vlna.

Domácí zvěř je skoro tatáž jako na australské pevnině. Také v Tasmanii žije hojnost klokanů, vombatů a podivuhodných ptakopysků. Nad to pak žije tam ještě krvelačný vačnatec šlakol medvědovitý, zvaný obyčejně ďáblem, potom vačnatý vakodlak, pojmenovaný pro svou dravost a zvláštní průhováni také tasmanským tygrem.

Pobřeží mořské dodává chutné uštrice, a v řekách loví se chutné ryby lososovitě z Evropy do Tasmanie zavedené.

Tasmanský sever a jih spojuje od několika let železnice. Také jinými místy probíhá již železná trať. Celkem má Tasmanie na 800 km železnic.

Podmořský kabel spojuje Tasmanii s Viktorií.

Nuže, vstupme aspoň na čtrnáct dní na půdu ostrova Tasmanova a doplníme zeměpisný obraz jeho zkušenostmi turistickými.

* * *

V Launcestoně žije se příjemně a pokojně. Koňky a elektrické tramy nerozčilují tam ještě obyvatelstvo. Ale již nyní konají se přípravy, aby využítkovalo se laciné síly prudkých peřejů, jež na blízkou města bouří, a šumějí, a aby ulice protkány byly tratěmi elektrickými. Nenadál jsem se tehdy, že město přijme nabídku elektrotechniků českých, a že stroje k pohonu potřebné dodá do dálných krajů našich protinožců slovanská Praha.*)

Elektrické osvětlování ulic, obchodních závodů a příbytků zavedeno jest v Launcestoně již od několika let, a z mladé osady nedávno založené vypučelo pokročilé město, čítající nyní přes 20.000 duší a stojící v populaci tasmanských osad na druhém místě.

*) Dodávka veškerých strojů byla svěřena Elektrotechnické akciové společnosti, dříve Kolben a spol., ve Vysočanech.

Jak vypadala Tasmanka Besie Clarková, zvaná od soukmenovců Pinambatak.

Vystěhovanci Velké Británie přenesli do druhé své vlasti v Tasmanii mnohá jména svého rodného kraje, nazvali nové sídlo Launceston podle města v anglickém Cornwallu, pojmenovali řeku svého nového bydliště na památku cornwalské řeky Tamar týmže jménem a oživili tasmanické kraje zvuky řeči anglosaské: Tasmanický název *Ponrabel* musel ustoupiti anglickému jménu Tamar, řeka *Tymtumele* *menenye* slove již od mnoha let *Derwent*, *Ungahianahlet* a *Purane* *ter* zve se *Mount Wellington*, *Paralona* *gater* *Port Arthur*, *Tyrallina* *k Eagle Hawk Neck* a m. j. Původní názvy hor, údolí, zátok, jezer a řek uloženy jsou již teď jenom ve slovníčích mrtvé tasmanštiny.

Výborný „Hotel Launceston“ poskytl mi za denní plat 10 šilinků všeho pohodlí a nejlepší stravy. Již dávno v životě nešly mi pokrmy tak k duhu jako v Launcestoně. Krutá nemoc mořská vyprázdnila všechny záhyby travidel a učinila ze mne na několik dní hladového nenasytu.

Tabule řečeného hotelu oplývala vždycky bohatstvím chutných pokrmů.

Jako ve všech australských zemích, tak i v Tasmanii dostává se pocestným v hostincích za určitý poplatek nejen noclehu, ale zároveň veškerého „zaopatření“. V nejpřednějších hotelích Tasmanova ostrova platí se dle našich peněz denně asi 12 korun, v jiných o málo méně.

Ve větších městech jsou také hotely, jež pronajímají hostům toliko pokoje, a to za denní poplatek 2—3 šilinků. V restauraci s hotelem související lze pak dostati snídaní, oběd nebo večeři po 1 nebo 1½ šilinku.

Čaj podává se při tabuli ranní, polední i večerní.

Za několikadenního pobytu platí se nájemné poměrně nížší. Snídaně v hotelích prvé třídy počíná obyčejně o hodině 9. a záleží v několika jídlech. Kromě čaje nebo kávy a ovesné kaše podávají se několikrát jídla masitá, jako ryba, steaky, uzenky, uzená kýta, potom vejce, máslo, sýr, zavařeniny, chléb, topinky a j. Ještě bohatší výběr bývá při obědě a večeři.

Piva i vína jsou v Tasmanii dosti drahá. Oba nápoje podávají se obyčejně v původním plnění. Za velkou láhev cizího piva platívá se asi 1½ šilinku, tedy 1.8 koruny, za malou láhev australského vína červeného 2½ šilinku.

Piva domácí jsou v hotelích o málo levnější.

Ze sudu čepuje se pivo málo kde. Pivo v sudech dodává pivovar výčepnám denně nebo dle potřeby. Vlastních sklepů s naloženým ledem hostince tasmanické nemají.

Více nežli pivo a víno pijí v Tasmanii whisky, a to obyčejně se sodovou vodou. Bar, připomenutý již na stránce 195., bývá i v Tasmanii místem, kde soudruzi a známí častují se lihovinami, připíjejce si na zdraví. Vyšší mzdy dovolují i dělnému lidu, že si může dopřáti nápojů dosti drahých.

Že je Tasmanie zemí blaženější nežli mnohý kraj evropský, je patrnó již z věřejného života pouličního: žebráka jsem neviděl nikde ani v Australii, ani v Tasmanii. Podobá se tedy pravdě, tvrdí-li se o ostrovním tom státu,* že by se mohl nazývati „Tasmanii Šťastnou“.

*

*

*

Ač byly již za mé návštěvy v Launcestoně vánoce přede dveřmi, přece rozkvétaly bílé lilie pod širým nebem, v plné kráse bujelo kvítí v sadech, a v zahradách rdělo se ovoce. Až plody dozrají, přijedou do přístavu tasmanických četné koráby z evropské Anglie a odvezou proslulá jablka tasmanická v měsíci lednu a únoru na evropský trh v tisícových bednách. Ovocnáři mohou být jisti, že čerstvé australské ovoce půjde v Londýně dobře na odbyt, ježto přichází z dalekého jihu na severní polokouli v té době, když zásoby ovoce evropského u nás již docházejí.

Ale i jiného stromoví ovocného přibývá v Tasmanii rok od roku, a tasmanická hruška uhájila již v Londýně svou dobrou pověst.

Továren na výrobu rozličných povidel (*jam*) má Tasmanie již několik a trží pouze za vyvezené marmelady třeshňové, višňové, broskvové, malinové, kdoulové a j. přes milion korun ročně. Pro množství malin zve se Tasmanie *Raspberry Land*.

Také stromoví v městském parku zelenalo se svěžími haluzemi a lupením a překvapovalo diváka, příšleho ze severní polokoule, celým svým vzezřením. Z loubí jeho nevanula nálada

*) Australien und Oceanien. Von Dr. Karl Weule. (Weltgeschichte.) V Lipště 1902.

studeného prosince krajů našich, ale zračilo se v něm léto australských protinožců.

* *

*

Ve stínu košatých jilmů postavili přátelé tasmanské zvířeny několik klecí, snesli do nich, co jen živého mohli, a učinili City park vábldem pro mládež i dospělé. Až dosud vypadá zvířinec v Launcestoně velmi skrovně, ale i těch několik málo ssavců v zahradě chovaných zajímá zkušeného přírodopytce z dalekého severu mnohem více, nežli leckterá zoologická obora města evropského.

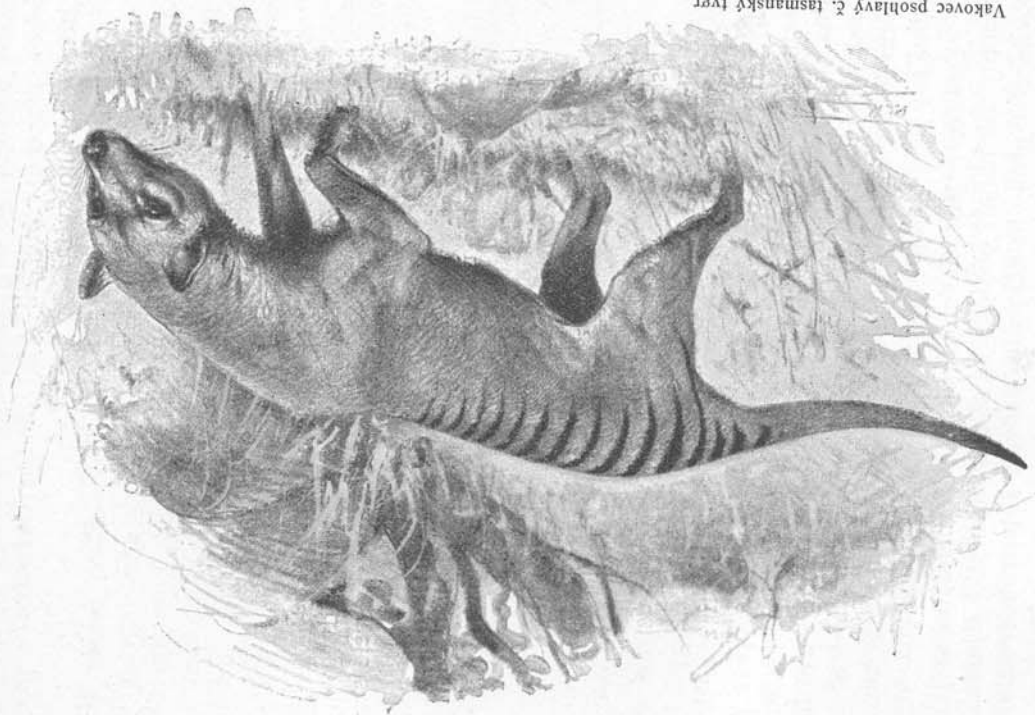
Za mého pobytu v Launcestoně chovali v tamějším zvěřinci dva ssavce, kteří jsou nejvýznačnějšími zástupci tasmanské fauny, neobjevující se již nikde jinde na světě. Ba i v samé Tasmanii odzvání se již oběma podivným těm ssavcům umíráčkem. Co nevidět zmizejí i oni z ušlechtilější společnosti zvířecí, přejíjí se jako jiní příslušníci prasně, vyhynou a zůstávají budoucím věkům jen skrovné své ostatky.

Zadíváte-li se na tasmanského tygra okem srovnávacího zoologa, spatříte v něm směsici nejrůznějších vlastností. Řeknete, že vypadá podle hlavy a velikosti jako mladý vlk nebo liška, podle pruhování na zadku jako zebra nebo tygr, podle ohánky jako potkan; podle pazourů jako pravá šelma.

A přece není pravěké to monstrum tasmanské ani jedno, ani druhé, ale má zárodoky chruplavčitých kostí vakových, vychovává mláďata v břišním kapsáři jako jiní vačnatí ssavci a napájí je mlékem, řinoucím se ze čtyř samiččích struktů.

Jméno toho nočního podivína jest vakovec psohlavý (*Thylacinus cynocephalus*), německy Beutelwolf nebo Zebrahund, anglicky Tasmanian Wolf. Kolonisté tasmanští zovou ho též domácím tygrem, aby tak označili jeho krvelačnost, nebo mu říkají domácí hyena, aby označili jeho dravost, vřozou jenom šelmám masožravým.

Také vakovec byl stvořen v geologickém pravěku jen jako na zkoušku, v níž však rovněž neobstál a vyhynul s ostatními primitivní ssavci ve všech dílech světa. Dlouho živořil ještě v Australii, ale i tam rod jeho na dobro vymřel, a jen málo potomků dočekalo se dnešních dnů ještě na území blízkého ostrova Tasmanova, jen asi o pětinu většího nežli naše Čechy.

Vakovec psohlavý č. tasmanický tygr
(*Thylacinus cynocephalus*).

Dávni předkové nynějších vakovců žili již za doby útvaru jurského, a ostatky jejich náležejí k nejstarším památkám ssavčího pokolení. Je tedy tasmanický vakovec psohlavý živou ukázkou pravěké tvůrčí síly, jež plodila čtyřnožce v prvých počátcích ssavčího světa.

Pěstitelem bravu způsobuje vakovec psohlavý mnoho škod. Za kořist volivá si jehňata i ovce odrostlé, dává jim přednost před klokany a mořskými živočichy lovenými občas na pobřeží. Nyní se počet vakovců v Tasmanii valně ztenčil, ač je lze za dne, ježž přespávají ve slujích horských, nespádně stopovatí.

Vakovec je zvíře noční a štítí se denního světla. Nevídal jsem ho jinak, nežli jako mrzouta. Tím více však odvahy a bojovnosti jest v jeho těle za noci, a odolává vítězně celé směčce poštvaných psů.

V zoologických zahradách vídá se tasmanický tygr velmi zřídkka. Sám zkušný ředitel dr. Heck z Berlína praví, že ho nikdy ještě živého neviděl.*

*

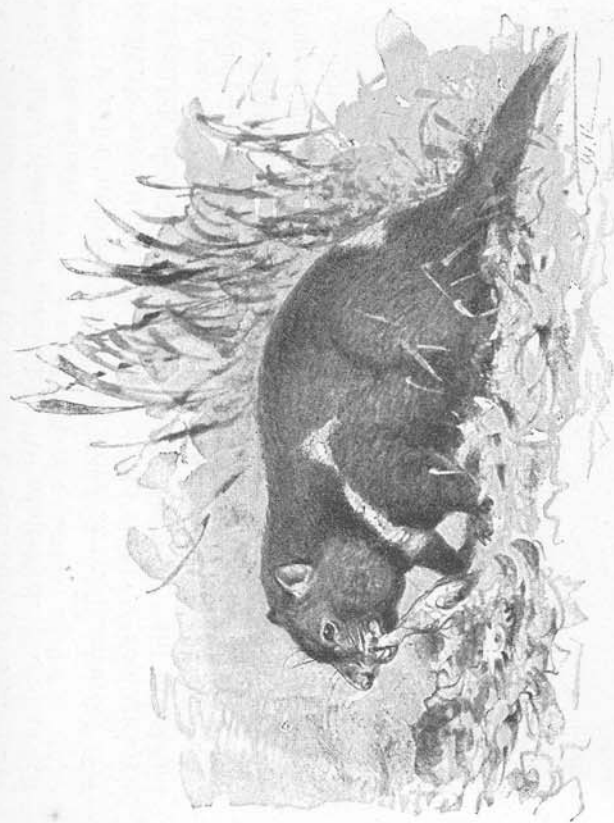
*

V sousedství vakovce psohlavého hověl si v ústraní svého vězení šlakol medvědovitý (*Dasyurus* č. *Sarcophilus ursinus*). Také on je za dne mrzout od kosti a počíná si čileji jen za krmení. Masité potraviny, jež mu byla právě předhozena, zmocnil se zuřivě, popadl ji hladově mezi prsty, posadil se na zadek, vztýčil předek svého těla jako sysele, když panáčkuje, a podával si hověznu předníma tlapkami do huby. Milejší mu je ovšem kořist čerstvě polapená, kuře nebo kachna. V kurnících rádíval prý šlakol tak hrozně jako u nás tchoř nebo kuna.

Celý zevnějšek šlakoliv připomínal mi statného jezevce, samotný pak huňatý předek zdál se náležeti nějaké šelmě medvědovitě. Bílé pruhy na krku prozrazovaly kolorit medvědího rodu velmi nápadně.

Ale také šlakol není pravou šelmou, nýbrž ssavcem, v němž spojují se znaky jezevců, medvědů, kun a různých řádů živo-

*) Hausschatz des Wissens. Das Tierreich von Dr. Heck etc. Neudamm. 1897.

Šlakol medvědovitý č. tasmanický (šábel)
(*Dasyurus ursinus*).

číchých. Dle vaku, v němž svá mláďata vychovává, náleží rovněž jako všickni původní ssavci australské a tasmanští k vačnatcům.

Byly časy, kdy šlakol medvědovitý žil též v krajích soušední pevniny australské, ale v nedávných dobách vyhynul tam na dobro, a kosti jeho vykopávají se již jen z hlinité půdy jeskyněových náplavů, spečených zhušta v pevnou slepeninu rudé barvy.

Ostatky takové viděl jsem v Adelaidském museu. Všecky pocházely z Wellingtonových jeskyní Nového Jižního Walesu. V breccii té objevují se zároveň kosti rozmanitých klokanů.

Teď žije šlakol medvědovitý pouze v Tasmanii. Pro svou žravost a krvežíznivost je stále pronásledován a blížek svého vymření. Vydělané sprátky šlakolů prohlížel jsem často u tasmanických kožešníků. Řeklo se mi, že pocházejí ještě ze starých zásob, a že kožky šlakolů čerstvě zabítených přicházejí na trh již po řídku.

Tasmanští osadníci zovou šlakola medvědího ďáblem (devil) nebo domácím medvědem. V německých přírodopisech slove Beutelbär.

V zajetí nejsou se šlakolem žádné žerty. Tasmanští čert podržuje svou ďábelskou povahu až do smrti. V zoologických zahradách nezpůsobuje radostí ani strážcům, ani divákům. A pozorovateli jeho energii za noci, k tomu nemívají navštěvovatelé zvířinců příležitosti.

Šlakol medvědovitý vidá se v našich zvířincích velmi zřídka. Poprvé spatřil jsem tasmanského ďábla v zoologické zahradě Londýnské, a po dvaceti letech v malém zvířinci Launcestonském.

*

*

Proč oba tito masožraví vakovci tasmanští vyhynuli na pevnině australské, o tom vyslovují se různé domněnky. Nejčastěji čítáme, že před příchodem dravého dinga žilo vakovců psohlavých a šlakolů medvědovitých mnoho a že snadno uvažovali existenci mezi četnými včnatci býložravými. Ale jakmile objevil se na pevnině rod krvelačných dingů, podlehly v zápase slabší šelmy prve jmenované a vyhynuly. Že žili však v Australii v hojnosti, toho doklady podávají kostové slepence starších i mladších naplavenin.

Že by dravý pes dingo byl původním ssavcem australským, mnozí*) popírají a tvrdí, že přišel v dávných dobách do Australie (snad z Nové Guineje nebo Timoru) zároveň s černým člověkem, zdivočil, známky psa divokého na se vzal, slabší masožravce vyhubil a jako jediný dravec rodu ssavčího vládu udržel. Avšak do Tasmanie dingo nikdy zaveden nebyl, a proto mohl se tam vakovec psolů y se šlakolem medvědovitým posud udržeti.

Leč nové nálezky kostů dingových ve starých náplavech australských běžnou tu domněnku vyvrátily nebo aspoň valně zeslabilly.

*

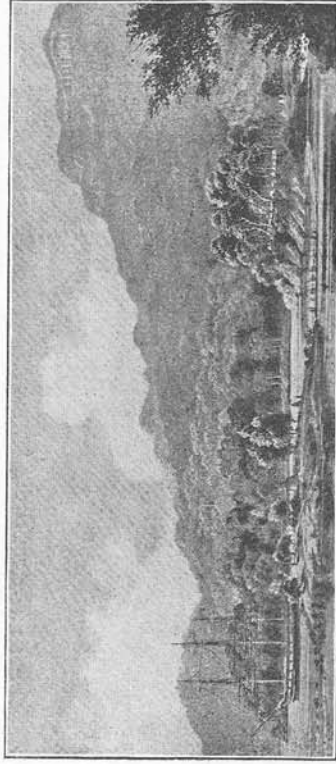
*

Několik jiných ssavců včnatých ve zvířinci Launcestonském chovaných představovali právě takové rody a druhy, jaké

*) Richard Semon: Im australischen Busch, str. 184. — B. Langkavel: Über Dingos. Der zoologische Garten 1892.

jsem poznal již ve Viktorii a Jižní Australii, a přece stála kobléba těch zajatců na ostrově Tasmanově. V zajetí měli tam tehdy vombata neboli tokouna liškového, nesprávně oposum zvaného (str. 264.), a dále menší druhy klokanů, ježuru a j.

Někteří z chovanců byli opatření hustší a delší srstí nežli jejich pokrevenci z australského kontinentu. Nepochybně proto, aby snáze odolali nižším teplotám tasmanského podnebí. Z té příčiny pokládají přírodopysci tasmanského tokouna (Trichosurus vulpecula) za zvláštní odrůdu. Také nemotorný

Jak vypadalo pobřeží města Hobartu r. 1804.
V pozadí na levo erupce Mount Wellington.

vombat a vejcorodá ježura (Echidna aculeata var. setosa) vzali na se v Tasmanii podobu trojhlavých (všech počítá se 26) prozrazuje nápadnou shodu se ssavci třeťi obývají na protější pevnině australské a potvrzují domněnku zoologů i zemězpytců, že jest Tasmanie pouhým útržkem australského zemědílů a že souvisela v dobách nepřiliš vzdálených se sousedním kontinentem. Dle všeho oddělil se nynější ostrov Tasmanův od Austrálie na počátku doby pleistocénové neboli diluviální.

Pádny doklad, že Tasmanie souvisela kdysi s Australií, jeví se očím zemězpytcovým, zadívá-li se s majáku, postaveného na výšině mysu Wilsonova (nejjižnějšího cípu Viktorie), do průlivu Bassova a obrací-li zrak v ta místa, kde může tušiti ostrov Tasmanův. Za jasného dne spatří, jak vynořují se z moře přetčné

ostrůvky a skalnatá bradla a druží se k sobě jako články řetězu, dosahujícího až k samé Tasmanii. Ohlédá-li pak horniny, z nichž ostrůvky a úskaly Bassova průlivu se skládají, pozná na prvý pohled, že jsou všechny téhož složení a že obsahují tutéž žulu, z níž vybudováno jest jižní pobřeží Viktorie a severovýchodní kraj ostrova Tasmanova.

Kromě ssavců, shodujících se se zvířenou pevniny australské, vyskytují se v Tasmanii tvary, jimiž Austrálie nemůže se vykáhati. Takových ssavců má Tasmanie celkem 12. Jsou to však zase jenom vačnatci.

Ríše tasmanských opěřenců čítá mnoho ptačích druhů (celkem asi 170), a skoro všickni z nich ožívují zároveň pevninu australskou. Udává se, že jen asi 15 ptáků tasmanských náleží druhům, vyskytujícím se toliko v Tasmanii a nikde jinde.*)

Za to však scházejí Tasmanii pštrosovití emuové, megapodi a lemčící besídkaři.

*

*

Launcestonské museum vypadá ještě velmi chudé. V úhledné budově musejní vystaveny jsou sbírky živočišné, botanické a mineralogické. Většina vycpaných ssavců a ptáků jsou hotové přišery, zohavené nedovednou rukou preparátorovou.

Z mořských ssavců zajímal mě nejvíce tulenovitý lachtan (*Callorhinus*), jenž jako albin měl srst bílou.

Ve sbírkách národopisných uloženo jest několik lebek z vymřelých domorodců tasmanských. U jedné četl jsem nápis: Lebka tato pochází z černého domorodce, jenž roku 1844 zabil dítě osadníka Abrahama Warda. Pronásledován od policie, utekl se vrah do houští, ale byl vystopován a na místě zastřelen.

V museu umístěna jest také skrovná obrazárna a čítárna.

V parku, jenž obstupuje budovu musejní, schází se četná společnost v odpoledních hodinách nedělních a naslouchává koncertu domácí kapely. Malé dívky vycházejí toho dne na procházku v bílých rukavičkách, širokých kloboucích, černých punčoškách a lakýrkách a vyzdobují se jako všickni pestrým kvítím. Výzdobou takovou nepohrdají ani mravokární služebníci

*) The Official Handbook of Tasmania by Thomas Just. V Londýně 1892.

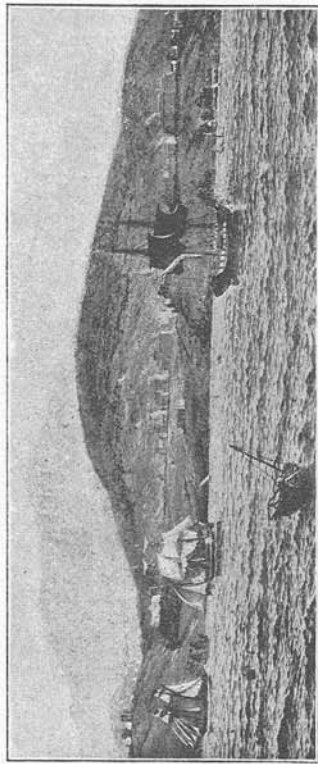
boží. Wesleyanští kazatelé nevystupovali v chrámě o večerních bohoslužbách jinak nežli s karafiátem v kabátové dírcce.

*

*

Asi půl hodinky za Launcestonem hučí peřeje Jižního Esku. Kolonisté vyhlašují „Kataraktovou roklí“ za div Tasmanie, a Turistický klub stará se o přístup do skalnatého žlebu co nejhorlivěji.

Bylo vynaložiti mnoho práce, peněz a času, aby mohl každý bez nebezpečení života spatřiti divoké proudy, spějící sou-

Jak vypadalo město Hobart r. 1829.

teskou za hrozného šumu a třeskotu do široké zátoky Tamaraské. Schůdnou stezku bylo vylamovati ve srázných stěnách tvrdého zelenokamene s největším namáháním a podepirati ochozy a můstky, vznášející se nad rozkaceným živlem, za největší opatrnosti.

A v pravdě náleží procházka „Kataraktovou roklí“ k nejzajímavějším zjevům tasmanské přírody.

Reka Jižní Esk vybrázdila si v dioritovém kameni hluboké koryto a pádí přes balvany úžasnou rychlostí.

Stěny skalnatého žlebu zapadají zhusta kolmo do rozpěněného živlu a odolávají dravým vlnám dlouhý čas, nežli rozpadnou se v ssutiny. A přece zaryla se divoká řeka do tvrdého kamene již tak hluboko, že známky po bývalé hladině povznášejí se již vysoko nad hladinu nynější.

Ale mnohem dávnější je tomu, když v těch místech vyrazily z útrobu zemských spousty roztopeného kamení a vybudovaly nyníjší skály a hory dioritové.

Eruptivní hornina zelenokamenová rozšířena jest v Tasmanii na mnohých místech a sloupovitě její hranoly, seskupené zhusta jako obrovské píšťaly, činí horská temena zdaleka nápadnými. Tak tomu jest na př. na hoře Wellingtonové, jež vypíná se nad Hobartem.

Na povlnivším svahu „Kataraktové rokle“ zapustily kořeny nízké eukalypty, akacie, stromky kasuarinové a keřky exokarpové a připomínaly mi s ostatní květenou vegetaci australskou.

Nejenom zvířena, ale i flora tasmanská*) shoduje se až na skrovné výjimky s rostlinstvem pevniny australské, zvláště pak s florou území Viktorijského.

Celkem vykazuje ostrov Tasmanův na 1100 rozličných rostlin, z nichž přes 20 rodů o 267 druhích jest pro Tasmanii typických.

Podivuhodno jest, že nepatrné ostrovní území hostí tak veliký počet různých květin vstavačovitých. Z botanických výzkumů jde na jevo, že roste v Tasmanii asi 80 druhů pozemních orchidejí.

Na pustá místa „Kataraktové rokle“ dal Turistický spolek nanést úrodné prsti a vykrášlil záhonky květinami evropskými. Na strminách skalních postavil pak besídky, opatřil je zábradlím a proměnil divočinu jindy nepřístupnou v místo, vyhledávané a velebné ode všech obyvatelů launcestonských.

Procházek v „Kataraktové rokli“ nemohl jsem se ani na bažiti. Za odpoledního slunce usedaly obrovské cikády na vrcholky blahovičníků a vyluzovaly z hudebního svého ústroje cvrkot tak pronikavý, že by se jejich zvuk mohl nazývatí spíše křehotáním nežli zpěvem homérickým.

V korunách kvítí evropského objevil se také jednou medák, na vlas podobný našemu čmeláku zemnímu (*Bombus terrestris*). Byl to zajisté potomek oněch čmeláků, kteří byli převezeni před lety z Evropy do Tasmanie za tím účelem,

*) J. D. Hooker: *Flora Tasmaniae*. V Londýně 1860. — W. Spicer: *Handbook of Plants of Tasmania*. V Hobartě 1878. — Hannaford: *The Wild Flowers of Tasmania*. V Melbourne 1866.

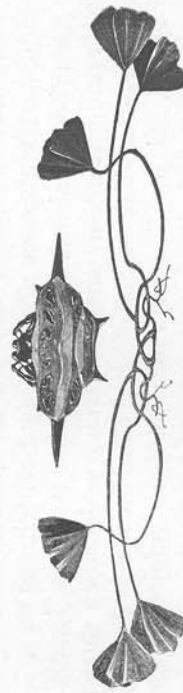
aby tam některé hospodářské rostliny u protinožců nově zavedené opylovali a přispěli tak k vytvoření žádoucího semene tímže způsobem, jaký se osvědčil po zavedení čmeláků na Novém Zélandě. Bez medáků nebyli by se tam dočkali plodů jetelových, protože sesáky hmyzu domácího byly příliš krátké, než aby stačily ke zúrodnění jetele na Nový Zéland přineseného a nyní s velikým zdarem pěstěného.

Pozorování Darwinovo, že čmeláci přispívají ke zúrodnění květů jetelových nejlépe a nejvydatněji, přineslo farmařům usedlým na dalekém jihu australském mnoho užítku, a hmyz ukázal se tam býti důležitým činitelem při opylování rostlin. Co prováděl veliký myslitel přírodovědecký v malém, potvrdily úkazy v praktickém hospodářství Nového Zélandu u velikém: Sto trsů jetele lučního čmelákům přístupného přineslo Darwinovi 2700 semének, ale sto trsů téhož druhu jetele ostalo bez semene, byli-li přístup do květů medákům uzavřeny.

Studia květové biologie, vykonaná od Sprengla, Delpina, Hildebranda, Darwina a Müllera, a jevící se na prvý pohled jako pouhá hříčka, zábava a malicherný sport, přispěla neočekávanou měrou ke zvelebení národohospodářství, a nepatrným tvorbám z říše hmyzu příznána pojednou významná funkce nejhodlivějších květinářů. Přírodopysci změřili již délky sósáků u nejrůznějšího hmyzu a zaznamenali, kam který z nich zalétá a kterou rostlinu může svým sósákem zopylovati a plodnou učiniti. Každá odbornější botanika*) zasvěcuje dnes čtenáře do někdejšího tajemství a mluví o rostlinách mušič, motýlích, čmeláčích a j.

*) Lehrbuch der Biologie der Pflanzen von Prof. Dr. Friedrich Ludwig. Ve Stuttgartě 1895.

*
*
*

Australský pavouk trnitý (*Gasteracantha*).
Ke stránce 457.

Na cestě z Launcestonu do Hobartu zastavil jsem se na den v Paratě. Železniční kurýr tasmanický (Official Time Table of Tasmanian Railways) přimášel o tom místě insert tohoto obsahu:

„Parata leží 1520 stop nad hladinou mořskou. Doporučuje se všem jako vítaná zastávka na cestě z Launcestonu do Hobartu neb obráceně. Výšina s osvěžujícím podnebím. Nejlepší výhodisko lovecké. V nádražním hotelu teplé a studené lázně. Znameníť kulečník. Elektrické zvonky. Byty. Ceny mírné. Za veškeré opatření denně 8/—. Dvě guineje týdně. R. Bohmann, správce.“

Že je na výšině Paratské chladno, prozrazuje již samo jméno. V řeči vyměňelých Tasmanců znamená Parata (Parattah) mráz.

Z Launcestonu do Paraty počítá se po železné dráze 78 anglických mil, tedy asi 125 km. Rychlík, jenž má s Hobartem spojení každého dne, vyjímaje toliko úterý, vykonává tuto cestu za tři hodiny.

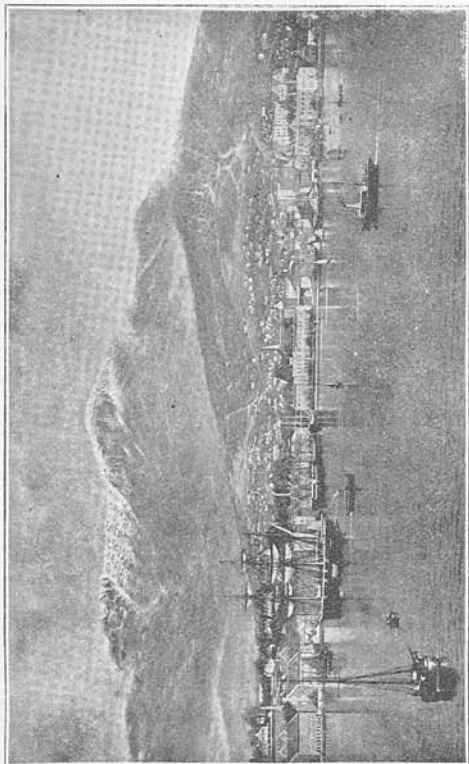
Až do Hobartu počítají se 133 anglické míle, čili 213 km. Na celé této trati projíždí vlak několika kraji: Cornwalllem, Somersetem, Monmouthem a Buckinghamem.

Jiné kraje Tasmanova ostrova slovou: Wellington, Devon, Dorset, Russel, Lincoln, Cumberland, Franklin, Montgomery, Arthur, Glamorgan, Pembroke a Kent, vesměs jména, každému Britovi dobře známá a zhusta ze staré vlasti na jižní polokouli přenášena.

Trat z Launcestonu do Paraty stoupá neustále a dosahuje v Paratě nejvyššího bodu. Místy jede se eukalyptovými lesy, místy náhorními pastvisky a pustinami.

Sídla lidská vzdálena jsou daleko od sebe, a železniční stanice jsou zhusta pouhé samoty neb obce málo zalidněné. Vždyť celá Tasmanie má všeho všudy jen asi 180.000 duší a vypadá tam tudíž na 1 km² pouze 2.7 obyv. (v Čechách 122).

Ale při všem skrovném obyvatelstvu honosí se i malá místečka svým „institutem“ a veřejná knihovna jeho čítá zhusta několik tisíc knih. Tak na př. Campbell Town má dle posledního sčítání asi jen 800 obyvatel, ale jeho veřejná čítárna a knihovna vykazuje celkem 4600 svazků. V Bothwellu žije jen málo přes 500 duší, ale knihovna osady čítá na 3000 svazků. Knihovna městečka Deloraine s 900 obyvateli má 2000 svazků,

Hobart, hlavní město Tasmanie, za doby nynější. V pozadí zasněžená hora Wellington se strmou stěnou dioritových hranolů.

knihovna města Evandalu s 540 obyvateli 3300 svazků, knihovna Launcestonská 22.500 svazků a Hobartská přes 20.000 svazků.

V bílém květu lesního podrostu poznáváme i za rychlejší jízdy křoviska balmínová a kajaputová, nazývaná i v Tasmanii „domácím čajovníkem“. Od tohoto houští obdržela jedna stanice železniční své jméno Tea tree (viz stránku 323).

Té doby stály v plném květu také plané růže a zakrývaly místy všechny stráně a paseky jako proklatá buňeň. Marně námáhají se teď v Tasmanii, aby šípkovou růží z Evropy do Tasmanie zavedenou vyplenili a z ostrovní půdy odstranili.

Západem slunce vylézali z děr králíci a započínali na pastviskách a polích své zkázonosné dílo.

Také v Tasmanii rozmohlo se pokolení králíci tou měrou, že se stalo jako v Australii tyranem tasmanského farmáře.

Lovci divokých králíků mají zaměstnání po celý rok a odvádějí je jako škodnou. Za vhodného času ročního upravuje se králíci maso v továrnách a vyváží se v krabicích konzervované do Evropy.

Lov na králíky bývá v Tasmanii tak vydatný, že nejedem lovec vytěží týdne 4—5 liber šterlímků, to jest 100—130 korun.

Ojedinelé kupy horské vypínají se do vysoka po obou stranách tratí. Kuželovitá podoba osamelých kopců věští, že původ jejich jest eruptivní. Místy vyčnívá ze země několik kopců a uvádějí nás v myslí do Českého Středohoří.

Keltské jméno *ben*, t. j. hora, připomíná zase zeměpisčí název, jež britští vystěhovanci přenesli ze staré své vlasti na půdu tasmanickou. Tak čteme na př. na mapě ostrova Tasmanova: *Ben Lomond 5010'*, *Ben Nevis 3910'*.

Souvislé pásmo horské zvané *Great Western Mounts*, t. j. Veliké Západní pohoří, jeví se zrakům divákovým po pravé straně železniční tratí, vyplňující samý střed ostrova a vroubíc svými stráněmi největší jezera (*The Great Lake a Lake Sorell*).

Na polích, podél nichž trat probíhá, obilí buď dozrávalo nebo leželo již v mandelích. Po snopech skákali flétnáci a tasmanické vrány.

*

*

Nádražní hotel v *Paratě* spravuje *Hamburčan Bohmann*. Uvykl již tasmanickému podnebí a životu tak, že netouží již po návratu do Evropy. Několik let byl námořníkem, několik let jest již hostinským. V zaměně svého povolání liboval *ši velice* a vychvaloval tasmanický blahobyt do nebe.

„Po letech podíval jsem se zase do svého rodného kraje,“ vypravoval *pan Bohmann*, „ale bylo to naposled. *Policajtskou* Evropu nechci již nikdy vidět. Zošklivila se mi. V městech jen samý voják a samý strážník a mezi lidem jen bída, nedostatek a k tomu všemu ještě poroba a nevolnost. Zachtělo se mi trochu zarybařiti. I chopil jsem se udice a čekal jsem, až budou ryby bráti. Ale sotva jsem vlas hodil do vody, již stál u mne *policajt* a vyzval mě, abych se vykázal rybářským lístkem. Kdo to u nás jakživ slyšel! Zde rybařím podle libosti, střílím, kde se mi zlíbí a žiji jako muž s plnou svobodou. Ne, ne, do Evropy již nepojedu.“

Věčer v *Paratě* byl již chladný, a bylo třeba vytápěti krb v saloně. Teploměr ukazoval 10° C. Vyšší teploty nežli 30° C. nebyvají prý tam ani za nejteplejšího léta. V zimě tam sněžívá a bývá mráz, až voda v blízkém jezírku *Tiberiaském* zamrzá. Ta doba hodí se nejlépe k vystopování „tasmanického tygra“, a šťastný lovec vyzdobuje pak svůj pokoj vydláhanou koží va-

Poslední Tasmanci.

kovce psohlavého nebo také spratkem „tasmanického ďábla“. Jiné domácí zvěře přechovávají lesy *Paratské* zvláště mnoho. Střelnou zbraň zapůjčuje svým hostům držitel hotelu.

Entomologické sbírky rozhojnil jsem v *Paratě* drobnými chroustky barvy zelené, kteří objevili se toho roku úžasnou měrou jak na pícních rostlinách polních tak i na třesních a poškodili valně úrodu.

Rod škodlivého toho brouka (*Diphcephala*) objevuje se v četných druzích nejenom v *Tasmanii*, ale i v *Australii*.

*

*

Z Paraty do Hobartu má železniční trat náhlý spád. Každou stanicí přibývá ovocného stromoví. Také chmelnice počaly se objeovovati.

Po západu slunce překročil vlak řeku Derwent, minul samé pobřeží širokého ústí jejího a stanul v Hobartě, hlavním městě Tasmanie.

Kam v Hobartě na noc?

Odpověď dal mi insert: Imperial Cofee Palace v ulici Collinsové jest zařízen jako každý hotel první třídy a těší se největší návštěvě. Pronajímá toliko pokoje. Lázně darmo. V paláci restaurace. Za pěkný pokoj 12 šilinků. Masité pokrmy po šilinku. Breakfast (snídaně), lunch (náš oběd), dinner (naše večeře) s čajem od 1 sh.

Kávéové paláce, t. j. hotely, v nichž lze najímati pouhý byt bez stravy (viz str. 391.), ujal se tedy také v Tasmanii a mívají mnoho hostů.

Přišel jsem k večeri ještě v čas. Také tasmanské jídelny jsou přístupny jenom v určitých hodinách. Kdo se opozdí, najde jídelnu již uzamčenou a musí vzít za vděk pouze studeným zámkem v baru.

V jídelně „Imperialu“ posluhují číšnice, každá u svých několika stolů. S přineseným pokrmem obdrží host zároveň poukázku, kolik jídlo stojí. Při odchodu předkládá se ček (check) u pokladny a vyrovnává se účet.

Obsloužila-li číšnice hosty svých stolů, zasedá po straně salonu, běže do ruky knihu z domova přinesenou a dočítá román.

Chvilími pozvedne oči, přišel-li k jejím stolům host nový, obslouží ho a jde zase po své zábavě.

* * *

Město Hobart, dříve Hobart Town zvané, rozloženo jest na úpatí zelenokamenové hory Wellingtonovy. Ulice běží v pravém úhlu a skoro všeměř paralelně. Některé jsou vodorovné, jiné náhle stoupají a srážně se sklánějí. Osvětleny jsou svítíplynem a elektrinou. Omnibusy a elektrická tram zprostředkují spojení s odlehlými místy.

Dobrou pitnou vodu svádějí Hobartané s hory Wellingtonovy.

Prodáváči ryb, mořských raků, masa a ovoce rozvádějí paprsky vodní po skleněných tabulích svých vykladních skříní a zapuzují tak roje dotěravých much. I v Tasmanii jsou mouchy za horkého počasí pravým soužením a pokrývají všecko jedlé zboží v takovém množství, až se jimi všecko černá.

Mezi mořskými korýši viděl jsem obrovské langusty druhu *Palinurus Edwardsi* a *P. Huglii* o váze 4 kg. Tasmaňané říkají langustě prostě rak (crayfish).

* * *

Přehledný obraz zvířeny tasmanské spatřiti lze v Museu, a to ve dvoraně, věnované výhradně věcem domácím.

Zasl-li jsem nad rozměry tasmanických langust, žasl jsem ještě více nad krabem, jenž oživuje moře východních břehů. Myslím, že je to největší korýš na světě. Jméno toho kolosa jest *Pseudosquilla*. Klepeta odrostlých exemplářů přesahuji svým objemem i nejsilnější paže člověka. Rozměry hrudníhavy překonávají i velikost nejmohutnějšího mořského pavouka žaponského, zvaného domácím jménem *Simgani* (*Macrocera Kaempferi*) a vylovovaného jen z velikých hlubin Tichého oceanu.

V oddělení tasmanických ryb chová se příšerná mihule, jejíž ohavné vzeřízení zaráží každého diváka. Od času k záhlaví vy-padá tato sladkovodní ryba jako malý úhoř, ale co potom následuje, je kus pravé obludy, představující dle všeho první počátky rybního pokolení. Nejpodivnějším ústrojem tasmanské mihule jest veliký vak na hrdle, zhusta krví naplněný a sloužící nepochybně k tomu, aby se v něm krev z jiných ryb vyssátá ukládala a mihuli vyžívovala.

Ostával-li život evropských mihulí dlouho tajemstvím, ostává také vývoj tasmanské mihule nevysvětlen a čeká ještě na rozřešení. Sám nevím, co bych více o tasmanském tom netvoru mohl povědět.

Poangličtělý zoolog Günther nazval tasmanskou mihuli *Genypterus blacodes*.

Z velkých exemplářů sladkovodních ryb evropských a kalifornských do Tasmanie zavedených a vystavených v Museu

*) Vyobrazení tasmanské mihule přinesl XXIII. roč. Vesmíru r. 1894.

Josef Kořenský: Cesta k profinocům.

jako líhové preparáty, lze souditi, že lososové, pstruzí, kapři a okouni prospívají ve vodách tasmanských lépe nežli ve starém domově. Již r. 1887 chytili v řece Huonu lososa, jenž vážil přes 13 kg.

Také tasmanská jezera byla osazena ušlechtilými rody ryb, a reklama posílaná do světa přivádí tam rok jak rok mnoho výletníků z Anglie, aby na ostrově rybařili a vodní ptactvo lovili.

V konservovaných družích tasmanských hadů pozná přírodopýtec, že neliší se od forem australských. Ale veliké číslo rozličných hadů, jimiž australská pevnina vyniká nad všechny kraje světa, svrklo se v Tasmanii asi na tři a obsahuje druhy vesměs jedovaté.

*

*

V neveliké skříni oddělení národopisného předvádí Museum divákovi na oči vše, co zbylo po původním obyvatelstvu ostrovům. Postačila malá schránka, aby v ní byly uloženy skrovné ostatky po národu, jenž čítal na tisíce hlav, ale vyhlazen byl s povrchu zemského v několika málo letech nejímak, nežli jako odstřeluje se škodná pro zábavu a kratochvíli.

Divný pocit zalomcuje námi, čteme-li u vystavené lebky nápis: Truganini čili Lala Rük, poslední Tasmanka, zemřela roku 1876 u věku 73 let.

Smrti na věčnost jí předešel král Billy čili William Lanne, poslední potomek rodu mužského, dokonav život v Hobartě dne 3. března 1869 a maje věku 34 léta.

Podobizny posledních Tasmaňanů, jakož i několik kamených nástrojů a zbraní, potom ukázky pletiv a ozdůbek z mušlí, rozložených před několika jinými lebkami vymřelých domorodců, docelují obraz a oživují vzpomínku na hrozné drama, jež se před půlstoletím na ostrově odehrávalo.

*

*

Až do příchodu Evropanů žili domorodí černoši Tasmnova ostrova spokojeně a v mírumilovnosti. Ač byli divoši, přece nejednali té doby nikdy ukrutně a nevěděli, co je krvelačnost. Lidojedství ostalo jim neznámo. Říkalo se o nich, že jsou nej-

pokojnějšími tvory na světě. Svě mrtvé spalovali a nosili po nich nějakou kůstku na památku, vkládajíce ji do vřáku a nosíce ji zavěšenou na krku. I vzpomínali si na zesnulého přítele a příbuzného do nejdelsí smrti.

Oděvu měli Tasmaňané málo a chodili obyčejně celí nazi. Jen matky zahalovaly se do kožšiny klokaní, aby mohly v ní nositi děti.

Domácnost Tasmaňanů byla velmi skrovná.*) Za útulek sloužila jim chýše z kůry, loveckou zbraní byl jim pouhý oštěp

Tasmaňští domorodci.

Dle obrazu chovaného v museu Launcestonském.

dřevěný. Kladiva dělali z křemene, zelenokamene a čediče. Sítě a košíky upletené z rostlinných lodyh a vláken vypadaly úhledné. Tenká kůstka klokaní nahrazovala jim jehlu. Bumeranku a štitu neznali a domácích zvířat nechovali. O dingiu nevěděli, protože nebyl v Tasmanii domovem.

Krásy jim Stvořitel neustředil. Tvař Tasmaňanů byla dle Cooka ještě šerednější než obličej obyčdných černochoť australských.

Vlasy Tasmanců byly vlnité, tmavohnědé i černé. Útvar lebky ukazuje k plemeni dlouhohlavému.

*) Nejvíce o vymřelých Tasmancích napsal James Bonwick v díle: Daily Life and Origin of the Tasmanians. V Londýně 1870. — The last of the Tasmanians. V Londýně 1870.

Všecken ráz Tasmaňanů zdá se býti ve shodě s Papujci. Původní vlastní jejich byla snad nová Guinea, nebo vzešli nepochybně smíšením kučeravého plemene papujského s kosmatými černochoy australskými.

Dějištěm toho míšení mohla prý býti Nová Kaledonie, vzdálená od pevniny australské skoro 1500 km. Ale jak pak mohli se přeplovati pravěcí míšenci na tak vzdálený ostrov, jako je Tasmanie, když neuměli si zbudovati ani bezpečných kocábek? namítají zase jiní ethnologové a snaží se vyvrátiti domněnku Bedřicha Müllera. A mají mnoho pravdy, neboť Tasmaňané stavěli plavidla tak primitivní, jakoby ani nebyli při moři bydleli. Ostává tudíž podnes hádankou, odkud Tasmaňané na ostrov přišli a jak se tam dostali. Jisto je, že se lišili od sousedních divochů australských vlastnostmi tělesnými i jazykem.

Příchod plemene bílého do Tasmanie stal se pro domorodé ostrovany osudným. Neúprosný zákon, že kam běloch vstoupí, počne vymírati plémě barevně nízko stojící, počal se v Tasmanii brzy naplňovati, a než uplynulo sedmdesát let, neostal z tisícerych černochů tasmanských na živě ani jediný. Civilisace chlubivé Evropy, vysílající apoštoly mezi divochoy s křížem v ruce, pohřbila celý tichý národ způsobem tak ohavným, že se mu vyrovnává jen řádění fanatických dobyvatelů španělských ve světě Kolumbově.

* * *

Počátek ke kolonizaci Tasmanova ostrova učinili zase zločinci z Anglie na daleký jih vypovězení a vyvezení.

Z deportační osady v novém díle světa (str. 282) Anglie dlouho se netěšila, a správčům australských konviktů naskočila husí kůže, když viděli ovoce nuceného osídlení. I tam platila slova: Usad člověka i do samého ráje, ale proti jeho vůli, a on jej bude proklínati“. Nebo: „Dejte mi třeba pustou skálu a s ní zároveň volnost a svobodu, a já i z pustiny vykouzím ráj.“

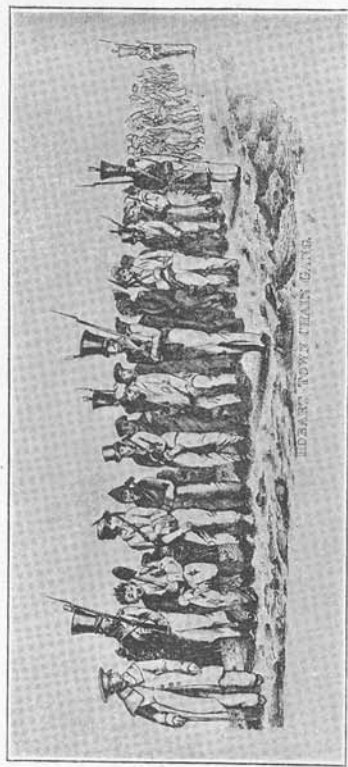
Guvernér vězeňské osady australské, založené v okolí nynějšího města Sydneye, byl rád, když se mohl zhostiti nejhorších lotrů nově přivezených a poslati je do konviktu nového, zřízeného v Tasmanii při výtoku řeky Derwentu. Uznávalo se za prospěšnější, aby trestanci usazovali se raději na několika místech a nehromadili se výlučně jenom na východním pobřeží au-

stralského kontinentu. Z té příčiny vyvezli část zločinců na ostrov Norfolk, ležící mezi Australií a Novým Zélandem, a později také do Tasmanie.

Anglie vyhlédla Tasmanii za deportační stanici také proto, aby zabezpečila si na nové území nároky a zabránila, aby si ho přivlastnila Francie.

Tak vznikla r. 1803 vězeňská osada Restdown na levém břehu Derwentském. Nynější jméno Risdon připomíná ještě dnes její minulost.

O rok později připravil se tam s novými trestanci plukovník

Tasmanští vězňové na pochodě.

Collins, založil kolonii na úpatí hory Wellingtonovy, zrušil deportační stanici dřívější a nazval osadu ke cti koloniálního ministra lorda Hobarta Hobartownem, nazývanou od r. 1881 prostě Hobartem.

Jiná tlupa trestanců vyvezena byla z Austrálie do ústí Tasmarského, a vznikla vězeňská osada Yorkton. Ale již roku 1806 přeložili ji z přímořského pobřeží do země a nazvali ji podle rodiště guvernéra Kinga Lancasterem.

Vyvezeným trestancům dařilo se v Tasmanii nevalně. Všickni trpěli nedostatkem potravin a oděvu. Vězeňská správa dovolovala proto vězňům, aby si potravu sami opatrovali a lovili zvěř, kde by jen mohli.

Tak rozptýlili se trestanci po celém ostrově a přinášeli o něm zprávy pro zeměvědu velmi zajímavé. Mnozí usadili se v lesích

trvale a uvykli životu divokému a později loupežnickému, pleniče statky kolonistů dobrovolně tam usazených.

Dlouho přezdívalo se zemi Van Diemenové Van Diemonian, a obyvatelé její nebyli nazýváni jinak nežli Diemonians, t. j. ďáblové. Jen z té příčiny dostal ostrov potomní jméno Tasmanie.

Čím více ubývalo v Tasmanii domácí zvíře, tím krušněji uhažovali živobytí přistěhovalci i domorodci.

* * *

Tasmanští divoši blížili se k prvním bělochům usazeným pod horou Wellingtonovou zcela důvěrně a přátelsky. Ale běloši přivítali jednou černé domorodce krutým způsobem. Zda z nedorozumění, či ze strachu, těžko dnes rozhodnouti. Nežli ještě černoši přišli do tábořiště vězeňské osady, zahlučely výstřely z ručnic, a několik domorodců válelo se v tratolísti krve.

Od toho okamžiku vzplanulo nepřátelství, a počal boj na život a na smrt. Z černochů vycházeli vlastenečtí hrdinové a mstítelé vlastní krve; z bělochů stávali se vrazi a tyraní.

Od té chvíle byl vyhlášen černoch za zvěř škodnou a sprovozován se světa prachem a olovem na potkáni. Platilo se dokonce i zástřelné za každou hlavu tasmanického divocha.

Abý lov byl vydatnější, byli povoláni do Tasmanie slídící černoši australsí a pomáhali bělochům stopovati domorodé Tasmance v lesních houštinách a skalních slujích. „Černá válka“ krutě započala a ještě krutěji byla dále prováděna.

Marně namáhal se nejvyšší správce země, aby vášně hrozné zásti utišil. Málo pomáhal zákon, že kdo zastřelí černocho, bude pokládán za vraha a jako vrah souzen. Marná byla proklamace guvernérova, aby pomocí obrazu pověděl domorodcům, že chce býti spravedliv jak k černochům, tak k bělochům. Tasmanci byli odstřelováni i na dále jako „černé vrány“, a masem ulovených „vrán“ krmili běloši své psy.

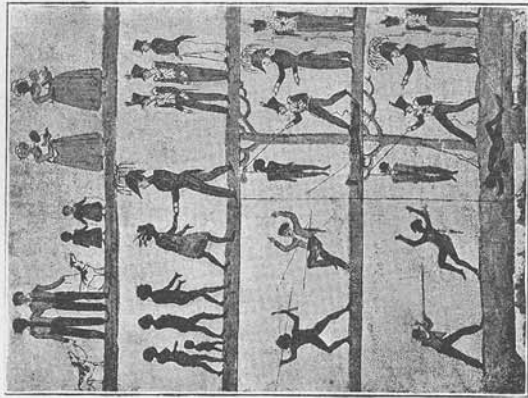
Zaznamenány jsou také případy, že běloši rozdávali mezi domorodce otrávenou kofalku, jen aby se černých mužů co nejdříve zbavili a jejich žen zmocnili. Již dávno před tím olupoval běloch černocho o dívky a násilně odváděl černošky do své chýše, aby v nich vzbudil nenávisť proti mužům vlastního pokolení.

A ďábelské dílo bělochovo dařilo se v Tasmanii právě tak, jako na půdě Nového světa za doby konquistadorů španělských. I v Tasmanii bojovaly černošky proti vlastnímu rodu, uvykly-li jen trochu životu, jaký vedli evropská přistěhovalci. Tak počínali si i míšenci. Tak více přibývalo, a stáli při straně bělochové.

Počet původního obyvatelstva, odhadovaného na 8000 duší, valně již se zmenšil, když počalo se v Tasmanii přemýšlet, jak zachrániti domorodce před úplnou záhubou a vyhynutím. Po březní kraje ostrova byly již opanovány bělochem, a černoši měli žiti pouze v nitrozemí. Byla stanovena i hranice mezi územím kolonistů a mezi rezervací, vykázanou k obývání výlučně černochům. Ale nepřátelské smýšlení proniklo již tak daleko, že ke smíru nebyli nakloněni ani přistěhovalci, ani plémě původní, a vzájemné vraždění nebralo konce.

Tasmanický guvernéř Arthur připravoval zatím nový plán a nařídil, aby byla uspořádána na divochy honba, a aby černoši léčí zatažení velnání byli konečně na malý poloostrov. Za chyceného a vládě dodaného černocho platil úřad 5 liber šterlinků, za dítě 2 libry.

Léč byla skutečně zatažena, a četní lovci táhli v mohutném řetězu celým ostrovem na příč, domýšleje se, že ženou před sebou všechny divochy a že veženou je do posledního muže na neveliký poloostrov Tasmanův, oddělený od ostatní souše toliko úzkým proužkem země. Úžinou tou mělo projíti všecko černé obyvatelstvo jako slepou ulicí, a vyhlednutý poloostrov měl býti pastí na vysílené divochy.

Ilustrované provolání guvernérovo k domorodcům tasmanickým r. 1816.

Obrazem tím chtěl guvernéř znázorniti, že bude ke všemu obyvatelstvu Tasmanie stejně spravedlivým.

Ná tuto leč bylo vynaloženo téměř tři čtvrtě milionu korun, ale byli uloveni všeho všudy dva divoši. Dle jiných zpráv chycen byl toliko jediný černoch.

Domorodci proklouzli hravě a nepozorovaně řetězem lovců, vyzvaných na honbu provoláním guvernérovým, a unikli svým pronásledovatelům.

Darwin vypravuje,* že černoši přitlačovali se za příchoďu lovců k zemi, a že barva jejich těla splývala v jeden odstín s barvou černé půdy. Jindy pak, že přimýkali se k opáleným pařezům a že zdáli se býti zuhelnatělým kmenem. Přetvářka zachránila jim život, jako mimikry uhajuje existenci zvířat a zabezpečuje jim před pronásledovateli další trvání.

Thlupy divokých Tasmanců žily tedy v nitrozemí ostrova i po nezdařené výpravě Arthurové a překážely i ilému obyvatelstvu na dále. Mnozí honci a lovci, navrátili se z nezdařené výpravy do svého domova, našli své statky od domorodců vypálené a vypleněné. V sсутinách zárověště povalovaly se zhusta ohrožené mrtvolky pobitých žen a dětí.

* * *

Té doby nabídl se vládě prostý tesař z Hobartu, jménem Robinson, že se vydá mezi divochy a že se pokusí, aby je přiměl po dobrém k vystěhování tam, kam by si koloniální vláda přála.

Pokrytecké jednání Robinsonovo vydařilo se nade všecko očekávání. Stačilo jen trochu dobré vůle a shovívavosti, a národ Tasmanců mohl žít ještě do dneška.

Tasmanští divoši dali se vésti pobožnostkářským Robinsonem jako děti a přijali nabídku, aby se z nitrozemí vystěhovali. Později vyvezeny byly z Tasmanova ostrova i jiné rodiny černoské a žily ve vyhnanství. Jednou vykázan jim byl za exil ostrov Labutí, později ostrov jiný, až se roku 1843 všichni ocitli na ostrově Flindersově (severně od průlivu Banksova). Bylo jich již málo.

V zajetí byli Tasmanci odíváni podle střihu evropského, a misionáři dokonávali na nich dílo civilisační. Kmen, jehož příslušníci toulali se po lesích v rajském odění, ssáli do sebe vonné

*) Reise eines Naturforschers um die Welt von Charles Darwin. Z anglického přeložil I. V. Carus. Ve Stuttgartě 1899.

ovzduší, mastili své nahé tělo tukem a jedli maso, vejce, ryby a mušle, dostali pojednou kabát, kalhoty a sukně, přespávali noci v dřevěných barácích, učili se anglicky čísti a papouškovati katechismus a dostávali místo masa potravu rostlinnou.*) Dosaď vadní způsob jejich života náhle se změnil, a následky počaly se brzy jeviti. Kdo z divochů nezahynul prachem a olovem, zmíral chorobami, před tím u Tasmanců neznámými.

Roku 1815 odhadovalo se původní obyvatelstvo na 3000 hlav, r. 1830 bylo Tasmanců již jenom 700, r. 1835 počítalo se jich 111 a r. 1838 pouze 95, a to 59 pohlaví mužského a 36 osob pohlaví ženského.

Rokem 1847 scvrkl se zbytek černých domorodců na 12 mužů, 22 žen a 10 dětí. Tak skrovného počtu zkrocených divochů nebylo již třeba se obávat, a proto vysvobodili je ze zajetí, odvezli je do rodné země jejich a usadili je nedaleko Hobartu.

O děti staral se sirotčinec, ale na krátko. Přišly na svět již se zárodkem brzké smrti a dočekaly se jen několika let. Vilem Lanne, zvaný obyčejně King Billy, t. j. král, byl poslední Tasman. Přičetného viděl prý ho málo kdo. Zemřel úplavici. Účastenství při jeho pohřbu bylo veliké.

Žena Lanneova přežila svého muže o 7 let. V roce jejich narození truchlohra tasmanského národa počala, její smrtí byla dohrána. Hrob, jenž zavřel se nad pochovanou ženou Truganini (Lalla Rookh), uzavřel se zároveň nad všekým národem.

Platí tu slova znamenitého zeměvědce Peschla: „Vše, co nazýváme právem jednotlivců, musí ustoupiti nálehavým národům společností lidské, nemůže-li se s nimi shodnouti. Na vyřízení Tasmanců pohlížeti jest jako na osud geologický a palaeontologický: silnější vítězí nad slabším. Je-li však již samo vymíření národa úkazem bolestným, jest ještě smutnější ta pravda, že fyzický řád světa poráží za každé příležitosti a bez mílosti celý řád mravní. Běda barevným národům, přijdou-li k nim vzdělaní běloši. Co je důkazů, že i germanští národové počítají se ke krvežiznivým tvorům lidského pokolení. Nepomůže nic, ospravedlnuje-li někdo jednání kolonistů tasmanských tím, že tvrdí, jako by jen trestanci byli řečené hanebnosti páchali. Víme od střizlivých pozorovatelů, že veliké účastenství v hanebnostech měli tam také zbožní džentlmeni. A jak krvavě řádilo mezi

*) Fr. Hellvalda Přírodopis člověka. V Praze.

ostrovany Jižního moře anglické mužstvo již za plaveb Cookových, víme dobře z věrného líčení.“

Věrné podobizny posledních Tasmanců zachovaly se v nevelikém počtu, některé jako olejomalby, jiné jako fotografie. Fotografické snímky tasmanských domorodců prodává v Hobartě pan J. Beattie. Dle nich pořizeny jsou obrazy vložené do tohoto spisu. Tasmanka Pinambatak, zobrazená na stránce 479., dožila se věku 50 let.

Skvělejší výtvoř fotografického umění vystavil pan Beattie v musejním sále, nadepsaném Tourist Room. Bohatá tato sbírka předvádí diváku na oči pohledy na nejkrásnější partie Tasmanova ostrova, seřazené dle krajů.

* * *

Loupežnické roty, jež znepokojovaly zemi ještě před lety, vzaly již za své, a turista může cestovati za dnešních dob po celé Tasmanii beze strachu. Zrušením deportace r. 1853 a přílivem kolonistů dobrovolných nastali v zemi lepší časové. Přistěhovaleci přicházeli tam hlavně z Evropy. Jen málo jest mezi nimi Asiati.

Roku 1899 napočítalo se v Tasmanii na 180.000 obyvatelů, mezi nimiž jest více osob pohlaví mužského nežli ženského.

Asi šestina všeho obyvatelstva zaměstnává se polářením a pastýřstvím.

Chov bravu povznesl se v zemi za krátkou dobu k neúměrné výši jako v sousední Australii. První plemeno uslechtilých merinek bylo přivezeno do Tasmanie r. 1820 a pocházelo z bravu, jež vychoval na půdě Nového Jižního Walesu za sloužilý Mac Arthur (str. 285.).

Za našich dnů počítá se v Tasmanii a na sousedních ostrůvcích $1\frac{3}{4}$ milionu ovec, a vlny z nich získané vyváží se ročně za několik milionů korun.

Nové nálezy zlata přivábily do Tasmanie nové proudy přistěhovalců také z Číny. Kolonie Tasmanská přijímala copatě syny nebeské říše z počátku blahovolně, jen když zaplatili poplatek přistěhovalecký sumou asi 250 korun. Ale rokem 1899 stůžen jest přístup Čínanům do Tasmanie velice. Jen proti nim jest namířen zákon, že kdo z přistěhovalců neumí napsati aspoň

50 slov v evropském jazyku, nemusí býti do země připuštěn. Tak zhošťují se evropští dělníci tasmanský nebezpečného živlu a mohou stanoviti výši mzdy podle své libosti.

* * *

Přehlednou literaturu o všech poměrech Tasmanova ostrova můžeme seznati, navštívíme-li v Hobartě Věřejnou knihovnu, umístěnou v prostorné dvoraně městské radnice. Ochoťný knihovník snášel mi do únavy, kde co jen o Tasmanii mohl vyhledati. Nescházely ovšem ani spisy o tasmanské přírodě a původním obyvatelstvu, ani pojednání vlastenecké společnosti, zvané Royal Society of Tasmania a založené příčiněním guvernéra Johna Franklina v prvých dobách jeho působení (1836—43). Jen jemu jest děkovati, že ostrov Tasmanův byl záhy vědecky prozkoumán, a že mohla býti Hookrem vydána Flora Tasmaniae.

Několik kroků od Musea věští památník zásluhy odvážného Franklina.

Kdo by neznal jména hrdiny, jenž odhaloval tajemství polárních zemí a moří na dalekém a mrazivém severu?

Franklin křižoval moře již od mladosti a byl účasten výzkumných plaveb, jež podnikaly britské lodi do australských zemí se smělým Flindersem v čele. Potom vidíme Franklina na dělové lodici ve vodách amerických, brzy na to na výzpytné cestě podnikané samostatně k ústí Měděné řeky, a o několik let později shledáváme se s ním v chladných končinách řeky Mackenzie a na březích nejsevernějších krajů amerických, dotýkaných již vodami arktickými.

Zásluhy, jichž si Franklin získal o zeměvědu, přinesly odvážnému zpytateli rytířství, čestné doktorství, zlatou medaili geografické společnosti Pařížské a ještě guvernéřství v zemi Van Diemenově čili Tasmanii.

Té doby dařilo se přírodovědeckému probádání Tasmanova ostrova nejlépe. Nový guvernéř věnoval výzkumům všecku pozornost a podporu a byl duší všech vědeckých podniků.

Ale nová výprava, chystaná do severních moří polárních, nenechala Franklina v Tasmanii dlouho prodlévati. John Franklin cítil se býti nejlépe povoláním, aby našel námořskou cestu,

po níž by se mohly bráti koráby z Baffinova zálivu a dosáhly tak přímého spojení s průlivem Beringovým.

Za vůdce výpravy hlásil se mezi jinými také Franklin. Přátelé jeho vymlouvali mu předsevzetí marné, a nic nepomohla ani výtka, že je mu již šedesát let. Franklin odbyl přátele úsečnými slovy, že je mu teprv padesát devět.

Admiralita vyhověla žádosti zkušeného mořeplavce Franklin a dne 19. máje 1845 pluly již oba koráby „Erebus a „Terror“ („Podsvětí“ a „Hruza“) do neznámých moří.

V prosinci r. 1845 přišly o Franklinové výpravě poslední zprávy do Londýna, a po celá dvě léta nebylo již potom o ní ani slohu.

Osud pohřešovaného Franklina a jeho soudruhů zajímal všechny vzdělané národy. Ztracenou výpravu hledaly pomocné koráby anglické i americké, ale marné.

Jednu výpravu uskutečnila opuštěná paní Franklinová, ale touto bylo zjištěno, že jen jistá část mužstva zahynula. Proto odhodlala se lady Jane Franklinová, že podnikne pokus ještě jednou.

Koráb „Liška“ s kapitánem Clintoekem vzal na se úkol, aby pátral po zmizelé expedici, a vydal se na cestu r. 1857.

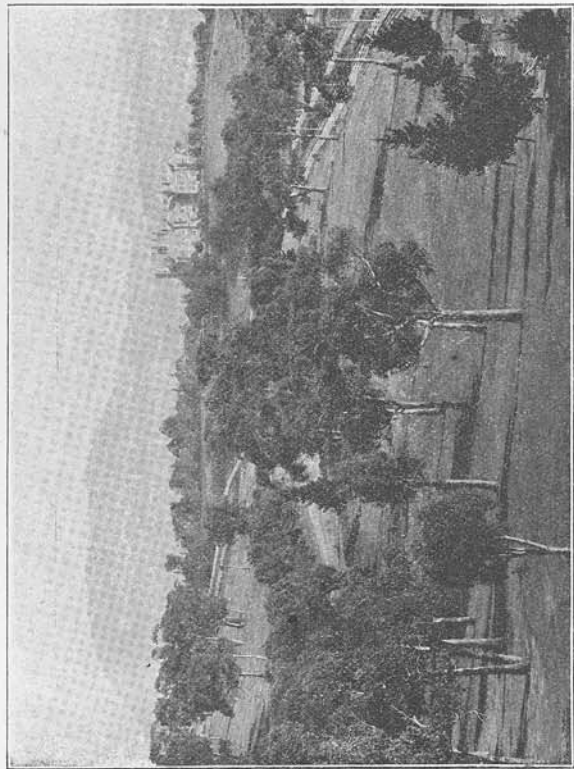
Zprávy, jichž Clintoek nabyl na opuštěném severu, potvrdily konečně úplnou záhubu nešťastné výpravy Franklinovy. Z listin napsaných od důstojníků Franklinových vyšlo na jevo, že Sir John Franklin zemřel tam dne 11. června roku 1847, a že 105 mužů, kteří svého velitele přechkali, zahynulo v dubnu roku 1848 na cestě k ústí Rybí řeky.

Takové jsou vzpomínky, jež se v duchu vynořují, procházejí-li se úhledným parkem, zastavíme-li se před pomníkem někdejšího guvernéra tasmanského a zadíváme-li se na obraz obrovského eukalyptu, pojmenovaného „Lady Franklin“.

*

*

Rozlehlejší park nežli je Franklin Square založen jest na královských pozemcích za městem. Jmenuje se The Queen's Domain. Uprostřed rozsáhlého toho sadu, založeného na úpatí hory Wellingtonovy a vysázeného košatými eukalypty, vypíná se zámek guvernéřův. Rozhled s hradu, zbudov-

Guvernéřův palác na návrší okolí Hobartského.
V popředí stromy eukalyptové

vaného ve slohu normanském ještě mozlounou rukou vyvězených odsouzců, je úchvatný. Výsoko nad námi strní vrcholek erupitivní kupy, na samém úpatí leskne se hladina Derventu, prokmitá vodní pláň Bouřlivého zálivu, a daleko na východě vyčnívají výšiny poloostrova Tasmanova, cíle naší příští plavby.

Ale také cizí naše rostlinstvo v královském sadě již zdomácnělo. Platány a kaštiny prospívají tam utěšeně jako na evropském jihu. Vždyť přiléhá okolí Hobartu k téže zeměpisné šířce jižní jako kraje Korsické k zeměpisné šířce severní.

Více cizokrajného bylinstva bují v blízkém sadě, označovaném jakožto Botanical Garden. Ale k zaslouženému názvu tomu jest ještě velmi daleko. Až posud není tam ani jediná bylina etyketošana.

Mne jako Evropana překvapil v sadě ten vřavý zjev, že mohl jsem viděti, jak pěstí papouškové, symboličtí opeření krajů horkých, poletovali s břízy na břihu a usedali na větve toho stromoví, jež charakterisuje zeměpásy chladné.

Po domácím hmyzu nebylo na květinách, přenesených z Evropy do Tasmanie a pěstovaných všudy v tamějších zahrádkách, ani památky. Medotvorné vlašky byly jedinými zástupci, kteří tehdy oživovali květy kopretin a pelargonií.

*
*

Poštovní známka tasmanická dvou-pennová s obrazem města Hobartu.

V Hobartě vydal mi poštovní úřad hojnou zásilku dopisů došlých od přátel a známých z dalekého domova. Rada pohlednic a balíčků s přírodninami, opatřených zajímavými známkami tasmanické pošty, putovala zase k antipodům do Evropy.

Abyste byla poštovním úředníkům usnadněna manipulace při re-komandovaných zásilkách, chápe se každý receptisů na stole připravených, vyplní tiskopis sám, a předkládá receptis poštovnímu zřízení, aby jej toliko pověřil poštovním razítkem a svým podpisem.

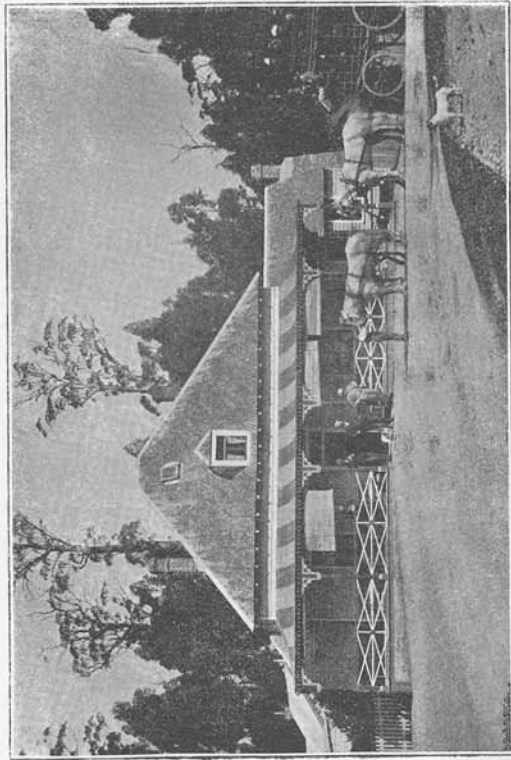
Podobně ulehčujeme tam práci zřízenčům železničním, odevzdáváme-li jim cestovní zavazadla. Pasažéři vybírají si sami tiskopis, označený jménem konečné stanice, nalepují nápisy na příslušné vaky a svěrují je další dopravě bez jakéhokoli po-tvrzení.

*
*

Výlet k tenení hory Wellingtonovy podniká každý, kdo je v Hobartě poprvé. Nevystoupí-li až na samý vrcholek, podívá se alespoň do stinného loubí, vytvořeného z aleje košatých stromů kapradňových a známých jako *Fern Tree* a *Bo w e r*. Omnibus vyjíždí tam každého dne z rána o 9. a odpoledne o 2. hodině.

Silnice vine se po srázném svahu horském v četných serpentinách a vede konečně pralesem blahovičnickovým a kasuarinovým. Chvillemi vyzíráme do hlubokých roklí a propastí.

Téměř erupтивní hory ostává skoro stále na očích. Ve srázných jeho stěnách rozeznáváme ostře řady kamenných sloupců, složených

Zájezdní hospoda v okolí Hobartu.

z ohněrodého dioritu. Hornina ta prorazila mořské usazeniny třetího, pronikla vysoko až nad vrstvy již dříve vytvořené a pokrývala je strmou kupou vyhráněného kamene.*)

Zájezdní hospoda, zobrazená na této stránce, poskytne výletníkům dobrého občerstvení.

Od dostavníkové stanice jest do Kapradňové besídky již jenom několik set kroků. Vedle kapradňové aleje hrčí horský potok, zaráží se ve vyzděném vodojemu, a chladný živel jeho odvádí se potrubím do Hobartu.

Cesta na samý vrcholek hory Wellingtonovy vysoké asi 1300 m je sice klopotná, ale panoráma, jež se jeví očím s nejvyššího bodu, objímá ohromný díl ostrovního státu, a osady, řeky, hory, lesy, údolí, rokly, zátoky a širé moře jsou našim podnožím.

*
*

*) Systematic account of the Geology of Tasmania by Rob. Johnston. V Hobartě 1888.

Několik hodin cesty na sever od Hobartu usadili se společně vystěhovalci německí a založili osadu Bismarck. Také nazvy Heidelberg, Frankford a Leipzig prozrazují, kdo položil k tasmanickým těm osadám základ.

Celkem počítá se v Tasmanii na 1000 Němců zrozených v Evropě. Ale německou školou nemohou se tasmanští Němci vykázati. Také marně po ní touží 500 Němců usazených v Australii Západní.

Lépe udržují své německví Němci v Australii Jižní, majíce tam německých škol na 50, ve Viktorii (11), v Novém Jižním Walesu (3) a ve Queenslandě (2). Sloupem německví v zemích australských jsou lutheranské obce s horlivými pastory, vydržující své vlastní školy s velikými obětmi.

* * *

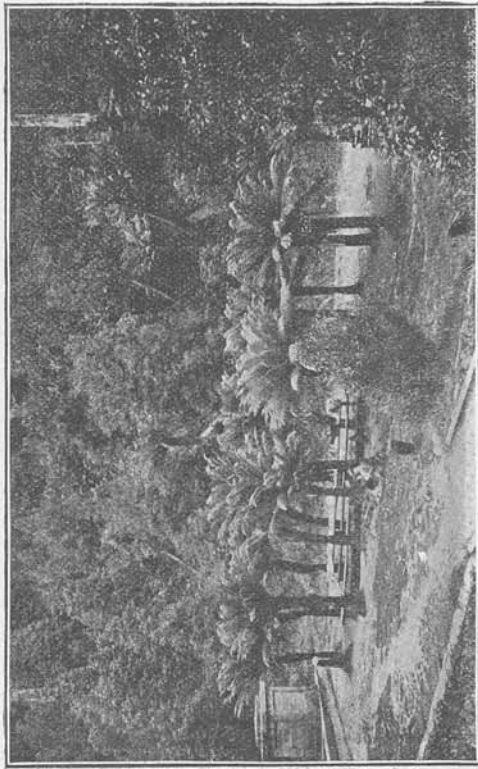
Již za plavby Indickým oceánem líčil můj kajutní soudruh doktor Ellis geologii svého zátiší na poloostrově Tasmanově tak vábně, že jsem po jeho výkladech řekl: Dobrá, navštívím vás. Za čtvrt roku, ne-li dříve, budu vaším hostem v Eagle Hawk Necku. Do té doby bude vaše sanatorium zajisté již hotovo.

Doktor Ellis je praktickým lékařem v novověkém Babyloně nad Temží a zajíždí rok co rok do Tasmanie na zotavenou.

Mý na prázdniny do Sedmihorek, do Krkonoš nebo někam na Šumavu, Angličan Ellis hned až na jižní polokouli, do vlasti vymřelých Tasmanců. „Zahrada Anglie“, lahodný ostrov Wight, již se mu znechutila. Je prý příliš hlučná, a proto zajíždí teď doktor raději do „Zahrady australské“.

Také jiní jeho krajané opouštěvají mlhavý Albion a spíchájí, aby okřáli v divotvorném ovzduší dalekého ostrova, k němuž ukázal nejprve cestu Holanďan Abel Tasman.

Když pozdním letem a jesení počínají se snášeti nad Londýnem neproniknutelné mlhy, plaví se doktor Ellis již dávno Džibřaltarem, Suezem, Adenem a Kolombem do Melbourneu, přestupuje na parolod, jež udržuje spojení v Bassově průlivu mezi Viktorií a Launcestonem, a ujíždí železnicí do Hobartu. Malý parníček odváží ho potom do samoty ovívané na mořském pobřeží rozkošemi tasmanského jara. Při úzké šíji, zvané Eagle Hawk Neck a spojující Tasmanický poloostrov s ostatní pevninou jako

Kapradová alej u Hobartu.

spojuje ptačí krk hlavu operencovu, prožívá můj přítel půvaby australského jihu a ssaje do sebe vlhý vzduch pod 43. stupněm jižní šířky. Až pak probudí se k životu Vesna zase v jeho rodné zemi, opouští doktor Ellis malebný domov tasmanický a raduje se v Anglii ze svého zdraví pod střechou letohrádku, zakrytého rudými květy pniivých fuchsii a vroubeného vavříny věcně se zelenajícími.

* * *

Hobartské žurnály „Mercury“ a „Tasmanian News“ označovaly tehdy: „Populární parolod Nubeena podnikne s výlet-níky populární plavbu za vělení populárního kapitána do populárního zálivu Norfolského za populární ceny.“

K návštěvě doktora Ellisa naskytovala se mi tedy nejlepší příležitost. Sanatorium anglického spekulanty založeno jest na výšíně u hlubokého ramene Norfolské zátoky, a od památné šíje jest k němu již jenom několik set kroků.

V kraji tom stávala také pověstná osada vězeňská Port Arthur neboli Carnarvon, a rozsáhlé zříceniny její vábí k sobě turisty až ze severní polokoule.

Prospekty cestovatelské firmy Cookovy, mající svého agenta i v Hobartě, líčí Tasmaniův poloostrov a jeho historická místa lákavými slovy: Port Arthur, starobylá osada deportační. Ostrov smrti. Proslulé jeskyně. Mořské dno s přirozenou dlažbou. Tasmanova brána. Dáblova kuchyně. Památná úžina Eagle Haw Neck, střežena za deportace krvežíznivými psy atd. Třídenní výlet po moři i po zemi. Nejméně dvě osoby, každá £ 2, 14 s, 9 d, čtyři osoby, každá £ 2, 7 s, 6 d. Veškeré zaopatření. Nabídku Cookovou jsem zamítl, putoval jsem po Tasmanově poloostrově sám a přece ještě laciněji.

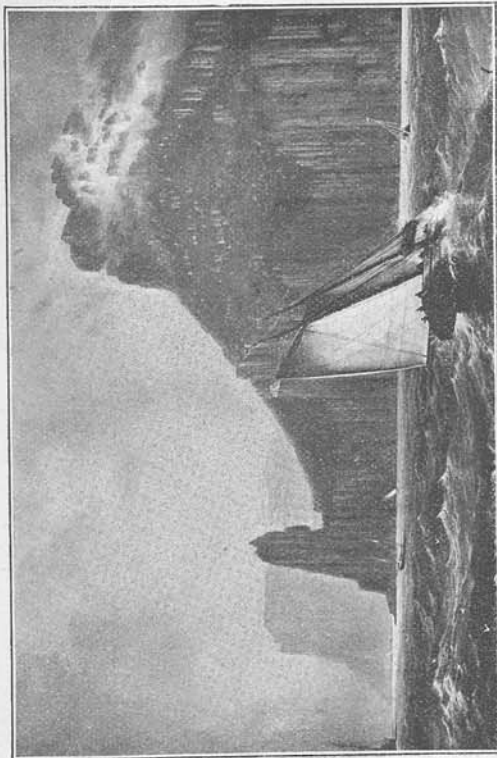
Parolod „Nubeena“ opustila Hobart o 10. hodině ránní, plula širokým zálivem Derwentským na jih, brala se potom na severovýchod a zatačela do zálivu Norfolkského.

Mírná i srázná úbočí obklopují tichou zátoku se všech stran. Jen z počátku, když brázdila si loď cestu v zálivu Bouřlivém (Storm Bay), nazvaném tak již od mořeplavce Tasmana, zakmitla se v dále širá hladina Jižního Pacifiku. Také ostávaly chvilu na obzoru malebné sloupky čedičové, jimiž zakončují břehy křivolakého poloostrova Tasmanova. Obraz basaltových těch píšťal, vynořujících se ze dna kolmo nad hladinu mořskou, vkládají zeměpytci rádi do spíšť geologických, a kap Roultův brává se za vzornou ukázkou čedičové architektury.

Plujeme krajem, kde vulkanické síly tvořily za dob třetihorních pravé divy, budující místy hory dioritové, místy strminy čedičové. Shluky píšťal basaltových nakupily se také na blízkém kapu Piliřovém (Cape Pillar) a nabyly příbojem mořským ještě divočejšího vzezření.

Píšťaly čedičových útesů v Tasmanii závodí o malebnost s basaltovými skalami legendární jeskyně Fingalovy na ostrově Staffě (u západních břehů skotských) a s čedičovými profily památných kup v Českém Středohoří.

Mnohý ohněrodý ostrov utonul již ve vlnách Bouřlivého zálivu, byv příbojem rozhlodán a ztroskotán, z nejdnoho pak ostalo pouze skrovné úskalí, sloužící teď za odpočinek mořským opeřencům. Z těch nejvíce mě zajímali kormoranovití ptáci s dlouhým krkem hadovité zahnutým a nazývaní proto německy Schlangenhalsvögel. Z podivuhodného toho rodu (Plotus), vychovávajícího své potomstvo ve větvích stromů, uštědřila příroda každému zemědlu po jednom druhu. Jenom na Evropu zapomněla.

Přířivý kap v Tasmanii, složený z hranolů čedičových.

Dlouhocrejí plavci pohružovali se obratně do smaragdové hladiny, klidné jako tíšina rybníčná, a bělali se v zelené pláni jako mořská pěna.

V zátoce Norfolkské modralo se moře zase jako azur a rozčeťovalo se chladným větrem. Stewart lodní obcházel pasažéry a nabízel zimomřivému panstvu teplé přikrývky.

U přístaviště Salt Water Riverského hladina vodní leskla se opět jako zrcadlo, a obrovské mědusy vynořovaly se z hlubin až k samému povrchu, ukazující jasně všechny útroby rosolovitého svého těla.

Zastávka v přístavišti Cascadském trvala jen tak dlouho, dokud nebylo vyloděno piano, poslané do lesních pustin Tasmanova poloostrova až z Lipska.

O 4. hodině odpolední připlula „Nubeena“ do Tarany. I tato paroplavební stanice je opuštěná samota, obklopená hvozdy eukalyptovými a oživovaná poštovním povozem jenom tehdy, očekává-li se do zátoky parolod z Hobartu.

Z Tarany vede jedna cesta na jih do Carnarvonu a druhá na sever do Eagle Haw Necku.

Poštovní vůz očekával na pobřeží přibylé výletníky. Obsadili jsme poštu do posledního místa, abychom dorazili na nocleh do někdejší vězeňské osady Port Arthurské.

Cesta do Port Arthuru vede stále průsekem lesním. Podrost pravěkého hvozdu byl tehdy samý květ. Měsíc prosinec schyloval se ke konci, a rodina rostlin myrtovitých slavila své jaro.

Ale nejnádhernější květem vyzdobila tasmanská flora křoviska a stromky, známé v našich sklemnicích jakožto Callistemon. Křavavé jejích tyčinky vyčnívají z kvítků jako jemné nitky, obstupují husté konce větvíček a vytvářejí ze snítek klasy, podobné kartáčkům. Také dřevnaté plody z roku minulého obrůstají větvíčky do kola a drží se jich po mnohá léta.

Když přišly první exempláře podivuhodné té rostliny australské do Evropy, vyzářilo se za ně mnoho peněz. Zvláště šel na odbyt druh Callistemon speciosus, věšticí již svým jménem, že vyniká nádherným květem nad ostatní.

Evropské skleničky hostí nyní na dvacet druhů křovisek kalistemonových, přišlých k nám buď z Austrálie nebo Tasmanie.*)

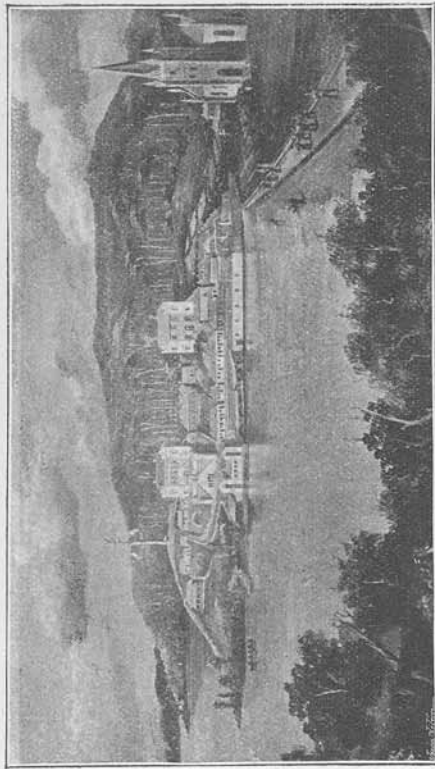
Ještě nežli slunce sklonilo se za obzor, mohl jsem blouditi ve zříceninách Carnarvonských a projížděti se po tiché zátocce Arthurové.

V osadě žije nyní jenom několik lidí. Hrozný požár zachvátí všechny budovy kdysi vzorné stanice deportační, zničil zásobárny, sklady, nemocnici, kostel a obytná stavení úředníků a proměnil všecko v ssutiny, oplétané nyní bujným břechtanem a fuchsiami a zastíněné místy košatými jilmy, duby, morušemi, vavříny. Na troskách žalářů podzemních vykvetly šípkové růže a šíří se po všem rumišti.

Budova, vykázaná za obyt vězeňským důstojníkem, slouží teď za přibýtek hostí, přicházejících do Carnarvonu jen za tím účelem, aby shlédli někdejší hroby lidské svobody.

* * *

*) V bývalé botanické zahrádě na Smíchově vynášely se kalistemony v létě ze skleniček a zůstávaly pod širým nebem přes celé léto.

Vězeňská osada Port Arthur na poloostrově Tasmanově před vyhořením.

Zpáteční cesta vedla mě opět do Tarany.

Polední slunce vyhřívalo ovzduší na 30° C, když jsem rozjímal v Taraně, jak se dostanu se svým vakem do sanatoria doktora Ellisa.

Kolem šuměl jen eukalyptový hvozď, a na pobřeží šplíchal vlny rozčtřeně zátoky mořské.

V Taraně sháněl jsem někoho, kdo by mě odvezl do nedalekého Eagle Hawk Necku.

V tom se mi namanul povoz, jenž přijížděl k přístavišti pro zboží.

„Pane chtěl byste mě odvéztí do Eagle Necku?“ pravím k povozníku.

„Nemohu, pane,“ odvětil tázaný. „Jedu s nákladem zboží několik hodin z Port Arthuru a musím nazpátek ještě téhož dne, a cesta je špatná, samý písek.“

„A jak daleko je do Eagle Necku?“ otazují se povozníka. Dvě hodiny, at jedete nebo jdete pěšky. Cesta je rovněž bídná a také samý písek a nemohou z něho ani kola, ani kůň. Učiníte nejlépe, vydáte-li se tam pěšky. Půjdete-li stále pobřežím podél zálivu, nemůžete zblouditi.“

Byl jsem v nových rozpacích. Myslil jsem si v duchu: Kdo mi jen pomůže nést příruční zavazadlo a svrchník?

Poptávám se v domku prvním, druhém a posledním, ale nikdo nechce se mi propůjčiti za nosiče. A přece jsem chtěl cestou do Eagle Necku botanisovat a plnití torby kořistí entomologickou.

Trochu naděje mi zasvitlo, když jsem obrátil oči v zátoku a spatřil u břehu rybáře s lodkou.

Ve chvíli byl jsem u člunu.

„Dobrý den, pane! Chtěl byste mi odnésti skrovné zavazadlo do Eagle Necku?“ spustím znovu na rybáře.

„Ano, pane, jen co rozprostru síť,“ odpověděl obstarlý rybák a zptůsobil mi svou odpovědí takovou radost, jako bych byl vyhrál z loterie.

„Dobrá, tedy odpoledne vyrazíme. Míním zatím poobědvati a potom v zátoce trochu lovití. A co žádáte za svou službu,“ vypyřádám se dále.

„Pět šilinků, pane!“ pravil najatý sluha.

Z laciného kraje nejsi — pomyslíš jsem si. Šest korun za pouhou procházku!

Jsme v zemi, kde není žebráků, kde není bída, kde pouliční metař v městě bere za svou práci až osm korun denního platu.

A šli jsme pokračem pralesa, v němž bujely blahovičníky, kapinice, kasuariny, žlutokapy, stromovité kapradiny, balminy, kajaputy, banksie, araukarie, hakeje a j.

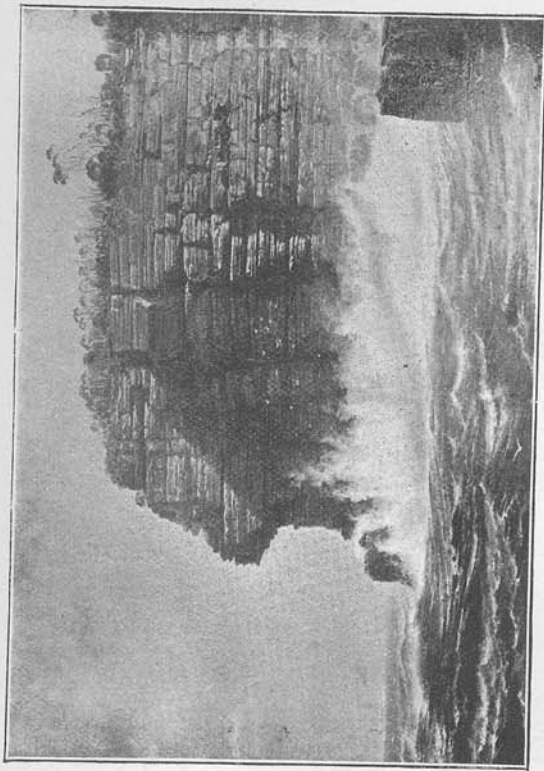
Několik bronzových roháčů s odstíny zelenými a fialovými (*L a m p r i n a*), potom malební tesařici ušlechtilého rodu *T r a g o c e r u s* utišovali mé choutky sběratelské a zpříjemňovali mi cestu, když nohy bořily se po kotníky v sypkém písku Tasmanova poloostrova.

„Jak jste se dostal do Tasmanie?“ rozhovořil jsem se s nosičem.

„Připlavil jsem se do Hobartu ze Švédska, a když jsme měkké dříví našich lesů v přístavě složili, přijal jsem službu v hlavním městě. Od té doby jsem v Tasmanii. Tamhle je můj domek a můj les.“

„Talar ni svenska? Jag talar litet...“ oslovil jsem rozeného Skandinávce po švédsku.

„Ach, můj pane, jsem tu již přes třicet let a zapomněl jsem již svůj jazyk mateřský. Teď mluvím jen anglicky.“

Východní břehy poloostrova Tasmanova.

„Znáte doktora Ellise?“ ptám se svého průvodce.

„Ano, pane! Hodný pán a bohatý pán doktor Ilajs. Jeho sanatorium jest již hotovo. Nedávno přišel nábytek z Londýna a s nábytkem jeho dcera. Ta povede hospodářství. Bude se vám tam líbiti. Vyhlička na Piratský záliv je překrásná.“

Nežli jsem se nadál, ukázalo se již v dáli nové stavení, v němž přebývá londýnský doktor Ellis.

V potu tváří dostoupil jsem výšiny a ve chvíli vcházím bran-kou do letního sídla. V tom objeví se ve dveřích sanatoria bu-clatá postava lékařova.

„Jak že? Jste to vy? Nevěřím svému zraku! Ale umíte držetí slovo, to je pravda! Jste v novém sanatoriu mým prvním hostem. Leč nežli vám vykáži pokoj, pohleďte na mořskou dlažbu. Je právě odliv a vidíte imponantní mosaiku zbudovanou rušivým živlem ve vsi sláve. Nuže, není-liž to v pravdě geolo-gický div divoucí? A což Tasmanova brána v našem strném po-břeží! Zda není to slavné dílo geologické architektury? A teď do salonu. Přišel jste právě k večeri.“

*

*

Doktor Ellis mluvil pravdu. Sestoupíme-li po srázném návrší, kde bělá se Ellisovo sanatorium „Lufru“, k samému břehu Piratského zálivu a přejdeme-li k němu za odlivu, uvidíme před sebou dlažbu z pravidelných ploten kamenných, oddělených od sebe hlubokými rýhami na dél i na šíř. Jednotlivé dlaždice mají podobu čtverců nebo obdélníků; řidčeji podobají se velikým kosočtvercům. Menší dlaždičky vypadají z daleka jako voštiny.

Obnažené dno mořské zaujímá tam za odlivu velikou plochu, a po jeho tvrdých plotnách lze se procházeti jako po vydlážděném náměstí. Jádro dlaždic je křemičité, a může odolávat ještě dlouho rušivé moci mořského příboje. Měkčí vrstvy skalnatého dna byly však stálým vyplachováním vymlety, a rýhy vyluhováním vytvořené oživeny jsou myriádami drobných měkkýšů. Také ráčkové z rodu mořských žaludů pokrývají všecky stěny dlaždic, a praskot jejich skořepin ozývá se pod nohama každým krokem.

Větší výmoly a prohlubně ostávají tam zality vodou i po odlivu jako křišťálová akvaria a hostí na svém dně pestrobarevné aktinie, zvané zcela případně mořskými sasankami.

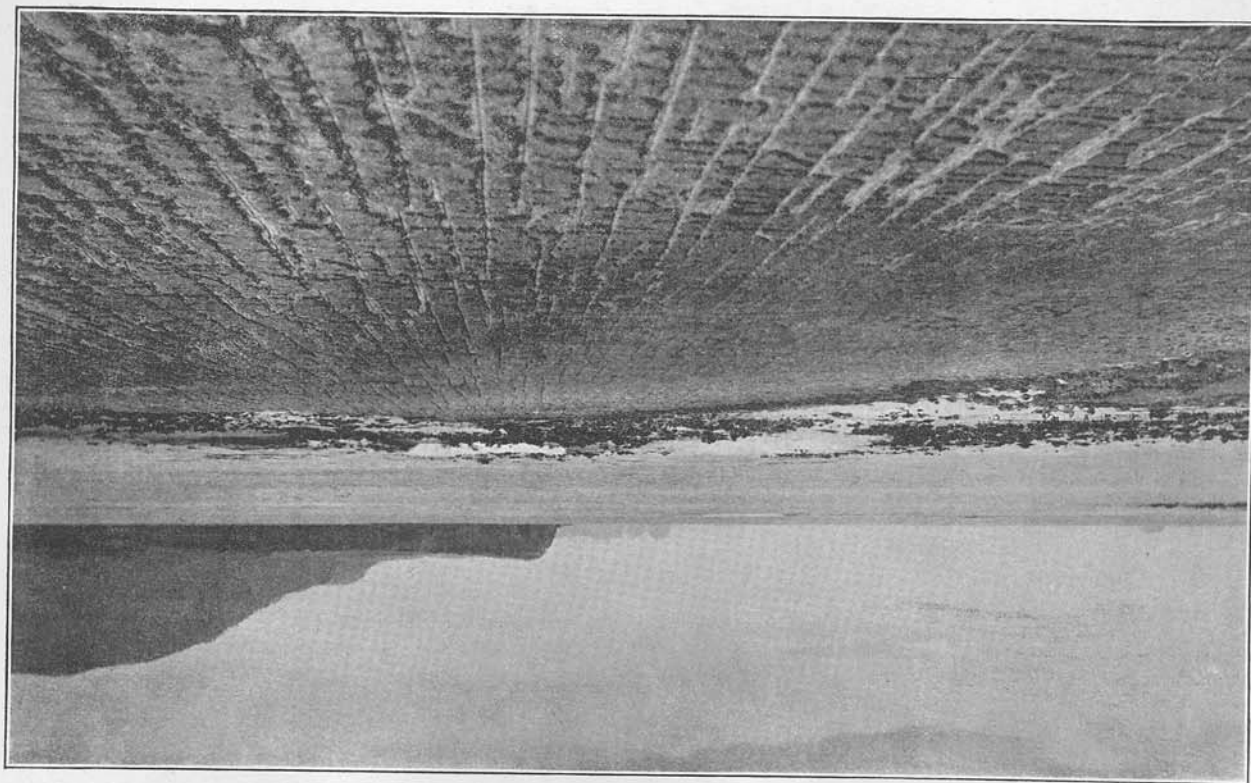
Místy vyvřel si mořský příboj v kamenitém dně hluboké koryto podobné průplavu, uložil v něm celou zahradu svěžích chaluh a přechovává v úskalí četné pokolení obrovských langust.

Ve strmých březích vyhlodal příboj hluboké jeskyně a vytvořil malebné průlomy a klenby, z nichž nejpamátnější stala se Tasmanova brána. Viz přílohu čís. 21.

Zajímavé zjevy Tasmanova poloostrova neušly pozornosti zeměvědců, a obraz památného dna mořského v Eagle Hawk Necku, podaný v příloze čís. 20., zdobí take geografické veledílo Rectusovo.*) Ale nynější podoba skalisek, rozsetých kdysi při úžině Piratova zálivu, valně již se pozměnila. Některé skály, v Reclusově zeměpisu zobrazené, utonuly v příboji před málo lety.

Vlastní šíje Piratova zálivu zbudována jest z písčité duny jen několik metrů vysoké a několik kroků dlouhé. Až bude Tasmanie hustěji zalidněna, prokopou tam průplav, spojí tak záliv Norfolkský se zálivem Piratským a ukrátí plavbu do Tasmanova moře.

*) Nouvelle géographie universelle, 19 svazků. V Paříži 1875—94. — Též v překladě anglickém: The Universal Geography. V Londýně.

MORSKÉ DNO ZA ODLIVU V EAGLE HAWK NECKU NA VÝCHODNÍM POBŘEŽÍ TASMANSKÉM.
Vyluhováním měkkých vrstev vzala na se píďa podobu dlažby.

Dnes je v písčité úžině, spojující poloostrov Tasmanův s ostatní pevninou ostrovní, jako po vyměnění. Více života bylo tam za deportace.

Vězeňská osada v Port Arthuru přijímala trestance nejdéle a užívala jich zhusta k těžkým pracím, zaměstnávajíc je spoutané železy a oděné v trestanecký šat.

Kdo z trestanců do Port Arthuru přišel, tam také umřel. Trestanci Arthurské náleželi k nejtěžším provinilcům z Anglie vyváženy. Jen tak mohl „Ostrov smrti“ pojeti v sebe na 1600 zesnulých vězňů.

Z jisté smrti mohl vykoupiti Arthurského trestance toliko útěk. Podařilo-li se mu uniknouti z poloostrova, nemohl býti pak již tak snadno vystopován a chycen. Rozlehlé hustiny ostatního ostrova chránily utečence před vypátráním.

Ale pokusům takovým učinila správa deportační stanice Arthurské brzy konec. Běda uprchlíkovi, jenž chtěl proběhnouti úzkou šíjí a dostati se z poloostrova na samý ostrov. Smečka krvežíznivých psů hlídala úžinu ve dne v noci a nepropustila nic živého. Přepadla-li prchajícího vězně na útěku, roztrhala ho dříve, nežli objevila se vojenská stráž v kamenném domku ukrytá. Strážnice ta stojí při úžině doposud.

Parník „Nubeena“, jenž opět připlul z Hobartu ke břehům poloostrova Tasmanova, přivezl do sanatoria Elisova prvé hosty. Nebylo jich mnoho, ale všickni přijeli do „Lufry“, aby tam prožili veselé svátky vánoční. Já pak vstoupil do salonu malého parníku a plavil jsem se v noci zase do Hobartu.

* * *

* * *

Dne 24. prosince slavil jsem u tasmanských antipodů štědrý den. Hned z rána pozdravilo mě tišžené přání, jež mi položili na stolek držitelé hotelu: Veselé vánoce a šťastný nový rok. 1900—1901. North Rees, správce.

Hobartské ulice byly samý květ. Také v kostelích zdobil se každý koutek svěžími ratolestmi, a oltáře chrámové skvěly se v záplavě bělostných květů liliových.

Výkladní skříň kupeckých závodů byly zase samé nápisy. Každý upozorňoval na vánoční zboží. Jeden oznamoval: Právě došla z Londýna zásilka 100 beden vánočních voňavek.

Josef Kořenský: Cesta k profinožcům.

33b

Druhý: Právě došla čerstvá zásilka korsetů.
Třetí: Právě došly vánoční banány z Queenslandu.
Čtvrtý: Právě došly vánoční punčochy čerstvými dárky naplněné.

Pátý: Právě došly nejnovější lístky gratulační.

Šestý: Zde lze koupiti nejlepší vánoční kytě.

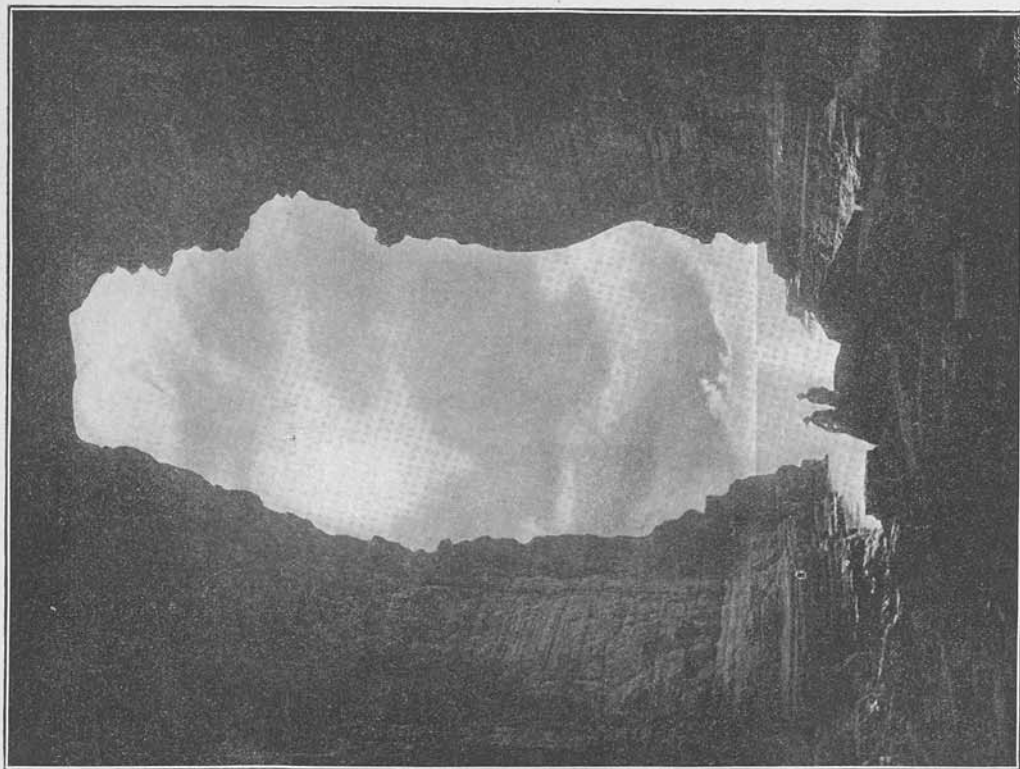
Omnibusy a povozy roztvářely lidi na všechny strany. Lodi a železniční vlaky vyzdobovaly se prapory a stály pohotově. Kdo jen mohl, činil přípravy k odjezdu a pospíchal ke svým.

Listonoši běhali jako o závod a roznášeli zásilky došlé právě poštou z celého světa. Té doby přejí si všichni příslušníci britští „Marry Christmas and happy New Year“, gratulují si navzájem i z nejvzdálenějších krajů zámořských, a „Christmas cards“ s neznámými obrazy legendárního jmelí křížují všechna moře a projíždějí všemi zeměmi.

V papírnických závodech je všechno na nohách, jen aby mohli býti kupci rychle obslouženi. Té doby zakončuje každý svůj dopis slovy, že na prahu nového roku přeje všeho nejlepšího, a neopomíná složití gratulaci i v těch domích, kde byl pro nějaké nedorozumění snad jen řídkým hostem. Se jmelím, cesmínou a vavřinem vchází do rodin zároveň smíření, a zapomínají se neshody, hádky a spory.

Že je štedrý den, vyzíralo z každého koutku našeho Imperialhotelu. Stoly v jídelně byly posety kyticemi, a večerní tabule oplývala rozmanitými pokrmy. Nescházel ovšem ani vánoční plumpuding přeplněný hrozinkami a citronádou, nechyběl ani vánoční krocan. Jedlo a pilo se až do té chvíle, kdy počaly se na ulici rozléhati zvuky památných písní vánočních, zpívaných od pálnoci až do jedné hodiny jakožto waits a odehrávaných hudebními kapelami po celém městě. Místy zvučely i akkordy harfové, provázené melodií houslovou, a serenády potulných Italů zani-kaly teprv dobou jitřní.

Ale ještě příjemnější náladu přináší vánoční svátek druhý, uváděný v anglických kalendářích jakožto *boxing-day*, slovně škatulový den. Toho dne přijímá čeled dárky od svých chlebočárců jako odměnu za věrné služby. Také listonoši opouštějí domy s bohatou odměnou za přinesená blahopřání.

TASMANOVA BRÁNA NA MOŘSKÉM POBŘEŽÍ
NEDALEKO HOBARTU.

Dne 26. prosince ukazoval teploměr již o 9. hodině ranní 25° C a vystoupil až na 30°. Listonoši pádili ulicemi jako posedlí a zbavovali se četných zásilek všudy toužebně očekávaných. Proti palčivému slunci obrněli se bílou čepicí a v tylu bílou plachetkou a strádali vánoční dárky v potu tváří.

Po 10. hodině ranní bylo v městě jako po vyměření. Parolodí, železniční vlaky, kočáry a omnibusy odvezly davu výletníků do volné přírody. Pod širým nebem prožívá pak každý nejpamátelnější den roční a vrací se s kyticemi nádherné flory lesní ke svému krbu.

Slavnostní nálada tasmanských vánoc byla tehdy zvýšena proklamací královny anglické a císařovny indické. Plakáty na rozích přílepené oznamovaly národu, „že prvním lednem 1901 spojují se všickni obyvatelé pevniny australské a ostrova Tasmanova ve federaci soustátí s názvem Commonwealth of Australia. Dáno v Balmorahu dne 17. září léta Páně 1900 v 64. roce našeho vládaření“.

* * *

Dnem 27. prosince prodléval jsem na půdě Tasmanova ostrova naposled. Na přeplavním lístku, koupeném v jednatelství U. S. S. Co. za 5 liber 10 šilinků (asi 140 korun), bylo psáno: Parolod „Moana“ odpluje dne 28. prosince 1900 o 12. hodině polední z Hobartu do Bluffu.

Za tři dny námořské plavby měl jsem spatřiti břehy Nového Zélandtu.

Již samo jméno „Moana“ uvádí linguistu do krajů, kde sídlí národové malajskopolynéští. Nahlédneme-li do cvičebnice maorského jazyka,*) zvíme, že m o a n a značí moře.

„Moana“ jest největší parolodí plavební společnosti Dime-dinské (str. 473.) a má nejlepší pověst. Však byla také za mé plavby na Nový Zéland obsazena do nejposlednějšího místa.

Již bylo dávno po polední tabuli, když „Moana“ vyprostila se z přístavních pout a veplula do Bourlivé zátoky, tehdy tiché jako beránek.

Hora Wellington ukazovala dioritové své sloupení na několik hodin cesty.

Opětne spatřil jsem čedičový kap Roulův a později blízký

*) First Lessons in the Maori Language by W. Williams. V Aucklandě 1896.

mys Pilřový (Cape Pillar), rovněž z basaltu složený. Strmliny ty vypadaly prý před čtvrt stoletím mnohem malebněji, a četné pilře seskupených pískal čněly z moře do výše jako štíhlé věže a minarety. Ale za jedné návštěvy válečné lodi vyhlédli si britský velitel divukrásné to úskalí za terč mohutných děl, obrátil velkou část basaltových útěsů v trosky a pohřbil je v blubních mořských.

Tasmanské břehy zanikly ve večerních mlhách, a „Moana“ houkala se v rozvlněném oceánu. Albatrosové ostali lodi věrni i za noci a vznášeli se nad stožáry neustále.

Novým jítrem potácela se „Moana“ tak citelně, že byly příbory a všecko nádoby v pohybu. Divoký její rej převrzel lahve, převrhol stojany s vyrovnaným ovocem a povaloval hodovníky k zemi. Statečnější pasažéři objímali za nejisté chůze po salone sloupy, slabší pak mizeli ve svých kabinách a neukázali se dříve, dokud neveplula „Moana“ do přístavu.

Také třetí den plavby vlnilo se moře hroživě a utišilo se teprve čtvrtého dne z rána, když zapisoval jsem do svého denníku poslední den v roce 1900.

Za časného jitra plula „Moana“ podél břehu Stewartova ostrova, zakrytého hustou vegetací samého kapradí, a zakotvila ve vodách průlivu Foneauxova, aby přijala na palubu zdravotního komisaře.

Ve chvíli stáli rozespálí pasažéři v nedbalkách na palubě a podávali lékaři ruku, aby vyšetril jejich puls.

Zdravotní stav přibýlých cestujících byl shledán v pořádku, a loď mohla pak přiraziti ke břehům strmé ostrožny, označené na mapě jakožto Bluff.

Od jižní točny vanul chladný vítr, když vstoupil jsem na půdu té země, které domorodci Novozélandští dali jméno Te V a i P o u n a m a, t. j. země zeleného kamene (nefritu).

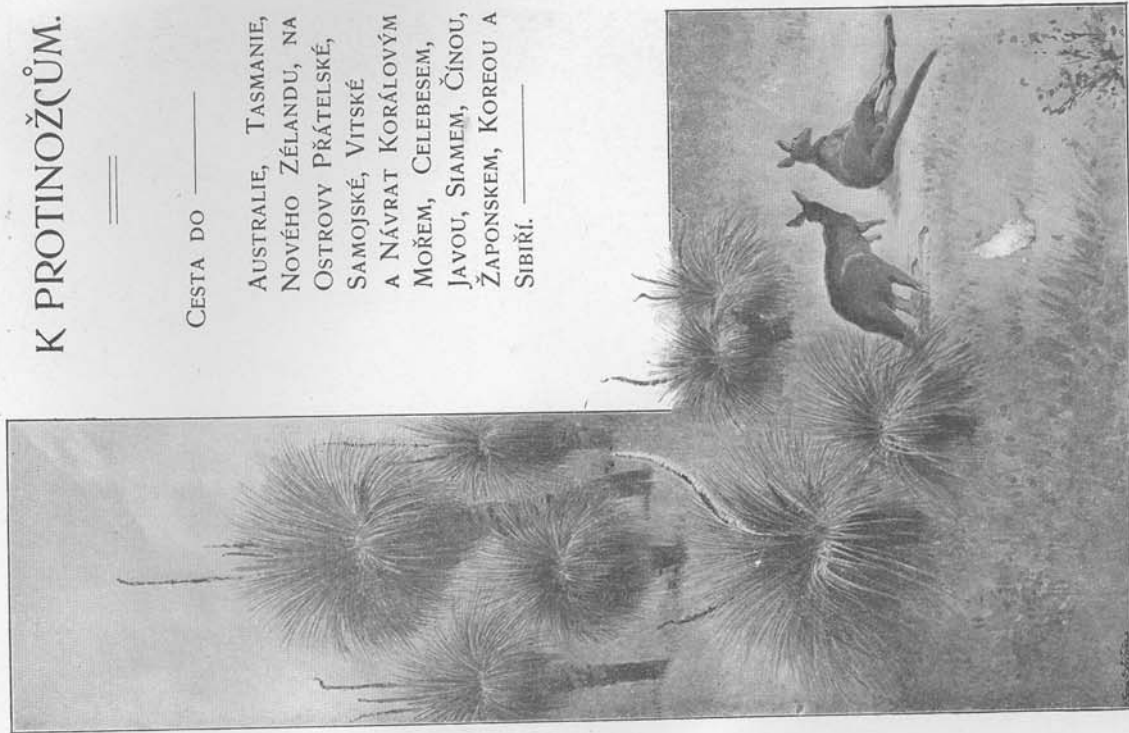
Tasmanovy koráby plují západním pobřežím Nového Zélandu. V pozadí Mount Egmont.

KONEC I. DÍLU.

K PROTINOŽČŮM.

CESTA DO

AUSTRALIE, TASMÁNIE,
NOVÉHO ZÉLANDU, NA
OSTROVY PŘÁTELSKÉ,
SAMOJSKÉ, VITSKÉ
A NÁVRAT KORÁLOVÝM
MOŘEM, CELEBESEM,
JAVOU, SIAMEM, ČÍNOU,
ŽAPONSKEM, KOREOU A
SIBIŘÍ.

Kvetoucí žlutokapy (Xanthorrhoea) na suchtopárech australských.